

සම්මෝහවිනෝදනී අට්ඨයෝජනා.

අභිධම්ම

සමෙමාහවිනොදනිඅත්ථයොජනා

යසාණකිත්තිනාමධෙයෙන

සාඨකථාතිපිටකධරෙන තෙරවරෙන කතා.

සෘමිඳුසසරියාධිපච්චරජ්ජකාරිනා

පරමින්ද මහාරාජාධි රාජවරෙන පතිනා

ලංකිකානමප්පාය.

තදත්ථසිද්ධියා මුදුපනාය මනතයතා

ගුණරත්නාභිධානස්ස රාජවාසල මුදලින්දස්ස

මහොපත්ථම්භමදිච්ච

ආචරිය පඤ්ඤාසෙඛරපෙරෙන අභිසංඛතා

සුවණ්ණවාථකාරාමාධිවාසිනා

ගාඩිපුරාසන්නෙ

ඨථා මූලසම්මතං සිහළක්ඛරරූපෙහි

කම්බොජක්ඛරනො

පටකපණ්ණපොත්ථක සහසසං සතාධිකං

මුද්දිතං

ඩී. පී. ඛන්ධම්බි නාමිනා

ලංකොපකාර යතෙන

නා ල වී රෙ බුඩවසෙස.

2436

THE

ABHIDHAMMA

SAMMOHAVINODANI ATTHAYOJANA.

Composed by Ñanakitti Thera

PRESENTED BY

HIS SUPREME MAJESTY THE KING OF SIAM

CULALANKARA

FOR THE USE OF STUDENTS OF BUDDHISM

IN CEYLON.

EDITED BY

KODAGODA PANNASEKHARA THERA

RANWELLE WIHARA KATALUWA GALLE.

Published with the assistance of

E. R. GOONERATNE

Mudaliyar of the Governor's Gate

And Secretary in Ceylon of the London Páli Text Society

PRINTED UNDER THE AUSPICES

OF THE SOCIETY FOR EDITING AN EXEGESIS OF THE

ATTHAYOJANA

BY

D. P. KANDAHBY

LANKOPAKARA PRESS KATALUWA.

All Rights Reserved.

A. B. 2436

PREFACE

—o—

THE present treatise is an Exegesis of the Sammohavinodani, the Commentary of the Vibhanga, the second of the Seven books of the Abhidhamma, and has been printed in succession to the Exegesis of the Atthasâlini.

In the preface to that work, we recorded briefly the circumstances under which these Manuscripts were despatched to Ceylon by the present King of Siam.

We trust that this work will be as equally useful as the Exegesis of the Atthasalini already published, and that it will aid students of Pâli in their studies and researches.

K. Pannasekhara.

A. B. 2436

දැන්වීම යි.

අභිධම්ම සම්මොහවිනොදනිඅත්ථයොජනාව නම්, අභිධම්ම පෙළ පොත් වහන්සේලා ගත අතුරෙන් දෙවෙනි විභංගපෙළට කරණලද "සම්මොහවිනොදනි" නම් අට්ඨවාවේ පදයොජනාදි විස්තර ගැඹුරුපද විග්‍රහාදියෙන්යුක්ත අභිධම්පදවී ඉගණීමට අ තෘප්‍රකාර පොත්වහන්සේ ගැසකා. මේ අත්ථයොජනා පොත්ගැ ණ කියතුතු කරුණු පලමු මුද්‍රිත අත්ථයොජනා දැන්වීමෙහිද කි යා ඇත්. මේ පොතක් **සියම් මහරජතුමන්** විසින් ලංකාවාසීන් ගේ ප්‍රයෝජනයට එවනලදින්, මීට මුදල්දීම් ආදී අනිකුත් හිඟවු න අකුරු ආදී ඒවි උවමනාදේ ගෙන්වාදීම්ආදියෙන්ද මූලාධාරවූ ගාල්ලේ ඇඩිමන්ඩ ගුණරත්න කොලඹ රජවාසල මුදලිමන්ත්‍රීෂ් වර උතුමන් ප්‍රධාන මෙහිම යොදනිබෙන දැයකනාමලෙඛණයේ පේන හවතුන්ගේ මුදල් විසදමින් මුල සම්මතය ලෙස පොත් කොටස් 110 ට නියමකරණලදුව, පොත් 1100 ක් මුද්‍රණයකර ණලද්දුහුය. මේපොත පලමු මුද්‍රිත පොතට වඩා කම්බොජ ක ලාප තුණක් වැඩිය. මේපොතත් සිංහලට පිටපත්කිරීමට රුපි යල් හතලිස් ගණනක් වියදම්ය. එහෙත් පලමු මුද්‍රිත පොතේ පිටුපේළිගණනට වඩා පිටකට තුන්පෙළ බැගින් වැඩිකරද මේ පොත මුද්‍රණයකලබැවින් පෝම් 33 කින් නිමවී වපිටවල්පිටගදී ත වත් පෝම් තුණකින් පමණද යුක්තවිය.

තවද ඇතම් හවතුන් කලින් දැයකකොටස් බාරදුන් නමුත් වැඩිදෙනෙක්ගෙන් එකවර මුදල් නොලැබුනාසින් දෙවරක්වි කඩදැසි ආදිය ගන්ට සිදුවීමෙන් සහ අකුරු හිඟවී ඒවා ගෙන්වා ගන්නාතුරුද නවත් අසනිප අනවකාශකම් අතරතුර පෑමිණී මෙන්ද, අතිරේක සංවත්සරයක් පමණ මුද්‍රණයට කල්ගතවිය. මින් වැඩි අමාරුකම් නොපැමිණී මෙහි දැයක හවතුන්ට සම්පූ ර්ණ පොත් දෙන්වලැබුන එක දැනට මහත් ප්‍රීතියකි. ඇතම් හව තුන් මේපොත ගැණත් වචනදුන්තරම්ත්ද, නැවතිමෙන් කන් තෝරු විසදමගැණ අමාරුකමුත් පැමිණ තිබෙයි. එබැවින් දැය කවරුන් නොලැබීමෙන් ඉතුරුවෙන පොත් රුපියල් (10) දහය කට හතරක් බැගින් අප කන්තෝරුවෙන් මින්මතු ලබාගතහැ කිවේ.

මේවගට කල්‍යාණම්භුවූ අභිධෙයොජනා මුද්‍රාඛ්‍යාණසමාග
මේ මුදල්භාණ්ඩාගාරික සහ ලංකෝපකාර කන්තෝ
රුවේ ප්‍රධාන කලමනාකාර තැන්පත්

D. P. Kandamby.

ක්‍රිස්තු වර්ෂ 1892 අගෝස්තු
මස 1 වෙනි දිනදිය.

ජා නා ප නං.

බ්‍රහ්මිඳු දෙවිඳු නරිඳු සෙස
නිසෙසස සතෙනහඟිවඳනීයං
බුඛාභිධම්මං හදයෙ නිධාය
ජානාපනං දුනි ලිඛ්‍යතෙඅම්මි.

ඉති ගාථාදිපවපඤ්හකථනාදිවසෙන අභිධම්මාදිකම්බොජත්ථ යොජනාමාරබ්භ විත්ථාරවිඤ්ඤුජනං පඤ්ඤං මුද්දිතඛ්‍යාළිනිඅඤ්ඤ යොජනාඝාදිම්හි දස්සිතං. තතොපනිඛ විසෙසත්ථමත්තං ලිඛියති.

කාව පන 'සම්මොහවිනොදනිඅත්ථයොජනා' නාම?

යො සො චතුසවවදසෙ බුඬා භගවා සඤ්ඤිහො ඉතො ජ [illegible] චතුසතාධිකඒසඅඤ්ඤ වඤ්ඤානං පුඛෙඛ ධරමානෙ දෙවපුරෙ අභිධම්මපිටකං දෙසෙනෙතා තදනෙතාඝධං ගං ඛනිවි භඛාදිහි අඤ්ඣාරසහි විභඬෙහහි පතිමණ්ඩිතං විභඬ්ගපපකරණං දුතියං දෙසෙයි. තඤ්ඤා විභඬ්ගපපකරණපාළියා සුණි පුණෙසු අත්ථෙසු සම්මොහවිනොදනත්ථං සම්මොහවිනොදනි නාම අඤ්ඣකථා බුඬඝොස මහාථෙරවරෙනෙව කතා. තා ඉඤ්ඣකථාඝ පද යොජනාදිනි ගම්භිරත්ථපදනං නිඛිචනාදිනි විත්ථාරතො දස්සෙත්තෙන ඉමිඝව අත්ථයොජනාඝ පරිදොසනෙ දිස්සමාන නාමෙන ඤාණිකතිතිනාමධෙයෙන ථෙරවරෙන යා අත්ථයොජනා කතා. අඝඤ්හි සම්මොහවිනොදනි අපථයොජනා නාම හොති. සා අභිධම්මෙ දුතියත්ථයොජනා ඉමිස්මිං වාරෙ සම්ම තෙන මුද්දිතා.

තඤ්ඤාදිම්හි (1) පඤ්ඤමිඤ්මූලපන්තිකොපඤ්ඣාය චතුත්ථ පිඤ්ඣකා චතුමූලගාථත්ථයොජනා. (2) තතො ඣාව චතුවීසතිපිඤ්ඣකා ඛනිවිභඬ්ගත්ථයොජනා. (3) තතො ඣාව එකතිංසතිපිඤ්ඣකා ආයතනවිභඬ්ගත්ථයොජනා. (4) තතො ඣාව පවතාළිස පිඤ්ඣකා ධාතුවිභඬ්ගත්ථයොජනා. (5) තතො ඣාව ඡඤතතිපිඤ්ඣකා සච්චවිභඬ්ගත්ථයොජනා. (6) තතො ඣාව එකූනාසීතිපිඤ්ඣකා ඉන්ද්‍රියවිභඬ්ගත්ථයොජනා. (7) තතො ඣාව දුවත්තාළිසාධික සතඣකපිඤ්ඣා පටිච්චසමුප්පාදවිභඬ්ගත්ථයොජනා. (8) තතො ඣාව චාසීත්‍යාධිකසතඣකපිඤ්ඣා සතිපඤ්ඣානවිභඬ්ගත්ථයොජනා. (9) තතො ඣාව පඤාසිත්‍යාධිකසතඣකපිඤ්ඣා සම්මප්පධාන විභඬ්ගත්ථයොජනා. (10) තතො ඣාව ඡාසිත්‍යාධිකසතඣකපිඤ්ඣා ඉද්ධිප්පාදවිභඬ්ගත්ථයොජනා. (11) තතොඣාව එකූන නවුතත්‍යාධිකස තඣකපිඤ්ඣා බොජ්ඣඬ්ගවිභඬ්ගඤ්ඣයොජනා. (12) තතො ඣාව

නාවුත්‍යාධිසතඛකපිඨා මඟඵවිභඞ්ගඤ්ඤොජනා. (13) තතො යාව අට්ඨාධික දුසතඛකපිඨා ඤාණවිභඞ්ගඤ්ඤොජනා. (14) තතොයාව දසාධික දුසතඛකපිඨා අප්පමඤ්ඤා විභඞ්ගත්ථොජනා. (15) තතො යාව එකාදසාධිකදුසතඛකපිඨා සික්ඛාපදවිභඞ්ගත්ථොජනා. (16) තතො යාව තෙරසාධික දුසතඛකපිඨා පටිසම්භිදා විභංගත්ථොජනා. (17) තතො යාව තාළිසාධික දුසතඛකපිඨා ඤාණවිභඞ්ගත්ථොජනා. (18) තතො යාව එකූන සට්ඨාධික දුසතඛකපිඨා ඛුද්දකවත්ථු විභඞ්ගත්ථොජනා. (19) තතො යාව එකසත්තාධික දුසතඛකපිඨා ධම්මහදයවිභඞ්ගත්ථොජනා. (20) තතො යාව නිසත්තාධික දුසතඛකපිඨා අත්ථොජනා කතුනො නාම දස්සනා අත්ථකථාපරිසමාසානඤ්ච ගාථඤ්ච ඔජනාදිකා ආසිංසනගාථාති එවමෙත්ථ සංඛෙපතො විභාගො දට්ඨබ්බො.

යඤ්ච පනෙඤ්ඤ හොන්තො පමාදං පස්සන්ති තඤ්ඤෙ සඛන්තු උප්පංකඛා අතතඤ්ච පරඤ්ච ඛිනාය පටිපජ්ජන්තූති.

අථ ඔජනාමුද්දඛ්කරණසමාගමෙ භණ්ඩාගාරික මන්ත්‍රි
පොත්ථකාගතානුක්‍රමෙන දුගඛතානිවා ආවිභවිස්සන්ති.

උංසියො මහාථෙරෝ චිතඤනිකායිකෙ (ජපංරඤ්ඤ) (රෙරයිස් ඛෙච්ඛිස් ඉච්චාභිධානෙ පණ්ඩිතමන්ත්‍රිඤ්ඤෙ (ලන්ඩන් නගඛමනිලකත්ථෙරෙ විහාරාධිවාසි . (දෙවගොඩ මාදම්පගමෙ)
සඛාතිඤ්ඤථෙරෝ අම්බලංගොඩගාමිකෙ ගංගාරාම විහාරවාසි (කොලම්බපුරෙ)
රෙවත ථෙරෝ පුරාණවිහාරාධිවාසි (කතඑගමෙ)
පඤ්ඤුරතන ථෙරෝ වාඑකාරාමවාසි (දඩල්ලගමෙ)
ඛුලසුමන ථෙරෝ සෙඨාතාරාරාමාධිවාසි (රත්ගම ගමෙ)
ඉඤ්ඤජෙත්‍යාසඛ ථෙරෝ විජයනඤ්ඤාරාමාධිවාසි - (තාරම්පනාවෙ කුඹියන්ගොඩ ගමෙ මාතලේ)
ධම්මානඤ්ඤ ථෙරෝ අථත්තුවර නාමිකෙ විහාරවාසි (ලුණාමොදර (මොරටුවෙ
පඤ්ඤාසිඤ්ඤ ථෙරෝ විජයරත්න විහාරාධිවාසි (ගන්දර ගමෙ)
අඤ්ඤධම්ම ථෙරෝ මාතුලපුරිකෙ සුදඤ්ඤනාරාමවාසි (කුමරිකන්දෙ කඩුතර පුරෙ)
සිරි සුමනාභිඤ්ඤ ඤාතිඤ්ඤෙ ධම්මඤ්ඤතපරිවෙණාධිවාසි (පඤ්ඤාගල (ගමෙ

සාරිලංකාර දේරෝ තෙල්වත්තෙහි නාමෝ මංගලාරාමාධිවාසි (බේරුවල ගාමේ)
විමලතිස්සත්ථේරෝ ආඹුල්ගම නාමෝ මහාවිහාරාධිවාසී (ජයව ඕඤ්ඤකෝට්ටේ ඉකාලඟ්ගපුරාසන්නෙහි)
සඛානිස්සත්ථේරෝ සුදස්සනාරාමාධිවාසි (බුස්ස ගාමේ)
සිරිවූලපදුමත්ථේරෝ දීඝවාළුකගාම්කෝ මණ්ඩිලාරාම සුඛම්මස්ස ලා පරිවේණාධිපති (රත්ගම ගාමේ)
රතනජෝතාභිධානෝ නාගසත්ථේරෝ සුමංගලාරාමාධිවාසි (ලාවදිසාඝ විදුරුපොල ගාමේ)
සිරිසුමනතිස්ස ථේරෝ සාසනවංසාලංකාරෝ (යාලේගම ගාමේ)
සුනන්දාරාමනිස්ස ථේරෝ විජයානන්දවිහාරවාසි (ගාළුපුරේ)
පියදස්සිත්ථේරෝ නාසිම්මන නාමෝ පත්ථාරාමාධිවාසි (මහානි ත්ථේ පික්වැල්ලේ)
පඤ්ඤාතිස්සත්ථේරෝ විජයබාහුබාරාමාධිවාසි (මහානිත්ථේ පිලදුව)
ථේරෙක් දියස් අභයසීහාභිධානෝ මුදලිඳෝ (ගාළුපුරේ)
ආඩිමන්ඩි රෝලන්ඩ් ජයතිලක ගුණරත්නාභිධානෝ රාජවාසල මුදලිඳෝ (ගාළුපුරේ)
සුදස්සි ථේරෝ රන්නගාම්කෝ විහාරාධිවාසි (වේහැල්ල ගාමේ)
සුමංගලෝ භික්ඛු කතළුගාම්කෝ තුවක්කුගල ඉති විහාරවාසි (ගාළුපුරේ)
සිරිසංඝතිස්සත්ථේරෝ පරමානන්දවිහාරාධිවාසි (ගාළුපුරේ)
පියරතන ථේරෝ පරමවිත්තාරාමවාසි (දෙවුන්දර ගාමේ) (මේ
සරණංකාරත්ථේරෝ දඹවනගාම්කෝ විහාරාධිවාසි (තෙලිකඩගා
සුවණ්ණජෝතාභාසහෝ ආසස්මා උඩුගම්පලගාම්කෝ සඞ්ඝම්මගු තත පරිවේණාධිවාසි . (දෙඛවල ගාමේ)
රතනාජෝති ඝනි වේරගම්පිව නාමෝ ගංගානිලකවිහාරවාසි (මහානිත්ථේ පික්වැල්ලේ)
රතනාපාල ථේරෝ තංගල්ල නාමිකෝ විහාරාධිවාසි (මාලිගාතු ත්තේ කෙම්ගොඩ ගාමේ)
සිරිසුමනතිස්සථේරෝ සාසනධජෝ සුදස්සනාරාමාධිවාසිගාළුපුරේ
සීලරතනා ථේරෝ සුනන්දාරාමවාසි (අම්බලන්ගොඩ ගාමේ)
සුසෙච්ඡේවා බාලිස් ප්‍රණාඳු මුදලාලිනාමෝ සොගතෝ (පොතු පිටිය ගාමේ)
ධම්මානන්දත්ථේරෝ සුභද්දාරාමාධිවාසි. (කතළුගාමේ)
රෙවතත්ථේරෝ වරකාගොඩ නාම්කෝ කොණ්ඩඤ්ඤවිහාරාධිවාසි (රසිගම්කෝරලේ)
ඤාණානන්දත්ථේරෝ කළුතරනාමෝ විහාරාධිවාසි(ගල්තුඩෙගාමේ

සිරිසුනඳ ථෙරෝ සමුද්දනිරවිහාරාධිවාසි (මිහාතිත්ථාසනතා)
සංඝානඳතිස්සත්ථෙරෝ සුදස්සනවිහාරාධිවාසි (කොග්ගලගාමෙ)
සිලඛඛි ථෙරෝ පුප්ඵාරාමවාසි (වැලිතර ගාමෙ)
සිරිසඛම්මාඛාරාභිඛානා ථෙරෝ සුඛම්මාරාම විහාරවාසි මහාතිත්
ථෙ (නාරන්දෙනි ගාමෙ)
ඤුණිඳාසභත්ථෙරෝ සුඛම්මාරාම පරිවෙණාධිවාසි (දික්වැල්ල
ගාමෙ)
ඛෙමානඳත්ථෙරෝ පොරාණමහාවිහාරවාසි (පරගොඩ ගාමෙ)
අභයතිස්ස ථෙරෝ මුදලිඳාරාමවාසි (මුලලගම ගාමෙ)
උපසෙනො යතිඳො කෝදුගොඩ ගාම්කෝ (සඞම්මොහාස පරි
වෙණාධිවාසි සෙඤ්ඛණ්ඩිසෙල නගරෙ)
සිලවංසත්ථෙරෝ සුදස්සනාරාමාධිපති බොධිරුක්ඛවත්ථුම්හි (ගා
ළුපුරෙ)
පඤ්ඤානඳත්ථෙරෝ තිහුම්මකාරාමාධිවාසි (ගිත්තොව ගාමෙ)
ගුණරතනත්ථෙරෝ පොරාණමහාවිහාරාධිවාසි (පරගොඩගාමෙ
ඝඛානඳ ථෙරෝ විහාරාධිවාසි (කිත්තංගොඩ ගාමෙ)
සොභිතත්ථෙරෝ සිරිනඳනාරාමාධිවාසි (කඳුබඩපත්තුවෙ පො
ත්තෙවෙල ගාමෙ)
ජිනරතනතිස්සත්ථෙරෝ විහාරාධිවාසි (රන්දෙඛෙ ගාමෙ)
ජිනානඳත්ථෙරෝ සඳස්සනවිහාරාධිවාසි (වැලිකොන්දෙගාමෙ
සාරානඳත්ථෙරෝ විරසෙඛරාරාමාධිවාසි (වැලිගෙපල සපරගමුදි
සාඝ)
විමලානඳත්ථෙරෝ විහාරාධිවාසි (දම්මුල්ලගාමෙ)
සිරිසුනඳ ථෙරෝ සුදස්සනාරාමවාසි (ගොඩපිටිගාමෙ)
දිසානායඤ කණ්ඩම්බි මුහන්දිරම් මන්තිඳො (දම්මුල්ලගාමෙ)
විමලතිස්සත්ථෙරෝ ගිම්හතිත්ථාභිඛානො ගඤ්ඡෙනාඛ්‍ය විහා
රාධිවාසි (උනවටුනු ගාමෙ)
හැන්රි ඇස් විජයසූරිය නාමො සොගතො (දෙඩඳුගාමෙ)
සුභූතිත්ථෙරෝ පවරනෙරුතාකාවරියනාමො විහාරාධිවාසි (වස්
කඩු ගාමෙ)
ඤුණාලංකාරතිස්ස ථෙරෝ සිරිපරමො ගාමමණ්ඩපාරාමාධිවාසි
(නාඔටුන්න ගාමෙ)
ධම්මාරාමත්ථෙරෝ විජයානඳවිහාරාධිවාසි (ගාළුපුරෙ)
අභයතිස්සො යතිසුතො (මිත්වානනාමො දැනි විජයානඳවිහාර
වාසි ගාළුපුරෙ)
ධම්මාඛාරො ආයස්මා බද්දේගම නාමො විහාරවාසි (මිපිටිගාමෙ
කැඟල්ලපුරාසනතා)

දුම් කොර්ණේල් විජයසිංහාභිධානො මුදලිඳො (රත්නපුරෙ)
ග්‍රැගෝරි වික්‍රමරත්න ගුණසේඛර කන්ඩම්බි නාමො රාජවාසල
මුදලිඳො (ගිරිපාදජනපදාධිපති නංගළුපුරෙ)
ඇඩ්වාර්ඩ් විජයසිංහ දනාසේකර විජයසුන්දර මුදලිනාමො රසීස්ස
රො (මොල්ලිගොඩ සතරකෝරළේ කැගල්ලපුරෙ)
සිරිසුමනතිස්සාභිධාන නායකත්ථෙරො අරියාකරවිහාරාධිපති
(මිරිපැන්නගාමෙ)
විමලසාර ථෙරො පච්චුපාරාමාධිවාසි (කොග්ගල ගාමෙ)
ධිරානන්දත්ථෙරො බිම්බාරාමාධිවාසි (අහංගම ගාමෙ)
විමලසාරත්ථෙරො මහාවිහාරාධිවාසි (අහංගම ගාමෙ)
ගුණරතනාත්ථෙරො සොණණකෙතුවිහාරාධිවාසි (පානදුරගාමෙ
සාරානන්ද ථෙරො සුදස්සනාරාමාධිවාසි මිරිස්සගාමෙ (උඩුපිල)
දේවේන්ද්‍ර පේට්‍රික්ද සිල්වා නාමො සොගතො ගාළුපුරෙ (මිතුවං
ගොඩ ගාමෙ)
ඩේවිඩ් නාගරික විදුනාරව්වි ධුරන්ධරො සොගතො සුඤ්ඤත්ථාය
පරිවත්තභූලොා (මහානිත්ථ පුරෙ)

ඉච්චිමානි ඉමස්මිං වාරෙ දායකනාමානි වෙදිතබ්බානි.

පඤ්චවාරෙවිය යෙ ඉමස්සාභෙජ්ජනායාභිසංඛරණෙවෙව මුද්දුපනෙව තප්පධානස්ස පඤ්ඤසෙඛරාභිධානස්ස ථෙරස්ස යථානුමති යාව පරිභොගතා පුනපපුනං කමෙඛාජ මරමම පොත්ථකොලොකනාදිහි මුද්දිතපණණකලාපානව සමකර ණාලොකනාදිසු උග්ගන්තපයුත්තා තෙසං සධිවිහාරිකාදිනං දහාධික සතහාගසො එකෙකපොත්ථකභාග දුනාරහානං නාමානි.

සිරිනිවාස ථෙරො සුවණ්ණවාථකාරම්වාසි(ගිනිවැල්ලවත්ථුස්මිං)
සුමනජොති භික්ඛු ....

ඉතරෙව කවිතක්කිව්ව නිග්ගන්තා සධිවිහාරික භික්ඛුහාමණුද්
දෙසා එකෙක අත්ථොජනාපොත්ථක දුනාරහාති.

විභංගප්පකරණ රූපනිද්දෙස පාළි.

නමොතස්ස

භගවතෝ අරහතෝ සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

පඤ්චක්ඛන්ධා.

රූපක්ඛන්ධෝ වෙදනාක්ඛන්ධෝ සඤ්ඤාක්ඛන්ධෝ සංඛාරක්ඛන්ධෝ විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෝ.

තත්ථ කතමෝ රූපක්ඛන්ධෝ?

යංකිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තංවා බහිද්ධාවා ඔළාරිකංවා සුඛුමංවා හීනංවා පණීතංවා යංදූරෙවා සන්තිකෙවා තදෙකජ්ඣං අභිසඤ්ඤූහිත්වා අභිසංබිපිත්වා අයං වුච්චති රූපක්ඛන්ධෝ.

තත්ථ කතමං රූපං අතීතං?

යං රූපං අතීතං නිරුද්ධං විගතං විපරිණතං අත්ථංගතං අබ්භත්ථංගතං උප්පජ්ජිත්වා විගතං අතීතං අනිතංයෙන සංගහීතං චත්තාරොච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං ඉදං වුච්චති රූපං අතීතං.

තත්ථ කතමං රූපං අනාගතං?

යංරූපං අජාතං අභූතං අසඤ්ජාතං අනිබ්බත්තං අනභිනිබ්බත්තං අපාතුභූතං අනුප්පන්නං අසමුප්පන්නං අනුදීතං අසමුදීතං අනාගතං අනාගතංයෙන සංගහීතං චත්තාරොච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායරූපං ඉදං වුච්චති රූපං අනාගතං.

තත්ථ කතමං රූපං පච්චුප්පන්නං?

යංරූපං ජාතං භූතං සඤ්ජාතං නිබ්බත්තං අභිනිබ්බත්තං පාතුභූතං උප්පන්නං සමුප්පන්නං උදීතං සමුදීතං පච්චුප්පන්නං පච්චුප්පත්තඞ්ගෙන සඞ්ගහීතං චත්තාරොච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායරූපං ඉදං වුච්චති රූපං පච්චුප්පන්නං.

තත්ථ කතමං රූපං අජ්ඣත්තං?

යංරූපං තෙසංතෙසං සත්තානං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නියතං පාටිපුග්ගලිකං උපාදින්නං චත්තාරොච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං ඉදං වුච්චති රූපං අජ්ඣත්තං.

තත්ථ කතමං රූපං බහිද්ධා?

යංරූපං තෙසං තෙසං පරසත්තානං පරපුග්ගලානං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං නියතං පාටිපුග්ගලිකං උපාදින්නං චත්තාරොච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං ඉදං වුච්චති රූපං බහිද්ධා.

තත්ථ කතමං රූපං ඔළාරිකං?

චක්ඛායතනං —පෙ— ඵොට්ඨබ්බායතනං ඉදං වුච්චති රූපං ඔළාරිකං.

තත්ථ කතමං රූපං සුඛුමං?

ඉත්ථින්ද්‍රියං ---පෙ---කබලිංකාරෝ ආහාරෝ ඉදං වුච්චති රූපං සුඛුමං.

තත්ථ කතමං රූපං ගීතං?

යංරූපං තෙසං තෙසං සත්තානං උණ්හුතං අවණ්හුතං ගීලිතං උගීලිතං පරිභුතං අවිත්තිකතං ගීතං ගීතමතං ගීතසම්මතං අනිට්ඨං අකන්තං අමනාපං රූපා සද්දා ගන්ධා රසා ඵොට්ඨබ්බා ඉදං වුච්චති රූපං ගීතං.

තත්ථ කතමං රූපං පණීතං?

යංරූපං තෙසං තෙසං සත්තානං අනුණ්හුතං අනවණ්හුතං අගීලිතං අපරිභුතං විත්තිකතං පණීතං පණීතමතං පණීතසම්මතං ඉට්ඨං කන්තං මනාපං රූපා සද්දා ගන්ධා රසා ඵොට්ඨබ්බා ඉදං වුච්චති රූපං පණීතං තංතංවිපතරූපං උපාදුග්ගපාදුග රූපං ගීතං පණීතං දට්ඨබ්බං.

තත්ථ කතමං රූපං දූරෙ?

ඉත්ථින්ද්‍රියං---පෙ---කබලිංකාරෝ ආහාරෝ යංවිපනණුමම්පි අඤ්ඤි රූපං අනාසනෙන නවූපකණේ දූරෙ අසන්තිකෙ ඉදං වුච්චති රූපං දූරෙ.

තත්ථ කතමංරූපං සන්තිකෙ?

චක්ඛායතනං---පෙ---ඵොට්ඨබ්බායතනං යංවිපනණුමම්පි අඤ්ඤි රූපං ආසනෙන උපකණේ අවිදූරෙ සන්තිකෙ ඉදං වුච්චති රූපං සන්තිකෙ තංතංවිපතරූපං උපාදුග්ගපාදුග රූපං දූරෙ සන්තිකෙ දට්ඨබ්බං.

එවමයං විභංගපපකරණපාළියං රූප නිද්දෙසොපි
ඉධ සුතුං දස්සිතොති.

අථ තස්ස විභංගප්පකරණස්ස සමෙමාහවිනොදනී
නාමාය විභඞ්ගඨකථාය චතසසො මූලගාථාඵො
සුතුකාමානාමත්ථාය දස්සියන්තෙ.

---

1 චතුසච්චදසොනාළො චතුධා ධම්මසඞගහණිං,
පකාසයිත්වා සම්බුඩො භගසසෙව සමානසාසරං.

2 උපෙතො බුඩ්ධමෙඛෙහි අසීරසහි නායකො,
අසීරසන්නං ඛණ්ඩිච්ච විභඞගානං චකෙපයං.

3 විභඞගං දෙසයී සත්ථා තසස සංවණ්ණනාත්තකමො,
ඉදුනි යස්මා සම්පතෙතා තස්මා තසසාවිවණ්ණනං.

4 කරිස්සාමි විගාහීවා පොරාණඨ්ඨකථානයං,
සඛවෙම ගාරවංකත්වා තං සුණාථ සමාහිතා.

ඉති එවං චතස්සො මූලගාථායොපි වෙදිතබ්බා.

තස්සාපත විභඞ්ගඨ්ඨකථාය පරියොසානගාථාදයොපි විසෙසතො ඉධ දස්සෙතබ්බා හොන්ති අප්පසන්නානංච පසාදුප්පත්තානංච භියොභාවාය පරවාදනිග්ගහභාවෙව සකවාදපගහභාව.

1 අභිඛම්මං දෙසෙන්තා බම්මගරුබම්මගාරව ස්සුත්තාතං,
දෙවානං දෙවපුරෙදෙවගණසහස්ස පරිවාරෙ.

2 දුතියං අදුතියපුරිසො යංආහ විභඞ්ගප්පකරණං නාථෝ
අඨ්ඨාරසහි විභඞ්ගෙහි මණ්ඩිතං මණ්ඩපෙය්‍යගුණෙහි.

3 අත්ථප්පකාසනත්ථං තස්සාහං යාචිතො සීතගුණෙන,
යතිනා අදන්ධගතිනා සුබුද්ධිනා * බුද්ධඝොසෙන.

---

* මනසිකරොන්තු හොත්තා සන්තා සපුරිසා ගහඨ්ඨපබ්බජිතා. බුද්ධඝොසස්ස නාම යතිත්තස්සාචාරෙන බුද්ධඝොස නාමෝ යෙව ථෙරෝ ඉමං සමෙමාහවිනොදනිං නාම විභඞ්ගට්ඨකථං රචි සීති දිස්සති. අඨ්ඨසාලිනියා තන්නාමස්සෙව අභිචාරෙන රචිත භාවෝ තත්ථ ආදිම්හි වුත්තොතා. එවං එකස්මිං සමයෙ තන්නාම්කානං චින්තං උත්තමානං යෙව සීතභාවෝ සුද්ධපඤ්ඤතා,

ධරමානෙව සත්ථරි එකනාමානං භද්දියත්ථෙරාදිනං අවිසෙසන වචනානං අරියානංච සීතභාවෝ පොත්ථකෙසු දිස්සති. තස්මා එකනාමා ගහඨ්ඨාපි පබ්බජිතාපි දෙවා නරනාරියොපි සීතප්පඤ්ඤා එකස්මිං කාලෙ වසිංසු වසිස්සන්ති වසන්ති යෙව. පාළිතම්පි, "අසීතිං දස එකොච ඉතුනාමා මහබ්බලා" ඉති ආගතා. එකනාමා ගාමාරඤ්ඤුදයොපි සන්තියෙව. මානදත්ථං කංඛන්තු මාච්ච දන්තු මා පුබ්බාචරියානං ගරහන්තු මා පරවාදුත්තගතා මච්ඡා ගාහං ගණ්හන්තු. ඉමං කාරණං පච්චව අඨ්ඨසාලිනිඅත්ථයොජනා මුද්දිතකාලෙ පරවාදෙ උප්පන්නො සකවාදනිග්ගහභාව. "බුඩසීහං සමුද්දිස්ස මම්මඝට්ඨාරිකං" ඉති ගාථාඛං නිදස්සන්තෙන පරවාදිනා "අයං බුඩසීහො බුඩඝොසථෙරස්ස ජම්බුදීපෙ වසනකාලෙ පධානඝස්සො ලංකාගමනෙපි තෙන සහාගතො තස්ස බුඩසීහස්ස ආයාචනෙන අඨ්ඨසාලිනි ආදි කතිපයා අඨ්ඨකථා කතා" ඉති ආදිනා සාවජ්ජවචනපථෙ නානාවිඤ්ඤතෝ වුත්තොතා. නඛාපනෙතං එවං දට්ඨබ්බං. හොහි බුඩසීහො බුඩදත්තත්ථෙර

4 යං ආරභිං රචයිතුං අඨකථං සුභාසිතුත්තමේසු අපෙක්ඛු,
සංවෙගාභිනොදනත්ථං සමෙමාභවිනොදනිං නාම.

5 පොරාණඨකථානං සාරං ආදාය සා අඨං නිඛිං,
පත්තා අනාන්තරා යෙන පාළියා භාණවාරෙහි.

6 චත්තාලීසායෙ යථා එකෙනාච එවමෙව සබ්බෙපි,
නිඛිං වජන්තු විමලා මනොරථා සබ්බිසත්තානං.

7 සඛාමස්ස යිනත්ථං යඛ ඉමං රචයතා මයා පුඤ්ඤං,
පත්තං තෙන සමත්තං පාපුණාතු සදෙවකො ලොකො.

8 සුචිරං නිඨතු සඛම්මො ධම්මාභිරතා සදා භවතු ලොකො,
නිහතං ඛෙමසුභික්ඛාදි සම්පදා ජනපදා හොන්තුනි—

*පරමවිදූඛසඛාඛුඛිවිරියපතිමණ්ඩිතෙන සීලාචාරජජවමද්දවාදි

වරස්ස සඩ්ඪිහාරිකොව හොති. තෙනෙව වුත්තං විනයවිනිච්ඡය පාකරණේ.

වුත්තාස්ස බුඛසීහෙන විනයස්ස විනිච්ඡයො
බුඛසීහං සමුද්දිස්ස මමසඩ්ඪිහාරිකං.
කතො ඨං පන භික්ඛූනං ඡිතත්ථාය සමාහතො
විනයස්සාවබොඛත්ථං සුඛෙනෙවං චිරෙනව.—ඉති

ඉමිනා නයෙනතො සුවිචාරිතබුද්ධිභි දඨ්ඛබ්බං. සො දානි පරවාදෙ ඡින්නො සකවාදෙ සුප්පතිඨිතො. සෘාම මරම රාමඤ්ඤානං ලංකාසාසනස්ස දානි මූලභූතානං අච්සෙසෙන විදෙසිකානං සඩ්ඛෙමම්පි විසෙසතො අත්ථයෝජනා කතභූතස්ස තිපිටකඛරස්ස ඤාණඡිතත්ථෙරවරස්සව තෙසං සබ්බපොත්ථකානම්පි උපාරුළ්හා ආරොපිතො නිඛාපුබ්බො අනෙකපරියායො කථාමග්ගො පාකටිකතො. සො සඩ්ඪිතස්ස පරවාදිස්ස අවිචාරිතබුද්ධියා පමාදනයෙ ඉස්සාපකතිනායෙවා කතොති.

• 'පරමවිසුඛාදි' අසම්පි පාඨො තෙන බුඛසීහෙන යතිනා ලිඛිතොති පරවාදි අවොච. එවං තෙන නිදස්සනව කතං පරවාදපතිඛ්පනායෙ. "කලිකාලසාඛිත්‍යසඛ්බඤ්ඤුපණ්ඩිතපරක්කමබාහුමහාරඤ්ඤු අත්තනො විසුද්ධිමග්ගසීහළඨත්ථවණ්ණනායං වුත්තන්ති." තස්ස තම්පි වචනං අතච්ඡං ජාතං අභූතං විසුද්ධිමග්ග සීහළත්ථවණ්ණනායං 'බුඛමිත්ත' නාමිනා ලිඛිතොති දිස්සමානත්තා. තතො තස්ස පරවාදිනො බුඛසීහෙන ලිඛිතොති වචනං න පටිග්ගහෙතබ්බමෙව.

අපිචෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙහි සුවිදූහි පරියෙසිතබ්බකාරණම්පි දිස්සති. තඤ්හි 'බුඛමිත්ත' නාමම්පි කිං ටීකාපකරණාදිතො ගහෙත්වා තෙන පරඤ්ඤමබාහුමහාරඤ්ඤු අත්තනො විසුද්ධිමග්ගසීහළත්ථ

ගුණසමුදයසමුදිතෙනා සකසමයසමයන්තරගාහණත්ථඤ්ඤාගාහ
ණසමත්ථෙනා පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියසම්පන්නාගතෙනා තිපිටකපරිය
ත්තිප්පභෙදෙ සාඝිකඤ්ච සත්ථුසාසනං අප්පටිහතඤ්ඤාණප්පභා

වණ්ණනාඅං ලිඛිතංවා පවජ්ජා යෙන කෙනචි ලිඛිතංවා පමාදලෙ ඛංවාති සුට්ඨුපරිසෙසිතඛ්බං හොති. කස්මාති චෙ! තං සමකාලි කෙන ඤණකිත්තිත්ථෙරවරෙන අත්ථසාලිනිඅත්ථයොජනාඅං එ වං වුත්තං "අයං අත්ථකථාචරියො අත්තනො ගුණං නාමච දස් සෙත්තො 'පරමවිසුඛ්ධිති' ආදිමාහ" ඉති සො 'පරමවිසුඛ්ධි'පා ඨො බුඛඝොසත්ථෙරෙන ලිඛිතොති දස්සිතො හොති. තං වච නං සද්දඤිතඛ්බඤ සියා. කස්මා! යො යො කතිතා පොත්ථකං රව යති කරොති තෙතතෙනෙව තස්ස පොත්ථකස්ස නිගමනං නිත්වා පනං ලිඛිතඛ්බමෙව නාඤ්ඤත. සචෙ තං කතිතා ආරඛ පොත් ථකෙ අනිට්ඨිතෙ යෙව මරිස්සති අථ සසඩ්විහාරිකෙනවා යෙන කෙනචි ලිඛිතඛ්බඤ හොති. අයමත්ථකථාචරියබුඛඝොසත්ථෙරො පන සඝමාරඛ පොත්ථකෙ නිත්වාපෙත්වා ජම්බුදීපං ගතොනිව පොත්ථකෙසු දිස්සමානත්තා තෙනෙව ලිඛිතොති විඤ්ඤායති. තතො විනා බුඛඝොසමහාථෙරං බුඛමිත්තඤ්ඤෙරාදිහිවා කෙහිචි වා ලිඛිතුං කාරණං නත්ථීති අම්හාකං ඛන්ති, විමංසිත්වා ගහෙත ඛ්බං.

අපිච පපඤ්චසූදනී නාම මජ්ඣිමනිකායඅත්ථකථා පන බුඛමිත්ත ත්ථෙරස්ස ආයාචනෙන කතාති. තෙන වුත්තං තත්ථෙව–

ආයාචිතො සුමතිනා ථෙරෙන ඝද්දනත බුඛමිත්තෙන
සුඛෙ මයූරරූප පට්ටනම්හි සඩිං වසන්තෙන.

එවංඅත්ථාතථං ඤාතඛ්බං.

පුනරපි, පරවාදිනා එවච වුත්තං. 'යදි බුඛඝොසත්ථෙරොච තං 'පරමවිසුඛ්ධි පාඨං' ලිඛෙය්‍ය ඵපෙතා සෙසත්තගුණවණ්ණ නාඅං, ඝඝමෙව අත්තනො ජලඛිඤ්ඤාදිගුණප්පකාසනං උත් තරිමනුස්සධම්ම පාරාජිකාපත්තියා වත්ථූනි"

අථ තඤ්ච පරවාදෙ නිස්සාරතං මොඝතං විඤාපනාඅඤ්ච ඝ දෙ ත්වා පකාසිතොපි තතො අනිවත්තිභා දුතියඛ සො බුඛ ඝොසත්ථෙරෙන ලොකියජලඛිඤ්ඤාගුණා බුජ්ඣිතා පවිලඛා යෙ වාති ඉතරෙසම්පි සඩ්ඛෙපසොතානං තථා සිඤ්ඣිතුං ඔවාදෙම දිසි අත්තනාම ආකුලිභූතමභූතත්ථං දස්සෙන්තො අනාකුලං ජා නත්තූති අනුසාසි.

තතො එත්ථව පරවාදමනුගන්ත්වා දුම්මතිකජාතානංවා කං ඛිනං ජානනාඅ චිනිවජ්ජයො වචනියො හොති. තස්මා එවං වදා මි. අයම්පි පරවාදෙ, නඛමෙමා නවිනයො. සචෙ සො සච්ඡිකතං

වේන මහාවෙය්‍යාකරණේන කරණසම්පත්තිජනිතසුඛවිනිග්ගහ
නමඩ්ඩරොදුරවචනාලාවණ්ණගුත්තෙන ගුත්ත මුත්තවාදිනා වාදී
වරෙන මහාකච්චා පහින්නාපටිසම්භිදාපරිවාරෙ "ඡළභිඤ්ඤාදි

පටිලඬ්ඨං සත්තං හුතං ලොකිඅභිඤ්ඤංවා ලොකුත්තරඅභිඤ්ඤං
වා බුඬ්ඨාසන්තජළභිඤ්ඤංවා අත්තුපනායිකං භික්ඛු වදෙය්‍ය
අඤ්ඤත්‍ර පාවිත්තියා පාරාජිකාපත්ති ධම්මදේසනාය කෙවලී නාගතා
නපඤ්ඤත්තා නත්ථියෙව. විනයපාළිත්ති පාළිඤ්ච එවමාගතං—

"යොපන භික්ඛු අනුපසම්පන්නස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මං ආ
රොචෙය්‍ය හුතස්මිං පාවිත්තියං." ඉති එවං භගවතා පඤ්ඤත්තා
ඝිකඛාපදම්පි සත්තෙහි සපුරිසෙහි මනසිකාතබ්බා අඤ්ඤත්‍රජළභිඤ්ඤා
සුදීඋත්තරිමනුස්සධම්මගුණපකාසනෙන පාරාජිකාපත්තිනිවු,
සත්තුත්තරිමනුස්සධම්මගුණපකාසනෙන පාවිත්තිආපත්තිනිවු,
නිඛ්මෙත්ථ ගන්තබ්බං.

ජළභිඤ්ඤාඅව ඛොපන පරවාදිනා විරුඬ්ඨාභද්‍ර ආරොපිතෝ
ආගමවිලොමා ජළභිඤ්ඤා පකාසිතා. පඨමා සකවාදං සුඛා පා
කතිකෙන ඤත්වා අඤ්ඤතෝ නිච්චබාහුලතාදීහි පමාදෙහි විර
ඛිතාවෝ සයමෙව පකාසිතෝ. තතෝ තං ඉධ නත්ථාරිතං.

කෙවලං අඤ්ඤත්‍රජළභිඤ්ඤා ඛුඬ්ඩාසනෙ කදා
චිපි නලබ්භති, අත්තලක්ඛණං බුඬ්ඩාසනිකානං නත්ථි එව
සෙ තං ලොකිඅජළභිඤ්ඤං සච්ඡිකරොන්ති පාපුණන්ති තෙ අබු
ඛ්ඩාසනිකානි නිවජ්ජං සමාගවජ්ඣන්තු අපිච නදඤ්ඤාවබොධාය අඤ
ඤාධම්මඤ්ඤකථාපඨොපි සාධුහි සපුරිසෙහි එවං වෙදිතබ්බොං—

"අනඤාතලක්ඛණං පන අපාකටං අඤ්ඤකාරං අවිභූතං දුපපටිවි
ඣං දුද්දිපඤං දුප්පඤ්ඤපනං අනිච්චදුක්ඛලක්ඛණානි උප්පාදු
වා තථාගතානං අනුප්පාදවා පඤ්ඤායති අනත්තලක්ඛණංවා
බුද්ධුප්පාදු නපඤ්ඤායති බුද්ධුප්පාදෙයෙව පඤ්ඤායති. මහිඛි
ඤාහි මහානුභාවා නාපහතඉරිබ්බාපඨා සරභංගඅත්තාදයොපි අ
නිච්චං දුක්ඛන්ති චත්තුං සක්කොන්ති අනත්තාති චත්තුං නාසක්
කොන්ති සවෙහි තෙ සම්පත්තපරිහාය අඤ්ඤාති වත්තුං සක්
කුණෙය්‍යුං සම්පත්තපරිහාය මිගාඛලපවිවෙඛෝ හලවිඤ්ඤ, අන
තතලක්ඛණපඤ්ඤපනංහි අඤ්ඤස්ස කස්සචි අවිසයෝ සබ්බඤ්
ඤූ බුඬ්ඩානමෙව විසයෝ. එවමෙතං අනත්තලක්ඛණං අපාකටං
තස්මා සත්ථා අනත්තලක්ඛණං දස්සෙන්තෝ අනිච්චෙනවා දුස්
සෙති දුක්ඛෙනවා අනිච්චදුක්ඛෙහිවා, ඉධ පන තං අනිච්චදුක්
ඛෙහි දස්සෙසිති වෙදිතබ්බං. ඉමානිපන ලක්ඛණානි නිස්ස අමි
නසිකාරා අප්පටිවෙඛා කෙන පටිච්ඡන්නත්තා නලපඛ්ඩන්ති, අ
නිච්චලක්ඛණං තාව උදයබ්බයානං අමනසිකාරා අප්පටිවෙඛා

ප්පභෙදගුණපතිමණ්ඩිතෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ *සුප්පතිපීත බුද්ධිනං ථෙරවංසප්පදීපානං ථෙරානං මහාවිහාරවාසීනං වංසාලංකාරභූතෙන විපුලවිසුඛබුද්ධිනා බුඛඝොසොති ගරුභි ගහිතනාම ධෙයෙන ථෙරෙන කතා අයං සම්මොහවිනොදනි නාම විභඞ්ගඨකථා

සන්තනියා පච්චිජ්ඣන්නත්තා නාලපඤ්ඤානි. දුක්ඛලක්ඛණං අභිණ්හසම්පටිපීළනස්ස අමනසිකාරා අප්පටිවෙධා ඉරියාපථෙහි පටිච්ඡන්නත්තා නාලපඤ්ඤානි. අනත්තලක්ඛණං නානාධාතුවිනිබ්භොගස්ස අමනසිකාරා අප්පටිවෙධා සන්තතියා පටිච්ඡන්නත්තා නාලපඤ්ඤානි. උදයබ්බයං පන පරිග්ගහෙත්වා සන්තතියා විකොපිතායඤ්ච අනිච්චලක්ඛණං යාථාවසරසතො උපඤ්ඤානි. අභිණ්හසම්පටිපීළනං මනසිකත්වා ඉරියාපථෙ උග්ඝාටිතෙ දුක්ඛලක්ඛණං යාථාවසරසතො උපඤ්ඤානි. නානාධාතුයො විනිබ්භුජිත්වා ඝනවිනිබ්භොගෙ කතෙ අනත්තලක්ඛණං යාථාවසරසතො උපඤ්ඤානි. එත්ථව අනිච්චං අනිච්චලක්ඛණං. දුක්ඛං දුක්ඛලක්ඛණං. අනත්තා අනත්තලක්ඛණන්ති අයං විභාගො වෙදිතබ්බොති.'' ඉති අඨ පාඨො ඝොනිසො අත්ථසො ධාරෙතබ්බොති.

* ඉදං ''සුපපතිපීතබුද්ධිනා''මිති පදං අඤ්ඤාලිනියාපි පරියොසානෙ ආගතෙ ''පරම්විසුඛසඛා'' දි පාඨෙපි ච්‍රුත්තං. විසුද්ධිමග්ගාදිසුපි ආගතෙ තස්මිං පාඨෙ කත්ථචි ලෙඛකානං පමාදෙන ''අපපටිහතබුද්ධිනා'' ඉති ලිඛිතම්ව දිස්සති. පරවාදි තං පමාදලිඛිතං වචනං තථෙව අච්චාරිතබුද්ධියා ගහෙත්වා ආකුලබ්‍යාකුලං අත්ථසුඤ්ඤවචනපටිසඤ්ඤුත්තං දිඝභාණකං පඤාසෙසි සඤාදනිග්ගහාය. යෙ තස්ස වාක්‍යානං පමාණමජානන්තා තස්ස සඛාය ගච්ඡන්තිවා සංඛාසිනොවා හොන්ති, තෙසම්පාය සඤාදසංඛාතං විනිච්ඡයම්ව එවංකථෙම. විසුද්ධිමග්ගාදිසුවා අඤ්ඤාලිනි අඤ්ඤකථාදිසුවා තත්තතත්ත ආගතෙ තස්මිං පාඨෙ ''නිපිටකපරියත්තිප්පභෙදෙ සාඨකථෙ සත්ථුසාසනෙ.'' ඉති පදනමනන්තරං ''අප්පටිහතඤාණප්පභාවෙන.'' ඉතිව, ''ඡළභිඤ්ඤාදිප්පභෙදගුණපතිමණ්ඩිතෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ.'' ඉති පදනමනන්තරං ''සුප්පතිපීත බුද්ධිනා'' ඉතිව, එවං නිරාකුලං නිච්ඡිතං සබ්බෙහි තත්ත පාළිව අත්ථව්‍ය සඤමානෙහි සම්මප්පඤ්ඤාය දඤ්ඩබ්බං. තත්ථ විසෙසතො නිබ්බචනවිසෙසනවිසෙස්සලක්ඛණාදිනි මුද්දිතඅඤ්ඤාලිනිඅත්ථයොජනායං ආගතනයෙන ඤාතබ්බානි. එවං සබ්බෙ බුද්ධාසනිකා සඤාදිනොහොන්තු මාපරවාදමනුගතා අත්තත්ත පරත්ථහඤ්ඤාහොන්තු පාඨවානම්පි පරවාදිනං දුරනුබොධොගම්භීරධම්මොති මනසිකරොන්තුනි.

සමෙඝාහචිතොදනි විභංගඨකථ ස්යොජනාය

සූචිපත්‍රය මිදං.

—oo—

පිටුව		
4	චතුගාථානමත්ථයොජනා.	
24	ඛන්ධවිභංගො නිඝිතො.	1
31	ආයතනවිභංගො නිඝිතො.	2
45	ධාතුවිභංගො නිඝිතො.	3
76	සච්චවිභංගො නිඝිතො.	4
79	ඉන්ද්‍රියවිභංගො නිඝිතො.	5
142	පටිච්චසමුප්පාද විභංගො නිඝිතො.	6
182	සතිපට්ඨානවිභංගො නිඝිතො.	7
185	සම්මප්පධානවිභංගො නිඝිතො.	8
186	ඉද්ධිපාදවිභංගො නිඝිතො.	9
189	බොජ්ඣඞ්ගවිභංගො නිඝිතො.	10
190	මග්ගවිභංගො නිඝිතො.	11
208	ඤාණවිභංගො නිඝිතො.	12
210	අප්පමඤ්ඤාවිභංගො නිඝිතො.	13
211	සික්ඛාපදවිභංගො නිඝිතො.	14
213	පටිසම්භිදාවිභංගො නිඝිතො.	15
240	ඤාණවිභංගො නිඝිතො.	16
259	ඛුද්දකවත්ථුවිභංගො නිඝිතො.	17
261	ධම්මහදයවිභංගො නිඝිතො.	18

චන්දිම බුඩං භාව කොවිප තතං
සෙදයෙත්සු සබ්බේසු පථෙසු සම්මා
කාමම්පවත්තිත්ථ අපක්ඛලන්ති
පඤ්ඤා පභා යස්ස තථා ගතස්ස.

චන්දිම ධම්මං සුගතෙරිතන්තං
සම්මග්ගතා යෙ සුජනා ඉධලොකෙ
පප්පොන්ති නිබ්බාණපදං සුඛෙතා
භාවෙන්ති යං බුඩ පදන්ත භෙතුං.

චන්දිම සඞ්ඝං රියසීල සුඛං
ලොකස්ස කල්‍යාණ සුඛප්පදතා
අඛ්ඩිබිඩො මග්ගඵලෙ ඨිතත්තො
සන්තනියස්සොරසතං ගතොයො.

බුඩො මුනින්ද පරියත්තිඉධම්ම මාදී
යෙ පොත්ථෙන පඉණ්හියො පරමින්දනාමා
ලඞ්කාය බුඩජනානාය හිතං ගවෙසං
සෝමින්දරාජපවරෙ ජගතං සරජෙජා.

කම්බොජඅක්ඛරගතාය ඉධම්මයුත්තා
යා චත්ථයොජන වරා විවිධත්ථ දීපා
තස්සිහලක්ඛරතිපූසුභරූපකෙහි
මුද්දාපයාම සකලස්ස හිතාවහාය.

K. Paññâsekhara.

අභිධම්ම මූල සංගහාභිධානාදනී අත්ථයොජනා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො
සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

(1: 2: 3: 4:) සත්‍යා චතුසච්චදසෝ නාථෝ සම්බුද්ධෝ උපෙතෝ බුද්ධමේඝි අඤ්ඤාරසඝි නායකෝ පකාසයිත්‍වා ධම්මසඞ්ගණිං චතුධා දෙසයිත්‍වා යංවිභඞ්ගවසෙන ඛන්ධාදිවිභංගානං අඨ්ඨාරසන්නං සමනන්තරංතෙසෙව ධම්මසඞ්ගණියා සංවණ්ණනක්කමෝ තස්ස විභඞ්ගස්ස යස්මාසම්පත්තෝ ඉදානි තස්මා අහං විගාහිත්‍වා පොරාණඨ්ඨකථානයං නාථාගාරවං සඞ්ගේම කරිස්සාමි අත්‍ථවණ්ණනං තස්ස විභංගස්ස තුම්හෙ සමාහිතා සුණාථ තං අත්‍ථවණ්ණනං.

අථවා අහංවිගාහිත්‍වා පොරාණඨ්ඨකථානයං කරිස්සාමි අත්ථවණ්ණනං තස්ස විභංගස්ස තුම්හෙ සමාහිතාකත්‍වා ගාරවං සඞ්ගේ සුණාථ තං අත්ථවණ්ණනං මාගධභාසාය පන අඨ්ඨකථා එවං කාතබ්බා.

චතුසච්චදසෝනාථෝ සම්බුද්ධෝ අඨ්ඨාරසඝි බුද්ධධම්මේඝි උපෙතෝ නායකෝ සත්‍ථා, චතුධා චිත්තුප්පාදකණ්ඩාදිවසෙන චතුඝි පකාරෙඝි ධම්මසඞ්ගණිංපකාසයිත්‍වා දෙසයිත්‍වා, තස්සෙව තස්සා එව ධම්මසඞ්ගණියා සමනන්තරං අඨ්ඨාරසන්නං ඛන්ධාදිවිභංගානං වසෙන භෙදෙන, යංවිභඞ්ගං දෙසයි, තස්ස විභඞ්ගස්ස සංවණ්ණනක්කමෝ ඉදානි යස්මා සම්පත්තෝ තස්මා සම්පත්තතතා අහං පොරාණඨ්ඨකථානයං විගාහිත්‍වා විසෙසතොගහෙත්‍වා ගහණවසෙනවා ඔගාහිත්‍වා සඞ්ගේමේ විභඞ්ගසංඛාතෙ පරියත්තිධම්මේ ගාරවංකත්‍වා තස්ස විභඞ්ගස්ස අත්‍ථවණ්ණනංකරිස්සාමි සමාහිතා තුම්හෙ තංඅත්ථවණ්ණනං සුණාථ. අථවා, අහං පොරාණඨ්ඨකථානයං විගාහිත්‍වා ගහණවසෙනා ඔගාහිත්‍වා තස්සවිභඞ්ගස්ස අත්‍ථවණ්ණනං කරිස්සාමි සමාහිතා තුම්හෙ සඞ්ගේ ගාරවංකත්‍වා තං අත්ථවණ්ණනං සුණාථාති.

චත්තාරි සච්චානි සම්මඟවානි "චතුසච්චං." සමාඟවානීති භගවතා විඤ්ඤෙන එකතොඟහිතානීති අත්ථො. චතුසච්චං පඤ්ඤතීති 'චතුසච්චවදඤ්ඤො.' යො භගවා චතුසච්චං පඤ්ඤති ඉති තස්මා සො භගවා චතුසච්චවදඤ්ඤො. නාථති වෙනෙය්‍යානං හිතසුඛං ආසිංඝතීති *පත්ථෙතීති "නාථො." යො භගවා නාථති ආසිංඝාඨං නාථතීවා පරසන්තානගතං කිලෙසබ්‍යසනං උපතාපෙතීති "නාථො." නාථ උපතාපනෙ. නාථතීවා සාඛුභිඤ්ඣවෙ භික්ඛු කාලොකාලං †අත්ථුපපත්තිං පච්චවෙක්ඛිය්‍යති ආදිනා තං තං භිතපටිපත්තිං යාචතීති "නාථො." නාථ යාචනෙ. "සබ්බ තො ණවුත්වාවිවා"ති සුත්තෙතන අ පච්චයො. පරමෙන ඒතති සසරියෙන සමන්නාගතොති "නාථො." තඩිතවිග්ගහො. නාථතීවා සබ්බසත්තෙ ගුණෙහි ඊසති අභිභවතීති "නාථො." නාථ ඉස්සරියෙ. අපච්චයො. චතූහි පකාරෙහි "චතුධා." කුසලා දයො ධම්මා සංගය්හන්ති එත්ථ එතායාතීවා 'ධම්මසංගණි." සම්මා සාමංවා සබ්බඤ්ඤෙ අබුජ්ඣිති "සම්බුඩ්ඨො." තස්සෙවා ති සන්තිඨානෙජෙනා එවසදෙන ධම්මසංගණියා එව අනන්තරං විහඩෙහා දෙසිතො න අඤ්ඤස්ස පකරණස්සානන්තරන්ති ඤ්ඤපෙති.

බුඩ්ඣනං ධම්මා 'බුඩ්ඣධම්මා' බුඩස්ස වා ධම්මා 'බුඩ්ඣධම්මා'. බුඩ්ඣණාති අත්ථො. අඤ්ඣි අධිකාදස "අඤ්ඣාරස." සංසාරතො සතෙතා නොතීති "නාඝඤ්ඤො." ඛන්ධා ආදි යෙසං තෙ "ඛන්ධා දයො." ඛන්ධාදයොව තෙ විහඩෙහාවාති "ඛන්ධාදිවිහඩෙහා." විහරිඤ්ඤන්ති එත්ථ එතෙනවා ඛන්ධාදයොති විහඩෙහා. සා සතීති සත්ථා. සංවණ්ණිඝතෙති "සංවණ්ණනා." භාවසාධනං සංවණණිඝතිවා අත්ථො එතායාති "සංවණණනා." සංවණ්ණනාඝ කමො "සංවණ්ණනාඤ්ඤකමො." අත්ථස්ස වණ්ණනා "අත්ථවණණනා." පුරෙ භවා "පොරාණා." අත්ථෙ කථියති එතායාති "අඤ්ඤකථා." පොරාණාව සා අඤ්ඤකථාවාති "පොරාණඤ්ඤකථා." පොරාණඤ්ඤකථාඝං ආගතො නයො "පොරාණඤ්ඤකථානයො." සතං ධම්මො "සඩ්ඩම්මො." සන්තාසවා බුඩ්ඣස ධම්මො "සඩ්ඩම්මො." විහංගපාළීති අත්ථො. ගරුනෝ භාවෝ 'ගාරවං.' සම්මා චිත්තං ආධියන්ති ඨපෙන්තීති 'සමාහිතා.' සං ආ පුබ්බ ධා ඨපනෙ.

චතුසච්චවදඤ්ඤො නාථො සම්බුඩ්ඨො උපෙතො නාඝඤ්ඤොති පඨපදානි සත්ථාති පදෙ විසෙසනං. චතුධානි පදං පකාසයිත්වා

---

* පත්ථෙති පි පාඨො. † අත්ථුපත්තිත්ති පි පාඨො.

නි පදෙ තතියාවිසෙසනං. ධම්මසංගණිනතිපදං පකාසයිත්වා
ති පදෙ කම්මං. පකාසයිත්වාති පදං දෙසයීති පදෙ පුබ්බකා
ලක්‍රියා. තසෙසවාති පදං සමනන්තරන්ති පදෙ සම්බන්ධො·
සමනන්තරන්ති පදං දෙසයීති පදෙ කාලසත්තමී, බුඬධම්මෙ
ඝීති පදං උපෙතොති පදෙ තතියාවිසෙසනං. අඨ්ඨාරසඝීති ප
දං බුඬධම්මෙඝීති පදස්ස විසෙසනං. අඨ්ඨාරසන්නන්ති ප
දං ඛන්ධාදිවිභංගානන්ති පදස්ස විසෙසනං. ඛන්ධාදිවිභංගා
නන්ති පදං වසෙනාති පදෙ සම්බන්ධො. වසෙනාති පදං දෙ
සයීති පදෙ තතියා විසෙසනං. යන්ති පදං විභංගන්ති පදස්ස
විසෙසනං. විභංගන්ති පදං දෙසයීති පදෙ කම්මං. සත්ථාති
පදං පකාසයිත්වා දෙසයීති පදවයෙ කත්තා. තස්සාති පදං සං
වණ්ණනාඉති පදෙ සම්බන්ධො. සංවණ්ණනාක්කමොති ප
දං සම්පත්තොනි පදෙ කත්තා. ඉදානීති පදං සම්පත්තොනි
පදෙ කාලසත්තමී. යස්මාති පදං සම්පත්තොනි පදෙ ක්‍රියාපරා
මසනං. සම්පත්තොනි පදං කත්තුවාචකං කිතක පදං. තස්
මාති පදං කරිස්සාමීති පදෙ හෙතු. තස්සාති පදං අත්ථවණ්ණ
නාඉති පදෙ සම්බන්ධො. අත්ථවණ්ණනන්ති පදං කරිස්සාමී
ති පදෙ කම්මං. පොරාණඨ්ඨකථානයන්ති පදං විගාහිත්වාති ප
දෙ කම්මං. සඩමෙමති පදං ගාරවන්ති පදෙ ආධාරො. ගාර
වන්ති පදං කත්වාති පදෙ කම්මං. විගාහිත්වා කත්වාති පදව
යං කරිස්සාමීති පදෙ පුබ්බකාලක්‍රියා. අහන්ති පදං කරිස්සාම්
ති පදෙ කත්තා. සමාහිතාති පදං තුම්හෙති පදස්ස විසෙසනං·
තුම්හෙති පදං සුණාථාති පදෙ කත්තා. තන්ති පදං සුණාථාති
පදෙ කම්මං. සුණාථාති කත්තුවාචකං ආඛ්‍යාතපදං. පච්ඡිම
නයෙපන විගාහිත්වාති පදං කරිස්සාමීති පදෙ පුබ්බකාලක්‍රියා.
කත්වාති පදං සුණාථාති පදෙ පුබ්බකාලක්‍රියා.

සංවණ්ණනාරම්භෙ අයමාචරියො පඨක්ඛන්ධාහ්‍යාදි අවත්වා
විභඩඝස්ස දෙසනාකාලඤ භගවතො ගුණානුරූපං ථොමනඤ අ
ත්තනො පටිඤ්ඤාතඤ සොතබ්බභාවෙ කාරණඤ සක්කච්ච සව
නෙ සොතුං නියොජනඤ දස්සෙන්තො චතුසච්චදෙසොති ආ
දිමාහ. එත්ථඤි තස්සෙව සමනන්තරන්ති දෙසනාකාලොදි
ස්සිතො. උපෙතො බුඬධම්මෙඝි අඨාරසඝි නායකොති එතෙ
න ථොමනං දස්සිතං. තස්ස සංවණ්ණනක්කමොත්‍යාදිනා පටි
ඤ්ඤාතං දස්සිතං සඩම්මෙගාරවංකත්වා කරිස්සාමීති පදෙන
සොතබ්බභාවෙ කාරණං දස්සිතං. තාසුණාථ සමාහිතාති පදෙ
න සොතුං නියොජනං දස්සිතං. අථවා, පොරාණඨ්ඨකථානයං
විගාහිත්වා කරිස්සාමීති පදෙන සක්කච්ච සවනෙ කාරණංදස්සි

තං. සඩ්ඛිමෙගාරවංකත්වා තං සුණාථාති පදෙන සොතුංනි යොජනං දස්සිතං. (චතුගාථානමත්ථයොජනා සමත්තා.)

(1) ඉදානි අත්ථවණ්ණනං කරොන්තො පඤ්ඛන්ධාති ආදිමාහ. විඤ්ඤුණක්ඛන්ධොති එත්ථ ඉතිසද්දෙ ආදිසද්දපෝතකො පකාරත්ථපෝතකොවා තස්මා පඤ්ඛන්ධා-පෙ-විඤ්ඤුණක්ඛන්ධොති එවමාදි එවං පකාරං ඉදංවචනං සුත්තන්තභාජනියං නාමාති අත්ථො. අථවා. ඉති සද්දෙ නිදස්සනත්ථො තස්මා පඤ්ඛන්ධා-පෙ-විඤ්ඤුණක්ඛන්ධොති ඉතිඑවංපදං ඉදං සුත්තන්තභාජනියං නාමාති අත්ථො. ඛන්ධවිභංගෙ ඉති පදං සුත්තන්තභාජනියන්ති පදෙ සමූහබාහිරො. සුත්තන්තෙ වුත්තානෙන ඛන්ධා භාජියන්ති එත්ථාති සුත්තන්තභාජනියං. තත්ථාති සුත්තන්තභාජනියෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. අථවා. තත්ථාති පඤ්ඛන්ධාදි පදෙසු නිඩ්ගරණං. පඤ්ඛි පදෙන ගණනා පරිවෙජෙදෙ වෙදිතබ්බො. ගණියතෙති "ගණනං." පරිච්ඡිජ්ජනං "පරිච්ඡෙදෙ." ඛන්ධානං ගණනෙන පරිච්ඡෙදෙ "ගණනාපරිච්ඡෙදෙ." තෙන පඤ්ඛි පදෙන තතො පඤ්ඛන්ධතො හෙට්ඨා ඛන්ධා නාඅත්ථි උඩ්ඩනාඅත්ථි ඉති අධිප්පායං භගවා දස්සෙති. ඛන්ධාති පදෙන පරිච්ඡින්නධම්ම නිදස්සනං වෙදිතබ්බං. පරිච්ඡින්දිතබ්බාති "පරිච්ඡින්නා." පරිච්ඡින්නාච තෙධම්මාචාති "පරිච්ඡින්නධම්මා." නිදස්සිගතෙති "නිදස්සනං." පරිච්ඡින්නධම්මානං නිදස්සනං "පරිච්ඡින්නධම්මනිදස්සනං." අථවා. ඛන්ධානි පදං පරිච්ඡින්නධම්මනිදස්සනං. පරිච්ඡිනනධම්මං නිදස්සෙතීති 'පරි-පෙ-නිදස්සනං.' තඤ්ච පඤ්ඛන්ධාති පදෙ විප්පමානො අයං ඛන්ධ සද්දෙ සම්බහුලෙසු ඨානෙසු අත්ථෙසු වාචකභාවෙන නිපතති. තිඨති සද්දෙ එඤාති 'ඨානං.' අත්ථො. රුළ්හියන්ති එත්ථ ඉතිසද්දෙ ඨානෙසූති පදස්ස සරූපනිදස්සනං. ඛන්ධසද්දස්ස රාසිආදිඅත්ථානං වාචකභාවං පයොගෙන සාධෙනෙතා සෙය්‍යථාපිති ආදිමාහ. ඛි සච්චං. සෙය්‍යථාපි-පෙ-ගච්ඡතීති ආදිසු පයොගෙසු රාසිතො ඛන්ධො නාම. මහාසමුද්දෙ උදකස්ස පමාණංගණෙතුං පුග්ගලෙන නාසුකරං. ගණෙතුන්ති පදං න සුකරන්ති පදෙ සම්පදානං. අථවා, මහාසමුද්දෙඋදකස්ස පමාණං ගණෙතුං ගණනාපුග්ගලෙන නසුකරං භාවෙතුං පච්චයො. ආළහකානි* චතුරෙ පත්ථා ආළහකානාම. ඉති සද්දෙ ගණෙතුන්ති පදෙ ආකාරෙ. අථඛොති සච්චතො. නඛීති ආදි දළ්හීකරණං. සබ්බං ඛන්ධ සද්දෙ ඉධ පඤ්ඛන්ධාති පදෙ රාසිතො පණ්ඩිතෙනා

*චතුරෙදෙණා ආළහකානාම (කම්බොජ මරම්ම පොත්ථකෙසු)

අධිප්පෙතො. ඉති සව්වං අයං ඛන්ධත්තොනාම පෙ පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බො. ඛන්ධ සද්දෙන වචනීයො අත්තො "ඛන්ධත්තො." පිණ්ඩො සංඛෙපො අත්තො පිණ්ඩත්තො. පුග්ගත්තොති ආදිනස්සෙව වෙවචනං. පුග්ගො අත්තො "පුග්ගත්තො." ඝටො අත්තො 'ඝටත්තො.' රාසිඑව අත්තො "රාසත්තො." රාසිලක්ඛණං එතෙසන්ති "රාසිලක්ඛණා." ඛන්ධත්තොනාම කොඝාසත්තො ඉතිපි වචනං වත්තුං වට්ටති. කොඝාසො එව අත්තො "කොඝාසත්තො." අපි සද්දෙ අපෙක්ඛො. ලොකස්මිං ඡිති ආදි දළ්හීකරණං. ඉති සව්වං ඉණං ගහෙත්වා පරෙහි වොදිසමානා ජනා ඉති වචනං වදන්ති ඉති එවං රාසි පෙ වට්ටති. ඒහිඛන්ධෙඡිති ඒහිකොඅත්ථෙහි. එවමෙත්ථානි එවං වුත්තනයෙන එත්ථ රූපක්ඛන්ධොති ආදි පදෙසු අත්තො පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. එත්ථානි පදං වෙදිතබ්බොති පදෙ ආධාරො. රූපක්ඛන්ධොති රූපක්ඛන්ධො නාමරූපානං රාසි රූපානං කොඅත්ථො.

ඉදානි පාළිනයෙන පඤ්චක්ඛන්ධෙසු ධම්ම පරිච්ඡෙදං දස්සෙන්තො එත්තාවතාති ආදිමාහ. එත්තාවතානි පදං උද්දෙසමත්තෙන දස්සෙසීති පදෙ කරණං. සම්මාසම්බුද්ධොති පදං පරිපිණ්ඩෙත්වා, දස්සෙසීති පදවසෙන කත්තා. ඨාඅන්තිපදං රූපරාසීති පදස්ස විසෙසනං. උපාදාඅරූපන්ති ඉති සද්දෙ විහත්තොති පදෙ නිදස්සනං. ඔකාසෙසූති පදං විහත්තොති පදෙ ආධාරො. අවකසති විභජ්ජනා ක්‍රියා වත්තන්ති නෙසු අතිතාදිසූති "ඔකාසා." විභත්තොති පදං රූපරාසීති පදස්ස විසෙසනං. එවං පහෙදෙ යස්සසො "එවංපහෙදෙ." තත්ති රූපරාසිං. අපිචාති අපරොනයො. එත්ථානි එතස්මිං ඛන්ධ සද්දෙ වෙදිතබ්බොති පදෙ විසයාධාරො. රූපක්ඛන්ධොති එත්ථ ඉතිසද්දෙ නාමවාචකො රූපක්ඛන්ධොනාමාති අත්ථො. එවං පිතිඅපි සද්දෙ පුබ්බෙ වුත්තනයං අපෙක්ඛති. තත්ථානිවා නෙසු තත්ථකතමොති ආදිපදෙසු ආධාරො. ධම්මානං පරිච්ඡෙදෙ "ධම්මපරිච්ඡෙදෙ." තත්ථානි තස්මිං තත්ථකතමො රූපක්ඛන්ධොති ආදි වචනෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. තත්ථානිවා නෙසු තත්ථ කතමොති ආදි පදෙසු නිධාරණං. කතෙතුං කාමෙතීති "කතෙතුකාමො." කතෙතුකාමස්සභාවො "කතෙතුකම්‍යං." කතෙතුකම්‍යං එව "කතෙතුකම්‍යතා." කතෙතුකම්‍යතාඅපවත්තාපුච්ඡා "කතෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා." තත්ථානි තස්මිං යංකිඤ්චිරූපන්ති ආදිවචනෙ විනිච්ඡයොවෙදිතබ්බෝ. තත්ථානිවා නෙසු යංකිඤ්චිරූපන්ති ආදිපදෙසු නිධාරණං. යංකිඤ්චිති පදං අන පෙ දූනංඋත්තව

සෙසෙන පරියාදුනං ''අතවසෙසපරියාදුනං.'' අතිසයෙනපස ජ්ජතීති ''අතිප්පසඞ්ගා.'' අථවා. අතිප්පෙතත්ථංරූපං අති ක්කම්ඪා සජ්ජති පවත්තතීති ''අතිප්පසඞ්ගා.'' අතිප්පසඞ්ග ස්සනියමං නිවත්තනං ''අතිප්පසඞ්ගනියමං.'' අවසෙසෙන පරි ග්ගහෝ ''අවසෙසපරිග්ගහෝ.'' තත්ථයංකිඤ්චිරූපන්ති ආදිව චනෙ වුත්තරූපංකෙනචෙන කෙනාසඪාවෙන රූපංනාමඉති පු ච්ඡා. රූපතඪෙන රූපප්පාසඪාවෙන රූපං රූපංනාම. අත්ත නොවචනං පාළියා සාඛෙත්තෝ වුත්තං ගෙහන්ති ආදිමාඪ. ඉ සව්වං කිඬ පෙ වුච්චතීති එතං වචනං භගවතා වුත්ත තං භික්ඛවෙ තුම්හෙපි රූපං රූපන්ති වදථ තංරූපං කිඬකෙන කාරනෙනා වදථ. අථවා. භික්ඛවෙ රූපං කිඬකෙනා කාරණෙ න රූපං තංකාරණං තුම්හෙ වදථ භික්ඛවෙ යංධම්මජාතං යස්මා රුප්පති ඉතිඛෝ තස්මාඑව තංධම්මජාතං රූපන්ති පණ්ඩිතෙහිවු ච්චතීති යොජනා. ච සද්දෙ වචනාලඞ්කාරෝ. ඉති සද්දෙ න සමා සද්දෙන සමානත්ථෝ. තෙනාති තස්මාති අත්ථෝ වෙදිතබ් ඛෝ. තත්ථාති ඉඬාති ආදි පදෙසු නිඬාරණං. රුප්පතීති එත්ථ වචනෙ ඉතිති පදං කාරණුද්දෙසොහොති. කාරණස්ස උද්දෙ සෝ ''කාරණුද්දෙසෝ.'' යංධම්මජාතං යස්මා රුප්පති තස්මා තංධම්මජාතං රූපන්ති පණ්ඩිතෙනා වුච්චති ඉති අත්ථෝ. යස්මා ති පදං අරඞ්ගාහරිත්වා යොජිතං. ඉති සද්දස්ස යස්මාති අත්ථෙ ච්ඡනතෝ යස්මාති පදංනාවුත්තංහොති. ඉති සද්දෙපනා යස්මා ති සද්දෙන සමාහාතත්ථොති වෙදිතබ්ඛෝ. රුප්පතීති පදස්ස කුප් පතීති පෙ භිජ්ජති ඉති අත්ථෝ. කුපතීති ආදිවචනෙ වි නිවිජ්ඣෝ ඨිකාගං ආනන්දවරිගෙන වුත්තෝ. එවන්ති පදං නි දස්සනං. එත්තකෙන ඨානෙනාති එත්තකෙන කාරණෙන. එත්තකෙන සඪාවෙනාවා. රූපනං එව ලක්ඛණං ''රූපනල ක්ඛණං.'' ඉ සව්වං එතං රූපං රූපනලක්ඛණං.

සීතෙනාරුප්පතීති ආදිසු පන විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්ඛෝ. තිණ් ණං තිණ්ණං ඉති පාකටකාරණං. යස්සාති නිරයස්ස. තත්ථා ති ලොකන්තරික නිරයෙ. නෙති සත්තා. සං සප්පන්නාති ග ච්ඡන්තා. ඉත්ථපාභෙගතාති ඉත්ථසම්පංගතා. අථාති තදා නොති අම්හෙහි ඉක්ඛාලඞ්ඛා. නත්ථ ඛ්‍යාවතාති නත්ථිං ඨානෙ ඛාදනාත්ථං ගණ්හිතුංවාඉමන්තා, තත්ථඛ්‍යාවතානිපි පාඨෝ. ප වපවාඉමානාති පවපවා ඉති කුරුමානා. එවනාති ආදි නිගමනං. ඉමස්ස පාතෝ ''ඉමපාතෝ.'' ඉමපාතෙනා සීතලෝ ''ඉමපාත සීතලෝ.'' තත්ථ ඉති ආදි දළ්හීකරණං, ඉ සව්වං තත්ථ මඛිංඝක රණාදිං. ඉත්තවජින්තව ''ඉත්තජින්තං.'' ඉත්තජින්තං

සරීරං යෙසං තෙ "භින්නජීන්නසරීරා." ජීවිතක්ඛයං පිති අපි සදෙසු නකෙවලං දුක්ඛප්පත්තමත්තානි ඤුපෙති, තත්ථඡිති ඡි සච්චං තත්ථ අච්චිමහානිරයෙ.

සුසි අස්සත්ථ ජීති "සුසිරො." සුසිරොව සොරුකෙඛාවාති "සු සිරරුකෙඛා."ආදිත්තොව සො සුසිරරුකෙඛාවාති ආදිනා නයෙ න රුකෙඛා. තත්ථ ඡිති ඡි සච්චං තත්ථ කාලකඤ්ජාදිසු. වා ලිකාඑව තලං "වාලිකාතලං." තස්සාති කාලකඤ්කඅසුරස්ස අථනන්ති තදුනා කාලකඤ්කඅසුරං. පෙතො අස්මිං භත්තෙති පෙතො ආහ. තවං කිං පරියෙසසි ඉති භික්ඛු පුච්ඡිංසු. පානි යං පරියෙසාමි භත්තෙති පෙතො ආහ. අයං ගඞ්ගා නයෙ නා පස්සසිති භික්ඛු පුච්ඡිංසු. උදකං නලපකප්පති නාසම්ප ජ්ජති භත්තෙති පෙතො ආහ. නෙනාහි ගඞ්ගාපිඛේ ගඞ්ගාති රෙ නිපජ්ජ, නෙ නවමුඛෙ මයං පානියං ආසිඤ්සාමාති භික්ඛු ආ හංසු. සොති පෙතො. තස්සාති පෙතස්ස. උපකඤ්ඨාති ආසන්නා නෙති තයා. පෙතො ආහාති සම්බන්ධො. පහෙතඡිති පදං ආසිත් ත ඉති පදෙ කරණං. ආසිත්තඋදකනොති පදං අඞ්ඛපසතමත් තම්පිති පදෙ අපාදුනං. අඞ්ඛපසතමත්තම්පමාණම්පිති උදකං පරගලං අත්තොකණ්ඨං සවෙ ගතං සවෙ පච්ඡිං.

එත්ථවාති ඛංසාදිසු නිඛාරණං. නෙනාති ආතපෙන. තත්ථ නොති වාණිජ්ජසමූහතො. තස්සාති පච්ඡියා. තස්මිං පිති සා වකෙ. නෙනාති තෙන පුත්තෙන සඞ්ඛං. නෙසන්ති * සිරිංසපා නං. තනොපරන්ති අතීතානාගතපච්චුප්පන්නන්ති වචනතො පරං නදෙවරූපං. තනොති චතුක්ක දුක්කතොපරං. තත්ථා නි නදෙඛඤ්ඩන්ති. ආදි වචනෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. ස ඞ්ඛං පෙතං පෙ චුච්චතීති ඉදංවචනං භගවතා වුත්තං හොති. එතෙනාති සඞ්ඛමෙතං පෙ චුච්චතීති වචනෙ න දස්සිතන්ති පදෙ කරණං, නඡිති ආදි දල්ඡිකරණං. ඨථාව රූපං රූප්පනං පෙ රූපක්ඛන්ධොති දස්සිතංහොති එ වං වෙදනා පෙ සාවුපගමනොනොව වෙදනාක්ඛන්ධාද යොති දස්සිතාහොන්තීති සම්බන්ධො. නඡිති ආදි දල්ඡිකර ණං. තත්ථානි තස්මිං තත්ථ කතමන්ති ආදි වචනෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. ඉදං වචනං භගවතා වුත්තංහොති. ඉති සද්දෙ ඉදන්ති පදස්ස සරූප නිදස්සනං. ඨථාව එත්ථ අනිතන්ති ඔකා සෙ චත්තාරොව මහාභූතානි ඉදං අනිතන්ති වුත්තං රූපස්ස ස භාවදස්සනං හොති, එවං සබ්බත්ථ අනාගතන්ති ආදීසු ඔකාසෙ සු නයො වෙදිතබ්බො. චත්තාරොව මහාභූතානි ඉදං අනාග

* සිරීසපාානං. (කම්බොජ මරම්මපොත්කෙසු.)

නන්ති ආදි වුත්තං, රූපස්ස සභාව දස්සනත්ති වෙදිතබ්බන්ති අ
ධිප්පායො. ඉමිනා චත්තාරො මහාභූතානිති පදෙන භගවා ඉ
දං අධිප්පායං දස්සෙති. අනාගතම්ප භූතානිවෙව භූතානි උපාදු
ය නිබ්බත්තම්ප. දූරසන්තිකම්පි භූතානිවෙව භූතානි උපාදුය නි
බ්බත්තනානි යොජනා. නාගීති ආදි දල්හීකරණං. ඉති සද්දෙ
ඉදන්ති පදස්ස සරූපං. එත්තෙවානි අනිතතොඅසෙ එව. කින්
නි පදං ගතන්තිපදෙ ආකාරො.

චත්තාරොව—පෙ—උපාදුරූපන්ති එත්තෙව ගණනං ග
තන්ති යොජනා. උපාදුරූපන්ති එත්ථ ඉතිසද්දෙ නිදස්සනත්
ථො. සබ්බත්ථානි අනාගතම්සෙන සඞ්ගහිතන්ති ආදි පදෙසු.
ඉදංපනානි ඉදං රූපං දුබ්බං. තංගීති හි සච්චං තං අතිතානාග
තපච්චුප්පන්නරූපං. පටිසන්ධිතොගීති ආදි විත්ථාරෙ. චුති
පටිසන්ධි අන්තරෙති චුතියා පටිසන්ධියාව වෙමජ්ඣෙ. අභිධම්
ම නිද්දෙසෙපන, රූපං ඛණෙන පරිච්ඡින්නන්ති සම්බන්ධො.
තයොගීති ආදි විත්ථාරෙ. තත්ථානි නස්මිං සුත්තන්තභාජනි
යෙ නිද්දිසිත්ති පදෙ ආධාරෙ. ඉදං භාජනියං නිවාපි සුත්තන්
තභාජනීයං නාම. එවං සුත්තන්තභාජනියභාවෙසන්තෙපි අභි
ධම්ම නිද්දෙසෙනෙව අභිධම්මස්ස විනිච්ඡයෙන කථනොනෙව
අතිතා—පෙ—රූපං භගවතා නිද්දිසිං ඉති පණ්ඩිතෙහා වෙ
දෙතබ්බන්ති යොජනා. ඉදංගීති හි සච්චං ඉදංරූපං. එකොළ
තු "එකළතු." සභාගොව සො එකළතුවානි "සභාගඑකළ
තු." සභාගඑකළතුතො සමුට්ඨානං සභාග—පෙ—සමුට්ඨා
නං, සුබ්බාපරියවසෙනාති සුබ්බාපරකාලෙසු පවත්තිවසෙන ප
වත්තමානම්පිති අපිසදෙදු අරූපිසුවනතො. තතොති පච්චුප්ප
නතතො. එකච්ඡිව එකජවනව එකසමාපත්තිව එකච්ඡි—පෙ
—පත්ති. එකච්ඡි—පෙ—පත්තිගි සමුට්ඨානං එක—
පෙ—සමුට්ඨානා. එකච්ඡිති පවවාරවසෙන වුත්තං. එකජවන
සමුට්ඨානන්ති මනොවාරවසෙන වුත්තං. තතොති පච්චුප්පන්න
තො. තඤානි කම්මසමුට්ඨාන රූපඤ අතිතාදි සභාවො පණ්ඩිතෙ
හි වෙදිතබ්බා. අපිවානිඅපරොනයො. හෙතුව පච්චයොව'හෙ
තුපච්චයා." හෙතුපච්චයානං නිච්චං හෙතු—පෙ—නිච්චං
අනික්කන්තං හෙතුපච්චයනිච්චං අස්ස රූපස්සාති "අනික්කන්
තහෙතුපච්චයනිච්චං." නිඛිතජනක උපත්ථම්භකනිච්චන්ති අ
ත්ථො. සස්ස අත්තනොනිච්චං "සනිච්චං." සනිච්චස්ස කරණ
ක්ඛණෙ "සනිච්චකරණක්ඛණෙ." සභවා නිච්චෙනා වුත්ත
නිති "සනිච්චං." සනිච්චස්ස ඛණෙ "සනිච්චක්ඛණෙ." ත
තොති පච්චුප්පන්නතතො. එත්ථවානි අඛානං සත්තති ආදි කථා

සූ නිඩාරණං. ඛණාදි කථාවාති ආදි සද්දෙන අනික්කන්තහෙතු පච්චයනිච්චන්ති ආදි කථා සඞ්ගය්හති. සෙසාති අඩ්ඨකත්තති ස මයකථා. තාසූති නිප්පරියාය කථාසු. ඉධානි සුත්තන්ත හාජනී යෙ. ඕඝාදුකනිද්දෙසෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. බහූසු සුත්තෙ සු පවත්තං සාම් වචනං. වුච්චති අනෙනාති 'වචනං.' සාමිස්ස වචනං 'සාම්වචනං.' අපරස්සාපිනිඝි ආදි. ඝීති දල්ඝීකරණං.

එත්තකමෙවාති නෙසං නෙසං සත්තානන්ති ආදිනා වී හෙව පඳෙඝීති ආදි වචනං සමත්ථන්තො එත්තකොනාඝීති ආදි මාහ. හි සච්චං එත්තකෙන නෙසං නෙසං සත්තානන්ති වච නෙන. අපරස්ස අපරස්සාති දීපනං "අපරදීපනං." කිමෙතෙ නාති එතෙහා රූපෙන නිම්පයොජනං. නං කොචිති කොච්චග්ග ගලො නං අනිඩ්ඨරූඩං. එනදෙවාති අනිඩ්ඨන්ති වචනං. තං එ කත්තෙන කම්ම සමුඩ්ඨානෙසූති නිඩාරණං. රූපා සද්දූති ඉදං වචනං අස්ස ඝීනා රූපස්ස සභාව දීපනා. ඉමස්මිංඝීති හි සච්චං ඝීනාන්ති ඉමස්මිං පදෙ පෙ භගවන්තා විහරන්තා. ඉමස්මිං පන පදෙනි පණීතන්ති පදෙ. යථාච කම්මපෙසු ඉඩානිච්ඨතා අත්ථි එවං උතු පෙ අත්ථි පටිච්ඡන්තන්ති විසුං කත්වා විහරන්තං. විහරන්තවාදි පනා ඉඩා පෙ නානි අනිජේ ගුච්ඡානීති ආහානි යොජනා. ඉඩානිඨං නාම නෙසං නෙසං ස භානානං රුච්චසෙන භගවන්තා කථිතං. යථාහාති භගවා යථා කිං ආහ. භගවා මනාපපරියන්තං පෙ අම්නාපා හොන්ත්ති ආහ. මනාපච හං පරියන්තවාති 'මනාපපරියන්තං.' මරියාදභූතා මනාපන්ති අත්ථො. වදූමීති පදෙ කම්මං. එව න්ති ඉමස්මිං සුත්තෙ වුත්තනයෙන. නාසීති පඳෙ තතියාවිසෙ සනං. යස්මා අස්සාදෙති යස්මාවා මනොගණ්හති තස්මා නාසී ති සම්බන්ධො. රූපාදඝොති පදං අස්සාදෙතීති පදෙ කම්මං. භඤ්ඤති රූපාදිසු. පච්චන්තවාසිනාංඝීති ආදි දළ්හීකරණං. තෙ සන්ති මජ්ඣිම දෙසවාසිනං. ඉතරෙසන්ති පච්චන්තවාසිනං. තානීති කුමාරිංනාදිනි.

සො විතණ්ඩවාදි නිඹපනා පෙ වදෙසීති සඤවාදිනා වත්තබ්බා. අම නාඝී ඉති විතණ්ඩවාදි ආහ සූනා තථෙව පෙ නිබ්බානං නාම පෙ අනිඨං නාම ඉති පඤ්හොසඤවාදිනා සුච්ජිතබ්බො. ජානමානො විතණ්ඩවාදි ඉඨ නති වඤඤති, එකො පෙ ථෙකෙනීති එතං වචනං නත්ථි ච අත්ථීති සම්බන්ධො. එකො පුග්ගලො අත්ථීති ඩිඨා තව නිබ්බා ණෙන අලං සුත්තං. ඉති වචනෙන කථෙසීති සම්බන්ධො. එ තස්ස පනා පුග්ගලස්ස වසෙන පෙ හෙතු එතං නිබ්බා

ණං එවං අනිඤ්ඤාවෙනා පණ්ඩිතෙනා නගහෙතබ්බන්ති සම්බන්ධෝ. එසෝ හීති ආදි දළ්හීකරණං. හි සච්චං එසෝ පුග්ගලෝ. ඉඤ්ඤනිඤ්ඤාරම්මණමෙවනා පාවිහෙක්කං විහන්තං, අත්ථි, අත්ථකථාච රියෙහි විහන්තං පකාසිතංවා අත්ථි. ඉතිසද්දෙ, පරිසමාපනෙ. කස්ස පුග්ගලස්සචෙනා පවිඛඩෙන ඉඤ්ඤනිඤ්ඤාරම්මණං විහඤ්ඤං ඉති පුච්ඡා. මජ්ඣිමක සන්තස්ස චසෙනා ඉඤ්ඤනිඤ්ඤාරම්මණන්ති සම්බන්ධෝ. ඉදංහීති ආදි දළ්හීකරණං. හිසච්චං ඉදං ඉඤ්ඤනිඤ්ඤාරම්මණං අති——පෙ——චසෙනා අත්ථකථාචරියෙහි නවිහන්තං. හිසච්චං තෙසං මහාසම්මතාදීනං දීඛිඛකාප්පංපෙ දීඛිඛසඳි සංපි ආරම්මණං අම්හාපං උපඨාති. ඉදං ඉඤ්ඤනිඤ්ඤාරම්මණං අති දුග්ගහානං——පෙ——නාවිහන්තං. අනාහව පානව 'අනාහපානං.' දුල්ලභං අන්නාපානං යෙහි තෙ "දුල්ලභාහපානා." තෙසංහීති හි සච්චං තෙසං අතිදුග්ගහානං. ඉදං ඉඤ්ඤනිඤ්ඤාරම්මණං මජ්ඣිමානංපන——පෙ——ලභමානවසෙනා විහන්තන්ති සම්බන්ධෝ. ගණ්හක——පෙ——වාණිජාදීනන්ති පදං ලභමාන ඉති පදෙ සම්බන්ධෝ. ඉඤං අනිඤ්ඤන්ති පදවයං ලභමානා ඉති පදෙ කම්මං. ගණ්හකමහාමත්තොව යෙහිව කුට්ඨිකොව වාණිජොව 'ගණ්හක——පෙ——වාණිජා.' තෙ ආදයෝ යෙසං තෙ 'ගණ්හක——පෙ——වාණිජාදයෝ.' ලභිගතෙ ලභමානං. භාවේ මානපච්චයෝ. ලභමානස්ස වසෝ පවිඛඩෝ ලභමානවසෝ. එවරූපාහීති හි සච්චං එව රූපා සත්තා. තිපිටක චූළාභයත්ථෙරෝ පන ඉඤ්ඤ——පෙ——දුඤ්ඤතීති ආහ. විපාකවසෙනෙව පන විපාකපවිඛඩෙනෙව එතං ඉඤ්ඤනිඤ්ඤාරම්මණං එකන්තතො පරිච්ජිජ්ජති වචනීයති. හිසච්චං විපාකචිත්තං වෙතුං පුග්ගලෙන නසක්කා. සචෙති ආදිනා වෙතුං අසක්කුණෙයාභාවං කුරුපති. නිවාපිති අරුච්සුවභාසෙ නිපාතෝ. හිසච්චං මිච්ඡාදිඨිකා නිවාපි පිදගන්ති ආපජ්ජන්ති එකෙන්ති. නොසන්ති මිච්ඡාදිඨිකානං. කුසලවිපාකවසෙනෙවාති පදං ඉෙ නන්ති පදෙ නන්තියවිසෙසනං. නෙසන්ති ගුථඤ්ඤකරාදිනං. නස්සාති ගුථස්ස. අස්සාති සඟාපිතඤ්ඤකාරස්ස. *පොජියමානස්ස ජනස්ස චක්ඛුවිඤ්ඤරෙහි සම්බන්ධෝ. තංතංවාපනාති එස්ථවනෙ ගෙඨිම නයෙ පණ්ඩිතෙන නාඔලොකෙනඛබා.

හි සච්චං භගවා සම්මුතිමනාපං නාභිඳති පුග්ගලමනාපං පන තංතංවාපන ආදිනා භිඳති. ගෙණු වුතෙතා 'ගෙඨිමෝ.' ගෙඨිමොව සෝ නාගෙඨොවාති "ගෙඨිමනගෝ." මජ්ඣිමක සන්තස්ස විපාකස්ස්ව වසෙන වවත්ථිතං ආරම්මණං ගගෙහා තෙසං

* පොජියමානස්ස (කම්බොජ මරම්ම,)

තෙසං සත්තානං ඤාතත්තිව ආදිනා වුත්ත නයොති අත්ථො. ස
ම්මුතිව තං මනාපංවාති 'සම්මුතිමනාපං.' මජ්ඣිමක සත්තස්ස
චිපාකස්සව වසෙන වවත්ථිතං මනා පත්ති අත්ථො. පුග්ගලෙති
මනාපත්ති ගහිතං 'පුග්ගලමනාපං.' තංතං විපාන වසෙන
වාති පදං කරෙ තබ්බාති පදෙ තතියා විසෙසනං. තෙරසිකා
නං ඡිති ආදි විත්ථාරො. ඡි සච්චං තෙරසිකානං රූපං.
තත්ති තෙරසිකානං තං රූපං උපාදාය නාගසුපණ්ණානං රූපං ප
ණීතං නාම. තිරච්ඡානෙසූති නිඛාරණෙ භුම්මං. තෙසත්ති
නාගසුපණ්ණානං. තෙසම්පිති පෙතානං රූපං. තෙසම්පිති
පදෙස ජානපදනාරූපං. තෙසම්පිති ගාමඔරකානං රූපං.
තෙසම්පිති ජානපද සාමිකානං රූපං. තෙසම්පිති පදෙස රාජූනං
රූපං. තස්සාපිති චක්කවත්තිරඤ්ඤෙ රූපං. තෙසම්පිති භූම
දෙවතානං රූපං. තෙසම්පිති චාතුම්මහාරාජානං දෙවානං රූ
පං. දුප්පරිග්ගහට්ඨෙනාති පදං දුප්පටිවිජ්ඣතාඅති පදෙ විසෙ
සන ගෙතු. පරිච්ඡින්දිත්වා ගහණං 'පරිග්ගහො.' දුකෙඛ
න පරිග්ගහො 'දුප්පරිග්ගහො.' සො යෙව අත්ථො දුප්ප
——පෙ——ගහො දුක්ඛෙන පටිවිජ්ඣිතබ්බති 'දුප්පටිවිජ්ඣලක
ඛණං'. දුප්පටිවිජ්ඣිස්සෙව භාවෙ දුප්පටිවිජ්ඣිතා. ලක්ඛණ
ස්ස ඉන්ද්‍රියාදිසභාවස්ස දුප්පටිවිජ්ඣිතා 'ලක්ඛණදුප්පටිවිජ්ඣිතා.'
ඔළාරිකං රූපං සන්තිකෙති භගවතා කථිතන්ති සම්බන්ධො.
නියාතනාට්ඨොපිති නිගගමනට්ඨොති. අපිසදෙදු අරුපිසුව
නත්ථො. නානීයාතීතන්ති නිගමනං නාකතං. ඡි ති සච්චං. න
ත්ථාති තස්මිං දුවිධෙ දුරෙ නිඛාරණං. තත්ථාති පදෙසු. කිත්
තකතොපඬ්ඪ——පෙ——දුරෙ නාමාති පුච්ඡා. පකති කථායා
ති පනාතියා කථනෙන කථෙත්තානං. තස්සාති සවත්තුපවාරස්ස
ඔරතොරූපං සන්තිකෙ නාම. පරතො රූපං දුරෙ නාම. තත්
ථාති සුඛුම ඔළාරික රූපෙසු නිඛාරණං. ඉධඤ්ඡීති ඡි සච්චං.
හෙට්ඨාවචනෙ හිඤ්ඤමානො මිස්සකං කරොන්තො නාසෙ ගතො
පවත්තෙතා. අථවා හිඤ්ඤමානො විනාසකරොන්තො ගතොති අත්
ථො. අථවා හිඤ්ඤමානොති විනාසෙනෙනාති අත්ථො. ඉධප
නාති තංතංවාපනා රූපං උපාදායාති වචනෙ. ඡි ති ඡිසච්චං. එ
ත්ථාති තංතංවාපනාති වචනෙ භගවතා දස්සිතං. අත්තනො
ඡි ති ආදි විත්ථාරො. ඡි සච්චං, කුච්ඡිගතස්ස සත්තස්ස රූපංත
න්තිකෙ නාම. බහිඡිතස්ස සත්තස්සරූපං දුරෙ නාම.

රූපක්ඛන්ධ නිද්දෙසො.

තත්ථාති සුඛවෙදනාදිසු. පසාදකායෙති පදං සන්ධායාති ප
දෙකාමං. සඤ්ඤායාති පදං අභිනිපදෙ විසෙසනං. තත්ථාති කා

සිඤ්ඤාදිවේදනාසු. චෙතසිකාති පදං සුඛාපනාති පදස්ස විසෙසනං. තත්ථාති පච්චුපන්නනවේදනාදීසු නිද්ධාරණං. එකච්ඡස්ස සමංගිභාවපවත්තනාවාති එකස්මිං ආරම්මණෙ සමාගමභාවෙන පවත්තනා. තතොති පච්චුපන්නනතො. ඛණාදිවසෙනාවාති ආදි සද්දෙන ගෙතු පච්චය නිච්චං අත්තනො නිච්චච සඞ්ගණ්හති. සකිච්චවාති චසද්දෙ ඛණත්තය පරියාපන්නභාව පුඛ-පෙ-මජඣිගතාව කුරුමානාවාති යොජෙතබ්බා. තණ්හාති සන්තති ආදිවසෙන අත්තභාදි භාවෙසු නිද්ධාරණං. දුක්ඛා වේදනා ඔළාරිකාති ආදිනිසභාවතො ඔළාරික සුඛුමභාවං දස්සෙතුං වුත්තානි නිසඹන්ධෙන. තණ්හාති අකුසලවේදනාදීසු. සඟදරථෙන වතන්තීති 'සදරථා'. සදරථෙ එව අත්ථා 'සදරත්ථා.' දුක්ඛෙ අනිඤ්ඤෙ විපාකො එතිස්සාති 'දුක්ඛ විපාකා'. නාණීකාගත කම්මාදි ඛ්‍යාපාරසංඛාතො උස්සාහො එතිස්සාති නිරුස්සාහා. නාණී විපාකො එතිස්සාති 'අවිපාකා'. නාසාතං අසාතං. දුක්ඛමනඛමං 'දුක්ඛමිං'. 'සමනිති සන්තා'. පඛානා භාවං නීතා 'පණීතා'. ඉස චිවං, සුඛා වේදනාපි උපඛ්‍රුහිතානං ධාතූනං පච්චය භාවෙන කායං ඛොභෙති ආඵලෙතිකායං එරති දුක්ඛා වේදනාපි විඛාධිකානං ධාතූනං පච්චය භාවෙන කායං ඛොභෙති එරතීති සම්බන්ධෙතබ්බා. එරතීති පදං ඛොභෙතීති පදස්ස අධිප්පාය විසෙන විවරණං. සුඛංතීති ආදි දළහීකරණං. අභිසන්දියමානන්ති එරං නතං. විඤ්ඤාණයෙනවාති සන්තතිඛෙන පණීතඛෙනච. එකතත නිමිත්තෙගෙවාති පඨවිකසිණතො එක සභාවෙ නිමිත්තෙ එව. එකො අත්තා සභාවො අස්සාති 'එකත්තං.' එකත්තවතං නිමිත්තංවාති 'එකත්තනිමිත්තං.' චරතීති පවත්තති. ආසවුප්පත්තිහෙතුතොති ආසවානං උප්පත්ති හෙතුතො. ආසවච්චරොනාමාති ආසවානං පවත්තනං නාම. තණ්හාති තස්මිං වෙදනාඛඞ්ගි නිද්දෙසාධිකාරෙ. භිඤ්ඤතීති පදෙ ආධාරෙ. එකො පුග්ගලො කුසලත්තිකෙ. කොචිදෙනවහොති වෙදනාත්තිකෙ කොවිදෙනහොති සො දුග්ගලො කුසලත්තිකං. රක්ඛාම් ඉති ම නාසිකාරෙන වෙදනාත්තිකං භිඤ්ඤ විනාසෙන්ති යොජනා. ඉසවවං සුඛ -පෙ- සුඛුමාති වචනං වෙදනාත්තිකෙ භගවතා වුත්තං. නසඛා-පෙ-ආගතභාවාති වචනෙන එකො තං වචනං පටික්ඛිපතීති සම්බන්ධෙතබ්බා. සාඛීති ඉසවවං. සා අදුක්ඛම සුඛා. තණ්හාති කුසලාදිසු. සා ඛීති ඉසවවං. සා අබ්‍යාකතා. තණ්හාති සුඛාදිසු. කුසලත්තිකලක්ඛණෙනාති කුසලත්තිකෙවුත්ත ලක්ඛණෙන. කුසලා-පෙ-සුඛුමාති යං පිය වචනා කුසලත්තිකෙ භගවතා වුත්තං

තත්‍ර වචනෙ එකො පුග්ගලො වදතීති සම්බන්ධො. තත්‍රාති පදං වදතීති පදෙ ආධාරො. සොති සො පුග්ගලො කරොන්තො භිඳති නාමාති සම්බන්ධො. දන්ධත්ති ඝණභාවතො දන්ධං. තං තං භූමි විපාකෙ නවාති තාසු තාසු භූමීසු විපාකෙ නොව. න ජානාති අභිඳනෙ. ඉම්නාහීති ඔසවිතං ඉම්නා නීහරෙන ඉම්නා නයෙන කථෙන්තො පුග්ගලො නාභිඳති නාම. තංහීති ඔසවිතං තං අනුසලං. තංහි තී ති ඔසවිතං ලොකුත්තරං. ඉධපනාභාස නොභාසනෙවා එකච්චො පුග්ගලො අහං ආචරියො අස්මි ඉති චත්තා විවරනෙතා පෙ කුකුච්චායති. තත්‍රාති තාසු පටිපදාසු නිබ්භරණං. එත්ථ හීති හි සච්චං එත්ථ සුත්තෙ භගවන්තා කථිතා. ගන්ථති ලොභ සහගතදොස සහගතාසු. තත්‍රාති නියතානියත තාසු. තත්‍රාති දිට්ඨි සම්පයුත්ත දිට්ඨිවිප්පයුත්තාසු. ඝාති ඝා වෙදනා. ඝාවෙදනා විපාකං අප්පං දෙති සාසුබුමා. චතුඛ්ඛිධෙසු කුසලෙසු නිබ්භරණෙ හුම්මං. සාපිති රූපාවචර කුසලා. සාපිති අරූපාවචර කුසලා. තත්‍රාති දුනමඝාදිසු. සාපිති තිවිධා කාමාවචරා. තත්‍රාති දුහෙතුක තිහෙතුකාසු. තත්‍රාති අසංඛාරික සසංඛාරිකාසු. සාපිති චතුත්‍රජ්ඣානකුසලවෙදනා. සාපිති නෙව සඤ්ඤා නාසඤ්ඤඵලතානකුසලවෙදනා. සා පිති විපස්ස නාසහගතාවෙදනා. සා පිති සොතාපත්තිමග්ග සහජාතවෙදනා. විපාකෙති නිබ්භරණං. සා පිති රූපාවචර විපාක වෙදනා. තත්‍රාති අහෙතුකාදිසු. තත්‍රාපිති තිහෙතුකාදිසු. තිසු ක්‍රියාසූ ති නිබ්භරණං. කාමාවචර ක්‍රියාඝාති නිබ්භරණං. සබ්බ පිති හි සව්වං සබෙපි හොන්ති. තෙසංපිති තිණණං ජනානං. ඔසව්වං එකා ජනා කාමභවෙ සබෙපි හොති. තිසු ජනෙසූ ති නිබ්භරණං. දුව්ඛාහීති ආදි විත්ථාරො. තත්‍රාති ලොභසහගතා දොසසහගතාසු. ඉති එවන්ති ඉති එවං නයෙන ඉවදිතබ්බොති පදෙ තනියාවිසෙසනං. අනියතකප්පඨිතික අසංඛාරික සසංඛාරිකභෙදන්ති පාඨො යුත්තංවිය දිස්සති. අඨකථාසුම්ප න සන්තිභෙ නාමාති එවං අනියතා, කප්පඨිතික ඉතිපාඨො දී සති. ලොභසහගතාදිසුවාති වසද්දෙ අනියතකප්පඨිතික පෙ භෙදව දිඨිසම්පයුත්තාදිභෙදවාති ගොපෙතබ්බො. අ නියත පෙ භෙදං දිඨි පෙ භෙදන්ති පදවයං අනුගන්තබ්බාති පදෙ කම්මං. එකෙක ඉකාඛාස වෙදනාති එකෙ කස්මිං කොඨාසෙ වෙදනා. වෙදිතබ්බොති පදෙ කම්මං. තං තං කොඨාසවෙදනාස එවාති තස්මිං තස්මිං කොඨාසෙ වෙදනා ය එව සන්තිභෙති වෙදිතබ්බො. ඉතරාවෙදනා දුරෙති පණ්ඩි තෙන වෙදිතබ්බා.

වෙදනාක්ඛන්ධ නිද්දෙසො.

සංඛාරක්ඛන්ධනිද්දෙසෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො, යානාවි සඤ්ඤාතිපදෙසා චක්ඛු-පෙ-සඤ්ඤං භගවා පරියාදියති ගණ්හාති. අතිනාදිවසෙනාති පදං නිද්දිසං ඉතිපදෙ තතියාව සෙසනං. තත්ථාති චක්ඛුසම්ඵස්ස ජාති ආදිවචනො විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. එත්ථාති චක්ඛුසම්ඵස්සජාදි සඤ්ඤාසු නිධාරණං. තතොති පටිඝසම්ඵස්සතො. තස්සා යෙවාති සඤ්ඤාය එව. ඉදංපනාති පටිඝසම්ඵස්සජාති වචනං. සපටිඝානි ඝනි ආදි දළ්හීකරණං. එසාති එසා සඤ්ඤා භගවතා වුත්තා. එතිස්සා ති සඤ්ඤාය. චක්ඛුවිඤ්ඤාණංඝනි ආදි දළ්හීකරණං ඝි සච්චං, තයොඝනි ආදි දළ්හීකරණං. පිණ්ඩං වට්ටන්ති නිවට්ටන්තිති 'පිණ්ඩිවට්ටකා.' තත්ථාති පඨවාරික මනොචාරික සඤ්ඤාසු. රජ්ජනා ඉති ආදිවචනා දළ්හීකරණං. ඝි සච්චං රජ්ජන්ථා උපනිජ්ඣායන්තං පුග්ගලං රජ්ජන්ථා උපනිජ්ඣායති පුග්ගලො. තතුත්ති ඔලොකෙන්ථා විඤ්ඤාණං. ඉදං වත්ථුං අධිප්පෙතත්ථ සූපනිඤ්ඤාරණං. දහරෙසූති නිධාරණං. ඉතරා ඉත්ථී කණ්ඨාතු ඛොතං තුච්. එසො භික්ඛු ඔලොකෙසීති තංඉත්ථිං පුච්ඡි. එසො භික්ඛු එසභාගවිත්තෙනා රාගසම්පයුත්තචිත්තෙන මං ඔලොකෙසි-පෙ-ඉති සාඉත්ථි ආහ. තෙසුපීති භික්ඛූසු නිධාරණං. ආම සාඉත්ථි මයා ඔලොකිතා ඉති භික්ඛු ආහ. කිමත්ථාය සා ඉත්ථි තයා ඔලොකිතා ඉති ඉතරෝ භික්ඛු පුච්ඡි. මඤ්ඤං භගිනි සරික්ඛකා භගිනි සදිසා ඉති සඤ්ඤාය තං ඉත්ථිං අහං එව ඔලොකෙසිං ඉති සො භික්ඛු ආහ. සාපනෙසාති පඨවාරික සඤ්ඤා. කෙචිපන ආවරියා ජවනාපවත්තාසඤ්ඤා ඉති දීපෙන්ති. ජවනා පවත්තාතිපි පාඨො.

සඤ්ඤාක්ඛන්ධනිද්දෙසො.

චෙතනාති වචනං ඛෙඕමකොටියා පධානා සංඛාර වසෙන පධානසංඛාරස්ස දස්සනාවසෙන භගවතා වුත්තං. ඛෙඕමකොටියාති පදං පධානසංඛාර ඉති පදෙ ආධාරෙ. අථවා ඛෙඕම කොටියාතිපදං වුත්තත්ථිපදෙ කරණං. වුත්තමත්ථං දළ්හංකරොතෙනා ඛෙඕමකොටියාඝිති ආදිමාහ. ඝි සච්චං ඛෙඕමකොටියා පාළියං. ආගතා චෙතනා චත්තාරොව සංඛාරා අත්තම සො චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙනාසඞ්ං උප්පජ්ජන්තිති යොජනා. ඛෙඕම කොටියාති පදං ආගතාති පදෙ තතියාවිසෙසනං. කරණංවා. අත්තමසොති පදං උප්පජ්ජන්තිති පදෙ තතියාවිසෙසනං. ව කඛුවිඤ්ඤාණෙනාති පදං සඞ්ත්ති පදෙ සහයොග තතියා. සඞ්ත්ති පදං උප්පජ්ජන්තිති පදෙ ක්‍රියා විසෙසනං. චත්තාරොති

වෙතනා එකග්ගතා ජීවිතං මනසිකාරොවාති වත්ථාරෝ සංඛා
රොවාති ඉමෙපෙතබ්බා. පාළියං ආගතානිපි අත්ථි. තෙසූති
පඤ්චවෙතනාදීසු නිඛාරණං. ආයූහනඤ්ඤානි පදං පාඨවං ඉ
තිපදෙ තනියා විසයනං. පාඨවත්ථාති පදං පඨාණාති පදෙහෙ
තු. අයමෙව වෙතනා භගවතා ගහිතා. තං සම්පයුත්තා සං
ඛාරාති තායඤ වෙතනායඤ සම්පයුත්තා සංඛාරා. තායාති වෙත
නායඤ. ඉධාපිහි සංඛාරක්ඛන්ධ නිද්දෙසෙ.

(සංඛාරක්ඛන්ධ නිද්දෙසො. *)

තත්ථාති වත්ථුවිඤ්ඤාණන්ති ආදිවචනෙ විනිච්ඡයො. තත්ථා
තිවා වක්ඛු විඤ්ඤාණාදීසු නිඛාරණං.

(විඤ්ඤාණක්ඛන්ධ නිද්දෙසො. †)

ඉදානි පඤ්සුපි ඛන්ධෙසු පනිණ්ණකං පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බන්
ති සම්බන්ධො. ආකාරෙහීති හෙදෙහි. තත්ථාති සමුග්ගමා
දීසු නිඛාරණං. සමායොගෙ උඛං ගමනං සමුග්ගමො. තං
තං පච්චය සමායොගෙ පුරිම භවතො උපගමනන්ති අත්ථො.
සන්නිපාතොවා උග්ගමො සමුග්ගමො. අථවා. පචනනම්පි ඛන්
ධානං සමුග්ගමෝ උප්පත්ති සමුග්ගමො. ගබ්භ සෙය්යකානං
සමුග්ගමෝ ගබ්භසෙය්යක සමුග්ගමෝ. ගබ්භසෙය්යකානං ඒ
ති ආදිවිත්ථාරෝ. ඛුද්දක මඤ්ඤාඅාති පදං පාතබ්බ ඉති ප
දෙ කතත්තා. පාතබ්බමත්තතා පාතබ්බපමාණා ඉති වත්තා එතං
රූපං අනිඛත්තං සණ්ඨ——පෙ——බිඳුමත්තතන්ති වචනං ආව
රියෙහි ධුත වුත්තං. සණ්ඨ සූචියාති පදං අග්ගෙති පදෙ ස
මබන්ධො. උක්ඛිත්තායාති පදං සණ්ඨසූචියාති පදස්ස විසෙස
නං. තම්පි වචනං පරිකම්පිතඛා බිඳු මත්තතන්ති වචනං ආවරි
යෙහි ධුත්තං කෙසන්ති පදං උඛරිත්වාති පදෙ සම්මං. ගහි
තෙති ගහණෙ. ගහණං 'ගහිතං.' භාවෙනො. තස්සාතිකෙ
සස්ස අග්ගෙති පදෙ සම්බන්ධො. එකං කෙසං තෙලකො උ
ඛරිත්වා ගහිතෙ තස්සාති පාඨො සුඤරෝ. තම්පි වචනං පරි
කම්පිත්වා ආවරියෙහි ධුත්තං. එලිතෙහොතීති අහරිත්වා සම්
ඛන්තිතඛ්බං. තඤහි එලිතකෙසතො. තස්සාති කෙසස්ස
අග්ගෙතිපදෙ සම්බන්ධො. තම්පි වචනං පරිකම්පිත්වා එතං
රූපං ඛත්තුං——පෙ——ජීතබිඳුමත්තන්ති වචනං ආවරියෙහි
ධුත්තං. ජාති අස්ස එළකස්ස අත්ථි 'ජාති' ජාතිස්ස ලණ්ණා
'ජාතිලණ්ණා.' ගුඛුම්ජාතියා එළකස්ස ලොමාති අත්ථො. තස්ස

* යොජනායං පාළි අට්ඨකථානයමොලොකිය විත්තයතා ලෙ
ඛක පමාදන්ති. † අයම්පි යොජනා ඨථා වුත්තනයෙන.

නි ජාතිලක්ඛණාය. එක අංසුනොති පදං අග්ගෙති පදෙ සම්බන්ධෝ. තඔනෙතන්ති තංපථා එතං රූපං. යථාපි තිලතෙලස්ස බින්දු අනාවිලොසප්පිම්හි පසන්නාසපිඩිඳු එවං වණ්ණපටිභාගං එවං වණ්ණසලක්ඛණානං එදං විඩවලක්ඛණසදිසංවා රූපං කලලං ඉති ආචරියෙහි සම්පවුච්චති ඉති එතං වචනං අඤ්ඤ ථාවරියෙහි වුත්තනම්පිවාති යොජනා.

සප්පිව සොම්හෙහිවාති 'සප්පිම්හෙහි.' පසන්න සප්පිනිඅත්ථෝ. වණ්ණාවසෝ පටිභාගොවාති 'වණ්ණපටිභාගෝ.' එවං වණ්ණපටිභාගෝ එතස්සාති 'එවංවණ්ණපටිභාගං.' දුතිය නයෙ එදං විඝනගෝ. පටිභජනං 'පටිභාගෝ.' සදිසතා පත්තිති අත්ථෝ. ව ණ්ණා පටිභාගෝ වණ්ණපටිභාගෝ. එවං විධෝ වණ්ණපටිභාගෝ එතස්සාති එවං වණ්ණපටිභාගං. සනතනං 'සනතති.' සනතනිසා සීසානි 'සනතනිසීසානි.' වත්ථූනා උපලක්ඛිතං දසකං 'වත්ථුදසකං.' තත්ථාති වත්ථු දසකාදිසු. තඅසාති වත්ථු රූපසස. තඅසාති කායපසාදසස. තඅසාති පූරිසභාවසස. නිසමුඨාන පවෙණීති උතු චිත්තාහාර සමුට්ඨාන රූපසස සනතති. තත්තිනි සමුඨානා පවෙණී. * ඔපපාතිකානංඛි නි ආදී විත්ථාරෝ. තත්ථාති වත්ථු දසකාදිසු නිඛාරණං. පූඛබාපරනොති වචනෙ විනිච්ඡයෝ එදං වෙදිතබ්බෝ. අථවා. පූබබාපරනොති පදං උඩරිඤා ඵලිතං. පඨසු ඛණෙසූති නිඛාරණෙ හුම්මං නිරූපං ---පෙ--- උදුහු අරූපත්ති පූච්ඡා. රූපත්ති ආදි විස්සජ්ජනං. රූපං පඨමං රූපං සමුඨාපෙති කස්මාපටි---පෙ---ජනකතතාති සම්බන්ධෝ. සබබසතතානං ඡිති ආදි දල්හි කරණං. සොළස චිතතානං රූපසස අසමුඨාපනාභාවෙ හෙතුං දසුපෙතෙතා තත්ථාති ආදිමාහ. තත්ථාති පටිසන්ධි චිත්තාදිසු. පච්චය වෙකලලතායාති පච්චයානං අපරිපූණණතාය. වසද්දෙ දුබබලතායඔව අපාතභීකතායඔව පච්චය වෙකලලතායඔවාති යොජෙතබ්බෝ. තත්ථ ඡිති ආදි පාකටකරණං. ඡි සච්චං පටිසන්ධික්ඛණෙ. සහජාත වත්ථු පච්ඡාජාත පච්චයෙහි ගහාව ආහාරාදීහි අනුපත්ථම්භතා උපාදකඛණෙ දුබබලං හොති ඉති තස්මා වත්ථුනෝ දුබබලතාය නාසමුඨාපෙති. එතං පිති පටිසන්ධි ඒතතං. අපිසද්දෙ පූරිමං අපෙක්ඛති. තසසාති පටිසන්ධි චිත්තසස. වත්ථුනිපදං නාසෙතොතිති පදෙ කතතා.

යතුාපිති යස්මිං ඔකාසෙ. අච්සා නායාති පදං අපපහූතතතා ති පදෙ විසෙසනා හෙතු. අපපහූතතතායාති අසක්කුණෙයයතා

---

* උපපාතිකානිපි පාඨෝ.

ඝ. නාසකෙකානීති පදෙහෙතු. තසසඛීනි ගිහිසච්චං තසසඛිණා සවසස. තසසානි සොතාපනනසස. සකදාගාම්නෝ වුනිවිත්තං ඒසු භවෙසු රූපං සමුඛාපෙති අනාගාමිනෝ වුති චිත්තං එකස්මිං භවෙරූපං සමුඛාපෙනීති සම්බනධෝ. රූපං සමුඛාපෙන්ති වීපච විඤඤුණානීති ආහරිතා සම්බන්ධිතබ්බං. නකෙවලඤ තා නෙව විපච විඤඤුණානි නසමුඛාපෙන්ති. යානි අඤඤුනිපි වා චතතාළිසචිත්තානි උපපජජන්ති තානිපි චිත්තානිනත්ථ අරූප භවෙ...පෙ... නසමුඛා පෙන්තීති යොජනා. දස අකුසලානීති පටිසෙවගවජ්ජිතානි දසඅකුසලානි. නවක්‍රියාචිත්තානීති වොඨබබන මහා ක්‍රියානි. ඛොඑස උතුනාම ඉති පුවඛා. පටිසන්ධික්ඛණෙතයාදි*විස්සජ්ජනං. සමනිංස කම්මජ රූපානන්ති පදං අබ්භන්තරෙති පදෙ සම්බන්ධෝ. අබ්භන්තරෙ තෙජොධාතු උතු නාම. සානි තෙජෝ ධාතු. ඨානම්පඛාති ඨාන මුපත්තාති ජේදෙ. එස උතු නාමව දත්ධ නිරොධෝ. දත්ධ නිරොධෝ එතස්සාති 'දත්ධනිරොධෝ.' තස්මින්ති උතුම්හි. තෙසූති සොළස චිත්තෙසු නිඛාරණං. කුතොපන අඡි අස්සත්තස්ස කබලිඛකාරාහාරොති පුවඛා. මිතිනෙතෙයාදි විසජ්ජනං. මානිතෝ කබලිඛකාරාහාරෝ. වුත්තමත්ථං සමඤෙන් තෝ දුසසම්පිචෙතන්ති ආදිමාහ. අස්සමානුකුච්ජිගතස්ස සත්තස්ස මානා අත්තභව පානව ගව ඔජනං ඉජති මානුකුච්ජිගතෝ සෝ නාරෝ සත්තෝ තෙන ඔජනෙන තත්ථ මානුකුච්ජියං යාපෙති ඉති එවං වචනං භගවතා වුත්තම්පිවානි සම්බන්ධෝ. මානුකුච්ජි ගතෝ නාරොතිපිවා පාඨෝ. මානිතෝ බාහිරෝ අඤඤුනි අත්ථෝ. මානරානි පදං අපෙඛාභව ඉති පදෙ කත්තා. සානි ඔජා. නනුව සා ඔජා තත්ථ වත්ථුම්හි කථං පතිට්ඨානි ඉති චුචඛා. පඨමනතයාදි විස්සජ්ජනං. සා ඔජාව පඨමං තාව එකනෙතාන නපතිට්ඨානි. ගතඛාලති අතික්කන්ත කාලෙ සා ඔජා පතිට්ඨානි. එවං පොරාණට්ඨ කථාසං වුත්ත වචනං වත්වා ඉදුනි අතතනෝ අධිප්පාසං ඤුපෙනෙතා තතොපනාති ආදිමාහ. තතොපන ඒකස්සවා චින්නංවා සන්තාඛානං ගතකාලතෝ පුරෙවා සා ඔජා පතිට්ඨාතු පඛිවා පතිට්ඨාතු. අත්තභ පානව 'අත්තපානං.' අපෙඛාභවව තං අත්ත පානං වානි 'අපෙඛාභවඅත්තපානං.' අපෙඛාභව අත්තපානසස ඔජා 'අපෙඛා...පෙ...ඔජා.' තානිති ඛාදනීයභොජනීයානි. තත්‍රාපිති අරඤඤ නිඛබතතසස අසස ඔපපාතිකසස ඔජාඛාහා

* විසජ්ජනන්තිපි පාඨෝ.

පඤ්ඤාරූපං සමුට්ඨාපෙති. කොට්ඨාසෙසූති නිඛාරණේ භුම්මං ඉඛාරෙවා. අරූපෙපීති එත්ථාපි එසෙව නයෝ.

රූපාදීනං රූප සමුට්ඨාපන ලක්ඛණං ඤුපෙත්වා තත්ථාති ආදිමාහ. තත්ථාති රූප චිත්තකම්මවෙදනාසු. අතීතෙති ආදිදළ්හී කරණං. ඒති සච්චං. අඛාතා පරිච්ඡේදතොති ච නෙ විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. රූපං.-පෙ-නිතතකන්ති පුච්ඡා. තම්පනාති රූපං. රූපෙ ඛරතෙන ගෙවාති ආදිනා වුත්ත මත්ථං උපමාය සාධෙන්තෝ යථාඒති ආදිමාහ. තත්ථාති එල පතෙසු. පත්‍යානි ලහුසකතාය පච්ඡා පඨවියං පතන්තීති සම්බන්ධෝ. යදි රූපාරූපානං අසමානා කාලතොපඝ නි අරූපං ඔඝාය රූපඤ්ඤ පවත්තිං ආපජ්ජතීති එතස්ස නිවාරණත්ථමාහ තත්ථ නිචාපිතන්ති ආදි. තත්ථාති රූප විසෙසු නිඛාරණං. තත්‍යාති චිත්තම්පි එකප්පමාණ පවත්තියං ඉඛාරෙ. තෙසූති චීසු පුරිසෙසු. පදෙ පදන්ති අත්තනෝ පදෙ එවං පදං නිත්ඛිපනතෙතා විය. සොළස පද චාරෙති පදං කරොතීති පදෙ ඉඛාරෙ. ඉතීති එවං. ලහුණ්ටක පාද පුරිසො වියඒති ආදි විත්ථාරෙ. පඨමං ඒති ආදි විත්ථාරෙ. තෙසූති චිත්තෙසු එකෙකස්ස චිත්තස්ස. තත්ථාති තෙසුචිත්තෙසු නිඛාරණං. තෙසූති කම්මජ රූපෙසු. තත්ථාති නානුප්පාදෙකනිරොධතාය ද්විපඤ්ඤ ගොපෙතබ්බානීති පදෙ ඉඛාරෙ. ගෙට්ඨා සොළස කස්මිංඒතිආදි විත්ථාරෙ. ගෙට්ඨා සොළස කස්මින්ති පඨම චිත්තස්සාති පදෙ ඉඛාරෙ. තස්සාති උපරි සොළස කස්මිං පඨම චිත්තස්ස ඨිතික්ඛණෙ සමුට්ඨිත කම්මජ රූපං. තතොපට්ඨායාති සොළසම චිත්තස්ස භඞ්ගක්ඛණතො පට්ඨාය. එත්ථ පනාති නානුප්පාදෙක නිරොධතාදිපනාඛිකාරෙ. චුත්තන්ති පදෙ ඉඛාරෙ. සත්තරසමස්ස-පෙ-තඤෙන එකස්ස -පෙ- නිරුජ්ඣතීති යං එතං වචනං අට්ඨකථාය ආගතන්තා මයා චුත්තං තං වචනං යස්ස-පෙ-පාළියා විරුජ්ඣතීති සම්බන්ධෝ.

නඤෙනාති පදං චුත්තන්ති පදෙ නතියා විසෙසනං. අට්ඨකථායන්ති පොරාණට්ඨ කථායං. නිරුජ්ඣනාකාරං දස්සෙන්තෝ කථන්තාදි මාහ. ඒති ඒ සච්චං. උප්පාදක්ඛණෙ උප්පජ්ජිත්වා තාව නිච්ඨතීති සම්බන්ධෝ. ඉතීති එවං. තතොති විත්තතෝ. ධම්මතාති පකති. ඉතීති එවං. චිත්තා සමුට්ඨානස්ස ගොචාඤං. ඛණ නියමොති කම්මාදි සමුට්ඨානස්සාපි අයමේව ඛණ නියමෝ. තස්මා එත්ථ නානුප්පාදෙකනිරොධතාදිපනාඛිකාරෙ යොජනා පණ්ඩිතෙනා කාතබ්බාති සම්බන්ධෝ.

අවිඤ්ඤාණකඨානම්පන යොවායං විත්තසමුට්ඨානස්ස කම්මාදි සමුට්ඨානස්සාපි අත්ථ මේව ඛණ නිරුමොනි පාඨො දිස්සති. තතො පරන්ති චුතිතො පරං තුම්හෙ මතසරීරං නීහරිත්වා සුසානෙ ඨානි වත්තබ්බං වත්තබ්බාකාරො හොති. ඉමස්සාහීති ආදි විත්ථාරො. හි සච්චං ඉමස්ස සරීරස්ස චතු සන්තති රූපන්ති පදෙ සම්බන්ධො. තත්ථ තත්ථාති තස්මිං තස්මිං ඨානෙ. එවං ඝනා භූත පුඤ්ඤ භාවෙන වත්ත මානස්සාපි. අස්ස සන්තති රූපස්ස එකාබබා නාහොති කිං භූතානි ආහ අඤ්ඤිස්සාහීති ආදිං. හි සච්චං අඤ්ඤිස්සා උපචිකාදිරාජියා. සභාවධම්මෙසූති නිඛාරණෙ භුම්මං. ඕති හි සච්චං. නිරොධසමාපත්ති පනා පෙ කථන්ති පුච්ඡා. සාපිහීති හි සච්චං සා නාම පඤ්ඤත්ති. නාම ගහණං හීති ආදි දළහී කරණං. හි සච්චං නාම ගහණං ගණ්හන්තොව පුග්ගලො ගණ්හති. විදිත්වාති පදං විඤ්ඤාතබ්බාතිපදෙ පුබ්බකාලක්‍රියා. පුනාතිපදං විඤ්ඤාතබ්බොති පදෙ ක්‍රියා විසෙසනං. ඛන්ධෙසූති පදං ඤාණෙ හෙදත්ථෙන්ති පදෙ ආධාරො. ඤාණ හෙදත්ථං ඤාණස්ස විසෙසත්ථං ඤාතබ්බොති පදෙ සම්පදානං.

කමතොච විසෙසතො අනුනාධිකතො වෙව උපමාතො තථෙවච විධා දට්ඨබ්බතො එවං පස්සන්තස්ස පුග්ගලස්ස අත්ථසිඩිතො විනිවජ්ඣනයො විභාවිතා සම්මා විඤ්ඤාතබ්බොං. ච සද්දෙ කමතොච විසෙසතොචානි යොජෙතබ්බොං. කමතොචානිපි අත්ථි. චාසද්දෙ ච සද්දන්ථො. තථෙව චානි ඵත්ථ ච සද්දෙ දට්ඨබ්බතොච අත්ථ සිඩිතොචානි යොජෙතබ්බොං. තත්ථානි ආදි විත්ථාරො. තත්ථානි කමතොනි ආදිප දෙසු. කමතොනි ඉධ ඉමස්මිං ච්චනෙ. අථවා. කමතොනිවච නෙ විනිවජ්ඣො වෙදිතබ්බොං. ඉති ඉමස්මිං අධිකාරෙ ඛත්තුබ්බොං කමොනි සම්බන්ධො. තත්ථානි උප්පත්තික්කමාදිසු. තෙසූති කමෙසු. ඉධ ඛන්ධාධිකාරෙ. නපහානභාමොයුජ්ජනි ති සම්බන්ධො. අහෙදෙනා හීති ආදි දළහීකරණං. හි සච්චං. අහෙදෙනාති පදං අත්තගාහං ඉති පදෙ තතියා විසෙසනා. යං වෙදොයුජ්ජනා මොවෙතුකාමොති සම්බන්ධො. ඛනෙඩූති පදං අත්තගාහ ඉති පදෙ ආධාරො. අත්තා ඉති ගාහො 'අත්තගාහො.' අත්තගාහෙසු පතිතො අත්තගාහපතිතො. සමූහ භූතො ඝනො 'සමූහඝනො.' තඤ්ඤ නිබොගො සමූහඝනානි බොගො. තඤ්ඤ දූසනා 'සමූහ පෙ දූසනං.' නාසාති පදං දෙසෙසීති පදෙ සම්පදානං. සුඛගහණත්ථන්ති සුඛෙන ඥානත්ථං. චක්ඛු ආදිනාංපිති චක්ඛු සොත ඝාන ජිව

හා කායාහං. අපි සද්දෙ නා කෙවලමෙව විඤ්ඤාණස්සෙව විස
ය භූතො රූපක්ඛන්ධොති ඤාපෙති.

තතොති රූපක්ඛන්ධතොපරං. ඉතිආදිනා නයෙන වෙදනං
දෙසෙසි. පුග්ගලො යං විසයං වෙදියති තං විසයං සඤ්ජානාති
ති එතස්මිං පදෙ එවං වුත්තතණ්හා වෙදනා විසයස්ස ආකාර
ගාහිතංසඤ්ඤං දෙසෙසි සඤ්ඤුපෙතා පෙ සංඛාරෙදෙ
සෙසි. තෙසන්ති වෙදනාදීනං අධිපජ්ඣුතඤ්ච විඤ්ඤාණං භ
ගවා දෙසෙසි. ච සද්දෙ නිසඤඤ්ච අධිපතිභූතඤ්චාති යො
ජෙතබ්බො. තෙසන්ති ඛඞ්ඛ උපාදානක්ඛන්ධානං. එසොති ඛඞ්ඛ
උපාදානක්ඛන්ධෙසු නිද්ධාරණං. උපාදානක්ඛන්ධා පෙ ව්
සෙසෙසා භගවතා වුත්තාති සම්බන්ධො. එසොති රූපාදිසු නි
ද්ධාරණං. අස්සාති රූපස්ස. අනාසවොති එත්ථ එව සද්දෙ ඛන්
ධෙසූති යොජෙතබ්බො. සාසවා වෙදනාදයො උපාදානක්ඛ
න්ධෙසු භගවතා වුත්තාති යොජනා උපාදානක්ඛන්ධාතිච එත්
ථ පදෙ අත්ථො පණ්ඩිතෙන දට්ඨබ්බා. ච සද්දෙ වාකාරම්
හා. ඉධ පන සුත්තන්තෙ භාජනියෙ සඞ්ඛ පෙතෙ ඛන්ධා එ
කජ්ඣං කතා ඛන්ධා ඉති පණ්ඩිතෙන අධිපෙතා. කස්මාපන
පෙ අනධිකාති පුච්ඡා. සඞ්ඛ සංඛතා 'සබ්බසංඛ
තා.' රූපනාදි සාමඤ්ඤත්ත සමානා භාගා කොට්ඨාසා 'සභා
ගා.' එකො ඛන්ධො ඉති සංගණ්හණං 'එකසංගහො.' සබ්බ
සංඛතානං සභාගෙන එක සංගහො 'සබ්බසංඛතසභාගෙක
සංගහො.' සබ්බ සංඛත සභාග සංගහිතොනිපි අත්ථි. අත්තා
ව අත්තානියඤ්ච 'අත්තතනනියං.' ගහණං 'ගාහො.' අත්තතන
නියං ගාහො 'අත්තතනනියගාහො.' අත්තතනනිය ගාහස්ස ච
ත්ථි කාරණං 'අත්තතනනියගාහවන්ථුං.' එත පරමතොති එතත
ක ප්‍රමාණ භූතතො. එත්තකො පරමෝ පමාණෝ 'එත්තක
පරමො.' අඤ්ඤසඤ්ඤාති සීලාදීනං. ච සද්දෙ සංගහතොව
එත පරමතොව තද විරොධතොචාති යොජෙතබ්බා.

තදවිරොධතො පඤ්ඤත්තා භගවතා වුත්තාති සම්බන්ධො.
තස්මිං සංඛාරක්ඛන්ධෙ අවිරොධො 'තදවිරොධො.' අනෙ
කප්පහෙදෙසු ඡින්ති ආදි විත්ථාරෙ. සංඛතමෙමඤ්ඤති භාවල
ක්ඛණෙ සන්තම්. සභාගවසෙනාති සමාන කොට්ඨාස වසෙ
න. රූපනන්ති පදං හොතීති පදෙ කත්තා. එතපරමන්ති එ
ත්තකපමාණන්තං. ඡඳි දන්ති යෙ ඉමෙ ඛන්ධා. වුත්තම
ත්ථං පාළියා සාධෙන්තො වුත්තං හෙතන්ති ආදිමාහ. උපාදි
යාති නිසඤඤ. අභිනිවිසාති අභිනිවිසිත්වා. එතං රූපං මම
පෙ අත්තාති එවං දිට්ඨි උප්පජ්ජති. එත්ථ ඡඳි ඡ ස

ච්චං එත්ථ රූපූපාදුනක්ඛන්ධාදීසු නිඛාරණං. වත්ථුවාරාරම්ම
ණවසෙනාති පදං නිවාසං ඉනිපදෙ නතිඃවිසෙසනං. නිවාසනා
කිනඃතොනි පදං ගිලානඃඃලූපමොනි පදෙ හෙතු. ගෙලඤ්ඤු
පමොනි ගෙලඤ්ඤන සදිසොඃ ගෙලඤ්ඤු සමුකිනඃතූපමොනි
ගෙලඤ්ඤුඤ්ඤ ආසත්නකාරණ සංඛාතෙනඃ සමුකිනතෙන සදිසොඃ
අසප්පායඝ සෙවනූපමොනි අසප්පායස්ඝ සෙවනෙන සදිසොඃ නි
දුනතොනි මූලකාරණ ඛාවතොඃ ඛි සව්වං වෙදනත්තායඝ
පෙ ඉති වචනං භගවතා වුත්තං. තථා අකුසලස්ඝ පෙ
දුක්ඛ සඟගතත්ති වචනං භගවතා වුත්තත්ති ගොජනා.
පුග්ගලා වෙදනත්තායඝ වෙදනාඛාවත්ථාඝ වෙදනං අග්ඝංඛ
රොත්ති. තථා සද්දෙන වුත්තත්ති පදං ආකඩ්ඪති. අපිචාති
අපරෝ නයෝ. පාරකොව කාරණඛ අපරාධොව කාරකොව අ
පරාධිකොව 'පාරක පෙ ධිකා.' තෙහි උපමා සදිසඃ
පාරක පෙ ධිකූපමා. ඛාජනඛ හොජනඛ බ්‍යඤනඛ ප
රිඛෙසකොව හුජකොව 'ඛාජන පෙ හුජකා.' තෙහි
උපමාසදිසා 'ඛාජන පෙ හුජකූපමා.' එත්ථාති පඤ්ච
පාදුනක්ඛනෙසු. සංඛෙපතොඛිති ආදි විත්ථාරෝ.

ආසිවිසූපමෙති ආසිවිසූපමසුත්තෙ වුත්තනඃයෙන උකඩිත්තාසි
ක පච්චත්තිකතො දණ්ඩිඛොති ගොජනා. උක්ඛිත්තතා අසියෙ
ඛි තෙ 'උකඩිත්තාසිකා.' උකඩිත්තාසිකාඛ තෙ පච්චත්තිකාවාති
'උකඩිත්තාසිකපච්චත්තිකා.' ඛජ්ජනියපරියායඛසෙනාති ඛජ්ජනිඝ
සුත්තඛසෙන. එත්ථාති රූපාදීසු නිඛාරණං. ඛි සව්වං. ඒලා
පෙ ආදිච්චබන්ධුනාති එස වචනං ආඛරිගෙඛි වුත්තං.
ඒණිපිණ්ඩූපමං ඒණිපිණ්ඩ සදිසං රූපං. ආදිච්චබන්ධුනා දෙ
සිතං. බුබ්බුලූපමාති බුබ්බුලසදිසා වෙදනා ආදිච්චබන්ධුනා දෙ
සිතා. මරීචිකූපමාසඤ්ඤූ දෙසිතා. කදලූපමාසංඛාරා දෙසිතා.
මායූපමඛ විඤ්ඤුණං ආදිච්චබන්ධුනා දෙසිතං. තත්ථාති ආදි වි
ඤාරෝ. තත්ථාති තිස්සං ගාථාගං. එවත්ති වුච්චමානඝ නගෙ
න. ගථාඛිති ආදි පාකට කරණං. සොති ඒතා පිණ්ඩා නඝක්
කානි පදෙ කම්මං. අනෙක සන්ධි ඝටිතොති අනෙක සන්ධියා
ඝටිතොඃ. එත්ථාති රූපෙ, තදෙවානිරූපං තෙසං නිමිනං. තෙ
ති නිමිගෝ. අඤ්ඤත්ථ ඛානෙ ගන්ථා පෙ නාකරොත්
ති. බදරපත්ත මත්තොනි බදරපත්ත පමාණෝ. සොති බුබ්බු
ලෝ. අග්ගය්හූපගොති ගඝෙතුං අරහොඃ. අග්ගය්හූපකොති
වත්තබ්බෙ කකාරස්ඝ ගකාරං කත්වා අග්ගය්හූපගොති වුත්තං.
තං බුබ්බුලං ගඝෙත්වා පෙ ආඝතංවාකාතුං නඝක්කා.
තථානි නිච්චාදි භාවෙන තණ්හා දිඨියා නිච්චාදි ගඝණවසෙන

වා. තඤානි වඤ්දෙ උදකතලව උදකබින්දුව උදකප්ලලකවඤං
කා——පෙ——වානඤවානි යොජෙතබ්බො. නාඝීති ආදි දල්ඝීකරණං. තන්ති මරීචිඤං. තථා අගඤ්ඡපගඤෙන 'සඤ්ඤූපි මරීචිඤ සදිසාවානි සම්බඤ්ඩො. උම්මිනා වෙගො 'උම්මිවෙගො.' සජාතො උම්මිවෙගො 'සජාතුම්මිවෙගො.' නිලසඤ්ඤූදිඤෙදුති නීලෙපවත්ත සඤ්ඤූදිඤෙදුෙ. මරීචි මහාජනං වඤපෙතීති ස
ම්බන්ධො. තථා අගඤ්ඡපගත්ථෙන සංඛාරපි ඤදලික්ඛන්ධ සදිසාති සම්බන්ධො. ඨථෙවඝීති ආදි දල්ඝීකරණං. තථාති ඉඤාපානසි ආදිනා අත්ථඤ. ගඝිනාපන සංඛාරා තථා නිච්චාදි වසෙන නඤොත්තිති යොජනා. නානාලක්ඛණොති නානාස භාවො. අඤ්ඤෙඤෙව ඝීති ආදි දල්ඝීකරණං. තනොති බාහි රූපවත්තවවිධිඤයවණ්ණතො අබ්භන්තරබ්භන්තරානං වඤ්ණෙ අඤ්ඤෙ. තථා අගඤ්ඡපගත්ථෙන විඤ්ඤූණම්පි මායාසදිසන්ති සම්බන්ධො. ඉත්තරාති අප්පකා. තං ඝීති ඝි සච්චං තං විඤ්ඤූ ණං. නතොපි මායාතො. අපි සද්දෙ සම්භාවනත්ථො. නෙ නෙව ඝීති ආදි දල්ඝීකරණං. ඝි සච්චං. නෙනෙවාති පදං විත්තෙනාති පදස්ස විසෙසනං. චිත්තෙනාති පදං ආගතොති ආ දිසූ කරණං. විසෙසතොති පදං දණ්ඩබන්ධි පදෙ නතියා විසෙ සනං. සුලාරම්පිති සුඤරුළාරං. අපි සද්දෙ සම්භාවනත්ථො. සුලාරම්පිතිපි පාඨො. * ඨානවිසෙසොති කත්වා සොපි සුඤරෙ. තිඝි දුක්ඛතාඝීති දුක්ඛදුක්ඛ විපරිණාමදුක්ඛ සංඛාරදුක්ඛතාඝි. අවිඩෙය්‍යතොති අත්තඤොවසෙ විධාතුං කාතුං අසක්කුණෙය්‍ය භාවතො. උදඝබ්බය ධම්මතොති උදඝබ්බය සභාවතො. න තොපිති අත්ථසිඛිතො. ඛන්ධෙඝීති පදං නාවිහඤ්ඤතීති පදෙ කත්තා. නාවිහඤ්ඤතීති නාබාධිඤති. අසාරෙසූති අසාරෙසු ඛ න්ධෙසු. පරිජානාතීති පරිච්ඡිඤිත්වා ජානාති. එවං වුත්තනා ඉෙන වධකාදිවසෙන දස්සනං යස්මා මඤානිසංසං නස්මා ධිරෙ ඛන්ධෙ වධකාදිවසෙන පසෙය්‍යාති සම්බන්ධො.

සුත්තන්ත භාජනියං නිට්ඨිතං.

තත්ථාති අභිධම්ම භාජනියෙ විනිච්ඡයෙ වෙදිතබ්බො. තත් තථාති පඤචඉන්ද්‍රියෙසු. තත්ථාති ඡබ්බිධාසු වෙදනාසු. සම්ඵසසජා හෙදතොති ඡබ්බිධ හෙදෙ වුත්තමනො සම්ඵස්සජා හෙදතො. අවිඤවිධෙන තත්ථාති අවිඤවිධෙන තස්මිං සත්තවිධ හෙදෙ වුත්ත නාඝසම්ඵස්සජා හෙදතො දස්සිතො. එතෙසු ඝි ති ඝි සච්චං. එතෙසු සත්තවිධ හෙදෙසු නිඛාරණං. කුසලත්

* ලළානමච්ඡෙසොති කඛා සොපි සුඤරෙ. (මරමම.)

නිකොව එත්ථ දසවිධ හෙදෙ කෙවලං දසවිධාති පූරණත්ථමේව භගවතා වුත්තොති සම්බන්ධො. එවං සදෙදන කුසලත්තිකො නයං දූතං නවුත්තොති ඤාපෙතුං. වඩ්ඪියතෙ ගහිඝපොති 'වඩ්ඪිකං,' පුබ්බෙ ගහිතතො අඤ්ඤස්ස ගහණත්ති අත්ථො. වුඩ්ඪියතෙ ජීඤ්ඤතෙවා 'වඩ්ඪකං.' පුබ්බෙ ගහිතස්ස අගහණං ජීඤනන්ති අඤ්ඤො. උභයෙසං වඩ්ඪකං 'උභතොවඩ්ඪකං.' දුක්ඛ නික්ඛානං වඩ්ඪනන්ති අත්ථො උභතො වත්තං වඩ්ඪකං 'උභතොවඩ්ඪකං.' නයස්ස නිහරණං 'නිහාරො.' උභතො ව ඩ්ඪකෙන නිහාරො 'උභතොවඩ්ඪකනිහාරො.' අථවා, වඩ්ඪ කොව සො නිහාරොවාති 'වඩ්ඪකනිහාරො.' උභතො පවත්තො වඩ්ඪක නිහාරො 'උභතොවඩ්ඪකනිහාරො.' සත්ථා කස්මා දස්සෙසි. පුග්ගල—පෙ—විලාසෙනව වෙදනාඛන්ධං දස්සෙසීති යොජනා. නිසින්නදෙවපරිසායාති නිඛාරණෙ භුම්මං. තෙසන්ති දෙවපුත්තා නං. යෙති යෙ දෙවපුත්තා. එත්ථ ති වෙදනාක්ඛන්ධස්සාධිකාරෙ,

පක්ඛිපිඤාති පදං ඉච්ඡන්ති පදෙ දුබ්බකාලකිරියා. උභතො වඩ්ඪනෙනවා සත්තවිධාදිනයෙනවාති පදවයං යථායථාති පදස්ස සරූප නිදස්සනං. අස්සාති සත්ථුනො. තත්ථාති තෙසුවාරෙසු නිඛාරණං. තත්ථාති දුක්ඛ මූලකාදිසු නිඛාරණං. සඞ්ඛිත්ති පදං යොජෙත්වාති පදෙ තතියා කිරියා විසෙසනං. නෙවාරා සඛබෙපි—පෙ—තත්ථ තත්ථ ඨානෙ—පෙ—ධම්මසඞ්ගාහකෙහි වුත්තා. අසම්මුය්හන්තෙනා පන පණ්ඩිතෙන විත්ථාරතො නෙවාරා වෙදිතබ්බා අයං තාවෙත්ථාති එත්ථ අභිධම්ම භාජනියෙ තාව පඨමං අයංපාළිවණ්ණනා. තත්ථාති සත්ත විධ නිද්දෙසාදිසු නිඛාරණං. කුසලාති කුසලාදිසු නිඛාරණං. ජවනාවෙතෙනාති ජවනා කිච්චෙන. තත්ථාති කුසලාදිසු. තානීති කුසලාදිනි චිත්තානි. සත්තවිධාසූති නිඛාරණෙ භුම්මං. කථන්ති ආදි චිත්ථාරො. ඉධාති සාසනෙ. ඉමිනාති කසිණමණ්ඩලෙන. අථස්සාති තදූ අස්ස භික්ඛුනො. තතොති සීලසොධන තොපරං. නිච්චිරං පරමං පමාණං යස්ස සො 'නිච්චිරපරමො.' තත්ථාති පරිකම්ම වෙදනාදිසු. චිනිබන්ධස්සාති අස්මිං රූපාදිසු විසෙසෙන නිබ්බන්ධස්ස. අනිඤාගතස්සාති නිඤං අනාගතස්ස. අතඛ්‍යතනාගාති අවුඩ්ඪී සංඛාතාය ඛ්‍යතනාය. නොති කිලෙසෙ. තතොති පරිග්ගහතොපරං. නත්ති රූපං. ගතාති පවත්තා. තදූරම්මණෙති තං රූපං. ආරම්මණං එතෙසන්ති 'තදූරම්මණා.' යාපනෙනාජ්ඣෙදනාභගවතා වුත්තානාවෙදනා සම්පයුත්තපච්චයවසෙන භගවතා වුත්තාති සම්බන්ධො. පරි

සොසානොසූති පදං වුත්තානිපදෙ ආධාරෙ. එත්ථානි නිකදුසෙ
සු නිඛාරණං එත්ථානිවා සංඛාරක්ඛන්ධ නිද්දෙසෙ ලබ්භත්තිති
පදෙ ආධාරෙ සෙසමෙත්ථානි එත්ථ විඤ්ඤාණක්ඛන්ධ නිද්දෙ
සෙ සෙසංවචනං තෙසන්ති අතිරෙක නිකදුකානං

අභිධම්මභාජනියං නිට්ඨිතං.

තණ්හා නි පඤ්ඤපුච්ඡකෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. ආදිනා
නයෙන පුච්ඡාවා සම්බන්ධො. යත්ථි යං ධම්මජාතං ලබ්භ
නි. යත්ථ යත්ථවාති යස්මිං යස්මිං ඨානෙ. සංචරපරිගහන්ති
එත්ථ. සංචරණං සංචරෙ. පරිගහණං 'පරිගහො.' සං
චරෙච පරිග්ගහොච සංචරපරිගහා. සංචරච සම්මසනච ප
ච්චවෙක්ඛණච පඤ්ඤත්තස්ස කරොන්තස්ස පුග්ගලස්සාති අ
ත්ථො. තයෙවාති වුත්තාරොඛන්ධා මග්ගාරම්මණා හොන්ති.
පරෙසං ආරබ්භාති පරෙසං ඛන්ධ ධාතු ආයතනානි ආරබ්භ. එව
නාති රජ්ජනාදිවසෙන පවත්තනස්සෙව පුග්ගලස්ස. ආනිඤ්ඤ
ඨානකාලෙති ආනිඤ්ඤඨානස්ස ආරම්මණකාලෙ. පරිව
වනං පරිවට්ටො. සමාහො දෙසිතබ්බි දෙසනාසම්ගහස්ස පරි
වට්ටන්ති අත්ථො. සබ්බඤාති සබ්බෙසු පරිවට්ටෙසු.

ඛන්ධවිභංගො නිට්ඨිතො.

(2) තදනන්තරෙති ඛන්ධවිභඩගනිද්දෙසස්ස අනන්තරෙ. න
ඤාති චක්ඛුවායතනන්ත්ති ආදිවචනෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.
නයෙනාති පදං විඤ්ඤාතබ්බාති පදෙ නතියාවිසෙසනං. අත්
ථලක්ඛණ වත්ථක්කමසංඛෙපවිත්ථාරතොච දඤ්ඩතොච විනිච්ඡ
යො පණ්ඩිතෙහි විඤ්ඤාතබ්බා. අත්ථොච ලක්ඛණච වත්ථච
කමොච සංඛෙපොච විත්ථාරොච 'අත්ථ...පෙ...විත්ථාරා.'
නත්ථාති පාළිමුත්තකනයෙ විනිච්ඡයො පණ්ඩිතෙහි වෙදිතබ්
බො. විසෙසතො අසාධාරණතො වඛ්වාදිසද්දත්ථතො තාව
පඨමං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බා. යං ධම්මජාතං චක්ඛති ඉති න
සමා තං ධම්මජාතංවඤ්ඤ. වණණවිභාරං වණණස්ස ඤානවිභා
රං අපජ්ජමානං රූපං හදයගතභාවං හදයෙ පවත්තං අධිප්පා
යං පකාසෙන්තීති අත්ථො. රූපන්ති පදං පකාසෙන්ති පදෙ
කතතා. හදයගතභාවන්ති පදං පකාසෙන්ති පදෙ කම්මං
උදාහරියතීති වුච්චතීති අත්ථො. ඉමිනාපදෙන සබ්බො සද්දෙ
ගඤ්ඡතො. චිත්තප්සද්දෙ සතෙහි වුච්චති. උතුප් සද්දෙ
පන අසං සද්දෙ උතුතොජාගතීති සතෙහි වුච්චති නස්මා උ
දාහරියතීති පදෙන සබ්බො සද්දෙ ගඤ්ඡතො. සතතා නං සභාවං

ඒසන්ති ඉති තස්මා සොසඛාචෝ රසෝ. අවුත්තකතත්තුසා ඛනං. දිසසති අපදිසසති එතෙන ඵලන්ති 'දෙසෝ'. හෙතු. උප්ප තතියා ඤදසෝ 'උපපත්තිදෙසෝ'. උප්පත්තිකාරණන්ති අත්ථෝ. මනසතීති 'ජානාති'. අච්සෙසතොති පදං වෙදිතබ්බන්ති පදෙ තනියාවිසෙසනා. චක්ඛුරූපාදිසුගීති ආදි විත්ථාරෝ. ගි සච්චං චක්ඛුරූපාදිසු ධමේමසු. ඉදන්ති පදං ආයතනන්ති පදෙ ආහා රෝ. සෙනසෙනාති අත්තනෝ අත්තනෝ ඉති වචනං වුත්තං හොති. ආයතන්ති එත්ථානි 'ආයතනං.' තෙවානි ආයතුතෙ විත්ථාරහුතෙ තෙව ධම්මෙ විතතවෙනසික ධමේම. එතානි ආය තනානි. ඉදච සංසාරදුසඛං යාව යත්තකංකාලං තාතිවතතති තාව තත්තකංකාලං එතානි නාය න්තෙව-පෙ-වුත්තං හොති. ඉතිති නිගමනං. තථාගීති ආදි දළහිකරණං. වාසු දෙවායතනන්ති වාසුදෙවස්ස නිවාසනට්ඨානං. සාසනෙ පන ස මොසරණට්ඨානං ආයතනන්ති වුච්චතිති සම්බන්ධො. ආයතනෙ ති සමොසරණට්ඨානෙ. නන්ති පදපූරණං. තත්ර තත්රෙව කාර ණෙ සති ආයතනෙති අසංඛතකාරණෙ පාපුණාතිති පදෙ හෙතු. චක්ඛුආදිසුවාපීති පදං නිවිසන්තිති පදෙ ආධාරෝ. තඤ ච ත්තවුත්තිතාසාති පදං නිවිසනතිති පදෙ විසෙසනහෙතු. තෙ හි චක්ඛුආදීහි ආයත්තවුත්තිතාසාති අත්ථෝ. නෙසන්ති චිත්ත වෙතසිකානං. තෙති චිත්තවෙතසිකාඛමමා. තත්ථ තත්ථා ති චක්ඛාදිසු. චත්ථාරාරම්මණවසෙනාති චත්ථාරාරම්මණෙ හි පවිබඳධා. සමොසරණතොති පදං සමොසරණට්ඨානන්ති පදෙ හෙතු. තත්ථෙවාති චක්ඛාදිසු. නෙසන්ති චක්ඛාදිනං අභාවෙ චිත්තවෙතසිකානං අභාවතො. එත්ථාති චක්ඛායතන නති ආදිසු. නෙසන්ති චක්ඛායතනාදිනං. ඔති සච්චං. එවං සතීති එවං චක්ඛාදිනං ධම්මභාවෙ සති-පෙ-වුත්තානි ඉති වචනං වොදකොවෙ වදෙය්‍ය. ජවිඤ්ඤණ-පෙ-ව චත්ථාරාතො වාදසායතනානි භගවතා වුත්තානිති සම්බන්ධො. උප්පත්තියා චාරං 'උප්පත්තිචාරං'. උප්පත්තිචාරව ආරම්මණච 'උපපත්තිචාරාරම්මණානි.' ජවිඤ්ඤණකායානං උප්ප තතිචාරාරම්මණානි 'ජවිඤ්ඤණ-පෙ-රම්මණානි'. ජවි ඤ්ඤණ-පෙ-රම්මණෙහි වචනීයා 'ජවිඤ්ඤණ-පෙ-වචනීයා'. ඉධ ආයතනවිභඩෙගවාදසවුත්තානිති සම්බන්ධො. තෙසන්ති ආයතනානං. චක්ඛුවිඤ්ඤණවිඤ්ඤාති ආදි විත්ථාරෝ. ඉතරානි සොතායතනාදිනි ඉතරෙසං සොතවිඤ්ඤණ විඤ්ඤාපරියාපනනානං විඤ්ඤණකායානං උප්පත්තිවාරාති. ඡඤ්ඤාති ඡඤ්ඤ විඤ්ඤණකායස්ස. ඉධාපිති ආයතනවිභඩ

ඉඟ. අපිඤදෙදු ඛන්ධවිභංගං අපෙක්ඛති. අජ්ඣත්තිකෙසුඝී ති ආදි විත්ථාරෝ. තතොති චක්ඛායතනතො පරං දස්සනා ---පෙ--- භාවෙනාති පදං ඛලුපකාරං ඉති පදෙ තතියාවසෙ සනං. අනුත්තරං එව 'අනුත්තරියං'. දස්සනාව තං අනුත්තරි යමාති 'දස්සනානුත්තරියං'. දස්සනානුත්තරියඤ්ච සවනානුත්ත රියඤ්ච 'දස්සනා---පෙ---නුත්තරියානි'. තෙසං හෙතු. න සඤාවො 'දස්සනා---පෙ---හෙතුභාවො.' තතොති ච ක්ඛායතනායොගායතනතො පරං. පඤ්ඤාපීති චක්ඛායතනා දිනං ගොචරං ඉති පදෙ සම්බන්ධො. ගොචරෙ විසයෙ එත සසාති 'ගොචරවිසයෙ'. තස්ස භාවො 'ගොචරවිසයත්තං'. න සඤතස්සාති චක්ඛායතනාදිකස්ස තස්සතස්ස ආයතනස්ස. සං ඛෙපතොඝීති ආදි විත්ථාරෝ. ඝිඤ්චං සංඛෙපතො නාමරූප මත්තඤේව හොතීති සම්බන්ධො. මනායතනාසඤවෙව ---පෙ--- රූවෙන සංගහිතත්තාති යොජනා. තදවසෙසානමාති තෙඝි මනායතනා ධම්මායතනෙ කදෙසෙඝි අවසෙසානං. පඤ්චයොව ගතිව නිකායොව පුග්ගලොව 'පඤ්චග---පෙ---පුග්ගලා' තෙසං හෙදෙ 'පඤ්චග---පෙ---හෙදෙ'. සහාගව විසභාගව 'සභාගවිසභාගං'. තස්ස හෙදෙ 'සභාගවිසභාගහෙදෙ'. දණ්ඩ තොති එත්ථපන වචනෙ විනිච්ඡයෙ වෙදිතබ්බො. නාඝීති ආදි දළඝීකරණං. ඝි සඤ්චං නානි ආයතනානි. උදයාපුබ්බො කුතො විඤානඤතා. නාආගඤ්ඡතීති වයා උඛං කුඝිඤ් ඨානෙන පි ගඤ්ඡ නති. අපටි ලඛො සභාවො යෙසං නානි 'අපටිලඛසභාවානි'. පරිඝිත්තොසභාවො යෙසං නානි 'පරිඝිත්තසභාවානි'. පුබ්බ නතාපරනතාපරනත වෙමජෙඣති පදං පඤ්චයායතනවුත්තිති ප දෙ ආධාරො.

පුබ්බනෙතාව අපරනෙතාව 'පුබ්බනතාපරනතා'. තෙසංවෙ මජඣං 'පුබ්බනතාපරනතවෙමජඣං'. පඤ්චයායත්ත වුත්තිතා යාති පදං අවසානිතිපදෙ තතියාවසෙසනං. නාඝීඅත්තනොව සං එතෙසනති 'අවසානි'. තථා සබ්බානොව තානිආයතනානි නි ඝතොව අබ්‍යාපාරතොව දණ්ඩබ්බානීති යොජනා. ඊඝනං 'ඊඝා'. නාඝීඊඝාඑතෙසනති 'නිරීඝානි'. නාඝී විනතනාවසෙන බ්‍යාපා රො එ තෙසනති 'අබ්‍යාපාරානි'. ඝි සඤ්චං. අඝොවත---පෙ---උපපජ්ජන්තීති එවං ඒතානං චක්ඛුරූපාදීනං නහොති. න වතානීති තානිආයතනානි ඤාවඊඝනති චක්ඛුරූපාදිසාමග්ගිඝං සතිවත්ථුවිඤ්ඤාණාදිනිඝස්මාසමඞ්ගවනති තස්මා එසාධම්මතාවසෙ නා භාවානි යොජනා. ඝනතිපදං සම්භවනතිතිපදෙ ක්‍රියාමත්තං. චක්ඛුඤ්ච රූපඤ්ච 'චක්ඛුරූපං'. චක්ඛුරූපං ආදි යෙසං නානි 'ව

ක්ඛුරූපාදිනි'. චක්ඛුරූපාදිනඤ්හාමග්ගි 'චක්ඛුරූපාදිකාමග්ගි'. ධුවසුඛසුඛත්තභාවවිරහිතත්තාති පදං සුඤ්ඤගාමොචියාති පදෙ ඝටතු. බාහිරානි ගාමඝාටක චොරාචිය දට්ඨබ්බානි අජ්ඣත්තිකාදාං අඝාටකත්තා. ඔසව්චං. චක්ඛුං පෙ පෙඡිති එතංචනං ඝගඨතාවුත්තං. විඤ්ඤාරොති සුතනස්සවඤ්ඤාරොව පණ්ඩිතෙහා වෙදිතබ්බොති සම්බත්ධො. තෙසඤති ජපාණකානං. තත්ථාති අනිච්චතනිඝදිච්චතො විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බො. උපපාදෙව චයොව 'උපපාදච්යා'. උපපාදච්යා එතෙසඤති 'උපපාදච්යවන්තානි'. විපරිණාමනං 'විපරිණාමෝ'. සඤාවච්ඡඤතනතිඅත්ථො. ජරාඝඛොඝිච්චා චිකාරස්ස විපරිණාමඤාඵපත්ති 'විපරිණාමෝ'. තාදිකාලෙ තිඨතනීති 'තාවකාලිකානි'. නිච්චස්සපටිඛෙපො 'නිච්චපටික්ඛෙපෝ', ඉතිසද්දෙ චතුඝිපදෙඝි ඝරූපනිදස්සනං. තදෙවාති චක්ඛුං. පතිපීළනාඝෙනාති සුඝාලස්ස පතිපීළනඝාවෙන සඝංවා ජරාදීඝි පතිපීළනාඝාවෙන. උපපාදුදීඝිඅභිණ්හංසම්පීළනං 'අභිණ්හසම්පීළනං'. දුක්ඛෙන ඛමං 'දුක්ඛඛමං'. දුක්ඛස්සවත්ථූ 'දුක්ඛවත්ථූ'. වසෙවතතනං වසවත්තකං. නත්ථිඑතස්සවසවත්තකානති 'අවසවත්තකං'. වසවත්තනස්ස ඝාවොවා 'ඉසවඝාතකං'. නත්ථිඑතස්සවසවත්තනාකානති 'අවසවත්තනාකං'. අවසවත්තනාකස්සඅත්ථො 'අවසවත්තනාකත්ථො'. අවස වත්තනාකතොවාඅත්ථො සඝාවෝ 'අවසවත්තනාකත්ථෝ'. නෙඝාවසවත්තනාඝාකාරෙනාති පදං සුඤ්ඤතනති පදෙ තතියාවිසෙසනං. අපාදුනංවා.

නත්ථිඝාම් එතස්සාති 'අසාමිකං'. කත්තබ්බන්ති 'කාරියං'. කාමෙනාකාරියං 'කාමකාරියං'. නත්ථිකාමකාරිසං එතස්සාති 'අකාමකාරියං'. ගමනං ගති. ගතිඑව ගතිකං. විභවස්සවිනාසස්ස ගතිකං 'විභවගතිකං'. පුබ්බාපරවසෙනාති පදං ගමනතොති පදෙ තතියාවිසෙසනං. සඞ්කමනං 'සඞ්කන්ති'. භාවස්ස සඞ්කන්ති 'භාවසඞ්කන්ති'. භාවසඞ්කන්තියාගමනං 'භාවසඞ්කන්තිගමනං'. පකතිහුතොභාවො සඝාවොවා 'පකතිභාවෝ'. පකතිභාවස්ස විජහනං 'පකතිභාවවිජහනං'. වසද්දෙ විභවගතිකතොව භාවසඞ්කන්තිගමනතොව පකති පෙ නතොඛාතියෝ ජෙතබ්බො. ඉදන්ති විපරිණාමධම්මන්තිපදං. එත්ථාති චක්ඛාඝතනාදිසු නිඛාරණං. ඉමස්මිංපන පෙ දස්සිතන්තිපුබ්ඛාවංදසන්නනතිඅදි විසජ්ජනං. අනත්තලක්ඛණං තථාගතෙන දස්සිතන්තිසම්බන්ධො. තජාති අනිච්චාදිසු නිඛාරණං. භික්ඛවෙ අත්තාඉති ඉඝා පුග්ගලෝ චක්ඛුං වදෙඝා තස්සපුග්ගලස්ස තංවචනං නඋපපජ්ජති නඝුජ්ජති තස්මා චක්ඛුස්ස උපාදෙපි ව

යොපි පඤ්ඤායති තස්මා නඋපපජ්ජති. යඤ්ඤාති යඤ්ඤපරවාදිඤ්ඤ පඤ්ඤායතීති පදෙ සම්පදානං. වෙනිවාති විඤ්ඤාති. ඉතිසදෙද පඤ්ඤායතීතිපදෙ ආකාරෙ. තච්චිඤ්ඤාඨංපන ඉච්ඡාසද්දෙ සම්පදානං හොති වුත්තං. ඉච්චස්සාති ඉති ඉමස්ස පරවාදිස්ස එවං වක්ඛ අත්තාති එවං වාදෙසෙති සො ආගතං ආගතොහොති. අථවා ඉච්චස්සාති ඉති වදන්තස්ස අස්ස පරවාදිස්ස එවං ආගතංහොති තස්මා තං වචනං නඋපපජ්ජති ඉති තස්මා වක්ඛං අනත්තා නාම. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ සම්මාඅම්බුඩොපෙදඤ්ඤෙතීති සම්බන්ධොං. රූපං පිහිදන්ති හිසච්චං ඉදංව රූපං. ල හෙථාති ලභෙය්‍ය. හන්ථතොහීති ආදි පාකටකරණං. වව කෙති කුඤ්ඤවණ්ඩාදිකෙ වවකවත්ථුම්හි. අත්තභාවස්මින්ති පදං උඩ්ඩාසු විඩාසූති පදවයෙ ආධාරෙ. ඛාණුකණ්ටකාදිහීති පදං විඩාසූති පදෙ කත්තා.

අවිහූතන්ති අපාකටං. දුප්පටිවිජ්ඣන්ති දුක්ඛෙන පටිවිජ්ඣිතබ්බං. *දුදිපනන්ති දුක්ඛෙන දිපිතබ්බං. දුප්පඤ්ඤපනන්ති දුක්ඛෙන පඤ්ඤපනං. සවෙහීති ආදි දළ්හීකරණං. තෙති සරභඩාදයො. ඉධපනාති ආයතනවිභඩෙඝ තං අනත්ත ලක්ඛණං භගවාපෙදඤ්ඤෙසි ඉති විනිච්ඡයො පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බො. ඉමානිපහපෙනඋපඛ්ඣන්තීති පුච්ඡා. නිස්සාති පදං අමනසිකාරා අප්පටිවෙධාති පදෙ කම්මං. කෙනාති පදං පටිවිජ්ඣනත්ථාති පදෙ කරණං කත්තාවා. විනිඵුජ්ජනා 'විනිබ්භොගොා'. නානාඛනූනං විනිබ්භොගොා 'නානාඛාතුවිනිබ්භොගොා'. පරිගණ්හෙන්වාති පදං විකොපිතාඝාති පදෙ සුඛ්ඛකාලකිරියා. විකොපිතාඝාති පදං උපඝාතීති පදෙ ලක්ඛණනිරියා. රසියති අස්සාදියතීති 'රසො'. සස්ස අත්ත නො රසො 'සරසො'. යාථාව අවිපරීතො සරසො 'යාථාවසර සො'. එත්ථවාති එතස්මිං අධිකාරෙ වෙදිතබ්බොාති පදෙ ආධාරෙ. තන්ථාති අනිච්චාදිසු නිබ්බාරණං. උප්පාදවයඤ්ඤථත්ත භාවාති උප්පාදවයසංඛාතෙන අඤ්ඤථත්තෙන භාවතො. ඉදං හීති හිසච්චං ඉදං ධම්මජාතං.

සුන්නන්ත භාජනියං නිට්ඨිතං.

එත්ථාති වාදසාඨනෙසු නිබ්බාරණං. වෙති මනාඨනන ධම්මාඨනානි. සබ්බෙසුපි ආඨතෙසු සම්මසනවාරෙ භගව තා කථිතො ඉති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බොා. අභිධම්මභාජනියෙ ති පදං අවත්වා වුත්තාතීති පදවයෙ ආධාරෙ. අබ්බොකාර

---

* දුද්දිපනන්තිපි පාඨො.

නොති අසම්මිස්සතො දස්සනං ඉතිපදෙ නතියාවිසෙසනං. අ
ජ්ඣත්තිකං—පෙ—නයෙන්ති අජ්ඣත්තිකබාහිරානං එවත්
ථාසංඛාතෙන නයෙන. නෙසන්ති අජ්ඣත්තිකබාහිරඝතනා
නං. තත්—පෙ—මොහක්ඛයොති යම්පනෙතං ඛම්මාය
තනානිද්දෙසෙ භගවතා වුත්තං තත්‍රවවඤා අයං අත්ථො. න
න්ති නිබ්බාණං. එත්ථාති අධිකාරෙ. නිලෙසක්ඛයොවාති ඛිය
නං 'ඛයො'. භාවසාධනං. නිලෙසානං ඛයො 'නිලෙසක්ඛයො'
සුත්තා ආහර ඉතිවවඤා සත්ථාදිනා වුත්තෙ විතණ්ඩවාදි නිබ්බා
ණන්ති ආවුසො සාරිපුත්ත—පෙ—එතං නිබ්බාණන්ති එවං
ජම්බුඛාදක සුත්තං ආහරිත්වා පාටියෙක්කං නිබ්බාණං නාම
නත්ථි නිලෙසක්ඛයොව නිබ්බාණං ඉතිවවනං ඉමිනා සුත්තෙ
න පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බං ඉති ආහාති සම්බන්ධො. ජම්බුඛා
දකසුත්තන්ති සංයුත්තනිකායෙ සළායතනවග්ගෙ විජ්ජමානං
ජම්බුඛාදකසුත්තං. යථාව එතං සුත්තංහොති තථා සුත්තස්ස අ
ත්ථො නිඔපනාහොති ඉති සො විතණ්ඩවාදි සකවාදිනා වත්තබ්
බො. ආමිසුත්තතො මුච්චා අතෙථා නත්ථි ඉති අඩා එකන්තෙ
න විතණ්ඩවාදි වක්ඛති. තතොපරං තෙනව ඉදං සුත්තං නාව
ආහතං අනන්තරසුත්තං ආහර ඉති විතණ්ඩවාදි සකවාදිනා ව
තබ්බො. අරහත්තං—පෙ—ඉදං වුච්චති අරහත්තන්ති
සුත්තං අනන්තරසුත්තං නාම. තඤෙව ජම්බුඛාදකසුත්තස්ස
අනන්තරං පරවාදිනා ආහතං ඉදං. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ පර
වාදිනා ආහතෙ නිබ්බාණං නාම—පෙ—උදග්ගඤාණන්ති
නං පරවාදිංසකවාදිනො ආහංසු. නිබ්බාණං එකං වා හොතු නා
නංවා එත්ථ නිබ්බාණෙ අනිබ්ඛු—පෙ—කරොත්තෙනා ත
යා කො අත්ථොති පරවාදි ආහ. භං එකං නානා නත්ථානාසි ත
යා පුබ්බෙ අඤ්ඤතං ඤෙ සාධු නාතුහොති ඉති එවං දූනපත්ත
නං සකවාදිනා පුච්ඡිතො පරවාදිවචෙතුං අසක්කොන්තො රා
ගාදිනං—පෙ—වුච්චතීති ආහ. පරවාදීති පදං ආහාති ප
දෙ කත්තා.

ඛිණන්තෙති ඛිණස්ස පරිඔහානෙ. ඛියන්ති නිලෙසා එ
ත්ථාති 'ඛිණෙ'. මඝොහා ඛිණස්ස අත්ථො ඛිණන්තො. ත
තොපරං සකවාදිනො නාං පරවාදිං ආහංසු මහානාමිදං තෙ තයා
කතං ලවංදත්වාපි තං වචනං වදෙපන්තො ජනො එතදෙව ව
චනං වදෙය්‍ය යථෙවව තෙ තයා එතං අත්ථං විභාජිත්වා නීහ
රිත්වා කථිතං එවංඅවං ඉදම්පි වචනං සල්ලක්ඛෙහි. නිබ්බා
ණංඉති ආදි සල්ලක්ඛණාකාර දස්සනං. ඉතිති තස්මා. තිණ්
පිඝිති ඝිසච්චං. රාගඤ්ඣයොති ආදිනි තිණ්ණිපි එතානි පදානි

ඉතිසද්දෙ සමාපනත්ථෙ. එවං වචනෙ සකවාදිනා වුත්තෙ පරවාදිසඤ්ඤත්තිං සජානනාං සවෙ ගච්ඡති, ඉවෙවතං සජානනාං පන කුසලං සුසුරං. නොවෙ සඤ්ඤත්ති. ගච්ඡති පරවාදි සකවාදිනා බහුනිබ්බාණතාය කාරෙතබ්බො. කථං. රාගක්ඛයො නාම-පෙ-රාගදෙසනාංපිති ඉදං වචනං පරවාදිනා තාව සුච්ජිතබ්බො. පරවාදි රාග-පෙ-ඛයොති වචනං අඩා විඤ්ඤති. තතොපරං පරවාදි සකවාදිනා වත්තබ්බො. වාදෙතිපදං හොත්තිති පදෙ ආඛාරො. තෙති තව. එවං පන අගහෙත්වා තුවං නිබ්බාණං ආගම්ම-පෙ-නිබ්බාණස්සෙව අධිවචනානි ඉතිගණහ එවං වචනෙ සකවාදිනා වුත්තෙපි පරවාදි සවෙපන සල්ලක්ඛෙති. පරවාදි සකවාදිනා ඔළාරිකතාය කාරෙතබ්බො. කිලෙසපරියුඝිතාති කිලෙසෙන අභිභූතා. වත්ථත්ති උපාදිණ්ණකඵොඨබ්බමෙථුනාං. අථාති තදු. නොසං සත්තානාං. එවං පන අගහෙත්වා තුවං ගණ්හාති සම්බන්ධො. භංගොත්‍රභූනාම අත්ථි වදසි ඉතිඑවං පරවාදි සකවාදිනා තාව සුච්ජිතබ්බො. ආම අහංවදාමීති පරවාදි ආහ. ගොත්‍රභුඛණෙ-පෙ-ඛිපිඝසනතීති සකවාදි සුච්ඡති. න ඛිණා-පෙ-ඛිපිඝසන්තීති පරවාදිආහ. ගොත්‍රභු-පෙ-කරොතීති සකවාදි සුච්ඡති. ගොත්‍රභූනාම නිබ්බාණං ආරම්මණං කරොතීති පරවාදි ආහ. අබ්භණෙයුඥෙවාති ඤාවලක්ඛණෙ සත්තම්.

පඤ්ඤපෙසීති පකාසෙසි. ඤාපෙසීති අත්ථං. තංතනති තෙතවතංවචනං. එවන්ති *පාටිඑකං නිබ්බාණං නාමනත්ථි කිලෙසක්ඛයොව නිබ්බාණන්ති එවං අගහෙත්වා-පෙ-අධිවචනානි ඉති එවංහංගණ්හ. එවං ගොත්‍රභුක්ඛණෙති ආදි වචනෙ සකවාදිනාවුතෙත පරවාදි සවෙපනා නාසල්ලක්ඛෙති. පරවාදි සකවාදිනා මග්ගෙණ නිබ්බාණං කාරෙතබ්බො බොධෙතබ්බො නිග්ගණ්හෙතබ්බො. භං මඤ්ඤා නාම්වදෙසි ඉති එවං පරවාදිනාතාව පඨමං සුච්ජිතබ්බො. පරවාදි ආම අහංවදෙමීති ඉතිආහ. සකවාදි මග්ගක්ඛණෙ-පෙ-ඛිපිඝසන්තීති සුච්ඡති. ඤානමානො පරවාදි කිලෙසාඛිණා ඉති වාඛිපිඝසන්ති ඉති වා වත්තුං වචනං නාවට්ටති ඛියන්ති ඉති වත්තුංවචනාංවට්ටතීතිආහ. එවං ඛියන්තිතිවචනෙ යදිසති මග්ගස්ස ආරම්මණභූතං කිලෙසක්ඛයං නිබ්බාණං කතමං. ඛිය්‍යනාකාවතෙ කිලෙසාවාති ඛිය්‍යනාකකිලෙසා. මග්ගො. කතමං-පෙ-කත්වානිවචනං මග්ගස්සාති ආදිවචනස්ස විවරණං. කතමෙති ආ

* පාටිඑකන්තිපි පාඨො.

දිපනමග්ගෙනාති ආදිකස්ස විවරණං. තඤ එවං තයාවුත්තං වචනං මාගණ්හ නිබ්බාණං පෙ අධිවචනානීති ගණ්හාතිසම්බන්ධො. එවංවචනෙ සකවාදිනා වුතෙත පරවාදි තුවං ආගම්ම පෙ ලඛන්ති එවං පුච්ඡති. ආගම්මනාමාති ඉදංවචනං සුත්තතොමයා ලඛන්තිආහ. තුවං සුත්තං ආහර ඉතිපරවාදිආහ. සකවාදි එවං අවිජ්ජා පෙ කඳුච්ති සුත්තං ආහරති. තං නිබ්බාණං ආගම්ම තම්හිනිබ්බාණෙ අවිජ්ජා තණ්හාව ඛිණා. නවනිච්කඳුච්ති තංනිබ්බාණං ආගම්ම අවිජ්ජා තණ්හානං නිච්චිඑකදෙස මතතම්පිනවහොති. තදෙව තං නිබ්බාණං ආගම්ම අවිජ්ජාතණ්හානං නිච්චිඑකදෙසම්පි කඳුච්කාලෙ නවහොතීති අත්ථො. එවං වචනෙ සකවාදිනා වුතෙත පරවාදි තුණ්හී භාවං ආපනෙනාති.

අභිඛම්ම භාජනියං නිට්ඨිතං

ඉධාපිති ඉමස්මිංපි ආයතනවිභඩෙ. වෙපනාති චනාගතනා ධම්මා ගතනානි. ඉධාපිති පදං පඤ්ඡපුච්ඡකොති ඉමිනා තුල්‍යාධිකරණං. නාකෙවලං ඉධපඤ්ඡ පුච්ඡකෙ ලබ්භමානව සෙනොව විසජ්ජනං වුත්තත්තාසම්බන්ධො. ඉධපනාති පඤ්ඡපුච්ඡකෙ. කෙවලංහීති ඉ සබ්බං විසෙසත්ති. ආරම්මණතති කෙසු ච විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. අනාරම්මණසුඛුමරූප සංඛාතන්ති ආරම්මණගහණරහිතං සුඛුමරූපසංඛාතං. තව ඛො සුඛුමරූපසංඛාතං ධම්මායතනං අනාරම්මණතතාවච්ඡඛඩකොට්ඨාසං භජති තවඛො ධම්මායතනං පරිත්තාදිභාවෙන නාවඤ්ඤබ්බං ධම්මාරම්මණත්තා නා වත්තබ්බකොට්ඨාසං නභජතීතියොජනා. පරිත්තාදි භාවෙනාතිපදං නවත්තබ්බං ඉති පදෙ තතියාවිසෙසනං. නවත්තබ්බොව සො ධම්මොචාති 'නවත්තබ්බධම්මො'. නවත්තබ්බධම්මො ආරම්මණං අස්සාති 'නවත්තබ්බධම්මාරම්මණං'. සුඛුමරූපං. නවත්තබ්බාරම්මණ ඤඤභාවො 'නවත්තබ්බාරම්මණත්තං'. එඤාති ආයතනවිභඩෙ. සෙසංනාදිස මෙවාති. සංඛෙපෙන වුත්තං වචනං විභාවෙත්තො ඉධාපිහීති ආදිමාහ. හි සබ්බං ඉධාපි ආයතනවිභඩෙ. ඉතිති එවංසබ්බංවචනං.

ආයතන විභඩෙ නිට්ඨිතො.

---

(3) තදනන්තරෙති තස්ස ආයතනවිභඩස්ස අනන්තරෙ. තත්‍රාති තස්මිං ඡධාතුයොති ආදිවචනෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. පඨවිධාතූති ආදිසු විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. ධාතුසභාවොති ධාතුසංඛාතසභාවො. සභාවොච සුඤ්ඤතොචාති 'සභාවසුඤ්ඤ

තො'. සහාවසුඤ්ඤතොච සො නිස්සත්තොවාති 'සහාවසුඤ්ඤතානිස්සත්තො'. සහාවසුඤ්ඤත්තානිස්සත්තො එව අත්ථො 'සහාව—පෙ—නිස්සත්තඤ්ඤො'. එත්ථාති පඨවිධාතුආදීසු පදෙසු. පතිඨාති එත්ථ සහජාතරූපන්ති 'පතිඨානා'. සහජාත රූපං ආබන්ධතීති 'ආබන්ධනා'. පරිපාචෙතීති 'පරිපාචනා'. විමුච්චමෙහනීති 'විත්ථම්භනා'. අසම්පුයිඤතීති 'අසම්පුයඤ්ඤනා'. තත්ථාති අජ්ඣත්තිකබාහිරාසු. නියකජ්ඣත්තානීති අත්තනොසන්තානභූතජ්ඣත්තා. තන්ති පඨවිධාතුං. සහාවාකාරතොති අත්තනො එව සහාවභූතෙන ආකාරෙන. තත්ථාති කක්ඛළන්ති ආදීසු පදෙසු. නියකජ්ඣත්තසඤ්ඤාතං උපාදිණ්ණන්ති වුත්තමත්ථං දළහංකරොන්තො උපාදිණ්ණං නාමාති ආදිමාහ. හිසව්චං. උපාදිණ්ණං නාම සරීරඤ්ඣං කම්මසමුට්ඨානං හොතු මාවා හොතු තං සරීරඤ්ඣං රූපංසන්ධාය උපාදිණ්ණම්පි අත්ථි අනුපාදිණ්ණම්පි අත්ථි ආදිණ්ණගහිතපරාමට්ඨවසෙන පන සබ්බම්පි එතං රූපං උපාදිණ්ණමෙව නාම ඉති අධිප්පායං දසෙසතුං සුපෙතුං අජ්ඣත්තඋපාදිණ්ණන්ති වචනං භගවා ආහ. සඤාණාති පදං පරාමට්ඨාති අත්ථිපදස්ස විසෙසනං.

ආදියතීති 'ආදිණ්ණං'. ගණ්හාතීති 'ගහිතං'. පරාමසතීති 'පරාමට්ඨං'. ආදිණ්ණඤ්ච තං ගහිතඤ්චාති 'ආදිණ්ණගහිතං'. ආදිණ්ණගහිතඤ්ච තං පරාමට්ඨඤ්චාති 'ආදිණ්ණගහිතපරාමට්ඨං'. තස්ස වසෙ ආදිණ්ණ—පෙ—පරාමට්ඨවසො. ඉතරා. ආදිණ්ණගහිතපරාමට්ඨරූපෙන පවත්තන්ධෙනාති අත්ථො. පනසද්දෙ විසෙසත්ථො. චත්ථුවසෙනාති කෙසාදිවත්ථූනා පවත්තෙන. තත්ථාති සෙය්‍යථිදන්ති පදෙසු. තස්සානි සෙය්‍යථිදන්ති පදස්ස. ඉදං කෙසානාමාති අධිවචනං භගවතා වුත්තං හොති. ඉධාති ධාතුවිභඞ්ගෙ. අවුත්තම්පිති අපිසද්දෙ වුත්තං කෙසාදිං අපෙක්ඛති. ඉමිනානි සෙය්‍යථිදං කෙසාදීති වචනෙන භගවතා දස්සිතං හොති. ධාතුමනසිකාරො භගවතාගහිතො හොති. කම්මංකතාති විරිඨංකතත්තා. උත්තමත්ථත්තාති උත්තම සභාවං. තස්සාති චතුපාරිසුද්ධිසීලස්ස. දසපුබ්බපළිබොධානි,

ආවාසොච කුලංලාභො ගණො කම්මඤ්ච පඨමං,
අඛානං සූති ආබාධො *ගන්ථො ඉද්ධි තෙදසා තී.

දසපළිබොධා. තෙසන්ති දසන්නං පුබ්බපළිබොධානං. ජීන්නාපළිබොධා යෙන සො 'ජීනනපළිබොධො'. තෙනා. ආචරියෙනාති පදං ආවික්ඛිතබ්බන්ති පදෙ කත්තා.

නිජ්ජවන්ති ගණ්ඨිරහිතං. වුත්තංහෙතන්ති හිසව්චං එතං

* ගන්ථොතිපි පාඨො.

ආදිකම්මිකෙනාති ආදිවචනං අට්ඨකථාචරියෙහි අට්ඨකථාගං වුත්තං. තත්ථානි උග්ගහකොසල්ල මනසිකාරකොසලෙලසු නිඛාරණං. වණ්ණනොති කෙසාදිනං වණ්ණතො උග්ගහකොසලලං ඉච්ඡිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. සණ්ඨානතොති කෙසාදිනං සණ්ඨානතො. චික්ඛෙපපටිබාහනතොති ඛහිඛාරම්මණෙ චෙතසො චික්ඛෙපස්ස පටිබාහනතො. පණ්ණත්තිසමතික්කමනතොති කෙසා ලොමාති ආදිනාමෙන පණ්ණත්තියා අතික්කමනෙන. අනුපුබ්බමුචනාතොති යො යො කොට්ඨාසො න උපට්ඨාති තස්ස තස්ස අනුපුබ්බෙන මුචනතො. සලලක්ඛණතොති අත්තනො කෙසාදිනං ලක්ඛණෙන. සතිපට්ඨානවිභඞ්ගට්ඨකථාගං පන අපසාතොති වුත්තං. තයොව සුත්තන්තාති අධිච්චසුත්තං අධිසීලසුත්තං සතිබොජ්ඣංගකොසල්ල සුත්තන්ති තයොසුත්තන්තා. තදුභයම්පිති නං උභයම්පි කොසල්ලං. සතිපට්ඨානවිභංගෙති සතිපට්ඨානවිභංගට්ඨකථාගං. එවං වුත්තනයෙන උග්ගහිතකම්මට්ඨානෙන කුලපුත්තෙන මනසිකාරං කාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. උග්ගහිතානකම්මට්ඨානාගෙනසො 'උග්ගහිතකම්මට්ඨානො'.

අඤ්ඤ සෙනාසනා දෙසෙති අච්චාසන්න අතිදුර අච්චින්තාදි දෙසෙ. පච්ඡිගහණන්තාගතෙති නාතිදුර නාච්චාසන්න ගමනාගමන සම්පන්නං එකඞ්ගං. දිවා අපසන්නිණ්ණං රත්තිඅප්පනිග්ගොසන්ති එකං. අප්ප ඛංස මකස වාතාතප සිරිංසප සම්ඵස්සන්ති එකං. තස්මිංඛො පන සෙනාසනෙ විහරන්තස්ස අපසන්නසිරෙනෙව උපජ්ජන්ති චීවර පිණ්ඩපාත සෙනාසන ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරාති එකං. තස්මිංපන සෙනාසනෙ ථෙරා භික්ඛූ විහරන්ති බහුස්සුතාති එකං. පඤ්චහි පධානියඞ්ගෙහීති අප්පාබාධ පසාදෙන්‍ය සඞ්ඛ පකුඤ්ඤ විරියෙහි පධාන කාරණෙහි සමන්නාගතෙන. වණ්ණසණ්ඨාන-පෙ-වසෙනාතිපදං කරිතාති පදෙ නතියාවිසෙසනං. කෙසාදිසූති නිඛාරණං. අවසානෙති එකෙකාසස කොට්ඨාසස්ස මනසිකාරස්ස අවසානෙ. සිසස්ස කථාහො 'සීසකථාහො.' සීසකථාහංපලිවෙඨිනි 'සීසකථාහපලිවෙඨනං'. සීසකථාහපළිවෙඨනව නං වම්මඤ්චාති 'සීස-පෙ-වම්මං'. තඤ්ඤාති සීසකථාහ පළිවෙඨන වමෙසු නිඛාරණං. සීසකථාහපළිවෙඨනවම්මන්ති නිඛාරණං. කුණ්ඨතිණෙසූති පදං ජාතෙසූතිපදෙ ලක්ඛණවචනං. ජාතෙසූතිපදං නජානාතීති පදෙ ලක්ඛණත්‍ථියා, කුණ්ඨතිණෙසූති කුසතිණෙසු ඛුද්දක තිණෙසුවා. ආහොග පච්චවෙක්ඛණ රහිතානි ආහොගොව පච්චවෙක්ඛණව 'ආහොගපච්චවෙක්ඛණා නි'. තෙහි රහිතා. ඉතිති එවං. තත්ථානි ලොමසරීරවෙඨ

නවම්මෙසු. දුබ්භනිණ්කෙසූති සදදලාහරනිණෙසු. අමඛා
ලං දුබ්බකං භිංසන්තීති 'දුබ්භානි'. දුබ්භිභිංසාඝං. දුඛං ක
ම්මං වාරෙන්ත්‍යනි වා 'දුබ්භානි'. තෙපේත්‍යනි එතෙහි නි
'නිණානි'. නිණානි එව 'නිණකානි'. දුබ්භානිව තානි නිණ
කානිවාති 'දුබ්භනිණ්කානි'. දබ්භනිණ්ඩෙසූතිපිපාඨෙ. තණ්හා
නි නඛඅඞ්ගුලීසු. මඛකඝීකෙනි මඛකඵලසඝ අඝීකෙ. තත්ථා
නි දන්තඟතුඤ්ඣකෙසු. වඩ්ඪනිඝීනිපදං ඨපිතංඉනිපදෙකතතා.
පාසාණ්උදුක්ඛලකෙසූතිපදං ඨපිතංඉනිපදෙ ආධාරෙ. පාසා
ණානි එව උදුක්ඛලකානි 'පාසාණ්උදුක්ඛලකානි'. සිලෙසජා
නෙනානි සිලෙසෙනෙව. තණ්හානි තව සරීරෙසු. අල්ලගෙ
චම්මපරියොනඛාඝානි අල්ලෙනගවසඝ චම්මෙන පරියොනඛාඝ.
තෙවනානිපදං පරියොනඛන්ති පදෙ කතතා. අඝීපඛ්ඛාටන්ති
'අඝීසමූහං'. නඤ්ඣානි මංසඅඝීසඛ්ඛාටෙසු. තත්ථානි නහාරුඅඝීසු.
වල්ලිඝීති පදං විනඛෙසූතිපදෙකතතා. කඤ්ඣරුසූති සුක්ඛදරු
සු. කුඝීයන්ති ජිඝ්ඣන්තීති 'කුඛානි'. කුවඝෙදනෙ. අ
ථවා. කුවඝසද්දෙ කඛ්සද්දඝ පරියායො තස්මා වනියා කුවදු
රුසූති අඤ්ඤොවෙදිතඛෙබා.

තත්ථානි පණ්හිකඛිණ්ඩසු. ඉඛ්කදුරුගොමයාදි සවයෙසූති
නිඛ්ධාරණං. ඉඛකාව දුරුව ගොමඝව 'ඉට්ඨකදුරුගොමයානි'
තානිඛ්ධාරයෙසූ තෙ'ඉට්ඨක-පෙ-මයාදයො.' තෙසං සව
යො සමූහො 'ඉට්ඨක-පෙ-සවයො'. තත්ථානි අඛ්ඛිඤ්
ජෙසු. ජින්නචෙත්තාග්ගාදිසූති සෙදිතචෙත්තානං අග්ගාදිසු.
ගලවාටකතොනි ගලස්සවාටකතො. තත්ථානි චක්ඛූල්ල ත්‍යා
රුසු. වඤ්ටවිනිබඛෙනි වඤ්ටෙන පට්බඛෙ වඤ්ටෙ පතිඝීතෙ
නි අත්‍යො. උරඝීපජරමඤ්ඣන්ති උරෙඝඛීපජරස්ස මඤ්ඣං. ත
ත්ථානි හදඅඋරඝීපජරබ්භන්තරෙසු. ජින්නසඤ්ඤානික පජර
බ්භන්තරන්ති ජිණ්ණාඝ සිව්කාඝ පජරසඝ අබ්භන්තරං. තත්ථා
නි යකන ථනදකඛිණපස්සෙසු. උක්ඛලි කපාලපස්සම්ඝීති උක්
ඛලිකපාලස්ස පස්සම්ඝි. තත්ථානි නිලොමකච්ඡනාභදයමංසෙ
සු. පිලොතිකපළිවෙඨිතෙනි පිලොතිකවත්ථෙනපළිවෙඨිතෙ.
සකල සරීරෙවානි වසද්දෙ වච්ඡාභදයානිව මංසවානි යොජේ
තබ්බො. තත්ථානි මත්ථකපස්සපිඨකෙසු. කොට්ඨකමත්ථක
පස්සන්නි කුසූලස්ස මත්ථකෙ පස්සං. ගොමඝපිණ්ඩියානි 'ගො
මඝස්ස පිණ්ඩියා. තත්ථානි පප්ඵාස සරීරබ්භන්තරෙසු. ජින්
නකොට්ඨබ්භන්තරෙනි ජින්නාස්ස කුසූලස්ස අබ්භන්තරෙ. ස
කුණකුලාවකෙනි සකුණස්ස කුලාවකෙ. ගලවාටකකරීස ම
ග්ගපරිඝන්තෙනි ගලවාටකොව කරීසමග්ගොව 'ගලවාටකක

රිසමග්ගා'. ගලවාටකාකරිසමග්ගා පරියන්තා අස්සාති 'ගලවාට කාකරිසමග්ගපරියන්තං'. සරීරබ්භන්තරං. තත්ථානි අත්තභරී රබ්භන්තරෙසු. ලොහිතඤ්ඤනිකායාති 'ලොහිතඤ්ඤනිකා. ජීනනසිස*ධම්මනිකලෙවරෙති ජීන්නසිසස්ස සප්පස්ස සරීරෙ. ජී න්නසිසං අස්සාති 'ජීන්නසිසො'. ජීන්නසීසොව සො ධම්මනිවා ති 'ජීන්නසිසධම්මනි'. අන්තෙ ගුණති බන්ධතීති 'අන්තගුණං'. අන්තන්තරෙති අන්තානංඅන්තරෙ. තත්ථානි අත්ත අන්තගු ණෙසු. පාදෙපුඤ්ඡන්ති එතෙනාති 'පාදපුඤ්ඡනං'. රජ්ජු යාමණ්ඩිලකං 'රජ්ජුමණ්ඩිලකං'. පාදපුඤ්ඡනඤ්චතං රජ්ජුම ණ්ඩලකඤාති 'පාදපුඤ්ඡනරජ්ජුමණ්ඩිලකං'.

උදරෙ ජීනං 'උදරියං.' අසිතඤ පීතඤ ඛායිතඤ සායිතඤ 'අසි තපීතඛායිතසායිතං'. තත්ථානි උදරිය උදරෙසු. සුවානදෙ ණ්ඩන්ති සුනඛස්ස භත්තහරිනඨානදෙණ්ඩං. සුවානඤමථූ මිඝීති සුනඛස්ස චමථූමිඝි. †ඝානො සුවානොතිව මෙඝද්දු සු නඛස්ස වාචකා. ඝවානස්ස දෙණ්ඩ 'ඝානදෙණ්ඩ'. සුවාන ස්ස චමථූ 'සුවානඤමථූ'. පක්කාසඤ සංඛාතෙති ආසඤති නිස් සඤති එත්ථානි 'ආසඤෝ'. පක්කස්ස ආසඤෝ 'පක්කාසඤෝ'. ප ක්කාසඤෝ ඉති සංඛාතං කථිතං 'පක්කාසඤසංඛාතං'. අන්තපරි ඔසානොති අන්තානං පරිඔසානෙ. තත්ථානි කරිසපක්කා සඤෙසු සණ්හපණ්ඩුමත්තිකායාති සණ්හපිතමත්තිකාඤ. න ඤානි මත්ථලුඛාසිසකටාහබ්භන්තරෙසු. පුරාණලාවුකටාහෙ ති පුරාණන ලාබුස්ස කටාහෙ. පිණ්ඩිණ්ඩියාති පිණ්ඩ සා පිණ්ඩිවා ති 'පිණ්ඩිපිණ්ඩි'. යංවාපනඤ්ඤම්පිති ඉමිනා වචනෙන භගවා ද සෙසති. ආපොකොඤසාදිසුති ආපො තෙජො වායො කොඤා සෙසු. අනුගතන්ති අනුගන්ත්වා පවත්තං පඨවිධාතුති පදස්ස විසෙසනං. පඨවිධාතුන්ති පදං දස්සනීති පදෙ කම්මං. ලක්ඛ ණවසෙනාති කක්ඛලාදි ලක්ඛණපට්ඨබෙන දස්සෙනීති පදෙ තතියාවිසෙසනං. ඔවාපනකන්ති ඔවාපනකං නාම පඨවි න්ති පදස්ස විසෙසනං.

අයොති කාලලොහං. ජාතිලොහන්ති පකතිලොහං. විජා තිලොහන්ති පකතිලොහෙන අධිලොහං. විසදිසාජාති අස්සා ති 'විජාති'. නිත්තිමලොහන්ති කරණෙන නිබ්බත්තලොහං. කරණෙන නිබ්බත්තං 'නිත්තිමං'. පිසාව ලොහන්ති පිසාවං නා ම ලොහං. තත්ථානි ජාතිලොහාදිසු. සජ්ඣූන්ති රජතං. සජ්ජිත්ථානි 'සජ්ඣූ'. රජතං. සජ්ඣඞ්ගෙ. සඤ්ජාදයොති මොග්ගල්ලානා සුත්තෙන ඒඤ්ඣූ පච්චයො. නිග්ගහීත ලො

* ධමනිකලෙබරෙතිපි පාඨො. † ඝාවානො. (කඔඔජ මරම්ම)

පෝ. සප්පූනිපි පාඨෝ. තපතීති 'තිප්පූ'. සෙත තිප්පූ. තප සන්තාපෙ. 'නිප්පූසුච්ඩ' ඉත්‍යාදිනා සුත්තෙන *උ පච්චයෝ අන්තස්ස ඉත්තම. සඝන්ති එත්ථාති 'සීසං'. කාළකිප්පූ. සි-සඝෙ. 'ආපිථූ කුසිතොසඩ්ගා' ති මොග්ගල්ලාන සුත්තෙනා ස-පච්චයෝ. තමඛලොහං. වෙකතිලොහන්ති විකතියා නිබ්බත්තලොහං. වෙකන්තකලොහන්තිපි පාඨෝ, වෙකන්තකානාම එකාලොහජාති. නාගනාසිකාලොහං. කංසලොහන්ති පිතලොහං. වට්ටලොහං † ආරකූටං මොරක්ඛකං පුථුකං මලිනාකං සලකං සෙලං ආටකං ගල්ලකං. දුසිලොහන්ති තික්ඛලොහං. තෙසූති සත්තජාතිලොහෙසු. සෙසං ලොහං. ඵුධාති පාළිඝං. සමුද්දෙ නිබ්බත්තා 'සාමුද්දිකා'. සාමුද්දිකාව සා මුත්තාවාති 'සාමුද්දිකමුත්තා'. ජාතිරසාදි හෙදෙ. වංසවණ්ණ මණී. පණ්ඩුසිලාති පිඞ්ගලසිලා. කබරමණී. තිණාදිසූති නිඛාරණං. කකඛළෙනාති පදං ලක්ඛණතොති පදෙ තතියා විසෙසනං. ආපෝ ආපොගතන්ති ආදිසු වචනොසූ විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. තදෙවාති ආපගං. ආපොසභාවන්ති බන්ධනාසභාවං. සෝ යෙවාති සෙනාහෙ. පිත්තං සෙම්හන්ති ආදිනිපි කුලපුත්තෙන මනසිකාතබ්බානි. අපි සද්දෙ කෙසාදිනි අපෙක්ඛනි. ඉති සද්දෙ පරිසමාපනත්ථෝ. තත්‍රාති තෙසු පිත්තන්ති ආදි පදෙසු. පිත්තෙසු ඨිති ආදි විත්ථාරෝ. ඨි සච්චං පිත්තෙසූති නිඛාරණං. ඛඩපිත්තං පිත්තකොට්ඨාසෙ ඨිතන්ති සම්බන්ධෝ. තත්ථාති අඛඩපිත්තසරීරාදිසු නිඛාරණං. පුණ්ණකොසාවනී කොසකෙති පුණ්ණකොසාවකියා ඉකොසකෙ. තත්ථාති සෙම්හඋදරපටලෙසු. උපරි සජානං ඒණපටලං එතිස්සාති 'උපරිසජානඒණපටලා'. වඤ්ඤනිකායාති ගාමවාරස්ස කායසුඛං. අනිබඩෙ ඔකාසෙ එතස්සාති 'අනිබඩොකාසෝ'. යත්ථ යත්ථෙව ඔකාසෙ සණ්ඨපිතවාති පදෙ ආධාරෙ.

ඛාණුව කණ්ටකොව පහරණව අග්ගිජාලව 'ඛාණු පෙ ජාලා'. තෙ ආදයෝ ඉමං තෙ 'ඛාණු පෙ දයෝ'. සරීරප්පදෙසෙති පදං අභිඝතෙති පදෙ ලක්ඛණවත්තං තත්ථ තත්ථ ඔකාසෙ. එරසු පහාරාදිවසෙනාති එරසුනා පහාරාදිනා පවිබඬෙන. පග්ඝරිතං නිය්‍යාසං එතස්සාති 'පග්ඝරිතනිය්‍යාසෝ'. තත්ථාති තෙසු වීසු ලොහිතෙසු. ඉතරම්පනාති සනිච්චලොහිතං. ජජ්ජර කපාලවිඛෙති ජජ්ජරකපාලසදිසෙ. උදකෙනාති පදං තෙමියමානාති පදෙ කත්තා. යකනස්ස හෙට්ඨාභාගට්ඨානං මසිලොහිතං ඝිතන්ති නජානාති. වක්කාදිනි

*කූ පච්චයෝ. (මරම්ම) † පාරවට්ටං. (මරම්ම)

වා අම්හෙවා තෙම්යම්හානං ලොහිතං ඝීතන්ති ඔජනා. තත්ථානි සෙදුදිසු. උදකතොති පදං අඹුළහං ඉති පදෙ අපාදනං. අඹුළහමග්ගෙසූති උඩංකරිසමග්ගෙසු. භිංසම මූලාලම කුමුද නාලම 'භිංසමූලාලකුමුදනාලානි'. නෙසං කලාපානි. පඤ්ච සෙනාහොනි ඵඩසෙනාහො. තත්ථානි මේදමංසෙසු. හලිද්දිපි ලොහිතපටිවිජ්ඣනෙනති හලිද්දියොගපිලොහිතෙන පටිවිජ්ඣනෙන. තත්ථානි අස්සු අක්ඛිකූපකෙසු. තරුණතාලඝීකූපකෙසූති තරු ණස්ස තාලඝීස්ස කූපකෙසු. හත්ථතලම හත්ථපිඨීම පාදතලම පාදපිඨීම නාහාපුටම * නලාතම අංසකූටම 'හත්ථතල-පෙ-අංසකූටානි'. ඨීතොම සො විලීනසෙනාහොච්චානි 'ඝීනච්ලි නසෙනාහො'. තත්ථානි විසාහත්ථතලාදිප්පහෙදෙසු. පක්ඛි ත්තතෙලෙනි පක්ඛිත්තං තෙලං එත්ථානි 'පක්ඛිත්තකෙලෙ'. ආවාමොනි උක්ඛලියං ලඟඛක්කාමහත්තං.

තථාරූපෙනි තථාසහාවෙ. ඛෙළුපත්තියා අනුරූපෙති අ ත්ථො. ඛෙළුප්පත්තිපච්චයෙති ඛෙළස්ස උප්පත්තියාකාරණ තත්ථානි ඛෙළජ්ඣිහාතලෙසු. නිස්සඤ්ඤානි 'නිසඤං'. උදකං. අඛෙඛාවිජිතනම නං උදකච්චානි 'අඛෙඛාවිජිතනඋදකං'. අඛ්බොවිජිත්තඋදකං නිසඤං එත්ථානි 'අඛෙඛාවිජිතනාඋදකනිඝඤෙ' කූපෙ. නදිනිරකූපකෙනි නදිතිරෙ විජ්ජමානකූපකෙ. තත්ථානි සිංඝානිකානානසපුටෙසු. පූතිදධිහරිතාඝානිපූති දධිනා පූරිතා ඝ. සිපිකායානි සිපියාකපාලාඝ. අඛඡජනාකිච්චන්ති මක්ඛන කිච්චං. තත්ථානි ලඝිකාඝත්ථිසු. තෙලඛඡිතෙ අක්ඛෙනිතෙ ලෙන මක්ඛිතෙ සකටස්ස අක්ඛෙ. අරහන්ති එතෙනානි 'අක්ඛොසකටාවිඝචො. අරගමනෙ. † 'මුඛාවඝොං'නි මොඝඝල්ලානසුත් තෙනා ඛප්පච්චයො. චඤ්ඩස්සාති මුත්තාසඝස්ස. තත්ථානි මුත් තවඤ්ඩසු. චඤ්ඩනිකායානි ගාමචාරෙකාසුඝං. අඛොමුඛෙති අ ඛොකතං මුඛං එතස්සාති 'අඛොමුඛෙ'. රවනඝතෙනි සද්දං කු රුමානඝතෙ. චඤ්ඩනිකාරසොති චඤ්ඩනිකාඝ රසො.

යථාපන හෙඝජ්ජසික්ඛාපදෙ නියමො නාම් යංනිම්බීරං බීර මෙව, එවං ඉධ ආපොඛාතුනිද්දෙසෙ නියමො නාම් යංනිම්බි රං බීරමෙවාති යොජනා. හෙඝජ්ජසික්ඛාපදෙති "යානිඛොපන තානි ගිලානානං භික්ඛූනං පටිසායනියානි හෙඝජ්ජානි සෙය්‍ය ථිදං සප්පි නවනීතං තෙලං මධු ඵාණිතං තානි පටිග්ගහෙත්වා සත්තාහ පරමං සන්නිධිකාරකං පරිභුඤ්ජිතබ්බානි තං අතික්කා මයතො නිස්සග්ගියං. පාචිත්තියන්ති" එවං වුත්තහෙඝජ්ජ සික්ඛාපදෙ. ආවාතාදිසූති ආවාටාදිසු ආවාතො ආවාටොතිඅ වෙ

* නලාටචානිපිපාඨො. †මුක්ඛාවඝොති සුත්තෙනන. (මරම්ම)

පරියායා. භිමොදකච කප්පවිනාසක උදකච පඤ්චසඞ්ඛාරක උ
දකච 'භිමොදක-පෙ-සඞ්ඛාරකඋදකානි'. තානි ආදිනි
යෙසං තානි 'භිමොදක-පෙ-දකාදිනි'. ඉධානි ආපොධා
තු නිද්දිසෙ.

තෙජිත වසෙනාති තික්ඛභාවෙන. තෙජභාවන්ති තික්ඛභා
වං. තදෙවානි උසුමං. එකාභිකප්රාදිභාවෙනාති එකාභෙ ප
ත්තප්රාදිනො භාවෙන. උසුමං ජාතං අස්මිං කායෙති 'උසුම
ජාතො'. ඉන්ද්රියවෙකල්ලතන්ති චක්ඛාදිඉන්ද්රියානං අපරිපුණ්ණ
තං. වසද්දෙ ඉන්ද්රියවෙකල්ලතච බලපරිහ්ඛයතච වලිපලිඝා
දිභාවොති යොජෙතබ්බො. සොච පුග්ගලො පච්චාඝිංසති ඉච්
ඡති. සතඛොතසප්පිති සතවාරං ඛොතො සොඛෙතා 'සතඛො
තො'. සතඛොතොච සො සප්පිචාති 'සතඛොතසප්පි'. සතවා
රං නාපෙත්වා උදකෙ පක්ඛිපිත්වා උඛවසප්පිති අත්ථො. ගොසී
සචන්දනන්ති ලොහිතචන්දනං. සතඛොතසප්පිච ගොසීසච
න්දනාච 'සතඛොතසප්පිගොසීසචන්දනං'. තංඅදියස්ස වත්ථුස්ස
තං 'සතඛොත-පෙ-වන්දනාදි'. තෙන ලෙපනං'සතඛො
ත-පෙ-ලෙපනං.' තාලවණ්ට වාතනුති තාලවණ්ටෙන
සම්මිසිතංවාතං. යෙනෙතනුති යෙනාතෙජොගතෙන කුප්පිතෙන
එතංඅසිතංවා ඔදනාදි පරිපාකංගච්ඡති එතං පිතංවා පානකාදි
පරිපාකං ගච්ඡති එතං ඛායිතංවා පිඬ්ඛජ්ජනාදි පරිපාකං ගච්ඡති
එතං සායිතංවා -පෙ-ගච්ඡතීති සම්බන්ධො. විවෙකනති
පවෙකභාවං. එත්ථවානි යෙනාසනපපතිනිආදිනා වුත්තෙසු
චතූසු තෙජෙසු. තයොතෙජාති යෙනාවසන්නපපති යෙනාවජරි
ති යෙනාච පරිදය්හතීති වුත්තා තයොතෙජා. චතුසමුඤානා
නි කම්මාදිවතුප්පච්චය සමුඤානා. පච්ජිමොති යෙනාව අසිතපි
ත-පෙ-ගච්ඡතීති වුත්තො තෙජෝ. එඤානි තෙජොධා
තුනිදෙදසෙ. ඉදංපන මනසිකාර විඤානං පණ්ඩිතෙනවෙදිතබ්
බනති සම්බන්ධො. අථවා. මනසිකාරවිඤානනති පදං ලිඛිතබ්බො
ඉධසාසනෙ භික්ඛු මනසිකාරොනීති පදෙ කතතා. යෙනාතෙජෙ
න අයංකායො සන්තපපතීති අයංතෙජෝ. යෙන ජරියති යෙන
පරිඩය්හතීති වචනං පෙය්යාලවසෙන වුත්තං. පාකනිකොති ඔදී
රෙ පකනියා විජ්ජමානො. සොති සො උතු. කඤ්ඣාදුනොනි
කඤ්ඣ ගහණෙ. කඤ්නිස්සිතොති අත්ථො. සකලි කග්ගීති ඡල්
ලිපවිඛ පජ්ජලිතො අග්ගි. විතච්ඡිතඛගාරනති විතො වි
තතො. අච්ඡිතො යෙසං තෙ 'විතච්ඡිතා'. විතච්ඡිතාඑව අඛගා
රා 'විතච්ඡිතඛගාරා'. පෙතග්ගීති පෙතානං මුඛතො නිග්ගතො
අග්ගි. කපාවිනාසග්ගීති කපාවිනාසකො අග්ගි. නිරග්ගි

ති නිරයෙ අග්ගි. ඉධාති තෙජොධාතුනිද්දෙසෙ. වායොහා
වනාති ථිරණභාවං. උග්ගාරභික්ඛා. පවත්තකානි උග්ගාරො
ව භික්ඛාව 'උග්ගාරභික්ඛා'. උග්ගාරභික්ඛා ආදි යෙසං තෙ
'උග්ගාරභික්ඛාදයො'. උග්ගාරභික්ඛාදීනං පවත්තකා 'උග්
ගාරභික්ඛාදි පවත්තකා'. උච්චාරපස්සාවාදි හරණකානි උච්චා
රපස්සාවාදීනං හරණකා. *ධම්මනිජාලානුසාරෙනාති ධම්මනිජාල
සස අනුග්ගහනෙන. අනුසවාති පදෙ තතියා විසෙසනං. අනු
සවාති අනුගතා. සන්ධිබන්ධනානීති සන්ධීහා බන්ධනානි. ජීව
නානිපදෙ කම්මං. කත්තාරියාති පදං ජීවනානීති පදෙ කරණං.
ඛුරෙනාති සොසජීවනසඤ්ඤෙන. එත්ථාති උඩ්ඩගමවායාදිසු.
උඩ්ඩගමවායාදයො පුරිමා සබ්බෙ වායා. එත්ථාති වායො ධාතුනි
ද්දෙසෙ. ඉධාති වායොධාතු නිද්දෙසෙ.

යෙහි වාතෙහි අබ්භාහතා පිළිතා ජිව්හග්ගෙණ කාලකා
භොන්ති තෙසංවාතානං එතංකාලාතිවචනං අබ්බචනතොතාම ඉතිව
චනං කෙචිආචරියා වදන්ති සම්බන්ධො. පක්ඛායහන සම්ඵීතානි
පක්ඛන ආයූහනෙන සම්ඵීතා. ඉමෙසන්ති සුපණ්ණානං පක්ඛ
වාතා. උස්සදවසෙනාති උස්සන්නවසෙන. බහලවසෙනාති අ
ත්ථො. යො සභාවො අපරිසවනත්තෙන අපරිසවනසභාවෙ
න. න කසති නා විලෙඛනති ඉති තස්මා සො සභාවො ආකා
සො නාම. අකාරස්ස දිඝො. තස්සෙවාති මංස ලොහිතෙහි අ
සම්පුඵුසස්ස විවරස්ස. එතංඅත්ථොහරණං යනති සම්බන්ධො. යෙ
න විවරෙණ සබ්බං පෙතං අපෙක්ඛොහරණං යං විපස්සකං කසටසභා
වං නිරොජභාවං ආපන්නානිකඛමනි තංවිවරං පෙ චෙදි
තඛ්බන්ති සම්බන්ධො. විදති චතුරඞ්ගුලමත්තජ්ද්දනති. විදත්ථි
යා සහ චතුරඞ්ගුලපමාණජ්ද්දං. නිස්සජ්ජන්ති විමුඤ්චං. යංවාප
නාති එත්ථ පදෙ. පච්ඡන්ති පදෙ ආධාරො. ඉමිනාති අසම්පු
ණ්ණං චතුහි මහාභූතෙහීති වචනෙන කපිතන්ති පදෙ කරණං. ත
න්ති ආකාසං. ඉතීති එවං.

ඡසූති පඨවි ආපො තෙජො වායො ආකාස විඤ්ඤාණ ධාතුසු ප
රිග්ගහිතාසු ආපොධාතු ආකාසධාතුගහණෙන ඛම්මධාතු ගහි
තාවහොන්තියොජනා. තස්සාති මනොවිඤ්ඤාණධාතුයා. සුත
නෙති පාළිඤං සෙසා නවාති චක්ඛු සොත ඝාණ ජිව්හා කාය රූ
ප සද්ද ගන්ධ රසාති නවධාතුයො. තස්සාති චක්ඛුවිඤ්ඤාණ ධාතු
යා. වසද්දෙ චක්ඛුධාතුව රූපධාතුවාති යොජෙතබ්බො. ආදිස
ද්දෙන ඝාන විඤ්ඤාණ ජිව්හා විඤ්ඤාණ කාය විඤ්ඤාණ ධාතු
යො ගහිතා. සොතධාතුආදයොති ආදිසද්දෙන සද්දධාතු ඝා

* ධම්මනිත්ථි පාඨො.

නාධාතු ගන්ධධාතු ජිව්හාධාතු රසධාතු කායධාතු ගහිතා. තා සූති අත්ථාරස ධාතුසු. දසහි ධාතූහිති දසහි රූපධාතූහි. සහ ඡහිති සහතාහි අරූපධාතූහි. ඉතිති එවං. අඩ්ඪතාදසහිති අඩ්ඪේන එකාදසහි. අඩ්ඪමාහිති අඩ්ඪේන අඩ්මාහි ධාතූහි. රූපාරූපං පඤ්චක්ඛන්ධානාම්. තංරූපාරූපං දුක්ඛසච්චංනාම. තං සමුට්ඨාපිකා තස්ස නඤදුක්ඛසච්චස්ස සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චංනාම්. උභින්නං දුක්ඛසමුදයසච්චානං අපපවත්ති නිරොධසච්චංනාම්. තංනිරොධසච්චං පජානන්තොමග්ගෙහා මග්ගසච්චංනාම්. චතුසච්ච කම්මට්ඨානන්තිපදං අභිනිවිට්ඨස්ස පාපෙන්ති පදවසෙ කම්මං. අට්ඨාරස ධාතුවසෙනාති පදං අභිනිවිඨස්සාති පදෙ නතියාවිසෙසනං. අභිනිවිඨස්සාති මනසික රොත්තඤ.

තත්ථාති තෙසු ඡසු ධාතූසු. කායප්පසාදෙ වත්ථූ එතෙසනති 'කායපසාදවත්ථූකානි'. සප්පටිඝසඤ්ඤසෙනාති පටිඝසඤ්ඤාහි පටිඝඩෙනා. සුඛංහිති ආදි දල්හිකරණං. සුඛෙනාති පදං එරිත ඉතිපදෙ කත්තා. තදෙවාති සප්පටිඝසඤ්ඤවසෙන. සොමනස්සංහිති ආදි දළහිකරණං. දෙමනස්සං සොමනස්සස්ස ප්පටිපක්ඛා. පටිපක්ඛාකාරං ඤපෙතුං තත්තකංහිති ආදි වුත්තං. සරික්ඛකවසෙනාති සදිසවසෙන. උභයම්පිහෙතන්ති හිසම්චං එතං උභයම්පි අවිභූතත්තා අපාකටත්තා සරික්ඛකං සදිසං හොති. තත්ථාති සුඛධාතුගහණාදිසු නිධාරණං. තං සම්පයුත්තානි තාහි සුඛදුක්ඛධාතූහි සම්පයුත්තා. අස්සාති කායවිඤ්ඤාණධාතුයා වත්ථුභූතාව නිස්සයභූතා. වසදෙදු කායවිඤ්ඤාණධාතුවාති යොජෙතබ්බො. ඵොට්ඨබ්බධාතුවාති ච සද්දෙ කායධාතුව ඵොට්ඨබ්බධාතුවාති යොජෙතබ්බො. තං සම්පයුත්තානි සොමනස්සධාතූහි සම්පයුත්තා. තාසංයෙවාති චක්ඛධාතු ආදිනං. ඉදුනිති පදං වෙදිතබ්බන්ති පදෙ කාලසත්තමී. තස කතමා-----පෙ-----ආදිනි වචනානි. හෙට්ඨාවුත්තානයෙනෙව වෙදිතබ්බානිති යොජනා. තත්ථාති වීසු කාමෙසු. නිලෙසකා මංසඤ්ච එව අත්ථෝ වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධෝ. එතන්ති කාමධාතූති වචනං. වත්ථුකාමං සඤ්ඤාති එවං අත්ථෝ වෙදිතබ්බො. දසඅඤාවවත්ථුකස්සාති අභිනංමෙ අවරීති ආදි දසඅඤාවවත්ථුනස්ස. දසඅඤාවස්ස වත්ථූනි එතස්සාති 'දසඅඤාවවත්ථුකො'. අයමපනාති විහිංසාධාතු. ජනාසතෙන එතාය ධම්මජාතියා විහිංසන්තීවා සත්තාතා එතං විහිංසනං ඉති තස්මා සා ධම්මජාති 'විහිංසා'. සාති විහිංසා. විහෙඨනාලක්ඛණං එතිස්සාති විහෙඨනාලක්ඛණා'. කරුණාය පටිපක්ඛෝ 'කරුණාපටිපක්

ඛෝ'. කරුණාපටිපක්ඛෝ ලක්ඛණං එතිස්සාති 'කරුණාපටිප
ක්ඛලක්ඛණා'. උබෙධගස්ස ජනනං රසෝ නිච්චං එතිස්සාති 'උ
බෙධජනනරසා'. කරුණාය විඛංසනං රසෝ එතිස්සාති 'කරු
ණාවිඛංසනරසා'. දුක්ඛස්ස ආයතනං කාරණං 'දුක්ඛායතනං'.
දුක්ඛායතනං ඵුසතා පච්චුපඨානීති 'දුක්ඛායතනඵස්සපච්චුපඨානං'.
පවිසෝ පදඨානං ආසන්නකාරණං එතිස්සාති 'පවිසපදඨානා'.
සබ්බා කුසලං -පෙ- සබ්බ කුසලං නෙක්ඛම්මං ඉති භගව
තා චුච්චතීති යොජනා. තමේවත්ථනති කාමපටිසංයුත්තධා
තු ආදිකං අත්ථං. තත්ථානි තස්මිං පදභාජනෙ විනිච්ඡයෝ වෙදි
තබ්බෝ. තත්‍රායිවා තෙසු පදෙසු නිබ්බාරණං. සබ්බත්‍රාති සබ්බෙසු
විභෙඨනාදි පදෙසු. පදත්ති විභෙඨනාදිපදං. සතතා එතාය ධ
ම්මජාතියා මෙත්තායන්ති සිනොහන්ති ඉති තස්මා සා ධම්මජා
ති 'මෙත්තා'. එත්ථාති එතෙසු මෙත්තාදිපදෙසු. පච්ජිමේ
නාති චෙතොවිමුත්තිපදෙන අප්පනාපත්තාව භගවතා කථි
තා. අප්පනාප්පත්තාවානි අප්පනං පත්තාඑව. ඣානෙන උ
ප්පන්නානි අබ්භපාදයෝ. ඉධාපිති අවිහිංසාධාතුධම්කාරෙ. උ
භයත්‍රාපිව අබ්‍යාපාදධාතුඅවිහිංසා ධාතූසු. පරිසොසනපදෙ මෙ
තා කරුණාති පදවයං වෙතෝ විමුත්තිති විසෙසනත්ථං භගවතා
වුත්තනතති සම්බන්ධෝ. එත්ථාති කාමවිතක්කාදිසු නිබ්බරණං.
උභයත්ථානි සතත සංඛාරෙසු.

කම්මපථහෙදෙචානි කම්මපථභාවෙනහෙදෙඑව. කම්මභෙදං
භිඳතීති 'කම්මපථා'. විසෙසං කරොතීති කම්මපථ විසෙසංඥප
ජානිති අබ්භපාදයෝ. න ඉතරෝ ඉතරෝ සබ්බසංඛාරෙසු උප්ප
නෙනා බ්‍යාපාදෙ කම්මපථං න භිඳතීති කම්මපථභාවං න ග
ච්ඡති, එත්ථ චානි කාම ධාතූති ආදිසු වීසු තිකෙසු. වෙපිති බ්‍යා
පාද විහිංසා ධාතුසංඛාතා වෙපි ධාතුයෝ. එත්ථානි කාමධාතු
ති ආදිකෙ පඨමතිකෙඤ. සබ්බකාමාවචරසංගාහකතෝ කාම
ධාතුතෝ ඉතරෙ වේ සංගහෙතබ්බා කථනං 'සබ්බසංගාහිකකථා'.
තදුභයම්පිති අබ්‍යාපාද අවිහිංසා ධාතුවයං. එත්ථාපිති *නොක්
ඛම ධාතූති ආදිකෙ දුතිය තික්කෙ. සබ්බකුසල සංගාහකතෝ
නෙක්ඛම්ම ධාතුතෝ ඉතරෙ වෙසංගහෙතබ්බා කථනං සබ්බසංගා
හිකකථා. සබ්බාපිති ආදි දළ්හිකරණං. හි සච්චං සබ්බාපි තා
ධාතුයෝ කාමධාතුතෝ නීහරිත්වා දස්සනෙන ලභාපෙතබ්බා. එ
වම්පනාති නිණ්ණං ඡක්කානංවසෙන ධාතුයෝ අගහෙසා. එ
ත්ථානි සුතනතභාජනියෙ. සම්මසන චාරොවාති සම්මසනඤ්ඤ

* 'නෙඛම්ම' ඉතිපි පාඨො.

ණස්ස පවත්තනතෝ කාලතුතෝ පොතුම්ක ධම්මෝඒව භගවතා කථිතෝ න ලොකුතතර ධම්මෝ.

සුත්තන්තභාජනියංනිට්ඨිතං.

තත්ථාති උද්දෙස වාරාදීසු නිද්ධාරණං. උද්දෙසවාරෙ තාව විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධෝ. අත්ථතෝ විනිච්ඡයෝ පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බෝ. ලක්ඛණාදීහි කමතෝ තාවන්ත සංඛතෝ තාව භාව කරණතෝ පච්චයාපච්චයතෝ අථ දණ්ඩිඛ තෝ විනිච්ඡයෝ පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බෝ. තාවන්තං ධාතූනං භාවෝ 'තාවන්තං'. 'ණ්‍යන්තතා භාවෙතූ'ති සුසද්දෙන භ පච්ච යෝ. 'යදනුප පන්නානිපාතනා සිද්ධිනතී'ති සුත්තෙනාවා භ පච්චයෝ. තත්ථාති අත්ථතොති ආදිපදෙසු. අත්ථතොත් පදෙ විනිච්ඡයෝ අවිසෙසෙන පන විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. යාධම්මජාති සංසාරදුක්ඛං විදහති උප්පාදෙති ඉති තස්මා සාධ ම්මි ජාති 'ධාතු'. කතුසාධනං. යා ධම්මජාති සතෙතහි ධි යතෙ ධාරියතෙ ඉති තස්මා සා ධම්මජාති 'ධාතු'. ධියතෙති 'ධාතු'. කම්මිසාධනං. දුක්ඛස්ස විධානං 'ධාතු'. භාවසා ධනං. සංසාරදුක්ඛං සතෙතහි එතායධම්මජාතියා විධියතෙ ඉති තස්මා සා ධම්ම ජාති 'ධාතු'. කරණසාධනංවා. සංසාර දුක්ඛං එත්ථ ධම්මජාතිසු ධියති ඨපියති ඉති තස්මා සා ධම්මජා ති 'ධාතු'. අධිකරණසාධනං. ලොකියාහීති ආදිවිත්ථාරෝ. හි සබ්බං ලොකියා ධාතුයෝ කාරණභාවෙන වවත්ථිතා ඵුත්වා අ නෙකප්පකාරං සංසාර දුක්ඛං විදහන්ති සුවණ්ණරජතාදි ධාතු යොවිය සුවණ්ණරජතාදි විදහන්ති. එතාධාතුයෝ අවසවත්තන තෝ දුක්ඛවිධාන මත්තතොමෙවවාති යොජනා. විචිත්තාහෙතා ති හි සබ්බං එතාධාතුයෝ ඤණඤෙය්‍යවයවා විචිත්තා. ඤණ ඤෙය්‍යව 'ඤණඤෙය්‍යානි'. ඤණඤෙය්‍යානං අවයවා 'ඤණ ඤෙය්‍යාවයවා'. අථවා ඤණෙන ඤතබ්බා 'ඤණඤෙය්‍යා. ඤණඤෙය්‍යස්ස අවයවා 'ඤණඤෙය්‍යාවයවා'. රසසොනිතාදිසු තී රසධාතු ලොහිතාදිසු. විසභාගෙන ලක්ඛණ පරිච්ඡින්නෙසුති වි සභාගෙන ලක්ඛණෙන පරිච්ඡින්නෙසු. එතෙසුපිති වක්ඛාදී සු. තථා තංවචනං හි සබ්බං හිතඤ්ඤ ධාතුවෝ ධාතුවනෙතා අයං පුරිසෝ ඉති ආදිසු පයොගෙසු ජීවසඤ්ඤ සමූහනත්ථං ජීවසඤ්ඤ ය සමූහත්ථං ධාතුදෙසනං භගවා පකාසෙසි ඉති තස්මා තං වක්ඛු ව ඨථාවුතෙතන ධාතුවාති යොජනා. එත්ථාති වක්ඛු ධාතු ආදීසු. නෙසන්ති වක්ඛවාදිනං. ඉධාපිති ධාතුවිභඞ්ගෙ. සොපනායං දෙ සනාඤ්ඤමෝ භගවතා වුත්තෝති. හෙතුඵලානුපුබ්බවවත්ථාන ව

සෙනානි හෙතුඵලානං පවිපාවියා වවත්ථාන වසෙන. චක්ඛුධාතූ නි ආදි විභාරෝ. සබබඤ්ඤානි සබ්බෙසු සොතධාතු ආදිසු .නෙසු නෙසුඝානි ආදිවිත්ථාරෝ. ඝි සච්චං නෙසු නෙසු සුතනාභිධම්මප්ප දෙසෙසු අඤ්ඤපිධාතුයෝ දිසන්ති එවං අඤ්ඤසම්පි ධාතූනං ආදීහාවෙසති. සබ්බාසං ධාතූනං වසෙන පටිබඥන පරිච්ඡේදං අකන්වා අඨාරස ඉති අයමෙව පරිවිඡේදෙ භගවතා කස්මා කා තො ඉති චොදකො වෙ වදෙය්‍යාති යොජනා.

සහාවතො විජ්ජමානානං සබ්බධාතූනං තදනෙනාගධනත්තා නෙ සු අඨාරස ධාතූසු පවිඨතනා අඨාරසාති අයමෙව පරිච්ඡේදෙ භග. වනා කතොති සම්බන්ධො. රූපධාතුයෙවඝිනි ආදි දළහීකරණං. සුඛධාතු පනා රූපාදිපටිබද්ධා රූපාදිඝි ආයත්තා කස්මා සුඛධා තුයා සුඛනිම්ඤනත්තා. තඤාති සුඛනිම්ඤනං. කුසල විපාකා රම්මණාවා කුසලවිපාකානං ආරම්මණා රූපාදයො එවං සුඛධාතු නාම් ඉති තස්මා එසා සුඛධාතු රූපාදිම්ඤනමෙව . ආකාසානවා යනනධාතුආදිසූති සමුහධාරෙ සත්තමී. ධාතුවඝානි ආදි දළහී කරණං. ඝි සච්චං සා සඤ්ඤ වෙදයිත නිරොධ ධාතුවඝංනිරොධ මත්තමෙව සඤ්ඤවෙදයිතසංඛාතධාතුවඝසස නිරොධ මත්තං එ ව. ඝිනාඝිනි ආදි දළහීකරණං. චක්ඛුවිඤ්ඤණාදිසත්තවිඤ්ඤණ සංඛෙපොයෙවාති චක්ඛුවිඤ්ඤණාදිනිව තානිසත්ත විඤ්ඤණා නිවාති 'චක්ඛුවිඤ්ඤණාදිසත්තවිඤ්ඤණානි'. සංඛිපියන්ති එත්ථානි 'සංඛෙපො'. චක්ඛුවිඤ්ඤණාදි සත්තවිඤ්ඤණා සංඛෙපො 'චක්ඛුවිඤ්ඤණාදිසත්තවිඤ්ඤණ සංඛෙපො'. මත්තමෙවාති ඉ තිති පඨමො ඉතිසද්දෙ පරිසමාපනං. දුතියඝසා ඉතිසද්දසා එව න්ති අත්ථො. විජානන සහාවෙති විජානනං සහාවෝ පකති එතසසාති 'විජානන සහාවං'. ජීවසඤ්ඤිනන්ති ජීවොඉති සඤ්ඤ ජීවසඤ්ඤ'. ජීවසඤ්ඤ එතෙසම්ඝීති 'ජීවසඤ්ඤිනෝ'. එතෙහන්ති සතතානං පකාසෙඝානි පදෙ සම්පදනං. තසසාති විඤ්ඤණසස. අනිච්චතඝානි වසද්දෙ අනෙකතතඤ්ච අනිච්ච තඤ්චාති යොජෙතබ්බො. දිඝරත්තාඤ්ච සඤ්ඤිතන්ති දිඝරත්තා පවත්තං. දිඝකාලං පවතතන්ති අත්ථො. කිඹිහියෙඝානි කිඹි ච නං හියෙඝ බාහුලෙන වත්තබ්බං අඤ්ඤි තථා තෙන අට්ඨාරස ප්පකාරෙන වෙනෙය්‍යජඣාසයවසෙනව වෙනෙය්‍යානං අජඣා සයපටිබද්ධෙන අට්ඨාරස ධාතුයෝ භගවතා පකාසිතාති සම්බ න්ධො. තදජඣාසයවසෙනවාති තෙසං සත්තානං අජඣාසය ප ටිබද්ධෙන. සංඛෙපවිත්ථාරනයෙන. තථා තථාඝිති යථා ය ථා යෙන සංඛෙපාදිනා ආකාරෙන අස්ස භගවතො සබ්බම්මතෙජ විහතං සබ්බම්මස්ස තෙජෙන විහඤං වෙනෙය්‍ය සත්තහදයෙසු

තමොමොහො ඛණෙන විලයං එනාසං පයාති ගච්ඡති එසො හ
ගවා සංඛෙපවිත්ථාරනයෙන නථානථාහි තෙන තෙනාකාරෙ
න එවං ධම්මං පකාසයති. එත්ථාති උද්දෙසවාරෙ ජාතිකො
සභාවකො. චක්ඛුප්පසාදෙ ඉතිඑව එකො ධම්මොතෙවව සං
ඛං ගච්ඡතීති සම්බන්ධො. සොතප්පසාදාදී වසෙන එකෙක ධ
ම්මාසෙව සංඛං ගච්ඡතීති සම්බන්ධො. එත්ථාති උද්දෙසවා
රෙ. පුබ්බනන්තාපරන්ත විච්ඡිත්තතොති පුබ්බකොට්ඨාසතො අ
පරකොට්ඨාසතොව සුඤ්ඤතො. විසෙසතොපන එත්ථ උද්දෙ
සවාරෙ චක්ඛාදිසු විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති යොජනා. මුඛ
නිමිත්තං විසාති මුඛසස රූපංවිය. යතතචක්ඛ යඤ්විඤාති ය
නත චක්ඛසස යඤ්විය. අධාරනි වියාති අධොඅපිතො අග්ගිම
ථන රුක්ඛොවිය. පුරෙචරානුචරාති පුරෙව අනුචරාව 'පුරෙ
චරානුචරා'. ධම්මධාතුයාති ආධාරෙ සතතම් නිධාරණෙවා.
වෙදනා සලලසූලයොගාති වෙදනා සංඛාත සලලසූලෙහි යො
ගතො. ආසා දුක්ඛ ජනානතොති ආසාඑව දුක්ඛං 'ආසාදුක්
ඛං'. ආසාදුක්ඛසස ජනනං 'ආසාදුක්ඛජනනං'. අයථා භූව
නිමිත්තගාහකතොති අයථාභූව්ඛසස ආරම්මිණසස ගාහකතො.
වනමිගොති වනෙගීත මිගො. සංඛාරා පටිසන්ධිඤ පටිසන්ධි
ක්ඛණෙ පටිසන්ධිවිත්තසස පභඞ්ගනාතා අංගාර කාසුයං සත්
තස්ස බිපන පූරිසොවිය දට්ඨබ්බානි යොජනා. ජාතිදුක්ඛානු
බන්ධනතොති ජාතියං දුක්ඛෙන අනුබන්ධනතො. රාජපුරිසා
නුබන්ධන චොරානි රාජපුරිසෙනානුබන්ධන චොරා. සංඛාරා
විසරුක්ඛ බීජානිවිය දඤ්ඩබානීති සම්බන්ධො. අස්ස ඛලුඛෙතා
වියාති දුඤ්අස්සොවිය. යත්ථකාම නිපාතිතොති යස්මිං ආරම්
මණෙ කාමං නිපතනතො. රඤ්ඤතොති රඤ්ඤ මරොඞ්ඛ නා
තො. එසාති චක්ඛුවිඤ්ඤාණ ධාතු. නිරුඤ්ඣාති නිරුඤ්ඣ
චක්ඛුවිඤ්ඤාණ ධාතුයා. තත්ථාති තස්මිංආරම්මණෙ ජාතා තථා
චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිසු සබ්බධම්මෙසූති භාවලක්ඛණෙ සත්තම්.
ආරම්මණසංඛාතෙසු සබ්බධම්මෙසූති ආධාරෙ සත්තම්. පඨම ස
මනනාහාරොති පඨමං සමං ආහාරො පවත්තනං එතෙනාති
පඨම සමනනාහාරොති වචනෙන. සම්පිණ්ඩනං සමුච්චයං නං
අත්ථො යස්ස පිකාරස්ස සො 'සම්පිණ්ඩනත්ථො'. එත්ථාති මනො
ධාතුයාපි උප්පජ්ජිත්වා නිරුඞ්ඛ සමනනාතරාති වචනෙන. තෙන
වාති පිකාරෙන. කථිතානි පදෙ කරණං. තස්සාති සන්තීරණ
කිච්ච විපාක මනොවිඤ්ඤාණධාතුයා. තස්සාති කිරිය මනො
විඤ්ඤාණධාතුයා. සඛ ආවජ්ජනෙනාවත්තනතීති 'සඛාවජ්ජනිකං'
භවඞ්ග නිස්සිතමෙවාති මනොචාර සංඛාතං භවඞ්ග නිස්සිතමේ

ව ආවජ්ජනං පණ්ඩිතෙන කාතබ්බං. ඉතිහස්මා ඉධ ඨානෙ ම නොති මනොනාම සභාවප්පනකං භවඩ්ඨං. ඉතිසද්දෙ නා ම වාචකො.

අභිධම්මාවතාරනියංනිට්ඨිතං

ඡ ධාතුයො පරිත්තාරම්මණාති ඉදම්පි වුත්තන්ති සම්බන්ධො. නිණ්ණංපරිවට්ටානං සමාහාරෙ 'තිපරිවට්ටං'. තිපරිවට්ට මෙව 'තෙපරිවට්ටං'.

ධාතුවිභංගොනිට්ඨිතො.

(4) ඉදානි තදනන්තරෙති තස්ස ධාතුවිභංගස්ස අනන්තරෙ සච්චවිභංගෙ විනිච්ඡයො පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බො. දුක්ඛංඅරිය සච්චන්ති ආදිම්හිති පදං උද්දෙසවාරෙති පදස්ස විසෙසනං. උද්දෙසවාරෙති පදං වෙදිතබ්බොති පදෙ ආධාරෙ.

විභාගතො නිබ්බචන ලක්ඛණාදිප්පභෙදතො,
අත්ථුද්ධාරතො වෙව අනූනාධිකතො තථා.
කමතොඅරියසච්චෙසු යං ඤාණං තස්සනිච්චතො,
අත්තොගධානංපභෙදූ උපමානොචතුක්කතො.
සුඤ්ඤතෙක විධාදීහි සභාගවිසභාගතො,
විනිච්ඡයොවෙදිතබ්බො විඤ්ඤූනා සාසනක්කමෙ.

විනිච්ඡයො සාසනක්කමෙ සාසනඤ්ච පවත්තිඨානභූතෙ සච්චෙ, විඤ්ඤූනා වෙදිතබ්බො. සම්භවතෙන අත්ථෙ එව්වා. අධිප්පෙතඤ්ඤස්ස උඛරණං 'අත්ථුද්ධාරෙ'. අත්ථොව අත්ථුද්ධාරොව 'අත්ථත්ථුද්ධාරෙ'. කමනි පවත්තනිති එත්ථඤ්චෙදූති 'කමෙ'. සාසනස්ස කමෙ 'සාසනක්කමෙ'. තත්ථ විභාගතොති ආදිප දෙසු විභාගතොතිපදෙ විනිච්ඡයො. ඉති සච්චං යෙඅත්ථා දුක්ඛාදිනං සච්චානං අභිසමත්තෙහි ඤානත්තෙහි සුඤ්ඤලෙහි අභි සමෙතබ්බා ඤානිතබ්බා දුක්ඛාදිනා චත්තාරො චත්තාරො තථා සභාවා අවිතථා අමුසාභාවා අනඤ්ඤථා අඤ්ඤාකාරෙහි තෙ අත්ථා සභාවා භගවතා විභත්තාතිඉජ්ජනා. භගවා ඨථාඨථා කිංආහ. දුක්ඛස්ස පීළනත්ථොපෙඅභිසමයත්ථොති එ වමාදිං භගවා ආහාති සම්බන්ධො. පීළියතෙ අනිච්ඡියතෙති 'පී ළනං'. භාවසාධනං. පීළනං එවඅත්ථො සභාවො 'පීළනත් ථො'. දුක්ඛ දුක්ඛතාඝව දුක්ඛ නිමිත්තතාඝව අනිච්ඡාභාවො පී ළනත්ථොනාමාති අත්ථො. පුග්ගලස්සවා පීළනං භිංසනං 'පීළ නං'. පීළකංඑව අත්ථො 'පීළනත්ථො'. සමාගන්ත්වා කරියතෙ

නි 'සංඛතං,'සම්මාගන්ත්වා කරියතීතිවා'සංඛතං'. දුක්ඛහනාති 'දුක්ඛතා ය' දුක්ඛදුක්ඛ නිම්ත්තාඤ්. සන්තපනං පරිදහනං 'සන්තාපෝ'. කිලෙස දුඃඛයොගෙනවා සන්තපනං පරිදහනං 'සන්තාපෝ'. අථවා. සන්තපනං අත්තනොනිබ්බිණ්ණභාවෝ 'සන්තාපෝ'. විපරිණමනං 'විපරිණාමෝ'. දුක්ඛවිධොනි දුක්ඛස්ස භාවෝ. තත්‍රතත්‍ර ආරම්මණේ අභිනන්දන වසෙන අබ්‍යාපෙත්වා ඌහනං රාසිකරණං දුක්ඛනිබ්බත්තනං 'ආයූහනං'. ආසද්දෝ ඛ්‍යාපනත්ථවාචකෝ. ඌහනසද්දෝ නිබ්බත්තනත්ථ වාචකෝ. යකාරෝ ආගමෝ. ආයස්ස දුක්ඛස්ස ඌහනං 'ආයූහනං'. සමුදයතෝ ආගච්ඡතීති 'ආයු'. අථවා යං දුක්ඛංසමුදයතෝ ගච්ඡති පවත්තති ඉති තස්මා තං දුක්ඛං 'ආයු' නාම. ඉ ගතිම්හි ණ ප්‍රත්‍යයෝ. ඉ ධාතුස්ස එ. එකාරස්ස ආයාදෙසෝ. ආයස්සඌහනං පවත්තනං 'ආයූහනං'. නි දදාති දුක්ඛංසමුඤ්චාපෙතීති 'නිදානං'. සංසාරෙ සත්තස්ස සංයුජ්ජනං 'සංයොගෝ'. මග්ගස්ස පරිබුජ්ඣනං නිවාරණං 'පළිබොධෝ'. පරි පුබ්බෝ බුධ නිවාරණේ. ණ ප්‍රත්‍යයෝ. රකාරස්ස ලෝ. නිස්සරන්ති එත්ථානි 'නිස්සරණං'. පුග්ගලා එත්ථ නිම්ත්තභූතෙ නිබ්බාණේ සංසාරතෝ නිස්සරන්ති නිග්ගච්ඡන්ති ඉති තස්මා නිබ්බානං 'නිස්සරණං' නාම. සඋපෙවවානිස්සරණං සඛ්බසංඛාරෙහි නිස්සටංවිසංයුත්තන්ති 'නිස්සරණං'. සමුදයක්ඛයවසෙන සමුදයතෝ ච්ච වනං 'විවෙකෝ.' පච්චයෙහි න සංඛරියතීති 'අසංඛතෝ'. න මරති න විනාසෙතීති 'අමතං'. සංසාරතෝ නිග්ගමනං 'නිය්‍යානං'. ඔතොනි නිබ්බාණාධිගමස්ස හෙතුභාවෙන පවත්තතීති 'හෙතු'. නිබ්බානස්ස චතුසච්චස්ස වා දයසියතෙ 'දස්සනං'. නිබ්බාණදස්සනෙ. කිලෙසදුක්ඛ සන්තාපච්චුපසමනෙව අධිපච්චං කරොතීති 'අධිපති'. විසෙසතොවා ආලම්බනාධිපති භූතානං මග්ගඩ්ඣ ධම්මානං අධිපතිභාවෙ 'අධිපතියත්ථෝ'.

පඨමංඅඤ්ඤ ලක්ඛණමෙකපදං දුතියාදි පදස්ස නිදස්සනතෝ

සමනි දුනිමා සමදු සනිදු විභජෙ කමතෝ පඨමෙන විනාති.

ඉමිස්සා ගාථාය එවං අත්ථෝ. අස්ස චතුසච්චස්ස පඨමං එකපදං සකලක්ඛණං සකලක්ඛණෙන අත්තනෝ සභාවෙන ආවිභවනාකාරෙ. අස්ස චතුසච්චස්ස දුතියාදිපදං නිදස්සනතෝ නිණ්ණං සච්චානං නිදස්සනෙන ආවිභවනාකාරෙ. පඨමෙනච්චා පඨමකොඨාසෙ වජ්ජෙත්වා දුතියාදිපදං සමනි සමුදය මග්ගා නිරොධා දුනිමා දුක්ඛනිරොධමග්ගා සමදු සමුදයම්ග්ගදුක්ඛා සනිදු සමුදය නිරොධදුක්ඛා ඉති ඉමෙහි නිහි සච්චෙහිසඩ්ඛ කම

තො පණ්ඩිතො විභජෙ විභජෙයය්‍යාති. එවං අධිප්පායොපනෙත්ථ දිතබ්බො. අස්ස දුක්ඛස්ස පඨමං එකංපදං පිළනත්ථො සකල ක්ඛණං සකලක්ඛණෙනෙව ආවිභවනාකාරෙ. අස්ස සමුදයස්ස පඨමං එකංපදං ආයූහනත්ථො සකලක්ඛණං සකලක්ඛණෙනෙ ව ආවිභවනාකාරෙ. අස්ස නිරොධස්ස පඨමං එකං පදං නිස්සර ණත්ථො සකල ලක්ණං සකලක්ඛණෙ නෙව ආවිභවනාකාරෙ. අස්ස මග්ගස්ස පඨමං එකං පදං නියය්‍යානත්ථො සකලක්ඛණං සකලක්ඛණෙනෙවආවි භවනාකාරෙ. න තිණණං සච්චානංද ස්සනෙන ආවිභවනාකාරෙ. දුක්ඛසච්චස්ස සංඛතට්ඨො භත් තාපට්ඨො විපරිණාමට්ඨොති තයො අත්ථා යථාක්කමං සමනී ති තිණණං සච්චානං දස්සනෙන ආවිභවනාකාරා. සමුදය ස ච්චස්ස නිදානට්ඨො සංයොගට්ඨො පළිබොධට්ඨොති තයොඅත් ථා යථාක්කමං දුනිමානි තිණණංසච්චානං දස්සනෙන ආවිභව නාකාරා. නිරොධසච්චස්ස විවෙකට්ඨො අසංඛතට්ඨො අමතට් ඨොති තයොඅත්ථා යථාක්කමං සමදුති තිණණංසච්චානං දස්ස නෙන ආවිභවනාකාරා. මග්ගසච්චස්ස හෙට්ඨා දස්සනට්ඨො අධිපතෙය්‍යට්ඨොති තයො අත්ථා යථාක්කමං සනිදුති තිණණංසච්චා නං දස්සනෙන ආවිභවනාකාරති එවං දුතියාදි පදං ඉමෙහි තී හි සච්චෙහි සඩිං යථාක්කමං විභජෙයය්‍යාති.

අභිසමයට්ඨොති අභිසමෙතබ්බොති 'අභිසමයො'. පිළනාදිඅ ත්ථො. අභිසමයො එව අත්ථො 'අභිසමයට්ඨො'. අථවා, අභිසම යනං අවබොධනං 'අභිසමයො'. පඤ්ඤා. අභිසමයස්ස විසයභූ තො 'අභිසමයට්ඨො'. අභිසමයසෙවවා අත්ථො පවත්තී ආකා රෙ 'අභිසමයට්ඨො'. එත්ථාති උද්දෙසවාරෙ. නිබ්බිච නලක්ඛ ණාදිපඤ්ඤදතොති එත්ථ පන වචනෙන නිබ්බිචනෙන නිබ්බිච නතො විත්විජ්ජයො තාවපණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බො. ඉධාති දුක්ඛ සච්චනති පදෙ. දු ඉති අයංපද්දෙ කුච්ජිතෙදියසති. හි සච්චං කුච්ජිතං ප්‍රුතතං දුප්‍රුතෙනාති ජනා වදන්ති. ඛ සද්දෙ තුච්ජෙ දි සති. හි සච්චං තුච්ඡංආකාසං ජනෙන ඛන්තිවුච්චති. ඉදම් පඨ මං සච්චං අනෙක උපදදවාදිඨානතො අනෙකෙසං උපද්දවා නං පවත්තිඨානභාවතො කුච්ජිතංනාම. ඉදං පඨමසච්චං බාල ජන[illegible]පෙ[illegible]විරහිතනොබාලජනෙන පරිකප්පිතඛුච්සුඛ ඛන්තාභාවතො විරහිතනොතුච්ඡං නාම තසමා කුච්ජිතඤා තුච්ජ තතා චඉදං පඨමං සච්චං දුක්ඛන්ති භගවතා වුච්චති. කුච්ජිතං ඛං 'දුක්ඛං' කම්මධාරයො. උද ඉති අයං සද්දෙ උප්පන්නං උදි තනති ආදිසු පයොගෙසු උප්පත්තිං දිපෙතීති සම්බන්ධො. ඉදඛානි පි දුතියසච්චං අවසෙස සච්ච සමායොගෙ තණ්හාතො අවසෙසෙ

න කම්මාදිපච්චයෙනසම්භොගෙසති දුක්ඛස්සඋප්පත්තියා කාර
ණං ඉති තස්මා දුක්ඛස්ස අවිසෙසපච්චයෙන සංභොගෙසති උප්
පත්තිකාරණත්තා ඉදමාතිපි දුතියසච්චං දුක්ඛසමුදයනති භගව
තා වුච්චතීති යොජනා. අයති පවත්තති එතස්මා ඵලනති 'අ
යො'. අය පවත්තියං. එතිවා එතස්මාඵලනති 'අයො'. ඉග
තියං. සංභොගෙ උදස්ස අයො 'සමුදයො'. තප්පුරිසො. සං
භොගෙ උප්පත්ති කාරණන්ති අත්ථො.

තතිය සච්චං පන දුක්ඛනිරොධන්ති වුච්චතීති සම්බන්ධො. ඝ
රණන්ති චරණං පවත්තනං 'ඝරණං'. දුක්ඛසංඛාතං පවත්ති.
තෙනවුත්තං ටීකායං පවත්තිසංඛාතස්ස රොධස්සාති. එත්ථාති නි
ඛාතෙ. සංසාර ඝරක සංඛාතස්සාති සංසාරෙ ඝරකො 'සංසා
රඝරකො'. සංසාරඝරකො ඉති සංඛාතො කාජිතො 'සංසාර
ඝරකසංඛාතො'. දුක්ඛනිරොධස්සාති රොධනං පවත්තනං 'රො
ධො'. දුක්ඛංඑව රොධො 'දුක්ඛරොධො'. සඛ්බගති සුඤ්ඤත්
තාති පදං අභාවොතිපදෙ හෙතු. දුක්ඛස්සඅභාවො එත්ථරොධ
ස්සාති 'දුක්ඛනිරොධො'. බහුබ්බිහිසමාසො. සමධිගතෙවා ත
ස්මින්ති වා අපරොහයො. තස්මිං නිබ්බානෙ ප්‍රුගලෙන සමධි
ගතෙ. තප්පටිපක්ඛත්තාති තසසදුක්ඛනිරොධස්ස පටිපක්ඛභා
වතො. ඉතිපිති තස්මාපි. අපිසද්දෙ පූරිමනයෙන හෙතුං අපෙ
ක්ඛති. දුක්ඛස්ස අභාවතොවා එව තස්මිං සමධිගතෙ රොධස්සා
ති 'දුක්ඛනිරොධො'. තප්පුරිසො. අනුප්පාදෙ එව නිරොධො
'අනුප්පාද නිරොධො', අනුප්පාදනිරොධස්සපච්චයො 'අනුප්පාදනි
රොධපච්චයො'. අනුප්පාද නිරොධපච්චයත්තා භාවො 'අනුප්පා
දනිරොධපච්චයත්තං'. දුක්ඛස්සනිරොධං 'දුක්ඛනිරොධං'. න
පපුරිසො. චතුත්ථ සච්චං පන දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදති වු
ච්චත්ති සම්බන්ධො. ගච්ඡති මගෙගාති සම්බන්ධො. ආරම්මණ
වසෙනාති පදං අභිමුඛිභූත ඉති පදෙ නතියා විසෙසනං. ආරම්
මණ කරණවසෙනාති අත්ථො. නඳභිමුඛිභූතත්තාති තංනිබ්බා
නං අභිමුඛිභාවතො. ගච්ඡතීති පදෙ හෙතු. මග්ගො ප්‍රුග්ග
ලස්ස දුක්ඛනිරොධප්පත්තියා පටිපදාව හෙතුභූතො හොතීති
යොජනා. දුක්ඛනිරොධප්පත්තියාති පදං පටිපදාවාති පදෙන
සම්බන්ධො. දුක්ඛනිරොධප්පත්තියාතිපි පාඨො. නිබ්බානස්ස ප
ත්තියාති අත්ථො. දුක්ඛං නිරොධං ආරම්මණ කරණවසෙන ග
ච්ඡතීති 'දුක්ඛනිරොධගාමිනී'. පටිපජ්ජති ප්‍රුග්ගලො නිබ්බානං
අධිගච්ඡති එතාය ධම්මජාතියාති 'පටිපදා'. දුක්ඛනිරොධ ගාමි
නිවසා පටිපදාවාති 'දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා'. ඉදානි තංතංසු
ත්තානුක්කමෙන. අරියසච්චානීති පදස්ස වචනත්ථං දස්සෙන්

නො යස්මාපනාති ආදිමාහ. බුඛාදයො අරියා එතානි දුක්ඛාදිනි චතුඝ් මගෙගඝි යස්මාපන පවිවිජඣන්ති තස්මා එතානි දුක්ඛාදිනි අරියසච්චානි ඉති භගවතා වුච්චතීති යොජනා. අරියෙහි පවිවිජ්ඣිතබ්බානි සච්චානි 'අරියසච්චානි'. උත්තරපදලොප තපපුරිසො. ඉමස්මිංපන වචනත්ථෙ සාඛක සුත්තං ඤුපෙතෙතා යථාහාති ආදිමාහ. අපිච අපරොනයො. තථාගතෙන අඛිගත භාවෙනෙව පකාසිතභාවෙනව අරියස්ස සච්චානි ඉතිපි තස්මා 'අරියසච්චානි'. එතෙසං චතුණ්ණං සච්චානංහා තථාගතෙන අභිසම්බුඛත්තා අරියභාව සිඛිතොපි අරියෙනිනාමිස්ස සාඛකහෙතු භාවතො දුක්ඛාදිනි අරියසච්චානි නාම. අභිසම්බුඛභාහි පදං සිඛිතොහි පදෙ හෙතු. අරියභාවස්ස සාඛකානි සච්චානි 'අරිය සච්චානි'. උත්තරපදලොපනපපුරිසො. අපිවඛොපන අරියානි අඛිගතනාඛානි සච්චානි අච්තථානි ඉතිපි 'අරියසච්චානි'. අරණී ඝනති අච්තථභාවෙන අඛිගඡඝනත්ති 'අරියානි'. අරියානි ස ච්චානි 'අරියසච්චානි'. අච්සංචිදකානීති අච්තථරූපානි. එත් ථානි උද්දෙසවාරෙ. කථං ලක්ඛණාදිපභෙදතො විනිවිජයො වෙදිතබ්බො. එත්ථ හිති ආදිවිත්ථාරො. හිසච්චං එත්ථ දුක්ඛ සච්චාදිසු නිඛාරණං.

ඛාඛියතෙති 'ඛාඛනං'. ඛාඛනං ලක්ඛණං එතස්සාති 'ඛාඛන ලක්ඛණං'. පුගඝලං ඝනතාපියතෙති 'ඝනතාපනං'. ඝන්තාප න රසොකිච්චං එතස්සාති 'ඝන්තාපන රසං'. පච්ඣතනං 'පව තති'. පවත්තනිචා 'පවත්ති'. පවත්තිඝුඛා පච්චුපඣානිති 'පව ත්තිපච්චුපඣානං'. පඝවති එතස්මා දුක්ඛං නිඛඡතතනිති 'පඝ වො'. දුක්ඛස්ස අනුපච්ඡෙදනං 'අනුපචෙඡදෙ'. අනුපච්ඡෙද ස්ස කරණං 'අනුපච්ඡෙදකරණං'. අනුපච්ඡෙදකරණරසොනි චිචං එතස්සාති 'අනුපච්ඡෙදකරණරසං'. භවතොනිස්සරණ ස්ස පරිබූජඣිතං නිචාරණං 'පළිබොධො'. පළිබොධො ඝුවා පච්චුපඣානිති 'පළිබොධපච්චුපඣානං'. සඛදුක්ඛතො සමනං 'සනති'. සන්තිලක්ඛණං එතස්සාති 'සන්තිලක්ඛණං'. අවච නං සඝාවස්ස අපරිච්චජනං 'අච්චුති'. අච්කාරතා. අච්චුතිරසො කිච්චං එතස්සාති 'අච්චුතිරසං'. අනිමිත්තං අවිග්ගහංඝුවා පච්චු පඣානිති 'අනිමිත්තපච්චුපඣානං'. සංසාරතො නිග්ගමනං 'නි ග්ඝානං'. කිලෙසානං පහානං 'කිලෙසප්පහානං'. කිලෙසප්ප හානස්ස කාරණං 'කිලෙසප්පහානකාරණං'. තංරසො එතස්සා නි 'තථා'. නිම්ඣතතො පවත්තතොච චිත්තස්ස චුඣානංඝුවා ප ච්චුපනිඣතිති 'චුඣානපච්චුපඣානං'. පවත්තනිති 'පවත්ති'. පව ත්තාපෙතිති 'පවත්තකං'. නිවත්තතිති 'නිවුතති'. නිවත්තා

පෙතිනි 'නිවත්තඤං'. පවත්තඤ්ච පවත්තකඤ්ච නිවත්තිඤ්ච නිවත්ත කඤ්ච 'පවත්තිපවත්තකඤ්චනිවත්තිනිවත්තකානි'. තානි ලක්ඛණානි එතාසන්ති 'තථා'. සංඛරීයතෙති 'සංඛතං'. ආරම්මණේ තණ්හියතෙ පරිතසතෙති 'තණ්හා'. අසංඛරීයතෙති 'අසංඛතං'. දයසියතෙති 'දස්සනං'. සංඛතඤ්ච තණ්හාඤ්ච අසංඛතඤ්ච දස්සනඤ්ච 'සංඛතතණ්හාඅසංඛතදස්සනානි'. තානි ලක්ඛණානි එතෙසන්ති 'තථා'. එසානි උද්දෙසවාරෙ. අත්ථතෝ විනිච්ඡයෝ තාව වෙදිතබ්බෝ. කෝ සච්ච ඤ්ච සභාවෝ ඉති චොදකොවෙ වදෙය්‍ය යො තච්ඡාවිපරීතසභාවෝ. පඤ්ඤවක්ඛනා උපපරික්ඛමානානං ජානානං මායා ඉව විපරීතතෝ නහොති මරීචිඉව විසං විය දකෝ නහොති. නිජ්ඣානං අත්ථාඉව අනුපලබ්භසභාවතෝ එව නහොති. අථ ඛෝ සච්චතෝ. යෝ සභාවෝ බාධනං-පෙ-අරිය ඤාණස්ස අරියානං ඤාණස්සගොචරෙහොති යෙව එසඅග්ගි-පෙ-එසනච්ඡා විපරිතභූතසභාවෝ සච්චඤ්ච ඉති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධෝ. බාධන-පෙ-පකාරෙනාති පදං නච්ඡා විපරිත භූතාති පදෙ තතියා විසෙසනං.

අග්ගිලක්ඛණන්ති අග්ගිස්ස උණ්හත්තං. ලොක පකතිති ලොකානං ජානි ආදිකා පකති. චිත්ථාරොති සුත්තස්ස චිත්ථාරෙ වෙදිතබ්බා. දුක්ඛං ආබාධකං යතෝ යස්මා නහොති. දුක්ඛාදුක්ඛතෝ අඤ්ඤං ධම්මජාතං බාධකං යතෝ නහොති තතෝ තස්මා ඉදං දුක්ඛං බාධකත්තනියාමෙන සච්චං ඉති පණ්ඩිතෙන මතං. දුක්ඛං තං තණ්හං විනා වජ්ජෙත්වා අඤ්ඤතෝ ධම්මතෝ යස්මා නහොති තං තස්මා දුක්ඛං නතෝ තණ්හාතෝ නහොති නව. යස්මා තස්මා විසත්තිනා තණ්හා දුක්ඛහෙතුත්තා ව නියාමෙන සච්චං ඉති පණ්ඩිතෙන මතා. නිබ්බාණතෝ අඤ්ඤත්ති නහොති තං නිබ්බාණං සන්තං නවහොති නයතෝ යස්මා නතෝ තස්මා ඉදං නිබ්බාණං. සන්තභාව නියාමෙන සච්චං ඉති පණ්ඩිතෙන මතං. මග්ගාමග්ගතෝ අඤ්ඤං ධම්මජාතං සංසාරතෝ නීයන්තානං නහොති සො මග්ගෝ අනියන්තෝ නවාපි ඉති තස්මා තච්ඡ නියන්තභාවතෝ. සෝ මග්ගෝ සච්ච සම්මතෝ. තණ්හන නියන්තානං 'තණ්හනියන්තානං'. තච්ඡ නියන්තානං භාවෝ සභාවෝ එතස්සාති 'තණ්හනියන්තභාවෝ'. තච්ඡනි යන්තස්ස භාවස්ස භාවෝ 'තණ්හනියන්තභාවතතං'. ඉති එවං චතුසුපි දුක්ඛාදිසු: තච්ඡා විපල්ලාස භූත භාවං තච්ඡ විපල්ලාසභූත සභාවං අවිපෙතෙන සාමඤ්ඤෙන සච්චත්ථං ඉති පණ්ඩිතා ආහු. කථං අත්ථුබාරතෝ විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. ඉධානි

දුක්ඛසච්චන්ති ආදිසු. සච්චං භණෙති පුග්ගලෝ සච්චං දීපෙ
ය්‍ය වොහරෙය්‍ය සච්චෙ පතිට්ඨහෙය්‍යාති අත්ථො. නාකු ජ්ඣෙය්‍යාති
පුග්ගලෝ පරස්ස නාකුප්පෙය්‍ය. නානාපවාදියාසෙ කුසලාවදා
නා සන්තා සච්චානි ඛමා නවදන්ති. නානාපවාදං වදන්තීති
'නානාපවාදියා' නානාපවාදං භාසන්ති අත්ථො. යෙ නි නිපා
තො. කුතෝ කුසලං අනවජ්ජං අවදියන්ති ජීදන්තීති කුසලා
වදනා'. එත්ථාති උද්දෙසවාරෙ, චත්තාරෙවාති චත්තාරි එව
අඤ්ඤස්ස සච්චතො අසම්භවතෝ අඤ්ඤතරස්සව සච්චස්ස අනප
තෙය්‍යභාවතෝ චත්තාරෙව අරිය සච්චානි භගවතා වුත්තානි
නි සම්බන්ධෝ. ව සද්දෙ අසම්භවතොව අන-----පෙ-----තෙ
ය්‍යභාවතොවාති යොජෙතබ්බෝ.

න ඖනි ආදි දල්හි කරණං. ඖනි හි සච්චං එතෙනි වතුසච්චෙ
ඖ අඤ්ඤං අධිකංවා සච්චං නහොති. එතෙසංවා චතුන්නං සච්චා
නං එකම්පි සච්චං අපනෙතබ්බං අපනෙතබ්බභාවං නසමෙඝා
නි නපාපුණාති. එතෙසන්ති නිස්සරණෙ ඡසී. භික්ඛවෙ ඉධ
ලොකෙ සමණෙවා බ්‍රාහ්මණෙවා යං සච්චං සම්මණෙන ගොත
මෙන දෙසිතං ඉදං සච්චං දුක්ඛං අරියසච්චං නඅඤ්ඤං දුක්ඛං අ
රිය සච්චං අත්ථි අඤ්ඤි ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චං ඨපෙත්වා වජෙ
ත්වා අඤ්ඤං-----පෙ-----පඤ්ඤුපෙස්සාමි ඉති ආහුවෙය්‍ය එතංඨා
නං කාරණං නවිජ්ජති ඉති ආදි වචනං භගවා ආහාති යොජනා.
පච්චක්ඛායානි පහාය. පවත්තන්ති දුක්ඛසච්චං. සහෙතුක
න්ති හෙතුකසහිතං. පවත්තිං නිවත්තිව ආවික්ඛත්තා භගවා
සඵපාඨං උපාදාසහිත නිවත්තිං ආවික්ඛි. ඉතිති එවං. එතානි
පවත්ති නිවත්ති සංඛාතානි උභයානි 'තදුභයානි'. තදුභයානං
හෙතු 'තදුභයහෙතු'. පවත්තිව නිවත්තිව තදුභයහෙතුව 'පව
ත්තිනිවත්තිතදුභයහෙතු'. එතපරමතොති එතප්පමාණභාවතෝ
එත්තකප්පමාණ භාවතොති අත්ථෝ. පරිඤ්ඤෙය්‍ය-----පෙ-----
භාවෙතබ්බානං වසෙනාපි චත්තාරෙව සච්චානි වුත්තානිති ස
ම්බන්ධෝ. තණ්හාය වත්ථූ 'තණ්හාවත්ථූ'. තණ්හාය ආරම්ම
ණන්ති අත්ථෝ. තණ්හාය නිරොධෝ 'තණ්හානිරොධෝ'. ත
ණ්හා නිරොධස්ස උපායෝ 'තණ්හානිරොධූපායෝ'. තණ්හා ව
ත්ථුව තණ්හාව තණ්හානිරොධොව තණ්හානිරොධූපායොව 'ත
ණ්හා වත්ථු-----පෙ-----නිරොධූපායා'. පවඩ්ඪා ගුණාදී සංඛා
තෙ ආලයෙරමන්ත්‍ය'ති 'ආලයරාමා' සත්තා. ආලයරාමානං භාවෝ
'ආලයරාමතාතණ්හා'. ආලයස්ස සම්මුග්ඝාවෝ 'ආලයසමුග්ඝා
වෝ'. ආලයං සමුග්ඝාවෙතීති 'ආලයසමුග්ඝාවකෝ'. ආලයොව
ආලයරාමතාව ආලයසමුග්ඝාවොව ආලයසමුග්ඝාවකොව 'ආල

ය...පෙ...සමුග්ඝාටකා'. එත්ථවාති' එත්ථ දුක්ඛසච්චාදිසු නිඛාරණං. තඤ්ඤවාති දුක්ඛසච්චස්ස. තදනන්තරං තස්ස දුක්ඛසච්චස්ස අනන්තරං සමුදයසච්චං භගවතා වුත්තං.

හෙතු...පෙ...නිරෝධොති අත්ථස්ස ඤාපනත්ථං තතො සමුදය සච්චතොපරං නිරොධ සච්චං වුත්තං. තදධිගමූපාය ද ඤාපනත්ථං තස්ස නිරොධ සච්චස්ස අධිගමස්ස උපාය ඤාපන ත්ථං අනෙන මග්ග සච්චං භගවතා වුත්තං. භව සුඛස්සාදගධි තානන්ති භවෙසුඛෙ අස්සාදෙන ලග්ගානං සත්තානං. තංදුක් ඛං අකතං පුග්ගලංනෙව ආගච්ඡති. තං දුක්ඛං ඉස්සරනිම්මා තාදිතො නහොති. තං දුක්ඛං ඉතොපන කාරණතො හොති ඉති අත්ථස්ස ඤාපනත්ථං තදනන්තරං තස්ස දුක්ඛස්ස අනන්ත රං සමුදයං භගවා ආහ. තතොති තතොපරං නිරොධං භගවා ආහාති සම්බන්ධො. සහෙතුකෙනාති සමුදය සංඛාත හෙතු සහ තෙන. දුක්ඛෙනාති පදං අභිභූතත්තානිපදෙ කත්තා. අභිභූ තත්තානි පදං සංවිග්ගමානසාඉති පදෙ හෙතු. සංවිග්ගං මාන සං යෙසං තෙ 'සංවිග්ගමානසා'. දුක්ඛ නිස්සරණං ගවෙසන්ති නි 'දුක්ඛනිස්සරණගවෙසිනො'. තතොපරං නිරොධාධිගමඤ්ඤ නිරොධස්ස අධිගමත්ථං නිරොධ...පෙ...මග්ගං භගවා ආ හ. දුවිධංඝෙති ආදි විත්ථාරෙ. සච්චෙ පවත්තං ඤාණං 'සච්ච ඤාණං' අරියකන්ත සීලත්තාති අරියානා පියසීලත්තා. සීලස් සභාති ච සද්දෙ අරියකන්ත සීලත්තාව පටිග්ගහෙතබ්බත්තා ච අත්ථි භාවතොවාති යොජෙතබ්බා.

සඩ්ඛඤ්ඤෙනාති සඩ්ඛ සංඛාත ඛඤ්ඤෙන. තෙසං අත්ථිතායානි සඩ්ඛිය සඩ්ඛබල ඡඤ්ඩිපාදූනං අත්ථිතාය සීලස්ස අත්ථිභාවතො සඩ්...පෙ... ඡඤ්ඩිපාදූනං නිඤ්ඤං සම්මාවාචාදි සීලාත්ථං ගහණෙනාමග්ග සච්චෙ අනෙතාගධාති යොජනා. භාරාදූන මිවාති භාරස්ස ආදූනං ඉව. භාර නික්ඛෙපනන්ති භාරස්සනික් ඛෙපන'. භාරනික්ඛෙපනුපායොති භාරනික්ඛෙපනස්ස උපා යො. රොග නිදානන්ති රොගස්සකාරණං. රොග වූපසමොති රොගස්ස වූපසමනං. වෙරස්ස සමුග්ඝාතොං 'වෙරසමුග්ඝාතොං'. වෙර සමුග්ඝාතස්ස උපායො 'වෙරසමුග්ඝාටුපායො'. වෙරිච වෙ රච වෙරසමුග්ඝාතොච වෙරසමුග්ඝාටුපායොච 'වෙරි...පෙ ...පායා'. මූලස්ස උපවෙජ්දූ 'මූලූපවෙජ්දූ'. තස්ස මූලස්ස උපවෙජ්දනං 'තදුපවෙජ්දනං'. තදුපවෙජ්දනස්ස උපායො 'තදු පවෙජ්දනුපායො'. විස රුක්ඛොව රුක්ඛමූලච මූලූපච්ඡෙදෙව තදුපවෙජ්දනුපායොච 'විස...පෙ...පායා'. භයස්ස මූලං කා රණං 'භයමූලං'. තස්ස නිබ්භයස්ස අධිගමොං'. තස්ස උපායො.

භයවභයමූලව නිබ්භයව නදධිගමුපායොව 'භය...පේ... ත දධිගමුපායා'. තං පාරමිතීරං සම්පාපෙති ති 'තංසම්පාපකොවා යාමෝ'. තං සම්පාපක එව වායාමෝ 'තංසම්පාපකවායාමෝ'. ඉරිමතීරව මහොඝොව පාරමිතීරව තං සම්පාපකවායාමෝව 'ඉ රිමතීර...පෙ...වායාමා'. යොපේවා පෙතාතීති යොපේ තාපිඑතානිදුක්ඛසච්චානි උපමානෙ පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බානි.

අජ්ජෙවෙත්‍යාති එත්ථ දුක්ඛාදීසු නිබ්භරණං. තත්ථාති දුක්ඛං න අරියසච්චන්ති ආදීසු. නෙසුවා ධම්මෙසු නිබ්භරණං. මගාගසම්ප යුත්තා...පෙ...තං ධම්මජාතං තං අනිච්චං දුක්ඛන්ති වචන තො සංඛාරදුක්ඛතාය දුක්ඛං නඅරියසච්චං. ඉකාරංපන සම්මදග මග්ගසංඛාතං අරියසච්චඤං අනිච්චතො අනිච්චභාවතො දුක් ඛංසිඤා. යඤාසච්චස්ස පරිඤ්ඤය පරිජානනත්ථං භගවති භග වතො සන්තිකෙ බ්‍රහ්මචරියං සෙඛ්වරියං භික්ඛු වුස්සති කරොති අරියසච්චඤං තස්ස සච්චස්ස තථතෙතන තථා සභාවෙන පරි ඤ්ඤෙය්‍යභාවෙන දුක්ඛං නාම නපනානි ඔජනා. පරිඤ්ඤ ය්‍යභාවො දුක්ඛසච්චඤභාවො අරියසච්චඤං පන දුක්ඛසච්චස්ස පරිඤ්ඤෙය්‍යභාවෙන දුක්ඛංනාම නඤොතිති අධිප්පායො. තථා තෙනානි එතෙන අරියසච්චඤං සියා දුක්ඛං අරියං නසච්චං සියා අරියසච්චං දුක්ඛන්ති ඤපෙති. අඤ්ඤත්‍ර තණ්හාය තණ්හං වජෙත්වා සබ්බාකාරෙනාපන උපාදානක්ඛන්ධා පචකං. දුක්ඛං වෙව අරියසච්චානි ඔජනා. මගාග...පෙ...ඵලානිව ය ස්ස සච්චස්ස පරිඤ්ඤත්ථං පරිජානනත්ථං භගවති බ්‍රහ්මචරියං ච් ඤු වුස්සති කරොති තස්ස සච්චස්ස තථතෙතන පරිඤ්ඤෙය්‍යභා වෙන දුක්ඛං නෙවඅරියසච් චං නානි ඔජනා. සුඤ්ඤතොකච් ඛාදිඝිති එත්ථවතෙ සුඤ්ඤතො විනිවිජ්ඣනා කාව වෙදිතබ්බා. පරමත්ථෙනඝිති ඝිඤ්චං අවිපරිතසභාවෙන. සුඤ්ඤතීති පදෙ තනියාවිසෙසනං. වෙදක...පෙ...ගමියාභාවතොති වෙද කඤාරක නිබ්බත්තගමකානං අභාවතො. තෙන කාරණෙන ඉ ති එතං ගාථාබඤිනං පණ්ඩිතෙන වුච්චති. දුක්ඛමෙවඝි අත්ථි. දුක්ඛිතො කොචිපුග්ගා න අත්ථි කාරකොපුග්ගා නවිජ්ජති ක්‍රියාව වි ජ්ජති. නිබ්බුති අත්ථි නිබ්බුතොපුග්ගා න අත්ථි. මගාගංගෙහා අ ත්ථි ගමකො ගන්තාපුග්ගා න විජ්ජතීති ඔජනා.

ඝිති නිපාතමත්තං. කිරියාවාති කිරියා එවාති අත්ථො. කිරි යාවානිපි පාඨො. ධුව...පෙ...පුරිමවඤං අත්තසුඤ්ඤං. අ මනපදං...පෙ...ඉති එවං සුඤ්ඤතො සච්චානි වෙදිතබ්බා නි. සුඤ්ඤකානිපි අත්ථි. තෙසුති වුත්තසු සච්චෙසු නිබ්භරණං. එත්ථ හෙතුඵලෙසු ඵලසුඤ්ඤෙවාති හෙතුං. කස්මා? සමුදයෙ

—පෙ— මග්ගෙව නිරොධස්ස අභාවතෝ. පකතිවාදිනං සුඝාලානං සංගබ්භාපකතිච්ච එලෙනොසංගබ්භා හෙතු නහොතීති යොජනා. හෙත්ථාති හිසච්චං එත්ථ හෙතුඵලෙසු නිබ්බාරණං. අභාවතොනි පදං සුඤ්ඤතොනි පදෙ හෙතු. සංගබ්භා නි ගබ්භසඞ්ගතො. ඵලස්ස අත්තොඝීතොනි අත්ථො. පකති අත්තීති වාදෙ එතෙසන්නි 'පකතිවාදිනො.' අසඛ්ඛාරාති සහඅපච්චතානතො හෙතු සුඤ්ඤන්නි පදෙ හෙතු. හෙතුඵලසම්බන්ධවාදිනං සුඝාලානං හෙතුනාසඟ පවත්තානි අණුකානි විය හෙතුසමවෙතං හෙතුනාසඟ පවත්තං ඵලං නහොති. තෙන කාරණෙන ඉති එතං ගාථාබන්ධනං පණ්ඩිතෙන වුච්චති. ඉධ ඉමෙසු සවෙසු තයං සබ්බං නිරොධසුඤ්ඤං නිබ්බුති තෙන තයෙනාපි සුඤ්ඤ. හෙතු එලෙන සුඤ්ඤ. තං ඵලංපි හෙතුනා සුඤ්ඤං. එත්ථ දුක්ඛාදිසු සබ්බථෙව දුක්ඛං සංසාරස්ස පවත්තිභාවතො එකච්ඡං. නාමරූපතො නාමරූපවසෙන දුච්ඡං. කාමරූපාරූපූපපත්තිභවභෙදතොති කාමරූපාරූපෙසු උපපත්ති භවස්ස භෙදෙන. පවත්තකභාවතොනි දුක්ඛං පවත්තතීති 'පවත්තකො.' පවත්තකස්ස භාවො 'පවත්තකභාවො.' චතුමග්ගඵල පභෙදතොනි සභාගකානං චතුමග්ගානං පභෙදතො. රූපාභිනඳනාදිභෙදතොනි රූප අභිනඳනාදිනං භෙදතො ආදිසද්දෙන සද්දගන්ධ රස ඵොට්ඨබ්බෙසු අභිනඳනා සඞ්ගහ්හති. ජතණ්හා කාශභෙදතොනි රූපතණ්හාදිනං ජතණ්හානං සමූහ සස භෙදතො. උපාදුනෙ හි උපාදියති ආරම්මණ කරණවසෙන ගණ්හීඅතිති 'උපාදි.' උපාදි එව සෙසො උපාදිසෙසො. සහ උපාදිසෙසෙන වත්තතීති 'සඋපාදිසෙසො.' භගවා ඨථා කිං ආහ. නඛො—පෙ—පුඤ්ඤකඛෙන සඞ්ගහිතානි ආහ. එත්ථහිති හිසච්චං එත්ථ සම්මාවාචාදිසු නිබාරණං. තෙ සම්මාවාචා දයො සඟජානිතො සමානජාතිතො සීලක්ඛඛෙන සඞ්ගහිතා පරිච්ඡිජනනා. සම්මාවාචාමාදිසු පනා තිසූති නිබ්බාරණෙ භුම්මං. ධම්මතාවාති පකතියා.

අපෙතුන්ති පවත්තිතුං. සම්බිලද්ධුං උපකාරොහුවා අපෙතීං ලඛො උපකාරෙ සෙන ඉසා 'ලද්ධුපකාරෙ.' තන්ත්‍රාති සම්බන්ධ ආදිසු. හිසච්චං ඨථාමයං නාකතතා කීළිස්සාම ඉති මනාකාරෙන උපයානං පවිඤ්ඤු. තිසූ සභාගෙසූති නිබාරණෙ භුම්මං. අථස්සාති තදූ අස්ස සභාගස්ස. සො දුතියසභාගො තස්ස පඨම සභාගස්ස. අථස්සාති තදූ අස්ස පඨමසභාගස්ස. සො පඨම සභාගො. ඔලුබ්භාති ගහෙත්වා. සම්පදම්දන්ති වුත්තවචනං පාකවං කරොතෙතා එකතොති ආදිමාහ. තෙසූති තිසූ සභාගසු

නිඛාරණං. එත්ථාති සමාධිවායාමසතිසු නිඛාරණං. සම්මාදිට්ඨි සම්මාසංකප්පෙසුපීති නිඛාරණේ භුම්මං. හෙරඤ්ඤිතොති සුව ණ්ණකාරෝ. ඉධාපිති සම්මාදිට්ඨි සංකප්පෙසු. සච්චානං දුක්ඛ රූපවේධනං භගවතෝ වචනෙන සාධෙතෙත්වා යථාහාති ආදි මාහ. යොවා ජනෝ දුරතොව සුඛුමේන තාලච්ඡිග්ගළෙන කි වාටස්ස තාලස්ස අක්ඛිස්ස ජිද්දෙන පොඬ්ඛානුපොඬ්ඛං පොඬ්ඛ සඤ අනුපොඬ්ඛං, පුරිමස්ස පොඬ්ඛමාදයානුගතපොඬ්ඛං ඉතරං කත්වා අවිරාධිතං අසනං ඛරංඅති පාතෙය්‍ය. යෝ ජනෝ සතධා පෙ පටිවිජ්ඣෙය්‍ය යොවා ජනෝ ධනුසිප්පෙකතඤ්ඤෝ එකං කෙසසංඛාතං වාලං සත්තක්ඛත්තුං විදලෙත්වා තතෝ එ කං අංසං ගහෙත්වා වාතිඛාණඵලස්ස මජ්ඣට්ඨානෙ බන්ධිත්වා අප රං අංසං කණ්ඩස්ස අග්ගකොටිඤ යථා තස්ස අංසස්ස ඔකාසම තතං සිඛාමත්තං වාලඤ්ඣස්ස අග්ගකොටිතෝ අධිකං හු ත්වා තිට්ඨ එවං බන්ධිත්වා උසභ මත්තෙ ඨානෙ ඨිතෝ කණ්ඨං ඛ ත්වාඤ වාලකොටියා වාතිඛගණ බන්ධවාලස්ස කොටිං විජෙඛෙය්‍ය, ආනඤ්ඤ භං කිං මඤ්ඤසි? කතරංනුඛොදුක්කරතරං දුක්ඛෙන කත්තබ්බතරං දුරභි සම්භව තරං දුක්ඛෙන පවත්තනියතරං ඉ ති භගවා පුච්ඡති. භනෙත යෝ ජනෝ සතධා පෙ විජෙඛෙය්‍ය එතදෙව පටිවිජ්ඣනං දුක්කරතරං දුරභි සම්භවතර ච ඉති ආනන්දෙ ආහ. ආනඤ්ඤ යෙජනා ඉදං දුක්ඛත්ති. පෙ පටිවිජ්ඣන්ති තෙ ජනා අතොඝධා සතධා ඛිත්තවාල ස්ස කොටියා කොටිං පටිවිජ්ඣනතෝ දුප්පටිවිජ්ඣනතරං පටි විජ්ඣන්ති ඉති භගවා ආහාති යොජනා. ලක්ඛණ වචත්ථානතොති අත්තනෝ බාධකාදි ලක්ඛණ වචත්ථානතෝ. දුරවගාහත්තෙනාති දුක්ඛෙන ඔගාහිතබ්බභාවෙන. ගම්භිරත්තාති පදෙ තනියා විසෙසනං. විසය විසයි හෙදතොති ආරම්මණ ආ රම්මණිකා භාවෙන හෙදතෝ. එලාපදෙසතොති එලත්ති අ පදෙසෙ සබ්බභාවතෝ. ඉති ඉමිනා කමෙන එවං විජානනා කා රණ භූතෙන නාණෙන පකාරෙහි නාණෙහිව විවක්ඛණෙ. අරි ය සච්චානං සභාග විසභාගතං විජඤ්ඤූ විජානෙය්‍ය, ඉතිති ප දං විජඤ්ඤූති පදෙ විජානනා කම දස්සනං. එවන්ති පදං පකා රෙහීති පදෙ තනියා විසෙසනං. ච සද්දෙ පකාරෙහිව නාණෙ හිවාති යොජෙතබ්බො.

අයං නිද්දෙසවාරෙ භගවතා ආරබ්ධොති සම්බන්ධො. තත්‍ථා ති නිද්දෙසවාරෙ. දුක්ඛඤ්ඤෙති දුක්ඛසභාවෙ. තත්‍ථාති තස්මිං නිද්දෙසවාරෙ. ජාතිපි දුක්ඛා පෙ සංඛිත්තෙනා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛාති අයං දුක්ඛස්ස අරියසච්චස්ස කථනාත්‍යා

මානිකා. තත්ථානි පදං මානිකානි පදෙ ආධාරෙ. තඤානි දු
ක්ඛදුක්ඛාදීසු. සභාවතොනි දුක්ඛභූතවේදනා සභාවතො. නා
මතොනි තෙනෙව දුක්ඛභාවෙන ලඛනාමතො. දුක්ඛභූතං
දුක්ඛං 'දුක්ඛදුක්ඛං.' දුක්ඛප්පත්තිහෙතුතොනි දුක්ඛස්ස උප්පත්
තියා හෙතුභාවතො. දුක්ඛප්පත්තිහෙතුතොනිපි පාඨො. විපරි
ණමනා විපරිණාමෝ. සුඛස්ස විපරිණාමො පඨභාං දුක්ඛං 'වි
පරිණාමදුක්ඛං.' උදයඛඛයපීළිතත්තානි උදයඛඛයෙන පීළිත
භාවතො. සංඛාරච තං දුක්ඛවාති 'සංඛාරදුක්ඛං'. තථා පීළ
නත්ති උදයඛ්බයෙන පීළනං. මගඵලාලාභීනි අපිසද්දෙන
නකෙවලමේව ලොකියානං උදයඛ්බයපීළනං අත්ථීති කුථති.
එතෙ ධම්මානි මග්ගඵලධම්මා. කණණසූලච දන්තසූලච රාගප
පරිළාහොව දොසප්පරිළාහොව 'කණණ ---- පෙ ---- පරිළා
හා'. තෙ ආදයො යස්ස මොහප්පරිළාහාදිකස්ස සො 'කණණ
---- පෙ ---- පරිළාහාදි'. කායිකොච චෙතසිකොච 'කායිකච
තසිකො'. කණණසූල ---- පෙ ---- පරිළාහාදිච සො කායිකචේ
තසිකොවානි 'තථා'. වසද්දෙ පුච්ඡිතබ්බා ජානිතබ්බොච අපාක
වභාවතොවානි යොජෙතබ්බා. චත්තාරිංසකම්මකාරණාදි සමුඨා
නොති අඩදණ්ඩකාදිහි චත්තාරිංසෙහි කාරියමානොහි කම්මාදිහි
සමුඨානතො. කරියතෙනති 'කාරණා.' කම්මානිච තානි කාරණා
නිවානි 'කම්මකාරණා.' චත්තාරිංසකම්මකාරණා පන අඛිගුත්ත
රෙ දුකනිපාතෙ චුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. තස්ස තස්ස දුක්ඛ
ස්ස චත්ථුභාවතොති දුක්ඛදුක්ඛාදිකස්ස තස්ස තස්ස දුක්ඛස්ස
අඩිඨානභාවතො.

තත්ථානි දුක්ඛදුක්ඛන්ති ආදි පදෙසු නිඛාරණං. තං ඉදත්
නි දුක්ඛං අරියසච්චං. ඝනතං ජාති ---- පෙ ---- වෙදිතබ්බොති
ආදි වචනං මයා වුත්තං. තඤ තස්මිං වචනෙ වුත්තානි ජාති
ආදිනි තාව පඨමං පදභාජනියස්ස වසෙන පඤ්ඤතෙන වෙදිත
බ්බානිති යොජනා. උද්දෙසවාරෙති පදං පදුනිති පදෙ ආධා
රෙ. ජාති ආදිනිති පදං වෙදිතබ්බානිති පදෙ කම්මං. තඤා
නි තස්සකතමානි ආදි පදභාජනියෙ. යාදෙව ---- පෙ ---- ඉති
එවං වචනෙ දිවසම්පි ජනෙන කථියමානෙ සත්තාපරියාදුනං ප
රික්ඛයං නෙව ගච්ඡන්ති. නාසබ්බං අපරන්තදිපනා සිජ්ඣති. අ
පරස්සාතිදිපනා 'අපරන්තදිපනා.' ථපච්චයො ඡඨී අත්ථෙ වත්
තති. අපරස්මිංවා දිපනා 'අපරත්ථදිපනා.' ථපච්චයො සත්තා
මත්ථෙ වත්තති. අපරස්ස අපරස්සවා ජාතිසංඛාතස්ස දිපනා
'අපරත්ථදිපනා.' ඉමස්මිං පච්ඡිමනයෙ අත්ථසද්දෙ ජාතිවාච
කො. අයමෙව නයො සුඳරතරෙ. තම්හි තම්හීති අයං නිද්

දෙසෝ සාධාරණ නිද්දෙසෝ. සත්තසද්දෝ විය එත්ථ ඛන්ධසද්දෝ සමූහවාචකෝ. තථා හෙසාති තං වචනං ඛිසච්චං එසෝ ජාතිස ද්දෝ එකං පෙ එත්ථ පයෝගෙ භාවවාචකවසෙන ආග තෝ. සම්මඤ්ඤාතීති සමණානං සමූහෝ. නිකායෙති සමූහෙ. සංඛතලක්ඛණෙති සංඛතස්ස ලක්ඛණෙ. තදුපාදයාති තං විඤ්ඤාණං නිස්සාය එව අස්ස සත්තස්ස ජාති පවිසන්ති. සම්පතීති ඉදානි. පඤ්ඤායන්ති නිබ්බත්තියං. ජාතිවාදෙන කුලවාදෙන අනුපඛුට්ඨෝ අගරහිතෝ. භගිනී අහං යතෝ කාලතෝ අරියාය පරිසුඛාය සීලසංඛාතාය ජාතියා ජාතෝ. ඉධපනායන්ති ජාතිනි වචනෙ අයං ජාතිසද්දෝ. සඞ්කාරකෙසූති විකාර සඞ්ඛතෙසු. එත්ථාති ජාතිති ආදිපදෙසු නිධාරණං. අථවා එත්ථ පදභාජනි යෙ ආධාරෝ. ඔක්කමනවසෙනාති පවිසනවසෙන. සාති සා ජාති: තොඡිති ඛිසච්චං තෙ අණ්ඩිජජලාබුජ සත්තා. ඔක්කම න්තානි ආදි ඔක්කමන්තීති පදස්ස අධිප්පායෝ. තොඡිති ඛිසච් චං තෙ සංසෙදජඔපපාතිකා. අයන්ති ජාතිති ආදි කථා. සම් මුතිකථාති වොහාරවසෙන කථනං. පරමත්ථකථාති පරමත්ථ වසෙන කථා. තත්ථවානි ඛන්ධානන්ති ආදි පදෙසු නිධාරණං. ඛන්ධානන්ති පදෙන එකං පෙ එකස්ස ඛන්ධස්ස ගහණං පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බං.

එත්ථාති පදං සඞ්ගහොති පදෙ ආධාරෝ. තත්රතත්රාති එකව තුවොකාරභවෙසු. තාගිති ආයතනානි. තත්ථ තත්ථ භවෙති එත්ථ තත්ථතත්ථාති පදං භවෙති පදස්ස විසෙසනං. භවෙති පදං නිබ්බත්තතීති පදෙ ආධාරෝ. පඤ්ච අභිනිබ්බත්තනං 'පඤ්ච ඛාභිනිබ්බත්තති'. පඤ්චාභිනිබ්බත්ති ලක්ඛණං එතිස්සාති 'පඤ්චා භිනිබ්බත්තිලක්ඛණා'. නිය්‍යාතනං පඤ්චාභිනිබ්බත්තනස්ස පටි විජ්ඣනං විය රසෝ කිච්චං එතිස්සාති 'නිය්‍යාතනරසා'. ඉධාති භවෙ. නිබ්බත්තනවසෙන උම්මුජ්ජමානංඋත්තා පච්චුපත්ථි තා උම්මුජ්ජනපච්චුපඨානා. එලවසෙනාති පදං පච්චුපඨානාති පදෙ තතියාවිසෙසනං. දුක්ඛස්ස විත්ථතා නානතතා දුක්ඛ විත්ථතතා. දුක්ඛවිත්ථතතං පච්චුපඨපෙතීති දුක්ඛවිත්ථතතා පච්චුපඨානා. ඉදානි ජාතියා පෙ වෙදිතබ්බාති වචනෙ විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. අයං ඛීති ආදි විත්ථාරෝ. චත්ථුහා වෙනාති කාරණභාවෙන. කතර පෙ අයං ජාති වත් ථුකාරණං ඉති පුච්ඡා. යත්ති අපායිකදුක්ඛං තස්ස අපායික දු ක්ඛස්ස එසා ජාතිවත්ථූති සම්බන්ධෝ. භගවතාපිති අපිසද්දෙන අඤ්ඤෙ පණ්ඩිතෙ අපෙක්ඛති. යඔ දුක්ඛං උපපජ්ජති තස්සාපි දුක්ඛස්ස එසා ජාති වත්ථුකාරණං. තස්සාපිති අපිසද්දෙ අපාපි

කදුක්ඛං අපෙක්ඛති. තන්නානි අපායිකදුක්ඛගබ්භොක්කන්තිමූලකාදිදුක්ඛෙසු නිබ්බාරණං. ගබ්භ කුච්ඡියං ඔක්කමනං පච්චනං 'ගබ්භොක්කන්ති'. ගබ්භොක්කන්තිමූලං එතස්ස දුක්ඛස්සාති 'ගබ්භොක්කන්තිමූලකං'. ගබ්භොක්කන්තිමූලකං ආදි යස්ස ගබ්භපරිහරණ මූලකාදි දුක්ඛස්ස තං 'ගබ්භොක්කන්තිමූලකාදි'. ගබ්භොක්කන්තිමූලකාදිව තං හෙදං විසෙසංවාති 'ගබ්භොක්කන්තිමූලකාදිපෙ-හෙදං'. අයංහීති ආදි විත්ථාරෝ. අථඛෝ සත්තිවතෝ අයං සතෙතා ආමාසයස්ස හෙට්ඨා පක්කාසයස්ස උපරි උදරපටලස්ස වෙමජ්ඣෙ පරම සම්බාධෙ අති සම්බාධෙ පච්චුප්පන්නෙ කුච්ඡිප්පදෙසෙ නිබ්බත්තනතීති යොජනා. හෙට්ඨා උපරිවෙමජ්ඣෙති පදත්තයං කුච්ඡිප්පදෙසෙති පදෙ ආධාරෝ. ආමෝ ආහාරෝ ආසයති ඉච්ඡති එත්ථාති 'ආමාසයෝ'. පක්කෝ ආසයති එත්ථාති 'පක්කාසයෝ'. උදරපටලස්ස පිඨිකඤ්චකාව 'උදරපටලපිඨිකඤ්චකා'. නානාකුණපානං ගන්ධෝ 'නානාකුණපගන්ධෝ'. නානා කුණපගන්ධෙන පරිභාවිතෝ 'නානා පෙ විතෝ' දුග්ගන්ධොව සෝ පවත්තොවාති 'දුග්ගන්ධපවත්තෝ'. පරමොව සෝ දුග්ගන්ධපවත්තොවාති 'පරම පෙ පවත්තෝ'. නානා කුණපගන්ධපරිභාවිතොව සෝ පරමදුග්ගන්ධපවත්තොවාති 'නානා පෙ පවත්තෝ'. නානාකුණප පෙ පවත්තෙන චිවරිතෝ 'නානා පෙ චිවරිතෝ'. නානා කුණපගන්ධ පරිභාවිතෙන අනිසඨ දුග්ගන්ධ වාතෙන චිවරිතෙති අත්ථෝ.

පුනිමච්ඡොව පුනි කුච්ඡිඅසොව වඤ්ඤිකාව 'පුනි පෙ ච්ඤ්ඤිකා'. තෙ ආදයෝ යෙසං ඨානානං තානි 'පුනි පෙ ච්ඤ්ඤිකාදිනි'. සෝ සතෙතා තත්ථ කුච්ඡිප්පදෙසෙ නිබ්බත්තෙත්වා අඩ්ඩමත්තං දුක්ඛං පච්චනුභොතීති සම්බන්ධෝ. මාතුකුච්ඡි සඞ්ඛෙවෙනාති මාතුයා කුච්ඡියං පවත්තෙන උස්මනා තෙජොධාතුනා. පුබපාකංවියාති පච්චමානමංසාදි පුබොවිය. සෙදිඅමානොති අග්ගිනා පච්චියමානෝ. සෝ සතෙතා යම්පන දුක්ඛං අනුභවති යඤ්ච නිබ්බදුක්ඛමනුභවතීති සම්බන්ධෝ. උපක්ඛලන පෙ දීසූති පදං ආකඞ්ඛනාති ආදි පදෙ ආධාරෝ. උපක්ඛලනඤ්ච ගමනඤ්ච නිසීදනඤ්ච වුට්ඨානඤ්ච පරිවත්තනඤ්ච 'උපක්ඛලන පෙ වත්තනානි'. තානි ආදිනි යෙසංතානි 'උපපෙ වත්තනාදීනි'. උපක්ඛලන පෙ පරිවත්තනකාලාදීසු කාලෙසූති අත්ථෝ. සුරාඛුත්තාභත්ථගතොති සුරාඛුත්තානං භත්ථෙ ගතෝ. ආකඞ්ඛනඤ්ච පරිකඞ්ඛනඤ්ච ඔඛුනනඤ්ච නිද්ඛුනනඤ්ච 'ආකඞ්ඛන පෙ නිද්ඛුනනං'. තං ආදි යස්ස උපක්කමස්ස සෝ 'ආකඞ්ඛන පෙ නනාදි'. සිතුදකපානකා

ලෙනි සිතස්ස උදකස්ස පිවනකාලෙ . *ඛාරාපවිච්ඡකාදිකම්මකා
රණප්පත්තොවියාති තච්ඡෙත්වා ඛාරපක්ඛිපනාදි කත්තබ්බකම්
ම පත්තො ජනොවිය . ගබ්භස්ස සුග්ගලස්ස පරිහරණං රක්ඛ
ණං . 'ගබ්භපරිහරණං'. තම්මූලං එතස්සාති 'තථා'. යංපන අස්ස
සත්තස්ස දුක්ඛං උප්පජ්ජතීති සම්බන්ධො . මූළෙහා ගබ්භො සු
ත්තා එතිස්සාති 'මූළහගබ්භා'. මාතුයාති පදං දුක්ඛප්පතීති
පදෙ සම්බන්ධො . මිත්තා-පෙ-දිහිපීති පදං අදස්සන ඉ
ති පදෙ කත්තා . ගබ්භස්ස විපත්ති 'ගබ්භවිපත්ති'. ගබ්භවිප
ත්තිස්ස මූලං එතිස්සාති 'ගබ්භවිපත්තිමූලකං'. යං දුක්ඛං උප්ප
ජ්ජතීති සම්බන්ධො. මාතුයාති පදං වාතෙහීති පදෙ සම්බන්
ධො . වාතෙහීති පදං පටිපාටියමානස්සාති පදෙ කත්තා . පරි
වත්තොවාති පදං පටිපාටියමානස්සාති පදෙ සුබ්බකාලක්‍රියා. න
රකපපානන්ති නරකපාත සංඛාතං පපානං. නරක සදිසංවා ප
පානං. පටිපාතියමානස්සාති පාතයමානස්ස සත්තස්ස. උප්ප
ජ්ජතීති පදෙ සම්පදානං. ඝොනිමුඛෙනාති පදං උප්පජ්ජතීති ප
දෙ කරණං. නාළච්ඡිග්ගළෙන නික්කච්ඡියමානස්ස මහාහත්ථි
නො උප්පජ්ජනදුක්ඛංවිය සංඝාටපබ්බතෙහි චිහි පබ්බතෙහි වි
චූණ්ණියමානස්ස නරකානන්තස්ස උප්පජ්ජනදුක්ඛංවිපච දුක්ඛං
උප්පජ්ජතීති සම්බන්ධො. වසද්දෙ මහාඝත්‍රිනොවිපච නරක
සත්තස්ස විපවාති ඝොජෙතබ්බො .

යං පන දුක්ඛං ජාතස්ස සත්තස්ස උප්පජ්ජතීති සම්බන්ධො .
කුම්භරසරීරස්සාති පදං ගහණාති පදෙ කම්මං. හත්ථගහණඤ්ච
නඛාපනඤ්ච ඛොවනඤ්ච වොළපරිමජ්ජනඤ්ච 'හත්ථගහණ-පෙ-
පරිමජ්ජනං'. තං ආදි යස්ස හත්ථපරිමජ්ජනාදිකස්ස තං
'හත්ථ-පෙ-ඕජ්ජනාදි'. හත්ථගහණ-පෙ-මජ්ජ
නාදිනො කාලො 'හත්ථ-පෙ-මජ්ජනාදිකාලො'. අථවා
හත්ථගහණ-පෙ-මජ්ජනාදිව සො කාලොවාති 'හත්ථ
-පෙ-මජ්ජනාදිකාලො'. සුවිමුඛව ඛුරධාරව 'සුවිමුඛඛු
රධාරා'. විජඤ්ඣනඤ්ච ඒලනඤ්ච 'විජඤ්ඣනඒලනං'. තෙන සදිසං 'වි
ජඤ්ඣන ඒලන සදිසං' බාහිරෙ නික්ඛමනං 'බහිනික්ඛමනං'. බ
හිනික්ඛම නං මූලං එතස්සාති 'බහිනික්ඛමනමූලකං'. යං දුක්
ඛං ඝොතීති සම්බන්ධො . තතොති කාලතොපරං . අත්තනා
වාති සයමෙව . වඩෙත්තස්සාති පදෙ තතියාවිසෙසනං . අවෙ
ලකවිසාදි වසෙනාති අවෙලකානං විසාදි පට්බඤෙන . ආතා
පනා පරිතාපනාදීති පදෙ තතියාවිසෙසනං. ආතාපනඤ්ච පරිතා
පනඤ්ච 'ආතාපනපරිතාපනං'. තස්ස අනුඝොඝො 'ආතා-පෙ-
අනුඝොඝො'. ඝොධවසෙන හත්තං අභූජනතස්ස ඝොධ

* ඛාරි පතච්ඡික. ලංකා.

වසෙන උබ්බන්ධනස්ස සත්තසස. වසද්දෙ වඩෙනත්ථස්සව අනුසුත්තස්සව අහුජත්තස්සව උබ්බන්ධස්ස වාති යොජෙතබ්බො. අත්තනො උපක්කමො මූලං එතස්සාති 'අත්තූපක්කමමූලකං'. යං පන දුක්ඛං උප්පජ්ජතීති සම්බන්ධො. පරතොති පදං වඩබන්ධනාදීනීති පදේ අපාදානං. පරෙන උපක්කමො මූලං එතස්සාති 'පරූපක්කමමූලකං'. දුක්ඛන්ති ඉති එත්ථ ඉති එවත්ති අත්ථො. තෙනෙතන්ති යස්මා ඉමස්ස දුක්ඛස්ස අයං ජාති වත්ථු හොති තස්මා එතං වචනං පණ්ඩිතෙන වුච්චති. සසෙනා නරකෙසු නොවෙ ජායෙථ යදි තජාගෙය්‍ය. ජාතියා විනා සො සත්තො කුහිං ඨානෙ පතිසිං පතිඨන්තො තත්ථ නරකෙසු අග්ගිනා දුහාදිකං අප්පසය්හං තං දුක්ඛං ලභෙථ ලභෙය්‍ය ඉති තස්මා මුනි ඉධ සව්වාඩ්කාරෙ ජාතිදුක්ඛා ඉති ආහ. තු සද්දෙ කුහිනති පදෙ යොජෙතබ්බො. කුහිංතු කත්ථතුඨානෙති අත්ථො. තිරව්ජෙසු කසාපතොදදණ්ඩාභිඝාටාදි භවං අනෙකං දුක්ඛං අඤ්ඤ තත්ථ තිරව්ජෙසු ජාතිං විනා ජනනං විනා තත්ථ තිරව්ජානෙසු තං දුක්ඛං කථං භවෙය්‍ය. තතොපි තස්මා කාරණා ජාති දුක්ඛා නාම. අභිහනනං 'අභිඝාතො'. දණ්ඩෙහි අභිඝාතො 'දණ්ඩාභිඝාතො'. කසාව පතොදෙව දණ්ඩාභිඝාතොව 'කසාපතොදදණ්ඩාභිඝාතා'. තෙ ආදයො යෙසං සත්ථපහාරාදිනං තෙ 'කසා-පෙ-ඝාටාදයො'. තෙහි භවං පවත්තා 'කසා-පෙ-ඝාටාදිභවං' පෙතෙසු ඛුප්පිපාසාවාතාතපාදිප්පභවං විවිත්තං අනෙකං දුක්ඛං පන තත්ථ පෙතෙසු අප්පතස්ස සත්තස්ස යස්මා නා අත්ථි තස්මාපි මුනි ජාතිදුක්ඛං ඉති ආහ.

* ඛුද්දෙව පිපාසාව වාතොව ආතපොව 'ඛුප්පිපාසාවාතාතපා', † ඛුද්දස්ස ඛු ආදෙසො. තෙ ආදයො යෙසං තෙහි පභවං 'ඛුප්පි-පෙ-දිප්පභවං'. නිබ්බත්ධකාරෙව අසය්හ සීතෙ ලොකන්තරෙ අසුරෙසු යං දුක්ඛං අඤ්ඤ තත්ථ ලොකන්තරාසුරෙසු සත්තස්ස ජාති නාවස්ස න වෙ අස්ස යදි නභවෙය්‍ය, තත්ථ ලොකන්තරාසුරෙසු තං දුක්ඛං යතො යස්මා නභවෙ තතොපි තස්මා අයං ජාති දුක්ඛං නාම. වසද්දෙ ලොකන්තරෙව අසුරෙ වාති යොජෙතබ්බො. අසය්හං සහිතුං අසක්කුණෙය්‍ය සීතං එස්සාති 'අසය්හසීතං'. නවස්සාති වෙ අස්සාති ජෙදෙ. ගුථ නර කෙවිය මාතුගබ්හෙ මාතුකුච්ඡියං චිරං වසං වසන්තො අථො මාතුගබ්භතො බහිනික්ඛමව නික්ඛමන්තො යථාපි ගබ්භොක්කන්තිමූලකාදි දුක්ඛං පප්පොති අති සොරං ඉදම්පි දුක්ඛං ජාතිංවිනා හි යස්මා නත්ථි ඉතිපි තස්මා අයංහි ජාති දුක්ඛා නාම. ජාතිරයන්ති ජාති අයන්ති ජෙදෙ. රකාරෙ ආගමො. හිසද්

* ඛුද්. ලංකා. † ඛුද්ද සද්දස්ස, මරම්ම.

දෙ යස්මාති අත්ථේ වත්තති. යං නිච්චදුක්ඛං ඉධ ලොකෙ කුහිඤ්ඤනෙ අත්ථි ජාතිවිරහෙ සති ඉදං දුක්ඛං කදාචිකාලෙ යං යස්මා නත්ථ නෙව අත්ථි. මහෙසි ඉමං ජාතිං සඛ්ඛපඤ්ඤං දුක්ඛා ඉති නත්ථ ආහ. යං යස්මා තනෝ තස්මා බහුනා හාසිතෙන කි ඔපයොජනත්ති යොජනා. යදනොති යං අනොති ජෙදෙ.

ජරා නිද්දෙසෙ විනිච්ඡයෝ. ජරානි පදං සභාවපච්චත්තං සභාවතො ජරාය දීපනෙන පවත්තං. අත්තානං පටිච්චනිස්සාය පවත්තං 'පච්චත්තං'. සභාවපච්චත්තං. සභාවතො දීපනෙන පච්චත්තං 'සභාවපච්චත්තං'. සභාවතො ජරාය දීපනෙන පවුත්තන්ති අත්ථෝ. අයංගීති ආදි දළහීකරණං. ගිහිච්චං අයං ජරාසභාවතො භගවතා දීපිතා තෙන තස්මා ජරානි ඉදං අස්සා ජරාය සභාවපච්චත්තං සභාවතො දීපනෙන පවත්තං. ඛණ්ඩිත භාවකරණනිච්චතොති ඛණ්ඩිතභාවස්ස කරණ සංඛාත නිච්චතො. තෙනාස්සාති තෙන ගති තස්මා අස්සා ජරාය. නිච්ච නිද්දෙසානි පදෙ සම්බන්ධො. ඉමෙසං ඛණ්ඩිතභාවාදිවිකාරානං දස්සනවසෙන ජරා පාකටීභූතා ඉති තස්මා පාකට ජරා තෙති ඛණ්ඩිච්චත්ති ආදිහි පදෙහි භගවතා දස්සිතා. තෙ ආදිනා වුත්ත මත්ථං උපමාය පාකටතරං කරොත්තො යථෙහි නි ආදිමාහ. උදකස්ස්ථවා වානස්ථවා අග්ගිස්සවාති පදත්තයං තත්ථ ඉති පදෙ සම්බන්ධො. සමන්තතො භජ්ජන්තීති 'සම්භග්ගා'. පරිවඩතො භජ්ජන්තීති 'පළිභග්ගා'. සම්භග්ගාව පළිභග්ගාව 'සම්භග්ගපළිභග්ගා'. තෙසං භාවො 'සම්භග්ගපළිභග්ගතා'. අග්ගිනා ඛ්‍යාමන්තීති 'ඛ්‍යාමා'. ඛ්‍යාමානං භාවො 'ඛ්‍යාමතා'. දන්තාදිසූති පදං ඛණ්ඩිච්චාදිති පදෙ ආධාරෙ. උම්මිලිච්චාපිති අපිසද්දෙන නකෙවලං උම්මිලිච්චා ගය්හන්තීති දස්සෙති. ඛණ්ඩිච්චාදීනෙවා නි ඛණ්ඩිච්චාදිනි එව. ජරාව ගිහිච්චං ජරා චක්ඛුච්ඡෙදාදයා නහොති. චඛ්වාදිඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො 'චක්ඛාදිඉන්ද්‍රියපරිපාකො'. ආයුඛ්ඛයොව චක්ඛාදිඉන්ද්‍රිය පරිපාකොව 'ආයුපෙපාකො'. ආයුඛ්ඛය චඛ්වාදිපෙපාකා ඉති සංඛාතා කථිතා 'ආයුපෙසංඛාතා'. තෙනාස්සිමෙති තෙන තස්මා අස්සා ජරාය ඉමෙ පච්චීමා වෙපදපෙපණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බා. තත්ථානි තස්මිං ජරා නිද්දෙසෙ. චුත්තානි පදෙ ආධාරෙ. එලූපචාරෙනාති එලස්ස නාමෙන. එලස්ස චාවක සද්දෙනාති අධිප්පායො. සුඛුමංපිති අපි සද්දෙ ඔලාරිකං අපෙක්ඛති. අත්තනොවිසයන්ති චක්ඛාදිසංඛාතස්ස අත්තනො රූපාදි ආරම්මණං. ඔලාරිකම්පිති අපි සද්දෙ සුඛුමං අපෙක්ඛති. එවං පාළියං වුත්ත නයෙන නිද්දිට්ඨා සඛ්බාපි සා පනෙසා ජරාපෙ

---දුව්බා හොති. තත්ථානි තාසු ච්සු ජරාසු නිඩාරණං. තත්ථානි තෙසු දන්තාදිසු. දිස්සතීති පදෙ ආඩාරෙ. සො ඛණ්ඩා දි භාවෙ ---පෙ---වණ්ණොයෙව න ජරා. තත්ති වණ්ණං. ච්ත්තෙවානි පදං ජානාතීති පදෙ පුබ්බකාලනිරියා. ම ඝනානි අභිහතා. තත්ථානි අච්චි සච්චිසු. මණි---පෙ---සුරියානන්ති පදං ජරති පදෙ සම්බන්ධො. මඤ්ඤකාදිසු කා ලෙසු පාණීනං සත්තානං ජරාච්ච. පුප්ඵ ඵල පල්ලවාදිසු කා ලෙසු අපාණීනං ථීවරභිතානං රුක්ඛාදිනං ජරාච්චච. තතො නි මණ්ඩනකාදිහි අඤ්ඤසු පන ඨථා චුත්තෙසු දන්තාදිසු ජ රාසු චිච් ජරා නාම. තත්ථානි අච්චි සච්චි ජරාසු. තෙසූති ඛිර ද න්තෙසු. තෙනි දන්තා. ජරාවතෙනානි ජරා සංඛාත වාතෙ නා. සලොහිතිකානි රත්ත වණ්ණෙන සහිතා. චඩ්ඪන්තානං ච ඩ්ඪන්තානං ඔදාතානං සත්තානං ඔදාතභාවො පඤ්ඤායති. කාළ කානං සත්තානං කාළකභාවො පඤ්ඤායති. ජරාවතෙන පන ---පෙ---වලිංගණ්හති ඡවිනි සම්බන්ධො. අම්බඤ්ඤරෙනාපි දිපිතුන්ති සච්චි ජරාය දිපනං වට්ටති එව. පරිපච්චනං 'පරිපා කො'. ඛණ්ඩානං පරිපාකො 'ඛණ්ඩපරිපාකො'. ඛණ්ඩපරිපාකො ල ක්ඛණං එතිස්සාති 'ඛණ්ඩපරිපාකලක්ඛණා'. මරණස්ස උපනය නං 'මරණූපනයනං'. මරණූපනයනං රසො එතිස්සාති 'මර ණූපනයනරසා'. සොඩ්ඩනස්ස විනාසො 'සොඩ්ඩනවිනාසො', සොඩ්ඩනා විනාසෙන පච්චුපනිඤ්ඤාති 'සොඩ්ඩනවිනාසපච්චුප ඤ්ඤා'. ජරාය ---පෙ---එත්ථපන වචනෙ විනිච්ඡයො වෙදිත බ්බො. අයංපිනි ජරා. ජීරණස්ස භිති ආදි දල්හි කරණං. පු ත්තදාරෙහි ඨථා පුරෙනි පුත්තදාරෙහි ගාරව් කරණ උපඤ්ඤාදි හි ඨථා පුරෙ අසලක්ඛෙන්තෙ තං නිමිත්තං දෙමනස්සං උප්ප ජ්ජති. පුත්තදාරෙහීති පදං කාරණ උපඤාදිහීති පදෙ කත් තා. අසලක්ඛෙන්තෙනි පදං උප්පජ්ජතීති පදෙ නිමිත්තං. අඛි ඤානානි හත්ථාදි අඛිඤානං. සීලභාවා සිලභාවෙන වඛාදී නං ඉන්ද්‍රියානං විකාරතො සොඩ්ඩනස්ස විනාසෙන බලස්ස උප ඝාතතො උපඝාතනා සතාදීනං සති සුත විරිය පඤ්ඤාදීනං වි ප්පවාසා විගමන වසෙන හෙතූනා අත්තනො පුත්තදාරෙහි අප සාදියතොවෙව හියෙ යෙහුයෙන. බාලත්තපත්තියා බාල භාවස්ස පත්තියා කායිකං මානසං මනසිඝවං යං දුක්ඛං ම ච්චො සත්තො පප්පොති සබ්බං එතං දුක්ඛං ජරාහෙතු ඝස්මා ජරා දුක්ඛාහොනි තස්මා ජරාදුක්ඛානාමානි යොජනා. පුත්ත දාරෙහීති පදං අපඝාදිනියනොති පදෙ කත්තා.

මරණනිද්දෙසෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බා. එතන්නි චුතීති

වචනං භාවවචනං. තෙන ලක්ඛණස්ස සභාවස්ස නිදස්සනං 'ලක්ඛණනිදස්සනං'. ඤානාභාව පරිදීපනන්ති ඤානස්ස අභාව පරිදීපනං. අන්තකොති මච්චු. තස්සාති අන්තකස්ස. නිරියාති පදෙ සාමී. එත්තාවතානි චුතිති ආදි වචනෙන. එත්ථවාති ඛන්ධානං භෙදෙ කළෙවරස්ස නික්ඛිපොති විසු නිඛාරණං. තෙසන්නි වාතුම්මහාරාජිකාදිනං. එත්ථවාති මනුස්සාදිසු. මරණන්ති පදෙ ආඛාරෙ. අන්ථතොති සභාවිතො. එත්ථාති මරණාධිකාරෙ. ඛණෙ පවත්තං 'ඛණිකං'. ඛණිකව නං මරණවාති 'ඛණිකාමරණං'. සම්මුතියා වොහාර වසෙන මරණං 'සම්මුතිමරණං'. පඛන්ධස්ස සමුච්ඡෙදෙන මරණං 'සමුච්ඡේදමරණං'. තත්ථාති ඛණිකමරණාදිසු. ඉමස්මිංපනත්ථෙති මරණම්පි දුක්ඛන්ති ඉමස්මිංපන ඤානෙ. ජාති පච්චයො එතස්සාති 'ජාතිපච්චියං'. ජාතිපච්චයා පවත්තං මරණං 'ජාතිපච්චයාමරණං'. උපක්කමෙන මරණං 'උපක්කමමරණං'. සරසෙන අත්තනො සභාවෙන මරණං 'සරසභරණං'. ආයුනො ඛයෙනම්මරණං 'ආයුක්ඛයමරණං'. පුඤඤස්සඛයෙන මරණං 'පුඤඤක්ඛයමරණං'. තස්සෙවාති සම්මුති මරණස්ස එව. තයිදන්ති තං ඉදං මරණං. වචනං 'චුති'. චුතිලක්ඛණං එතස්සාති 'චුතිලක්ඛණං'. සම්පත්ත භවික්ඛන්ධෙහි වියොජෙතීති 'වියොගො'. විඝුජ්ජනංවා 'වියොගො'. වියොගොරසො එතස්සාති 'වියොගරසො'. සත්තස්ස පුරිමභවතො විප්පවසනං 'විප්පවාසො'. විප්පවාසො ඛුත්වා පච්චුපතිඨානති 'විප්පවාසපච්චුපඨානං'. මරණ ... පෙ ... එත්ථපන ඉවනෙ විනිච්ඡයො. මරණස්ස ආසන්නා 'මාරණන්තිකා'. සරීරෙ නිබ්බත්තා 'සාරීරිකා'. පාපකම්මාදිනිමිත්තං පාපකම්මාදිනො නිමිත්තං ආරම්මණං අනුපස්සතො පාපස්ස ලාමක කම්මස්ස මියමානස්ස සත්තස්ස මානසං යං දුක්ඛං හොති භද්දස්ස කල්‍යාණ කම්මස්ස පියචත්ථුකං පුත්තාදිකං 'පියායතනබ්බචත්ථූ'. පියායිත බ්බවත්ථුතොවා වියොගං විරහං අපසහන්තස්ස මියමානස්ස සත්තස්ස මානසං යං දුක්ඛං හොති. අවිසෙසතො සාමඤ්ඤෙන සබ්බෙ සඤ්ඤිපි විඝුජ්ජමාන මම්මානං සත්තානං. සන්ධිබන්ධනවෙජ්ඣනාදිකං සරිරජං අප්පතිකාරං යං දුක්ඛං හොති එතස්ස දුක්ඛං ඉදං මරණං වත්ථුකාරකං යතො යස්මා හොති තෙන තස්මා එතං මරණං දුක්ඛං ඉච්චෙවං භගවතා භාසිතන්ති යොජනා.

පියවත්ථුකන්ති පදං වියොගන්ති පදෙ කම්මං. අපාදනත්ථෙ වා උපයොග වචනං. අවිසෙසතොති පදං සබ්බෙසඤාපිති පදෙ තතියාවිසෙසනං. ඤාණාදිසන්ධිනං බන්ධනානි 'සන්ධිබන්ධනානි'.

සන්ධිබන්ධනානං ඡේදනොත නිබ්බත්තං දුක්ඛං 'සන්ධිබන්ධනඡේදනං'. තං ආදි යස්ස දුක්ඛස්ස තං 'සන්ධිබන්ධනඡේදනාදිකං'. අථවා සන්ධිබන්ධනාඡේදනං ආදි කාරණං යස්ස දුක්ඛස්ස තං 'සන්ධිබන්ධනඡේදනාදිකං'. ආදිසද්දෙ හෙළු කාරණවාචකො. විතුජ්ජමානං හදයාදිකං මම්මං යෙසං තෙ 'විතුජ්ජමානමම්මා'. ඔතාරන්ති ඔකාසං. යථාහිති ආදි පාඨාවකරණං. නිසු පච්චා මිතොසූති නිඛාරණෙ හුම්මං. එතන්ති ජනා. තතථාති අරඤ්ඤෙ. එත්ථාති එතං ජනං ආදුගතමනෙ. එත්ථාති දුබ්බල කරණෙ. නෙති පච්චාමිත්තා. තත්ථාති තෙසු නිසු පච්චාමිත්තෙසු. පරෙන අධිනො ආයත්තා 'පරාධිනෙ'. මුචෙන පරාධිනෙ ආයත්තො 'මච්චපරාධනෙ'. මච්චෙසයිනො යෙව හුත්වා උඬ්ඩෙතුං නාසක්කොතීති අත්ථො. පරාධිනොව මච්චපරාධනොව පරාධිනමච්චපරාධනා. තො සභාවො තස්ස කරණං 'පරාධින-පෙ- කරණං. එත්ථාති ජාතිදුක්ඛාදිසු. ජාති එව දුක්ඛං ජාතිදුක්ඛං'. සහ ආදිනාවෙන වත්තන්ති 'සාදිනවෙ'. මහන්තොව සොකන්තාරොවාති 'මහාකන්තාරෙ'. සාදිනවෙච සො මහා කන්තාරොචාති 'සාදිනවමහාකන්තාරෙ'. පවෙසනං 'පවෙසෙ'. සාදිනව මහාකන්තාරෙ පවෙසෙ 'සාදිනවමහාකන්තාරපවෙසෙ'. තත්ථාති ආදිනව මහාකන්තාරෙ. ඉරියාපථ පවත්තනෙති ඉරියාපථස්ස පවත්තාපනෙ. විහතපරක්කමස්ස ජනස්ස. ආපාදනන්ති පදෙ සම්බන්ධො. විහතො පරක්කමො යස්ස සො 'විහතපරක්කමෙ'. අනයබ්‍යසනාපාදනං විධානි චාලාදීහි කතස්ස අනයබ්‍යසනස්ස ආපත්ති විධානි අත්ථො. අනයොති අවඩ්ඪි. බ්‍යසනන්ති විනාසො. අනයොව බ්‍යසනාව 'අනයබ්‍යසනං'. ආපජ්ජනෙති 'ආපාදනං'. අනයබ්‍යසනස්ස ආපාදනං 'අනයබ්‍යසනාපාදනං'. බ්‍යසනන්ති විපුබ්බ අස ඛිපනෙ. නත්තාරි යු.

සෙසෙසුපීති සොගබ්‍යාධනාදිසු පුග්ගස්සාති ආදි පදෙසු. ආරොග්‍යන්ති පදං විනාසෙතීති පදෙ කම්මං. එතන්ති සීලබ්‍යසනන්ති පදං. එත්ථාති පච්චු ඤාතිබ්‍යසනාදීසු. නිලක්ඛණබ්භාහතානීති නිහි උපාදදිහි ලක්ඛණෙහි අභිලක්ඛිතානි. ගහි තෙසුවා ඤාතිබ්‍යසනාදීසු. ඉදන්ති සොකානි පදං. එතෙහි ඤාතිබ්‍යසනාදීහි කාරණෙහි. සොහිති හිසද්දං සොසොකො. සොකොහීති හිසද්දං සොකො උපපජ්ජමානොපෙ- න පටිභාති නා පාතුභවති ඉති සොකවන්තං ජනං වදුපෙති. එවං සන්තෙපීති එවං අත්ථතො අනානතෙත සන්තෙපි. අනෙතා එව නිජ්ඣායනා චින්තනා සුඛනානවා 'අන්තොනිජ්ඣායනා'. අනෙතා නිජ්ඣායනා ලක්ඛනා එතස්සාති 'අන්තොනිජ්ඣායනා

ලක්ඛණෝ'. විත්තස්ස පරිනිප්ඵාදනං දහනං 'චෙතසොපරිනි ජ්ඣායනා'. තං රසෝ කිච්චං එතස්සාති 'චෙතසොපරිනිජ්ඣා යනරසෝ', තං තං ගුණං දෙසෙව අනුගන්ත්වා සොවනං තප්ප නං 'අනුසොවනං'. අනුසොවනං භූතා පච්චුපට්ඨිතීති 'අනුසෝ චනපච්චුපට්ඨානෝ'. සොකෝ සන්තානං හදයං සල්ලං විය විතු ජති තුදති. සොකෝ අග්ගිතත්තායවනාරවෝ අග්ගිනා සන් තතෙනා සරෝ ඉව සන්තෙහගුණව අතිසයං ජුන ඩහතෙ. සෝ කෝ බ්‍යාධි ජරාමරණ හෙදනං බ්‍යාධි ජරාමරණස්ස සංඛාතහෙද නං දුක්ඛං සම්භවහනිව සම්භාපෙති. විවිධං අනෙකපපකාරං භ ඤ්ඤාරුච්චනාදිනං අඤ්ඤං දුක්ඛම්පි සම්භවහති යස්මා තස්මා සෝ කෝ දුක්ඛා ඉති සඟඩනා වුච්චතීති යොජනා. වසද්දවයං පු රිම ක්‍රියාපෙක්ඛං. බ්‍යාධිව ජරාව මරණව 'බ්‍යාධිජරාමරණං'. බ්‍යාධිජරාමරණං ඉති හෙදෙ යස්ස තං 'බ්‍යාධිජරාමරණහෙදං'. අපිසද්දෙ බ්‍යාධි...පෙ... හොදනම්පි දුක්ඛං විවිධම්පි දුක්ඛ න්ති යොජෙතබ්බෝ.

ආදිස්ස ආදිසන්ති කථෙන්තා කථෙන්තා. එතෙනාති පරිදෙවන සද්දෙන. උපඩ්ඪහණ්ඩිතව අඤ්ඤහණ්ඩිතව 'උපඩ්ඪහණ්ඩිතඅ ඤ්ඤහණ්ඩිතං'. තං ආදි යෙසං තෙ 'උපඩ්ඪ...පෙ...හණ්ඩි තාදයෝ'. තෙසං වසෝ 'උපඩ්ඪ...පෙ...වසෝ'. තෙන. විරූපොති අයොහරෝ. ලාලාපනාති පුනාපපුනං ලාලපනං. ලාලපනං ලක්ඛණං එතස්සාති 'ලාලපනලක්ඛණෝ'. ගුණදෙ සෙ පරිකිත්තෙන්ති බොධෙතීති 'ගුණදෙසපරිකිත්තනං'. තං රසෝ කිච්චං එතස්සාති 'ගුණදෙසපරිකිත්තනරසෝ'. ගුණදෙස පති කිත්තනරසොතිපි පාඨෝ. සම්භාමනං පුග්ගලස්ස පරිභවනං 'සම් භවමෝ'. සම්භවමොභූතා පච්චුපට්ඨානීති 'සම්භවපච්චුපට්ඨානෝ'. පරිදෙවසද්දෙ පුග්ගලස්ස පරිසම්භවභාවෝ භූතා උපට්ඨානීති අ ත්ථෝ. අථවා සම්භවනං උත්තාසනං 'සම්භවෝ'. සම්භවෙන පච් චුපට්ඨානීති 'සම්භවපච්චුපට්ඨානෝ'. ඛණ්ඩන්ති අඛ්ඩං. තෙනාඤ්ඤා නි තෙන තස්මා අඤ්ඤ පුග්ගලස්ස. ඛයන්ති ආදයෝ තයෝ පරියා ඨා. අබ්භඤ්ඤන්ති විත්තාසං. සොකසල්ලච්ඡනෝ සොකසංඛාත සල් ලෙන අභිභූතෝ පරිදෙවමානෝ රොදමානෝ පුග්ගලෝ ඤණ් ඩොඩනාළුනලානං සොසනෙන ජාතං අසස්සං සඟිතුං අසක්කු ණෙයෙං දුක්ඛං අධිගච්ඡති යෙව. පුග්ගලෝ පරිදෙව සම්ඵප්පක දෙමනස්සතෝ අත්තනෝ ඛණ්ඩන්ති ආදිනා පුබ්බෙ වුත්ත දුක්ඛ තෝ භියේ‍යා ඤණ්ඩාඛ්නාළු ආදි සොසජනතොපිවා භියේ‍යා අධි මත්තං අතිසයං අඤ්ඤං කායිකචෙතසික දුක්ඛං අධිගච්ඡතියෙව. යං යස්මා තෙනා තස්මා භගවා පරිදෙවදුතෙක්ඛා ඉති ආහාති යෝ

ජනා. භියෝනි පදං දුක්ඛන්ති පදස්ස විසෙසනං. නෙසන්ති දුක්ඛ දෙමනස්සානං. තණ්හා ධම්මසංගහඤ්ඤථා. උභයං පෙතං දුක්ඛදෙමනස්සං. ගහණපදානං ඉති ආදි දළහිකරණං. ජෙදනදුක්ඛෙනාති ජෙදනෙන නිබ්බත්තදුක්ඛෙන දුක්ඛිතස්ස සත්තස්ස බලවකාය දුක්ඛං උපපජ්ජතීති සම්බන්ධො. අනාථ සාලායන්ති අනාථානං ජනානං වසනසාලාය. නිපජනනස්සාති පදෙ ආඛාරෙ. උච්ඡිඤකපාලන්ති ඡිඳුවිඡ කපාලනිපජනනස්ස සත්තස්ස බලවකාය දුක්ඛං උපපජ්ජතීති සම්බන්ධො. පුලවෙසූති කිමිසු. භාවලක්ඛණෙ භුම්මං. නානාරඛාරතනාවත්ථන්ති නානාරජනෙන රජිතවත්ථං. කායිකං දුක්ඛං සන්ධෙ පිලෙති ඉදං දුක්ඛං මානසං දුක්ඛඛ භියෝජනායති යස්මා තස්මා ඉදං දුක්ඛං විසෙසතො දුක්ඛන්ති භගවතා වුත්තන්ති යොජනා. ඉදං දුක්ඛන්ති පදං පිලෙති ජනයතීති පදවයෙ කත්තා. දුක්ඛවානි පදං ජනයතීති පදෙ කම්මං. වසද්දෙ පිලෙතිව ජනයතිවානි යොජෙතබ්බො. භියෝනි පදං ජනයතීති පදෙ ක්‍රියාවිසෙසනං. වෙතොදුක්ඛ සම්පජිතානි විත්තෙ පවත්තදුක්ඛෙන සමන්නාගතා ජනා. පකිරියානි විනිරිවා. පනිපිලෙන්තීති තාලෙන්ති. තං තං වත්ථුං චිනෙතන්තීති සම්බන්ධො. තථාතථානි තෙන තෙන විපරිතාකාරෙන. පරිඛස්ඛමානං චිත්තං යෙසං තෙ 'පරිඛය්ඛමානාචිත්තා'. දෙමනස්සං චිත්තං පිලෙති කායස්සවපිලනං සම්භවති ජනෙති යතො යස්මා තතො තස්මා පණ්ඩිතා දෙමනස්සං දුක්ඛන්ති ආඛ තථෙන්තීති යොජනා. වසද්දෙ පිලෙතිව සම්භවතිවානි යොජෙතබ්බො.

ආයාසනත්‍ථෙනාති චිත්තස්ස කිලමථභාවෙන. සංසිදනං විසිදනාකාරපවත්තස්සාති සම්පත්තතො සිදන විරූප සිදනාකාරෙන පවත්තස්ස කිලමථස්ස එතං ආයාසොති වචනං නාමං. ආයාසොති වචනං චිත්තකිලමථස්ස වාචකන්ති අධිප්පායො. ඝානි ඛාසන්ථාදිසු ආසප්පනං 'ආසන්ති'. විරූපා ආසන්ති 'ඛ්‍යාසන්ති'. ඛ්‍යාසන්තිලක්ඛනං එතස්සාති 'ඛ්‍යාසන්තිලක්ඛණං'. නිත්ථුනනං නිත්ථුනන කරණං රසො නිවිවං එතස්සාති 'නිත්ථුනනර සො'. විසිදනං 'විසාදෙ'. විසාදෙත්‍ථුඛා පච්චුපඨානිති 'විසාදප චුපඨානො'. කුපිතෙනඝිති ආදි දළහිකරණං. රඤ්ඤූති පදං අච්චිඤ්ඤිඛාඛතානි පදෙ කත්තා. පුතෙනාව භානිකොව 'පුතභා භානිකා.' ඛතා පුත්තභානිකා යෙසං තෙ 'ඛතපුතභාභානිකා'. ඛණතෙනා වධො යෙසං තෙ 'ඛණතනවධා'. මහාවිසාදමපත්තානන්ති මහන්තස්ස විසිදනාකාරස්ස පත්තානං ජනානං. දුක්ඛඛාතෙනාති දුක්ඛඛාන ක්‍රියාය. උප්පජ්ජතීති පදෙ තනියා

විසෙසනං. උපාදාසෝ චිත්තස්සව පරිඛස්හනා පරිදහනතෝ කාශස්ස විසාදනාව අවිප්ඵාරිකතා කරණතෝ අධිමත්තං දුක්ඛං යං යස්මා ජනෙති තතෝ තස්මා උපාදාසෝ දුක්ඛන්ති භගව නා වුත්තොනි යොජනා. වසද්දෙ පරිඛස්හනාවාති යොජෙත බ්බා. පරිඛස්හනා විසාදනාති පදවයං ජනෙතීති පදෙ හෙතු. සොකාදිනි සොකූපමාය පාකටතරං කරොත්තෝ එසවාති ආදි මාහ. එසානි සොකාදීසු නිබ්බරණං..

යෙ අස්සාති ඉධ ලොකෙ අස්ස සන්තස්ස. යෙතෙ රූපා ..... පෙ ..... ඵොට්ඨබ්බා හොන්තීති සම්බන්ධො. නාමමෙවේතං අමනා පාරම්මණානන්ති එතං අනිඛ්ඛාති වචනං අමනාපාරම්මණානං නාමං එව. තෙසං සභාවනිදස්සනන්ති තෙසං අනිඛ්චත්ථිනං සරූප නිදස්සනං. නොසන්ති සන්තානං. තෙසං යෙවානි ස ඛාදීනං. ආගතෙඝිති ආගතෙඝි සන්තෙඝි. සංඛාර වසෙන පන යං අත්ථජාතං ලබ්භති තං අත්ථජාතං පණ්ඩිතෙන ගහෙ තබ්බං. අනිඛ්ඛේ රූපාදිඝි සං ඔධානං සභාවො 'අනිඛ්ඛසමොධානං'. අනිඛ්ඛසමොධානං ලක්ඛණං එතස්සාති 'අනිඛ්ඛසමොධාන ලක්ඛණො'. චිත්තස්ස විසාටො කිලමථො 'චිත්තවිසාටො'. චි න්තවිසාටස්ස කරණං 'චිත්තවිසාටකරණං'. තං රසො එතස්සා නි 'චිත්තවිසාටකරණරසො'. අනත්ථභාවෙන පච්චුපඨානිති 'අනත්ථභාවපච්චුපඨානො'. සොති අපියෙඝි සම්පයොගො. අත්ථතො සභාවතො.. අපිච සම්පයුත්තානන්ති අප්පෙඝි ච ත්ථිඝි සම්පයුත්තානං සත්තානං. දුක්ඛස්සාති පදෙ සම්බන්ධො. අනිඛ්ඛානිඝිති ආදි දල්ඝිකරණං. උබ්බෙගජනියතොති උබ්බෙ ගස්ස ජනනතො මානසම්පි දුක්ඛං උප්පාදෙන්ති. අප්පෙ රූ පාදිකෙ සන්තෙ දිඝා දස්සනතො ඉධ ඉමස්මිං ලොකෙ දුක්ඛං චෙතසිකං පඨමං හොති. අථ පච්ඡා තදුපක්කම් සම්භූතං තෙසං අපියානං චත්ථූනං උපක්කමෙන සම්භූතං දුක්ඛං කායෙහොති යතො යස්මා තතො තස්මා දුක්ඛවිඝස්සාපි චත්ථුතො කාරණ භාවතො සො අපිඝෙඝි සම්ගමෙ ඉධ දුක්ඛස්ව නිද්දෙසෙ දුක්ඛො ඉති මඝෙසිනා වුත්තො ඉති සො අප්පෙඝි සම්ගමෙ පණ්ඩිතෙන විඤ්ඤුඝෙනාති යොජනා. දිඝාති පදං හොතීති ප දෙ හෙතු. තෙසං අපියානං වත්ථූනං උපක්කමෙ 'තදුපක්ක මෙ'. තදුපක්කමෙන සම්භූතං 'තදුපක්කමසම්භූතං'. ඉධාති ලොකෙ. හොතීති පදෙ ආධාරෙ. ඉධාතිවා දුක්ඛස්ස්වනිද්දෙ සෙ. වුත්තොති පදෙ ආධාරෙ. තතොති පදං වත්ථුතොති ප දෙ හෙතු.

එත්ථාති පියවිප්පයොගනිද්දෙසෙ. තත්ථාති මාතාති ආදිව

වනෙ විනිවජ්ජො. මමාඝනීති ගරුකරියති. හජ්ඣිති සෙවති. මිනාත්තිවානි ඉමිනා මිනාත්තිනිවා මිත්තානි අඤ්ඤං විග්ගහං කුරුපෙති. කුඝත්තිවානි අපරො නයො. අයං ජනො අම්හාකං අප්පිච්ඡතාය අත්තානං උක්කංසෙති එවං යෙ ජනා ජනෙහි කුයත්ති ඉති තස්මා තෙ ජනා කුනි නාම. එවමෙතානීති එවං වුත්තනයෙන එතානි මානාදීනි පදානි. ඉඤ්ඣත්ථුනො විඝොගො 'ඉඤ්ඣත්ථුවිඝොගො'. ඉඤ්ඣත්ථුවිඝොගො ලක්ඛණං එතස්සාති 'ඉඤ්ඣත්ථුවිඝොගලක්ඛණං'. සොකස්ස උප්පාදනං 'සොකුප්පාදනං'. සොකුප්පාදනං රසො අස්සාති 'සොකුප්පාදනරසො'. බන්ධනං ඡින්දා පව්බුජන්තීති 'බන්ධනපච්බුජනා'. යං පියව්ත්ථුං නො අම්හාකං අඝොසි නං වත්ථුං නාම්පි ඉති එවං අත්තනො වනෙන පරතොපරභාගෙ මානසම්පි දුක්ඛං උප්පාදෙන්තීති ඝොසනා. කුතිඛනාදි වියොගතොති කුතිඛනාදි වියොගකාරණතො. සොකසරසමපිතා සොභා සඞ්ඛාතෙන සලලෙන සම්ත්තාගතා බාලා චිතුප්පජන්ති යතො යස්මා නතො තස්මා අයං පියව්යොගො දුක්ඛො ඉති පණ්ඩිතෙන මතො කුනොති ඝොජනා.

තනො ඔන්ති තතො අයන්ති ජෙදෙ. යං එතං අජානි ධම්මත්තං යං එතං අනාගමනන්ති සම්බන්ධො. පහිතො සමුදයො යෙහි තෙ 'පහිතාසමුදයා'. පරිනිබ්බුතෙසු චානි වසද්දෙ අජානි ධම්මතාංච අනාගමනංච ඉච්ජිතන්ති යොජෙතබ්බො. තං අජානි ධම්මතං ජානියා අනාගමනංච ඉච්ඡාය පත්තබ්බංනාම හොතීති සම්බන්ධො. එතංපීති ඉච්ජිතබ්බස්ස අලබ්භනං. උපරිසෙසානි අලභමානානි උපාදාය ඵකාරෙ පියද්දෙ භගවතාවුත්තොති සම්බන්ධො. බම්මෙනානි පදං ඉච්ඡන්තොනි පදෙකරණං. එවං වුත්තනයෙන එත්ථ ඉච්ඡා නිද්දෙසෙ අලබ්භනෙය්‍ය වත්ථූසු පවත්තා ඉච්ඡා භගවතා වුත්තානි සම්බන්ධො. අලබ්භනෙය්‍යානිව තානි වත්ථූනි වාහි 'අලබ්භනෙය්‍යවත්ථූනි'. අලබ්භනෙය්‍යවත්ථූසු අලබ්භනෙය්‍ය වත්ථූනාංවා ඉච්ඡනං 'අලබ්භනෙය්‍යවත්ථූඉච්ඡනං'. අලබ්භනෙය්‍යවත්ථූඉච්ඡනං ලක්ඛණං එතාසාති 'අලබ්භනෙය්‍යවත්ථූඉච්ඡාලක්ඛණා'. නෙසං අලබ්භනෙය්‍යවත්ථූනං පරියෙසනං 'තප්පරියෙසනං'. තප්පරියෙසනං රසො එතාසාති 'තප්පරියෙසනරසා'. නෙසන්ති අලබ්භනෙය්‍යවත්ථූනං.' අප්පත්ති ඡින්දා පව්බුජන්තීති 'අප්පත්තිපච්බුජනා'. අප්පත්ති වසෙන පව්බුජන්තීතිවා 'අප්පත්තිපච්බුජනා'. අප්පති පව්බුජන්තීතිපි පාඨො. එකාවොඝිතිඅත්‍ථදීපකවචකරණං. සම්භාවිතොති ජනෙහි පසංසිතො. අථානි

තස්මිං කාලෙ, කාලවද්දලිකානි කාලමේඝපටලා. තෙනඤ්ඤා නි තස්මා අස්ස ජනස්ස. තංහං වත්ථුං පත්ථයමානානං ඉච්ඡන්තානං තස්ස තස්ස වත්ථුස්ස අලාභතෝ අලබ්භනකාරණං *විඤ්ඤාථමයං චිත්තච්ඡාවථඤං යං දුක්ඛං ඉධ ලොකෙ සත්තානංජා යති අලබ්භනෙයෑවත්ථූනං පත්ථනා ඉච්ඡා තස්ස දුක්ඛස්ස කා රණං යස්මාහොති තස්මාපි නො ඉච්ඡිතාලාභං දුක්ඛං ඉතිඅව චිනි යොජනා. ඉච්ඡිතස්ස වත්ථුස්ස ආලාභො 'ඉච්ඡිතාලාභො'.

තස්සාති සෙසඋදිත්ති පදස්ස. ඛන්ධානං දුක්ඛතෝ වෙදිතබ්බොති එණ පන ඵලතෙ එතස්ස්යෝ වෙදිතබ්බා. ජාතිප්පභුති කං ජාති ආදිකං යං දුක්ඛං ඉධ දුක්ඛසච්චනිද්දෙසෙ තාදිනා භගවතා වුත්තං යංච ඉධ දුක්ඛ සච්චනිද්දෙසෙ තාදිනා භගව තා අවුත්තං සබ්බං තං දුක්ඛං එතෙ උපාදානක්ඛන්ධෙ විනා ච ජෙජඤා යස්මා ඉමෙ උපාදානක්ඛන්ධා සංඛෙපතො දුක්ඛා ඉති දුක්ඛත්ත දෙසනෙන දුක්ඛස්ස පරියොසාන පකාසනෙන මඥෙ සිනා වුත්තානි යොජනා. තථාගතිති ආදි විත්ථාරෙ. තථා තං ව චනං ඝිසඛ්වං. ඉඞ්ඝනං බාධයමානො පාඨකො ඉව ලක්ඛං බාධ යමානානි පහරණානි ඉව ගොරූපං බාධයමානා ඩංස මකසාද සො ඉව ඛෙත්තං බාධයමානා ලායකාඉව ගාඝං බාධයමානා ගා මඤ්ඣටකාවිය ජාති ආදයො ඤාතප්පකාරෙහි උපාදානප්පකාරෙහි උපාදානක්ඛන්ධ පවකාමෙව බාධයමානා භූමියං නිබ්බත්තානි නිණ ලතාඳිනි වය රුක්ඛෙසු නිබ්බත්තානි පුප්ඵ ඵල පල්ලවානිවිය උ පාදානක්ඛන්ධෙසු ඉමෙව නිබ්බත්තන්තීති යොජනා. මාරණන්ති ක දුක්ඛාභිඝාතෙනාති මරණස්ස සම්පෙ පවත්තස්ස දුක්ඛස්ස අ භිහනනතො. පරිඩ්ඣඤං ඉති පදෙ නනිඝාවිසෙසනං. තදස හනතොති තස්ස සොකස්ස අසහනතො. ලාලප්පනං ඉති පදෙ නනිඝාවිසෙසනං. ලාලප්පනා දුක්ඛන්ති ලාලප්පනෙන නිබ්බත් නදුක්ඛං. තනොති පරිදෙවතො උඩං. උඩත්ති පදං සම්ඵොයො ගතොති පදෙ ආධාරෙ. ධාතූනං ඛොභො චලනං ධාතුඛොභො'. ධාතුඛොභොති ඉති සංඛ්‍යාතං 'ධාතුඛොභඝඛ්‍යාතං'. අ නිඤ්ඣ තං ඵොඨබ්බොති 'අනිඤ්ඣොඵ්ඨබ්බං'. ධාතුඛොභඝ සංඛ්‍යා තඤ්ච අනිඤ්ඣොඵ්ඨබ්බඤ්චාති 'ධාතුඛොභඝසංඛ්‍යාත අනිඤ්ඣොඵ්ඨ බං'. තෙන සමායොගොති 'ධාතුඛොභඝ.....පෙ.....සමායොගො'. සමායොගතොති පදං ඵබාධනා ඉති පදෙ නනිඝාවිසෙස නං. හෙතුවා. තෙනාති දුක්ඛෙන. බාධයමානානන්ති පදෙ කත්තා. තඤ්ඤි තස්මිං දුක්ඛෙ. උපපත්තිතොති පදෙ ආධාරෙ. හෙතුවා. පටිසුප්පත්තිතොති පටිඝස්ස උප්පත්තිතො. බාධන

---

* විඤ්ඤාණමයන්තිපි පාඨො.

නානි පදෙ තනියාවිසෙසනං. හෙතුවා. සොකාදිනං වුඩ්ඪි 'යො කාදිවුඩ්ඪි'. සොකාදිවුඩ්ඪියා ජනිතො 'සොකාදිවුඩ්ඪිජනිතො'. සොකාදිවුඩ්ඪි ජනිතො වියාදෙ විසිදනං යෙසං තෙ 'සොකාදිවු ඩ්ඪිජනිතව්‍යාදෙ'. සොකාදිවුඩ්ඪියා ජනිතව්‍යාදුනන්තිපි පා ඨො. අනන්ථුනාදුක්ඛන්ති අනත්ථුනාඤ්ච ජරාය දුක්ඛං. ම නොරථස්ස විසයතො විහතානං 'මනොරථවිඝාතං'. තං පත්තා 'ම නොරථවිඝාතප්පත්තා'. ඉච්ඡාවිඝාතදුක්ඛන්ති ඉච්ඡාය විහනනෙ න නිබ්බත්තදුක්ඛං. ඉතිති එවං යදෙතං දුක්ඛං එතමෙකං ද සෙසවා ..... පෙ ..... අසෙසතො වත්තුං නසක්කා සබ්බම්පි තං දුක්ඛං සංකිපිත්වා දස්සෙතුන්ති සම්බන්ධො.

දුක්ඛසච්ච නිද්දෙසො.

සමුදයසච්ච නිද්දෙසෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. අස්සාති තණ්හාය. යා තණ්හා පුනප්පුනං භවෙ පටිසන්ධිං නිබ්බත්තෙතීති ඉති තස්මා සා තණ්හා 'පොනොභවිකා' නාම. සා පනෙසා ත ණ්හා පුන ..... පෙ ..... උපධිවෙපක්කමත්තාති අත්ත භාවෙ විප චන කම්මවිභාවාපි අත්ථි. සා තණ්හා ..... පෙ ..... නාමං ලභ තීති යොජනා. යත්ර යත්ර භවෙ අභිනන්දිනී. රූපාදිසුවා ආරම්මණෙසු අභිනන්දිනීවා 'තත්‍රත ත්‍රාභිනන්දිනී' නාම. රූපාභිනන්දිනීති ආදි රූපාදිසූති ආදි වචනස් ස අධිප්පායො'. තස්සානි සෙසවිදත්ති පදස්ස. පචකාමගුණි ක රාගස්සානි පමකාම ගුණෙසු පවත්තා රාගස්ස එතං කාමතණ් හානි වචනං නාමං. සස්සතදිට්ඨිසහගතස්සානි සස්සතදිට්ඨියා ස හපවත්තස්ස. රූපාරූපභව රාගස්සානි රූපාරූප භවෙසු පවත්තා රාගස්ස. තණ්හාති සාඛොති ආදි වචනෙ විනිච්ඡයො. පියං සහා වං එතස්සානි 'පියසහාවං'. චක්ඛුලොකෙති ආදිසු විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බා. ලොකස්මිං ඝිනි ආදි විත්ථාරෙ. මමත්තෙනානි මමසන්තක භාවෙන. අභිනිවිසානි පදෙ තනියාවිසෙසනං. ච කඛුන්ති පදං මක්ඛුත්ථාති පදෙ කම්මං. නිම්ත්තගහණානුසා රෙනානි පදං මක්ඛුත්ථාති පදෙ තනියාවිසෙසනං. විප්පසන්නා නි පචපසාදුනි ඔස්ස තං 'විප්පසන්නපචපසාදං'. මණිනා කතං සීහපඤරං 'මණිසීහපඤරං'. උග්ගාවිතම තං මණිසීහපඤරඤානි 'උග්ගාවිතමණිසීහපඤරං'. පකතං නාළිකං 'පනාළිකං'. රජ ජෙන කතං පනාළිකං 'රජ්ජපනාළිකං'. පාමඩ්ගසුත්තන්ති ලම්බ කණ්ණ සුත්තං. තුඩ්ග නාසාති උච්චනාසා. තුඩ්ගනාසා ඉති ලඩ්ඩොභාරං නාමං යෙන ඤානෙන නං 'තුඩ්ගනාසාතිලඩ්ඩොභා රං'. හරිතාලස්ස වට්ට පිණ්ඩි 'හරිතාලවට්ටි'. වට්ටෙත්වා ඨපිතාව

සා හරිතාලවට්ටිවාති 'වට්ටිඩාඨිතහරිතාලවට්ටි'. රත්තකම්බලස්ස පවලං 'රත්තකම්බලපවලං'. මුදු සිනිඬ මධුරෝ සරෝ ඝසා ජිව්හාය සා 'මුදුසිනිඬමධුරසරා'. සාලලසීති සාලඝසීතිපි පාඨෝ. සුවණ්ණ තොරණන්ති සුවණ්ණමයං තොරණං'. සුවණ්ණව නණ්කාර පුප්පව 'සුවණ්ණකණ්කාරපුප්ඵං'. තං ආදි යස්ස තං 'සුවණ්ණ-පෙ-පුප්ඵාදි'. තස්ස වණ්ණෝ 'සුවණ්ණ-පෙ-පුප්ඵාදිවණ්ණෝ'. සද්දං මඤ්ඤන්තීති සඞ්ඛෙඛා. කරවිකොව කොකිලොව 'කරවිකකොකිලා'. මත්තාව තෙ කරවිකා කොකිලාවාති 'මත්තකරවිකකොකිලා'. මඤ්ඣං ධම්මතීති මඤ්ඣධම්මතෝ'. මණ්ඩා කතෝ වංසෝ 'මණ්ඩවංසෝ'. මඤ්ඣධම්මතොව සෝ මණ්ඩවංසොවාති 'මඤ්ඣධම්මමණ්ඩවංසෝ'. තස්ස නිග්ගොසෝ 'මඤ්ඣධම්ම-පෙ-නිග්ගොසෝ'. මත්තකරවිකකොකිලාව මඤ්ඣධම්මතමණ්ඩවංසනිග්ගොසොව 'මත්ත-පෙ-නිග්ගොසෝ'. තෙසන්ති එවං විප්පසන්න පචපසාදන්ති ආදිනා නයෙන මඤ්ඤමානානං තෙසං සත්තානං තානි-පෙ-හොනති. අථාති තදූ. නෙසං සත්තානං. තඤ්ච චක්ඛාදිසු. තඤ්ච උප්පජ්ජමානානි ආදි පදෙසු නිඛාරණං.

සමුදයසච්ච නිද්දෙසෝ.

නිරොධ සච්ච නිද්දෙසෙ විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. යෝ තස්සායෙව තණ්හායාති එත්ථ වචනෙ. වත්තබ්බෙති පදෙ ආධාරෙ. නෝ අඤ්ඤත්ථාති දුක්ඛ සමුදය නිරොධතෝ අඤ්ඤත්ර පකාරෙන නෝ නිරුජ්ඣති. ඉති සච්චං යථා යස්ස රුක්ඛස්ස මූලෙ අනුපද්දවෙ උපද්දවභිතෙ දල්හෙ ථිරප්පත්තෙ සෝ රුක්ඛෝ උපරිච්ඡින්නොපි පුන එවරුහති එවං තණ්හානුසයෙ තණ්හාසංඛාතෙ අනුසයෙ අරහත්තමග්ගඤ්ඤෙණෙන අනුහතෙ අප්පහීනෙ ජාති ආදි හෙදං ඉදං දුක්ඛං පුනප්පුනං නිබ්බත්තති ඉති තස්මා තං-පෙ-දස්සෙන්තෝ භගවා සමුදය නිරොධෙන දුක්ඛ නිරොධං දස්සෙතුං යෝ තස්සායෙව තණ්හායාතිඑවං වචනං ආහාති යොජනා. වුත්තමත්ථං දස්සෙන්තෝ සම්පටෙන්තෝ සීහාති ආදිමාහ. සීහෙන සමානා වුත්ති එතෙසන්ති 'සීහසමානවුත්තිනෝ'. සුවානාවුත්තිනොති සුනඛ සමානා වුත්තිනෝ. ඛාන වුත්තිනොනිපි පාඨෝ. සෝ යෙවඅත්ථෝ. නෙති අඤ්ඤනිත්තියා. තස්සෙවාති තස්සෙව ඵලස්ස. වසද්දෙ දෙසනායවාති යොජෙතබ්බෝ. ඉතීති තස්මා. තත්ථාති තස්සායෙවාති ආදි පදෙසු. නිබ්බාණංඉති ආදි දල්හි කරණං. තණ්හි නිබ්බාණං. වුච්චතීති පදෙ කම්මං. නිබ්බා

ණංව ආගම්මතණ්හා පුග්ගලෙන වජ්ජති. නිංවාපි නිබ්බාණස්ස නාමානි අනොකාානි හොන්ති නිබ්බාණමේව එකමෙවානි සුපෙත්තා එකමෙවහීති ආදිමාහ. අස්සානි නිබ්බාණස්සනාමානි. යෙසු වඛවාදිසු වත්ථූසු තස්සා තණ්හාය උප්පත්ති භගවතා දස්සිතා තත්ථේව වත්ථූසු මග්ගෙසු මග්ඵගහණ ජීත්තාය පෙ පකාසාපි තණ්හාය අභාවං දස්සෙතුං. සා පෙ ආදිවචනං භගවා ආහාති යොජනා. තණ්හායාති පදං අභාවන්ති පදෙ සම්බන්ධෙ. තන්ථානි සා ඛොපනෙසානි ආදිවචනෙ විනිච්ඡයෙ වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධෙ. සා නිත්ත ආදි වචනං භගවා ආහාති යොජනා. තණ්හායොති පදං අභාවන්ති පදෙ සම්බන්ධෙ. තත්ථානි සා ඛොපනෙසානි ආදි වචනෙ විනිච්ඡයෙ වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධෙ. සා නිත්තකාලාඛු. තතෝ තස්මිං අපඤ්ඤත්ති ගමන කාලෙ. තස්මිං ඛෙත්තෙ පෙ පහීනානි වචනෙ ජනෙන වුත්තෙ පුඤේ. තස්මිං ඛෙත්තෙ නිත්ත පෙ පහීනානි වචනං ජනෙ පුඤ්ඤෙසානි එවං සම්බන්ධෙ වුත්තෙ වුච්චෙයාති ජීතපාඨවසෙන වෙදිතබ්බෙ. සා වඛවාදිදිට්ඨි වඤඛාදිසු පවත්තා සා තණ්හා. තෙනාස්සානි තෙනාකාරණෙන අස්සා තණ්හාය තත්ථෙව වඤඛාදි වත්ථූසු. එත්ථානි නිරොධ සච්ච නිද්දෙසෙ.

නිරොධ සච්ච නිද්දෙසො.

මග්ග සච්ච නිද්දෙසෙ විනිච්ඡයෙ. අස්සානි මග්ගස්ස. ඤායන්ති සො අයං මග්ගොා. යෙ ධම්මෙ නිබ්බාණත්ථිකෙහි නිබ්බාණං ඉච්ඡන්තෙහි පුග්ගලෙහි මග්ගියති ගවෙසියති ඉති තස්මා සෙ ධම්මෙ 'මග්ගොා'. කම්මි සාධනා. වා අපරෙ නා යෙ යෙ ධම්මෙ නිබ්බාණං ආරම්මණ කරණවසෙන මග්ගති ගවෙසති ඉති තස්මා සෙ ධම්මෙ 'මග්ගොා'. මග්ග ගවෙසනෙ. කත්තරි අප්චවයෙ. යෙ ධම්මෙ නිලෙසෙ වා මාරෙන්තෙ ගච්ඡති පවත්තතීති සොධම්මෙ 'මග්ගොා'. මාර පුබ්බෙ ගමු ගතිම්හි. තත්ථානි තස්මා සම්මා දිසි ආදිසු නිඛාරණං. සම්මා පරිග්ගහලක්ඛණානි අවිපරීත සංගණ්හන නිච්චා. වොදපනා ලක්ඛණොනි නිරවජ්ජ සමුත්ථාපන නිච්චෙ. නෙසුනි සම්මා දිසි ආදිසු. තපප්ටිච්ඡාදන පෙ වසෙනාති තෙසං සම්පයුත්ත ධම්මානං පටිච්ඡාදක මොහස්ස විඛමන වසෙන අහමෙමා තතො පස්සති පකාසෙතීති සම්බන්ධෙ. විසෙසතොති පදං අභිනිරොපෙතීති පදෙ තනියා විසෙසනං. එත්ථානි සම්මා දිසි ආදිසු නිඛාරණං. වොදපෙතීති පරි සුඛාපෙති. වි අව පුබ්බදු

සුඩිම්ඤ්. තෙසූති සම්මාසඞ්කප්පාදිසු. අඨංගීති ආදි දළ්හීකරණං. ඉතිපච්චං අයං සම්මාදිට්ඨි. තස්සාති සම්මාදිට්ඨියා. සම්මාසඞ්කප්පස්ස සම්මාදිට්ඨියා බලූපකාරභාවං උපමාය සාධෙන්තො යථාඤීති ආදිමාහ. ඡාඡත්ති සම්මාසඞ්කප්පො භිඳතීති භාසති. පුරෙන්තඤ්ඤෙව යොගිනො පුරති. ආජීවො අට්ඨමො අස්සාති 'ආජීවට්ඨමකං'. ආජීවට්ඨමකඤ්ච තං සීලඤාති 'තථා'. තඤ්ඤුයාථානත්ත රන්ති සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තානං අනන්තරං. ඉතීති එවං. තන්ති චිරියාරම්භනං. තතොති චිරියාරම්භනතො පරං. සුපති ඨිතාති සුට්ඨුඋපනිඛීතා. එකතතාරම්මණෙති එකාරම්මණභූතං සම්මාඛාතුං සම්මාඨපෙතුං පහොති සක්කොති. තඤ්ඤාති වුත්තු සඤ්ඤෙසු. තෙසූති වුත්තවිඤ්ඤෙසු. කම්මට්ඨානාභිනිවෙසොති ක ම්මට්ඨානන්ති අභිනිවිසනං. කම්මට්ඨානස්ස අභිනිවිසනං කරණං වා. පුරිමානිඤීති ආදි දළ්හීකරණං. ඛිඤ්චං පුරිමානි වෙඤ්ච්චානි. උග්ගණ්හිඛාති පදෙ කම්මං. කම්මන්ති පරිකම්මං. සොති යොගාවචරෙ. පරිඤ්ඤුපට්වෙධෙනාති පරිජානනාසංඛාතෙන පට්විජ්ඣනෙන. පරිජානනා වසෙන පට්විජ්ඣනෙනවා. පහානපට්වෙධෙනාති පහානවසෙන පට්වෙධෙන පට්විජ්ඣනෙන. සච්ඡිකිරියපට්වෙධෙනාති සච්ඡිකිරියවසෙන පට්වෙධෙන. භාවනාපට්වෙධෙනාති වඩ්ඪනවසෙන පට්විජ්ඣනෙන. පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙනාති පරිජානනසංඛාතෙන අභිසමයෙන. පරිජානනවසෙන අභිසමයෙනවා. එවමස්සාති එවං චුත්තනයෙන අස්ස යොගාවචරස්ස. පුබ්බභාගෙති මඟතො පුබ්බකාලෙ. උග්ගහොච පරිපුච්ඡාච සවනඤ්ච සාධාරණඤ්ච සම්මසනඤ්ච 'උග්ගහ ---පෙ--- සම්මසනං'. උග්ගහපරිපුච්ඡා ---පෙ--- සම්මසනං එව පට්වෙධො 'උග්ගහ ---පෙ--- පට්වෙධො'. සවනං එව පට්වෙධො 'සවනපට්වෙධො'. සවන වසෙනවා පට්වෙධො 'සවනපට්වෙධො'. අපරභාගෙති මඟස්ස උප්පත්තික්ඛණෙ. ආරම්මණ පට්වෙධොති ආරම්මණ කරණවසෙන පට්වෙධො. තත්ථාති උග්ගහාදිසු. පත්තසච්චස්සාති පත්තං සච්චං ඤෙන සොතාපත්තඤ්ඤෙවා'. අයඤ්ච යොගාවචරො ආදිකම්මිකො ආදිකම්මිකානං යුත්තෙතා නස්මා සා පඨවෙකඛිණා ඉධ පාළියං හගවතා නවුත්තා. ආභොගොච සමන්නාහාරොච මනසිකාරොච පඨවෙක්ඛණාච 'ආභොග ---පෙ--- පඨවෙක්ඛණා'. සමන්නාහාරොති ආවජ්ජනා. තස්ස්සාති තෙසු වුත්තු සඤ්ඤෙසු අස්ස භික්ඛුනො. දුක්ඛසච්චංඛීති ආදි දළ්හීකරණං. ඛාණුකණ්ටක පහාරාදිසු සත්තෙසු පුග්ගලො අහො දුක්ඛන්ති ---පෙ--- ආපජ්ජති. ඉතීති එවං තානි දුක්ඛසමුදයසච්චානි. දස්සනත්ථාති පදං පයො

හොති පදෙ සම්පදනං. පයොගොති වායාමො. හොතිති පදෙ කත්තා. පටිවෙධක්ඛණෙති මගඛණෙ. නිස්සතොතිති විරහිතො නික්ඛන්තොති අත්ථො. තණ්හාති නොක්ඛම්ම සඞ්ඛප්පාදිසු නිඛාරණං. පදඤ්ඨත්ති උප්පත්ති කාරණෙසු ඤානං. පදවෙජ්දන්ති පදං පූරිමස්ස වෙවචනං. අඛ්‍යාපාදවිතඤ්ඤා ඛ්‍යාපාදවිතඤ්ඤස්ස පච්චනිකොඝුතවා උප්පජ්ජතිති සම්බන්ධො. තණ්හාති නෙක්ඛම්මසඞ්ඛප්පාදිසු නිඛාරණං. අඤ්ඤංවා පන කිඤි සංඛාරං සම්මසතීති සම්බන්ධො. අථස්සාති තදු අත්ථ යොගාවචරස්ස. උස්සුක්කායෙවතාති වඩ්ඪවතා. කාමවිතක්කාදිනන්ති පදං අපච්චනිකන්ති පදෙ සම්පදනං.

පාළියන්ති ධම්මසංගහෙව ආගමෙත්‍වාති පාළියං. අත්ථිංහා රම්මණෙසූති නිඛාරණෙ භුම්මං. එකඤානම්පිති පිසද්දෙ සම්භාවනෙ. කාමවිතක්කාදිනං එකන්තපච්චනිකභාවෙම දස්සෙතුං එකන්තනොපනාති ආදි වුත්තං. අත්‍රහෙ පවත්තං පඨමඣානමෙව පච්චනිකං. පඨපෙන්තස්සාති කරොන්තස්ස. පදවෙජ්දනොති පදං අනුප්පත්තිති පදෙ තනිඝාව්සෙසනං. අකුසලදුස්සීල්‍යවෙතනාඝාති අකුසලාය දුස්සීලඝාඩසංඛාතවෙතනාය. සතානනං කම්මපථානන්ති චතුබ්බිධ මිච්ඡාවාචා තිවිධමිච්ඡා කම්මන්තා. මග්ගක්ඛණෙ නානාමග්ගඩවෙනාති වුත්තවචනං ඝාඩෙන්තො එකස්ස හිත්‍යාදිමාහ. හිතච්චං එකස්ස පුග්ගලස්ස. අඝමපනස්සාති අස්ස මග්ගස්ස සබ්බසද්දිසෙකච්ච සදිසතා සංඛාතො අඝං විසෙසො. නිඝමනං 'නිඝාමො'. පාදකජ්ඣානස්ස පාදකජ්ඣානෙනෙවා නිඝාමො 'පාදකජ්ඣානනිඝාමො'. එත්ථාති පඨමජ්ඣානිකෙ උප්පන්නමග්ගෙ. එත්ථාති දුතියජ්ඣානිකෙ මග්ගෙ. එත්ථාති තතියජ්ඣානිකෙ මග්ගෙ. ආරුප්පෙ වතුක්ඛ ---පෙ--- ලොකිඝන්ති වචනං අඛ්‍යාඝ්‍රිනිඝං ආවරිතෙන වුත්තං. එත්ථ ආරුප්පෙ පාදකජ්ඣානස්ස අභාවා තං වචනං අම්හෙහි කථං සුවිඤ්ඤෙයං දඨබ්බං ඉති සුවිඤා. එත්ථාපිති ආරුප්පෙ පාදකජ්ඣානමෙව නිඝාමෙති සම්බන්ධො. අපිසද්දෙ නාකෙවලං කාමරූපභවෙති ඤාපෙති. පඨමජ්ඣානාදිසූති නිඛාරණං. ඨතොති ඨිතෙනතො. හොති පුග්ගලො. තං ඣානිකාව තෙන පඨමාදිඣානෙන සදිසාව තස්ස පුග්ගලස්ස තත්ථ ආරුප්පෙ. තණ්හාති ලොකිඝලොකුත්තර මග්ගෙසු. සම්පන්නා දිඨි යස්ස සො 'සම්පන්නදිඨි'. තං සම්පයුත්තන්ති තාඝ සම්මාදිඨිඝා සම්පයුත්තං. වෙතසොති පදං රොපනන්ති පදෙ කම්මං. නිබ්බාණං එව පදං 'නිබ්බාණපදං'. තස්ස අභිනිරොපනා නිබ්බාණං ---පෙ--- මිරාජතං. අත්‍රාති පුග්ගලස්ස වොදනාභූතාති පරිසුඛ

හෙතුභාවෙන හුතා. පතිඨ්ඨමානාපුග්ගලස්ස විරියාරම්භානි ස
ම්බන්ධෝ. චිත්තස්ස ආරක්ඛං 'චිතාරක්ඛං'. සුවිහිතං චිත්තා
රක්ඛං ඉඤ සෝ 'සුවිහිතත්තාරක්ඛෝ'. සම්මාදිට්ඨි සඞ්කප්පා
නං විජ්ජාය සඞ්ගහිතත්තාති සම්බන්ධෝ.

සුත්තන්ත භාජනීයං.

තණ්හා ති අභිධම්මභාජනියෙ. පච්චයසංඛාතන්ති පච්චයකෝ
ඨාසං. අරියසච්චානිහීති ආදි දළ්හිකරණං. සම්බුජ්ඣනෙතීති ප
ටිවිජ්ඣතීති ඤාතෙතීති අත්ථෝ. නෙසන්ති වතූන්නං සච්චානං
නිද්දෙසවාරෙව. දුක්ඛස්සාති පදං නිද්දෙසන්ති පදෙ කම්
මං. තස්මිංහීති ආදි දළ්හිකරණං. ඉඤච්චං තස්මිං දුක්ඛසමු
දයෙ. සුඛනිද්දෙසත්තන්ති සුඛෙන නිද්දිසිතබ්බං. එත්ථාති
නිද්දෙසවාරෙ. නිද්දිඨන්ති පදෙ ආඛාරෝ. පඨම-පෙ-
මග්ගවසෙනාති පදං විභත්තස්සාති පදෙ තතියාවිසෙසනං. ත
තථාති සොතාපත්තිමග්ගෙ. තන්ති නයහෙදං. පුබ්බෙව-
පෙ-හොන්ති වචනතො වචනහෙතු අත්තනො වචනානුරූ
පං වා පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන පවත්තිකොපි මග්ගො. පටිපදූ එ
ව ඉති දෙවපුත්තෙ භගවතා ඔස්මා දෙසිතා තස්මා නං නායං දෙ
සිත නායං දස්සෙතුං පවත්තිකවාරෙපි ධම්මසඞ්ගාහකෙහි සඞ්ගාය
නාවසෙන නිද්දඤ්ඤෝති සම්බන්ධෝ. ඉමස්මිං නායෙ වචනතෝ
ති පදං දෙසිතොති පදෙ ඤූපකාහෙතු. අථවා පුබ්බෙව ඛොප
නාස්ස-පෙ-වචනතො වචනෙ නෙව පුග්ගල-පෙ
-වසෙන පවත්තිකොපි මග්ගො. පටිපදූ එව ඉති භගවතා
ඔස්මා දෙසිතෝ තස්මා නං නායං දෙසිතං නායං දස්සෙතුං පවත්ති
කවාරෙපි ධම්මසංගාහකෙහි සංගායනාවසෙන නිද්දිඤ්ඤෝති ස
ම්බන්ධෝ. ඉමස්මිං නයෙ වචනතොති පදං දෙසිතොති පදෙ
ඤූපකාහෙතු. අථවා පුබ්බෙව ඛොපනාස්ස-පෙ-වචනා
තො වචනෙනෙව පුග්ගල-පෙ-වසෙන පවත්තිකොපි ම
ග්ගො. පටිපදූ එව ඉති භගවතා ඔස්මා දෙසිතෝ තස්මා නං
නායං සුත්තන්තෙ දෙසිතනයං දස්සෙතුං පවත්තිකවාරෙපි දෙවපු
රෙ භගවතා නිද්දිඤ්ඤෝතිසම්බන්ධෝ. ඉමස්මිං නායෙ වචනතෝ
ති පදං දෙසිතොති පදෙ කරණං. තත්ථාති සඞ්ඛසංගාහිකවා
රෙ. නං උපරිපඤ්ඤාසසිස්සාමාති වචනස්ස හෙතූ වුත්තත්තා.
නං නායහෙදං දස්සෙත්තෝ තත්ථ අත්ථිකතාදීමාහ. තත්ථාති
අත්ථිකවාරාදීසු. කොඨාසෙසූති නිධාරණං. ඤාණාභිනිවෙසෙ
ති පදං හොන්තීති පදෙ ආඛාරෝ. ඤාණාති දෙසනා පවෙසෙ
භාවනා පවෙසෙවාති අත්ථෝ. අභිනිවිසනං 'අභිනිවෙසෝ'.

ඤාතොහි අභිනිවෙසෝ 'ඤාතාභිනිවෙසෝ'. දෙසනා එව පවේ සෝ 'දෙසනාපවෙසෝ'. භාවනා එව පවෙසෝ 'භාවනාපවේ සෝ'. එවං සෙසෙසුපි අභිනිවෙසෙසු. දසනායාහොන්තීති යෝ ජනා. තානීති වෙ නයසතානි. අඤ්ඤනයසතානි ඉති එවං සුඩි කානි වේ නයසතානි සාධියති අඤ්ඤනයසතානි. යථාව සොතා පත්තිමග්ගෝ නය සහස්සං හොති එවං සෙසමග්ගෙසුපි නය සහස්සං හොති. යථා-පෙ-වත්තාරි නයසහස්සානි හොනති. එවං සෙසෙසුපි දුතිය කොණසාදිසු. චත්තාරි නයසහස් සානි හොන්ති. ඉදං අභිධම්මභාජනියං නාමාති යොජෙතබ්බං. තෙසං යෙවානි අරියානං. එතානීතිති ආදි දල්හීකරණං. ඉස චං එතානි දුක්ඛසමුදය සච්චානි. ඒසූති සුත්තානත භාජනිය අ භිධම්මභාජනියෙසු. සම්මාසම්බුඬෙන ගීති ආදි දල්හීකරණං.

සච්චවිභංගෝ නිට්ඨිතෝ.

---

(5) ඉදානි තදනන්තරෙ තස්ස සච්චවිභංගස්ස අනන්තරෙ ඉ න්ද්‍රියවිභංගෙ විනිච්ඡයෝ පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධෝ. තත්ථ චක්ඛුන්ද්‍රියන්ති ආදිවචනෙ විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. යං ධම්මජාතං චක්ඛුවාරෙ චක්ඛුවාරභාවහෙතු ඉඤ්ඣනං වා රිකෙති චින්ත චෙතසිකෙහි අත්තනෝ ඉඤ්ඣාවං පරමිස්සරභාවං කා රෙති කාරයති ඉති තස්මා තං ධම්මජාතං චක්ඛුන්ද්‍රියං නාම. එස නයෝ සොතාදිසුපි. ධම්මන්ති පදං ආජානනතීති පදෙ කම්මං. භවන්ති බුධියඬා එතස්මාති 'භාවෝ', ජානනං. අඤ්ඤතාවිස්ස පුග්ගලස්ස අඤ්ඤතාවිනං තං සම්පයුත්තධම්මානංවා භාවෙ අ ඤ්ඤතාවිභාවෝ. සුත්තන්තෙති පදං අනාගතත්තාති පදෙ ආ ධාරෙ. ඉමාසානි අභිධම්මෙ ඉමාස පටිපාටියා. සුත්තනතස්මිං ගීති ආදි දලහීකරණං. එවන්ති ඉමාස පටිපාටියා. එතානි ච චක්ඛුන්ද්‍රියන්ති ආදි වචනෙ. අඤ්ඤථාඨං ආගතො නයෝ 'අඤ්ඤ ථානයෝ'. එතෙසුගීති ආදි විත්ථාරෙ. ගිසච්චං එතෙසු චක්ඛු ස්සියාදිසු අත්ථතො ලක්ඛණාදිහි කම්මතොව තථා හෙදං කිච්චා භූමිතොව විනිවිජ්ඣං පණ්ඩිතෙ විජානියානි සම්බන්ධෙ. චසද්දෙ අත්ථතොව ලක්ඛණාදිහිව කමතොවානි යොජෙතබ්බෝ. භූමිතොවානි චසද්දෙ කිච්චාව භූමිතොවානි යොජෙතබ්බෝ. තත්ථානි තෙසු අඤාදිසු. නිඛාරණං. තඤානිච්චා තස්සං ගාථා යං විනිවිජ්ඣෝ වෙදිතබ්බෝ. තිසූති අනඤ්ඤතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රි යාදිසු. නිඛාරණං. පඨමං ඉන්ද්‍රියං චුත්තන්ති පදෙ කම්මං. ඉ න්ද්‍රියසමඞ්ගිතොති ඉඤ්ඣාවසංඛාතස්ස අත්ථස්ස විජ්ජමානතෝ.

චතුසච්චානි ආදි අඤ්ඤතාවිනොති පදස්ස විවරණං. කො පනෙස ඉති පුච්ඡා. ලිඞ්ගති ගණ්හෙති ඤපෙතීති 'ලිඞ්ගං'. යං ධම්මජාතං කම්මසංඛාතං ඉන්ද්‍රියං ලිඞ්ගෙති—පෙ—ඤපෙති ඉති තස්මා තං ධම්මජාතං 'ලිඞ්ගං'. ලිඞ්ගියතීවා එතෙනාති 'ලිඞ්ගං' වා කම්මසංඛාතො ඉන්ද්‍රා එතෙන ධම්මජාතෙන ලිඞ්ගියති ඉති තස්මා තං ධම්මජාතං 'ලිඞ්ගං'. ඉන්ද්‍රස්ස ලිඞ්ගං 'ඉන්ද්‍රලිඞ්ගං'. ඉන්ද්‍රලිඞ්ගස්ස අත්ථො සභාවො 'ඉන්ද්‍රලිඞ්ගත්ථො'. ඉන්ද්‍රලිඞ්ගං එව වා අත්ථො 'ඉන්ද්‍රලිඞ්ගත්ථො'. ඉන්ද්‍රෙන භගවතා දෙසිතං 'ඉන්ද්‍ර දෙසිතං'. ඉන්ද්‍රෙන භගවතා දිට්ඨා සෙවිතා 'ඉන්ද්‍රදිට්ඨං'. කම්මසංඛාතෙන ඉන්ද්‍රෙන සිට්ඨං උප්පාදිතං 'ඉන්ද්‍රසිට්ඨං'. ඉන්ද්‍රෙන භගවතා ජුට්ඨං සෙවිතං 'ඉන්ද්‍රජුට්ඨං'. ඉධානි ඉමෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු. භගවාභීති ආදි විත්ථාරෙ. කුසලා—පෙ—කම්මං ඉන්ද්‍රා කාස්මා ක මෙමස්ස කාස්සචි පුග්ගලස්ස—පෙ—භාවතො. කමෙමස්සති පදං ඉස්සරියානි පදෙ ආධාරෙ.

තෙනාති භගවතා කම්මස්සව ඉන්ද්‍රත්තා. එත්ථානි එතෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු. නිඛාරණං. තෙනාති කුසලාකුසලකමෙමන. එතානීති ඉන්ද්‍රියානි. කානිචීති ඉන්ද්‍රියානි. ගොචරාසෙවනාදාති ගොචරකරණසංඛාතාය ආසෙවනාය. භාවනාය සෙවනාදාති වඩ්ඪනසංඛාතාය ආසෙවනාය. චක්ඛුන්ද්‍රියාදි දළහිකරණං. හි සච්චං චක්ඛු—පෙ—පවත්තියං චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනං පවත්තියං චක්ඛාදීනං ආධිපච්චං සිඛිංහි කස්මා තස්මා චක්ඛාදිමිහි නික්ඛෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනං නිඤ්ඤත්තා—පෙ—මතුහනා. එත්ථානි ඉන්ද්‍රියෙසු. නොසන්ති ඉන්ද්‍රියානං. පවිත්‍රියාදිනිඝීති ආදි දළ්හිකරණං. සෙසානි ඉන්ද්‍රියානි තත්ථ අඤ්ඤාලිනියං ලක්ඛණාදිහි සරූපෙනෙව ආගතානි. අයංපීති අයංපි කමෙමා. අපිසද්දෙ ආගතනවිභංගෙ වුත්තකමං අපෙක්ඛති. තත්ථානි ඉන්ද්‍රියෙසු. නිඛාරණං. පරිඤ්ඤායාති පරිජානිත්වා. අරියස්ස භූමි 'අරියභූමි'. තස්ස පටිලාභො 'අරියභූමිපටිලාභො'. සො ධම්මො අයං ඉති නිදස්සනත්ථං ඤුඛනත්ථං. තතො තදනන්තරං ඉච්චි—පෙ—සුරිසිත්‍රියඤ භගවතා දෙසිතන්ති සම්බන්ධො. සොති අස්ස භාවෙ. යාව යත්තකං කාලං තස්ස ජීවිනින්ද්‍රියස්ස පවත්ති අත්ථි තාව තත්තකං කාලං. වේදයිතානන්ති වෙදනානං. තතොති ජීවිනින්ද්‍රියතො පරං. තං නිරොධත්ථන්ති තෙසං සුඛින්ද්‍රියාදිනං නිරොධත්ථං. තස්සෙවාති අනාඤ්ඤතඤ්ඤස්සාමිනින්ද්‍රියස්ස. තතොති අනාඤ්ඤතඤ්ඤස්සාමිනින්ද්‍රියතො අනන්තරං. තතොති අඤ්ඤතාවින්ද්‍රියතො. ඉතොති අඤ්ඤතාවින්ද්‍රියතො. ඉමස්සාති අඤ්ඤතාවින්ද්‍රියස්ස. ඉමස්මින්ති අඤ්ඤතාවින්ද්‍රියෙ. එත්ථාති ඉන්

ද්‍රියෙසු. තං ඡිති ආදි දල්හීකරණං. ඡි සබ්බං ජීවිතින්ද්‍රියං. කිං---පෙ---නිබ්බත්ති වොදකොවෙ වදති. චතුත්ථන්ද්‍රියස්ස ඉදං නිබ්බත්ති සම්බන්ධො. ඉන්ද්‍රියපච්චයභාවෙනසාධෙතුබ්බං යං තං නිබ්බං යං තං අත්තාකාරාභුවත්තාපනන්ති සම්බන්ධො. වසද්දෙ සාධෙතබ්බව අත්තා---පෙ---පනඤ්ඤුති යොජෙතබ්බො. අත්තනො ආකාරො 'අත්තාකාරෝ'. අත්තාකාරස්ස අභුවත්තාපනං 'අත්තා---පෙ---පනං'. වසෙ වත්තාපනං 'වසවත්තාපනං'. නිමිත්තව කුත්තව ආහ 'නිමිත්තකුතාකපා'. තෙ එව ආකාරා 'නිමිත්ත---පෙ---කාරා'. ඉත්ථිපුරිසානං නිමිත්තකුත්තාකාරා 'ඉත්ථි---පෙ---කාරා'. ඉත්ථිපුරිසනිමිත්තකුත්තාකප්පාකාරානං නිමිත්තභාවෙන අභුබ්භානං 'ඉත්ථි---පෙ---භුබ්භානං'. තස්ස සංයොජනස්ස පහානං 'තප්පහානං'. තප්පහානස්ස අභිමුඛා 'තප්පහානාභිමුඛා'. තප්පහානාභිමුඛානං භාවෝ 'තප්ප---පෙ---භාවෝ'. තප්පහානාභිමුඛභාවස්ස කරණං 'තප්ප---පෙ---කරණං'. තභුකරණඤ පහානඤ 'තභුකරණප්පහානානි'. කාමරාගබ්‍යාපාදදිනං තභුකරණප්පහානානි 'කාම---පෙ---පහානානි'. අමතස්ස අභිමුඛා 'අමතාභිමුඛා'. අමතාභිමුඛානං භාවෝ 'අමතාභිමුඛභාවෝ'. තස්ස පච්චයෝ 'අමතා---පෙ---පච්චයෝ' අමතාභිමුඛභාව පච්චයස්ස භාවෝ 'අමතා---පෙ---පච්චයතා'. ඉන්ද්‍රියානං අත්ථාදීහි විනිච්ඡයවිඤාණෙ කිං ඵලං හොතීති ඡුච්ඡං සඛාය එවං ඛිතාදිමාහ. ඛිසබ්බං එවන්ති එවං යථා වුත්තනයෙන ඉන්ද්‍රියානි විජානන්තෝ සංවෙගබහුලො ඉන්ද්‍රියසංවරෙ යීතෝ භික්ඛු ඉන්ද්‍රියානං පරිඤ්ඤඤ පරිජානිතා දුක්ඛස්ස අන්තං නිගච්ඡති. නිද්දෙසවාරෙ විජ්ජමානං සබ්බං වචනන්ති යොජනා. ඉඛාති ඉන්ද්‍රියවිභංගෙ. එවන්ති එවං සබ්බසංගාහකෙන සන්තෙපි. එත්ථාති ඉන්ද්‍රියෙසු නිඛාරණං.

අභිධම්ම භාජනීයං.

අරූපම්ඤකතා ඉධ ඉමස්මිං සතින්ද්‍රියෙ. අනාරම්මණාති එවං එකන්ත නානාරම්මණෙ වුච්චමානෙ ජීවිතින්ද්‍රියං භගවතා අනාහට්ඨං නභාසිතන්ති සම්බන්ධො. අනාහතන්තිපි අත්ථි. එතන්ති ඉන්ද්‍රියානි වචනං. තං ඡිති ඛිසබ්බං සුඛදුක්ඛවඤං. අරූපකොට්ඨාසවසෙනාති අරූපකොට්ඨාසභාවෙන සියා පක්ඛෙ සංගඛිනං ගණිතං. තානිති සුඛින්ද්‍රියාදිනි. අත්තාරම්මණාති එත්ථ වුත්තානි දඛින්ද්‍රියානි දෙමනස්සෙන සඛිං හෙට්ඨා නවින්ද්‍රියා සියා පරිත්තාරම්මණාති ආදි වචනෙ වුත්තා නෙව.

තත්ථාති මනින්ද්‍රියාදිසු. යෙසානි...පෙ...කාලෙපි නාවත් තබ්බාරම්මණානීති සම්බන්ධො. තානීති සුඛාදිනි. තත්ථාති අ ඝින්ද්‍රියෙසු. වෙදිතබ්බොති පදෙ ආධාරෙ.

ඉන්ද්‍රියවිභංගො නිට්ඨිතො.

---

(6) යා අයං තන්ති භගවතා නික්ඛිත්තා තස්සා තන්තියා අ ත්ථසංවණ්ණනං කරොන්තෙන පණ්ඩිතෙන අත්ථ සංවණ්ණනා කාතබ්බාති සම්බන්ධො. විභජ්ජවිභජ්ජා වදන්ති සීලෙනාති 'විභජ්ජවාදිනො'. සාවකා. විභජ්ජවාදිනං මණ්ඩිලං සමූහොති 'වි භජ්ජවාදිමණ්ඩිලං'. විභජ්ජවාදිනොවා භගවතො මණ්ඩිලං ප රිසා 'විභජ්ජවාදිමණ්ඩිලං'. අනායූහත්තෙනාති පරහමඝ දෙසා රොපනවසෙන ව්‍යාපාරං අකරොන්තෙන. වසද්දෙ කරොන් තෙනාව අබ්භාචික්ඛන්තෙනවාති ආදිනා යොජෙතබ්බො. පො රාණා යථා නිං ආහු. සව්වං...පෙ...ඉති වතුරො ධම්මා දු ද්දසා දෙසෙතුම දුක්කරා ඉති පොරාණා ආහු: වසද්දෙ දුද්දසාව දුක්කරාවාති යොජෙතබ්බො. තස්මාති පදං පරිතුලසිඛාති ප දෙ හෙතු. අඤ්ඤත්‍ර ආගමා...පෙ...ඝීති. ආගමාධිගමා පතෙතා ලබ්ධො යෙහි තෙ 'ආගමාධිගමප්පතතා'. පටිසම්භිදා ඤ ණප්පත්තානි අධිප්පායො. පරිතුලසිඛාති පදං වත්තු ඉතිපදං පුබ්බකාලකිරියා. අජ්ජ ඉදානි පච්චයාකාරවණ්ණනං වත්තුකා මො අහං පතිට්ඨං අත්තනොයෙව ඤාණබලෙන නාධිගච්ඡාමි. කිම්ව. සාගරං අජ්ඣොගාළ්හා පතිට්ඨං නාධිගච්ඡන්තො පු රිසො ඉවාති සම්බන්ධො. නානා...පෙ...පණ්ඩිතං ඉදං සා සනං පන අඛොවිජ්ඣනානං පවත්තති පුබ්බාචරිය මගෙහාව අඛ් ඛොවිජ්ඣනෙනා යස්මා පවත්තති තස්මා තං උභයං සනනිස්සාය සුඤ්ඤනිස්සාය එතස්ස පටිච්චසමුප්පාදස්ස අත්ථ වණ්ණනා ආරභිස් සාමි අහං සමාඛිතා තුම්හෙ තං අත්ථවණ්ණනා සුණාථ. පනස ද්දෙ විසෙසත්ථො. වසද්දෙ සාසනම්ව පුබ්බාචරිය මගෙහාවා නි යොජෙතබ්බො. අථවා: වසද්දෙ නාකෙවලමෙව සාසනං අඛ්ඛොවිජ්ඣනානං පවත්තති. අථඛො පුබ්බාචරිය මග්ගොපි අඛ් ඛොවිජ්ඣනෙනා පවත්තතීති යුජ්‍යති. යොකොචි පුග්ගලෝ ඉ මං පටිච්චසමුප්පාදං අවිඝ්ඨිකතා අත්ථං හිතං කත්‍රා: අඤ්ඤානංවා අවිඝ්ඨිකත්‍රා සුණෙය්‍ය. සො පුග්ගලෝ පුබ්බාපරියං පුබ්බකා ලතො අපරකාලභාවං විසෙසං ඤාණවිසෙසං ලභෙථ ලභති සො පුග්ගලෝ පුබ්බා...පෙ...විසෙසං ලබ්ධා ලභිත්වාන මච්චුරාජස්ස අදස්සනං ගච්ඡෙය්‍ය. පුබ්බකාලකිරියා අපරො නා

ලෝ 'පුබ්බාපරෝ'. පුබ්බාපරෙ පවත්තනීති 'පුබ්බාපරියං'. අත්ථ වඤ්ඤනා ආරභන්තෝ අවිජ්ජාඝාදිමාහ. ඉති සච්චං අවිජ්ජා...පෙ...ආදිසු පදෙසු ආදිතොයෙව තාව පඨමං. දෙසනා භෙදතො...පෙ... විභජනා විනිච්ඡයෝ පඤ්ඤතෙන විඤ්ඤූනබ්බොති සම්බන්ධෝ. අවි...පෙ...ආදිසූතිපදං විඤ්ඤූනබ්බොති පදෙ ආධාරෙ. ඉති සද්දෙ චිත්ථාරජොතකො. ච සද්දෙ දස්ස...පෙ...භෙදතොව අත්ථ...පෙ...දිතො ච විභත්ථානාවාති යොජෙතබ්බො. තත්ථාති ගාථාසං වුත්තපදෙසු නිධාරණං. දෙසනාභෙදතො ඉතිපදෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. භගවතොඝීති ආදි චිත්ථාරෝ. භගවතොති පදං දෙසනාති පදෙ සම්බන්ධෝ. යථාඝානි ආදි පාකටකරණං. සොති සො පුරිසෝ. තන්ති විල්ලිං. භගවා පටිච්චසමුප්පාදං දෙසෙති සුභාසතෙතති අධිප්පායෝ. තස්සාති සඛෝ සො භික්ඛුවෙතු මාරෝ...පෙ...තිට්ඨතීති එවං වුත්තස්ස පුග්ගලස්ස. අප්පොස්සාති ඛිලිභා පරිනිට්ඨපෙභා. නන්දිනි පදං උප්පජ්ජතීති පදෙ කත්තා. වෙදනාසු යා නන්දි තං උපාදානං තස්ස පුග්ගලස්ස උපාදානපච්චයා භවෝ සම්භවතීති යොජනා. එතං භගවා පටිච්චසමුප්පාදං දෙසෙතීති සම්බන්ධෝ. ජාතිපච්චයා ජරාමරණං ඉති ඛොපනෙතං එවං ඛොපන එතංවචනං මයා වුත්තං ජාති...පෙ...මරණං සම්භවති නොවාසම්භවතීති. එත්ථ මයා වුත්ත පඤ්හෙ තුම්හාකං මති කථං? වාහොති ඉති භගවා පුච්ඡතීති සම්බන්ධෝ. ජාතිපච්චයා...පෙ... මරණං. ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති එවං. නො අම්හාකං මති එත්ථ පඤ්හෙ හොති. කස්මාපන එවං භගවා දෙසෙතීති ඉති පුච්ඡා. සමන්තතො භද්දකං ඝස්ස සො 'සමන්තභද්දකෝ'. තස්සභාවෝ 'සමන්තභද්දකත්තං'. දෙසනායෙව විලාසෝ 'දෙසනාවිලාසෝ'. දෙසනාවිලාසං පත්තො 'දෙසනාවිලාසම්පත්තෝ'. තස්ස භාවෝ 'දෙසනා...පෙ...පත්තත්තං'. ච සද්දෙ සමන්තභද්දකත්තාව දෙසනා...පෙ...පත්තත්තාවාති යොජෙතබ්බෝ. සමන්තභද්දකොඝීති ආදි චිත්ථාරෝ. ඉති සච්චං සමන්තභද්දකෝ පටිච්චසමුප්පාදෙ චතුබ්බිධ සුත්තතො තතො තතො දෙසනා තො ඤාපටිවෙධාය මග්ගස්ස පටිවෙධාය පටිච්චසමුප්පාදස්ස පටිවෙධාය වා සංවත්තනතියෙව. චතුවෙසාරජ්ජ...පෙ...භාවප්පත්තියාවාති පදවසං දෙසනාවිලාසම්පත්තොති පදෙ තතියා විසෙසනං. සොති භගවා. විසෙසතොති පදං ඤාතබ්බාති පදෙ තතියා විසෙසනං. අථවා විසෙසතො පනා චතුන්නංපිදෙ සනානං කාරණං එවං වෙදිතබ්බන්ති පදෙ සම්බන්ධෝ. අඤ්ඤ

භගවතො පටිච්චසමුප්පාදස්සවා යා අනුලොම දෙසනා අත්ථි. ප
ඤ්ඤා-පෙ-ජනං සම්භුපස්සතො භගවතො සා දෙසනා
යථාසකෙහි පච්චයුපපන්නානං ඛන්ධානස්ස අත්තනො අනුරූපෙහි අ
විජ්ජාදීහි කාරණෙහි සංඛාරාදීනං පවත්ති-පෙ-භගවතා
පවත්තිතා දෙසනා ඉති පණ්ඩිතෙන ඤාතබ්බාති සම්බන්ධො. අ
නුලොමෙන දෙසනා 'අනුලොමදෙසනා'. සංඛාරාදීනං පවත්ති
යා කාරණං 'පවත්තිකාරණං'. පවත්තිකාරණං එව විභාගො ව
සෙසා 'පවත්තිකාරණවිභාගො'. පවත්තිකාරණවිභාගෙ සම්මු
ළ්හා 'පවත්ති-පෙ-සම්මුළ්හා'.සා පටිලොමදෙසනා ස
ඤ්ඤස්සනත්ථං භගවතා පවත්තිතාති සම්බන්ධො. නිච්ඡන්ති දුක්ඛං,
වතාති එකංසෙන. අනුවිලොකයතොති අනුවිලොකෙන්තස්ස
මහාපුරිසස්ස. පටිවෙධ ඉති පදෙ සම්බන්ධො. පටි විජ්ඣනං
'පටිවෙධො'. පුබ්බභාගෙ පටිවෙධෝ 'පුබ්බභාගපටිවෙධෝ'. අ
නුසරණං අනුගමනං 'අනුසාරං'. පුබ්බභාගපටිවෙධස්ස අනුසර
රණං 'පුබ්බ-පෙ-සාරං'. මහාපුරිසස්ස සම්බොධිතො පු
බ්බභාගෙ ජාතිආදිකං හෙතු ඵලස්ස පටිවෙධස්ස අනුගමනන්ති
අත්ථො. අථවා අනුවිලොකයතො භගවතො සා අනුලොමදෙස
නා භගවතා පවත්තිතාති සම්බන්ධො. නාසෙනාති පදං අනුවි
ලොකයතොති පදෙ නිහාවිසෙසනං. පුබ්බ-පෙ-අනු
සාරෙනාති පදං දස්සනත්ථන්ති පදෙ නිහාවිසෙසනං. දුක්ඛ
ස්සාති පදං කාරණ ඉති පදෙ සම්බන්ධො. සා දෙසනා පටිපා
ටිසඤ්ඤනත්ථං පවත්තිතාති සම්බන්ධො. ආහාර-පෙ-
සාරෙනාති පදං අනිහරිභාති පදෙ නිහාවිසෙසනං. ආහාරා
නං නිදානං 'ආහාරනිදානං'. ආහාරනිදානස්ස වවත්ථාපනං 'ආ
හාර-පෙ-පඨං'. තස්ස අනුසාරං 'ආහාර-පෙ-
අනුසාරං'. යාව අනිතං අඛානන්ති යාව අනිතාචාරං අඛානන්ති
අත්ථො. හෙතුනො ඵලං 'හෙතුඵලං'. හෙතුඵලස්ස පටිපා
ටි 'හෙතුඵලපටිපාටි'. හෙතුඵලපටිපාටියා සන්දස්සනං 'හෙතු
-පෙ-සන්දස්සනං'. සා දෙසනා අනාගතඛානා සන්දස්
සනත්ථං පවත්තිතාති සම්බන්ධො. අඛානෙති පදං සන්දස්ස
නත්ථන්ති පදෙ ආධාරෙ. පච්චුප්පන්නෙ කාලෙති අත්ථො. අ
නාගතඛානඤ්ච සො හෙතූචාති 'අනාගතඛාහෙතූ'. අනාගතඛා
හෙතූනොසමුඛ්ඨිතිති 'අනාගතඛාහෙතූසමුඛ්ඨානං'. ඵලං, අනා
ගතඛාස්ස සඤ්ඤස්සනං ඤපනං 'අනාගතඛාසඤ්ඤස්සනං'. නානූති
වතුබ්බිධාසු දෙසනාසු. යා සා අනුලොම දෙසනා භගවතා වුත්
තාති සම්බන්ධො. වෙනෙයඣජනස්සාති පදං සන්දස්සනත්ථ
න්ති පදෙ සම්පදානං. සා දෙසනා ඉධ විභඞ්ගෙ භගවතා නි

කඩිත්‍යා ඉති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බා. එත්ථ අවිජ්ජාදිසු අවිජ්ජා ආදිනෝ භගවතා කස්මා පන වුත්තා පකතිවාදිනං පුග්ගලානං පකතියිය අවිජ්ජාපි අකාරණං කිං? ලොකස්ස මූල කාරණං කිං? ඉති පරවාදී පුච්ඡති. අවිජ්ජා අකාරණං නහොති. ඕසව්වං ආසව පෙ සමුදයොති එවං අවිජ්ජායකාරණං භගවතා වුත්තං ඉෙන සභාවෙන අවිජ්ජාමූලකාරණං සියා පරියායෝ සභාවෝ අත්ථීපනාති සම්බන්ධෝ. නොපන තෙනමෝ සෝ සභාවෝ ඉති පුච්ඡා. අවිජ්ජාය වට්ටකථාය සීසභාවෝ පධානභාවෝ මූලකාරණං වුත්තමත්ථං භාඛෙන්තෝ භගවාඛිති ආදිමාහ. ඕසව්වං යථාභාති කථං භගවා ආහ. පුරිමා පෙ අවිජ්ජා ඉති භගවා ආහ. ඉතොති කාලතෝ. අථ පඤ්ඤති පඤ්ඤා එවං අවිජ්ජාසම්භවේ අඤාසි. ඉතිති පදං කොට්ති පදස්ස හරූපං. එවංවෙතන්ති පුරිමා කොට් නව පඤ්ඤයති අවිජ්ජායාති එතං පුරිමාකොට් අපඤ්ඤයනං පණ්ඩිතෙන වුච්චති. එවං වචනෙ අථ ච පන ඔදිපි සති. ඉදපච්චයා අවිජ්ජා පඤ්ඤයති ඉමෙ පච්චයා එතිස්සාති 'ඉදපච්චයා'. භගවා භවතණ්හංවා දෙසෙති. යථා කථං භගවා ආහ. කස්මා පන පෙ කථෙති ඉති පුච්ඡා. සුගති පෙ භූතන්තා භගවා ඉමෙ ධමෙම කථෙතීති සම්බන්ධෝ. දුග්ගතිගාමිනොඛීති ආදි දල්ඛීකරණං. ඔස්මා ආරබ්භතීති සම්බන්ධෝ. අවිජ්ජාභිභූතානි අවිජ්ජායඅභිභූතෝ. සුට්ඨුප්පජ්ජොති පදං ආරබ්භතීති පදෙ කත්තා. අග්ගිසන්තාපොච ලඝුලොච 'අග්ගිසන්තාපලඝුලං'. අග්ගිසන්තාපලඝුලෙන අභිඤාවා අභිඤවා 'අග්ගිසන්තාපලඝුලාභිඤාවා'. පරිස්සමෙන අභිභූතා පරිස්සමාභිභූතා. වජ්ඣිගාව් උණ්හොදක පානං ආරභති විඤාති සම්බන්ධෝ. තාඝ ආතුරතායාති පදං ආරභති විඤාතිපදෙ තතියාවිභත්තිඅත්ථෙ නං. ඔතුවා. කිලෙසන්තාපතොති පදං නිරස්සාදන්ති පදෙ ඔතු. කිලෙසෙන සන්තාපෝ 'කිලෙසන්තාපෝ'. දුග්ගති විනිපාතනොති පදං අනත්ථාවඛංපිති පදෙ ඔතු. දුග්ගතිං විනිපතන්ති සත්තා එතෙන කම්මෙනාති 'දුග්ගතිවිනිපාතං'. වසද්දෙ නිරස්සාදංපිච අනත්ථාවඛංපි වාති ඉෙ ජෙතබ්බෝ. අථවා. වසද්දෙ එවත්ථෝ. දුග්ගති විනිපාතෝ එවාති අත්ථෝ. භවතණ්හාභිභූතෝ සුට්ඨුප්පජ්ජනා සුගතිගාමිකම්මං ආරභතීති සම්බන්ධෝ. සිතුදන තණ්හාඝ සිතුදපානං ආරභතිවියාති සම්බන්ධෝ. කිලෙසන්තාප විරහිතොති නිල්ලෙසන්තාපතෝ විරහිතෝ. දුග්ගති පෙ විනොදනන්ති දුග්ගතිඝ දුක්ඛෙන පරිස්සමස්ස විනොදනං. සුගතිං ගච්ඡන්තීති සත්තා එතෙනාති සුගතිගාමී. සුගතිගාමී එව කම්මං 'සුග

නිගාමිකම්මං'. ධම්මෙසූති නිඛාරණං. සෙසපදත්ති කතමං දෙසනා. අවිජ්ජා උපනිසං කාරණං එතෙසන්ති 'අවිජ්ජූපනිසා'. කත්ථචි ඨානෙ උභයමූලිකංපි දෙසනා දෙසෙතීති සඞ්ඛන්ධෝ. අවිජ්ජානීවරණා අස්සාති 'අවිජ්ජානීවරණෝ'. බාලස්සාති පදං සමුදගතොති පදෙ සම්පදනං. සම්පයුත්තස්සාති තණ්හාය පවිඛඬ්ඩ. එවං අවිජ්ජාය නිවුත්ථත්තා තණ්හාය සම්පයුත්තත්තාච අයං කායෝ සවිඤ්ඤාණක කායෝ ඛන්ධපඤ්චකං. ආයතනජඤ්ඤං වා සමුදගතා උපපත්තියා ඉති එවං අයච කායෝ බහිඛාච නාමරූපං බහිඛා සවිඤ්ඤාණක කායෝ ඛන්ධපඤ්චකං සළායතනාදීනිවා උප්පත්තියා. ඉත්ථං ඉමිනා පකාරෙන එතං අජ්ඣත්තිකබාහිරවසං වසං නාම. වසං අජ්ඣත්තිකබාහිර වසං පටිච්ච උප්පත්තියා එසෙවා. යෙහි කාරණෙහි ආයතනෙහි උප්පත්තියා එසෙව පුථුජ්ජනෝ බාලෝ සුඛදුක්ඛං පටිසංවෙදෙති සලෙව ආයතනානි සම්ඵස්ස කාරණානි. අථවා යෙහි නෙසං කාරණෙහානං ආයතනානං අඤ්ඤතරෙන ආයතනෙන උප්පත්තියාඵස්සෙන පුථුජ්ජනෝ බාලෝ සුඛදුක්ඛං පටිසංවෙදෙති සලෙව ආයතනානීති යොජනා. තාසු තාසු දෙසනාසූති නිඛාරණං ඉධානි විභඞ්ග. දුග්ගතිගාමිකම්මස්ස විසෙසපච්චයභාවෙනයා ධම්මජාති තං අවිඡ්ඡිදං විඤ්ඤූති ඉති තස්මා සා ධම්මජාති අවිජ්ජා. විඡ්ඡිදස්ස විසෙසපච්චයභාවෙනා යා ධම්මජාති තං විඡ්ඡිදං නවිඤ්ඤූති ඉති තස්මා සා ධම්මජාති අවිජ්ජා. රාසී එව අත්ථං 'රාසත්ථං'. පවාපෙන්ති පවත්තාපෙති. ඉං ධම්මජාතං පටිච්ච එලං එති පවත්තති සෝ ධම්මෝ පච්චයෝ. පටිච්චාති පදස්ස න විනා නෙන පච්චයකම්මෙන තං පච්චයධම්මං අපච්චවෙ සඞ්ඛිවාති අත්ථෝ.

සංඛාරසද්දෙනාති සංඛාරසද්දගහණං. තත්ථාති තෙසු ද්වීසු සංඛාරෙසු. කත්ථාති වතූසු සංඛාරසද්දෙසු න ආගත සංඛාරෙසු. තෙපීති අභිසංඛතසංඛාරා. අනිච්චා පෙ එත්ථෙව වචනෙ සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. නොසන්ති අභිසංඛත සංඛාරානං. තස්සාති අභිසංඛරණක සංඛාරස්ස. හොති පයොගාභිසංඛාරෙ. ආනතොති පදෙ කත්තා. යාවතිකාඨත්තකා අභිසංඛාරස්ස කායිකචෙතසිකවිරියස්ස ගතියොති. තාවතිකඨානං ගන්ත්වා අක්ඛාහතං මඤ්ඤ අක්ඛෙන ආහතංවිය අත්ථෝති ඉති ආදිසු පයොගෙසු ආගතෝ. නකෙවලඤ්ච එතෙසෙව සංඛත සංඛාරාදයෝ සංඛාරසද්දෙන ආහතසංඛාරා. අඤ්ඤෙපි අනෙකසංඛාරාති සම්බන්ධෝ. නාගෙනාති පදං ආහනාති පදෙ නතියා විසෙසනං. තෙසු සංඛාරසද්දෙන ආහතසංඛාරෙසු යෝ සං

ඛාරෝ සංඛතසංඛාරෙ සංගහං ගච්ඡේය්‍ය සෝ සංඛාරෝ නත්ථි. ඉතෝ සංඛාරපදතොපරං වුත්තෙසු සංඛාර-පෙ-ආදිසු ච වතෙසු යංවචනං මයා වුත්තං තංවචනං වුත්තනයතෙව පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බං. අවුත්තෙපි වචනෙ විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධෝ.

ගංඛිත්‍වජාතං ආයෙ සංඛාරදුක්ඛෙ තණ්හති චිත්ථාරෙති ආයතනව සංඛාරදුක්ඛං නයති පවත්තෙතීති තස්මා තං ධම්මජාතං ආයතනං. සත්තා එතෙන ධම්මජාතෙන මරන්ති ඉති තස්මා තං ධම්මජාතං මරණං. නකෙවලඤ්ච සොකාදිහෙව සම්භවන්ති සද්දස්ස යොජනා කතා. ඉතරථාපීති හි සව්වං. සඛ්බපදෙහි සම්භවන්ති සද්දස්ස අයොජනඛණ්ඩතෙ ඉතරෙ අත්ථෙසති. අවි-පෙ-ඉති වචනෙවුත්තෙ සංඛාරා කිං කරොන්ති? ඉති එවං සංඛාරානපඤ්ඤුයෙය්‍යුං. සඛ්බඤ්ඤාති සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණන්ති ආදිසු. තෙන එවන්ති පදෙන අවි-පෙ-රණෙහි සංඛාරාදයෝ සම්භවන්ති ඉස්සර-පෙ-දිහි සම්භවන්ති ඉති අධිප්පායං භගවා දස්සෙති. නඤ්ඤං 'අඤ්ඤාණං'. අඤ්ඤාණං ලක්ඛණං එතිස්සාති 'අඤ්ඤාණලක්ඛණා'. තංසම්පයුත්තානං පුග්ගලස්සවා සම්මොහාපනතෙ 'සම්මොහනං'. සම්මොහනං රසෙ එතිස්සාති 'සම්මොහනරසා'. ආරම්මණඤ්චං ජානීයතීති 'ඤාදනං'. ඤාදනංභූතා පච්චුපට්ඨානීති 'ඤාදනපච්චුපට්ඨානා'. ආසවපදට්ඨානං එතිස්සාති 'ආසවපදට්ඨානා'. ආසුඛනඛ්‍යාපාරකරණං රාසිකරණංවා 'ආසුඛනං'. ආසුඛනංරසෙ එතෙසන්ති 'ආසුඛනරසා'. චෙතියතෙ ඛ්‍යාපාරමාදියතෙති 'චෙතනා'. චෙතනාභාවෙන පච්චුපට්ඨන්තීති 'චෙතනාපච්චුපට්ඨානා'. නාමරූපතො පුබ්බෙ ගච්ඡති පවත්තතීති 'පුබ්බඞ්ගමං'. පුබ්බඞ්ගමං රසෙ අස්සාති 'පුබ්බඞ්ගමරසං'. පුරිමභවෙනඤ්ඩං පටිසන්ධනං 'පටිසන්ධි'. පටිසන්ධිහුත්වා පච්චුපට්ඨානීති 'පටිසන්ධිපච්චුපට්ඨානා'. විඤ්ඤාණෙන සම්පයුත්ජනං 'සම්පයොගො'. සම්පයොගොරසෙ අස්සාති 'සම්පයොගරසං'. අඛ්‍යාකතභාවෙන පච්චුපට්ඨානීති 'අඛ්‍යාකතපච්චුපට්ඨානං'. ආයතනං ඝටනං ලක්ඛණං අස්සාති 'ආයතනලක්ඛණා'. දුක්ඛාධිනොති පවත්තති එතෙනාති 'හෙතු'. හෙතු ලක්ඛණං එතිස්සාති 'හෙතුලක්ඛණා'. අභිනන්දනං ලක්ඛණං එතිස්සාති 'අභිනන්දනරසා'. අභිනන්දිභාවෙන පච්චුපට්ඨානීති 'අභිනන්දිභාවපච්චුපට්ඨානා'. තණ්හාය දල්හත්තං 'තණ්හාදළ්හත්තං'. තණ්හාදළ්හත්තම දිට්ඨිව 'තණ්හාදළ්හත්තදිට්ඨි'. තණ්හාදළ්හත්තදිට්ඨිසුඛනා පච්චුපට්ඨානීති 'තණ්හාදළ්හත්තදිට්ඨිපච්චුපට්ඨානා'. එත්ථාති අ

විඤ්ඤාදිසු. එකච්ඡාදිතොති එත්ථ වචනෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. අප්පතිපජ්ජනං 'අප්පටිපත්ති'. දුක්ඛාදිනං අජානනන්ති අත්ථො. මිච්ඡාවිපලාසෙන පටිපජ්ජනා 'මිච්ඡාපටිපත්ති'. අසුභාදිසු සුභාදිගහණන්ති අත්ථො. වාරාරම්මණතොති පදං ඡබ්බිධානි පදෙ තතියා විසෙසනං. සබ්බෙසුපි පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගභූතෙසු අරූපධම්මෙසු ඡබ්බිධතා පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධො.

චතුයොනි යො සංවත්තතීතිති 'චතුයොනිසංවත්තනා'. පඤ්චගතියො සත්තෙ ගමෙන්තීති 'පඤ්චගතිගාමී'. වඤ්ඤණෙ සන්නිස්සියතීති වඤ්ඤණසන්නිස්සයං'. කම්මං එව පච්චයො 'කම්මපච්චයො'. භූතප්පසාදෙව විඤ්ඤණව 'භූතප්පසාදවිඤ්ඤණං'. එත්ථාති අවිජ්ජාදිසු නිඛාරණං. සොකාදයොව—පෙ—හයෙනා චුත්තා. චුත්තමත්ථං සාධෙන්තො ජරාතෝදි මාහ. හි සුවිවං ජරාමරණබ්භාහතස්ස ජරාමරණෙහි අභිභූතස්ස බාලස්ස තෙ සොකාදයො සම්භවන්ති. යථා කිං භගවා ආහ. අස්සුතවා—පෙ—පජ්ජතීති භගවා ආහ. උපත්තාළිත්ති උපපරණං. යාවචයත්තකං කාලං තෙසංසොකාදීනං පවත්තිආචත්තකං කාලං අවිජ්ජායපවත්තා ඉති තස්මා අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා සම්භවන්ත්ති. ඉති එවං සම්බන්ධමව භවචක්කං පුනපි හොති තස්මා නෙසම්පි සොකාදිනං ජරාමරණෙනෙව සඞ්ගං එකසඞ්ඛෙපංකත්වා වාදසෙව පටිච්ච—පෙ—නි ඉති පණ්ඩිතෙනාවෙදිතබ්බානීති යොජනා. කඩවාති පදං වාදසෙවාති පදෙ තතියා විසෙසනං. සඞ්ඛෙපකථාති සඞ්ඛෙපෙනකථා. හි සුවිවං. අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා ඉති එවනං භගවතා වුත්තං. තත්ථ තස්මිං අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති එවගෙ වුත්තෙසු අවිජ්ජාපච්චයෙසු සංඛාරෙසු දස්සෙතබ්බෙසු අවිජ්ජංතාව දස්සෙතුන්ති සම්බන්ධො. හි සද්දෙ විත්ථාරජොතකො. අවිජ්ජාපච්චයො එතෙසන්ති 'අවිජ්ජාපච්චයා'. පුත්තෙ ජනෙනා කථෙතබ්බෙ පඨමං පිතා ජනෙන කාරියති. හි සච්චං එවං පඨමං පිතුස්ස කථෙතෙසති මිත්තාමච්චස්ස—පෙ—පුත්තොඉති එවං පුත්තො ජනෙන කාරිතො යාවාහොති තාවා දෙසනා කුසලො භත්ථා—පෙ—අවිඤ්ඤණන්ති ආදිවචනං ආහාති සම්බන්ධො. සඞ්ඛාරානන්ති පදං ජනකත්ථෙනාති පදෙ කම්මං. ජනාකත්ථෙනාති පදං සදිසත්ති පදෙ තතියා විසෙසනං. පිති සදිසත්ති පිතුනාසද්දං. තණ්හාති තස්මිං කතමා අවිජ්ජාති ආදිවචනෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. අයං අවිජ්ජායස්මා නදෙතීති සම්බන්ධො. රසිතබ්බො පවිවිඤ්ඤිතබ්බොති 'රසො'. සභාවො. සස්ස අත්තනො

රසෝ සභාවෝ 'සරසෝ'. සස්ස අත්තනෝ රසෝ 'සරසෝ'. ය
ථාවෝ සරසෝ 'යථාවසරසෝ'. ලක්ඛිතබ්බන්ති 'ලක්ඛණං'. යා
ථාවසරසෝ එව ලක්ඛණං 'යාථාවසරසලක්ඛණං'. ඤාදෙහාහෝ
දිවචනං ජානිතුන්ති ආදිවචනස්ස අධිප්පායඤ්ඤාපනං. තථාති
උපසංහරණත්ථේ නිපාතෝ. වුතුසු දුක්ඛෙ ඤණන්ති ආදීසු ව
තුසු. සුත්තන්තෙ වුත්තෝ 'සුත්තන්තිකෝ'. සුත්තන්තිකෝ එ
ව පරියායෝ 'සුත්තන්තිකපරියායෝ'. සුත්තන්තෙ වුත්ත දෙස
නාති අත්ථෝ. තන්නානි පුබ්බන්තොති පදෙසු නිඛාරණං. ඉමේ
සං පච්චයා 'ඉදප්පච්චයා'. ඉදප්පච්චයා එව 'ඉදප්පච්චයතා'. අ
වජ්ජාදිනි පටිච්චසමුප්පජ්ජන්තීති 'පටිච්චසමුප්පන්නා'. පටිච්ච
සමුප්පන්නා එව ධම්මා 'පටිච්චසමුප්පන්නධම්මා'. තන්නානි පුබ්බ
න්තෙ අඤ්ඤණන්ති ආදි වචනෙ විනිවජ්ඣෝ වෙදිතබ්බෝ. අපි
සූති පුබ්බන්තෙ ඤණන්ති ආදීසු. එවං පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤණන්
ති ආදි වචනෙන කිං භගවතා කථිතං හොති. එවං කිච්චජාති
ඉතා අවිජ්ජං දසෙහතා ගහිතානීති සම්බන්ධෝ. තන්නානි තස්මිං.
අඤ්ඤණන්ති ආදි පදෙසු විනිවජ්ඣෝ වෙදිතබ්බෝ. අයං අවිජ්
ජා යස්මා නානහොතීති සම්බන්ධෝ. වුත්තමත්ථං උපමාය සාධෙ
න්තෝ යථාභූතාදිමාහ. තෙති මනුස්සා. අථ අනන්තරං තෙනා
පුරිසෙන. සංඛාවිවා නඩහලංවා ඉති වචනෙ වුත්තෙ. යානස්
සානි යානි පඨවිසති පදුනි අස්සා අවිජ්ජාය. තෙසංපිති පඨවිස
නියා පදුනං. අපිසද්දෙ නානකාවලං අඤ්ඤණන්ති ආදිනි අත්ථප
දුනි කථිතානිති අපෙක්ඛති. සෙයෘථිදන්ති ආදි විභාගෝ. සා
නි පඤ්ඤු. අත්ථොව අත්ථොව 'අත්ථෝ'. එල එලන්ති අත්ථෝ.
අත්ථෝ එවවා අත්ථඅත්ථෝ. කාරණඤ්ච කාරණඤ්ච 'කාරණකාරණං'
කාරණං එවවා කාරණං 'කාරණාකාරණං'. තන්නි අස්සාදි.
දස්සනත්ථාති විදස්සනා නාම පඤ්ඤු සාපි පඤ්ඤු. සංගහෙත්වා ස
ඛාණ්හාතීති 'සඛාහනා'. පරියොගාහෙත්වා ගණ්හාතීති 'ප
රියොගාහනා'. නාස්සාති අස්සා අවිජ්ජාය නත්ථි. දුම්මෙධස්ස
භාවෝ 'දුම්මජ්ඣං. මගෙහා පරිභ්‍රෂ්ටතාවෝති අධිකෙච්චුප්පත්ති
ච්ච. පතිනායාති පදං පච්ජිජ්ජතීති පදෙ ලක්ඛණත්‍රිභා. යස්
සාති යස්ස පුග්ගලස්ස සකාය සංඛාතනාගරෙ අයං අවිජ්ජාපති
තා තස්ස පුග්ගලස්ස නිඛාණ-----පෙ-----ඤණගමනං නිඛා
ණ-----පෙ-----ඤණස්ස ගමනං පවතතනං පච්ජිජ්ජති. තං ප
නාති තං අකුසලමූලං. මොහතොං අඤ්ඤං දෙසාදිකං තතොං
නි. ඉධානි අවිජ්ජාධිකාරෙ. එවං ලක්ඛණං යස්සා සා 'එවංල
ක්ඛණා'. දුක්ඛාරම්මණතාති දුක්ඛාරම්මණතාය. උප්පජ්ජතීති
පදෙ තතියාවිසෙසනං. දුක්ඛං ආරම්මණං එතෙසන්ති තං සම්ප

පුත්තබම්මානන්තිවා 'දුක්ඛාරම්මණා'. දුක්ඛාරම්මණානං භා
වෝ 'දුක්ඛාරම්මණතා' ආරම්මණමේවච ආරම්මණතා. සකත
ථෙ තා පච්චයො. දුක්ඛං ආරම්මණතා එතිස්සාති 'දුක්ඛාරම්මණ
තා'. වීසු නායෙසු දුක්ඛාරම්මණතාති පදං අවිජ්ජාති පදස්ස විසෙ
සනං. තස්මාති දුක්ඛාරම්මණං. තඤ්හි දුක්ඛාදිසු නිබ්බාරණං.
භාවොති දුක්ඛොති අත්ථො. අවිජ්ජා පදං නිඝිතත්තී ගොප
නා. තඤ්හි පුඤ්ඤාභිසංඛාරොති ආදි වචනෙ විනිවිජ්ඣථා. යො
ධම්මෝ පුඤ්ඤඤංඛාතස්ස අත්තනෝ කාරණං පුග්ගලං අපුඤ්ඤ
මලතෝ දුක්ඛසංනිලෙසතොව පුනාති ඡොඛෙති අස්ස කාරකස්ස
අජ්ඣාසයං ඤානං නිප්ඵාදනෙනා පුරෙතිව පුඤ්ඤ පුඤ්ඤන නි
ඛිතෙතබ්බභවං නිබ්බතෙතාති ඉති තස්මා සො ධම්මෝ පුඤ්
ඤ. පුඤ්ඤාභිසංඛාරොති එත්ථ ඉති සද්දෙ පරිසමාපනං. ආ
නඤ්ජාභිසංඛාරොති වත්තබ්බෙ ඉස්ස ආකාරංකත්වා ආනඤ්ජාභිසං
ඛාරොති වුත්තං. කායෙනාති පදං පවත්තිතොති පදෙ කත්තා.
කායස්සාති පදං සංඛාරොති පදෙ සාමි. තත්ථාති වීසු තිඤෙසු
පඨමනිඤෙකා පෙ සුත්තාවසෙන පඨබඩෙන භගවතා ග
ඛිතො දෙසිතො. තත්ථඛිති තිසච්චං තඤ්ච පරිවීමංසනා සුඤෙ
පුග්ගලෝ පුඤ්ඤසංඛාරං වෙ අභිසංඛාරොති පුඤ්ඤූපගං භවසම්
පත්තූපගං භවං විඤ්ඤුණං හොති. උපගච්ඡතීති 'උපගං'. භව
සම්පත්තිසංඛාතං පුඤ්ඤං එව උපගං 'පුඤ්ඤූපගං'. පුඤ්ඤූපඤ්
ඤෙ හෙත්ථ ඵලවාචකො. පුඤ්ඤඤනවා උපගං භවං 'පුඤ්ඤූප
ගං'. අථවා. භවසම්පත්තිසංඛාතං පුඤ්ඤං උපගච්ඡති එතෙ
නාති 'පුඤ්ඤූපගං'. තදනන්තරස්සාති තස්ස පරිවීමංසන සුඤ
ඤස්ස අනන්තරස්ස. දුතිය තිඤෙකා පෙ සම්මාදිඨි
පෙ භගවතා ගඛිතො ඉති වචනං වත්තතිගෙව. තත්ථඛි
ති තිසච්චං තත්ථ විභඩගසුඤෙත තඤා පෙ සංඛාරොති
ති වචනං භගවතා වුත්තං. කස්මා පන පෙ එතෙ වෙ
තිඤෙකා භගවතා ගඛිතා දෙසිතා ඉති චුච්චා. අයං අභිධම්මෙ
පෙ ඉමස්සඤස්ස දීපනඤං ඤූපනත්ථං එතෙසං සුත්
තානං වසෙන වෙතිඤෙකා භගවතා වුත්තාති ගොප්පා.

සබ්බඤ්ඤූ ජිනඛාඝිතොති වචනා සම්පත්තෙ අභිධම්මෙපි
ති පෙ නිද්දිඨොති ආහ. තස්මාති පුඤ්ඤාභිසංඛාරොති
ආදි වචනෙ විනිවිජ්ඣථා. නියමිතත්තානි පදං පුඤ්ඤාභිසංඛාරෝ
නාමාති පදෙ හෙතු. තත්ථාති තෙසු තෙරසවෙතනාසු. ඤාණ
විප්පයුත්තානං භාවනාමයතං පාකටං කරොන්තෝ සත්ථාති ආ
දිමාහ. එසං පෙ අනුසන්ධියොගතෙපි ධම්මෙති සම්
බන්ධො. අපිසද්දෙ සම්භාවනත්ථෙ. තත්ථ දුනමයාදිඤාති නි

ඛාරණං. අගන්ති අයං දෙසනා. චිත්ථාරං කථෙන්තො චීවරා දිසූනි ආදිමාහ. පච්චයෙසූනි නිඛාරණං. තං තං චීවරපච්චයා දිං දෙන්තස්ස පුග්ගලස්ස පතිත්තා චෙතනාති සම්බන්ධො. තෙ සන්ති චීවරපච්චයාදිනං. උප්පාදනතොති ආදි පදෙ කම්මං. සොධෙන්තස්සවාති වසද්දෙ ගච්ඡන්තස්සාති ආදිසු යොජෙතබ්බො. තත්ථ කාමාවචරානි පදෙ වුත්තා වෙ දෙමනස්ස සහගත චෙතනා ඨපෙත්වා සෙසා දසඅකුසලචෙතනා රූපා-----පෙ----- කිඤාපි උප්පජ්ජන්ති තත්ථ පන රූපාරූපභවෙ පටිසන්ධිං නා ඛඬෙති නදෙන්ති. කාමා----පෙ----අවවාරෙන්ති පවත්තා පෙන්ති ඉති තස්මා කාමාවචරතොවෙ ඉති එවං භගවතා වුත්තා ති යොජනා. කාමාවචරානි පදං වුත්තානි පදෙ කරණං. දෙ මනස්ස සහගතචෙතානාති පදං ඨපෙත්වාති පදෙ කම්මං. එතා හිති හිසච්චං චතස්සො එතා අරූපාවචර චෙතනා. වුච්චන්ති ති පදෙ කම්මං.

අනිජනස්සාති නිච්චලස්ස අරූපච්පාකස්ස. අරූපාවචරානි ආ දි දල්හීකරණං. තත්ථානි පවදසසු චෙතනාසු නිඛාරණං. අවි පාකත්තානි විපාකප්පතිඛාත්තාභාවතො. චතුඛ්ඛාපන අරූපා වචරචෙතනා වුච්චනිති යොජනා. භගවානි පදං දසෙනිති ප දෙ කත්තා. උප්පජ්ජනක----පෙ----චෙතනානි පදං පරිච්ඡි ඤ්ඡිතාන පදෙ කම්මං. ආයුඛම්නානි කාධිරමානා. කම්මස්ස වා රානි 'කම්මවාරානි'. තත්ථානි කායසචෙතනානි ආදි වචනෙ වි නිවජ්ඣතො. කායතො සම්පවත්තා චෙතනා 'කායසචෙතනා'. ආදුනව ගහණව චොපනව 'ආදුනගහණචොපනං'. නාඤෙවං ති නා එව භනුසඤොපනන්ති භනුස්ස ඉජ්ජාපනං. වාකෘභෙද න්ති වචිභෙදං. කස්මා පන අඨකථාය අභිඤ්ඤ චෙතනා නග හිතානි ආහ අභිඤ්ඤචෙතනානි ආදි. එත්ථ කායවචීසංඛාරග හණෙ. කායවචීසචෙතනාගහණංවා වුත්තං අභිඤ්ඤ චෙත නා පන පරතො වුත්තස්ස විඤ්ඤුණස්ස පච්චයො නහොනිති ඉ ති තස්මා අඨකථායං අභිඤ්ඤ චෙතනා ආවරියෙහි නාගහිතා න වුත්තානි සම්බන්ධො. යථාව අභිඤ්ඤ චෙතනා විඤ්ඤුණස්ස ප ච්චයො නාහොනි. එවං උඩ්ඩව චෙතනාපි විඤ්ඤුණස්ස පච්ච යො නාහොනි. තස්මා සාපි උඩ්ඩවචෙතනා විඤ්ඤුණස්ස පච් චයභාවෙන පණ්ඩිතෙනා අපනෙතබ්බානි සම්බන්ධො. සාපිති අ පිසද්දෙ නකෙවලං අභිඤ්ඤ චෙතනා අපනෙතබ්බානි විඤ්ඤු පෙති. සබ්බාපෙතානි සබ්බාපි එතා චෙතනාගො. ඉතිති එවං. භගවානි පදං දසෙනිති පදෙ කත්තා. චක්කවාලෙසූති පදං ස න්තානි පදෙ ඔධාරෙ. ආයුහන්තිති කරොන්ති ඉතිති එවං. අ

ඤ්ඤමඤ්ඤං සම්පයොගොති අඤ්ඤමඤ්ඤෙන සම්බන්ධො. ඉති නි එවං. ඉමෙති ඉමෙ සංඛාරා. ඉමෙ ..... පෙ ..... හොන්ති ති එවං වචනං කථං පන කෙන කාරණෙන පණ්ඩිතෙන ඤාතින්ඛං ඉති පුච්ඡා. අවිජ්ජාභාවෙ අවිජ්ජාය භාවෙන සංඛාරානං භාවතො. ඉමෙසංඛාරා අවිජ්ජාපච්චයා හොන්තීති එතං වචනං ඤානිනඞ්ඛන්ති සම්බන්ධො. යස්ස ඡිති ආදි විත්ථාරෙ. ඡිඝච්චං යස්ස පුග්ගලස්ස අප්පහීනං හොති. යස්සාති පදං අප්පහීණන්ති පදෙ සම්පදානං. යස්සාතිච්ච යෙන පුග්ගලෙන. අප්පහීණන්ති පදෙ කත්තා. දුතෙඛ පුඛ්බත්තාදිසුවාති පදවයං අඤ්ඤුණෙනාති පදෙ ආඛාරෙ. අඤ්ඤුණෙනාති පදං ගහෙඛාති පදෙ කරණං හෙතුච්ච. තස්සාති සංඛාරදුක්ඛස්ස. තණ්හාපරික්ඛාරොපරිවාරො එතෙසන්ති 'තණ්හාපරික්ඛාරා'. තණ්හායච්ච කතතුකතායච පරික්ඛාරා සංඛතා අලඞ්කතාතාති 'තණ්හාපරික්ඛාරා'. ගහිච්ඡෙසෙති පදං සඤ්ඤිති පදෙ ආඛාරෙ. දුක්ඛනිරොඛො ඉතිඤඤු 'දුක්ඛනිරොඛසඤඤු'. දුක්ඛනිරොඛසඤඤු අස්ස අත්ථීති 'දුක්ඛනිරොඛසඤ්ඤී'. අමරණතෙථා ඉති ගඞ්ගතො තපො 'අමරතපො'. අමරණාවාචා තපො 'අමරතපො'. යඤ්ඤෙව අමරතපොච 'යඤ්ඤුමරතපා'. යඤ්ඤුමරතපා ආදි යෙඤං තෙ 'යඤ්ඤුමරතපා දයො'. සොති පුග්ගලො අජානන්තො ආහති. තාගානි පදං අප්ප ..... පෙ ..... තාගානි පදස්ස තනියාවිසෙසනං. අප්පහිනා ..... පෙ ..... යානි පදං අජානන්තොති පදෙ හෙතු. අප්පහිනා අවිජ්ජා යෙන සො 'අප්පහිනාවිජ්ජා'. තස්ස භාවො අප්ප ..... පෙ ..... ජ්ජතා. විසෙසතොති අනිසයතො. වොනිණ්ණම්පිති පදෙ තනියාවිසෙසනං. දුක්ඛතො දුක්ඛභාවතො. තස්සාති දුක්ඛස්ස. අඞ්ගමඤ්ඤාති පදෙ කම්මං. නිම්වානි ආහ. දෙවච්ඡරාති ආදි. දෙවච්ඡ ..... පෙ ..... කො ජනොවිඝ මරුප්පපතං ආරහතිති සම්බන්ධො. දෙවච්ඡරං කාමෙතිති 'දෙවච්ඡර කාමකො'. පපතනං 'පපාතො'. මිරුම්හි පපාතො 'මරුප්පපාතො'. චසද්දෙ ජනාකම දුක්ඛතම අප්පසාදතමාති ඉඤාපෙතබ්බො. තප්පච්චයන්ති තස්ස පුඤ්ඤඵලස්ස හෙතුභූතං. සලඤොවිඝ දීප ..... පෙ ..... පාතං ආරහති ඔඝගිඞ්ඛො ජනොවිඝව ..... පෙ ..... ලෙඛනං ආරහති. දීපසිඛාඝ අභිනිපාතො 'දීපසිඛාභිනිපාතො'. ඔඝතො ඛිඤු 'ඔඝඛිඤු'. ඔඝඛිඤුම්හි ගිඞ්ඛො 'ඔඝඛිඤුගිඞ්ඛො'. ඔඝතා ලිත්තා 'ඔඝලිතතා'. සත්ථස්ස ඛරා 'සත්ථඛාරා'. ඔඝලිතතාච සා සත්ථඛාරාචාති 'ඔඝලිතතසත්ථඛාරා'. ඔඝලිතතසත්ථඛාරාඝ ලෙඛනං 'ඔඝ ..... පෙ ..... ලෙඛනං'. සුඛස ඤ්ඤුවෙව ..... පෙ ..... තනායාති පදවයං ආරහතීති පදෙ ත

නිගාවිසෙසනං. සුඛං ඉති සඤ්ඤා 'සුඛසඤ්ඤා'. නිලෙසෙහි අභිභූතො 'නිලෙසාභිභූතෝ'. තස්සභාවෝ භි...පෙ...තා. සස්සතාදි විපලාසෙනාති සස්සතාදි විපරිතගහණෙන. ආරභන්තීති පදෙ තනිගාවිසෙසනං. පිසාචානං පෙතානං නාගරං 'පිසාචනගරං'. පිසාචනගරස්ස අභිමුඛෝ 'පිසාචනගරාභිමුඛෝ'. පිසාචනගරාභිමුඛොව සො මඤ්ඤොචාති 'පිසාච...පෙ...මඤ්ඤා'. පිසාචනගරාභිමුඛමඤ්ඤ ගමනං 'පිසාච...පෙ...මඤ්ඤගම නං'. එවන්ති ආදි නිගමනං. අවිජ්ජාය අභාවතො සංඛාරභාවෝ නාඤාති ඉති තස්මා ඉමෙ...පෙ...හොන්තීති එතං වචනං පණ්ඩිතෙන ජානිතබ්බං. අවිචා...පෙ...අභිසංඛරොති එවං වචනං භගවතා වුත්තම්පිවාති ඤාප නා. අවිචානි ඛාලෝ. අවිජ්ජාගතොති අවිජ්ජාය සමන්නාගතො. යතොඛොති යස්මා පහීනා. සොති භික්ඛු. අවිජ්ජාවිරාගාති අවිජ්ජාය පහානතො. එස්ථ සංඛාරපච්චයාධිකාරෙ අවිජ්ජාසංඛාරානං පච්චයොති එතං වචනං තාව පඨමං මඤ්ඤාම. කතමෙසං...පෙ...හොතීති ඉදංපන අපරං තඤ්ච තතඛ්බං ඉති චොදකෝ ආහාති සම්බන්ධෝ. තත්‍රාති තස්මිං වෙදනා වචනෙ පච්චයොත්‍යාදිකං ඉදං විස්සජ්ජනං පණ්ඩිතෙන වුච්චති. සා අවිජ්ජා පුඤ්ඤානං දුවිධාපච්චයෝ හොති. සා පරෙසං අපුඤ්ඤානං අනෙඤඛා පනා පච්චයෝ හොති. සා පච්ඡිමානං ආනඤ්ජාභිසංඛාරානං එකධාපච්චයෝ ඉති පණ්ඩිතෙන මතා ති ඤාප්‍යතා.

තත්ථාති ආදි විත්ථාරෝ. තත්ථාති ගාථාපදෙසු නිඛාරණං. පුඤ්ඤානං දුවිධානි පදෙ විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධෝ. සාභීති ආදි දල්ඝීකරණං. භිඝච්චං සා අවිජ්ජාහොතීති පදෙ කත්තා. ඔතොති පදං පුරිමස්ස වෙවචනං. සහමොහෙන චෙතසාතීති 'සමොහං'. සමොහච තං චිත්තඤාති 'සමොහචිත්තං'. සමොහචිත්තස්ස ජානනං 'සමොහ...පෙ...ජානනං'. සමොහචිත්තජානනාස්ස කාලෝ 'සමෝ...පෙ...කාලෝ'. සා අවිජ්ජා රූපාවචරානං ආරම්මණපච්චයෙන පච්චයෝ හොතීති සම්බන්ධෝ. අවිජ්ජා සම...පෙ...ඛානි අවිජ්ජාය සමනන්තරසමනන්තරාය. නෙසන්ති කාමාවචරපුඤ්ඤානං. තථාති පදෙන විඤාණම්පි නෙසන්ති ආදිං ආකඩ්ඪති. අවිජ්ජාය සම්මූල්හොති 'අවිජ්ජාසම්මූල්හෝ'. අවිජ්ජාසම්මූල්හස්ස පුග්ගලස්ස භාවෝ 'අවිජ්ජාසම්මූල්හත්තං'. ඉදං පදං පත්ථෙනාති පදෙ හෙතු. කාම...පෙ...සම්පත්තියොති කාමභවරූපභවෙසු සම්පත්තියෝ. එසානි අවිජ්ජා අනෙඤඛාපච්චයෝ හොතීති සම්බන්ධෝ. උපපත්

සසය පච්චයෙන පච්චයොති යොජනා. අස්සාති අවිජ්ජාය. එත්ථ අවිජ්ජාය පච්චයභාවේ. කිං පන ... පෙ ... සන්තිති වචනං වොදකෝ ආහාති යොජනා. කිමපනෙත්ථාති එතස්මිං අවිජ්ජාය පච්චයභාවේ කිමපන වචනං අඤ්ඤං කං කං වචනං ඉච්ඡිතී අත්ථෝ. වොදකෝ අත්තනෝ ආසොගං ඤුපෙත්තෝ යදිති ආදිමාහ. එකාව අවිජ්ජා තාව පඤ්චං යදි පච්චයෝ එකං කාරණං 'එකාකාරණං'. එකකාරණං ඉති වාදෙ 'එකකාරණවාදෙ'. අථාති යදි අඤ්ඤෙපි පච්චයා සන්ති. එක ... පෙ ... නිද්දෙසොති එකකාරණනිද්දෙසෝ නුප්පජ්ජති නායුජ්ජති ඉති ඉති වොදකෝ ආහ. නානුපපජ්ජිතිආදි පරිහාරෝ. අවිජ්ජා ... පෙ ... නිද්දෙසෝ නානුපපජ්ජති නායුජ්ජති එවාති අත්ථෝ. එකංඵලං එකතෝ කාරණතෝ ඉධ භවෙ න අඤ්ඤි එකඵලතෝ අනෙකං ඵලං ඉධ භවෙ න අඤ්ඤි. අනෙකතොපි කාරණතෝ එකං ඵලං නො අඤ්ඤි එක ... පෙ ... දිපනෙ අත්ථෝ පයොජනං යස්මා අඤ්ඤි පන තස්මා නානුපපජ්ජිතිති සම්බන්ධෝ.

එකතොති ආදි චිත්ථාරෝ. තථාහිති ආදි දළ්හිකරණං. යම්පනෙතං එකෙකහෙතුඵලදිපනං භගවතා දිපනං කතං තත්ථ තස්මිං එකෙකහෙතුඵලදිපනෙ ... පෙ ... විජ්ජති. නිමිපන පයොජනං අත්ථීති ආහ භගවාහීති ආදි. හිසව්වං භගවා දිපෙති. කත්ථච්චි පයොගෙ. පධානත්තානි ආදි පදං දිපෙතීති පදෙ හෙතු. වෙව සද්දෙ අඛ්ඛානප්පයුත්තා. එස්ස පච්චයාති ආදි විත්ථාරෝ. එස්සාහීති ආදි දළ්හිකරණං. එසෘසස අනුරූපං 'යථා එස්සං'. වෙදනාය ඨිතත්ථානං නිච්ඡනං 'වෙදනාවත්ථානං'. වසද්දෙ භෙදනා වවත්ථානතොච එස්සස්ස වවත්ථානතොවාති යොජෙතබ්බා. එත්ථාති එතෙසු ආබාධෙසු. ඉති තස්මා ඉධ පටිච්චසමුප්පාදධිකාරෙ අඤංඅවිජ්ජා හෙතුභාවෙන භගවතා දිපිතා ඉති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධෝ. විජ්ජමානෙපි ති පදං දිපිතාති පදෙ ලක්ඛණනිරියා. අපිසද්දෙ වොදනාහොගං ඤුපෙති. වසද්දෙ පවඛ්ඩනිව සමුදයොවාති යොජෙතබ්බා. වචනතොති සුත්තවයෙන තණ්හාසංඛාරකරණභාවස්ස වුත්තතතා. වචනතොති පදං පධානත්තාති පදෙ හෙතු. අඤ්ඤෙසම්පිති අපිසද්දෙ චත්ථාරම්මණාදිනි අපෙක්ඛති. තණ්හා දිනන්ති තණ්හා ආසවානං. සංඛාරහෙතූනන්ති පදං පධාන ඉති පදෙ සම්පදානං. වසද්දෙ පධානත්තාව පාකටත්තාව අසාධාරණතාවාති යොජෙතබ්බා. එකෙක ... පෙ ... වචනෙනාති එකෙක ... පෙ ... දිපනස්ස පරිහාර වචනෙන. සඞ්ඛත්ථාති සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණාදිසු. එත්ථ අවිජ්ජාය පච්චයභා

වෙ...පෙ... උප්පජ්ජතීති වොදකො ආහ. එවන්ති අවිජ්ජාය සංඛාරානං පච්චයභාවෙ. නඤ්ඤි ආදි දළ්හීකරණං. කථං නාදි පරිහාරෙ. අවිජ්ජාය පුඤ්ඤාභිසංඛාරපච්චයභාවං කථං ශ්‍රුතිඃ ඝාතීති. ශ්‍රුත්‍යනාඝාවං ඤුපෙත්තො ලොකස්මිංඝීති ආදිමාඝ. ඝිසච්චං ධම්මානං විරුඬොව අවිරුඬෝ තථා සදිසා සදි සො පච්චයො ලොකස්මිං සිඬො පාඨවෝ. නෙ පච්චයුප්පන්න ධම්මා නෙසං පච්චයධම්මානං විපාකා එව නඤොත්ථීති සම්බන්ඬෝ. ධම්මානංඝීති ආදි විත්ථාරෙ. ඨානන්ති අඝි. සඝාවෙ නි නාමනාරූපප්පනාදි සඝාවෙ. ඨානඤ සඝාවොව නිච්චඤ 'ඨා නසඝාවනිච්චං'. තං ආදි යෙසං පච්චයාදිනං නෙ 'ඨානසඝාවනි ච්චාදයො'. නෙඝි විරුඬෝ ඨානං...පෙ...විරුඬෝ. ස්ථිර මච්චතං ඝීති ආදි දළ්හීකරණං. ඛීරාදිනිඤ දධ්‍යාදිනං සඝාවවි රුඬෝ පච්චයොති සම්බන්ඬෝ. ගුළාදයොඤ ආඝවාදිනං නිච්ච විරුඬෝ පච්චයෝ සදිසමෙඪඝීති ආදි විත්ථාරෙ. සාලිඵලාදි නං පච්චයා නොත්ති. ගොලොමා...පෙ...දඛ්‍යා හුතිණ්ණාදිනං පච්චයා නොත්ති. ගොනං ලොමෝ 'ගොලොමෝ'. අ ඪිති රත්තාඵලකා. අවිනං ලොමෝ 'අවිලොමෝ'. ගොලොමොඤ අවිලොමොඤ විඝානඤ දධිඤ තිලපිඬඤ ගොලොමාවි...පෙ...පිඬානි', තානි ආදි යෙසං ලත්ථූනං තානි 'ගොලොමා...පෙ...දීනි'. දඛ්‍යානි දඛ්‍යතිණ්ණං. හුතිණ්ණොති ඔසධ විසෙසෝ. දඛ්‍යාඤ හුතිණ්ණාඤ 'දඛ්‍යහුතිණ්ණා'. නෙ ආදි යෙ සං නෙ 'දඛ්‍යහුතිණ්ණාදයො'. විපාකා එව වෙදනානි පදං විණාරෙත්තො යෙසඝානි ආදිමාඝ. නෙති පච්චයධම්මා. නෙඛ ලමාඝානි පච්චයුප්පන්න කාමාවචරධම්මා. නෙසං ධම්මානන්ති පච්චයධම්මානං.

ඉති එවං අයං අවිජ්ජාපච්චයෝ හොති ඉති පණ්ඩිතෙන වේදි තබ්බොති සම්බන්ඬෝ. විපාකවසෙන එක...පෙ...විසෙ නඝානි පදඝයං සාවජ්ජාපිති පදෙ නතියාවිසෙසනං. විපාක ව සෙනාති අත්තනො අකුසලවිපාකානං වසෙන පටිබඬෙන. එක නොතන අනිඤං 'එකනතානිඤං'. එකනතානිඤඤ තං ඵලඝානි 'එකනතානිඤඵලං'. එකන්තානිඤඵලං සඝාවෝ එතිස්සානි 'එ කනතා...පෙ...සඝාවා'. එකන්තානිඤඵල සඝාවාඝ වසෙ පටිබඬෝ 'එකන්තා...පෙ...විසෝ'. අස්සා අවිජ්ජාය සෝ ව පච්චයභාවෝ මඝා වුනොතා එවානි ගොජනා. අපිවානි අථවා නි අනෙ. චතු...පෙ...තනොති එවං අයං අඤ්ඤෙපි පරි ඝාගෙ අඝි. පරියාගොති කාරණං. නො පුග්ගලෝ චතු...පෙ...ඛම්මෙසු *පමුය්හති සො පුග්ගලෝ නිබ්බෙ එතෙ සංඛා

* පම්මුය්හතීපි පාඨෝ.

රෙ යතෝ ඇස්මා අභිසංඛරොති තතෝ තස්මා අයං අවිජ්ජා නිවි
ඛානම්පි තෙසං සංඛාරානං පච්චයා හොති. සංඛාරානමති වස
ද්දෙ චුතුපපාතෙව සංඛාරෙව ලක්ඛණෙවාති යොජෙතබ්බො.
කථමදනත්‍යාදි වොදකො. ඒතෙසූති චුතුපපාතාදිසු. චුතියා
ත්‍යාදි පරිහාරෙ. සබ්බත්ථාති චුතුපපාතාදිසු. ‍ නව —පෙ
—වොති අභිනවසරීරස්ස පාතුභාවෙ. යො එසසංඛාරෙ තං
සංඛාරං. එවන්ති ඛන්‍ධානන්ති ආදිනානත්ථෙන පවත්තිං අගණ්
හන්තො පුග්ගලො විකප්පෙතීති සම්බන්ධො. තස්සාති තස්ස
ජනස්ස. සරීරං ඉන්‍ද්‍රියාන්ති පදවසෙ සම්බන්ධො. ගණ්හියතීති
ආරම්මණං පවිසති. උපාදියතීති ආරම්මණමුතං ගණ්හාති.
ඵුසියතීති භවන්තරෙන සද්ධිං සන්ධියති. නියමනං පුබ්බාපරභා
වෙන වවත්‍ථානං නියති. සමාගමනං 'සඞ්ගති'. නියතියා සඞ්
ගති 'නියතිසඞ්ගති'. නියති එවා සඞ්ගති 'නියතිසඞ්ගති'. මනු
සසදෙව විභඞ්ගාදිභාවං පරිණමන්ති පාපුණන්තීති 'පරිණතා'.
නියතිසඞ්ගතියාභවෙසු පරිණතා 'නියතිසඞ්ගතිභවපරිණතා'. අ
ථවා. නියතිව සඞ්ගතිභාවොව 'නියතිසඞ්ගතිභාවා. නියතිස
ඞ්ගතිභාවෙහි නානාපකාරතං පරිණතා පවත්තා 'නියතිසඞ්ග
තිභවපරිණතා'. සො පුග්ගලො එවං වුත්තනයෙන විකපෙන්
තො අභිසංඛරොතීති සම්බන්ධො. අවිජ්ජාගතා පදං කතොති
පදෙ කතෙ. අඤං කරියතීති 'අත්ධිකතො'. තෙනෙතන්ති
තෙන කාරණෙන යථාපි —පෙ— වරිස්සතීති එතං වචනං
පණ්ඩිතෙනා වුච්චති. යථාපි නාම ජච්චන්ධො අපරිනායකො පරි
නායකජනරහිතො නරෙ එකදා එකස්මිං කාලෙ මග්ගෙනගාති
එකදා උම්මග්ගෙනාපි අපථෙනපි ගාති තථා සංසාරෙ සංසරන්
තො අපරිනායකො බාලෝ එකදා පුඤ්ඤංකරොති එකදා අපුඤ්
ඤම්පි කරෙති. යදා යස්මිං කාලෙ සො නරෙ ධම්මංසුණාව ස
ච්චානි අභිසමෙස්සති පටිවිජ්ඣිස්සති තදා තස්මිං කාලෙ අවිජ්ජූප
සමා අවිජ්ජාය උපසමනතො සො නරෙ උපසන්තො වරිස්සති
එලසුඛෙන විහරතීති යොජනා. පරිනෙතීති 'පරිනායකො'. ප
රිනායකෙන රහිතො 'අපරිනායකො'. දුතියපදෙ පන පරිනය
තීති 'පරිනායකො'. කල්‍යාණමිත්තෙතා. පරිනයතීවා පරිනාය
කංසුණං. පරිනායකෙන රහිතො 'අපරිනායකො'. වඤ්දෙ
විසෙසාරමෙහා. අවිජ්ජා —පෙ— පදස්මිං අඤං විඤාරකථා
නිසීතාති සම්බන්ධො.

සංඛාර —පෙ— නිද්දෙසෙසු විජ්ජමානෙසු චක්ඛුවිඤ්ඤණ
න්ති ආදිසු විනිවජ්ජයො වෙදිතබ්බො. මනොවිඤ්ඤණං බාවිස
තිවිධං හොතීති සම්බන්ධො. ඉදං —පෙ— හොතීති එතං

වචනං කථංපන කෙන කාරණේන අම්හෙහි ඤාතබ්බං. ඉති වොදනා තස්ස තස්මිංසංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණන්ති වචනොපියාති සම්බන්ධො. උපචිනාතනාදි පරියාරෝ. උපචිනාකම්මාභාවෙ ච හෙතුඝි කතාකම්මස්ස අභාවේ විපාකාභාවතො විපාකස්ස අභාව තො. ඉදං ...පෙ... හොතීති එතං වචනං පණ්ඩිතෙන ඤා නිතබ්බන්ති යොජනා. විපාකං හෙතන්තාදි දළනිකරණං. ඝි සච්චං එතං විඤ්ඤාණං විපාකං නාම. චුතතාමස්ස වවත්ථපෙතතා පන විපාකවාති ආදිමාහ. සබ්බබන්ති සත්තානං. සබ්බවිපා කානි නාව උප්පජ්ජන්ති ඉති තස්මා. සංඛාර...පෙ...හොතීති එතං වචනං පණ්ඩිතෙන ඤානිතබ්බං. කතර...පෙ... ණන්ති වොදතොවෙ වදෙය්‍ය. කාමානාදි පරියාරෝ. මනො විඤ්ඤණෙති ආධාරෙ සතතමී. අත්තතා වුත්තවචනං පාළියාසා බෙන්තො ඨථාහාති ආදිමාහ. එවං චුත්තනයෙන සංඛාරපච්ච යා යං විඤ්ඤාණං හොති තං විඤ්ඤාණං සුත්වා ඉදානි අස්ස විඤ්ඤා ණස්ස පවත්ති පඤ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බාති යොජනා. සබ්බමෙ වඝිති ආදි විභාරෝ. ඝිසච්චං සබ්බමෙව ඉදං විඤ්ඤාණං. තත් ථානි විඤ්ඤණෙසු. ඉමානීති විඤ්ඤාණානි. කථත්තාදි විභා රෝ. චතුවිඤ්ඤාණාදිනි පවවිඤ්ඤාණානි පවත්තන්තීති සම්බ න්ධො. නිබ්බතතස්සාති නිබ්බත්තස්ස සතතස්ස. චක්ඛාදිනන් ති පදෙ සම්බන්ධො. උපගතානි චක්ඛාදි ඉන්ද්‍රියානි යස්ස සො 'උපගතින්ද්‍රියො'. අකුසලවිපාකානං විසෙසං දස්සෙන්තො කෙ වලංඝිති ආදිමාහ. ඝිසච්චං තෙසං අකුසලවිපාකානං. එතානි ති චතුවිඤ්ඤාණාදිනි. තත්‍රාති තෙසු දසසු විඤ්ඤාණෙසු නිධා රණං. තෙසත්‍රවානි කුසලවිපාක චතුවිඤ්ඤාණාදිනං. ඉදව පන වඅත්ති සඔපටිවඡනවයං. තස්සාඑවාති කුසලවිපාක ම නොධාතුයා. තදාරම්මණවසෙනාති තදාරම්මණ කිවෙවන. ස කංවා ...පෙ... පවත්තතීති වචනං පොරාණඨකථාය දිසභා ණකමතෙන වුත්තං. භද්දන්ත බුඩඝොසාචරියො පන සකිං තදාරම්මණපවතතිං නාඉච්ඡති. තෙන සකිං තදාරම්මණපවතති යා අභාවං සුපෙතුං විඤ්ඤපවත්තිගණනායන්ති ආදි වුත්තං. ස කිං තදාරම්මණපවත්තියා අභාවං සුපෙතුං විඤ්ඤපවතතාතීති ආ දිමාහ. චිතත...පෙ...යං සබ්බවාරෙසුති පදං ආගතානි ප දෙ ආධාරෝ. චිතතස්ස පවත්ති 'චිතතපවත්ති'. චිත්තපවත්ති යා ගණනා 'චිතතපවත්තිගණනා. තදාරම්මණානි පදං වාරා ති පදෙ ආධාරෝ. එතුණවීසතියානි පදං නිධාරණෙ හුම්මං. කි ඤි විඤ්ඤාණං අත්තනො...පෙ...පවිසනත්‍රියා පවිසනත්වසෙ න නපපවත්ති එවාති අත්ථො. පවත්තියන්ති පදං පවත්තන්තීති

පදෙ ආධාරෙ. අහෙතුක මනොවිඤ්ඤාණධාතුයොති පදං පව
තනන්තිති පදෙ කත්තා. අත්තනොති පදං දිනන ඉති පදෙ ක
ත්තා. සවඩ්ඪගපච්ඡෙදකොති පදං චිත්තුප්පාදෙති පදස්ස විසෙ
සනං. සවඩ්ඪගං උපච්ඡිඳතිති 'සවඩ්ඪගපච්ඡෙදකො'. චිත්තුප්පා
දෙ අසති සවඩ්ඪගනිච්චං සාධාරණා පවත්තන්තිති සම්බන්ධො.
අන්තෙති සවඩ්ඪගස්ස අන්තෙ. තෙසූති රූපාවචරාරූපාවචර වි
පාකෙසු නිධාරණං. රූපාවචරානිති පච රූපාවචර විපාකානි.
ඉතරානිති අරූපාවචර විපාකානි. නත්ථි වත්ථු එතෙසන්ති 'අව
ත්ථුකානි'. කෙසුචිපන පොත්ථකෙසු අනියතවත්ථුකානිනිව නි
යතවත්ථුකානිනිව පදං දිස්සති. තං විජ්ජති. අත්තනො අත්
තනො ආරම්මණෙ පවත්තිවසෙනෙව නියතං ආරම්මණං එතෙ
සන්ති 'නියතාරම්මණානි'.

තත්‍රාති පවත්තියං. අස්සාති බත්තිංසවිධස්ස ඤාණස්ස. පව
චයාති පදෙ සම්පදානං. තත්‍රාති බත්තිංස ඤාණෙසු නිධාරණං.
තෙසූති එකාදස තදුරම්මණ විඤ්ඤාණ. එකම්පි තදුරම්මණචිත්
තං. බීජාභාවාති බීජස්ස අභාවතො. තඤ්ඡිති ආදි දළ්හීකර
ණං. ඡිඤ්ඡිවං රූපාදිසු ආරම්මණෙසු පවත්තිතං තස්ස තදුරම්ම
ණස්ස කාරණභාවෙන ජනකං යං පටිසන්ධිබීජං භවෙය්‍ය. තත්
ථ රූපාරූපභවෙ කාමා-පෙ-සංඛාතං පටිසන්ධිබීජං භ
ෂීති සම්බන්ධො. පටිසන්ධි එව බීජං 'පටිසන්ධිබීජං'. ගත්ති
පදං භවෙය්‍යාති පදෙ කත්තා. පවත්තියන්ති පදං ජනකන්ති
පදෙ ආධාරෙ. තස්සාති පදං ජනකන්ති පදෙ කම්මං. චක්ඛුවි
ඤ්ඤාණාදිනනත්‍යාදි චොදනා. අපිසද්දෙ නකෙවලං තදුරම්
මණං නඤ්ඤි ඤාපෙති. නාත්‍යාදි පරිහාරෙ. චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදි
නම්පි-පෙ-නාඅපජ්ජති තස්මා ඉඤ්ඡ-පෙ-නියම
නොචාති සම්බන්ධො. චක්ඛුසොතඝාතානං ඉඤ්ඡානං පව
ත්ති 'ඉඤ්ඡපවත්ති'. ඉඤ්ඡපවත්තියා ආහුභාවො 'ඉඤ්ඡ-පෙ-
භාවො'. වාරව විථිව 'මාරවීථි'. වාරවිථිනං හෙදෙ 'වාර
විථිහෙදෙ', චක්ඛුසොතවාර විථිහෙද විඤ්ඤාණවිථිහෙදෙති අත්
ථො. චිත්තස්ස නියමො 'චිත්තනියමො'. වසද්දෙ ආහුභාව
නොව නියමකොචාති යොජෙතබ්බො. එතං තදුරම්මණං බම්
මෙනානුබන්ධිනිති සම්බන්ධො. ජනකස්සාති කාමාවචර ජවන
සංඛාතෙන ජනකෙනාති අත්ථො. වසද්දෙ අසදිසතාචාති යො
ජෙතබ්බො. තංඡිති ආදි විසාරෙ. ඡිඤ්ඡිවං තං තදුරම්මණං
එකම්පි-පෙ-නිබ්බත්තිතු කාමං අනුබන්ධිනිති සම්බන්ධො.
සභාගතාචාති පදං සදිසන්ති පදෙ නනියාවිසෙසනං. අත්තනො
නි තදුම්මණසංඛාතස්ස අත්තනොපිති මහග්ගතාරම්මණෙ කා

මාවචරධම්මෙ . අපරිච්තො මහග්ගත ලොකුත්තරසංඛාතො ද්වෙ සො ඉෙන තදුරම්මණෙන තං 'අපරිච්තදෙසං'. තස්සභාවො 'අපරිච්තදෙසත්තං'. අච්චන්තං පරිත්තං ආරම්මණං අස්සාති 'අච්චන්තපරිත්තාරම්මණං'. තස්සභාවො 'අච්චන්තපරිත්තාරම්මණත්තං'. තංඝීති ආදි විත්ථාරෙ . ඝිසච්චං තං තදුරම්මණං . ධම්මෙ අනුබන්ධතීති සම්බන්ධො .

චිත්තං චතුක්කං 'චිත්තචතුක්කං'. අනන්තරෙ විජ්ජමානං චිත්තචතුක්කං 'අනන්තරචිත්තචතුක්කං'. ඝරවාරව අනන්තරචිත්තචතුක්කං ච 'ඝර---පෙ---චතුක්කං'. තං ආදි යස්ස දෙසස්ස සො 'ඝර---පෙ---චතුක්කාදි'. අරඤ්ඤංවා---පෙ---ගච්ඡන්තං පිතරාපි නඅනුබන්ධති . මහග්ගත ලොකුත්තරධම්මෙ ආරබ්භ පවත්තමානෙ ධම්මෙ නඅනුබන්ධති . ඉතිසද්දෙ පරිසමාපනං . අස්ස තදුරම්මණස්ස අච්චන්තපරිත්තමෙව ආරම්මණං භගවතා යස්මාව වුත්තං තස්මාපි එතං තදුරම්මණං---පෙ---නානුබන්ධතීති ඉති පණ්ඩිතෙන තංවෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො . අථවා . ඉමාය යුත්තිකථාය කාරණකථාය ඉං පයොජනං. යුත්තිකථනෙ පයොජනභාවං සාධෙන්තො අත්ථකථාය ඝීති ආදිමාහ . ඝිසච්චං . එකාදස---පෙ---තදුරම්මණං නාම නාත්ථීති අත්ථකථාය එකන්තෙනෙව ආවරියෙති වුත්තනතති සම්බන්ධො . නාමව ගොත්තව 'නාමගොත්තං'. තදුරම්මණං නඅරහන්තීති තදුරම්මණභාවං නඅරහන්ති. කාමාවචරදුබ්බලාරම්මණෙ ඨති තදුරම්මණං නලබභති ජවූ වාරෙසු බලවාරම්මණෙ ඇපාථගතෙ යෙව තදුරම්මණං ලබභති . ලබභමානව තදුරම්මණං කාමාවචරෙයෙව භවෙ ලබභති . සෙසෙසු---පෙ---වත්තනතීති යම්පන වචනං මයා වුත්තං තං වචනං සංඛිත්තං දුබ්බිජානං දුවිඤ්ඤෙය්‍යං. තෙන කාරණෙන අස්ස වචනස්ස විත්ථාරනයදස්සනත්ථං කති---පෙ---ආරම්මණන්ති වචනං පඤ්ඩිතෙනා වුච්චතීති සම්බන්ධො . අසඤ්ඤීභාවාදි පරිහාරො . භවාති එකූණවීසතියා පවත්තනචිත්තෙසු නිඛාරණං. කුසලවිපාක අහෙතුක මනොවිඤ්ඤාණධාතුයා මනුස්සලොකෙ---පෙ---නපුංසකාදි පවිසන්ධිහොතීති යොජනා . ජච්චන්ධොව ජාතිබධිරොව ජාති උම්මත්තකොව එලමූගොව නපුංසකොව 'ජච්චන්ධ---පෙ---නපුංසකා'. තෙ ආදයො යෙසං තෙ 'ජච්චන්ධ---පෙ---නපුංසකාදයො'. අරූපාවචර---පෙ---ලොකෙ පවිසන්ධිහොතීති යොජනා . ඉති සද්දෙ පරිසමාපනං . කෙන කත්ථ පවිසන්ධිහොතීති වචනං විස්සජ්ජෙත්තුං නවාති ආදිමාහ . ඉතරව විඤ්ඤා යඤ්ච භවේ පවිසන්ධිහොති . සා එව පවිසන්ධි

තස්ස අනුරූපපටිසන්ධිනාමානි යොජනා. තස්සානි කම්මාදිසු. ආයූහිතානි සතෙනාහි කතා. සත්තෝ යංවත්ථුං ...පෙ... ආයූහති තං වත්ථුං කම්මනිමිත්තං නාමානි යොජනා. තත්ථානි කම්මාදිසු නිඛාරණං. කප්ප...පෙ...මත්ථකස්මිත්ති කප්පානං කොටිසතසහස්සස්ස අඩ්ඪතෙ. අපිසද්දෙ සම්භාවනෙ වත්තති. තස්මිං බණෙති තස්මිං පටිසන්ධික්ඛණෙ. තස්සානි කම්මකම්මනිමිත්තෙසු නිඛාරණං. ගොපකකුලෙ ජාතෝ සීවලී 'ගොපකසිවලි'. තාලපිණ්ඩිකච්හාරෙති තාලපිණ්ඩිකනාමකෙ විහාරෙ. තස්සානි සීවලිස්ස. සොති සීවලී. සඟමූලෙහන වත්තතී ති 'සඟමූලෙහා'. කාලස්ස කිරියා 'කාලකිරියා'. සඟමූලෙහා එව කාලකිරියා 'සඟමූලහකාලකිරියා'. පරිමුඛත්‍යාදිවිඤ්ඤාරෙ. එවං පි සියමානාය මඤ්ඩිකාය පඤ්චමෙවකාය විඤ්ඤණවීථි උපපජ්ජතීති කොචි ආසඛෙයය තංආසඛකං නිවාරෙන්තො එවන්ති ආදිමාහ. කාමාවචරාවජ්ජනං කාමාවචරෙ පවත්තං ආවජ්ජනං භවඞ්ගං නාම වෙති නානිවත්තෙතී කස්මා තිසුජවනවාරෙසු අසම්පත්තොසෙව කම්මාදිනං උපට්ඨානස්ස සම්භවතො. අථානි මනොවාරාවජ්ජනානන්තරං ජවනං ජවිත්වා පවත්තනවසෙන භවඞ්ගං ඔතරතී කාමාවචරාවජ්ජනං භවඞ්ගං ආවට්ටෙති නිවට්ටෙති කස්මා එෙ ඤ්ඣබ්බස්ස බලවත්තා. තතොති කාමාවචරාවජ්ජනතො වත්තතී ති පදෙ අපාදනං.

අථානි මනොවාරාවජ්ජනානන්තරං. ඉදං වචනං කිමත්ථං ආචරියෙන ආභතං ...පෙ... ඉති අධිප්පායස්ස දීපනත්ථං ඤාපනත්ථං ඉදං වචනං ආභතං. ගන්තබ්බා සත්තෙහි උප්පජ්ජිතබ්බාති ගති. ගතියා නිමිත්තං 'ගතිනිමිත්තං'. නිබ්බත්තනකඤ්ඤ සත්තස්ස ඔභාසෙ 'නිබ්බත්ත...පෙ...සෙ'. තත්ථානි තස්මිං ඔභාසෙ. නිඛාරණෙ හුම්මං. එවන්නාදි නිගමනං. තස්සානි තස්සු පටිසන්ධීසු. සෙසානන්ති රූපාවචරපටිසන්ධිනවෙව ආකාසානඤ්චායතනා ආනිඤ්ඤූපගා පටිසන්ධීනව නවත්තබ්බං ආරම්මණං. පටිසන්ධි යස්මා පවත්තතීති සම්බන්ධෙ. සුගතිං දුග්ගතිවිසෙසානි සුගතිඤං දුග්ගතිඤං පවත්තනවසෙන. සෙසෙදන්ති කතමෙ පටිසන්ධියා පවත්තනාකාරොති අත්ථෙ. කාමා...පෙ...තිඤන්ති පදං ගීතස්සාති පදෙ ආඛාරෙ. තාවානි පදං ආගවජ්ජනීති පදෙ ක්‍රියාවිසෙසනං. පුග්ගලස්සාති පදං ආපාථන්ති පදෙ සම්පදානං. තානි ...පෙ... වචනතොති පදං ආගවජ්ජනීති පදෙ හෙතු. තානි කම්මානි ආරම්මණානි අස්ස පුග්ගලස්ස තස්මිංසමයෙ මරණකාලෙ. තන්ති කම්මකම්මනිමිත්තං. භවඞ්ගවිසයන්ති භවඞ්ගස්ස ආරම්මණභූතං.

තස්මින්ති චුතිචිත්තෙ. නඋපච්ජිනනා 'අනුපච්ජිනනා'. අනුප
ච්ජිනනාව තෙ කිලෙසාවාති 'අනුපච්ජිනනාකිලෙසා'. අනුපච්ජි
නනාකිලෙසානං බලං අනුපච්ජිනනාකිලෙසබලං'. තෙන විනාමි
තං භවන්තරෙ පවත්තිතං 'අනුපච්ජිනන---පෙ---විනාමි
තං'. දුග්ගතිපරියාපනනන්ති දුග්ගතිභං පවත්තනාවසෙන අන්
තොගධං. අපරස්සාති අඤ්ඤස්ස පුග්ගලස්ස චුත්ත---පෙ---
කම්මබලෙන. ආගවජ්ජිති පදෙ කරණං. තස්සාති පුග්ගලස්ස.
නිරුඩෙති පදං උප්පජ්ජන්ති පදෙ ලක්ඛණක්රියා. මඤ්ඤෙ භූ
තො 'මඤ්ඤතෝ'. මඤ්ඤතෝ වෙගො යෙසං තානි 'මඤ්ඤතවෙ
ගානි'. තෙසං භාවෝ 'මඤ්ඤතවෙගත්තං'. නතොති විජිවිත්ත
තො. එත්තාවතාති එත්තකෙන වුත්තනයෙන. අථාති අනන්
තරං. අවසෙසානි පවත්තානි 'අවසෙසපවත්තානි. අවසෙ
සපවත්තානං ඛණානි 'අවසෙස---පෙ---ඛණානි'. අව
සෙසපවත්තඛණානි විය ඛණානි ආයු අස්සාති 'අවසෙස---
පෙ---විත්තක්ඛණායුකං'. වාරනන්ති නිඛාරණෙ ඡඪි. ඨථා
ක්කමෙනාති පදං උපපනන ඉති පදෙ නතියාවිසෙසනං. ඨිතස්
සාති ඨිතස්ස පුග්ගලස්ස. උපචිතානවවිපකම්මස්සාති පදං පුග්
ගලස්සාති පදස්ස විසෙසනං. අනවවිපව තං කම්මවාති 'අනව
විපකම්මං'. උපචිතං ජනිතං අනවවිපකම්මං යෙන සො 'උපචි
තානවවිපකම්මො'. ඉතීති පදං ඨපෙවාති පදෙ ආඛාරෙ. ක
ණ්ඩපක්ඛෙති පදං ඨපෙහාති පදෙ ආඛාරෙ. සඛ්බන්ති සඛං
වචනං. තවඩ්ඩො අනවවිපව තං කම්මවාති 'අනවිපවිපකම්මං'.
කාමාවචරනවවිපකම්මස්සෙව පුග්ගලස්ස ඉපාථං ආගවජ්ජිති ස
ඔබන්ධො. තන්ති කම්මකම්මනිමිත්තමෙව. සුඛාගවාති තදා
රම්මණ රඤ්ඤාග. තස්සාති පුග්ගලස්ස. පටිසන්ධිවිත්තන්ති ප
දෙ සම්බන්ධො. දස්සිතානුක්කමෙනාවාති පදං උප්පජ්ජන්ති පදෙ
නතියාවිසෙසනං. ඉතකා ඉති එතා පුප්එදුම---පෙ---රූ
පාරම්මණංවා උපසංහරන්තීති සම්බන්ධො. තව අත්ථග ඉදං දු
තඛ්බදෙසනාධම්මං තාව පඤ්ඤං තං භාදිගස්සු.

චිනාදෙසෙ උප්පනෙනා පවෙ 'චිනාපවෙ'. සොමාරදෙසෙ
උප්පන්නො පවෙ 'සොමාරපවෙ'. චිනාපවොව සොමාරපවෙ
ච 'චින---පෙ---පවා'. තදවසානෙති තස්ස චුති චිත්තස්ස
අවසානෙ. එකචිත්තක්ඛණං ඨිතියස්ස නං 'එකචිත්තක්ඛණ
ඨිතිකං'. පඨවිකසිනජඣානාදිවසෙනාති පඨවිකසිනජඣානාදි
බලෙන. පවිලඛ ඉති පදෙ කරණං. කාමාවචර---පෙ---
ගතිනිමිත්තානවති නිඛාරණෙ ඡඪි. මහග්ගත ගතිකානන්ති
මහග්ගතගතියං ඨිතපුග්ගලානං. මහග්ගතාගති යෙසං තෙ

'මහග්ගතඤානිකා'. තස්සාති චුතිචිත්තස්ස. දුග්ගතිගං පිතඤ්ච පන දුග්ගලස්ස ... පෙ ... මනොවාරෙ ආපාථං ආගච්ඡතීති සම්බන්ධො. අථස්සාති අනන්තරං අස්ස දුග්ගලස්ස. තෙසු ආරම්මණෙසූති නිඛාරණෙ භුම්මං. පටිසන්ධිවසෙනාති පටිසන්ධිනිව්වෙන. සඛ්බම්පි එවං චුත්තනයෙන සන්ධිම්ඡීති ගතිගතෙ පවත්තමානං තයිදං තං ඉදං විපාකවිඤ්ඤාණං වෙඛාකම්මෙන ච්ත්තති. අස්ස විපාකවිඤ්ඤාණස්ස මිස්සාදිඛිව හෙදෙඛි දුව්ඛාදිකො හෙදු පණ්ඩිතෙහා වෙදිතබ්බොති යොජනා. සන්ධිම්ඡීති තතියන්ථෙ සන්තමී. සන්ධිවසෙනාති අත්ථො. වෙඛාති පදං වත්තතීති පදෙ තතියාවිසෙසනං. නානාඛණිකකම්මපච්චය උපනිස්සයපච්චයෙඛි. කම්මෙනාති පදං වත්තතීති පදෙ කරණං, තතියාවිසෙසනංවා. වසද්දෙ අපිසද්දත්ථො. තෙන හෙදුවාති වෙදිතබ්බො. හෙදස්සාති හෙදු අස්සාති ජෙදු. ඉදංඛිත්‍යාදි චිත්ථාරෙ. යථාසඤ්ඤාඛීති ආදි වෙඛාකම්මෙන වත්තතීති පදස්ස දල්ඛිකරණං. එතස්සාති පටිසන්ධිවසෙන පවත්තමානස්ස විපාකවිඤ්ඤාණස්ස. පච්චයුප්පන්නඛණතො නානාඛණෙ අතීතඅනාගතෙ පවත්තා 'නානාඛණිකං'. නානාඛණිකඤ්ච තං කම්මඤ්චාති 'නානාඛණිකකම්මං'. නානාඛණිකකම්මස්ස පච්චයො 'නානාඛණිකකම්මපච්චයො'. උපනිස්සයපච්චයභාවමෙ වදසෙන්තො දුබ්බං හෙතන්ත්‍යාදිමාහ. මිස්සාදිඛිත්‍යාදිවචනං චිත්ථාරෙන්තො එවන්ත්‍යාදිමාහ. අස්සාති විපාකවිඤ්ඤාණස්ස. ඉදංඛීති ආදිවිත්ථාරෙ. ඛිසච්චං ඉදං විපාකවිඤ්ඤාණං දුව්ඛිධං හොති. තත්ථාති තස්මිං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙ නිඛාරණං. රූපමිස්සං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං හෙදුසභාවානං හෙදෙන ඛිඛාහොති. තත්ථව සභාව පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙ. සභාව පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං ඛිඛාහොති ආදිනා ආදිභූතෙන රූපමිස්සපටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙන සඛ වෙවා තයොවා දසකා ඔමකතො උප්පජ්ජන්තීති සම්බන්ධො. චුත්තගාථං ව්වරන්තො මිස්සන්ති ආදිමාහ. මිස්සං හෙදුවහෙදුනි වචතෙ විනිවජ්ජො වෙදිතබ්බො. ඛිසච්චං එතා පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙ අරූපඛවං අසඤ්ඤත්‍රවජ්ජෙත්වා කාමරූපඛවෙ රූපමිස්සං යං එතං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති. තත්ති පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං දුව්ඛං හොතීති සම්බන්ධො. රූපඛවෙතිපදං උප්පත්තීතොති පදෙ ආධාරෙ. ජානිමණ්ඩුකපටිසන්ධියාති පදං අසඤ්ඤත්‍රාති පදෙ කම්මං. තත්ථාපිවාති සභාවිඤ්ඤාවපටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙ නිඛාරණං. ඛිසච්චං එත්ථ පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණෙ මිස්සං ... පෙ ... වයෙ යං එතං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං. එත්ථාති පදං නිඛාරණං. වයෙති පදං එත්ථාති පදස්ස විසෙසනං. තෙ

නාති පටිසන්ධිවිඤ්ඤණෙන. ඉතොති චෙතිඛි දහකාඛී. න
ඔපනෙතන්ති එතං රූපං උප්පජ්ජන්ති සම්බන්ධො. ජාතියා උ
ණණා 'ජාතිඋණණා'. එලකස්ස ජාතකාලෙ උණණානි අත්ථො.
අංසුනාති ලොමෙන. තත්ථානි තස්මිං රූපම්ස්සපටිසන්ධි විඤ්ඤ
ණාධිකාරෙ. වෙදිතබ්බොති පදෙ ආධාරෙ. යොනිනන්ති ප
දං හෙදෙති පදෙ සම්බන්ධො. ගතිවසෙනානි පදං හෙදෙති ප
දෙ නතියාවිසෙසනං. සම්භවෙන භෙදෙ 'සම්භවභෙදෙ'. අත්ථි
තාභෙදෙති අත්ථො. එතාසුයිති ආදි විත්ථාරෙ. ඉසව්වං එ
තාසු ගතියු නිඛාරණං. නිරයෙ භූම්මවප්පෙසු දෙවෙසුව පුරිම
කාතිසෙසා යොනියො නාභොන්ති ගතිත්තයෙ වතස්සොපි යො
නියො නාභොන්තිති සම්බන්ධො. තත්ථාගි ආදි ගාථාය විත්ථා
රෙ. තත්ථති පදෙසු. දෙවෙවානි පදෙ විප්පමානොනා වසද්දෙ
න වෙදිතබ්බාති පදෙ කරණං. ඨථාව පෙ දෙවෙසු පු
රිමකා තිසෙසා යොනියො නසන්ති එවං පෙ ඉතිපණ්ඩි
තෙන වෙදිතබ්බො. නිජඣාමෙති දහතීති 'නිජඣාමා'. නිජඣා
මා එව තණ්හා 'නිජඣාමතණ්හා'. නිජඣාමතණ්හා එතෙසන්
ති 'නිජඣාමතණ්හිකා. දණ්ඩං දිතො ඉක ඊතිසුත්තෙන ඉතො.
නිජඣාමතණ්හිකාවතෙ පෙතාවානි 'නිජඣාම පෙ තා'.
ඔපපතාසාදි දල්ඛීකරණං. තෙති නිරයසත්තාදයො. තත්ථානි
රූපි බ්‍රහමාදිසු නිඛාරණං. රූපිසූති නවවෙව පටිසන්ධිවිඤ්ඤ
ණෙන සහ රූපානි උප්පජ්ජන්ති. සංසෙදුපපාතයොනිසු උක්
කංසතො එව සත්තනි රූපානි උප්පජ්ජන්ති. අථවා. සංසෙදුප
පාතයොනිසු අවකංසතොති සරූපානි උප්පජ්ජන්තීති සම්බන්
ධො. අථසද්දෙ පදපූරණං එව සද්දත්ථොවා. රූපිතාදි විත්
ථාරෙ. රූපිබ්‍රහමෙසූති පදං උප්පජ්ජන්තීති පදෙ ආධාරෙ. ඔ
පපාතිකයොනියෙසූති පදෙ නිඛාරණෙ භුම්මං. තානිව සත්ත
නි රූපානි නිච්චං දෙවෙසු උප්පජ්ජන්ති. තත්ථානි චක්ඛුසොත
දසකාදිසු නිඛාරණං. සෙසානි සොතදසකාදයො. විකප්පොති
රූපානං භෙදෙ. එවං වුත්තනයෙන විදිතා ඛන්ධා පෙ
වාරෙති වුතිසන්ධිනං භෙදභෙදවිසෙසො පණ්ඩිතෙන පුන
පරිඤ්ඤෙයො කුතබ්බොති සම්බන්ධො. යා හෙසානි ආදි විත්
ථාරෙ. අස්සානි පටිසන්ධියා. අතිනානි පුරිමඅතිතා. නාසන්
ති වුතිසන්ධිනං. කදුවි පෙ බහිඛාරම්මණාය අනන්ත
රා මහග්ගතඅප්පිතකාරම්මණා පටිසන්ධි හොතීති සම්බන්ධො. එ
කච්චසුගතිවුතියානාදි අහෙතුති ආදිපදස්ස විත්ථාරෙ. තස්ස
තස්සාති යංයං ජුප්පති තස්ස තස්ස විපරිනතොව පෙ
පණ්ඩිතෙනා යොජෙතබ්බන්ති අත්ථො. තස්ස තස්සාති පදං

යොජෙතබ්බන්ති පදෙ කම්මං. විපරිතොනි පදං යොජෙතබ්බ
න්ති පදෙ නනියාවිසෙසනං. එසද්දෙ තස්සතඤ්ඤ විපරිතඤොවා
නි යොජෙතබ්බා. යොජෙතබ්බන්ති පදං ඛාවච්චකපදං. ඉ
නි එවං ලඛපච්චයං එතං ධම්මමත්තං ඛවන්තරං උපෙති අඤ්ඤ ධ
ම්මමත්තස්ස. තතො අනිත්තඛවතො ඉධ ඛවෙ සංකන්ති නඅත්ථි
එතං ධම්මමත්තං. තතො තත්ථ පුරිමඛවෙ නිප්එන්නං ඛෙතු
අච්ජ්ජාදිකං කාරණං නඛොනීති සම්බන්ධා.

ලඛා පච්චයා යෙන තං 'ලඛපච්චයං'. ඉති ඛෙතන්ති ආදි
විත්ථාරෙ. ඛිසච්චං ඉති එවං එතං රූපා---පෙ---ධම්මමත්
තං---පෙ---පණ්ඩිතෙනා වුච්චතීති යොජනා. නඅත්තනා
නජීවා ඛවන්තරමුපෙතීති යොජනා. තස්සාති ධම්මමත්තස්ස.
සංකන්තීති පදෙ සම්බන්ධා. තතොති පදං ඛෙතුන්ති පදෙ
ආධාරෙ. තයිදන්ති තං ඉදං වුත්තමත්ථං. අතීතඛවස්මිං ඛීති
ආදි පාකටකරණං. අතීතඛවස්මින්ති පදං මරණස්සාති පදෙ ආ
ධාරෙ. පවත්තතීති පදෙ ආධාරෙ. සරසෙන උපක්කමෙනවා
නි පදං මරණස්සාති පදෙ කරණං. අත්තනො සඛාවෙනවා ප
රෙසං උපක්කමෙනවාති අත්ථා. සං ආසන්නං මරණං යස්ස
සා 'සම්මසන්තිකමරණා'. අසක්ඛානන්ති සඛිතුං අසක්කුණෙ
ය්‍යානං. සබ්බානි අඞ්ගපච්චඞ්ගානි 'සඛබඞ්ගපච්චඞ්ගානි'. ස
ඛබඞ්ගපච්චඞ්ගානං සන්ධියා 'සඛබ---පෙ---සන්ධියා'.
සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගසන්ධීනං බන්ධනානි 'සබ්බ---පෙ---නානි.
සඛබඞ්ගපච්චඞ්ග සන්ධිබන්ධනානං ඡෙදකානි 'සඛබ---පෙ---
ඡෙදකානි'. මරණස්ස අත්තනං සම්පං 'මරණත්තං'. මරණෙනා
න පවත්තා 'මාරණත්තිකා'. මාරණත්තිකා එව වෙදනා 'මාර
ණත්තිකවෙදනා'. මාරණත්තිකවෙදනා එව සත්තා 'මාර---
පෙ---සත්තා'. සනාතිපතනං 'සනාතිපාතො'. අසඛත්තස්ස
සත්තස්ස සරීරෙති සම්බන්ධා. තස්මිං ඛණෙ අවසෙසං 'තංඛ
ණාවසෙසං'. තං ඛණාවසෙසෙ තං ඛද්ගවත්ථුවාති 'තං---පෙ
---වත්ථුං'. තස්මිං සනාතිසිතං තං ඛණා---පෙ---සනාති
සිතං. ගරුසමා---පෙ---කතානන්ති නිඛාරණෙ ජසී. පු
නපපුනං ආසෙවිතං 'සමාසෙවිතං'. ගරුව සමාසෙවිතව ආසන්න
ව 'ගරුසමාසෙවිතාසන්නානි'. මරණතො පුබ්බෙ කතානි කම්
මානි 'පුබ්බකතානි'. ගරුසමාසෙවිතාසන්නානි එව පුබ්බකතා
නි 'ගරු---පෙ---කතානි'. අථවා ගරුව සමාසෙවිතව ආස
න්නව පුබ්බකතකම්මව 'ගරු---පෙ---පුබ්බකතානි'. අවසෙ
සො පච්චයා 'අවසෙසපච්චයා'. ලඛා අවසෙසපච්චයා ඒ
තෙන සංඛාරෙනාති 'ලඛාවසෙසපච්චයා'. ලඛා---පෙ---

පච්චයොව සො සඞ්ඛාරොචාති 'ලඞ්ඛසෙස-පෙ-සඞ්ඛාරෝ'. ලඞ්ඛ-පෙ-ඉති. සඞ්ඛාරෝ ඉති සඞ්ඛාතං 'ලඞ්ඛ-පෙ-සඞ්ඛාතං'. තදුපඞ්ඛිපතන්ති තෙන කම්මෙන උපඛිපතං. සෘහද්දෙ කම්මංවා විඤඤාණාති යොජෙතබ්බො. තත්ති එවං වුත්තෙසු නගෙන පච්ත්තමානං තං විඤ්ඤාණං. නමෙතීති පදෙ කම්මං. අවිජ්ජාය පච්චයාදිතෝ ආදිනවෝ ඔස්ස විස ඔස්ස සෝ 'අවිජ්ජාපච්චයාදිතාදීනවෝ'. තස්මිං විඤඤෙති පවිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස උප්පත්තිඛිනහතුතෙ තස්මිං කම්මාදි විඤඤෙ. තණ්හානාමෙතීති තණ්හා පවිසන්ධිවසෙන විඤ්ඤාණං පවත්තනස්ස හෙතුභාවෙන නාමෙති. සඞ්ඛාතඤඛාරාති චෙතනා එසා දඤෝ වුත්ති ආයත්තනප්වත්තෙන සඞ්ඛාතඤඛාරා පවිසන්ධිවසෙන විඤ්ඤාණපතිඛිනාස්ස හෙතුභාවෙන බිපත්ති. තත්ති වුත්තිපවිසන්ධිතදඤඤාවිඤ්ඤාණසංඛාතං විඤ්ඤාණං. පවත්තනීති පදෙ කත්තා. සත්තතිවසෙනාති පදං පවත්තනීති පදෙ තතියාවිසෙසනං. තණ්හායාති පදං නමිඤමානත්ති පදෙ තතියා කත්තා. සඞ්ඛාරෙඡීති පදං බිපිඤමානත්ති පදෙ තතියා කත්තා.

ඔරිමතීරෙ විජ්ජමානෝ රුක්ඛෝ 'ඔරිමතීරරුක්ඛෝ'. ඔරිම තීරරුක්ඛෙ විනිබන්ධියතීති 'ඔරිමතීරරුක්ඛවිනිබන්ධා'. නිස්ස යත්ති ඔදඤවස්ථං. ආසාදඤමානන්ති නිස්සිතභාවෙන පාපුණන්තං. අනාසාදඤමානන්ති නිස්සඤං අනිස්සිතභාවෙන අපාපුණන්තං. එත්ථවාති වුත්තිපවිසන්ධිසු. නිඛාරණං. පුරිමචිත්තං පච්චුපන්නභවතෝ වචනතෝ පරිගළනතෝ වුත්තිනාම·වචනං 'වුත්ති'. භවන්තරස්ස ආදි 'භවන්තරාදි'. භවන්තරාදිස්ස පවිසන්ධමානං 'භවන්තරාදිපවිසන්ධානං'. භවන්තරෙවා ආදි යෙසං වුත්තිආදීනං තෙ 'භවන්තරාදයෝ'. භවන්තරාදිනං පවිසන්ධානං 'භවන්තරාදිපවිසන්ධානං'. තදෙතන්ති පවිසන්ධිවිඤ්ඤාණං ඉධ භවෙ නාපිඤගතං. තතොති තස්මිං පුරිමභවෙ·කම්මන්ති පවිසන්ධිජනක කම්මං. සඞ්ඛාරාති මරණාසන්න ජවන සඤගහා එස්සාදයෝ. තණ්හාය නාමනං 'නති'. කම්මව සංඛාරව නතිව විසයොව 'කම්ම-පෙ-විසයා. තෙ ආදයෝ යස්ස සෝ කම්ම-පෙ-විසයාදි. කම්ම-පෙ-විසයාදිව හෝ හෙතුවාති 'කම්ම-පෙ-විසයාදිහෙතු'. එතස්ස විඤ්ඤාණස්ස එත්ථ එතස්මිං ඉධ අනාගමනෙ උප්පාදෙව පවිඛොසාදිකා ධම්මා නිදස්සනානි සාධකානි සිය්‍රං. අථ තථා. එතස්ස විඤ්ඤාණස්ස සන්තානබන්ධනතො එකතා නත්ථි නානානාපි නඅඤ්ඤි යොජනා. එත්ථාති පදං දස්සනානීති පදෙ ආධාරෝ. එත්ථවෙති ආදි විත්ථාරෝ. එත්ථව අනාගමනෙ උපපා

දෙති සම්බන්ධො. අතීතං ... පෙ ... හෙතුහිවාති වචද්දෙ ආගමනෙව උප්පාදෙවාති යොජෙතබ්බො. ඨපාහීති ආදි පාඨ වසෙන අත්ථ. සද්දෙ ආදි යෙසං පදිපාදිනං තෙ' සද්දාදයො'. සද්දාදයො හෙතු යෙසං පටිඝොසාදිනං තෙ 'සද්දාදිහෙතුකා'. අඤ්ඤත්‍ර අගන්ත්වා හොන්තීති අත්තනො උප්පත්තිඨානතො අඤ්ඤස්මිං සද්දාදිපච්චයදෙසසංඛාතෙ දෙසෙ අගන්ත්වා පටිඝොසපදිපමුද්දවජ්ඣායා සද්දාදිහෙතුකා හොන්ති එවමෙව ඉදංවිඤ්ඤාණං පටිසන්ධිවිත්තං අඤ්ඤත්‍ර හෙතුදෙසෙ අගන්ත්වා තං හෙතුකං හොති. අථවා අඤ්ඤත්‍ර අගන්ත්වා හොන්තීති පච්චයදෙසතො අඤ්ඤත්‍ර අගන්ත්වා පටිඝොස ... පෙ ... ඡායා සද්දාදිහෙතුකා හොන්ති එවමෙව ඉදං චිත්තං පච්චයදෙසතො අඤ්ඤත්‍ර අගන්ත්වා තං හෙතුකං හොති. සන්තානබන්ධනතොති ආදි වචනං විවරන්තො එත්ථවාති ආදිමාහ. එත්ථාති එතස්මිං හෙතුහෙතුසමුප්පන්නෙ වුත්තෙ. නාම්නි පදෙ ආඛාරො. යදිඝීති ආදි දළ්හීකරණං. සම්භූතන්ති පදං දඩ්ඨි පදස්ස විසෙසනං. අථාපීති සඳිපි භවෙය්‍ය. එසනාඝො බිජ්ඣිකුරාදිසු සබ්බ ... පෙ ... නෙනාසු පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. හෙතුච හෙතුසමුප්පන්නාච 'හෙතුහෙතුසමුප්පන්නා'. සබ්බෙහෙතුහෙතුසමුප්පන්නා 'සබ්බ ... පෙ ... සමුප්පන්නා'. වුත්තමත්ථං බ්‍යතිරෙකතො පාකටංකරොන්තො එව්වාති ආදිමාහ. එවම නානාතෙ සන්ති සබ්බ ... පෙ ... සොච සබ්බිවොහාරලොපො අනිඝ්ඨො. තස්මා සන්තානබන්ධෙසති එත්ථ එතෙසු හෙතුහෙතුසමුප්පන්නෙසු එකන්තං එකතාවා එකන්තං නානතාවා පණ්ඩිතෙන නා උපගන්තබ්බා නජ්ඣනිතබ්බාති සම්බන්ධො. ලොකස්ස ජනස්ස වොහාරෙ 'ලොකවොහාරෙ', සබ්බො ලොකවොහාරෙ 'සබ්බ ... පෙ ... හාරෙ. සබ්බලොකවොහාරස්ස ලොපො විනාසො 'සබ්බ ... පෙ ... ලොපෙ' භූතපුබ්බාභං භන්තෙ රෙඝිතසෙ නාම ඉසිනි ආදිනස්ස වොහාරස්ස විනාසොති අත්ථ'. එත්ථ හෙතුහෙතුසමුප්පන්නෙ විඤ්ඤාණාධිකාරෙ. එවං අභඬකන්ති පාතුභාවෙ අභඬකන්තිස්ස විඤ්ඤාණස්ස සති ඉමස්මිං ... පෙ ... භාවෙ යෙ ඛන්ධා හොන්ති නෙසං ඛන්ධානං නිරුඬ්ඣනා එලපච්චයස්ස එලස්ස පච්චයභූතස්ස කම්මස්ස. තත්ථ භවෙ අගමනතො අපවත්තනතො අඤ්ඤස්ස පුග්ගලස්ස අඤ්ඤතො පුග්ගලතො තං එලං නතුසියා උපහච්චෙව පුග්ගලෙ අඤ්ඤ කස්ස පුග්ගලස්ස එතං එලං සියා තස්මා ඉදං විඤාණං ඉදං තයා වුත්තවචනං නසුඤරං ඉති වොදකො ආඛාති යොජනා. එලපච්චයස්සවාති වචද්දෙ නිරුඬතතාවාති යොජෙතබ්බො. අඤ්ඤ-

තොවාති වසද්දෙ අගමනතොවාති යොජෙතබ්බො. අඤ්ඤඤ්ඤා
ති පදං සිඝාති පදෙ සම්පදානං. අඤ්ඤතොති පදං සිඝාති පදෙ
අපාදානං. තන්‍තිදන්ති තන්‍ත වොදනාඝං සත්තානෙන්‍යාදීඤං ඉ
දං පරිහාර වචනං පඤ්ඩිතෙන ච්‍ඡිවති. සන්තානෙ එකසන්තා
නෙ ඝං ඵලං උප්පජ්ජති එතං ඵලං අඤ්ඤස්ස පුග්ගලස්ස න
හොති. එතං ඵලං සඞ්ඛාරතො අඤ්ඤතො පච්චයතො නව
හොති එතස්ස අඤ්ඤස්ස බීජානං අභිසඞ්ඛාරො සාධකොති යොජ
නා. එකසන්තානස්මිංහීති ආදි විත්ථාරෙ.

ඵලන්ති පදං නහොතීති පදෙ කත්තා. නත්‍ථීති එකසන්තා
නෙ. පටිසිඛන්තානි පදෙ ආඛාරෙ. එකන්ත-----පෙ-----නා
නත්තානානන්ති භාවයොගෙ ඡට්ඨි. නානත්තානම්පිති වත්තබ්බෙ
මකාරස්ස පකාරංකත්‍වා නානත්තානාපප්තිති වුත්තං. අත්ථසාති
පදං සාධකොති පදෙ කම්මං. අම්බබීජාදීනංහීති ආදි විත්ථාරෙ.
සන්තානෙති පදං ලඞ ඉති පදෙ ආධාරෙ. ලඞො පඞ්වයො ඵ
ලො ඉෙති ඵලවිසෙසෙන හෙ 'ලඞපඞ්වයො'. නඅඤ්ඤබීජාන
න්ති අඤ්ඤබීජාදිතො අඤ්ඤබීජාඝං ඵලං නහොති. ඵලවිසෙ
සො. අඤ්ඤ-----පෙ-----යා නාපි උප්පජ්ජති. අභිසඞ්ඛාරි අභි
සඞ්ඛාරහනානි බීජානි ඵලඤානං නව පාපුණන්ති. විජ්ජාසිප්
පොසධාදීඝිති පදං වෙදිතබ්බොති පදෙ කරණං. විජ්ජාව සිප්ප
ව ඔසධොව විජ්ජා-----පෙ----- සධා. තෙ ආදයො යෙසං තෙ
'විජ්ජාසිප්පොසධාදයො'. බාලසරීරෙතිපදං උපයුත්තෙඝිතිපදෙ
ආධාරෙ. උපයුත්තානි ඵලදෙඝිති පදවසං විජ්ජා-----පෙ-----
සධාදීඝිති පදස්ස විසෙසනං. උප-----පෙ-----සිඝාති යංවචනං
වොදකෙන වුත්තං. තඤ්ච තස්මිං වචනෙ ඔඝං වදමානි සම්බන්
ධො. අථවා. තත්‍ථාති තස්මිං වචනෙ ඔඝානි පදෙ ආධාරෙ.
යථා ඵලූපාදෙ රුක්ඛස්ස ඵලනිසම්මුති ඔඝා එවං ඵලස්ස උපපත්
තියා හුජ්කසම්මුති ඔඝාති යොජනා. හුජ්කො ඉති සම්මුති 'හුජ්
කසම්මුති'. ඵලනිති සම්මුති'ඵලනිසම්මුති'. යථාති ආදිවිත්ථාරෙ.
උපභොගසංඛාතස්සාති සන්තානගි උපභුජීතබ්බසංඛාතස්ස සු
ඛදුක්ඛ ඵලස්ස. එත්ථාති එතස්මිං එකසන්තානෙ. අඤ්ඤෙ
න පුග්ගලෙන උපභුජ්කෙන නාම කොචි අත්ථො කිච්චං ප්‍යොජ
නං නඅත්‍ථි. ඉතිසද්දෙ පරිසමාපනත්ථෙ. එවං-----පෙ-----
සියුත්තිති යොපි පරවාදී වදෙය්‍ය සොපරවාදී සකවාදිනා එවං වු
තතනයෙන වත්තබ්බොති සම්බන්ධො. එවං සන්තෙපිති අස
ඛකත්තිති පාතුභාවෙ තත්‍ථව යථා වුත්තදෙස පරිමාණෙ සන්තෙ
පි. අවිජ්ජමානානි එතෙ සඞ්ඛාරා අවිජ්ජමානඵලස්ස පච්චයා සි
යුං. විජ්ජමානා එතෙ සඞ්ඛාරා ඵලස්ස යදිව පච්චයා. සඞ්ඛා

නිනං පවත්තිකඛණෙඵව නෙසං සඞඛාරානං පෙ තඞඛං. විජ්ජමානා එතෙ සඞඛාරා ඵලස්ස අථාපි ඔදිපි පච්චයා පෙ එතෙ සඞඛාරා නිච්චඵලාවහා නිච්චඵලස්ස ජනකා ඉච්ඡන්ති යොජනා. නම්මස්ස කතත්තා එතෙ සඞඛාරා නිච්ච ඵලස්ස පච්චයාහොන්ති. ඊතෙ සඞඛාරා නිච්චඵලාවහා නවහොන්ති. එතස්ස අත්ථස්ස. තත්ථ තස්මිං විභාවනෙ පාටිහොගාදිකං නිදස්සනං පණ්ඩිතෙනා වෙදිතබ්බන්ති යොජනා. පාටිහොගාදිකන්ති ආදිසද්දෙන ඛණ්ඩනිණාභ ඉණගහණම සඞඛ්‍යන්ති. කතත්තාඵලහිති ආදි විත්ථාරෙ. අත්තනො විජ්ජමානත්තාවා පෙ සඞඛාරා ඵලස්ස පච්චයා නහොන්ති. ඝ ථාරහස්සානිපදං ඵලස්සාති පදස්ස විසෙසනං. විපක්කුවිපාකභාවානි දින්නවිපාකත්තානි අත්ථො. විපක්කොවිපාකො යෙසංතෙ 'විපක්කවිපාකා'. නෙසං භාවො 'විපක්කවිපාකත්තං'. ඝථාහි ආදි විත්ථාරෙ.

හි සච්චං ඝථා ලොකෙ යොකොවිජ්ජනො කස්සවිඅත්ථස්ස පච්චයො ජනස්ස නිය්‍යානත්ථං පතිදුනත්ථං පාටිහොගො හොති යොකොවි හණ්ඩිංවා කිණාති යොකොවි ඉණංවා ගණ්හාති තස්ස ජනස්ස පෙ පච්චයොහොති. කිරියාය විජ්ජමානත්තාවා අවිජ්ජමානත්තාවා පච්චයොහොති. තදත්ථ පෙ බාරණකොව ජනො නවහොති තස්මා නිය්‍යානාදීනං ජනෙන ඝනත්තා. එවං පෙ නිච්චඵලාවහා නව හොත්තීති සම්බන්ධො. පතිහරන්ති පාලඝත්තීති 'පාටිහොගො'. හර පාලනෙ ණ පච්චයො. සා කිරියා 'කංකිරියා'. තංකිරියා ඝ කරණං 'තංකිරියාකරණං'. තංකිරියාකරණං එවමත්තං 'තංකිරියාකරණමත්තං'. පාටිහොගකිරියාය හණ්ඩිකිණනකිරියා ඝ ඉණගහණකිරියාඝව කරණමත්තන්ති 'අත්ථො'. සො අත්ථො 'තදත්ථො'. තදඝස්ස නිය්‍යානං 'තදත්ථනිය්‍යානං'. තංආදි ඝස්ස පතිහණ්ඩදුනස්ස තං 'තදත්ථනිය්‍යානනාදි'. කිරියාඝාති පාටිහොගාදි කිරියාය. තදත්ථනිය්‍යානනාදිනොති තදත්ථනිය්‍යානනපටිහණ්ඩදුනතො. එත්තාවතාති ආදි නිගමනං. සම්මොහ විඝාටත්ථන්ති සම්මොහස්ස විහනනත්ථං. විජානිතබ්බාති පදෙ සම්පදුනං. එතෙ සඞඛාරා ඝථා යෙනාකාරෙණ පච්චයා යෙඝව විපාකවිඤ්ඤාණානං පච්චයා හොන්ති හවාදිසු පටිසන්ධිපවත්තිනං වසෙන පටිබඳෙන එතෙ සඞඛාරා පණ්ඩිතෙනා විජානිබ්බාති සම්බන්ධො. තත්ථාති තස්සං ගාථාඝං විජානිතබ්බාති අත්ථො වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. හවන්ති සන්තාදයො එස්සාති 'භවා'. ජුවන්ති සඤ්ඤාමිස්සිතාවිඝ හවන්ති

එත්ථානි 'යොනියො'. යූ මිස්සෙ. ගන්තබ්බා සත්තෙහි උපපජ්ජිතබ්බානි 'ගතියො'. නිබ්බත්ති එත්ථානි 'ඨිතියො'. විඤ්ඤාණානං ඨිතියො 'විඤ්ඤාණට්ඨිතියො'. ආසවන්ති එත්ථානි 'ආසවා'. සත්තානං ආවාසා 'සත්තාවාසා'. එතෙති සඞ්ඛාරා. යථාවාති යෙනාපච්චයාදිනා ආකාරෙන. තත්ථානි සඞ්ඛාරෙසු නිබ්බාරණං. පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙති නිබ්බාරණෙ ආධාරෙවා භුම්මං. අච්සෙසෙනාති පදං පච්චයොති පදෙ නතියා විසෙසනං. නවත්තානතිකුසල විපාකොපෙක්ඛාසහගතඅත්තිරණඅහේතුකවිපාකානං. රූපාවචර පඨම පෙ පටිසන්ධි පවත්තං රූපාවචරවිපාකානං නානාඛණිකපච්චයෙනෙවෙ උපනිස්සයෙනවාති වෙඛා පච්චයො හොතීති සම්බන්ධො. පටිසන්ධිඒවාති එත්ථ එවසද්දෙ අඤ්ඤාපපයුත්තො පඨන්තං එවාති යොජෙතබ්බො. තෙන නකෙවලං පටිසන්ධිඤං පච්චයො අථඛො පවත්තෙපි පච්චයොති දස්සෙති. අථවා එවසද්දෙ නියමත්ථො ගහෙතබ්බො නාඅවධාරණත්ථො. තෙන රූපාවචරපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො පවත්තං රූපවිපාකානං පටිසන්ධිඤං පච්චයො නහොති. පටිසන්ධික්ඛණ තොපඤ්ඤ ඤාවපවත්තිඤං පච්චයොහොති යේවාති අධිප්පායො දට්ඨබ්බො. තෙනාවුත්තං අභිධම්මාවතාරෙ බුඬදත්තාචරියෙන

රූපපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරා රූපාවචර භූමියං
පවිපාකචිත්තානං පච්චයො පටිසන්ධියන්ති.

. රූපපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරානංහි පඨන්තං රූපවිපාකචිත්තානං පච්චයභාවංසඤ්ඤ පච්චයා පටිසන්ධියන්ති එත්ථ එවසද්දෙ නවුත්තොතා. කෙවිපන ඉමමත්ථං අජානිත්වා පවත්තෙ පටිසන්ධියන්ති පාඨං පඨන්ති. අඤ්ඤාතා පනා කාමාවචරකුසලචෙතනානං. කුසලවිපාකොපෙක්ඛාසහගතඅත්තිරණස්ස පවත්තෙ පටිසන්ධිඤං පච්චයභාවතො උපෙක්ඛාසහගතාහෙතුක මනොවිඤ්ඤාණධාතුවජ්ජානන්ති වුත්තං. සතතන්නන්ති කුසලවිපාකානං චක්ඛුසොතඝාන ජිව්හාකායවිඤ්ඤාණසම්පටිච්ඡන සොමනස්සසහගතඅත්තිරණානං. තෙන වුත්තං අභිධම්මාවතාරෙ.

උපෙක්ඛාසහගතාහෙතු මනොවිඤ්ඤාණ ධාතුයා
විනාපරිත්තපාකානං හොන්ති වෙඛා පවත්තියන්ති.

අඤ්ඤාමාවචරකුසලචෙතනා උපෙක්ඛාසහගතාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුං විනා වජ්ජෙත්වා චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිනං සත්තන්නං පරිත්තවිපාකානං පවත්තියං නානාඛණිකකම්මූපනිස්සයවසෙන වෙඛාපච්චයා හොන්තීති යොජනා. යෙවාති වුත්තාප්ප

හෙදෙ කාමාවචරෙ'. පඤ්චන්නන්ති චක්ඛුසොතඝාණ සම්පටිච්ඡනාහොමනස්ස සන්තීරණ උපෙක්ඛාසහගතසන්තීරණානං. කාමභවෙපන දුග්ගතිගාමිං පෙ නො පටිසන්ධියා සෙව චුතතාප්පභෙද කාමාවචරෙනි සම්බන්ධෙ. අඤ්ඤන්නන්ති චක්ඛු සොතඝාණ ජිව්හාකායවිඤ්ඤණ සම්පටිච්ඡන සන්තීර ණවසානං. තත්ථාති දුග්ගතිගාමිං නිබ්බත්තෙ භූමිං. නිරයෙති පදං හොතීති පදෙ ආධාරෙ. මහාමොග්ගල්ලානත්‍ථෙරස්සාති ප දං චාරිකා ඉති පදෙ සම්බන්ධෙ. සො චුත්තප්පභෙදකාමාවච රෙ. සොළසන්නම්පිනි අඤ්ඤං කුසලවිපාකාහෙතුකානෙව අඤ්ඤං මහාවිපාකානෙව. අවිසෙසෙනාති සාමඤ්ඤෙන. ප වත්තෙයාති පදෙ නිගමෙවිසෙසනං. පුඤ්ඤාභිසංඛාරොති කාමාව චරපුඤ්ඤාභිසංඛාරෙ. දසන්නන්ති කාමාවචරපුඤ්ඤාභිසංඛා රෙ චක්ඛුසොතඝාණ සම්පටිච්ඡන සන්තීරණවසානං පවත් තෙ පඤ්චයෝ රූපාවචරපුඤ්ඤාභිසංඛාරෙ පඤ්චන්නං රූපවිපාකා නං පවත්තෙනව පටිසන්ධියඤ්ච පඤ්චයෝ හොතීති අධිප්පායෝ. වා දසානුසලවෙතනාහෙදෙති ඉදං පටිසන්ධිවසෙන වුත්තං. වාද සානිච භූම්මත්තෙ පඤ්චත්තවචනං තස්මා වාදසසූති අත්‍ථෝ. අකු සලවෙතනාහෙදෙති එකාදසාකුසලවෙතනාහෙදෙ. වාදසාකු සලවෙතනාහෙදෙවාති අත්‍ථෝ. අථවා වාදසසු අකුසලවෙතනා හෙදෙ 'වාදසාකුසලවෙතනාහෙදෙති' ඝනසම් තපුරිසොති කා තබ්බො. අථවා වාදසාකුසලවෙතනාහෙදෙ පෙ සන් තන්නංප් අකුසලවිපාකවිඤ්ඤණානං පවත්තෙනව පටිසන්ධියාව අවිසෙසෙන පඤ්චයෝ හොතීති සම්බන්ධෙ. අවිසෙසෙනාතිපදං ආහරිත්වා නිපාතෙ සති වාදසවතෙ අනුසලවෙතනාවාති 'වා දසාකුසලවෙතනා'. වාදසාකුසලවෙතනාවසෙන හෙදෙ 'වාදසා කුසලවෙතනාහෙදෙ'නි කම්මධාරයො යුජ්ජති. එකස්ස විඤ්ඤ ණස්සාති එකස්සෙව අකුසලවිපාකඋපෙක්ඛාසහගත සන්තීර ණස්ස. එකස්සාති එත්ථ අධිප්පායවසෙන එවසද්දෙ අධිප්පෙ තො. ඡන්නන්ති අකුසලවිපාකානං චක්ඛුසොතඝාන ජිව්හාකා යවිඤ්ඤණසම්පටිච්ඡනානං. සත්තන්නම්පිනි චක්ඛුවිඤ්ඤණා දිනං සන්තීරණං. චතුන්නන්ති අකුසලවිපාකානං චක්ඛු සොතවිඤ්ඤණ සම්පටිච්ඡන සන්තීරණානං. සොවඛො අපුඤ්ඤභි සඞ්ඛාරෙ කාමාවචරවිඤ්ඤාණ අනිඤ්ඤරූපදස්සන සද්දසච්චසෙන පඤ්චයෝ හොතීති සම්බන්ධෙ. තථාති අනිඤ්ඤරූපාදයොනා ම නත්‍ථීති පදං ආනඤ්ඤති. කාමාවචරදෙවලොකෙ අනිඤ්ඤරූපාද යො හෙතුඅත්‍ථෙන නාසන්ති නස්මා හෙතුඅත්‍වසෙන තථා කාමාව චරදෙවලොකෙපිනි වුත්තං. චතුන්නන්ති චතුන්නං අරූපවිපා

කානං. සඞ්ඛඝඨාභිකතාපෙනාති පදං විඤ්ඤත්ති පදෙ තතියාවි සෙසනං. දසන්නන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤවිපාක මෙඵපෙක්ඛාසහගතස න්තීරණානං. යෙවානි කාමාවචරකුසලාකුසල සඞ්ඛාතො විඤ ඤත්තිවෙතනාහෙදෙ කායසඞ්ඛාරෝ. තෙරසන්නන්ති ඡන්නං අකු සලවිපාකානං චක්ඛුසොතඝානජිව්හාකාය විඤ්ඤණ සම්පටිච්ඡ නානමෙව සත්තන්නං කුසලවිපාකානං චක්ඛුසොතඝානජිව් හාකායවිඤ්ඤණ සම්පටිච්ඡනසොමනස්සසහගතසන්තීරණාන ව. නවන්නන්ති චතුන්නං අකුසලවිපාකානං චක්ඛුසොතඝ ම්පටිච්ඡන සන්තීරණානමෙව පඤ්චන්නං කුසලවිපාකානං චක් ඛු සොතඝම්පටිච්ඡන්න සොසන්තීරණානව. තෙවීසතියාති තෙ වීසතියා කාමාවචරවිපාකානං. එකූනතිංසචෙතනාහෙදෙපිනි විසති කාමාවචරකුසලාකුසලචෙතනාමෙව නවරූපාරූපාවචරකු සලචෙතනාව. තිසු භවෙසූති කාමරූපාරූපභවෙසු. එකූණවී සතියාති වෙඵපෙක්ඛා සන්තීරණ අඤ්ඤමඤ්ඤවිපාක නාවමඤ්ඤත විපාකානං. යෙවානි කාමාවචර චිත්තසඞ්ඛාරොව. හෙඨාති යෙව කාමභවෙ තෙරසන්නං රූපාරූපභවෙ නවන්නන්ති වව තොනා. චතතිංසාපිනි නෙසං කාම්විපාකරූපාරූපවිපාකානං. එවන්ති ආදි නිගමනං. තථාති තෙනාකාරෙන තෙ සඞ්ඛාරා ප ණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බා. එතෙනෙවනයෙන යොනිඥසූපි තෙ සංඛාරා පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බා.

තත්‍රාති තෙසු සඞ්ඛාරෙසු. ඵපකාසනන්ති පදෙ ආඛාරෝ. මු ඛමත්තපකාසනන්ති සඞ්ඛෙපෙන පකාසනං. ඉමෙසුහීති ආදිවි භාරෝ. සඞ්ඛාරෙසූති නිධාරණෙහුම්මං. චිඤ්ඤ හවෙසූති කාමරූ පභවෙසු. නානත්තකායෙ පෙ එකත්තසඤ්ඤිසඞ්ඛාතා සූති පදං විඤ්ඤණඨිතිසූති පදස්ස විසෙසනං, වසෙනාති පදං ච තුසූති පදෙ තතියාවිසෙසනං. මනුස්සා නානත්තකායානානත් තසඤ්ඤී පඨමජ්ඣානභූමිනානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤී දුතියජ ඣානභූමී එකත්තකායානානත්තසඤ්ඤී තතියචතුත්ථජ්ඣානභූමී එකත්තකායා එකත්තසඤ්ඤී. චතුත්ථජ්ඣානභූමීති වෙහප්ඵල ප ඤචසුඛාවසඞ්ඛාතාචතුත්ථජ්ඣානභූමි. පඨම දුතියතතියජ්ඣාන භූමිනංව වසෙනාති පොරණපාඨො. එසාති පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෝ. ඉතීති තස්මා. එතවිසුනිතන්ති අඤ්ඤහෙතුකාකුසලවිපාකඤ්ච මහා විපාක පඤචරූපවිපාකානං. යථා සම්භවන්ති කුසලවිපාකඤ්ච පෙ ඤඛා සන්තීරණ අඤ්ඤමඤ්ඤවිපාකානා ච්ච පඤචරූපවිපාකානාවාති චු ද්දසන්නං පටිසන්ධිආ පවත්තෙව පව්වයෙ කුසලවිපාකඤෙතු කානං චතුඛ සොත ඤානජිව්හා කායවිඤ්ඤණ සම්පටිච්ඡන සොමනස්ස සන්තීරණානං පවත්තෙ එවපව්වයොති අධිප්පායො.

අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙපන්. යස්මා විපච්චතීති සම්බන්ධො. අවසෙසානු තීසු ගතීසූති දෙවමනුස්සගතිඞි අවසෙසානු නිරය තිරච්ඡාන පෙතසඞ්ඛාතානු තීසු ගතීසු. නාදිසෙගෙවානි නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤී සඞ්ඛාතෙ. වසද්දෙ කාමභවෙව යොනිසුව ගතිසුව විඤ්ඤාණඨිතියාව සත්තාවාසෙවානි අයාජෙතබ්බො. පටිසන්ධිවසෙනානි පටිසන්ධිනිවෙවන. එහානි පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෝ. සත්තන්නන්ති චතුඛ්විඤ්ඤාණාදිනා සත්තන්නං අකුසලවිපාකානං. පඨමවිඤ්ඤාණඨිතියූති පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙ නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිති පඨමං වුත්තාඝ එනිස්සා විඤ්ඤාණඨිතියාව අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙ නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිති පඨමංවුත්තා ඝ එනිස්සා විඤ්ඤාණඨිතියාවානි පඨමං වුත්තාසු වීසු විඤ්ඤාණඨිතියූති අත්ථො. සත්තාවාසෙසූති පුඤ්ඤාභිසංඛාරෙසු නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤී නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිති පඨමං වුත්තාසු වීසු විඤ්ඤාණඨිතියූති අත්ථො. යදිපන පොඤ්ඤෙ පඨමවිඤ්ඤාණඨිති සත්තාවාසෙසූති පාඨො දිස්සති සොපි යුජ්ජති. වීසු විඤ්ඤාණඨිතියූති නානත්තකායානානත්තසඤ්ඤී නානත්තකායාඑකත්තසඤ්ඤිති වීසු විඤ්ඤාණඨිතියූ. වීසුව සත්තාවාසෙසූති නානත්තකායානානත්තසඤ්ඤී නානත්තකායාඑකත්ත සඤ්ඤිති වීසු. තෙවීසතීනන්ති තෙවීසතීනං කාමාවචරවිපාකානං. එකං සත්තාවාසනති අසඤ්ඤිසත්තසංඛාතං එකං සත්තාවාසං ඨපෙඩා කඤ්ඩ සත්තාවාසෙ නානපච්චති. අවිඤ්ඤාණකොති නත්ථිවිඤ්ඤාණං එතස්මිං සත්තාවාසෙති 'අවිඤ්ඤාණකො'. එවන්ති ආදි නිගමනං.

සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණනිද්දෙසො.

විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනිද්දෙසෙතිපදං වෙදිතබ්බොති පදෙඝඩාරෙ. දෙසනාහෙදතො සබ්බභවාදිසු පඨත්තිතො සඞ්ඛාරා පච්චයනයා විනිච්ඡයො පණ්ඩිතෙන විඤ්ඤාතබ්බො. දෙසනාඝහෙදෙ විසයො 'ඉදඝනාහෙදෙ'. පච්චයො එව නයො 'පච්චයනයෙ'. දෙසනාහෙදතොති වචනෙ විනිච්ඡයෙ වෙදිතබ්බො. සුත්තන්තෙව ඉධවාති පදවයං කතානි පදෙ ඝඩාරෙ. ඉධානි අභිධම්මෙ. නාමපදස්සව භෙදතො දෙසනාකතානි සම්බන්ධො. සුත්තනතාඅම්හිති ආදි දල්හිකරණං. ඝිසච්චං සුත්තන්තස්මිං. තත්ර පෙ කාරොති වචනං භගවතා වුත්තං. ඉධ අභිධම්මෙ වෙද පෙ සඞ්ඛාරඛන්ධොති වචනං භගවතා වුත්තන්ති යොජනා. කස්මාපනා භෙදතො දෙසනා කතාති ආඝ තත්ථහි ආදිං. ඝිසච්චං තත්ර සුත්තන්තෙ චක්ඛුවිඤ්ඤ

ණපච්චයා චක්ඛුවිඤ්ඤාණසංඛාතපච්චයතො ඔම්පිනාමං උප්පජ්ජති උප්පන්නව චිත්තස්ස පෙ ආයුති එවං අඤ්ඤධම්මසම්පයුත්තනිස්සයෙන අඤ්ඤධම්මස්මිං සහනිස්සයෙන අගහෙතබ්බතො පාකටං ඔම්පි නාම හොති තං නාමං දස්සෙන්තො භගවා චෙතනා පෙ වසෙන තිධා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධං හිඳිත්වා වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාරෙති ඉති ඛන්ධෙහිසධිං සඞ්ඛාරක්ඛන්ධං දෙසෙසි සම්බන්ධෝ. තත්ථාති පදං දෙසෙසි පදෙ ආධාරෙ. ඔම්පිති අපිසද්දෙ සම්භාවනත්ථෝ. චසද්දෙ උප්පජ්ජිත්ව උප්පන්නවාති යොජෙතබ්බෝ. චිත්තරූපධම්මසඞ්ඛාතෙ. අඤ්ඤධම්මස්මිං සහනිස්සයෝ 'අඤ්ඤධම්මසහනිස්සයෝ'. අථවා හිසච්චං තත්ථ සුත්තන්තෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණපච්චයා ඔම්පි නාමං උප්පජ්ජතිව චක්ඛුවිඤ්ඤාණපච්චයා ඔම්පි නාමං උප්පන්නව හොති චිත්තස්ස පෙ ආයුති එවං අඤ්ඤ පෙ පාකටං තං නාමං දස්සෙන්තො භගවා චෙතනා පෙ වසෙන තිධා සංඛාරක්ඛන්ධං හිඳිත්වා වේදිතබ්බෝති සඞ්ඛාරක්ඛන්ධං දෙසෙසි ඇම්බ ඔං. ඉමස්මිං නයෙ පාකටන්ති පදං තන්තිපදස්ස විසෙසනං. ඉධපන අභිධම්මෙ තත්ථ සුත්තන්තෙ වුත්තව අවුත්තව සඞ්ඛතා ඔං සඞ්ගණ්හතො භගවා තත්‍ර යා පෙ සංඛාරක්ඛන්ධෝති වචනං ආහ. ඉධාතිපදං ආහාතිපදෙ ආධාරෙ. කිඔපන පෙ නානුභාතීති පුච්ඡා. නො නාහොතීත්‍යාදි විස්සජ්ජනං. තස්මිංපන විඤ්ඤාණෙ ගණ්හමානෙ ආපජ්ජතීති සම්බන්ධෝ. නාමවිඤ්ඤාණස්සවාති නාමසඞ්ඛාත විඤ්ඤාණස්ස. පච්චයවිඤ්ඤාණස්සවාති පච්චයභූතවිඤ්ඤාණස්ස. පච්චයාති විඤ්ඤාණ පච්චයතා. සඞ්ඛතාදිසු පවත්තිතොති එඤ්ඤපනා විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. නාමන්ති පදං පවත්තතීති පදෙ කත්තා. එකං සත්තාවාසන්ති අසඤ්ඤිසත්තාවාසං. එවං පවත්තමානෙව එතස්මිංරූපෙ යස්මා පාතුභවන්ති තස්මා තෙසං චිත්තං සන්තති සීසානං පෙ නාමරූපන්ති පණ්ඩිතෙහා වෙදිතබ්බානි යොජනා. එතස්මිං නාමරූපෙති පදං වෙදිතබ්බානි පදෙ ආධාරෙ. නාභිභාවෙ එතෙසන්ති 'අභාවකා'. ගබ්භසෙය්‍යකාති 'ගබ්භසෙය්‍යකා'. අභාවකාව තෙ ගබ්භසෙය්‍යකාවාති 'අභාවක ගබ්භසෙය්‍යකා'. අණ්ඩජානඤ අභාවකානන්ති යොජෙතබ්බං. අණ්ඩජාගන්ති 'අණ්ඩජා'. වත්ථුකාගවසෙනාති පදං වෙනිප දස්ස සරූපං. රූපතොතිපදං වෙනිපදෙ අපාදානං. සත්තතිසීහානීති කලාපසඞ්ඛානමූලානි. විත්ථාරෙනාති පදං විසතීති පදෙ තතියාවිභත්තිසෙසනං. රූපාරූපතොති පදං විසතීති පදෙ අපාදානං. රූපං රූපතො ගණ්හමානා විසතිවිධමිති අධිප්පායෝ. ඉ

තිති එවං. එතෙ ධම්මාතිපදං වෙදිතබ්බානි පදෙ කම්මං. අග
හිතගහණෙනාති පදං අපනෙත්වානි පදෙ තතියාවිසෙසනං. අ
ගහිතස්ස රූපස්ස ගහණං 'අගහිතගහණං'. එකසන්තති සිස
නොති පදං අපනෙත්වානි පදෙ අපාදනං. නවරූපධම්මෙති
පඨවිආදයො අඩ්ඨලාපා ජීවිතින්ද්‍රියවානි නව. තෙසම්පිති තෙ
තනිංසරූපධම්මානං. සන්තති සිසවයනොති පදෙ සම්බන්ධො.
තෙසන්ති වත්තාරීසාය සන්තතිසිසානං. යෙසඔපපාතිකානන්
ති අණ්ඩජගබ්භසෙය්‍යකෙහි සෙසානං ඔපපාතිකානං. අථවා.
බ්‍රහ්මකායිකාදිකෙහි ඔපපාතිකෙහි විනෙකෙහි සෙසානං ඔපපාති
කානං. තෙසන්ති සන්තසන්තතිසිසානං. එසඅථාවුත්තනයො
උක්කංසතො පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. තන්තං
පෙ විකලානං සත්තානං තස්ස රූපසන්තති සිසස්ස ව
සෙන රූපධම්මේ භාපෙති පෙ නාමරූපසඞ්ඛානා ධ
ම්මා අවකංසෙන පනා පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධො.
අවකංසෙනාති පදං වෙදිතබ්බාති පදෙ තතියාවිසෙසනං. තානි
තානිරූපානි 'තන්තානිරූපානි'. සන්තනං පබන්ධනං 'සන්තති'.
තන්තානිරූපානං සන්තති 'තන්තානිරූපසන්තති'. තන්තානිරූපස
න්තතියා සිසානි මූලානි 'තන්තානිරූපසන්තතිසිසානි'. තන්තානිරූ
පසන්තතිසිසානි අපරිපූණ්ණානි යෙසං සත්තානං තෙ 'තන්තා
නිරූපසන්තතිසිසවිකලා'. විසෙනානි පදං භාපෙතීති පදෙ තති
යාවිසෙසනං. අරූපානං පනා සත්තානං තයො අරූපිනො ඛන්
ධා වෙදිතබ්බා. අසඤ්ඤානං සත්තානං රූපතො ජීවිතින්ද්‍රිය නව
කමෙව වෙදිතබ්බං.

ඉති එවං තාවපඨමං පටිසන්ධියං එසනයො, නාවපමාණං අ
ස්සාති 'නවකං'. ජීවිතින්ද්‍රියෙන උපලක්ඛිතං නවකං 'ජීවිතින්ද්‍රිය
නවකං'. රූපපවත්තිදෙසෙති රූපස්ස පවත්තිඨානදෙසෙ. රූප
ස්ස අසම්මුඨාපනා කාරණං දස්සෙන්තො තංහීති ආදිමාහ. හි
සච්චං පටිසන්ධිචිත්තං නාහකොනීති සම්බන්ධො. වත්ථුදුබ්බ
ලතායාති පදං දුබ්බලත්තාතිපදෙ විසෙසනමෙතු. දුබ්බලස්සභා
වො 'දුබ්බලතා'. වත්ථුකො දුබ්බලතා 'වත්ථුදුබ්බලතා'. දුබ්
බලස්ස භාවෝ භාවනස්ස භාවෝ 'දුබ්බලත්තං'. පටිසන්ධි පෙ
චිත්තසමුට්ඨානකං සුඛඨ්ඨකං පාතුභවති. සද්දපාතුභාවකාලෙ ස
ද්දනවකං පාතුභවතීති සම්බන්ධො. කබලිඞ්කාරියතීති 'කබලි
ඞ්කාරෝ' ආහරියතීති 'ආහාරෝ'. කබලිඞ්කාරොව සො ආහාරෝ
චාති 'කබලිඞ්කාරාහාරෝ'. කබලිඞ්කාරාහාරං උපජීවන්තීති 'ක
බලිඞ්කාරාහාරූපජීවිනො'. තෙසන්ති ගබ්භසෙය්‍යකසත්තානං.
සරීරෙති පදෙ සම්බන්ධො. අස්සනරස්ස මාතා යව අත්තපානව

යම හොජනං භුජති නෙන හොජනෙන මාතුකුච්ඡිගතො සෝ න රො තස්ස මාතුකුච්ඡියං යාපෙති ඉති වචනතොං පෙ සරීරෙ ආහාරසමුට්ඨානං සුඛඤ්ඤං පාතුහවතීති සම්බන්ධො. මාතරාති පදං අපෙක්ඛාහරිත ඉති පදෙ කත්තා. අපෙක්ඛා පෙ ආරෙනාති පදං අනුගතෙති පදෙ කත්තා. අනුගතෙති අනුබන්ධිතෙ. ඔපපාතිකානං සත්තානං පෙ සුඛඤ්ඤං පාතුහවති. මුඛගතඛෙළන්ති පදං අපෙක්ඛාහරණ ඉතිපදෙ කම්මං. ඉදං රූපං ජඞ්ඛසතිවිඛන්ති සම්බන්ධො. වසද්දෙ සුඛඤ්ඤස්ස නවකානවානි යොජෙතබ්බො. උක්කංසතොති පදං විත්තන්ති පදෙ තතියාවිසෙසනං. සුඛිතෙති ඛන්ධවිභඞ්ග. අථවා සුඛිතෙ චත්ථුකාමඩිසෙන රූපතො වෙසන්තති සීසානිති ආදිවචනෙ. චුත්තන්ති පදෙ ආධාරෙ. වා අපරෙ නායො සද්දෙ අනියතො තස්මා කදුචි දෙවිකාලෙ පාතුභාවතො යස්මාභොති තස්මාඋතුචිත්තසමුට්ඨානවසෙන දුවිධංවිඤ්ඤං සද්දංඅපනෙතා ඉමෙ සත්තා පෙ නාමරූපන්ති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බා. නෙසන්තිපි සත්තානන්ති පදං පවත්තතීති පදෙ සම්පදානං. එතෙති සන්තානවුති ධම්මා. නෙසන්ති සන්තනවුතිධම්මානං. න ච විඤ්ඤුණපච්චයභාවං පරතො මයං වණ්ණයිස්සාම කථෙස්සාම. එහි කම්මජරූපාදීසු යඔපන එතං කම්මජරූපං තං කම්මජරූපං නාසඤ්ඤානි. එඤානි නිඛාරණෙ භුම්මං. තිසමුට්ඨානිඤ රූපෙනාති පදං අනුපඤ්ඤන්ති පදෙ කත්තා. නාඋපත්ථඛං 'අනුපත්ථඛං'. තිසමුට්ඨානිකං තෙජා කම්මජරූපෙන අනුපත්ථඛං සණ්ඨාතුං නාපිසඤ්ඤානිති සම්බන්ධො. අථඛොති සච්චතො. වාතෙන අබභාඝතා පඝතා 'වාතබභාඝතා'. අපිසද්දෙ අරුච්සු වතත්ථෙ. චතුද්දිසාසු වචත්ථාපිතා. 'චතුද්දිසා වචත්ථාපිතා'. චතුද්දිසාසු වචත්ථාපිතානිපි පාඨො. නාළකලාපියොති නළ සමූහො. කත්ථචි ඔකාසෙ. ලඛං පතිඨං යාහි තා 'ලඛපතිඨා'. වහනෙ නියුත්තා 'වාහනිකා'. ඡන්නා වාහනිකා 'ඡින්නාවාහනිකා'. එතානිති කම්මජරූපාදිනි පවත්තන්ති. සඞ්ගහාති එතථ චූවිනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො'. ඉදං නාම්මෙවාති යොජෙතබ්බං. වසද්දෙ අරූපෙව පවවොකාරභවෙවාති යොජෙතබ්බො. පවත්තියානි පදං විඤ්ඤුණපච්චයානි පදස්ස විසෙසනං. යම රූපමෙව. සබ්බත්ථානි පවත්ති පටිසන්ධිසු. වසද්දෙ අසඤ්ඤිසුව පවවොකාරභවෙවාති යොජෙතබ්බො. යම නාමරූපං. සබ්බත්ථානි පවත්තිපටිසන්ධිසු. තත්ති සබ්බං නාමරූපං. සඞ්ගහෙතබ්බා වෙදිතබ්බන්ති පදවසෙ කම්මං. නාමවානි අරූපං සත්තා ය චුත්තං. රූපවානි අසඤ්ඤං. නාමරූපවානි පවවොකාරභවං

සඞ්ඛාය වුත්තා. සමානංරූපං යෙසං තෙ 'සරූපා'. එකදෙසෙන සරූපා 'එකදෙසසරූපා'. එකෝ සෙසෝ 'එකසෙසෝ'. එකසෙ සරූපානං එකසෙසෝ 'එකදෙස-පෙ-සෙසෝ'. එකදෙස සරූපෙකසෙසස්ස නයෝ 'එකදෙස-පෙ-නයෝ'. අථවා එකදෙසසරූපෙකසෙසෝ එව නයෝ 'එක-පෙ-නයෝ'. අභඤ්ඤසුත්තාදී වොදනා. නාගුත්තං ඉදංපිතාදී පරිහාරෝ. අභඤ්ඤසු විඤ්ඤාණස්ස අභාවා විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති වචනං අගුත්තන්ති වොදකොවේ වදෙය්‍යාති යොජනා. ඉදමපි විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති වචනං නඅගුත්තං ගුත්තමේවාති යොජනා. අපි සද්දෙ නාකෙවලං සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණන්ති වචනං ගුත්තං. අථඛො විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති වචනං ගුත්තමේවාති ඤපෙති. ගුත්තභාවිං ඤපෙන්තො නාම රූපස්සාති ආදිමාහ. නාමරූපස්ස යංඉතු විඤ්ඤාණපච්චයාහුතං විඤ්ඤාණං තංහෙතුවිඤ්ඤාණං විපාකං අවිපාකව ඉති ච්ඡාපඤ්ඩිතෙනා යතොතනං තතො තස්මා ඉදං විඤ්ඤාණපච්චයා නාම රූපන්ති වචනං ගුත්තමේවාති සම්බන්ධො. විපාකතො අඤ්ඤං 'අවිපාකං' යංඉති ආදිගාථාය විඤ්ඤාරෝ. හිසච්චං යංහෙතුවිඤ්ඤාණං නං 'හෙතුවිඤ්ඤාණං'. ඉදඛ අසඤ්ඤිඅන්තරූපං අසඤ්ඤිසත්තෙසු අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණපච්චයා නිබ්බත්තං රූපං නාමාති සම්බන්ධො. කම්මසමුඤ්ඣානන්ත්‍යාති පදං පවත්ත-පෙ-පච්චයරූපන්ති පදෙ හෙතු. පවොකාරභවෙතිපදං පවහතීති පදෙ ආධාරෝ. තථා පවොකාරෙ-පෙ-චිත්තක්ඛණෙ පවත්තං කම්මසමුඤ්ඣානරූපං පවොකාරභවපවත්ත අභිසඞ්ඛාර විඤ්ඤාණපච්චයාරූපංනාම ඉති තස්මා ඉදං විඤ්ඤාණපච්චයා රූපන්තිවචනං ගුත්තමේවාති යොජනා. තථාසද්දෙ පවොකාරභවෙ-පෙ-පච්චයා රූපන්ති පදං ආකඞ්ඛති. පච්චයතයානි එත්ථපනවවතො විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. හිසද්දෙ පන සද්දතෝ. විපාකවිඤ්ඤාණංනාමස්ස නවඩාපච්චයොහොති විපාකවිඤ්ඤාණං පටිසන්ධිඤ වත්ථුරූපස්ස නවඩාපච්චයොහොතීති විපාකවිඤ්ඤාණං වත්ථුරූපතොසෙසරූපස්සඅඤ්ඣාපච්චයොහොති. අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං රූපස්ස එකඩාපච්චයො හොති. තදඤ්ඤං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණතො අඤ්ඤම ඤිමභවඞ්ගාදිකං විඤ්ඤාණං තස්සතස්ස නාමරූපස්ස ඨරූපඤ ච්චයොහොතීති සම්බන්ධො. යංහෙතන්ති ආදිවිත්ථාරෝ. හිසච්චං යං එතංනාමං රූපමිස්සස්ස අමිස්සස්සවා තස්ස නාමිස්ස පටිසන්ධිනාවා පටිසන්ධිභූතංවා පටිසන්ධිතො අඤ්ඤංවා විපාකවිඤ්ඤාණං නවඩාපච්චයො හොතීති සම්බන්ධො. පටිසන්ධියංවා

නිපි පාඨෝ. පටිසන්ධිකන්ති අත්ථෝ. කඛාරස්ස යකාරං කත්වා පටිසන්ධියන්ති වුත්තං. චිත්ථාරතොපන තස්ස විඤ්ඤාණස්ස පච්චයඨෙන පච්චයභාවස්සනඨෙන පච්චයභාවෙදඤ්ඨියමානෙ සබ්බාපි පඨානකථා චිත්ථාරෙතබ්බා‍ගොහි ඉතිතස්මා නාමරූපපච්චයභාවමයං ආරබ්භාමාති යොජනා. යදිපනපොත්ථකෙ පච්චයනාඨෙනාති පාඨෝ දිස්සති. සොපිපාඨෝ යුතෙනා. නත්ථ සියාඤ්‍යාදි චොදනා. සුත්තතොතඤ්‍යාදි පරිහාරෝ.. තත්ථ තස්මිංවිඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්තිවචනෙ චොදතොසියා. පටිසන්ධියං නාමරූපං ----පෙ---- හොතීති එතංවචනං කථංපන කෙනකාරණෙනා පණ්ඩිතෙනා ඤාතිතබ්බනති සම්බන්ධෝ. පනසද්දෝ විසෙසත්ථෝ. සුත්තතොයුත්තිතොච පටිසන්ධියං නාමරූපං විඤ්ඤාණපච්චයාහොතීති එතංවචනං පණ්ඩිතෙන ඤාතිතබ්බං. සුත්තෙහීති ආදිවිත්ථාරෝ. හිසච්චං සුත්තෙ පාළියංඉඛ්ඛා. නාමෙනාති පදං බහුබාහිතපදෙ තතියාවිසෙසනං. බහුබාහිතපදං ඉඛ්ඛාතිපදෙ තතියාවිසෙසනං. විඤ්ඤාණපච්චයෝ එතෙසන්ති 'විඤ්ඤාණපච්චයා'. තෙසංභාවෝ විඤ්ඤාණපච්චයතා. යුත්තිතොපන වෙදනාදීනං විඤ්ඤාණපච්චයතා පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බා. හිසච්චං ඉධලොකෙ දිඨෙන චිත්තජෙන රූපෙන අදිඨිස්සාපි පටිසන්ධියං රූපස්ස විඤ්ඤාණපච්චයෙ ඉතිවචනං ඉජ්ඣතීති යොජනා. රූපෙනාතිපදං ඉජ්ඣතීතිපදෙ කරණං. චිත්තෙහීති ආදිවිත්ථාරෝ. තදනුරූපානීති තස්ස විත්තස්ස අනුරූපානි උප්පජ්ජමානානි රූපානි. ඉතිති එවං. දිඨොනාතිපදෙ ආඛ්‍යාරෝ. ඉමිනාරූපෙන වුත්තමත්ථං සුත්තෙන දල්හංකරොන්තො කම්මසමුඨානස්සාපිහීති ආදිමාහ. හිසච්චං කම්මසමුඨානස්සාපි තස්සරූපස්ස චිත්තසමුඨානස්සරූපස්ස විඤ්ඤාණපච්චයතා ඉව විඤ්ඤාණපච්චයතා පඨානෙ ආගතාති යොජනා. විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්තිවචනෙ භගවතා කිංවුත්තන්ති ආහ එත්ථවාති ආදිං. එත්ථව පටිච්චසමුප්පාදවිභඞ්ගෙ. භාසමානෙනාති පදෙ ආඛ්‍යාරෝ. භගවිතාතිපදං පවත්තිතන්ති පදෙ කත්තා. යස්මා දිස්සන්ති තස්මා හොතීති යොජනා. සම්මණෙනවාතඤ්ඤාදිනි අපනිවත්තියන්ති පදෙ කත්තා. හොතීති ඉති සද්දෝ පරිසමාපනත්ථෝ.

විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනිද්දෙසෝ.

නාමරූපපච්චයා සළායතනනිද්දෙසෙ විනිවජ්ඣෝ වෙදිතබ්බෝ. නාමං ඛන්ධපඤ්චකං භූතවත්ථාදිකංරූපං පණ්ඩිතෙනමතං. කතෙකසෙසං තං නාමරූපං නාදිසස්සෙව තස්ස සළායතනාස්ස

පච්චයෝ. කතෝ එකසෙසෝ යස්ස තං 'කතෙකසෙසං'. යං ඔතන්ති ආදිගාථාය විත්ථාරෝ. හිසව්වං යං එතංනාමරූපං. තත්ථාති තස්මිං නාමරූපෙ නිඛාරණං. නාමන්ති නාමං නාම. ඉතිසද්දෙ නාමවාචකෝ. රූපං වත්ථාදිභූතං මතං ඉති සනිඛ්ඛානං පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බං. තම්පනාති ආදිකතෙකසෙසන්ති ආදිකස්ස විත්ථාරෝ. තංපන නාමරූපං. තඤ්ච නාමං සළායතනස්සෙවපච්චයෝ නඅඤ්ඤස්සපච්චයෝ. තඤාති ආදිනා වුත්තමත්ථං පාළිඤ්ච දල්හංකරොන්තෝ නාමපච්චයාති ආදිමාහ. හිසව්වං අබ්‍යාකතවාරෙ නාමපච්චයා සළායතනන්ති වචනං වක්ඛති. ඉධ සඩ්ගහිතමෙවගහිති ආදිදළ්හීකරණං. හිසව්වං ඉධ නාමරූපපච්චයා සළායතනන්ති වචනෙ එකසෙසනයෙ සඩ්ගහිතමෙව නාමඤ්ච සළායතනඤ්ච තත්ථ අබ්‍යාකතවාරෙ ලොකියවිපාකස්ස හාජනියෙ භගවතා විභත්තංති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බන්ති යොජනා. තත්ථ ඔඝාතාදි චොදනා. නාමරූපහෙතාදි පරිහාරෝ. තත්ථ නාමරූපපච්චයා සළායතනන්ති වචනෙ චොදනාසිරා. කාවපන චොදනාති ආහ කථංපනෙතන්ති ආදිං. නාමරූපං සළායතනාස්සපච්චයොති එතං වචනං කථංපන කෙනාකාරණෙන පණ්ඩිතෙනා ඤාතබ්බං. නාමරූපඤාවෙ සළායතනස්සඤාඨතෝ නාමරූපං සළායතනාස්සපච්චයොති එතං වචනං පණ්ඩිතෙන ඤාතබ්බන්ති යොජනා. තස්සතස්සඤීති ආදිවිඤාරෝ. අඤ්ඤස්ස නාමරූපස්ස සාව පනතබ්භාවහාවිතා. තස්ස භාවෝ 'තබ්භාවෝ'. තබ්භාවෙන භවති සීලෙනාති 'තබ්භාවභාවී'. තබ්භාවභාවිතෝ භාවෝ 'තබ්භාවභාවිතා'. තස්මාතිපදං නොයත්තිපදෙ හෙතු. පටිසන්ධියා පවත්තෙතවා යං නාමරූපං යස්ස සළායතනාස්සපච්චයෝ හොති යං නාමරූපං යථා යෙනඅඤාකාරෙන පච්චයෝ හොති තං නාමරූපං තථා තෙනාකාරෙන විඤාවිතා නෙය්‍යං ඤෙයත්තියොජනා. තත්‍ර ගාථා යං අඤාදිපනං, හිසව්වං තං නාමමෙව ආරුප්පෙ පටිසන්ධිපවත්තීසු අවකංසතෝ සළායතනං සත්තධාපච්චයෝ හොතීති යොජනා. කථන්ති ආදිවිභාරෝ. එත්ථාති නාමෙ නිඛාරණං. හිවිපනාමං හෙතුපච්චයෙන පච්චයෝ හොති හිවිනාමං ආහාරපච්චයෙන පච්චයෝ හොතීති එවං අඤ්ඤථා ආකාරෙන පච්චයෝ හොති තස්ස අඤ්ඤථාපි පච්චයභාවෙන පවත්තස්ස නාමස්ස වසෙන පටිබඩ්ඩෙන උතකංසාවකංසතා පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බා. ඉතරංපනාති විපාකතෝ ඉතරංඅවිපාකං නාමං. පච්චයෙසූති නිඛාරණං. එත්ථාති විපාකනාමෙ නිඛාරණං. තස්සපි අඤ්ඤථා පච්චයභාවෙන පවත්තස්ස අවිපාකනාමස්සවසෙන. අරූපතෝ

අඤ්ඤස්මිම්පිහෘව තංනාමං පටිසන්ධියා ඡඬ්ඩස්ස ඡඬ්ඩස්ස මනායතනස්ස තථෙව සත්තඛාපච්චයෝ හොති. තං නාමං ඉතරෙසං පඤ්චන්නං චක්ඛායතනාදීනං ඡහි ආකාරෙහි පච්චයෝ හොතීති යොජනා. අපිසද්දෙ ආරුප්පං අපෙක්ඛති. තථෙවාති සත්තඛා පච්චයෝ හොතීති අධිප්පායෝ. ආරුපතොහීති ආදිවිත්ථාරෙ. යථා ආරුප්පෙ පච්චයගමනං වුත්තන්ති සම්බන්ධිතබ්බං. පඨමෙ විපාකං විපාකස්ස තථා සත්තඛාපච්චයොහොති අපාකං අවිපාකස්ස ඡඬ්ඩස්ස ඡඬ්ඩාපච්චයෝ හොතීති යොජනා. අපිසද්දෙ පටිසන්ධිං අපෙක්ඛති. පඨමෙතපිහීති ආදිවිත්ථාරෙ. තතොති සත්තඛාපච්චයතො. එත්ථාපි පඨමෙතපිති ආදි ගාථාසං තථෙව පඨමෙ සෙසපඤ්චන්නං චක්ඛායතනාදීනං විපාකං චතුඛාපච්චයොහවෙ. අවිපාකම්පි එවමෙව පණ්ඩිතෙන පකාසිතන්ති යොජනා. තථෙවච්ඡීති ආදිවිත්ථාරෙ. කුසලාදිභෙදම්පි නාමං තෙසං චක්ඛායතනාදීනං. යථාවාති යෙන ආකාරෙන නාමං පච්චයෝ හොති. තථා නෙනාකාරෙන නාමං පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බං. එහි නාමරූපෙරූපංපන්නා ආරුප්පෙ භවෙ එකායතනඤ්ඤාපි පච්චයෝ නාභවතීති සම්බන්ධෙ. එත්ථාති නිඛාරණෙ. අපිසද්දෙ සම්භාවනත්ථෙ. පඨඛභවෙපන රූපතො සත්ථිඤ්ච වත්ථුං හදයවත්ථුං ඡඬ්ඩස්ස මනායතනස්ස ඡඛාපච්චයෝ හොති. භූතානි අවිසෙසතො පඤ්චන්නං චක්ඛායතනාදීනං පච්චයෝ හොතීති යොජනා. රූපතොති නිඛාරණෙ. තොපච්චයොහි රූපතොති ආදි විත්ථාරෙ.

අවිසෙසතොති පදං පච්චයානි පදෙ තනියාවිසෙසනං. පටිසන්ධියං පෙ චසෙනාති වචනං. අවිසෙසතොනි පදස්ස විවරණං. වසෙනාති පදං පච්චයානි පදෙ තනියාවිසෙසනං. ජීවිතං එතෙසං චක්ඛායතනාදීනං පඤ්චන්නං ආයතනානං නිඛාපච්චයෝ හොති. ආහාරොව පවත්තියං එතෙසං චක්ඛායතනාදීනං පඤ්චන්නං නිඛාපච්චයෝ හොති. තානොව පඤ්චචක්ඛායතනාදිනි ඡඬ්ඩස්ස චක්ඛුසොතඝානජිව්හාකායඡට්ඨස්ස සංඛාතස්ස මනායතනස්ස ඡඛාපච්චයෝ හොති. වත්ථු තෙසෙව පඤ්චොකාරභවෙ චත්තමානස්ස පවිඤ්ඤාණෙහි අවසෙස මනායතනස්ස පඨඛාපච්චයෝ හොතීති සම්බන්ධෙ. එතෙසම්පනානි ආදිවිත්ථාරෙ. සොවඛානි ආහාරෙ පවත්තියං යෙව පච්චයොති සම්බන්ධෙ. කායෙතිපදං පච්චයොතිපදෙ ආඛාරෙ. උභයං නාමරූපංපන්න ඡස්ස ආයතනස්ස යථාව යෙනආකාරෙන පච්චයොහොති තම්පි නාමරූපං සබ්බත්ථභවෙසු විඤ්ඤාණා විඤ්ඤාණබ්ඛන්ති යොජනා. ඉතීවචනං එත්ථ නාමරූපස්ස පච්චයභාව

වෙ මුඛමත්තං සංඛෙපමත්තං. සබ්බත්ති සබ්බං වචනං. එත්ථා
නි නාමරූපස්ස පච්චයභාවේ.

නාමරූපපච්චයා සළායතන නිද්දෙසෝ.

සළායතනපච්චයා ඵස්සනිද්දෙසෙ විනිවිජ්ඣෝ වෙදිතබ්බෝ. ස
ඞ්ඛෙපා චක්ඛුසම්ඵස්සාදයෝ සළෙවඵස්සා පාළියං ආගතා විත්ථා
රෙනා නෙ ඵස්සා විසුඤ්ඤණංවිය බහිංස භවන්තීති සම්බන්ධෝ.
සඞ්ඛෙපතොඒති ආදිවිත්ථාරෝ. බන්ධිංසවිඛන්ධාසාපි එතස්ස ඵස්ස
ස්ස යංපනසළායතනං පච්චයොති සම්බන්ධෝ. තත්ථාති තස්මිං
සළායතනෙ නිඩ්ඩාරණං. විවක්ඛණා ජඤ්ඤා මනායතනානං සහ අ
ජ්ඣත්තං චක්ඛාදිසළායතනානං ඉති ඉච්ඡන්ති. විවක්ඛණාජඤ්ඤෙ
සහඅජ්ඣත්තං චක්ඛාදිබාහිරෙහිපි රූපායතනාදීහි සහ සඩ්ඪි සළා
යතනං ඉති ඉච්ඡන්තීති සම්බන්ධෝ. සහඅජ්ඣත්තන්ති පදවයං ච
ක්ඛාදීන්ති පදස්ස විසෙසනං. තත්ථාති තෙසු විවක්ඛණෙසු නි
ඩ්ඩාරණං. යෙවිවක්ඛණා තාවපඨමං අයංකථා උපාදිණ්ණකප
වත්තිකථා ඉති මනාසිකත්වා දිපෙන්තීති සම්බන්ධෝ. උපාදිණ්
ණකස්ස පවත්ති 'උපාදිණ්ණකපවත්ති'. උපාදිණ්ණකපවත්
තිං කථෙතීති 'උපාදිණ්ණකපවත්තිකථා'. තෙහි විවක්ඛණා ඉ
ච්ඡන්තීතිපදෙ කත්තා. පාළිඅනුසාරතොතිපදං කත්තාතිපදෙ ත
තියාවිසෙසනං. ආරුප්පෙ සළායතනාව ඵස්සස්සපච්චයොති සම්
බන්ධෝ. අඤ්ඤත්ථාති ආරුප්පතො අඤ්ඤස්මිං භවෙ. සඩ්ඛ
ඛතොති පදෙ ආඛාරෝ. සබ්බඝඩ්ඛඛතොති සබ්බස්ස සළායත
නස්ස සඩ්ඛඛතා. කථාතිපදෙ තතියාවිසෙසනං. තංඛීති ඛිඤ්ච
ං තං සළායතනං. යෙපන විවක්ඛණා දිපෙන්ති පච්චයං පන
ඛින්නසන්තානම්පි දිපෙන්ති තෙ විවක්ඛණා පරිගණ්හිත්වා භා
සන්ති. ඛිනෙනා සන්තානෙ අස්සාති 'ඛිනසන්තානෙ'. අපි
සද්දෙ එකසන්තානං අපෙක්ඛති. තන්ති සබ්බං තං ආයතනං
බාහිරංපි ආයතනං —පෙ— පරිගණ්හිත්වාති ගහෙත්වා. ත
දෙව අජ්ඣත්තං ආයතනං. ඉච්ඡන්තීතිපදෙ කම්මං. තංපීඛීති ඛි
ඤ්චං තංපි සළායතනං සංඛෙතං නාමං ගච්ඡති. එතෙසන්ති සළාය
තනාදීනං. එත්ථ සළායතනපච්චයෙ ඵස්සොති වචනෙ වොද
කෝ ආහ, සබ්බාඝතනෙහි එකොඵස්සෝ නඝමෙඛාති එකම්ඛා
ආයතනා සබ්බෙඵස්සානාපි සඛමෙඛාන්ති අඝව ඵස්සෝ එකොවස
ළා —පෙ— ඵස්සෝ එති එවං භගවතා වුත්තෙතා සෝ ඵස්සෝ
භගවතා වුත්තෝ කස්මා ඉතීති සම්බන්ධෝ. තත්ථාති වොදනා
යං. එතන්ති තඝා වුත්තවචනං. සව්වං සබ්බෙහි ආයතනෙහි
එකොඵස්සොඝමෙඛාති එකම්ඛාවා ආයතනා සබ්බෙඵස්සා සම්

හොන්ති අනෙනෙහි ආයතනෙහි එකොඑස්සො සමෙහාති. අයං කතමො. චක්ඛුසම්ඵස්සො චක්ඛායතනා-පෙ-ධම්මායතනාව සමෙහාන්ති ඉති එවං සබ්බත්‍ථසොතසම්ඵස්සාදිසු සොතායතනාදිසු වයථානුරූපං පණ්ඩිතෙන යොජෙතබ්බං. තස්මා එවන්තිපදං දිපිතොතිපදෙ හෙතු. ඡිසද්දෙ පදපූරණං. අථවා. ඡිසද්දෙ එවන්ථො තෙන එකොඡීති යොජෙතබ්බො. එකො එවාති අත්‍ථො. ඉධ පටිච්චසමුප්පාදවිභඞ්ගෙ එකවචනනිද්දෙසෙන එකොඑස්සො අනෙකායතනපභවො ඉති අයං එස්සො නාදිනා භගවතාදිපිතොති සම්බන්ධො. එකන්තඤ්ඤාදිවිත්‍ථාරෙ. ආයතනෙසුපනාති නිධාරණං. එතස්ස එස්සස්ස ඡධා පච්චයත්තෙ චක්ඛාදිනි පවුච්චායතනානි පණ්ඩිතොවිභාවයෙ. තතො පඤ්චායතනානාපරං එකංවිපාකමනායතනං එතස්ස එස්සස්ස නාවඛාපච්චයත්තෙ පණ්ඩිතො විභාවයෙ. එතස්ස එස්සස්ස පච්චයභූතා බාහිරානි ඡඵායතනානි යථා සම්භවං පණ්ඩිතො විභාවයෙති සම්බන්ධො. තත්‍රායන්ති ආදිවිත්‍ථාරෙ. තත්‍රාති ගාථායං. බාහිරෙසුපභාති නිධාරණං. තානිව රූපායතනාදිනි ධම්මාරම්මණව තථාව ආරම්මණූපුරෙජාත අත්‍ථි විගතවසෙනව ආරම්මණූපච්චයභූතෙනෙවව පච්චයොති සම්බන්ධො.

සළායතනපච්චයා එස්සනිද්දෙසො.

එස්සපච්චයා වෙදනානිද්දෙසෙ විනිවිජ්ඣො වෙදිතබ්බො. චක්ඛුසම්ඵස්සජාදිකාචාරතො සළෙව වෙදනා හඟවතා වුත්තා තා වෙදනා පභෙදෙන එකූණනාවුති ඉති පණ්ඩිතෙන මතාති යොජනා. චක්ඛුසම්ඵස්සජානඤ්ඤාදිවිත්‍ථාරෙ. එතාසු වෙදනාසුපන ඉධ එස්සපච්චයා වෙදනානිද්දෙසෙ විපාකාවිත්තයුත්තාව බත්තිංසවෙදනා අධිප්පෙතා ඉති පණ්ඩිතෙන භාසිතා. තත්‍ථ වෙදනාසු පඨමානං වෙදනානං සො එස්සො අඤ්ඣාපච්චයො පවවාරම්භි සෙසානං කාමාවචරවිපාකවෙදනානං සො එස්සො එකඣාපච්චයො: මහග්ගතාවාරෙපි කාමාවචරවිපාකවෙදනානං සො එස්සො අඤ්ඣාපච්චයෝ හොතීති සම්බන්ධො. තත්‍ථඡීති ආදිවිත්‍ථාරෙ. ඡිසද්දවිං තත්‍ථ වෙදනාසු නිධාරණං. පටිසන්ධිභවඞ්ගඅ-පෙ-විපාකවෙදනානඤ්ච සොඑස්සො අඤ්ඣාපච්චයො හොතීති සම්බන්ධො.

එස්සපච්චයා වෙදනානිද්දෙසො.

වෙදනාපච්චයා තණ්හානිද්දෙසෙ විනිවිජ්ඣො වෙදිතබ්බො. ඉධ වෙදනාපච්චයා තණ්හානිද්දෙසෙ රූපතණ්හාදිභෙදෙන ඡ

තණ්හා භගවතා දිපිතා . තත්ථ ඡසුතණ්හාසු එකෙකාතණ්හා පවත්තාකාරතො තිවිධා පණ්ඩිතෙන මතානි සම්බන්ධො . පවත්තාකාරතොතිපදං තිවිධාතිපදෙ තතියාවිසෙසනං . ඉමස්මිංහීති ආදිවිත්ථාරෙ . පිතිතොතිපදං නාමවසෙනාති පදෙ අපාදානං . පිතිතො ආගතනාමවසෙන ඤාතොපුත්තොවියාති අත්ථො . ඉමා ඡතණ්හා භගවතා දිපිතාති සම්බන්ධො . ආරම්මණතොතිපදං නාමවසෙනාති පදෙ අපාදානං . නාමවසෙනාති නාමපටිබඬෙන . දිපිතාතිපදෙ තතියාවිසෙසනං . තත්ථාති රූපතණ්හාදිසු වෙදිතබ්බොතිපදෙ ආධාරෙ . රූපතණ්හාඑවහීති ආදි දල්හීකරණං . හිසව්වං රූපතණ්හාඑව පවත්තීති පවත්තාය දිට්ඨාසඩ්ඨං පවත්තති . සස්සතාදිභාවගතොහීති ආදි දල්හීකරණං . හිසව්වං සස්සතාදිභාවගතො රාගො රූපභවතණ්හා එව ඉති පණ්ඩිතෙන වුච්චති . තානි තාතණ්හා . තාපන තණ්හා සඞ්ඛිපමාණතිසොවතණ්හා හොන්ති ඉති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බො. ඉමෙසත්තා පුත්තං අස්සාදෙන්ා පුත්තෙ මමත්තෙන සම්පියායමානෙනධාතියං සක්කාරංකරොන්තිච්ය රූපාදි-පෙ-මහාසක්කාරං යස්මාපන කරොන්ති තස්මාපනා සඞ්ඛාපි එසා වෙදනාපච්චයා තණ්හාහොති ඉති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බා . ඉමෙ සත්තාතිපදං කරොන්තිතිපදෙ කත්තා . මමත්තෙනාතිපදං කරොන්තිතිපදෙ තතියාවිසෙසනං . හෙතුවා . අස්සාදෙන්ාතිපදං කරොන්තිතිපදෙ පුබ්බකාලක්රියා . වෙදනායානිපදං මමත්තෙනාති පදෙ ආධාරෙ . මමත්තෙනාතිපදං කරොන්තීති පදෙ තතියාවිසෙසනං හෙතුවා . චිත්තං කරොන්තීති 'චිත්තකාරෙ'. ගතොඅස්ස අත්ථීති 'ගන්ධිකො'. රසායනං විධානීති 'රසායනවිධායකො'. රසායනවිධායකොව සො වෙජ්ජොවාති 'රසායනවිධායකවෙජ්ජෙ'. චිත්තකාරොව ගන්ධිබ්බොව ගන්ධිකොව සූදොව තන්තවායොව රසායනවිධායකවෙජ්ජොව 'චිත්තකා-පෙ-ජ්ජෙ'. තෙආදයො යෙසං තෙ චිත්තකාර-පෙ-වෙජ්ජාදයො'. එසා වෙදනාපච්චයා තණ්හානිද්දෙසෙ විපාකසුඛවෙදනා භගවතා යස්මාව අඩ්ඩපෙතා තස්මා එකාව එසාවිපාකා සුඛවෙදනා තණ්හාය එකධාපච්චයො හොතීති සම්බන්ධො . වා අපරෙ නයො . දුක්ඛිසුග්ගලො සුඛංපත්ථයති ඉච්ඡති සුඛිසුග්ගලො භියොපි සුඛං යස්මා ඉච්ඡති උපෙක්ඛාපන්ඤත්තා සුඛං ඉච්ඡති එවංභගවතාඅස්මාභාසිතා තස්මා තිස්සොපිවෙදනාතණ්හාය පච්චයාහොන්ති තණ්හා වෙදනාපච්චයා ඉතිම හෙසිනා වුත්තා වෙදනාපච්චයාවාපි තණ්හා අත්තභාවං විනා ව ජෙජ්ජවා යස්මා නාහොති තස්මා වුසිමතො වුසිතබ්රහ්මචරියවාසස්

ස බ්‍රාහ්මණස්ස බ්‍රහ්මචරියස්ස සා තණ්හා නහොතීති යොජනා. වෙදනාපච්චයො එතිස්සාති 'වෙදනාපච්චයා'.

වෙදනාපච්චයා තණ්හානිද්දෙසො.

තණ්හාපච්චයා උපාදානනිද්දෙසෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. චත්තාරි හානි උපාදානානි අත්ථවිභාගතො ධම්මසංඛෙපවිත්ථාරා කමතොව පණ්ඩිතො විභාවයෙති සම්බන්ධො. වසද්දෙ අවිභාගතොව ධම්මසංඛෙපවිත්ථාරොව කමතොවාති යොජෙතබ්බො. පාළිඤඟීති ආදිවිත්ථාරෙ. හිසච්චං පාළිඤං ආගතානං තෙසං උපාදානානං අයං අත්ථවිභාගො අත්ථවිසෙසො. යං ධම්මජාතං චත්තූසඞ්ඛාතං කාමං උපාදියති දළ්හංගණ්හති ඉති තස්මා තං ධම්මජාතං කාමූපාදානංනාම. දළ්හත්තොඝීති ආදි දළ්හීකරණං. හිසච්චං එත්ථ උපාදානන්ති වචනෙ උපසද්දෙ දළ්හත්තො උපාඝාසඋපකඤ්ඨාදිසු දළ්හත්තො උපසද්දෙච්ඡ. තථා සද්දෙ උපසංහරණත්ථො. සස්සතොති ආදිදළ්හීකරණං. ගොසීලත්තාදි දළ්හීකරණං. හිසච්චං එවං ගොසීලාදිනා සුඩ්ඨි අභිනිවෙසතො ගොසීලව්‍රතාදිනි සඤමෙවඋපාදානානි නාම. ඉතිසද්දෙ පරිසමාපනං. තථා ජනා වදන්ති එතෙන සඤාවෙන ඉති තස්මා සොසඤාවො 'වාදෙ'. ජනාඋපාදියන්ති දළ්හං ගණ්හන්ති එතෙන ධම්මජාතෙන ඉති තස්මා ධම්මජාතං 'උපාදානං'. කිං වදන්ති උපාදියන්තිවාති ච්‍රුච්ඡා. අත්තානන්ති විස්සජ්ජනං. අත්තානොතිපදං වාදුපාදානන්ති පදෙ කම්මං. වාදෙවසො උපාදානවාති 'වාදුපාදානං'. අත්තනො වාදුපාදානං 'අත්තවාදුපාදානන්'ති විග්‍රහො. වා අපරො නයො. අත්තාඉති ජනා උපාදියන්ති එතෙන ධම්මජාතෙන ඉතිඅත්ථෙන අත්තවාදකම්මත්තමෙව අත්තමෙව 'අත්තවාදුපාදානං' නාම. වදන්ති එතෙනාති 'වාදෙ' වදනංවා 'වාදෙ'. අත්තනො වාදෙ 'අත්තවාදෙ'. උපාදියන්ති එතෙනාති 'උපාදානං'. අත්තවාදෙච්ච උපාදානං අත්තවාදුපාදානන්ති විග්‍රහො. තෙසන්ති උපාදානානං. ධම්මඝඞ්ඛෙපවිත්ථාරෙපනාති නිඛාරණෙ හුම්මං. කාමූපාදානං නාවපඨමං වෙදිතබ්බං. අථවා. කාමූපාදානං නාවතණ්හා දළ්හත්තං ඉති භගවතා වුත්තන්ති යොජනා. තණ්හායෙ දළ්හත්තං 'තණ්හාදළ්හත්තං'. පුරිමතණ්හාඒව උපනිස්සඅපච්චයො 'පුරිමතණ්හාඋපනිස්සඅපච්චයො'. දළ්හෙන සම්භූතා 'දළ්හසම්භූතා'. කෙචිපනඅචරියා අපත්ථනාපෙමූලානි ආහු. තස්සෙවං සති තස්ස එව. අපිච්ඡතාව සන්තුඞ්ඛි 'අපිච්ඡතාසන්තුඞ්ඛියො'. තෙසං පච්චක්ඛා. වසද්දෙ වාක්‍යාරම්භෙ. තෙධම්මාති තණ්හා

ඵපාදුනා. තථාතිපදෙන තෙධම්මානි පදං ආකඩ්ඪති. පරි
යෙසනම ආරක්ඛාව 'පරියෙසනාරක්ඛා', පරියෙසනාරක්ඛාය
උප්පන්නං දුක්ඛං 'පරියෙස—පෙ—දුක්ඛං'. පරියෙසනාර
ක්ඛාදුක්ඛං මූලකාරණං එතෙසන්ති 'පරියෙ—පෙ—මූලා'.
සුඩිපරාමසනන්ති සුඩන්තිගහණං. එතානි වතුසු උපාදුනෙසු
කම්මතොති එත්ථපනවචනෙ විනිවජ්ජයො වෙදිතබ්බො. තණ්හා
නි උප්පත්තික්ඛණාදිසු. අභාවතොති පදං නවුච්චතීති පදෙ හෙ
තු. පරියාගෙනපන—පෙ—සස්සතුවෙජ්දුති අභිනිවෙසො
උප්පජ්ජති නතොපරං—පෙ—ගණ්හතො පුග්ගලස්ස අත්ත
—පෙ—සීලබ්බතුපාදුනං උප්පජ්ජතිතිආදිනි යොජෙතබ්බානි. අත්තාවිසුඩත්ථන්තිපදං උපාදුනන්තිපදෙ සම්පදුනං. එ
තෙසන්ති කාමුපාදුනාදිනං. එත්ථානි කාමුපාදුනාදිසු නිඛාර
ණං. එතෙසන්ති කාමුපාදුනාදිනං. එතෙසූති කාමුපාදුනාදි
සු. මහාවිසයංනිනන්ති ආදිදල්ගිකරණං. ගිහිබ්වං නං කාමුපාදු
නං. ආලයරාමනාඝානි පදං පාකටන්ති පදෙ තනිඝාවිසෙසනං.
ආලයෙසු පඤ්චුපාදුනක්ඛන්ධෙසු රමනීති 'ආලයරාමා', තස්සහාවෝ
'ආලයරාමතා'. නඉතරානි පාකටානි. කාමුපාදුනංවා ජනෝ.
හොතීතිපදෙනත්ථා. කාමුපාදුනං එතස්ස අත්ථීති 'කාමුපාදුනං'
වා. එත්ථුකාමානන්ති පදං සම්බිගමත්ථන්තිපදෙ කම්මං. කෝ
තූහලෙන පවත්තං මඩ්ගලං 'කොතූහලමඩ්ගලං'. තං ආදි යස්ස
තං 'කොතූහලමඩ්ගලාදි'. කොතූහලමඩ්ගලාදිඛුලං යස්සසෝ
'කොතූහලමඩ්ගලාදිඛුලෝ'. නාසස්සතදිඨිවත්ථුකාමානං සම
ධිගමත්ථංහොති ඉති තස්මා තදනන්තරං කාමුපාදුනස්ස අනන්
තරං දිඨ්ඨුපාදුනං භගවතා දෙසිතන්ති යොජනා. තත්ති දිඨ්ඨුපා
දුනං ඡිජ්ජමානං දුව්ඛංහොති. තස්මිං වයෙති නිඛාරණෙ හුම්
මං. ගොකිරිඤංවාති ගොනංකිරිඤං. එතෙසන්ති උපාදුනානං.
එත්ථ උපාදුනවතුක්කෙසු තණ්හාව පුරිමස්ස කාමුපාදුනස්ස එ
කඛාපච්චයෝ හොති. සාතණ්හා සෙසතතඝස්ස උපාදුනඝස්ස
තතඛා අඛ්ඛිපිවා පච්චයොහොතීති සම්බන්ධෝ. වසද්දෙ එ
ත්ථවාති යොජෙතබ්බෝ. එත්ථානි නිඛාරණං. එත්ථවානි ආදි
ත්ථාරෝ. එවං දෙසිතෙසුඑව උපාදුනවතුක්කෙසූති සම්බන්ධෝ.
තණ්හාහිනඳිතෙසූති තණ්හාය කතූතුනාය අභිනඳිතෙසු විස
යෙසු ආරම්මණෙසු කාමුපාදුනස්ස උපපත්තිතො පච්චයෝ හෝ
ති. සානි තණ්හා.

තණ්හාපච්චයා උපාදුනනිද්දෙසෝ.

උපාදුනපච්චයා භවනිද්දෙසෙ විනිවිජ්ජයෝ වෙදිතබ්බෝ. අත්ථ

තො ධම්මතොව සාත්ථතො හෙදසඞ්ගහො. විනිවජ්ඣො පඤ්ඤාතෙන විඤ්ඤාතබ්බොති. යං උපාදානං යස්ස භවස්ස පච්චයොහොති තතො විනිවිජ්ඣො පඤ්ඤාතෙන විඤ්ඤාතබ්බො. තෙ, හෙදෙව සඞ්ගහොව 'හෙදසඞ්ගහා'. තත්ථානි ආදිගාථාය විත්ථාරෙ. තත්ථානි නිස්සං ගාථාසං විනිවිජ්ඣො වෙදිතබ්බො. උප්පජ්ජන්ති 'උප්පත්ති'. එත්ථවාති කම්මුප්පත්තිභවෙසු. උපපත්තියස්මා භවති ඉති තස්මා උප්පත්තිභවෝ නාම. කම්මංපන භවොති වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. ඉමිනාති භවගාමිනිපදෙන. අයංහීති හිසද්දො. අයංගාථාවට්ටකථානාමි. තව ලොකුත්තරං විවට්ටනිස්සිතං. එවට්ටවිරහිතෙ ධම්මෙ අනෙකාගබන්ති අධිප්පායො. යං ධම්මජාතං පුග්ගලෙන කසිරති ඉති තස්මා තං ධම්මජාතං කම්මං. සඤ්ඤුභතං භවෝ. සඤ්ඤුභතොති තප්පුරිසො. සඤ්ඤුවත්තන්ති සඤ්ඤුවත්තානං පුග්ගලානං භවෝ. විඤ්ඤාණාපන එවං කාතබ්බො. සඤ්ඤු එතෙසං පුග්ගලානං අත්ථීති 'සඤ්ඤුවතිකා'. සඤ්ඤුවන්තොති එත්තබ්බෙ වන්තුසද්දස්ස ලොපංකත්වා සඤ්ඤුති වුත්තං. සඤ්ඤුනං භවෝ 'සඤ්ඤුභවෝ'. තප්පුරිසො. එත්ථානි භවනිද්දෙසෙ. ධම්මතොපන විනිවිජ්ඣො විඤ්ඤාතබ්බොති සම්බන්ධො. එත්ථහීති හිසද්දො එළු පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදීසු නිඛාරණං. උපාදිණ්ණක්ඛන්ධෙහීත්ති පදං එකවතුපඤ්චක්ඛන්ධාති පදෙ නියාවිසෙසනං. එත්ථානි උපාදානපච්චයා භවනිද්දෙසෙ. යත්ථව භවනිද්දෙසෙ පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදයො භවනිද්දෙසෙ වුත්තා තත්ථෙව සඞ්ඛාරනිද්දෙසෙපි පුඤ්ඤා පෙ දයොව භගවතා කාමං කිඤාපි වුත්තා. එවං වචනෙ වුත්තෙසත්තෙපි අනිතකම්මවසෙන ඉධභවෙ පටිසන්ධියා පච්චයත්තා පච්චයභාවතො පුරිමා සඞ්ඛාරා වුත්තා භගවතා. පච්චුප්පන්නවසෙන ආයතිං පෙ පච්චයත්තා ඉමෙ සඞ්ඛාරා වුත්තාඉති තස්මා පුඤ්ඤාභිසංඛාරාදීනං පුනාවචනං සාත්ථකමෙව. පුඤ්ඤාබවාති, එා අපරෙ නයො පුඤ්ඤෙ සඞ්ඛාරනිද්දෙසෙ. ඉධපනාති භවනිද්දෙසෙ චෙතනාසම්පයුත්තාපි සඞ්ඛාරාති වුත්තානි සම්බන්ධො. පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරනිද්දෙසෙ. විඤ්ඤාණපච්චයමෙව පෙ භගවතා වුත්තං. ඉදානි ඉමස්මිං කාලෙ අසඤ්ඤභවනිබ්බත්තකම්පිකම්මං සංඛාරාති වුත්තත්ත්ති සම්බන්ධො. එා අපරෙ නයො. බහුනා වචනෙන කිංපයොජනං. අවිජ්ජා පෙ සඞ්ඛාරාති එත්ථ වචනෙ පෙ වුත්තා. උපාදානං පෙ ඉධ පනා වචනෙ පෙ වුත්තා. යංහීති ආදි විත්ථාරෙ. හිසද්දෙ යංකම්මං පුග්ගලෙන කරියති සොභවෝ කම්මභවෝ නාම. තං අභිනිබ්බත්තාති තෙන කම්මෙන අභිනිබ්බත්තා ජනිතා. වෙ

කාමභවාති කම්මභවඋප්පත්තිභවසෙන වෙකාමභවා. තදන්තොගධාවාති තෙසු ලීනු කාමභවෙසු අන්තොගධා එව. අනුපගමානි නාඋපගන්ත්වා. යංවෙළාති එස්ස උපාදානස්සව ඨංඋපාදානං යස්ස ධම්මස්ස පච්චයොහොති තතොපි ධම්මතො. කිං පනෙත්ථානි එත්ථානි එත්ථ උපාදානෙසු කිංපනඋපාදානං කස්සඛමස්ස පච්චයොහොති. ඨංනිඋපාදානං යස්ස කස්සචි ධම්මස්ස පච්චයොහොති යෙව. උම්මත්තකොච්ඡහීති ආදි දල්හීකරණං. සොති පුථුජ්ජනො. එසෙනාති පථවෙන. සීල-පෙ-නහොන්තීති ඨංවචනං එකවෙව ජනා වදන්ති තං වචනං පණ්ඩිතෙන නගහෙතබ්බං. සච්චෙනපන උපාදානෙන සඛො භවොහොති ඉති වචනං පණ්ඩිතෙන ගහෙතබ්බං. ඉධාති ලොකෙ එකච්චො පුග්ගලො කරොතීති සම්බන්ධො. අනුස්සවිසෙනාවාති අනුගතනඤ්ඤාපටිබන්ධෙන. දිට්ඨානුසාරෙනාවාති දස්සනසඞ්ඛාත අනුගමනෙන. ඉදං පදවයං චින්තෙන්තාති පදෙ තනියාවිසෙසනං. නෙසන්ති කාමානං. අධිගමන්ථාන්තිපදං වච්චතොති පදෙ සම්පදානං. අභිඛිමසංනාදිහිනිපදං වච්චතොතිපදෙ තනියා කත්තා: පටිබලවා කාමං අභාපඃමානා රක්ඛන්තානා. තනුස්සාහි තනු අපඃමෙ අස්ස ජනස්ස. තදන්තොගධා එවාති තස්මිං දුච්චරිතනිබ්බත්තෙ කාමභවෙ අන්තොගධා එව. තනුනි තෙසු දෙවතනුස්සෙසු. තදන්තොගධාඑවාති තස්මිං සුචරිතනිබ්බත්තෙ කාමභවෙ අන්තොගධාඑව. තතොති දෙවමනුස්සෙසු පඨමජ්ඣානකාමතො. තඤ්ඤාති ජනස්ස. තදන්තොගධාඑවාති තස්මිං කම්මාභිනිබ්බත්තෙ රූපාරූපභවෙ අන්තොගධාඑව. ඝ පහෙදෙඝි වචනන්තීති සපහෙදු'. සඛඅනෙනාගධෙති වත්තන්තීති සාන්තොගධා'. සම්පජ්ජන්තීති 'සම්භන්ති'. සම්පජ්ජන්තීවා කාමා එත්ථාති 'සම්පත්ති'. - සම්පත්ති එව භවො 'සම්පත්තිභවො'. කාමාවචරොව සො සම්පත්තිභවොවාති 'කාමා-පෙ-භවො'. කාමාවචරසම්පත්තිභවෙසා උච්ජිතෙනා අඨං අත්තා නාමසුඋච්ජිතෙනා හොතීති ඇසජනා. උච්ඡෙදු හොතීති පාඨො. තෙසු කාමාවචරසම්පත්තිභවාදිසු සඤ්ඤා උපගච්ඡන්ති එතෙන කම්මෙනාති තදුපගං. එසෙඤ්ඤාති එතස්මිං උපාදාන පච්චයා භවනිද්දෙසෙ. යං උපාදානං යස්ස උපාදානස්ස ධම්මස්ස. කිංපන උපාදානං එත්ථ භවෙසු කථං කෙන පච්චයෙන පච්චයොහොති ඉති චොදනාවෙ විදෙඝය. උපාදානා රූපාරූපභවානා උපනිස්සයපච්චයොහොති තං උපාදානං කාමභවස්ස සඤ්ඤාදිහි පච්චයො ඉතිවචනං පණ්ඩිතෙන විඤ්ඤෙයයං. රූපාරූපභවානංඤ්ඤි ආදි විත්ථාරෙ. කම්මභවෙති කම්ම කරණභවෙ.

කුසලෙසෙවාති එවඤ්ඤේ අකුසලකම්මං නිවාරෙති. විප්පටිසාර
සඤ්ඤනා අකුසලකම්මභවස්ස උපනිස්සය ---පෙ--- තෙව පඤ්ච
ඔ ඔොති උපාදානන්ති සම්බන්ධෝ.

ඵස්සාදිනාපච්චයා භවනිද්දෙසෝ.

එත්ථාති එතස්මිං පදෙ. භිඤ්ච්චං සෝ කම්මභවෝ ජාතියාපච්
චයෝ උප්පත්තිභවෝ ජාතියා ආපච්චයෝ. සොවපනාති කම්ම
භවෝ. තත්ථාති තස්මිං භවපච්චයා ජාතිති වචනෙ චොදනාසි
යා. භවෝ ජාතිපච්චයා පච්චයොති එතංවචනං පණ්ඩිතෙන කා
ථංපන ජාතිනබ්බං ඉති චොදකොවෙ වදෙය්‍යාති සම්බන්ධෝ. බා
හිරා ---පෙ--- දස්සනතෝ භවෙජාතියාපච්චයොති එතං වච
නං පණ්ඩිතෙන ජානිතබ්බං. බාහිරව හෙ පච්චයාවාති 'බා
හිරපච්චයා'. බාහිරපච්චයානං සමත්තං පරිපුණ්ණභාවෝ 'බාහි
රපච්චයසමත්තං'. අපිසද්දෙ අරුච්චත්‍ථෙ. ඡින්නපණ්ණා
දි යෙසානං දස්සනං 'ඡින්න ---පෙ--- දස්සනං'. බාහිරා
නංඡිති ආදිවිත්ථාරෝ. ජාතකොව ජාතෙකින්ව සුක්කාව සොණි
තම ආහාරොව 'ජාතක ---පෙ--- සොණිතාහාරා'. තතා ආද
යෝ ගෙසංපච්චයානං 'ජාතක ---පෙ--- සොණිතාහාරාදයෝ'
සොණිතන්ති ලොහිතං, යම්කානම්පි සත්තානම්පි ස
න්තානෙ, අපිසද්දෙ සම්භාවනත්ථෝ. පගෙව අසුගලෙසූති අ
ධිප්පායෝ. පොව ඡින්නපණ්ණාදිවිසෙසා. අහෙතුකෝ නහෙ
ති කස්මා සබ්බදාව සබ්බස්මිංකාලෙ සබ්බෙසඤ්ච සත්තානං අභාව
තෝ සොව ඡින්න ---පෙ--- විසෙසෝ කම්මභවතෝ අඤ්ඤහෙ
තුකෝ නාහොති කස්මා නදඡිනිබ්බත්තකසත්තානං ඡින්නපණ්ණ
නාදි විසෙසසූ අඡිනිබ්බත්තකසත්තානං ---පෙ--- අභාව
තෝ තස්මා සෝ ඡින්න ---පෙ--- විසෙසෝ කම්මභවෙ හෙතු
කෝ එවාති යොජනා. නාත්‍ථිහෙතු එතස්සාති 'අහෙතුකෝ', අ
ඤ්ඤහෙතු එතස්සාති 'අඤ්ඤහෙතුකෝ'. කම්මභවෝ හෙතු එ
තස්සාති 'කම්මභවහෙතුකෝ'. කම්මංඡිති ආදිදල්හිකරණං.
ඡින්නපණ්ණතායාති පච්චත්තෙ නනියා. තස්මා යදිදං යාඅයං ඡි
න්නපණ්ණතා අඡි කම්මං සත්තෙනාය ඡින්නපණ්ණතාය විභජති
විසෙසංකරොතීති අත්ථෝ. අථවා. යදිදන්ති නිපාතමත්තං. කා
රණං සත්තෙන ඡින්නපණ්ණභාවෙන විභජති විසෙසං කරොති. පු
න අඤ්ඤහෙතුං ඤුපෙන්තා යස්මාවාති ආදිමාහ. පුඤ්ඤවාති
වඤ්ඤදෙ දුක්ඛධම්මපුඤ්ඤවාති යොජජතබ්බා. ඉදං පදවඣං
යොත්තිති පදෙ සම්පදනං. අථවා. වඤ්ඤදෙ එවඤ්ඤෝ. දුක්ඛ
ධම්මපුඤ්ඤවාති අත්ථෝ. සාපනාති ජාති.

භවපච්චයා ජාතිආදි නිද්දෙසෝ.

එත්ථාති ජාතිආදි නිද්දෙසෙ. යා සාඅවිජ්ජා වුත්තා සොකාදීහි සා අවිජ්ජා සිඛා. අවිදිතාදිකාරකවෙදකරහිතං කෙවලං එකත්තෙන වාදස්ස පෙ සුඤ්ඤං ඉදං භවචක්කං සතතං නිච්චං සම්පාං අබෙබාච්ඡිනනං පවත්තති ඉති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. අවිදිතොආදි යස්සතං අවිදිතාදි'. කාරකොව වෙදකොව 'කාරකවෙදකා'. තෙහි රහිතං කරණං කාරක පෙ රහිතං. වාදසවිධාව සා සුඤ්ඤතාවාති 'වාදසවිධසුඤ්ඤතා'. තාය සුඤ්ඤං 'වාදස පෙ සුඤ්ඤං'. කථංපනඤ්ඤෙති ආදි වොදනා. එත්ථාති ජරාමරණාදීසු නිඛාරණං. සොකාදීහීති පදෙ නිඛාරණං. එත්ථහීති ආදි විස්සජ්ජනං. ඛීසව්වං එස ජරාමරණාදීසු සොක පෙ අවියොගිතො පුග්ගලස්ස හොන්ති. පරිදෙවොව නාමමුල්හස්ස පුග්ගලස්සහොති ඉති තස්මා තෙසු සොකාදීසු තා සිඛෙසු අවිජ්ජාසිඛාවහොතිතිඅොජනා. එත්ථකාමවියොගෙති එත්ථකාමෙන වියොගෙහති තාව සොකො කාමාසවසමුදයා කාමාසවතො උප්පන්නො හොති. තස්ස පුග්ගලස්ස කාමයමානස්ස කාමෙ ඉච්ඡමානස්ස ඡඤ්ඣාතස්ස ජාතඡඤ්ඣකස්ස ජන්තුනො සත්තස්ස තෙ කාමා එත්ථකාමා කෙනඒ අන්තරායෙන වෙ පරිභාගත්ති සඒව විනස්සන්ති සො පුග්ගලො සලලවිඛොව සලලනවිඛාඉවරුප්පති හොඛෙන පීළිතති ති යොජනා. තස්සවෙ කාමයානස්සාතිපි පාඨා. සබ්බෙපිවෙ තෙහි සබ්බෙපි තෙ සොකාදයොපෙ හොන්ති. භගවා යථා හිං ආහ. තස්ස පෙ දෙමනස්සපායාසාති ආහ. අහංරූපං මමරූපං ඉති එවං පරියුට්ඨිතො දිට්ඨිපරියුට්ඨානෙන ඛීතස්ස තස්ස පුග්ගලස්ස. රූප පෙ භාවාරූපවිපරිණාමතො අඤ්ඤථාභාවතො සොක පෙ පායාසා උප්පජ්ජන්තීති සම්බන්ධො. විපරිණාමොව අඤ්ඤථාභාවොව 'විපරිණාමඤ්ඤථාභාවො'. රූපස්ස විපරිණාමඤ්ඤථාභාවො 'රූප පෙ භාවො'. විපරිණාමො එව අඤ්ඤථාභාවවා 'විපරි පෙ භාවො'. යථාව එතෙ සොකාදයො දිට්ඨා ඛීනා පෙ ආසවසමුදයොපි. යථාහාති කිං ආහ. යෙපිතෙ දෙවා පෙ හංවෙගමාපජ්ජන්තීති පෙ දෙවානංවිහාති ආහ. පච්චුබ්බ පෙ දෙවානං හයංවිය. සඛාති 'සොඛො'. ඉතීති එවං ආහවා පෙ එතෙ සොකාදයො යස්මා හොන්ති තස්මා එතෙ සොකාදයො පෙ ආසවෙ සාඛන්ති ඛොඛෙන්තීති අඵො. සාඛෙන්තීතිපි ඨානී. පච්චයභාවතොති ආසවානා, පච්චයභාවතො. එත්ථානි පච්චිවසමුප්පාදවිභඞ්ගෙ, යස්මාපන නඤ්ඤි තස්මා තං භවචක්කං සිඛං හොතීති සම්බන්ධො,

එවන්ති වුත්තනයෙන පච්චයභාවේ පච්චුප්පන්නස්සභාවිතො. භාවතොතිපදං සිඛාගතිපදෙ හෙතු. සිඛාගතිපදං නාමිති පදෙ ලක්ඛණකිරියා. හෙතුඵලපරංපරාගති හෙතුස්සඵලස්සව පරංපරාය. එවං...පෙ...විරුජ්ඣතීති වොදනා. එවං අවිදිතාදිභාවෙසති අවිජ්ජා...පෙ... ඉදංවචනං විරුජ්ඣතීති ඉති වොදකොවෙ වදෙය්‍ය. නාස්දත්ති ඉදං අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරති වචනං ආදිමත්තකථනං. එතන්ති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරති වචනං. තිණ්ණනන්ති තිසඞ්ඛං කිලෙසකම්මවිපාකසඞ්ඛාතානං තිණ්ණන්නං. අවිජ්ජාය තිණ්ණන්නං වචනං පධානභාවං කුපෙන්තො අවිජ්ජා ගහණෙනාතීති ආදිමාහ. සප්පසිර...පෙ...බාහං පළිච්චෙති. තෙහිති තිවට්ටෙහි. අවිජ්ජාගතෙහීති අවිජ්ජාගතුවිව. අසෙසවිරගනිරොධාති මගඵසංඛාතෙන විරගෙන අසෙසනිරොධතො. විරගෙ නිරොධො 'විරගනිරොධො'.අසෙසෙනවිරගනිරොධො 'අසෙසවිරගනිරොධො'. ඉති එවං සංඛිත්තං ගණ්හතො ගණ්හන්තස්ස පුග්ගලස්ස බන්ධො සංවුචතො මුචන්තස්ස මොක්ඛොහොති. වසද්දෙ බන්ධොව මොක්ඛොවාති යොජෙතබ්බො. තයිදං හෙවකාරහිතං ඉති තස්මා කාරකවෙදකරහිතන්ති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බන්ති සම්බන්ධො. යස්ස පවත්තන්ති තස්මා රහිතන්ති යොජනා. තතොති අවිජ්ජාදිකාරණතො. අඤ්ඤෙනාතිපදං කාරකෙනාති පදස්ස විසෙසනං. සඞ්ගීතාති කත්තා. සොවඛොපනාති මෙ මම්සෝ අයං අත්තා. එතාහි අවිජ්ජාදිසු නිඛාරණං. උදයඛබ්බය ධම්මෙ සතොවෝ එතිස්සාති 'උදයඛබ්බයධම්මකා'. තස්ස භාවෝ 'උදය...පෙ...ධම්මකත්තා'. අත්තා එතස්සා අත්ථීති 'අත්තවති'. ඉතිසද්දෙ සමාපනත්ථෙ. වාදසච්චා පකාරි යෙසං අඞ්ගානං තානි වාදසච්චාති. සුඤ්ඤතාය සුඤ්ඤං 'සුඤ්ඤතාසුඤ්ඤං'. වාදසච්චාතං සුඤ්ඤතාසුඤ්ඤං 'වාදස...පෙ...සුඤ්ඤං'. අථවා වාදසච්චාව සා සුඤ්ඤතාවාති 'වාදසච්චසුඤ්ඤතා'. වාදසච්චසුඤ්ඤතාය සුඤ්ඤං 'වාදස...පෙ...සුඤ්ඤං'. එවච විදිතා සුත තස්ස භවචක්කස්ස. අවිජ්ජානණ්හාමූලන්ති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බා. තස්ස භවචක්කස්ස අතීතාදයො තයො වෙදිතබ්බා. තෙසු අඞ්ගෙසු සරූපතො පාළිගහණවසෙන වෙඅඞ්ගානි අතීතකාලානීති වෙදිතබ්බානි. අඞ්ගානි පච්චුප්පන්නකාලානීති වෙදිතබ්බානි. වෙළුවච අඞ්ගානි අනාගතකාලානීති වෙදිතබ්බානි. තස්සඛොපනෙතස්සාති ආදිවිත්ථාරෙ. පුබ්බන්තාහරණතො පුබ්බන්තතො අතීතකොඨාසතො පච්චුප්පන්නාවිපාකස්ස ආහරණතො පරිච්ඡිජ්ජනං අවිජ්

ජාමූලං වේදනාවිඤ්ඤාණං තදෙතං ඔවචක්කං අපරන්තඤ්ඤාණ
තෝ අපරන්තස්ස අපරකොට්ඨාසස්ස සත්තානතෝ පරිච්ඡින්නං
තණ්හාමූලං ජරා...පෙ... වඤ්ඤාණං තදෙතං ඔවචක්කං ඉති
තදෙතං ඔවචක්කං දුවිඤ්ඤොහීති සම්බන්ධෝ. අවිජ්ජාමූලං එ
තස්සාති 'අවිජ්ජාමූලං'. තත්ථාති දුවිඤ්ඤෙ ඔවචක්ක. නිඛාර
ණං. පුරිමංඔවචක්කං දිඨිවරිතවසෙනදිඨිවරිතානං පුග්ගලානං
වසෙන භගවතා වුත්තං. පච්ඡිමං ඔවචක්කං තණ්හං...පෙ
...වසෙන වුත්තං. තිසම්භවං දිඨිවරිතානං දිඨිපකතිකානං අ
විජ්ජා සංසාරනාදිකා සංසාරස්සපවත්තකා. උච්ඡෙදදිට්...
පෙ...තානීඤාති උච්ඡෙදදිට්ඨියා සමුග්ඝාතත්ථං. අනුච්ඡෙදප්ප
කාසනතොති අච්ඡෙදස්ස ඤාපනතෝ. අස්සාති ඔවචක්කස්ස.
නෙත්තී අඞ්ගෙසු. නිඛාරණං. ආගතාවසෙනාති පදං වෙති ප
දෙ තතියාවිසෙසනං. අථවා. ආගතාවසෙනාතිපදං වෙදිතබ්බා
නීති පදෙ තතියාවිසෙසනං. එතං ඔවචක්කං හෙතු...පෙ
...නිසන්ධි චතුහෙදං සඞ්ගහඤ්ච විසතිආකාරං නිවට්ටං අනව
ජ්ජතං ඔමති ඉතිපි සඤානිඤානං පණ්ඩිතෙන පුන වෙදිතබ්බන්ති
සම්බන්ධෝ. හෙතුච ඵලඤ්ච 'හෙතුඵලං'. හෙතුඵල හෙතුසුඛ්
ඛා එතෙසං සන්ධීනන්ති 'හෙතුඵලහෙතුසුඛ්ඛා'. තඤ්ඤසන්ධී
ති සන්ධි. හෙතුඵලහෙතුසුඛ්ඛා තිසන්ධි එතස්ස ඔවචක්කස්
සාති හෙතු...පෙ...තිසන්ධි. චතුහෙදෙ අඞ්ගානි සඞ්ග
හෝ එතස්සාති 'චතුහෙදසඞ්ගහං'. විසති ආකාරෝ එතස්සාති
'විසතිආකාරං'. තඤ්ඤ වට්ටා එතස්සාති 'නිවට්ටං'. තත්ථාති ආදි
විඤ්ඤාරෝ. තත්ථාති හෙතුඵලානි ආදිවචනෙ විඤ්ඤ්ඤයෝ වෙදි
තබ්බෝ. අස්සාති ඔවචක්කස්ස. තත්ථාති අත්තනෙ හෙතුඤ්ඤ
පච්චානි ආදිපදෙසු නිඛාරණං. අවිද්දූති බාලෝ. පරිතස්සතීති
තණ්හාවසෙන ආරම්මණං පිපාසති ගණ්හාතීති අත්ථෝ. තස්සා
නි බාලස්ස. තත්ථාති පුරිමඤ්ඤම්ඔවචස්මින්ති ආදිවචනෙ විඤ්ඤ්ඤ
ඤ්ඤයෝ.

තදුති අනිතකාලෙ. යෙනාති මොහෙන. යථානිත්ති අත්
ථෝ. යානි පදං නිකාමනානි පදස්ස විසෙසනං. තස්සාති කම්
මස්ස. ඉඛ උපපත්තිභවෙ පටිසන්ධිඛ්ඤ්ඤණං නාම. ඔක්කන්
ති රූපාරූපධම්මානං පවිසනං නාමරූපං. පසාදෙසු ආයතනා
නාම. ආරම්මණං ඵුට්ඨොඛම්මෝ 'ඵස්සෝ'. වෙදයිතං ආරම්ම
ණස්ස අනුභවනවෙදනාඉති ඉමෙ පඛධම්මා පුරෙකතස්ස කම්ම
ස්ස පච්චයභාවෙන ඉඛ උපපත්තිභවස්මිං හොන්තීති සම්බන්ධෝ.
තත්ථාති ඉඛ පටිසන්ධීති ආදිවචනෙ විඤ්ඤ්ඤයෝ. ඨං විත්තං ප
ණ්ඩිතෙන වුච්චති තංවිත්තං. ඉදානි හෙතුඤ්ඤ පච්චාදිවචනෙ වි

නිච්ඡයෝ. තණ්හාදයොඉති පාළිඤ්ච ආගතතණ්හුප්පාදනං භවති සම්බන්ධෝ. තස්ස භව්ස්ස සුබ්බභාගාසඞ්ඛාරා තංසම්පයුත්තාවා තෙන භවෙන සම්පයුත්තා. තංසම්පයුත්තානි තෙඟි තණ්හුප්පාදනෙඟි සම්පයුත්තා. යාඅානි අවිජ්ජාඅ. ඉධාති ඉමස්මිංභවෙ ආයතනානාංපරිපක්කත්තාපරිපාකභාවතොමොහො අවිජ්ජානාම. ඉධ කම්මභවස්ඞිං ඉමෙ පඨමම්මාආයතිං පටිසන්ධිඤ්ච පව්වඤ්ච පව්වයහූතානි සම්බන්ධෝ. තත්ථාති ඉධ පරිපක්කත්තානි ආදිසු පදෙසු. ඉධ —— පෙ —— ආයතනානන්ති පදෙ —— පෙ —— සම්මොහො භගවතාදස්සිතො. පරිපුණ්ණං ආයතනං යස්ස සො 'පරිපුණ්ණායතනො'. තානීති විඤ්ඤාණාදීනි. තෙසංභෙවොති විඤ්ඤාණාදීනං. තත්ථාතිතෙසු විසතියාආකාරෙසු විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බෝ. නිඛාරණංවා. විපාකං සම්භරන්තිව ඛිඤන්තීති 'සම්භාරා', කම්මානිඑව සම්භාරා 'කම්මසම්භාරා'. අථවා. කම්මඤ්ච සම්භාරාව 'කම්මසම්භාරා'. දසඅධම්මානි අතීතෙහෙතුඅොපච ඉදානි හෙතුඅොපචාතිදස. දසවිපාකානි ඉදානි ඵලපවකං ආයතිං ඵලපවකන්ති දස. ඒසුඛාතෙසු කම්මන්ති අතීතෙහෙතුඅොපච ඉදානිහෙතුඅායාපචාතිඒසු. ඒසුඛාතොසු විපාකොති ඉදානි ඵලපවකං ආයතිං ඵලපවකන්ති ඒසු. සංඛිප්පන්ති එත්ථාති 'සඞ්ඛෙපෝ'. සංඛිප්පතීතිවා 'සඞ්ඛෙපෝ'. කම්මඝනං. කම්මංඑව සඞ්ඛෙපෝ 'කම්මසඞ්ඛෙපෝ'. විපාකොඑව සඞ්ඛෙපෝ 'විපාකසඞ්ඛෙපෝ'. වත්තති එත්ථාති 'වට්ටං'. වත්තතිවා 'වට්ටං'. කම්මංඑව වට්ටං 'කම්මවට්ටං'. කම්මංඑවප වත්තං 'කම්මපවත්තං'. කම්මස්ස සන්තති 'කම්මසන්තති', කම්මංඑවවා සන්තති 'කම්මසන්තති'. ඵලංකරොතීති 'කිරියා'. එවංකම්මතොවිපාකො අවිජ්ජාතොසඞ්ඛාරාති එවං සමුපන්නං තිසන්ධි ආදිවසෙනවා සමුප්පන්නං ඉදං භවචක්කං සහෙතුකං හෙතුනා සඞ්ඛතං දුක්ඛං අනිච්චං චලං ඉත්තරං විනස්සනධම්මං අද්ධුවංහොති. ධම්මපච්චයුප්පන්නං ධම්මාධම්මෙඟි හෙතුභෙ හෙතුනාපඛවන්ති. ඟි සච්චං එත්ථ ධම්මෙසු අත්තාවිපරොව නාවිජ්ජති ධම්මාපච්චයඛම්මා ධම්මෙපච්චයුප්පන්නෙ හෙතුසම්ඟාරපච්චයා සජානන්ති හෙතුනාව නිරොධාය නිරොධත්ථං ධම්මොඛුඬෙන දෙසිතො හෙතුසු උපරුඬෙසු මඟොනා ජින්නං වට්ටං නාවට්ටති එවං හෙතුතෝ ධම්මමත්තසම්ඟවෙවසති හෙතුනිරොධා විවට්ටඉජ්ජෙවසති ධම්මෙවනිකන්ති නිරොධාය දෙසිතෙ සති දුක්ඛත්ත කිරියාඅ ඛ්‍රහ්මචරියං ඉධඝාසනෙ විජ්ජති. සත්ත නව උපලබ්භන්තෙ උච්ඡෙදෙ උච්ඡෙදදිට්ඨිනෙවහොති සස්ස ඝං සස්සතදිට්ඨි නඝොනිති ඝොජනා. ධම්මෙඝිතිපදං පඛවන්ති

නී පදෙ අපාදානං. හෙතුහොති පදං පභවත්තීති පදෙ තති
ආවිභත්තිලොපං. අත්තාවාපරෙවාති වත්තබ්බෙ ඡත්දතුරක්ඛණ
ත්ථං රස්සාදෙසවසා අත්තාවපරෙව ඉති වුත්තං. හෙතු එව සම්භා
රා 'හෙතුසම්භාරා'. අථවා. හෙතුව සම්භාරොව 'හෙතුසම්භා
රා'. හෙතුසම්භාරා එව පච්චයොති 'හෙතු-පෙ-පච්ච
යා. තස්මා හෙතුසම්භාරපච්චයා. හෙතූනවාති වචද්දෙන ඒ
ලානං සඞ්ගහො. අථවා වසද්දෙ එවිසද්දත්ථෙ. තෙනාහෙතූනං
එවාති අත්ථො. නිච්චිවං-පෙ-තස්මා හෙතුසම්භාරපච්ච
යා. එත්තපදෙනෙව විනිවජ්ඣෙ වෙදිතබ්බො. නාසී උපච්ජි
නාපච්චයා එතස්ස භවචක්කස්සාති 'අනුපච්ඡිජ්ජනාපච්චයං'. ත
ස්සහාවො 'අනු-පෙ-පච්චයත්තං'. එවං වුත්තනයෙන
ඛම්මානං නත්ථිදං භවචක්කං සච්චිප්පභවතො නිච්චානිවෙව නිවා
රණා මිච්ඡාදස්සනානිවාරණෙන උපමාහිව ගම්භිරනයභෙදුව ප
ඤ්ඤාතනා යථාරහං විඤ්ඤාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. තසිදන්නිපදං
විඤ්ඤාතබ්බන්නිපදෙ කම්මං. නයානං භෙදෙ 'නයභෙදෙ'. ග
ම්භිරොව නයභෙදොව 'ගම්භිරනයභෙදු'. තත්ථානි තිස්සං ගා
ථාසං විනිවජ්ඣෙ දෙදිතබ්බො. ඝස්මා නවුත්තං තස්මා අවිජ්ජා
පච්චයා සංඛාරානි එවං අවිජ්ජාය උප්පත්තියා සඞ්ඛාරෙ දුතිය
-පෙ-දුතියඝච්චංනාම සඞ්ඛාරෙහි උප්පත්තිවිඤ්ඤාණං
දුතිය-පෙ-පඤ්චමච්චං නාම. ඉදන්ති භවචක්කං. එ
තානි අවිජ්ජාදිසු. නිඛාරණං. චතුසච්චනිපදං සමොහෙනෙති ප
දෙ ආඛාරෙ. චිසද්දෙ අඤ්ඤමඤ්ඤපෙක්ඛො. සත්තෙති පදං
සම්මොහෙනෙති පදෙ කම්මං. සඞ්ඛාරානං පාතුභාවාය පච්චයො
ව හොති. තථාසඞ්ඛාර-පෙ-විඤ්ඤාණස්ස පච්චයාව
හොන්ති. නෙසන්ති ඛඤානං අභිනිබ්බත්තිභාවෙන පවත්තනා
ජනෙති. අධිනිඤ්ඤිති නිස්සාය තිඤ්ති. භවත්තරපාතුභාවාය
පච්චයොව හොති. තස්මා සොකාදිනං අධිඤානත්තාකාරතත්
තා ජරාමරණස්සාති යොජනා. පවත්තනිච්චතොති පවත්තව
තං නිච්චතාති 'පවත්තනිච්චං'. පවත්තානංවා අවිජ්ජාදිනං නි
ච්චං 'පවත්තනිච්චං'. එස්සාති අවිජ්ජාය සංඛාරානි ආදිවචනෙසු.
නිඛාරණං. අවිජ්ජා-පෙ-ඉදංවචනං. කාරකදස්සන
නිවාරණං කාරකොති මිච්ඡාදස්සනස්ස නිවාරණං. සංඛාරා-
පෙ-විඤ්ඤාණන්ති වචනං අත්ත-පෙ-නිවාරණං. අ
ත්තනො සංකන්තිති මිච්ඡාදස්සනස්ස නිවාරණං. පරික-
පෙ-දස්සනතොති පරිකප්පිතාවත්ථුතො භෙදදස්සනතො.
ඝනා-පෙ-වාරණන්ති ඝනොති පඤ්චඛ නිවාරණං. එව
මාදි-පෙ-වාරණන්ති එවමාදි මිච්ඡාදස්සනාස්ස නිවාර

ණං. එසානි අවිජ්ජාදිසු නිඛාරණං. සලක්ඛණ—පෙ—වසෙනානිපදං අදස්සනතොනිපදෙ තනියාවිසෙසනං. ධම්මානන්තිපදං අදස්සනතොනිපදෙ කම්මං. අදස්සනතොනිපදං විසාති පදෙ තනියාවිසෙසනං. හෙතුවා. උපක්ඛලිතඅභිස්සපනානං විය—පෙ—විඤ්ඤාණං. පතිනස්සාති පතිනස්ස අභිස්ස. ගණ්ඩිස්ස භෙදෙ 'ගණ්ඩිභෙදෙ' ගණ්ඩිභෙදත්ථං ජාගමානා පිලකා 'ගණ්ඩිභෙදපිලකා'. ගණ්ඩිස්සවා අතොකඩා භෙදපිලකා 'ගණ්ඩිභෙදපිලකා'. ගණ්ඩිපිලකා සච්චනන්ති ගණ්ඩිපිලකාය සච්චනං. සච්චනදුක්ඛන්ති සච්චනොනා උප්පන්නං දුක්ඛං. දුක්ඛසාතිපදං පතිකාරඉතිපදෙ කම්මං. පතිකාරෙ නිකිච්ඡනෙ අභිලාසො ඉච්ඡනං 'පතිකාරාභිලාසො'. අසප්පායස්ස ගහණං 'අසප්පායගහණං'. උපා—පෙ—ලෙපනාන්ති උපාදිනෙතා සරීරෙ අසප්පායෙනා අනුරූපං භෙසජ්ජෙන ආලෙපනං. ගණ්ඩිවිකාර—පෙ—වොති ගණ්ඩිවිකාරස්ස පාතුභාවො. අප්පටිපතිං අජානනව මිච්ඡාපටිපන්නි පරිත්තපානනව 'අප්පටිපත්ති මිච්ඡාපටිපත්ති'. පවලංවිය මෙඝපවලං අකාසිපවලංවා අක්ඛිනි අභිහවති. තදභිභූතොවාති තාය අවිජ්ජාය අභිභූතො කොසකාරකිම්විය කොසප්පදෙසෙහි අත්තානං වෙඨෙති. කොසං කරොතීති 'කොසකාරෙ'. කොසකාරොව සො කිම්වාති 'කොසකාරකිම්'. සඞ්ඛාරපරිග්ගහිතං විඤ්ඤාණන්ති සඞ්ඛාරෙහි උපඤ්ඤත්තවිඤ්ඤාණං' පරිනාඝකපරිග්ගහිතොති පරිනාඝකෙන පෙක්ඛාමවෙන උපත්ථම්භිතො රාජකුමාරෙවිය රජ්ජෙපතිඨිංලභති. උපපජ්ජනා 'උප්පත්ති'. උප්පත්තියා නිමිත්තං ආරම්මණං 'උප්පත්තිනිමිත්තං' පරිකප්පකතොනිපදං ගහිසු පතිඨං ලභතීති එතෙනයොජෙතබ්බං. පතිඨං ලභතීතිපදෙ ඤුපකතෙතු.

විඤ්ඤාණන්තිපදං නිබ්බත්තෙතීති පදෙ කත්තා. නාමරූපෙති පදං පතිසිතන්ත්තිපදෙ ආධාරෙ. ආඝතනානං සච්චනං අඤ්ඤමඤ්ඤහිමුඛභාවො 'ආඝතනසච්චනං'. අරණී—පෙ—නා තො අරණීසඞ්ඛාතස්ස අභිමන්ථනතො ජාතො අග්ගිච්ච. තදස්සු පාදුතන්ති අස්ස පිපාසිතස්ස සුග්ගලස්ස තංඋපාදුනංහොති. සුඛලො උපා—පෙ—උපාදියති ගණ්හාති ආමිස—පෙ—ම්විජොවිය බළිසං උපාදියති. යස්මා භගවතා වුත්තං තස්මා විඤ්ඤාණඩබන්ති සම්බන්ධො. ගම්භීරොඤ්ඤවා ආභාසති පකාසතීති 'ගම්භීරාවභාසො'. තත්ථානි අත්ථාදිසු. නිඛාරණං. යස්මා ගම්භීරෙ තස්මා ඉදං—පෙ—ගම්භීරන්ති සම්බන්ධො. ඉත්ථත්වානි ඉදං ජරාමරණං ජාතිතො සම්භූතඋප්පත්ති පවත්තනිසම්භූතහෙතුස්සාති තස්ස අත්තනො පච්චයානුරූපස්ස උඩං ආ

ගතභාවස්ස . ජරාමරණස්සානිපදං සංඛිත්තෙන තත්ථෝති පදෙ සම්බන්ධො . උඩ්ඩං උඩ්ඩං ආගතො 'උඩ්ඩාගතා'. සඞ්ගතස්ස උඩ්ඩාගතො 'සමුඩ්ඩාගතො'. සම්භූතාව සමුඩ්ඩාගතාව 'සම්භූතසමුඩ්ඩාගතො'. සම්භූතසමුඩ්ඩාගතො එවඅත්ථො 'සම්භූත... පෙ ... ගතත්ථො . තථාජාතියා භවපච්චයා. සම්භූතසමුඩ්ඩාගත තෙහි ගම්භීරොති යොජෙතබ්බො . අත්ථතො ගම්භිරෙ 'අත්ථගම්භීරෙ'. අත්ථගම්භීරස්ස භාවො 'අත්ථගම්භීරතා'. හෙතු නො ඵලං 'හෙතුඵලං'. අරහතීති පවත්තනතීති 'අත්ථෝ', යෙනා කාරෙනානිපදං පච්චයොති පදෙ නතිඅාවිසෙසනං. යාඅවණ්ණ එනිස්සානි 'යදවත්ථා'. තස්සාති තස්ස පච්චයාකාරස්ස . සංඛාරානන්තිපදං පච්චයාඉතිපදෙ සම්පදානං. පච්චයත්ථොති පච්චයභාවො . හෙතුනොහීති හිසච්චං ධම්මොඅච්චන්තං හෙතුනොනාමං . අස්සාති භවචක්කස්ස . තථාතථානි තෙනා තෙන ආකාරෙන භගවතා පවත්තෙතබ්බත්තා . තත්ථානි භවචක්කෙ . තථාහෙතන්නි තෙනෙවාකාරෙණ එතං භවචක්කං කත්ථචි සුත්තෙ අනුලොමතො දෙසිතං . එත්ථානි අත්ථාදිසු . නිබ්බරණං. යෙනානි පටිච්ඡෙන යෙනඅභාවෙන භගවතා පටිච්ඡාහොන්ති සො සභාවො දුප්ප... පෙ ...ගහත්තා දුක්ඛතපරියොගාහභාවතො අස්මාපනා ගම්භීරො. තස්මා... පෙ ...ගම්භිරං පටිච්ඡෙනානි පටිච්ඡාදියිත්ථානි 'පටිච්ඡෙ', සභාවෝ . සලක්ඛණං නොති අත්තනො සභාවතො . තථාහෙත්ථානි ආදි දල්හීකරණං . තථා තංවචනං හිසච්චං එත්ථානි අවිජ්ජාදිසු . සච්චානං අසම්පතිවෙධො 'සච්චාසම්පතිවෙධො'. අඤ්ඤණ්ච අදස්සනඤ්ච සච්චාසම්පතිවෙධොච 'අඤ්ඤණ... පෙ ...වෙධො', අඤ්ඤණ... පෙ ... වෙධො එවඅත්ථො සභාවො 'අඤ්ඤණ... පෙ ...වෙධත්ථො'. අභිසංඛරණ්ච ආයූහණ්ච සරාගොච විරාගොච 'අභි... පෙ ...විරාගො'. අභිසංඛරණා... පෙ ...විරාගඤ්ච එව අත්ථො 'අභි... පෙ ...විරාගත්ථො'. පටිසන්ධිවසෙන පාතුභාවො 'පටිසන්ධිපාතුභාවො'. සුඤ්ඤතොච අඛෘපාරෙච අසඞ්කන්තිච පටිසන්ධිපාතුභාවොච 'සුඤ්ඤත... පෙ ...භාවෝ' සුඤ්ඤත ... පෙ ... පාතුභාවොච එවඅත්ථො 'සුඤ්ඤත... පෙ ... පාතුභාවත්ථෝ'. එකුප්පාදෙච විනිබෙඨාගොච අවිනිබෙඨාගොච නාමනච රූප්පනච 'එකුප්පාද... පෙ ...රූප්පනං'. අධිපතිච ලොකඛාවොච චාරඛාවොච ඛෙත්තඛාවොච විසයඛාවොච 'අධිපති... පෙ ... විසයඛාවෝ'. ඵුසනඤ්ච වෙදනාච සඞ්ගතිච සන්නිපාතොච 'ඵුසනා... පෙ ... සන්නිපාතෝ'. ආරම්මණරසස්ස අනුභවනතා 'ආරම්මණ... පෙ ... භව්

නං'. ආරම්මණරසානුභවනඤ්ච සුඛභාවොඤ්ච දුක්ඛභාවොඤ්ච මජ්ඣත්තභාවොඤ්ච නිජ්ජීවොඤ්ච වෙදයිතඤ්ච 'ආරම්මණ---පෙ---වෙදයිතං'. අථවා, නිජ්ජීවායඤ්ච වෙදනායඤ්ච වෙදයිතං 'නිජ්ජීවවෙදයිතං' ආරම්මණ---පෙ---අනුභවනඤ්ච සුඛභාවොඤ්ච දුක්ඛභාවොඤ්ච මජ්ඣත්තභාවොඤ්ච නිජ්ජීවවෙදයිතඤ්ච 'ආරම්මණ---පෙ---වෙදයිතං'. ආරම්මණ---පෙ---වෙදයිතං එවඅත්ථො 'ආරම්මණ---පෙ---වෙදයිතන්ථෝ'. අභිනන්දිතඤ්ච අභිනන්දිතභාවඤ්ච සරිතඤ්ච ලතාවතදිවිතණ්හාවසමුද්දෙව දුප්පූරණඤ්ච 'අභිනන්දිත---පෙ---දුප්පූරණං'. ආදුනඤ්ච ගහනඤ්ච අභිත්ථෙනොඤ්ච පරාමාසොඤ්ච දුරතික්කමොඤ්ච 'ආදුන---පෙ---තික්කමෝ'. අයූහනඤ්ච අභිසංඛරණඤ්ච යොනිගතිභවනිවාසෙසු ඛිපනඤ්ච 'අයූහන---පෙ---ඛිපනං. අලුත්තසමාසෝ. ජාතිඤ්ච ජරාභාවඤ්ච මක්කන්තිඤ්ච නිබ්බත්තිඤ්ච 'ජාති---පෙ---නිබ්බත්ති'. ජාති---පෙ---නිබ්බත්තිවසෙන 'පාතුභාවෝ 'ජාති---පෙ---පාතුභාවෝ'. ඛයොඤ්ච වයොඤ්ච භෙදෙඤ්ච විපරිණාමඤ්ච 'ඛය---පෙ---විපරිණාමෝ'. ඛය---පෙ---විපරිණාමෝ එව අත්ථො 'ඛය---පෙ---විපරිණාමත්ථෝ'. එත්ථාති අවිජ්ජාදිසු. හොන්තිපදෙ ආඛාරෝ. එකන්තං එවනයෝ 'එකන්තනයෝ'. නානත්තං එවනයෝ 'නානත්තනයෝ'. අබ්‍යාපාරෝ එවනයෝ 'අබ්‍යාපාරනයෝ'. එවංධම්මිනෝ භාවෝ එතෙසං අවිජ්ජාදිනන්ති එවංධම්මිනෝ. එවංධම්මිතානං භාවෝ 'එවංධම්මතා'. එවංධම්මතා එවනයෝ 'එවංධම්මිතානයෝ'. අත්ථනයොති නියන්ති, ගච්ඡන්තීති නයෝ. යෙන එකන්තාදයෝ පණ්ඩිතෙන නියන්ති ගච්ඡන්ති ඉති තස්මා තෙ එකන්තාදයොනයා. කම්මසාධනං. අත්ථානං නයා 'අත්ථනයා'. අවිජ්ජාදිඅත්ථානං නානත්තිඅන්ථෝ. අත්ථෝ එවවා නයෝ 'අත්ථනයෝ'. නියන්ති එතෙහීනිවා නයෝ. යෙඅවිජ්ජාදිඅත්ථා එතෙහි එකන්තාදිහි පණ්ඩිතෙන නියන්ති-පඤ්ඤපයන්තිව ඉති තස්මා තෙ එකන්තාදයොනයා. අත්ථානං නයා 'අත්ථනයා'. තත්ථානි වතුසු අත්ථනයෙසු නිවාරණං. එවන්තිපදං අනුපච්ඡෙදෙතිපදෙ නිදස්සනං. සන්තානං---පෙ---දෙති අවිජ්ජාදිනං සන්තානස්ස අනුපච්ඡෙදෙ. යං සන්තානානුපච්ඡෙදං සම්මාඅවිපරිතො පස්සන්තො පුග්ගලෝ ඨිතිඡෙදදිඨිං පජහති. සන්තානස්සාතිපදං අනුපච්ඡෙද ඉතිපදෙ සම්බන්ධො. අනුපච්ඡෙදුවබොධතොති අනුපච්ඡෙදස්ස අවබොධතො. පජහතිතිපදෙ හෙතු. යං සන්තානානුපච්ඡෙදං විවිජානස්සන්තො පුග්ගලෝ උපාදියති ගණ්හාති. සන්තානානුපච්ඡෙදස්සාතිපදං ගහණතොති පදෙ කම්මං. එකන්තගහ

ණතොති එකත්තත්ති ගහණතො. යං ලක්ඛණවවත්ථානං ච
මවාපස්සන්තො පුග්ගලො නවනවානංධම්මානං——පෙ——ප
ජහති. යංලක්ඛණවවත්ථානං මිච්ඡාපස්සන්තො පුග්ගලො උ
පාදියති. එකභවන්තානාපතිතස්සාති එකභවන්තානෙපතිතස්ස තා
ස්ස පවත්තස්ස ධම්මස්ස භිභභවන්තානාස්සෙව භිභභවන්තාන
ස්ස ඉව නානත්තගහණතො නානත්තස්ස ගහණතො. එකභ
වන්තානෙපතිතස්සාති පදං නානත්තඋතිපදෙ සම්බන්ධො. අවිජ්ජා
ගතිපදං සංඛාරගතිපදෙ සාම්. සංඛාරානංවා විඤ්ඤාණං අම්හෙ
හි උප්පාදෙතබ්බං. යං බ්‍යාපාරභාවං සම්මාපස්සන්තො පුග්ග
ලො පජහති. යං භාවං මිච්ඡාපස්සන්තො පුග්ගලො උපාදිය
ති. යො හෙතුභාවෙ තස්ස හෙතුභාවස්ස අභභණතො. සභා
වනිරුත්තිසිඛොති සභාවෙන නිරුත්තො 'සභාවනිරුත්තො'. සභාවනිරු
ත්තෙ සිඛො 'සභාව——පෙ——සිඛො'. ඛීරාදිඛි දධිආදිනං සම්
භවොවිය අවිජ්ජාදිහි කාරණෙහි අඤ්ඤෙසංඛම්මානං සම්භවො.
යං එවංධම්මතං සම්මාපස්සන්තො පුග්ගලො පජහති. යං එවං
ධම්මතං මිච්ඡාපස්සන්තො පුග්ගලො උපාදියති. යතො කුතො
චි ධම්මතො ඛන්ධකඛන්ධධම්මස්ස අභිසමිභවගහණතො. නිය
තිවාදෙහීති නියති ඉතිවාදෙ 'නියතිවාදෙ'. එවං චුත්තඛණෙන
ඉදං භවචක්කං පණ්ඩිතෙන විඤ්ඤාතබ්බන්ති සම්බන්ධො. ඉදං
භවචක්කං පණ්ඩිතෙහි යථාරහං විඤ්ඤාතබ්බං.

කස්මාති පුච්ඡං මනසිකත්වා ආහ ඉදංහීති ආදි. ඛිත්තචිත්තං ඉදං
භවචක්කං පදුලෙත්වා සංඛාරභඤ්ඤං අනිතො නොචිත්තග්ගලොසු
පිනන්තරෙ නාජීති සම්බන්ධො. ගම්භිරතොනිපදං අගාධන්ති
පදෙ තතියාවිසෙසනං. නානානයගහණතොනිපදං දුරනියාන
න්ති පදෙ තතියාවිසෙසනං. අගාධං දුරනියානන්ති පදවයං භ
වචක්කන්නිපදස්ස විසෙසනං. ඤාණාසිනාතිපදං පදුලෙහාති
පදෙ කරණං. සමාධි——පෙ——ලාඝන්තිපදං සුනිසිතෙනා
තිපදෙ ආධාරෙ. සුනිසිතෙනාතිපදං ඤාණාසිනාති පදස්ස විසෙ
සනං. අසනිවත්තාවාති අසනිමණ්ඩලංවිය අසනි——පෙ——
මිවනවවනි මථනානීති පදවයං සංසාරභඤ්ඤන්තිපදස්ස විසෙසනං.
සුපිනන්තරපච්චා සුපිනභාවෙපි අත්ථි ඡෙදෙ. අපිසද්දෙන
මහාවනභෙදො. ගම්භිරෝ——පෙ——නාතිවත්තතීති එතංවච
නං භගවතා වුත්තම්පිච. අඤ්ඤාණ අනනුබොධාති පදං නා
තිවත්තතීති පදෙ හෙතු. එවං අයං පජා නාතිවත්තති. තත්
තානං ඔකුලකං 'තත්තාකුලකං', තත්තාකුලකං ඉව ජාතා 'ත
ත්තාකුලකජාතා'. ගුලාව සකුණිකා ගුණ්ඩිකං කීළං ගුලගුණ්ඩි
කං. සකුණ්ඩියානිඒත්ති අත්ථො. ගුලාගුණ්ඩිකං ඉව ජාතා 'ගු

ලාහුණ්ඩිකජාතා. මුජ්ජබබ්බජජ්ච 'මුජ්ඣබබ්බජං'. මුජ්ඣබබ්බජං ඉව භූතා 'මුඤ්ජබබ්බජභූතා'. තස්මාති තස්මා පහාය අනුප්පජ්ජේති යමඛත්ථෝ. ඉධ සාසනෙ පණ්ඩිතෝ ගම්භීරෙ පච්චයාකාරප්පහෙදෙ ගාඪඅවිගාඪඤාණං යථා යෙනඅත්තාරෙන ලභෙ ලභෙය්‍ය සතොසම්පජඤ්ඤෙන පණ්ඩිතා ගම්භීරෙ පච්චයාකාරප්පහෙදෙ එවං ආකාරෙන සදු අනුප්පජ්ජන්තීති සම්බන්ධෝ.

සුන්නන්නනාජනියං නිට්ඨිතං.

එවං වුත්තනයෙන දස්සෙත්වා ඉදානි මානිකං නාමපඤ්ඤත්තිං සම්බන්ධෝ. අප්පටිහතඤාණං එතස්සාති 'අප්පටිහතඤාණෝ' නිග්ගණ්ඨීති ගණ්ඨිප්පභෙදං. නිප්පජ්ජන්තීති ජාතාභිනං. එකචිත්තක්ඛණිකාති එකචිත්තක්ඛණෙපවත්තං. මානිකාභාති පදං නවිනාභාතිපදෙ සම්බන්ධෝ. අවිජ්ජාදීහි මූලෙහි නවමූලපදානවභාගා භොන්ති. තත්ථ තෙසු නයෙසු චතුක්කාභිවාරපභෙදං දස්සෙත්වා පණ්ඩිතානදීපයෙ. මූලෙහීතිපදං නිස්සාභාති එස නාමාති පදෙ තනිභාවිසෙසනං. නවමූලපදානි එතෙසං නභාභාන්ති නවමූලපදා. චතුද්දසෙ චතුක්කාභිව වාරභෙදං දස්සෙතුං යොජෙතබ්බා. තත්‍රභාථාභාගං අභාභිදානා. එත්ථභීති ආදිවිත්ථාරෝ. භි සද්දෝ එත්ථ භාත්තාභාගං නවනභාභාහොන්තීති සම්බන්ධෝ. තෙසූති නවනයෙසු. නිබ්බාරණං. යො අභානභාහෝ. තත්ථාති තස්මිං නයෙ චතුක්කානි හොන්ති. යථාව එත්ථ අවිජ්ජාදිකෙ නයෙ චත්තාරි චතුක්කානි හොන්ති එවංසෙසුපි නයෙසු චතුක්කානි හොන්ති. වාරභෙදං දස්සෙතුං තත්ථාති ආදිමාහ. තත්ථාති තෙසු චතුක්කෙසු. නිබ්බාරණං. එකෙකචතුක්කෙනාති පූරණපාඨෝ. එකෙකචතුක්කසංඛාතෙන නයෙනාති අත්ථෝ. නිභාතීති 'නාභෝ'. යො චතුක්කෝ පණ්ඩිතෙන නිභාති ඝභාති ඉති තස්මා යො චතුක්කෝ නභාභෝ නාමාති ගහෙතබ්බන්ති අභිහාකඛාති. එතාභිපන එකෙකෙන චතුක්කෙන ඉච්චෙව ඉමාසු පොත්ථකෙසු පාඨෝ. චතුක්කෙනාතිපදං සඛාභිතත්තාතිපදෙ කරණං. සඛාභිතතනාතිපදං සොළසාතිපදෙ හෙතු. විභෙනාතිපදං සොළසාතිපදෙ නිභාභාභෙසනං. තත්ථාති තෙසු නයෙසු චතුක්කෙසුවා නිබ්බාරණං. යදෙතං පච්චයචතුක්කං තස්මිං පච්චයචතුක්කෙ පඨමොවාරෙ වාදසඛ්ගිකවාරෙ නාම. අපරිපූරණං අඛ්ගවයං 'අපරිපූරණඅඛ්ගවයං'. අපරිපූරණඅඛ්ගවයෙන ගහෙතබා 'අපරිපූරණඅඛ්ගවසඝහෙතබා'. තත්ථයිභාති අභංපි චතුත්ථවාරෙ ... පෙ ... අපරිපූරණඅඛ්ගයුත්තතාභෙව ඉති පූරිභා තස්මිං චතුත්ථවාරෙ සියාති යොජනා. චතුත්ථොවාරෝ

අපරිපුණ්ණෙකඛ්ගයුතෙතන කස්මිං තස්ස සළායතනස්ස අනඛ්
ගභාවාභාවතො. ඉතිසච්චං එස්සොයෙව එත්ථ වතුත්ථවාරෙ අ
නඛ්ගං සළායතනස්ස නාඅඛ්ගං තස්මා තස්ස සළායතනස්ස අනා
ඛ්ගත්තා අඨංවතුතෙවාවාරෙ අපරිපුණ්ණඑකඛ්ගයුතෙතා නාහෙ
තීති යොජනා. පඨමොපෙකාමභවවසෙන ගහිතො
නි වචනං ආවරියෙහි අට්ඨකථාසංපන වුත්තන්ති සම්බන්ධො. ප
ඨමොවාරෙ සඛ්බසඛ්ගහිකාසෙන සඛ්බෙසං වාරචිසෙසානං සඛ්
ගහිකභාවෙන භගවතා ගහිතො. දුතියොවාරෙ පච්චයවිසෙස
සෙන ගහිතො. තත්ථාති වාරෙසු. පඨමොවාරෙ නකෙවල් වා
රෙ පවිසති. ඉති තස්මා පඨමෙ සඛ්බපෙකොති භ
ගවතා වුත්තෙතා. තීසුවාරෙසූති නිඛාරණෙ භුම්මං. තස්සාති ත
ස්ස විසෙසස්ස ආවිභාවනත්ථං පකාසනත්ථං උපලක්ඛණෙති පදෙ
සමුදයො. යත්ථ යස්මිං වාරවතුක්කෙ එකෙකවාරෙව සුත්තන්තා
භාජනියතො අඤ්ඤථාසඛ්ඛාරොති යං වචනං භගවතා වුත්තං.
යංහිවාරෙසු රූපං සළායතනන්ති යංවචනං භගවතා අවුත්තවා
පි. යංධම්මං යස්ස ධම්මස්ස යථා යෙනආකාරෙන පඤ්ඩිතො
තං සඛ්බං විසෙසං උපලක්ඛයෙති සම්බන්ධො. තත්‍රාති උපලක්
ඛණභාවාරෙ අයංනයො. අවිසෙසෙනාති පදං වුත්තන්ති පදෙ
තතියාවිසෙසනං. එතෙසු වාරෙසු. වුත්තන්ති පදෙ ආධාරො.
තං සංඛාරොති වචනං වුත්තං කස්මාඉති පුච්ඡා. සඛ්ඛාරස්ස එ
කපෙකත්තා සඛ්ඛාරොති භගවතා වුත්තං. තත්‍රහි
නි ඉතිසච්චං තත්‍ර සුත්තන්තභාජනියෙ. ඉධාති ඉමස්මිං අභිධම්ම
භාජනියෙ. එතපෙකොපච්චයාකාරො භගවතා ආර
ඩ්ඩො. පඨමවාරෙතිපදං වුත්තන්තිපදෙ ආධාරො. එත්ථාති එ
තෙසු වාරෙසු. නිඛාරණං. තංහීති ඉතිසච්චං තං විඤ්ඤණපච්ච
යා නාමං. එකොවෙති එඤ්ච පඨමවාරෙ එස්සො යස්මාව එකො
ච තස්මා තස්ස එස්සස්ස අනුරූපං පෙගණ්හන්තෝ භ
ගවා ආහ. එකොවාති චසද්දෙ නකෙවලං එකස්මිංචිත්තෙ
සංඛාරෝ එකොවාති සුපෙති. අථවා. චසද්දෙ එවසද්දසෙ
සෙන එකොඑවාති අත්ථෝ තංහීති ඉතිසච්චං තං මනායතනං එ
තස්ස පෙහුතං. එතං මනායතනං සංඛාරපච්චයා වි
ඤ්ඤණන්ති එත්ථවසෙන භගවතා කාමෙව නිවාපිවුත්තං. හෙතු
පෙපුන එතං මනායතනං ඉධ සළායතනාඛ්යෙන භග
වතා ගහිතං. එත්ථාපිති අපිසද්දෙ කාමපච්චයා සළායතනන්
නිපදං අපෙක්ඛති. හෙතුඵලවිසෙසං සුපෙන්තෝ තත්‍රහීති ආ
දිමාහ. ඉතිසච්චං තත්‍ර සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤණන්ති වචනෙ එ
තස්ස මනායතනස්ස විසෙසෙන සඛ්ඛාරෝ හෙතු. ඉධපනාති

සළායතනඤ්ඤතෙ අස්ස මනායතනස්ස. සොකාදීනං පාළියා අ
ගහණෙ හෙතුං සූපෙන්තො ආහ සොකාදයො පනාති ආදිං.
ජාතිජරාමරණානං පාළියං අගහණෙ හෙතුං සූපෙන්තො ජාති
ති ආදිමාහ. චිත්තක්ඛණානං මත්තා 'චිත්තක්ඛණමත්තං'. න
ඉච්චිත්තක්ඛණමත්තං එතෙසන්ති 'අච්චිත්තක්ඛණමත්තානි'. චිත්
තක්ඛණ පමාණරහිතානීති අත්ථො. අපිසද්දෙ අරුච්සුවනත්
ථා. එත්ථාති පඨමවාරෙයංවචනං. යංපනෙත්ථාති එත්ථ අ
භිධම්මභාජනියෙ ඉතො පඨමවාරතො පරෙසු වාරෙසු යංපනඅච්
ජාදිකං ධම්මජාතං භගවතා වුත්තං තස්ස වුත්තස්ස අච්ජාදි
කස්ස අත්ථො සහාවොපෙ ඤාණෙනෙව පණ්ඩිතෙන
වෙදිතබ්බො. යං යථාපච්චයං යස්සාති එත්ථපන විනිච්ඡයො
වෙදිතබ්බො. සඞ්ඛාරස්සාති පදෙ සම්පදානං. තන්නාති සත්ත
ඛාපච්චයෙසු නිඛාරණං. ඉධාති අච්ජ්ජාය සංඛාරපච්චයභාවාධි
කාරෙ. තානි අවිගතාදීනි. ඉධපනාති සඞ්ඛාරස්ස විඤ්ඤණප
ච්චයභාවාධිකාරෙ. නයොති අවිගතසම්පයුත්තාඅඤ්ඤමඤ්ඤප
ච්චයෙ. ඉධපනාති නාමස්ස විඤ්ඤණපච්චයභාවාධිකාරෙ. ය
ථා විඤ්ඤණං නාම පෙ ජාති පච්චයො. එත්ථාති එත
ස්මිං නාමෙ නිඛාරණං. කම්පනනාමං අධි පෙ ගෙන
පච්චයො කිඤ්චාමං ආහාර පෙ දිති පච්චයො ඉති එ
වං නාමං අනෙකධාපච්චයොති සම්බන්ධො.

ඉධාති නාමස්ස සළායතනපච්චයභාවාධිකාරෙ. යථා විඤ්ඤ
ණං නාමස්ස පච්චයො එවං සළායතනං ඵස්සස්ස පච්චයොති
යොජනා. ඉධාති ඵස්සස්ස වෙදනාපච්චයභාවාධිකාරෙ. ඉධා
ති වෙදනාය තණ්හාපච්චයභාවාධිකාරෙ. යථා අච්ජ්ජා සඞ්ඛාර
ස්සපච්චයො එවං තණ්හාඋපාදානස්ස පච්චයොති යොජනා. ඉ
ධාති තණ්හාය උපාදානපච්චයභාවාධිකාරෙ. ඉධාති ඉමස්මිං ජා
තිති පදෙ. අපරිඝාතෙනාති නිප්පරියාඝාතෙන. යෙපන ආවරියා
ඉමස්මිං පෙ ආරඩ්ඩොති එවං වදන්ති තෙආවරියා භාවා
දීනං තථා සහජාතපච්චයෙනෙව. අභාවං අච්ජ්ජාදීනං යෙපච්ච
යානංව සම්භවංදස්සෙතා පණ්ඩිතෙන පටික්ඛිපිතබ්බාති සම්බ
න්ධො. නාහිතිආදි දල්හිකරණං. යෙව පච්චයා වුත්තා තෙපිප
ච්චයාඅභිභවන්තියෙව තස්මා අවසෙසපච්චයෙ ඡඩ්ඩෙතුං පණ්ඩි
තෙන නසක්කාති සම්බන්ධො.

දුතියවාරෙපෙ ඉතිවච්චා සළායතනඤ්ඤතෙ කිච්චව
නං භගවතානවුත්තං තංවචනං කිමත්ථංඉති චූදෙජා. පච්චය ව
සෙසදස්සනත්ථංචෙව පච්චයවිසෙසස්ස සූපනත්ථංචෙවමාහා
පෙ සඞ්ගහත්ථංච මඤ්ඤිදෙසනායසඞ්ගහත්ථංව දුතිය

වාරෙ නාමපච්චයා එස්සොති වචනා සළායතනාදීනෙ නාමිමි චුත්තත්තා සම්බන්ධො. එස්සසද්දෙහීති ආදිම්හාරෙ. ඒහානිදුනා සුත්තන්තෙවාතිපදං වුත්තොනිපදෙ ආධාරෙ. අස්සාති අස්ස ආනන්දස්ස වුත්තොනිපදෙ සම්පදානං. ඉදපච්චයා පවත්තෙතා එස්සො නිංඅජ්ජි ඉති එදං ඉතිආනත්තෙන ලුත්තෙනාඛතා සතියා සම්පතෙනන භගවතා ඡඩ්ඩෙත්වා වුත්තොනි සම්බන්ධො. ආනන්දඅජ්ජි ති වචනාංවචනියං අසඤ්ඤවෙය්‍ය නිංපච්චයා පවත්තෙතා එසඤ්ඤාති එවංඉතිවචනං වොදානෙකාවෙ වදෙය්‍ය. නාමපච්චයා පවත්තෙතා එසොඉති එදං ඉතිවචනියං අස්ස භවෙය්‍ය ඉති එවං---පෙ---චුත්තෙතා තස්මාවිච්චා නාවුත්තන්ති සම්බන්ධො. පරිග්ගහණන්ති ගහණස්සං. සංසඤ්ඤානහාවදස්සනත්ථන්ති අත්ථො.

තතියවාරෙපන චතුත්ථං අඞ්ගං භගවතා වුත්තං. තං චතුත්ථං අඞ්ගං---පෙ---ඉධ තතියවාරෙ අයුත්තන්ති වොදකොවෙ එදෙය්‍ය. තං චතුත්ථංඅඞ්ගං නඅයුත්තං. කස්මා? සකකණෙ අත්තනොඛණෙ විඤ්ඤාණස්ස රූපස්ස පච්චයභාවතො. අනුරූපවිත්තඛණතො උඛංතිඤ්ඤි තස්මා විඤ්ඤාණං සකක්ඛණෙ රූපස්සපච්චයොති ආහ සවෙපිඤිති ආදිං. ඉඤච්චං සවෙපි නිඤිති. තත්ථාති නාමරූපෙ නිඛාරණං. අස්සාති රූපස්ස. අඤ්ඤස්සාති අඤ්ඤස්ස නාම්මාදිසමුඤ්ඤානස්ස. වාසද්දෙ චිත්තසමුඤ්ඤානා සඤ්ඤා අඤ්ඤස්සවාති යොජෙතබ්බො. සඤ්ඤානස්සපන---පෙ---පච්චයො තං විඤ්ඤාණන්ති සම්බන්ධො. එවං වචනෙ ඉදිසති පුරිමවාරෙසු එවං වචනං භගවතා කස්මා නවුත්තං ඉති පුච්ඡා. රූපපච්චත්තිදෙසං රූපස්ස පච්චත්තිඤානදෙසං සන්ධාය භගවතා ඉමස්ස තස්ස තතියවාරස්ස දෙසිතත්තා එවං වචනං නාවුත්තන්ති සම්බන්ධො. අයංඤිති ආදිවිත්ථාරෙ. තෙනෙවෙත්ථාති තෙනෙවඤාරණෙන එත්ථ තතියවාරෙ. තත්ථාති නාමරූපෙ නිඛාරණං. තංපනාති ඔදහරූපං. එත්ථාති චතුත්ථවාරෙ. තත්ථාති නාමරූපෙ නිඛාරණං. රූඉපති නිඛාරණෙ සත්තමී. සම්භාවාරෙවා. චත්තාරි---පෙ---අවිඝතෙඤි පච්චයාති ඉමාසං. එවං විඤානඤෙන එතෙසංවාරානං නානාඤාරණං සුඛාවෙදිතබ්බානි සම්බන්ධො. තෙසූති වාරෙසු නිඛාරණං. අරූපඤවස්මිංත්ති ආදිදළ්හිකරණං. චතුඤෙ කාමභවෙ පරිපුණ්ණායතනානං නංසත්තානං අකුසලපවත්තිඤණං සන්ධායවුත්තොනි සම්බන්ධො. සඛ්බත්ථගාමිනන්ති සඛ්බස්මිං භූත්තපවත්තිදෙසෙ ගච්ඡතී දච්චත්තනිති 'සඛ්බඤගාමී'. සඛ්බත්ථගාමිස්ස භාවෙ 'සඛ්බත්ථගාමිතා'. සොඤිති ඤිසච්චං සො පඨමවාරෙ. එත්ථාති දුතියවාරෙ. ඵස්සස්සාතිපදං නාමපච්චයුත්තන්ති පදෙ සම්බන්ධො. වාසද්දෙ

නාමපඤ්ඤත්තංවාති යොජෙතබ්බො. හොති තත්ථවාරෙ. තත්ථාති පුරිමාසු ඒසු ගොනිසු. තත්ථාති පච්ඡිමාසු ඒසු ගොනිසු. චතුසුපිවාරෙසු යංවචනං මයා වුත්තං එත්තාවතාව එත්තකෙන වචනාක්කමෙන අත්ථදීපනා මයාකතා හොතීති යොජනා. එතෙනෙව අනුසාරෙන සබ්බං එතානයං ඉතො චතුක්කනයතො පරෙසුපි චතුක්කෙසු විසෙසො ඤත්වා තංවිසෙසං පණ්ඩිතො ජානෙය්‍යාති සම්බන්ධො. වසද්දෙ එතං නයුංව තංවාති යොජෙතබ්බො. තත්ථාති නයවිසෙසෙසු නිධාරණං. ඉධාති හෙතුචතුක්කෙ. සො නයො සබ්බත්ථානෙ විසෙසොපන එවං වුත්තමානනයෙන පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බො. සොවිසෙසො හෙතුචතුක්කෙ තාව වෙදිතබ්බො. අස්සාති සඞ්ඛාරස්ස. ගම්කානිපදං පවත්තිකානි පදස්ස අත්ථො. එත්තාවතානිපදං දස්සෙන්තෙති පදෙ කරණං. සහ පෙ වසෙනානිපදං සාධාරණතොති පදෙ තතියාවිසෙසනං. සඞ්ඛාරස්සානිපදං පච්චයානිපදෙ සම්පදානං. අවිජ්ජානිපදං කත්තා. එතෙනොවපදෙන. කස්මා පන පෙ නානත්තන්ති පුච්ඡා. අවිගත පෙ භාවතො අවිගතපච්චයස්ස නියමෙන අභාවතොව අවිගතපච්චයස්ස අභාවතොව භවාදීසු භවාදිපදෙසු හෙතුඝගහණං භගවතානකතන්ති යොජනා. අවිගතපච්චයනියමාභාවතො භවපදෙ උපාදානහෙතුගහණං නකතං. අවිගතපච්චයස්ස අභාවතො ජාතිපදෙ භවහෙතුකං නකතං. ජරාමරණපදෙ ජාතිහෙතුකං නකතන්ති අධිප්පායො. ඨපෙත්වාති ආදිවිත්ථාරෙ. වචනතොතිපදං නාමන්තිපදෙ හෙතු. චතුන්නං ඛන්ධානං ඉධ හෙතුචතුක්කෙ භඤ්ඤනිවචනං නාමං. සඞ්ඛාරඤ්ඤන්ධොවාතිපදං අත්තොගධානීති පදෙ ආධාරෙ. තත්ථාති භවජාතිජරාමරණෙසු නිධාරණං, යාව යත්තකංකාලං උපාදානං අත්ථි තාව ජාති පෙ ණානං අනුපලබ්භතො අලබ්භනතො උපාදානං පෙ නහොති. අනුපලබ්භනොතිපදං නහොතීතිපදෙ ඤුපකහෙතු. සංඛලක්ඛණසූතිපදං නාසඞ්භවතීතිපදෙ ආධාරෙ. සඞ්ඛතස්ස ලක්ඛණානි 'සංඛතලක්ඛණානි'. ජාතියාතිපදං අවිගතපච්චයභාවොති පදෙ සම්බන්ධො. ජරාමරණසඞ්ඛාතස්සාතිපදං අභාවතොති පදෙ සම්බන්ධො. පච්චයඉතිපදෙ සම්පදානං. ජරාමරණසඞ්ඛාතස්සාති ජරාමරණංඉති සඞ්ඛාතස්ස ධම්මස්ස. ජරාමරණසඞ්ඛාතස්සාති ජරාමරණංසඞ්ඛාතස්සාතිපි පාඨො. ජරාමරණස්ස එවං සඞ්ඛාතස්සාති අත්ථො. තථාති පදෙ අවිගතපච්චයභාවොනාසම්භවතීති ආකඞ්ඛති. කෙචිපනආචරියා භවො පෙ නාවුත්තත්තාති ආහු. ඉතීති තස්මා. ඉධාති භවපදෙ. උපාදාන

හෙතුකොනිවචනඤ්ච පච්ජිනනාත්තා පරතොපි ජාතිපදෙ භවඤ්ච තුණ්ඩදිපදං නවුත්තං. තන්ති තංවචනං ඉධ භවපදෙ අනුත්තං. ඉධානි භාවොති පදෙ අපච්චයත්තානි පදං වෙදිතබ්බොති පදෙ හෙතු. යදිඒවං ---පෙ---වත්තබ්බොති ච්‍රුච්ඡා. එවන්ති ජාතිතුණ්ඩදිනං ජාතිඤ්ච අපච්චයත්තෙ යදිසති. භවොතිපදං වත්තබ්බ ඵබානිපදෙ කම්මං. වත්තබ්බ---පෙ---වතොපන ඨපෙත්වා ජාතිජරාමරණානි භවො ජාතියාපච්චයොති නවුත්තොති සම්බන්ධො. වත්තබ්බස්ස පදෙසො 'වත්තබ්බපදෙසො'. වත්තබ්බපදෙසස්ස අභාවො 'වත්තබ්බපදෙසභාවො'. දසමඅඞ්ගනිද්දෙසෙහීති ආදිවිත්ථාරෙ. උපාදානපච්චයසම්භූතානි උපාදානපච්චයතො සම්භූතො. එකාදසඅඞ්ගනිද්දෙසෙ ජාතිවත්තබ්බානි සම්බන්ධො. තස්සාති තස්ස භවස්ස වත්තබ්බස්ස පදෙසො ඔකාසො ඉති තස්මා වත්තබ්බ---පෙ---භාවතො ඨපෙත්වා ජාති ජරාමරණානි භවො ජාතියාපච්චයොති නවුත්තොතා. අවුත්තොපි පන භවො ඤත්තිතො පණ්ඩිතෙන ගහෙතබ්බොති. අවිගතපච්චයත්තාවසමඤ්ඤතොති අවිගතපච්චයභාවෙන සඤ්ඤතො. අවිජ්ජාපච්චයාති එත්තාවතාවචනෙන සහජාතාදිපච්චයවසෙන සහජාතාදිපච්චයපටිබඤ්ඤන. අවිජ්ජාපච්චයො යස්ස සො 'අවිජ්ජාපච්චයො'. අවිජ්ජාපච්චයස්ස භාවො 'අවිජ්ජාපච්චයතා'. අවිජ්ජාතිපදෙ ආධාරෙ. අවිජ්ජාය සම්පයුත්තපච්චයතා 'අවිජ්ජාසම්පයුත්තපච්චයතා'. යන්ති ඤාණිම්මජානං. එත්තාති උපාදානපදෙ භව ---පෙ--- උපාදානන්ති වචනං නවුත්තං, වා අපරොතා. හෙඤ්චාදෙසනාය පච්ජිනනාත්තාවෙව භවපච්චයාපි උපාදානන්ති වචනං නවුත්තං. යස්සාති නාමරූපස්ස. තත්ථාපීති සඞ්ඛාරමූලකනයෙසු වෙදිතබ්බාතිපදෙ ආධාරො. යථාව එත්ථ සඞ්ඛාරමූලකනයෙ නයො වෙදිතබ්බො එවං විඤ්ඤාණමූලකාදිසුපි නයෙසු නයො වෙදිතබ්බො. තණ්හාති තොසුනයෙසු නිඛාරණං. කස්මාපන ---පෙ--- නාහොනීති ච්‍රුච්ඡා. තණ්හාති තස්මිං භවපදෙ භවමූලකනයස්ස පච්ජිනනාත්තාව. තානීති ජාතිජරාමරණානි.

මාතිකා නිට්ඨිතා.

ඉදුනීතිපදං ආහාතිපදෙ කාලඤත්තමි. ඉධානි පටිච්චසමුප්පාදවිභඞ්ගෙ අනික්කිත්තානි පදෙ ආධාරො. අනාමසිත්වාති පදං ආහාතිපදෙ පුබ්බකාලකිරියා. නික්ඛෙපපටිපාටියාවාති නික්ඛෙපස්ස පටිපාටියා එව. තස්සත්ථොති තස්ස කතමෙ ධම්මා අනුසාලානි ආදිවචනස්ස අත්ථො. තණ්හාගතවාති විසද්දෙ තණ්හාගතවූ

කාමුපාදානස්සවාති යොජේතබ්බො. යංඑත්ථාති එත්ථ එකච්ච තක්ඛණේ යං තණ්හාපච්චයා උපාදානං ලබ්භති තදෙවතං උපාදානං දස්සෙතුං පෙ ආදිච්චවතං භගවතා වුත්තං. භව නිද්දෙසෙවාති පදං වුත්තත්ථපදෙ ආධාරෙ. එවංභීති හිසච්චං එදං ඨපෙත්වා උපාදානන්ති ආදිවචනෙ අවුච්චමානෙ. උපාදාන පච්චයත්තන්ති උපාදානස්ස පච්චයභාවො ආපජ්ජනන්ති පදෙ කත්තා. තදෙවඋපාදානං තස්ස උපාදානස්ස පච්චයා නාම හොති. ජාතිආදිනිද්දෙසෙසූතිපදං නවුත්තත්ථපදෙ ආධාරෙ. එතෙ ජාතිආදිධම්මානං අරූපධම්මානං ජාතිආදයො. තස්මා පෙ වචනානි වචනං වුත්තං. තත්ථාති අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරෙති ආදි නයෙ. තනියවාරෙති පදං වුත්තත්ථපදෙ ආධාරෙ. තස්මින්ති විඤ්ඤාණමූලාරූපෙ. නෙතාති විඤ්ඤාණමූලාන රූපෙන උපත්ථම්භනත්ථි පදෙ කතහා. උපච්චත්තන්ති වුඛ්ඛිතභාවො. එවන්ති වක්ඛායතනස්ස පච්චයොති ආදි වචනං. තත්ථාති වක්ඛායතනස්ස උපච්චයොති ආදිවචනෙ ගහිතාති පදෙ ආධාරෙ. ඉතරාපිපන සන්තතිඝනාති උතුආහාරජසන්තති ඝනා. තාසංපිඝනිති හිසච්චං තාසංපි උතුආහාරජසන්තතිනං. චතුත්ථවාරෙති පදං වුත්තත්ථපදෙ ආධාරෙ. මහාභූතරූපපච්චයා චක්ඛායතනාදීනි පවත්තන්තීති සම්බන්ධො. නාමරූපපච්චයාවාති වසද්දෙ චක්ඛායතනාදිනිව සළායතනව සඞ්ඛානිපිවාති යොජෙතබ්බො. අථවා. වසද්දෙ මහාභූතරූපපච්චයාව හදය පෙ පච්චයාව නාමරූපපච්චයාවාති යොජෙතබ්බො. සඞ්ඛානිපිති චක්ඛායතනාදිනිවෙව සළායතනාව. තත්ථාති වුත්තත්ථපදෙ ආධාරෙ. යස්සාති යස්ස රූපස්ස. යස්සව පච්චයුප්පන්නස්ස නාමස්ස විඤ්ඤාණස්ස සම්පයුත්තපච්චයභාවො. තන්ති තංධම්මං. ඨපෙත්වා එස්ස පෙ නාමන්ති වචනං. තදෙවඝනාති ආදි දළ්හීකරණං. ඝනාසව්වං යංඑව නාමං තස්සෙව නාමස්ස. යථාව පණ්ඩිතයෝ භගවතා පකාසිතොති සම්බන්ධො. තත්ථාති තතෙ ධම්මා අකුසලාති ආදිවචනෙ. පුරිතන්තිපදෙ ආධාරෙ. දළ්හ නිපාතිනාති ආරම්මණෙ දළ්හං නිපතනසීලෙන. උපාදානඛා නෙ අඛිමොක්ඛෙනාව පදං පූරිතන්ති සම්බන්ධො. සඞ්ඛලෙඛ නතණ්හිත්තාදීසු විසෙසමතතං පෙ පාළිධම්මසඞ්ගහෙ සඞ්ඛි සංඛිත්තා. තත්ථාති තස්මිං විසෙසෙ. නෙතාති නෙතා

ධම්මෙන. සඞ්ඛිච්චසඞ්ඛාතිපදං වේදිතබ්බාතිපදෙ ආධාරෙ. ඉධාති කුසලාදිනිද්දෙසෙ. අපපනාවාරෙති නිග්ගහනවාරෙ නානත්තසඤ්ඤාවතො නානත්තස්ස භාවතො සම්භවතො. ලොකියා ති ආදිදල්හීකරණං. ඉතිවිච්චං ලොකියකුසලාදිසු අපපනානිගමනං හොතීති සම්බන්ධො. ලොකුත්තරකුසලාදිසු එවමෙතෙසංඛමානන්ති අප්පනාහොතීති යොජනා. එත්ථාති කුසලචිත්තාදිසු. ඉතීති තස්මා. තත්ථාති අවිජ්ජාදිසු නිඛාරණං. තත්ථාති කුසලනිද්දෙසෙ චුත්තොතිපදෙ ආධාරෙ. තං අවිජ්ජං අවත්වා අකුසලානඤ්ච මූලත්වා චුත්තා අවිජ්ජාච අකුසලානං---පෙ---කුසලමූලං චුත්තං. අභාවතොතිපදං චුත්තොතිපදෙ හෙතු. කුසලචිත්තසමුට්ඨානාදිවිත්ථාරෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිසු කුසලමූලං නත්ථි සහෙතුකසුපනා කුසලමූලං නිඛාපේ අත්ථි. ඉධාති චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිසු. තත්ථාති සහෙතුකෙසු. ගහාති පවත්තා. එත්ථාති අබ්‍යාකතනිද්දෙසෙ. කුසලාකුසලවිපාකොසූතිපදං චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිසූති පදස්ස විසෙසනං.

තත්ථාති සහෙතුකෙසු. තත්ථාති අබ්‍යාකතනිද්දෙසෙ. තත්‍රාතිවා තෙසු වාරෙසු නිඛාරණං. තත්‍රාවතුත්ථවාරා අසම්භවතොයෙව නාවුත්තා. රූපම්භඤ්ඤාණීති ආදි දල්හීකරණං. ඉතිවිච්චං. තෙනි තත්‍රාවතුත්ථවාරා රූපම්භඤ්ඤා චක්ඛු---පෙ---දිනි රූපං නාවසමුට්ඨාපෙන්ති. ඉධාති චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිසු. අරූපාවචරවිපාකා අරූපාවචරවිපාකං අඤ්ඤත්‍ර ඨපෙත්වා සෙස හෙතුකවිපාකෙසුපි එසෙවනයොති සම්බන්ධො. අරූපාති ආදි දල්හීකරණං. තත්ථාති තතමෙධම්මා කුසලාති ආදිවචනෙ විනිච්ඡයෙ වෙදිතබ්බා. තත්ථාති වාරෙසු පදෙසු අවිජ්ජාපච්චයාති පදෙ නවුත්තං. නඅවිජ්ජාති තස්මිංසමයෙ චිත්තෙන සහජාතා අවිජ්ජා නාහොති. තත්ථාති කුසලෙසු නිඛාරණං. අපපහිනා අවිජ්ජා යස්සසෝ 'අපපහිනාවිජ්ජෝ'. තස්සාපීති අවිජ්ජාය. අවිජ්ජාතොයෙවහීති හිසච්චං අවිජ්ජාවන්තස්ස එව පුග්ගලස්ස කුසල---පෙ---නාහොති නඅනතරස්ස පහිනාවිජ්ජස්ස පුග්ගලස්ස කුසලායූහනං හොති. තණ්හාති කුසලෙසු නිඛාරණං. ලොකුත්තරෙ---පෙ---වසෙන ආයූහනං ලබ්භති. ඉධාති අවිජ්ජාමූලනිද්දෙසෙ. එත්ථාති අවිජ්ජාමූලකුසලනිද්දෙසෙ. තං පීති පඨමචතුක්කං සංඛිත්තත්තාපදෙ කම්මං. තං පඨමචතුක්කං නිඛරිත්වාපන පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බං. තත්ථාති කෙසුපදෙසු නිඛාරණං. එසාති එස කුසලපච්චයෝ. අකුසලපච්චයොච ලුප---පෙ---පච්චයෝ හොති. තංපීති පච්චය චතුක්කං. චතුන්නාතිපදං චුත්තොති පදෙ පුබ්බකාලකිරියා. පච්චයාකාරෙ

වාදිපවරෙන වාදිනං පවරෙන භගවතා පුන එකඛාව වුත්තෙතා. නිම්නත්ථන්ති වෙ ධම්මපච්චය ---පෙ--- ජානනත්ථං වුත්තෙතා නි යොජනා. වාදිප්පවරෙනාති පදං වුත්තතාති පදෙ කත්තා. පරියත්ති ---පෙ--- විවජ්ජිතානව පුග්ගලානං ඤණුප්පෙ දෙ කදුච්පි ඨස්මා නහොති තස්මා එතස්මිං ධම්මප්පච්චයභෙදෙ පරියත්ති ---පෙ--- මතො ධීරෙ තත්ථ ධම්මප්පච්චයභෙදෙ සදු කයිරා හිඨච්චං තතො ඤණප්පභෙදජනකතො කම්තෙතා අ ඤඤං කරණීයං නත්ථීති සම්බන්ධො. පරියත්තිව සවනම චින්ත නව පටිපත්තිව 'පරියත්ති ---පෙ--- පටිපත්තියෝ'. පරියත් තිසවනචින්තනපටිපත්තිනං කමෝ 'පරියත්ති ---පෙ--- පටි පත්තිකමෝ'. පරියත්ති ---පෙ--- පටිපත්තිකමෙනවිවජ්ජිතා 'පරියත්ති ---පෙ--- විවජ්ජිතා'. එතස්මිත්තිපදං පරියත්තිති ආදිපදෙ ආධාරෙ. පරියත්ති ---පෙ--- පත්තිකමතොතිපදං කයිරාතිපදෙ තතියාවිසෙසනං. නභඤඤන්ති නඤ අඤඤන්ති ජෙදෙ.

පච්චවසමුප්පාදවිභංගො නිට්ඨිතො.

---

(6) තෙනාති තෙන ගණනපරිවෙජෙදෙන. තතානි චතුසති පඨානතො. සතිපඨානාති පදෙ විනිවජ්ඣො වෙදිතබ්බා. සතිගොචරොපි තිබා ---පෙ--- විනිවත්තතාපි සතිපිතිතයෝ සතිපඨානාති යොජනා. සතියා ගොචරෝ 'සතිගොචරෝ'. අ පිසද්දෙ අඤඤමඤඤපෙක්ඛා. තිබාතිති සතිපඨානෙඤිති අත් ථෝ. පටිඝොව අනුනයාව 'පටිඝානුනයෝ'. අනුනයොති සි නෙහෝ. පටිඝානුනයං විනිවත්තෙතා 'පටිඝා ---පෙ--- වත් තෙතා'. පටිඝානුනයවිනිවත්තස්ස භාවෝ 'පටිඝානුනයවිනිවත්ත තා'. වුත්තවචනා පාළිඤා දල්හතරෙත්තෙතා චතුත්තන්ති ආදි මාහ. චතුනනං ---පෙ--- ආදිසු පයොගෙසු සති ගොචරෝ සතිපඨානත්ති භගවතා වුච්චති. තථා කායා ---පෙ--- ආදි සු පයොගෙසු සති ගොචරොපි සතිපට්ඨානත්ති භගවතා වු ච්චතීති සම්බන්ධෙ. තස්සත්ථොති තස්ස සතිපඨානත්ති පදස්ස අත්ථෝ. සති අස්මිං සති ගොචරෙ පතිඨාති ඉති තස්මා සෙ සතිඋපඨානති පඨානං නාම. ප පුබ්බ ඨා ධාතු ඝනිනිවුත්තිම්හි. කතතුකරණප්පදෙසෙසු වානි යු පච්චඤා. වා අපරෙ නයෙ. පඛානඨානං ගොචරා ඉතිස්සාති පඨානං. ඨානි අස්මිත්තිඨානං. පඛානංඨානං පඨානං. කම්මධාරයෙ. ඉදරියොති යංසතිපඨානං අරියෙ සම්මාසම්බුද්ධා. ඉතිති එවං එත්තාති එකස්මිං සලායතනවිභඞ්ගසුත්තෙ වුත්තාති පදෙ ආධා

රෝ. සාවකෙසූතිපදං පටිඝානුනයාතිපදෙ ආඛාරෝ. සත්ථුනෝ ති එත්ථ භාවයොගෙ ඡඪී. පටිඝානුනයවිනිවත්තනා. පඤ්පෙ තබ්බතෝ තං පඤානං නාම. ඉකන පඤ්පෙතබ්බතොති සුවිඡා සතියා පඤ්පෙතබ්බතොති සම්බන්ධෝ. සතියාතිපදං පඤ්පෙත බ්බතොතිපදෙ කරණං. පටිඝානුනයවිනිවත්තනා සඞ්ඛාතං ස තිපට්ඨානං සතියා කරණභූතාය පවිඤානං පවිඤපෙතබ්බං පවිඤා නං නාම. පවිඤපෙතබ්බව පවත්තසිතබ්බන්ති පවිඤානං. නා ණාදිඝියුති කම්මෙ ඝු. යා සතිපට්ඨානි පවත්තති ඉති තස්මා සා සතිපට්ඨානානං නාම. කත්තරි ඝු. පට්ඨානට්ඨෙනාති පකඛඤ්ඤා පවත්තනසඛාවෙන. ඉතීති එවං. ඉදං සතිසඞ්ඛාතං සතිප ට්ඨානං ඉධ සතිපට්ඨානාතිපදෙ පඤ්ඩිතෙන අධිප්පෙතං. යදි එවන්ති එවං සතිසඞ්ඛාතෙ සතිපට්ඨානෙ යදි අධිප්පෙතෙ. සති බහුත්තානි සතියා බහුභාවතා. සතිපට්ඨානානි බහුවචනං භග වතා වුත්තන්ති සම්බන්ධෝ. ආරම්මණහෙදෙනාති ආදිදල්හිකරණං ඡිසච්චං. සතියො ආරම්මණහෙදෙන බහුධාභගවතා කතා. ඉතිසද්දෙ පරිසමාපනං. කස්මාපන පෙ අනාධිකානි සුවිඡා. වෙනෙයාඣිතත්තානි වෙනෙයාඣානං ඡිතභාවතො වකතාරෝ සතිපට්ඨානා භගවතා වුත්තා. තණ්හානි ආදිදල්හිකරණං. තණ්හා පෙ යානිකෙසුති පදං නිඛාරණං. පවත්තෙසූතිපදං තණ්හා පෙ යානිකෙසූතිපදස්ස විසෙසනං. තණ්හාචරිතං පකතියස්ස සො 'තණ්හාචරිතො'. තණ්හා බහුලොති අත්ථො.

දිඝීචරිතං යස්ස සො 'දිඝීචරිතො'. පච්චනිකෙසමෙතීති සම ථො. යන්ති නිබ්බාණං ගච්ඡන්ති එතෙනාති 'ඣානං'. සම්ථො එවඣානං 'සමථඣානං'. සමථඣානෙ නියුත්තො 'සමථඣානිකො'. විපස්සනා එවඣානං 'විපස්සනාඣානං'. විපස්සනාඣානෙ නියුත් තො 'විපස්සනාඣානිකො'. තණ්හාචරිතො දිඝීචරිතොව සමථ ඣානිකොව විපස්සනාඣානිකොව 'තණ්හාචරිත පෙ ඣානිකා'. විසුඩ්මගෙහානි විසුඩිඣාඋපඣො. නික්ඛස්ස තණ්හා චරිතස්ස සුඛුමං පෙ සතිපඤානං විසුඩ්මගෙහානි සම්බ න්ධො. අධිගන්තබ්බව තංනිමිත්තභාවති 'අධිගන්තබ්බනිමිත් තං'. අධිගන්තබ්බාරම්මණන්ති අත්ථො. නික්ඛස්ස සමථඣානි කස්ස ඔළා පෙ දුතියං සතිපඤානං විසුඩ්මගෙහානි සො ජනා. ඉතීති ඉමිනාකාරණෙන. ඉතිසද්දෙ සමාපනං. සුඛසුඛ පෙ භාගන්ථංවා වත්තාරෙව සතිපඤානා භගවතා වු ත්තාති සම්බන්ධො. සුඛව සුඛව නිච්චව අත්තාව 'සුඛසුඛනිච් චඅත්තා'. සුඛසුඛනිච්චඅත්තාඉති භාවො අධිප්පාඣො 'සුඛසුඛනි

ච්වඅත්තභාවෝ'. විපරිඅසන්ති විපරිතං ගණ්හන්තිසත්තා එතෙ නාති 'විපල්ලාසෝ. විපරිසුඛෝ අසුච්සෙඛපනෙ. සුඛසුඛනිච්ච අත්ත භාවෝඑව විපල්ලාසෝ 'සුඛ-පෙ-පල්ලාසෝ'. ත ස්ස පහානං'සු-පෙ-පහානං'. කායෙඡන්දිනිඅදි විත්ථාරෝ. තත්ථානි තස්මිං කායෙ. අසුභවිපල්ලාසත්තානි අසුභවිපල්ලාසෙ න විපරිතත්තා. තෙසන්නි සත්තානං. දස්සනෙනාති පදෙ ඔ මිපදුනං. තත්ථානි කායෙ. අසුභභාවොනි පදෙ ආධාරෝ. වී කාඝංපන තණ්හානිපදං පහානඤන්ති පදෙ ආධාරොනිවුත්තං. ද ස්සනෙනාති පදං පහානඤන්නිපදෙ නනියාවිසෙසනං. ඉනිසද් දෙ ගණ්හෙසූති පදෙ ආධාරෝ ගණ්හෙසූති නිබ්බාරණෙ හුම්මිං. අපිසද්දෙ කායං අපෙක්ඛති වසද්දෙ විකාරණමහා. එතෙසුවා නි වෙදනාදීසු. තෙසන්නි සත්තානං. තත්ථානි වෙදනාදීසු. ච තුරොඝ-පෙ-අගති පහානඤ්ඤපි වත්තාරොව වුත්තානිස මිඛනො. ඔඝාව ඔගාව ආසවාව තණ්හාව උපාදානාව අගති යෙව 'ඔඝ-පෙ-අගතියා'. චතුරොව තෙඔඝ-පෙ-අගතියොවාති 'චතුරොඝයොගා-පෙ-අගතියෝ'. තෙසං පහානං 'චතුරොඝ-පෙ-අගතිපහානං'. චතුබ්බිධාව තෙආහාරාවාති 'චතුබ්බිධාහාරා'. පරිජානනං පරිඤ්ඤා'. චතුබ්බිධාහාරානං පරිඤ්ඤා 'චතුබ්බිධාහාරපරිඤ්ඤා'. පකාරෙ න කරියති උව්වාරියතිති අත්ථෙ. පකරොතිච්ච එතෙන සද්ද නාති 'පකරණං'. පකරණස්ස නායෙ 'පකරණනයො'. තස්ව ණණ්ඩාසාය වණණනානයොති අත්ථෙ. පකරණස්සව නයෙ 'පකරණනයො'. නෙත්තිපකරණෙ ධම්මකථිකානං යොජනා නයොති අත්ථෙ. එකඤසමොසරණවසෙනවාතිපදං එකමෙවාති පදෙ නනියාවිසෙසනං. එකොඅසහාභාවෝ අස්සනිබ්බාණස්සාති 'එකඤං'. නෙනා සංඔසරතෙ 'සමොසරණං'. කම්මිකරණන්ති අ ත්ථෙ. එකත්තෙනසමොසරණං 'එකන්තසමොසරණං'. අථවා. ඒ කොඅසහා සුනිපඤානඤභාවෝ 'එකන්තං'. එකන්තෙන සමොසර ණං 'එකන්තසමොසරණං'. එකන්තසමොසරණස්ස වසො 'එ ක-පෙ-ඨසො'. ඉතීති එවං එතදෙව වචනං අවරියෙහි වුත්තං. එකන්ත සමොසරණවසෙනාති ඉමිනා වුත්තමත්ථං උප මාය සාධෙන්තො ඨථාහිති ආදිමාහ. උඤාතකන්ති උපපජ්ජන කං. නගරංවිය ඉතිති ආදි විත්ථාරෝ.

චුද්දසවිධෙනාති ආණාපාණපබ්බ ඉරියාපථ චතුසම්පජඤ්ඤ කොඨාස ධාතුමනසිකාර නවසිවථිකපබ්බානිති එතෙසං පබ්බ නං වසෙන චුද්දසපකාරෙනා. කායස්ස අනුපස්සනා 'කායානුප ස්සනා'. කායානුපස්සනාය ඤාතබ්බතා 'කායා-පෙ-

භාවනා'. තස්ස භාවෝ තෙන නිබ්බත්තෝ 'කායභාවනාපෙ නිබ්බත්තෝ'. පච්චබෙනාති නිවරණූපනිසඤ්ඣාදීනං වසෙන පච්ච. ඉධ භික්ඛුනි එත්ථ වච නෙ විනිවිජ්ඣෙති සම්බන්ධෝ. තත්ථානි දෙවලොකෙ. භික්ඛු ගොචරාභිනී භිඤ්ඤා එතෙ සත්තපඤ්ඤා භික්ඛූනං ගොචරා ආරම්මණා. කිංපනෙතෙපෙ භික්ඛුනි ආදඤ්ඤෙති සුවඤ්ඤා. ඉති තස්මා අග්ගපරිසත්තා. තත්ථානි අජ්ඣත්තකායෙති පදෙසූ. ඉධානි කායෙ. කායෙතිපදං අධිප්පෙතොතිපදෙ ඤාරෝ. යථා ච රූපකායෝ සමූහත්ථෙන කායොති අධිප්පෙතෝ. එවං රූප කායෙ කුච්ඡිතානං කෙසාදීනං ආයතනත්ථෙන උප්පත්තිදෙස භාවෙන කායොති අධිප්පෙතොති යොජනා. තත්‍රාති කායොති පදෙ. අසම්මිස්සතොතිපදං වචත්ථානං ඉති පදෙ තනියාවිසෙසනං. වෙදනාදිඅනුපස්සනාය අසම්මිස්සතොති අත්ථෝ. විනිහුජ්ජනං සුට්ඨුකරණං 'විනිබෙඣාගොං'. ඤානඤ්ඤ සමූහඤ්ඤ විනිබෙඣාගෝ 'ඤානවිනිබෙඣාගොං'. වචත්ථානංඑඤානවිනිබෙඣාගොං වචපෙ විනිබෙඣාගං. තං ආදියස්සසෝ 'වචත්ථානපෙගාදි'. තස්ස දස්සනං 'වචත්ථානපෙදස්සනං'. තෙනාති කාරණෙන දස්සිතන්ති පදෙ හෙතු. ඉතිති එවං. දස්සනෙනාති පදං දස්සිතන්තිපදෙ තනියාවිසෙසනං. එත්ථානි කායෙ. තස්මිනි කායෙ. කදලික්ඛන්ධස්ස පත්තං 'කදලිඤ්ඣන්ධපත්තං'. තඤ්ඤ වත්ථිඤ්ඤ * විනිහුජ්ජකොං 'කදලිපෙහුජ්ජකොං'. රිත්තා සුඤ්ඤා මුඨි 'රිතතාමුඨි'. රිතතාමුඨියා විනිවෙඨකෝ විමුඤකෝ 'රිතතාමුඨිවිනිවෙඨකෝ'. නහෙත්ථානි ආදි දල්හීකරණං. එත්ථානි කායෙ, තථාතථාති කායාදිනා තෙනාකාරෙන. ජනොදිඨියා යං ඉත්ථිපුරිසාදිං පස්සති තං පුරිසාදිජනෙන දිඨං නාහොති. යං රූපායතනාභංඛානං දිඨංවා තං ඉත්ථිපුරිසාදි නහොති. අථවා තං කෙසාදිභූතුපාදාය සමූහසංඛානං දිඨං නහොති. යංදිඨං තං නපස්සතීති යං රූපායතනං කෙසාදිභූතුපාදාය සමූහසඞ්ඛානං ජනෙ නාදිඨං. ජනො තං පඤ්ඤුවඤ්ඣිතා භූතතො නපස්සති මුල්හෝ අපස්සං අපස්සන්තෝ ජනෙ බඤ්ඣමානෙනා ජනෝ සංසාරතෝ න මුච්චතීති යොජනා. ඤානවිනිබ්භොගාදිදස්සනත්ථන්ති වචනං ආවරිතෙහි වුත්තං. එත්වවචනෙ ආදිසද්දෙනව අයමත්ථෝ පඤ්ඤෙන චෙදිතබ්බෝ. අයංහීති ආදිවිත්ථාරෝ. ඉතිවිවං කිංවචනං භගවතා වුත්තං හොති. යථාපෙ සම්මාඤාණුපසිතෙවෝති වචනං වුත්තංහොති. මහාසතිපඨානෙ ඉච්චාසං කායෙ භගවතා වුත්තෙතා පටිසම්භිදාය යොවකාසෝ ධම්මසෙනාපතිනා වුත්තා

* විනිහුජ්ජකොතිපි පාඨෝ.

තිසම්බන්ධෝ. අස්සාසපස්සාසා ආදියස්සසෝ 'අස්සාසපස්සාසාදී'. චුණ්ණකජාතානිච අඞ්කානිවාති 'චුණ්ණකජාතිඅඞ්කානි'. චුණ්ණකජාතිඅඞ්කානි පරියොසානානි යස්ස සෝ 'චුණ්ණ...පෙ...සානෝ'. අස්සාසපස්සාසාදිච සෝ චුණ්ණකජාති අඞ්කපරියොසානොචාති 'අස්සාසපස්සාසාදිචුණ්ණකජාතිඅඞ්කපරියොසානෝ'. තස්සාති කායස්ස අනුපස්සනාතොති පදෙ නිමිත්තං. කස්සචිති කස්සචි සහාවස්ස. අනුපස්සනාතොති පදං කායානුපස්සීති පදෙ හෙතු. ආගතෝ නයෝ යස්සසෝ 'ආගතනයෝ'. නත්ථ. අනිච්චලක්ඛණං ආදි යස්සසෝ 'අනිච්චලක්ඛණාදී'. තස්ස ආකාරස්ස කෙසාදිපඤ්ඤස්ස සමූහෝ 'ආකාරසමූහෝ'. ආකාරසමූහෝ ඉති සඞ්ඛාතෝ කථිතෝ 'ආකාරසමූහසඞ්ඛාතෝ'. තස්ස. තථාහීති ආදිවිත්ථාරෝ. අයන්තිපදං භික්ඛුනිපදස්ස විසෙසනං. කායස්ස අනුපස්සනා 'කායානුපස්සනා'. කායානුපස්සනා එව පථිපදා 'කායානුපස්සනාපථිපදා'. සත්තන්නං අනුපස්සනානන්ති අනිච්චානුපස්සනා දුක්ඛානුපස්සනා අනත්තානුපස්සනා නිබ්බිදානුපස්සනා විරාගානුපස්සනා නිරොධානුපස්සනා පටිනිස්සග්ගානුපස්සනානි සත්තන්නං අනුපස්සනානං. නො සම්භාවනාතිති නාපවත්තෙති. අජ්ඣත්තබහිද්ධානිපදං නාම්නි පදෙ කත්තා, ඝටිතං එකාබද්ධං ආරම්මණං 'ඝටිතාරම්මණං'. එකාරම්මණභූතන්ති අත්ථෝ. පගුණකම්මට්ඨානස්සාති පදං සවරණාතිපදෙ සම්බන්ධෝ. පගුණං කම්මට්ඨානං යස්ස සෝ 'පගුණකම්මට්ඨානෝ'. සවරණස්ස කාලෝ 'සවරණකාලෝ'. එත්ථාති අජ්ඣත්තබහිද්ධාති නත්තියගහෙ. සොඞ්ගීති ආදිවිත්ථාරෝ. හිසව්වං. සොඞ්ගඤ්ච තස්මිංසමයෙ යන්නං විරියං ආනාපොනි චුව්වනි නෙන විරියෙන සමන්නාගතෝ යස්මා හොතීති යොජනා. තිසු භවෙසූති තිසුභවෙසු ආරම්මණකරණ පදෙසෙන පවත්තානං තිලෙසානං. අයං පනාති අයං භික්ඛු. නඞ්ගී ආදි දළ්හීකරණං. සතිවිරහිතස්සාති සතියා විරහිතස්ස භික්ඛුස්ස. සබ්බඞ්ගිකන්ති සබ්බත්ථ ඨානෙසු භවං 'සබබඞ්ගිකං' සබ්බෙසු භාවෙතබ්බා බොජ්ඣඞ්ගා අඞ්ගා එතස්සාති 'සබ්බඞ්ගිකා'. එත්ථාති උද්දෙසවාරාධිකාරෙ. අන්තො සංඛෙපොති අන්තොසංඛිපනං අන්තොසඞ්ඛෙපොචා. අන්තොඔලියනාති අත්ථෝ. තෙනාහාසාති තෙන කාරණෙන අහං භික්ඛුස්ස. පහාණඞ්ගන්ති පහාතබ්බාවයවං. තත්ථාති විනොදයාතිආදිපදෙසු. ලොකෙති එත්ථපදෙ විනයිතබ්බානි අත්ථෝති යොජනා. ඉධාති ලොකෙතිපදෙ. එත්ථාති විනොදයාතිආදිවචනෙ ගහණාතිපදෙ ආධාරෝ. නීවරණ...පෙ...දස්සනෙනාති නීවරණෙසු පරියාපන්නස්ස බලවධම්මවයස්ස දස්සනෙන. වි

සෙසෙනා වෙත්ථාති විසෙසෙතාව එත්ථ අධිකාරෙ පහානං වුත්ත නති සම්බන්ධො. කාමඤ්ඤම්පත්තිමූලකත්තාති කාමස්ස සම්පත්තියා මූලභූතස්ස. අනුරොධස්සාතිපදං පහාණන්තිපදෙ කම්මං. න උරොධො 'අනුරොධො'. තස්ස අනුපරොධස්ස. අපරිඤ්ඤාති අත්ථො. විරොධස්සාති ආදීනිපි පහාණන්තිපදෙ කම්මං. අභිරුඤා විනයෙනාවාති එත්ථ වසද්දෙ අභිරුඤාවිනයෙනාව දෙමනස්ස විනයෙනාවාති ආදිසු තතියන්තපදෙසු යොජෙත්බ්බො. සුභාසුභ භාවාදීනන්තිපදං පඤ්ඤපඤාතිපදෙකම්මං. අපනයනස්සවාති වසද්දෙ අනුරොධස්සව විරොධස්ස-----පෙ-----පක්ඛෙපඤව අපනයනස්සවාති යොජෙතබ්බො. තෙනාහ අනුරොධාදිපහාණවචනෙන. යොගං චරියං අවචරති කරොතීති 'යොගාවචරො'. යොගස්ස ඥාතුභාවො 'යොගාඤාතුභාවො'. යොගස්ස සමන්ථො 'යොගසම්භො'. තස්සඤාවො 'යොගසමත්ථතා'. යොගාඤාතුභාවෝ ඡිති ආදි දල්හිකරණං. ඡිසච්චං යදයං යෙනාඤාතුභාවෙන අයං භික්ඛු අනුරොධවිරොධවිප්පමුත්තො-----පෙ----- විරහිතොව හොති එසො ඤාතුභාවො යොගාඤාතුභාවො නාමාති යොජනා. ය දයන්ති යංඤයන්ති ඡෙදෙ. යන්ති යෙනාති අත්ථො. එසාති එසො භික්ඛු. කම්මට්ඨානිකස්සාති කම්මට්ඨානෙ නියුත්තස්ස භික්ඛුස්ස. කායපරිහරණන්ති කායස්ස රක්ඛනා. ආතාපිනි ආදිසු පදෙසු ආතාපෙන සම්මප්පධානං භගවතා වුත්තන්ති සම්බන්ධො. සබ්බත්ථකම්මට්ඨානන්ති සබ්බත්ථකානෙසු පඨානං කම්මට්ඨානං වුත්තං. කම්මට්ඨානපරිහරණූපායොති කම්මට්ඨානස්ස රක්ඛණස්ස උපායො වුත්තො. කායා-----පෙ-----වෙතෙනාතිපදං පටිලඞ්ඉනිපදෙ තනිදාවිසෙසනං. පටිලඞොව සො සමථොවාති 'පටිලඞසමථො'. භාවනාය එලං භාවනාඵලං. එතෙසුපිඡිති ආදි දල්හිකරණං. ඡිසච්චං එතෙසුපි වෙදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානුද්දෙසාදීසු පරිග්ගහො භගවතා වුත්තොති සම්බන්ධො. පරිග්ගහොති අනුපස්සනාසඞ්ඛාතො පරිග්ගහො. එත්ථපනාති එත්ථවචනෙ විනිවජ්ජනො වෙදිතබ්බො. තෙසන්ති වෙදනාදිනං. ඉධාති උද්දෙසවාරෙ දෙසිතබ්බොතිපදෙ ආධාරෙ. කථම-----පෙ-----නබ්බානි සුවිඡා. සුඛා තාව වෙදනා දුක්ඛතො අනුපස්සිතබ්බාති සම්බන්ධො. යොභික්ඛු සුඛංදුක්ඛතො අද්දස, දුක්ඛං සල්ලතො අද්දනබ්. සන්තානං අදුක්ඛමසුඛං අනිච්චතො අද්දනබ්, වෙ එකන්තෙන, සම්මද්දසො සම්මාපස්සනො, සොභික්ඛු, කිලෙසෙහි උපසන්තො චරිස්සති විහරිස්සතීති යොජනා. සවෙති යොවෙති ඡෙදෙ. සවෙතිපි පාඨො. සවෙඅද්දසාති යොජෙතබ්බො. සවෙතිපන පාඨො යුත්තතරො. එතානි වෙදනාවෙ

දුක්ඛතන්ති ආරම්මණරසානුභවනං සඛඛන්තං වෙදයිතං දුක්ඛස්මිං අත්තොගධං ඉති අහං වදාමීති අත්ථො. තං සඛඛවචනං පණ්ඩිතෙන චිත්ථාරෙතබ්බං. චිත්තඛම්මෙසුපීති නිධාරණං. චිත්තන්තිපදං අනුපස්සිතබ්බන්තිපදෙ කම්මං. තස්ස ලක්ඛණං 'සලක්ඛණං'. සලක්ඛණඤ්ච සාමඤ්ඤලක්ඛණඤ්ච 'සලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණානි'. සුඤ්ඤතාසඛඛාතස්ස සහාවස්සවෙන. චඉද්දෙ සලක්ඛ...පෙ...නංච සුඤ්ඤතාඛම්මස්සච සහානානුපස්සනානඤ්ච හෙදනමාහ යොජෙතබ්බං. එත්ථාති කායාදීසු නිධාරණං. චිත්තන්තිපදං අනුපස්සිතබ්බන්තිපදෙ කම්මං. යස්සාති යස්ස භික්ඛුස්ස. තන්ති අභිජ්ඣාදොමනස්සං. නානාපුග්ගලවසෙනානිපදං චුත්තන්තිපදෙ නිධාරණවිසෙසනං. නානාචිත්තඛණිකන්ති පදං චුත්තන්තිපදෙ කම්මං. භාවනාවසෙනවාති වචද්දෙ නානාපුග්ගලවසෙනච භාවනාවසෙනවාති යොජෙතබ්බං. සඛඛාති සඛබෙසු කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානුද්දෙසාදිසු. යතො වාති වා අපරො නයො. එකස්ස ඤාණස්ස අභිජ්ඣාදොමනස්සං පහීනං සෙසෙසුපි වෙදනාදීසු අභිජ්ඣාදොමනස්සං පහීනං. යතො යස්මාහොති තෙනෙවකාරණෙන අස්ස අභිජ්ඣාදොමනස්සස්ස. තඤ්ච වෙදනාදීසු පහානදස්සනාඤ්ච එතං අභිජ්ඣාදොමනස්සං භගවතා චුත්තං ඉති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බන්ති යොජනා.

උද්දෙසවාර කථා.

ඉදානිපදං ආරබොතිපදෙ කාලඅත්ථමී. විලිවං කරොතීති 'විලිවකාරකො'. ථූලනිලපෝව සණ්හනිලපෝව කොටකොව පෙලාපුටොව 'ථූලකිලඤ්ජ...පෙ...පෙලාපුටා'. තෙආදිඝෙසං උපකරණානං නාමං 'ථූල...පෙ...පුටාදීනි'. තතොති භික්ඛිතකොට්ඨාසතො. නානාවිත්තන්ති නානාවිධං. සුවණ්ණඝටිකන්ති සුවණ්ණමෙවඝටං. සම්මාඅත්තන්තිපදං භික්ඛිඛාති පදෙ කම්මං ආරම්මණවසෙනාතිපදං චතුඛාතිපදෙ නිධාරණවිසෙසනං. තත්ථාති නිද්දෙසවාරෙ විනිවජ්ජෙ. තත්ථාතිවා තෙසු නිද්දෙසවාරපදෙසු නිධාරණං. එත්ථාති කථාති ආදිවචනෙ. කෙන පකාරෙනාති පදං පුරිමස්ස වෙවචනං. අයංහෙත්ථාති ආදිදල්හිකරණං. ඔසව්වං. එත්ථ ඉඛ භික්ඛූති වචනෙ. අජ්ඣත්තාදිවසෙනාතිපදං අනුපස්සනාතිපදෙ නිධාරණවිසෙසනං. සඛඛපකාරඉතිපදෙවා නිධාරණවිසෙසනං. සඛඛපකාරෙන කායානුපස්සනා 'සඛඛපකාරකායානුපස්සනා'. සඛඛපකාර...පෙ...නුපස්සනා නිබ්බිසෙනීති 'සඛබ...පෙ...නුපස්සනානිබ්බිසකතකො'. සහනිස්සඤ්ඤි එත්ථාති 'සහනිස්සයං'. සහනිස්සයංඛුඛා භවතීති

'සහනිස්සයහූතං'. සහනිස්සයහූතඤ්ච තං සාසනඤ්චාති 'සහනිස්සයහූතං සාසනං'. තං පරිදීපෙතීති 'සහනිස්සයහූතං සාසනං දීපනෝ'. අඤ්ඤසාසනස්සාතිපදං භාවඉතිපදෙ සම්බන්ධඛා. තථා තෙන සහනිස්සයාකාරෙන භාවඛා. තථාභාවං පටිසෙධෙතීති 'තථාභාවපටිසෙධනා'. කථන්ති කථං පස්සති අත්තී ඉමස්මිංකායෙ කෙසාපෙමුත්තන්ති පස්සති. තත්ථාති අත්තිආදිසු දෙසු. නිඛාරණං. ඡඛාභන්ති යෝ අඨංකායෝ වුච්චතීති පදෙ කම්මං. අසුභිසඤ්ඤතොති අසුභිසමූහභාවතෝ. ආහූතතොති උපපත්තිඛානහූතභාවතඤ්ච. ආකාරාති පකාරා. තත්ථාති කෙසාලොමාති ආදිආකාරෙසු වේදිතබ්බොති පදෙ ඛාරෝ. ඉමස්මිංහීති ආදි දල්හීකරණං. හිසච්චිං ඉමස්මිං කළෙබරෙති සම්බන්ධඛා. නකොචීති කොචි පුග්ගලෝ නපස්සති. අසිරීකදස්සනන්ති අසිරිකභාවස්ස පකාසනං. එත්ථාති අත්තී ඉමස්මින්ති ආදි පදෙසු. යඤ්ඤානි අස්ස කුලපුත්තස්ස යො පලිඛොඛා. තන්ති පළිබොධං. උපච්ඡිඳිත්වානිපදං උග්ගහෙතබ්බන්තිපදෙ පුබ්බකාලකිරියා. පටික්කූලපෙභාවනායානි පතිකූලමනසිකාරසඞ්ඛාතස්ස කම්මට්ඨානස්ස වඩ්ඪනායපෙපඤ්ඤවානිපදං පතිනස්සානිපදෙ පුබ්බකාලකිරියා. ඵාසද්දෙ අරහත්තංවා අඤ්ඤතරංවාති යොජෙතබ්බො. පහානඤ්ඤානි පදං කල්‍යාණමිත්තස්සාතිපදෙ විසෙසනං. කතොපරිචයෝ යෙන සෝ 'කතපරිචයෝ'. තස්ස. තන්ති ආචරියස්සාති තන්තියා පාළියා වාචකස්ස ආචරියස්ස. පිසද්දෙන නානෙවිලං අරහත්තාදිනි පත්තස්ස සන්තිඤ්ච උග්ගහෙතබ්බන්ති සූපෙති. තස්සාති කල්‍යාණමිත්තස්ස. තත්ථාති සීලවිසොධනාදීසු නිඛාරණං. තන්ති සීලවිසොධනාදිකං විධානං. තත්ථාති විසුද්ධිමග්ගෙ. තස්සාති භික්ඛුස්ස කාරෙතබ්බානිපදෙ කාරිතකම්මං. කථෙන්තෙන ආචරියෙනානිං ආචික්ඛිතබ්බන්ති පුච්ඡා. තත්ථාති උග්ගහ්මනසිකාරඤ්ඤාණසුලෙසු නිඛාරණං. ඉමස්මිංහීති ආදි දල්හීකරණං. යොපිති අපි සද්දෙ නිපාතඛරං අපෙක්ඛති. මලයවාසිමහාදෙවත්ථෙරස්සාති ලඞ්කාදීපෙ මලයෙ වසනසීලස්ස මහාදෙවත්ථෙරස්ස. තෙනිපදං අඛෙසුන්තිපදෙ කත්තා. තෙසන්ති ථෙරානං. පහූණාති පුබෙ සම්පදනං. පදක්ඛිණගාහිතායාති අනුරූපෙන ගහණභාවෙන. තඤ්ඤෙති තදනන්තරං. ඉමං තන්තින්ති ඉමං සතිපට්ඨානවිභඞ්ගපාළිං. මත්ථලුඞ්ගන්තිපදං ආරොපෙවාතිපදෙ කම්මං. කම්මට්ඨානන්ති කම්මට්ඨානස්ස පන්ති. කොඨාසාති කෙසාදීනං කොට්ඨාසා. හත්ථඅඞ්ගුලිකානි විනනාංහත්ථානං එකමුඛා අඤ්ඤමඤ්ඤසම්බන්ධා ඵුපිතා අඞ්ගුලියෝ අඞ්ගුලිපත්තීති අධිප්පායෝ.

වනිපාදපත්තීති වනියාපදස්ස පත්ති. තෙසංයෙවාති කොට්ඨාසදීනං. තස්ස තස්සාති කොට්ඨාසස්ස. සභාගපරිවේදෙති අත්තනෝ කොට්ඨාසෙන පරිවේදෙ. විසභාගපරිවේදෙති විසභාගෙන අඤ්ඤෙ කොට්ඨාසපරිවේදෙති අත්ථෝ. තත්ථාති තෙසු වීසු පරිවේදෙසු. ඉදංගීති ඛිසච්චං ඉදං කම්මට්ඨානං.

බාතුච්ඡඩ්ඩෙතීති උපරිපණ්ණාසකෙ වුත්ත පුක්ඛසඤ්ඤත්තං. යස්සාති ඉදං කම්මට්ඨානං යස්ස භික්ඛුස්ස වණ්ණතෝ උපට්ඨහති තං භික්ඛුං. තත්ථාති තස්මිං ඛාණාදිභෙදෙ වුත්තෙ කම්මට්ඨානෙ නිඛ්ඛාරණං. තදෙතන්ති පදං සමථකම්මට්ඨානන්ති පදස්ස විවෙහනං. ඉධාති සත්ථුසාසනාවිහඩ්ඩෙ. සබ්බසාධාරණවසෙනාති සබ්බෙසං සමථානං සාධාරණවචනෙන. ආවිකම්භාති පදං ආවිකරණත්තාපදෙ පුබ්බකාලනිරියා. තඤ්ඤෙවාති තෙසුඅත්තුපුබ්බතෝ තිපදෙ විනිච්ඡයෙ. ඉදංගීතිආදි චිත්ථරෝ. ඛි සච්චං ඉදංකම්මට්ඨානන්ති අත්ථෝ. එකන්තරිකාය මනසිකාරණ්ඩසං කුපෙත්තෙ එකන්තරිකායගීති ආදිමාහ. ඛිසච්චං මනසිකරොන්තෙ භික්ඛු පපතතීති සම්බන්ධෙ. අනධිගමාති අනධිගමෙන. මනසිකරොතොගීති ඛි සච්චං මනසිකරොතෙ භික්ඛුස්ස කම්මට්ඨානන්ති සම්බන්ධෙ. විස්සජ්ජනන්ති පටිවිජ්ඣනං. ලජ්ජෙතබ්බං මඟ්ඝන්ති අත්ථෝ. නිස්සජ්ජනන්තිපි පාඨෝ. බහිඛා පුථුත්තාරම්මණෙති බහිඛා කෙසාදයෙ බහුත්තාරම්මණෙ. චෙතසොති පදං චික්ඛෙපොති පදෙ කම්මං. තතොති තතොවිරජ්ඣනතෙ පරං. පනිහඩ්බන්ති 'පනිතං'. භාවෙ තප්පච්චයෙ. තත්ථාති තස්මිං උදපානෙ. සඤ්ඤුණන්ති ඤ්ඤාපනන්ති එතෙනාති 'සඤ්ඤුණං'. ඉතසන්ති මනුස්සානං. අථාති පච්ඡා. අථස්සාති තස්මිංකාලෙ අස්ස භික්ඛුස්ස. තෙනාති භික්ඛුනා. කාතබ්බන්ති පදෙ කත්තා. වීසුකොට්ඨාසෙසු උපට්ඨිතෙසු තෙසම්පි කොට්ඨාසානං එකෙ කොට්ඨාසෙ සුද්ධතරං යාවඋපඨානි යෙයෙකොට්ඨාසා උපට්ඨහන්ති තෙසුතෙසු කොට්ඨාසෙසු තාවකම්මං පරිකම්මං තෙනභික්ඛුනා කාතබ්බන්ති යොජනා. එවන්ති සුද්ධතරභාවෙන. තෙමෙවාති කොට්ඨාසං. තත්ථාති සුභාප්පභානං මනසිකරිත්වා අප්පණාය උප්පාදනෙ. අථාති උක්කුසිතරණභාලෙ. තත්ථ පිති පරියත්ත තාලෙ. සොති මඤ්චකොං. තස්සාති තාලමකුලස්ස. මකුලතාලපණ්ණසුච්චන්ති මකුලතාලපණ්ණසංඛාතංසුච්චං. තඤ්ඤෙවාති තස්මිං අධිකාරෙ. ඨථාගීති ආදිවඤ්ඣාරෙ. අනුපඨාතන්තෙති අපාකටෙකොට්ඨාසෙ. වීසුඋපඨිතෙසූති නිඛ්ඛාරණෙඛුම්මං. තස්සාති පිණ්ඩපාතික භික්ඛුස්ස. උපඨිතෙසූති පදං මනසිකරණන්ති පදෙ ආධාරෙ. යාවකොට්ඨාසවවත්ථෙති පදං මනසි-

කරණන්ති පදෙ ආධාරෙ. එත්ථාති අප්පණෙතාති පදෙ. අධිකං චිත්තං 'අධිචිත්තං'. තස්ස පකාසකං සුත්තන්තං අධිචිත්තං නාම. සීතංඝුවා හවේති 'සීතභාවො' නිබ්බාණං. අථවා. සී ලෙසානං සීතාභාවේන භාවො 'සීතිභාවො'. නිලෙස දරථවූපස මො 'සීතිභාවස්ස පකාසකො සුත්තන්තො සීතිභාවො නාම. බොජ්ඣඩ්ගස්ස කොසල්ලං 'බොජ්ඣඩ්ගකොසල්ලං'. බොජ්ඣ ඩ්ගකොසල්ලස්සපකාසකං සුත්තන්තං බොජ්ඣඩ්ගකොසල්ලංනා ම. එත්ථාති තඤෙව සුත්තන්තන්ති වචනෙ. තත්ථාති තෙසු අ ධිචිත්තාදි සුත්තන්තෙසු. අධිකං චිත්තං 'අධිචිත්තං'. සමාධිනි මිත්තන්ති සමාධිසංඛාතං නිමිත්තං මනසි චිත්තෙන භික්ඛුනා කාතබ්බං උපපාදෙතබ්බං. අථවා. සමාධිස්ස නිමිත්තං කාරණං ආරම්මණං මනසිඉත්ථුනා කාතබ්බං අවජ්ජිතන්ති අත්ථො. ප ග්ගහනිමිත්තං උපෙක්ඛානිමිත්තන්ති පදවයෙ එසෙවනයො. ඨානන්ති ගහංවිඤ්ඤං තොසජ්ජාය සංවත්තොයෙ එතස්ස සංවත්ත නවිඤාණං කාරණං අත්ථීති අත්ථො. තංවා මනසිකාරචිත්තං කොසජ්ජාය සංවත්තෙය්ය. එතස්ස සංවත්තනවිඤාණං කාරණං අ ත්ථීති අත්ථො. තංවා මනසිකාරචිත්තං කොසජ්ජාය සංවත්තෙ ය්ය එතස්ස සංවත්තනවිඤාණං කාරණං අත්ථීති අත්ථො. තංමන සිකාරානන්ති පදං අත්ථීති පදෙ කතො. යතොවඛොති යස්මාම නසිකරොති තස්මා තංචිත්තං මුදුව කම්මනියඤ පහස්සරඤහොති චිත්තං පහඩ්ගු පහිජ්ජනසභාවෙනව හොති චිත්තං ආසවානං ඛයාය.සමාධියතීති සම්බන්ධො.

පිලන්ධනවිකතියානි නානාපිලන්ධනෙ. යදිපටකාඨානි ආදි පිලන්ධන විකතියාති පදස්ස සරූපදස්සනං. යදිසද්දෙ වෙත්ථ වාසද්දත්ථෙ වත්තති තස්මාපටකාඨ සුවණ්ණපට්ටො කුණ්ඩලා යවා ගිවෙය්යකෙවා සුවණ්ණමාලාඨවාති අත්ථො වේදිතබ්බො. තවාති තාපිලන්ධන විකතිසංඛාතං අත්ථං පයොජනං අස්ස සුවණ්ණකාරස්ස අනුහොති සාධෙති අස්සාති සුවණ්ණස්ස තඤඅ ත්ථං සුවණ්ණකාරෙ අනුහොති පාපුණාති. යස්ස යස්සවාති අ නියමනං. තතු තත්‍රෙවාති නියමනං අභිඤ්ඤසව්ජිකරණීයස්ස නි අභිඤ්ඤාය සව්ජිකාරණීයස්ස. ධම්මස්සාති පදං සව්ජිකරණී යාඨානි පදෙ කම්මං. අභිඤ්ඤසව්ජිකිරියාඨානි පදං අභිනිප්පා මෙතීති පදෙ සම්පදානං. සක්ඛිභබ්බො හබ්බොවාති 'සක්ඛිභබ් බො'. සක්ඛිභබ්බස්ස භාවො 'සක්ඛිභබ්බතා'. සතිආයතනෙති සතිසංඛාතෙ කාරණෙසති. තතුතත්‍රෙවධම්මෙ සක්ඛිභබ්බභාවං පාපුණාති. ඉධානි ඉමස්මිං සාසනෙ. බොජ්ඣඩ්ගකොසල්ලංප න ආගතමෙවාති සම්බන්ධො. අස්සාති යොගිනො. ඛුද්දකපති

බොධූපවෙජ්දංකඤා පරිකම්මංකාතබ්බන්ති සම්බන්ධෝ. යෝ නි යොගී. රාගොචරිතං අස්සාති 'රාගචරිතෝ'. රාගබහුලෝ නි අත්ථෝ.

තෙනාති යොගිනා. ජීත්තඤානෙපීති අපිසද්දෙන කෙවලං අක්ඛුස්මිං ඨානෙ ඔලොකනන්ති දස්සෙති. උදකපත්තෙති උ දකභාජනෙ. සෙතකාලෙ සෙතාති මනාසිකාතබ්බාති සම්බන්ධෝ. උස්සදවසෙනාති කාලකාදිකෙසානං උස්සන්නභාවව සෙන. ආසයොති අසයන්ති පවත්තන්ති එත්ථ කෙසාති 'ආස යෝ'. තන්නාති පටිකූලතොචච්ඡාතෙ. අනුසුබ්බිකථාති අනුසුබ් බෙනකථා. අද්දුරිඤාවණ්ණාති අද්දුවතෙ අරිඤාවාති 'අද් දුරිඤා'. තෙහි සදිසාවණ්ණා 'අද්දුරිඤාවණ්ණා'. නිත්තිණ්ඵ ලෙන රුක්ඛඵලසදිසා පූරති රුක්ඛඵලසදිසාති අත්ථෝ. උදකෙ න තින්තාකාවණ්ණාතිපි වදන්ති. දිඝාව තෙවිට්ඨලකාවාති 'දි ඝවිට්ඨලකා'. තුලාදණ්ඩාති තුලාඅදණ්ඩෙන සදිසා. සීසකටාහ ස්ස වෙඨනං 'සීසකටාහවෙඨනං'. සීසකටාහවෙඨනං අල්ලවම් මං යෙසං තෙ 'සීසකටාහවෙඨනඅල්ලවම්මා'. සීසකටාහ පෙ වම්මාව තෙකෙසාවාති 'සීසකටා පෙ කෙසා'. ප රිච්ඡින්නාවතෙ සීසකටාහවෙඨනඅල්ලවම්මකෙසාවාති 'පරිච්ඡි න්න පෙ කෙසා'. තෙසං පරිච්ඡින්න පෙ කෙසානං. කණ්ණචූළිකාඝිනි කණ්ණානං චූළිකාඝි. පරිච්ඡි න්න ඉති පදෙ තතියා විසෙසනං. නාලාවත්තෙනාති නාලාවස් ස අන්තෙන. විඝාසමත්තන්ති විඝිනං අඝාසපමාණං. තෙ සත්ති කෙසානං. කෙසානාමෙතෙහිනිආදි විභාගෝ. මත්ථ ලුඤෙපිඝිනිආදි දල්හීකරණං අපි සද්දෙ සම්භාවනත්ථෝ. තු ම්හෙනං චත්තං ඔරථ ඉති ජනාඒහුච්ඡන්ති. අණණවාකං වාති අණණවරුක්ඛස්ස වාකං. මකච්වාකන්ති සාණවාකං. ජුපිඨවා පිති පුප්ඵිඨවාපි. තෙලෙන මක්ඛනං 'තෙලමක්ඛනං'. තෙල මක්ඛනඤ පුප්ඵිඨ ඛුපඨ 'තෙලමක්ඛනපුප්ඵිඛුපා'. තෙඤාදි යෙසං තෙ 'තෙ පෙ ඛුපාදයෝ'. සඞ්ඛරණං 'සඞ්ඛාරෝ'. තෙලමක්ඛන පෙ ඛුපාදීහි සඞ්ඛාරෝ 'තෙල පෙ සඞ්ඛාරෝ'. තෙන විරහිතා 'තෙලමක්ඛන පෙ විරහිතා'. තෙසං අග්ගිම්හි පක්ඛිත්තානං කෙසානං ගන්ධෝ නතෝ තෙලමක්ඛනපුප්ඵිඛුපාදිසඞ්ඛාරවිරහිතකෙසානං ගන්ධ තෝ පෙතුච්ඡතරොති සම්බන්ධෝ. තචාති තව ච්ච වණ්ණං සණ්ඨානතොසියා අපපටිකූලං. ගන්ධෙන පන පටික්කූල මෙවාති සම්බන්ධෝ. උභං උමාතකං 'උද්ධුමාතකං'. කාලසු නඛස්ස සරීරං 'කාලසුනඛසරීරං'. උද්ධුමාතකඤ්ච තං කාලසුනඛ

සරීරවාති තථා. වචෙදවා විස්සඨ්ඨවුදිඛාසඛණ්ඩානන්ති වචෙ
භා විස්සජ්ජිතෙන මුදිඛාගෙන සදිසං. අස්සාති කාළසුනඛස්ස.
ඉතීති එවං. උභයංපීති සරීරං පාදවානි උභයං. ගාමනිස්සතෙ
නාති ගාමෙ විසත්තානං ජනානං ඵලෙන ආනිසංසෙන. සූපෙ
යාපඤ්ඤානීති සූපානං අනුච්ඡවිතානි පඤ්ඤානි. අපරිභොගා
නීති පරිභුඤ්ජිතඛ්බරහිතානි. නෙසත්ති සෙසානං. උසීතකණ
ණිකන්ති උසීතඅභිඡත්තං. ජාතකමලකුවලයාදි පුප්ඵන්ති ජා
තපදුමුප්පලාදිසු පුප්ඵං. යථාච සෙසානං වණ්ණසණ්ඨාන ගන්
ධාසයොකාස වසෙන පඨධා පවික්කුලතා වචත්ථාපිතා එවං වව
ත්‍ථාපෙතඛ්බානි යොජෙතා. සබ්බෙසුපීති සබ්බෙසු කොඨාසෙසු
පවික්කුලතා වචත්ථාපෙතඛ්බා. තත්ථානි ලොමාදිසු. අසම්භි
නාකාලකානි අඤ්ඤවණ්ණෙන අසම්මිස්සකා. එකන්තකාලවණ්
ණානි අත්ථෙ. කාලපිඬගලානිකාළනීලපිතා. සරීරවෙඨනව
මෙති සරීරස්ස වෙඨනවමෙම. පව්සිභාතිපදෙ ආධාරෙ.

ලික්ඛාමත්තන්ති ජත්තංසරථරෙණුපමාණං. තෙති න
ඛා. මච්ඡසකලිකසණ්ඨානාති මච්ඡානං සකලිකෙන සදිසස
ණ්ඨානං. අංගුලිකොටිමංසෙහීති අඩ්ගුලීනං කොටියං විජ්ජමා
නමංසෙහි. පරිච්ඡිනනාතිපදෙ තනියාවිසෙසනං. අත්තොඅඩ්ගු
ලිපිඨිමංසෙනාති අඩ්ගුළීනා පිඨියං මංසෙන පරිච්ඡිනනා. නෙස
ඤ්ඤීති ගිහස්ච්ච තෙසං දන්තානං නිධාරණං. දන්තපාලියාති ද
නතපන්තියා. මතනිකපිණ්ඩිතිපදං ඨපිතානිපදෙ ආධාරෙ. අලා
ඛුබිජඣණ්ඩානාති අලාබූනං විජෙනසදිසං. තෙසන්ති වතුනනං
දන්තානං. පස්සෙසූතිපදෙ සාමි. පස්සෙසු විජ්ජමානො එකෙ
කො දන්තො. එකං මූලං අස්සාති 'එකමූලකෙ'. එකා කොටි
අස්සාති 'එකකොටිකෙ'. මල්ලිකමකුලසණ්ඨානාති මල්ලිකපුප්
ඵානං මකුලසදිසා. තතොති තදනන්තරං. තතොතිවා වුත්ත
දන්තතොපරං. ඝානකං උපථඛෙහීති 'ඝානකඋපත්ථම්භනා
කෙ'. සකටං උපත්ථඛනාරුක්ඛසදිසොති අත්ථෙ. තස්සාති ච
ම්මස්ස. එසා ජිව්හාම. බදරසීමත්තානි බදරස්ස අසිපලාණ්ඩොහි
නීති සම්බන්ධෙ. සකලසරීරතොපීති අපිසද්දෙ අවයවසරීරං අ
පෙක්ඛති. අස්සාති තවස්ස. සොව සෙතභාවෙ පාතුභොභොහි
නි. අග්ගිජාලස්ස අභිඝාතානං 'අග්ගිජාලාඝාතොං'. පඛරති
එතෙන වත්ථුනාති 'පඛරණං' පඛරණං 'පඛාරෙ'. පඛරණපා
පඛාරෙ 'පඛරණපඛාරෙ'. අග්ගිජාලාඝාතොවෙව පඛාරණප
ඛාරොව 'අග්ගිජාලාඝාතපඛරණපඛාරෙ'. තෙ ආදයො යෙ
සං තෙ 'අග්ගි[illegible]පෙ[illegible]ඛාරාදයො'. තෙහි. එත්ථාති අධිකා
රෙ විත්ථාරතො පන විනිච්ඡයෙ වෙදිතබ්බෙ. කොසං කරෙ

නිති 'කොසකාරකො'. කොසකාරකස්ස කොසො 'කොසකාර කකොසො'. තෙන සඤ්ඤානො 'කොසකාරකසඤ්ඤානො'. කොසකාරකකම්මස්සකොසෙන සදිසොති අත්ථො. පුථොව හොති බන්ධොවාති 'පුථුබන්ධො'. පුථුබන්ධොව සො උපාහනොවාති 'පුථුබන්ධුපාහනො'. හත්තපුථුකතාලපණ්ණසඤ්ඤානොති හත්තෙන පුරිතපුථුකතාලපණ්ණසදිසො. තණ්ඩුලෙන හරිතෙ පූරිතො 'තණ්ඩුලහරිතො'. දීඝොව සොථිකොවාති 'දීඝථිකො'. තණ්ඩුලහරිතොව සො දීඝථිකොවාති 'තණ්ඩුලහරිතදීඝථිකො'. ආනිසදත්තවොති කථිත්තවො. උදකෙන පූරිතං 'උදකපූරිතං'. පථම නං පරිභාවනාවාති 'පථපරිභාවනා. උදකපූරිතව තං යථපරිභාවනවාති 'උදකපූරිතපථපරිභාවනා'. ඵලකං ඔනහතීති 'ඵලකොනඬං'. ඵලකොනඬං එව ච්ඡිං 'ඵලකොනඬච්ඡිං'. තෙන සඤ්ඤානො. විණාය දෙණිකා 'විණදෙණිකා'. විණාදෙණිකං ඔනහතීති 'විණාදෙණිකොනඬං' තමෙව චම්මං. තෙන සඤ්ඤානො. තූණීරොති සර පරිත්තානං කලාපොති අත්ථො. තූණීරං ඔනහතීති 'තූණීරොනඬං'. තූණීරොනඬං එව චම්මං 'තූණීරොනඬචම්මං'. ඛුරස්ස කොසො 'ඛුරකොසො'. තෙන සඤ්ඤානො. ඵලකථිකසඤ්ඤානොවාති ඵලකං පක්ඛිහනඤ්ඤානෙථිකෙන සදිසො. කුම්භිකොසසඤ්ඤානොති කුම්භියා කොසෙන සදිසො. නිවතකුලාවකසඤ්ඤානොති නිවානං කුලාවකෙන සදිසො. පත්තථිකසඤ්ඤානොති පත්තස්ස ථිකෙන සදිසො. තතොති මුඛං පරියොනන්ධිත්වා ඨිත චම්මස්ස ච්චත්ථානතොපරං නලාටපරිවම්මං යොගාචරෙන ච්ච ත්ථාපෙතබ්බං. තතොති තතොපරං. ච්චත්ථපෙතබ්බන්ති පදෙ අපාදානං. අථානි අනන්තරං. තෙනෙවාකාරෙන අනුලොමපටිලොමනයෙන වාමහත්ථච්චම්මං ච්චත්ථාපෙතබ්බං. සුඛුමං අපිනි අපිසද්දෙ ඔලාරිකං අපෙක්ඛති. නන්ති මංසං. තාලපණ්ණපුථභත්තසඤ්ඤානන්ති තාලපණ්ණෙනපුථං 'තාලපණ්ණපුථං'. තාලපණ්ණපුථව තං හත්තවාති 'තාලපණ්ණපුථභත්තං'. හත්තපුථතාලපණ්ණසඤ්ඤානන්තිපි පාඨො. සොයෙවත්ථො. නිසදපොතසඤ්ඤානන්ති සිලාපුත්තකෙන සදිසං.

උඩ්ඩනකොට්සඤ්ඤානන්ති උඩ්ඩනකොට්යා සදිසං. තාලඟුල පටලන්ති තාලඵලස්ස ගුලොලසිකා 'තාලගුලො'. තාලගුලස්ස පටලං 'තාලගුලපටලං'. පක්කතාලඵලස්ස ලසිකං තාලපටලෙන ලිම්පිත්වා සුක්ඛාපෙත්වා උඩරිත්වා ගහිතපටලෙන සදිසන්ති අත්ථො. එසුකඵලමිංහන්ති වුත්තං. අඤ්ඤත්ථපන එසුකාතිපි අත්ථි. කොඤ්චිලිඛාසාති කුසුලස්ස. තණ්ඩුලත්තිකාලෙපනා සඤ්ඤා

නන්ති තනුමත්තිකාය ලෙපනෙන සදිසං. තනුමත්තිකාලෙප නා සණ්ඨානන්තිපි අත්ථි. මත්තිකාය පිණ්ඩා 'මත්තිකාපිණ්ඩා'. අවකඩ්ඪතොව සො මත්තිකාපිණ්ඩාවාති 'අවකඩ්ඪතමත්තිකාපි ණ්ඩා'. නාභිවම්මං අස්සාති 'නිව්වම්මෝ'. නිව්වම්මොව සො ම හාමුසිකොවාති 'නිව්වම්මමහාමුසිකෝ'. ඵපිතොවසො නිව්වම්ම මහාමුසිකොවාති 'ඵීපිතනිව්වම්මමහාමුසිකෝ'. එතෙසු ඡිති ඡි ස ච්චං එතෙසු නහාරූසු. සරීරං ධාරෙන්තීති 'සරිරධාරකා'. යෙ නහාරූ කණ්ඩරාමහාසිරානිපි පණ්ඩිතෙන වුච්චන්ති එවං සරීරධා රකානාම ... ඔතිණ්ණානි යොජනා. නෙති මහානහා රූ. කණ්ඩුං තමකුලනණ්ඩානාති කණ්ඩියති භිජ්ජතීති 'කණ්ඩු ලොරුක්ඛෝ'. කණ්ඩුභෙදනෙ. 'වවවවතනපුවාකුලෝ'ති මොඝලල්ලා සූහොතනා කුලපපව්වයෝ. කණ්ඩුලරුක්ඛස්ස පුප්ඵස්ස මකුලෙන සදිසොති අත්ථො. කණ්ඩුලා ඉතිපි අත්ථි. තතොති මහානහාරූතො. සුත්තව තං රජ්ජූනවාති 'සුත්තරජ්ජුකං'. සුත්තරජ්ජුකෙන සදිසං සණ්ඨානං යෙසං තෙ 'සුත්තරජ්ජුකසණ්ඨානා'. පූතිලතා සණ්ඨානානි පූතිලතාය සදිසසණ්ඨානා. මහාවිණානන්ති සණ්ඨා නානි මහාවිණායතන්තියාසදිසාසණ්ඨානා. ථූලසුත්තක සණ්ඨානානි ථූලසුත්තකෙනසදිසසණ්ඨානා. සතුණපාදසණ්ඨානා නි සතුණානං පාදෙන සදිසසණ්ඨානා. සිඝජාලක සණ්ඨානා නි සිඝෙපවිමුක්කජාලකෙන සදිසසණ්ඨානා. පසාරිත අල්ලජාල සණ්ඨානාති පසාරිතෙන නිත්තජාලෙන සදිසසණ්ඨානා. අඛ ගව පව්වඛගව 'අඛගපව්ව ඛගානි'. තානිතානි අඛගපව්වඛගා නි 'තංතංඅඛගපව්වඛගානි'. තානි අනුගවජ්ජන්තීති 'තංතංඅඛග පව්වඛගානුගතා'. පටිමුක්කජාලකචුකසණ්ඨානානි පටිමුක්කෙක න ජාලකචුකෙන සදිසා. මංසනිස්සිතානීති මංසෙන පටිබඛානි. බාහසීනීති ච්ඡිනං අක්ඛානං ච්සුකොටිසු අසීනි. තයොමත්තා පමාණා එතෙසන්ති 'තිමත්තානි'. තානීති තානි අසීනි.

තඤ්ඡිති ඡිසච්චං තෙසුඅසීසු. *කටුකබීජසණ්ඨානාන්ති පිප්ඵ ලිඵලබීජසදිස සණ්ඨානානි. තදනන්තරානීති තෙසං අගගපාදඛ ගුලිඅසීනං අනන්තරානි. මරුබපබ්බසීනීති මරුබපබ්බානං අසී නි. පනසඨිසණ්ඨානානීති 'පනසඵලස්සඅසිසදිසසණ්ඨානානි' කණ්ඩුලස්ස කන්දෙ 'කණ්ඩුලකන්දෙ'. කොට්ටිතාව තෙ කණ්ඩුල කන්දෙවෙති 'කොට්ටිතකණ්ඩුලකන්දෙ'. තෙසංරාසි. තෙනාසණ්ඨා නානි. එකඨිතාලඵලබීජසණ්ඨානන්ති එකංඅසි එකස්සනාලඵල ස්සාති 'එකාසී'. එකසීව තංනාලඵලවාති 'එකසිතාලඵලං'. තස්ස

* 'කතකා' අට්ඨකථායං විමංසිතබ්බං.

බීජං. තෙනා සණ්ඨානං. බන්ධකීළාගුළකසණ්ඨානීති කීළනත්ථං කතානි ගුළකානි 'කීළගුළකානි'. කීළාගුනානිවා ගුළකානි 'කීළගුළකානි'. කීළාභඬගුළකානීති අත්ථෝ. සුත්තෙනා බන්ධානිවතානි කීළාගුළතානිවාති 'බන්ධකීළාගුළකානි'. තෙහි සණ්ඨානානි. අපනීතසිත්ථිකළිරසණ්ඨානන්ති අපනීතොතවෝ එතස්මාති 'අපනීතත්තවෝ'. සිත්ථියා කළිරෝ 'සිත්ථිකළිරෝ'. සිත්ථිති බජ්ඣරී. අපනීතත්තවොව සෝ සිත්ථිකළිරෝවාති 'අපනීතත්තවසිත්ථිකළිරෝ'. බහූනදණ්ඩසණ්ඨානන්ති බුද්දකඛුනෝ දණ්ඩෙනා සණ්ඨානං. මිලාතසප්පපිඨි සණ්ඨානන්ති සප්පස්ස පිඨි 'සප්පපිඨි'. මිලාතොව සෝ සප්පපිඨීවාති 'මිලාතසප්පපිඨි'. එකතෝ පරික්ඛිණෙඑණකසණ්ඨානන්ති එකතොපරික්ඛිණොව අතොඑණකොවාති 'එකතොපරික්ඛිණෙඑණකෝ'. තත්ථ පංඝාසීසස්ස පතිඨිතඨානන්ති තස්මිං ජණ්ණුකඨිමහි පංඝාසීකස්ස පවිසිතබා පතිට්ඨිතඨානං. අතික්ඛිණගාගොසිඞ්ගසණ්ඨානන්ති, නාතික්ඛිණං 'අතික්ඛිණං'. ගවස්ස සිඞ්ගං 'ගොසිඞ්ගං'. අගාච තං ගොසිඞ්ගවාති 'අගාගගොසිඞ්ගං'. අතික්ඛිණච තං අගාගොසිඞ්ගවාති 'අතික්ඛිණගාගගොසිඞ්ගං'.

දුත්තච්ජිත වාසිඑරසුදඛසණ්ඨානන්ති දුච්චිතච්ජිතෝ 'දුත්තච්ජිතෝ'. වාසිච එරසුව 'වාසිඑරසු'. වාසිඑරසුනං දඛෝ 'වාසිඑරසුදඛෝ'. දුත්තච්ජිතොව සෝ වාසිඑරසුදණ්ඩොවාති 'දුත්තච්ජිතවාසිඑරසුදණ්ඩෝ'. තස්සාති *ලාරුවිස්ස. කීළාගොළකසණ්ඨානන්ති සුත්තෙන බන්ධිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ඝට්ටෙත්වා කීළනගොළකානි. තෙහි සණ්ඨානං. තෙනාති ලාරුයිනා. පතිසීතඉතිපදෙ කරණං. අග්ගච්ජින්නාමහාපුත්තාගඵලසණ්ඨානන්ති. අග්ගංඡින්නං 'අග්ගච්ජින්නං'. මහාපුන්නාගස්ස ඵලං 'මහාපුන්නාගඵලං'. අග්ගච්ජින්නඤච තං මහාපුන්නාගඵලඤාති 'අග්ගච්ජින්නමහාපුත්තාගඵලං'. තෙන සණ්ඨානං සදිසං. කුම්භකාරිකළඹසණ්ඨානාතිති. කුම්භංතරොත්තීති 'කුම්භකාරිකා'. කුම්භකාරිකානං ඵලං 'කුම්භකාරිකළඹං'. තෙන සණ්ඨානානි. කම්මාරකූටොතතසණ්ඨානීති කම්මාරානං අයකූටස්ස යොඤ්ඤනසදිසානි. ගහිතසප්පඵණසණ්ඨානන්ති ගහිතස්සසප්පස්ස ඵණෙනාසදිසං. ඵපිතසීසකපට්ටවෙඨනසණ්ඨානාතීති සීසකඤ තං පට්ටවාති 'සීසකපට්ටං'. සීසකපට්ටඤ තං වෙඨනකඤාති 'සීසකපට්ටවෙඨනකං'. ඵපිතඤ තං සීසකපට්ටවෙඨනකඤාති 'ඵපිතසීසකපට්ටවෙඨනකං'. තෙනසණ්ඨානානි. වෙඨෙත්වා ඵපිතසීසතූනපටෙන සදිසානීති අත්ථෝ. වට්ටනාවළිසණ්

* ලාරුවිස්සානීපි පාඨෝ.

ඤානන්ති වවත්‍ථානං ආවළි 'වව්ථානාවළි'. සුත්තකන්තනසලාකව්ඛගොලකානං ආවළිති අත්ථො. තෙසන්ති පිඨිකණ්ටකඛීනං. කකවදන්තසදිසාති කකවොව සො දන්තොච්චාති 'කකවදන්තො'. තෙන සදිසා. ඵාසුකාඛීති නිඛාරණං. අපරිපුණ්ණානි ඵාසුකඛීනි. අපරිපුණ්ණඅසිතසණ්ඨානානීති අපරිපුණ්ණව තං අසිතමාති 'අපරිපුණ්ණඅසිතං'. අපරිපුණ්ණදන්තෙතානා සදිසානීති අත්ථො. පරිපුණ්ණානි ඵාසුකඛීනි පරිපුණ්ණාසිතසණ්ඨානානි. පරිපුණ්ණදන්තෙතාන සදිසානි. සඛ්බානිපි ඵාසුකඛීනි පසාරිතපඤඤසණ්ඨානානි. පසාරිතපක්ඛෙන සදිසානි. ජිණ්ණසකුණමානිකපජරසණ්ඨානානීති ජිණ්ණස්ස සකුණමානිකස්ස පජරෙන සදිසානි.

දඛ්බිඵණසණ්ඨානන්ති දඛ්බිඵා ඵණෙන සදිසං. ඛුද්දකාලොහවාසිදණ්ඩසණ්ඨානානීති ඛුද්දකාව සා ලොහවාසිච්චි 'ඛුද්දකාලොහවාසි'. තස්සා දණ්ඩො. තෙන සණ්ඨානානි. එකතොපරික්ඛිණසිහලකුද්දුලසණ්ඨානානීති සිහලෙ කුද්දුලො 'සිහලකුද්දුලො'. එකතොපරික්ඛිණොව සො සිහලකුද්දුලොච්චි 'එකතොපරික්ඛිණසිහලකුද්දුලෙ'. එකතොපරික්ඛිණෙන ලඛ්ඛාදිපෙ විඝිමානකුද්දුලෙන සදිසානීති අත්ථො. ආදාසදණ්ඩකසණ්ඨානානීති ආදාසස්ස දණ්ඩෙන සදිසානි. ගම්භතාලකන්දකසණ්ඨානානීති තාලස්ස කන්දකානි. ගම්භානිව තානි තාලකන්දකානීවාති 'ගම්භතාලකන්දකානි'. ගම්භෙහි තාලස්ස කන්දකෙහි සදිසානීති අත්ථො. ඵපිතසීසකපපට්ටවෙඨකසණ්ඨානානීති වෙළෙඤ්ඤා ඵපිතසීසකපට්ටසදිසං. කොට්ටිතකණ්ඩුලකඅරුසිසණ්ඨානානීති කොට්ටිතානං කඛුලකඛානං රාසිනා සදිසානි. අපරිපුණ්ණපනාසඛිසණ්ඨානානීති අපරිපුණ්ණෙන අපිණ්ඩෙන පනාසස්ස අඛීනා සදිසානි. ඵපිතවංසකළීරවසණ්ඨාලිකසණ්ඨානානීති ඵපිතෙන වංසකළීරස්ස වසණ්ඨාලිකෙන සදිසානි. අයොකූටයොතනසණ්ඨානන්ති ඝනාසා යොතෙනසදිසං. උපරිමං අව්ලෙඛණකසණ්ඨානන්ති උපරිමං භත්තකඛීං උච්ඡ්‍රතවස්ස තව්ජනසත්ථකෙන සදිසං. උච්ඡ්‍රතවං අවලෙඛනි තව්ජති එතෙනාති 'අවලෙඛණං.' අවලෙඛණඤ්ච තං සත්ථකඤ්චාති 'අවලෙඛණසත්ථකං'. අපනීතම්ලතරුණතාලච්ඡිසණ්ඨානානීති අපනීතං මිලං එතස්මාති 'අපනීතම්ලං'. තරුණතාලස්ස අච්ඡි 'තරුණතාලච්ඡි'. අපනීතම්ලඤ්ච තං තරුණතාලච්ඡිඤ්චාති 'අපනීතම්ලතරුණතාලච්ඡි'. අධොමුඛඵපිතඝඩඵාලකකපාලසණ්ඨානන්ති අධොමුඛංකත්වා ඵපිතා 'අධොමුඛඵපිතා'. සඛ්ඛොව ඵාලකොව කපාලකඤ්ච 'සඛ්ඛඵාලකකපාලං'.

අධොමුඛඨපිතාව තෙ සංඛථාලකකපාලාවාති 'අධොමුඛඨපිතඤං ඛථාලකකපාලා'. තඤාපිතඛුරකොසඤකඤණ්ඨානානීති කපපකානං ඛුරස්සකොසඤකන සදිසානි. නලාටකණ්ණවූළිකානන්ති කණ්ණානං වූළිකා 'කණ්ණවූළිකා'. නලාටව කණ්ණවූළිකාවාති 'නලාටකණ්ණවූළිකා'. පච්චබන්ධනොකාසොති පච්චං බන්ධති එත්ථාති 'පච්චබන්ධනො'. පච්චබන්ධනොව සො ඔකාසොවාති 'පච්චබන්ධනොකාසො'. පච්චොති සීසබන්ධනපච්චොව. සංකුචිතඤවපුණ්ණපවලඛණ්ඩ සදිසත්ති ඤවෙ කුමෙහ පුණ්ණො ඤවපුණ්ණො පවලොව සොදණ්ඩොවාති 'පවලදණ්ඩොති. පවහුතඤලොති අත්ථො. ඤවපුණ්ණොව සො පවලඛණ්ඩොවාති 'ඤවපුණ්ණපවලඛණ්ඩො'. සංකුචිතොව සොඤවපුණ්ණපවලඛණ්ඩොවාති 'සංකුචිතඤවපුණ්ණපවලඛණ්ඩො' තෙන යණ්ඨානං. සංකුචිතෙන කුම්හහරිතෙන පවහුතඤලෙන සදිසානිති අත්ථො. මුඛනාසීති මුඛනාස්ස අච්චි මුඛනිඅච්චිවා. මුඛවිජින්නාවඛ්ඛනාළිකොරඤණ්ඨානන්ති මුඛො ජින්නො 'මුඛවිජින්නො'. අථවා. මුඛවිජින්නං අස්සාති 'මුඛවිජින්නො'. වඛ්ඛොව සො නාළිකෙරොවාති 'වඛ්ඛනාළිකෙරෙ'. මුඛවිජින්නොව සො වඛ්ඛනාළිකෙරොවාති 'මුඛවිජින්නාවඛ්ඛනාළිකෙරෙ. ඛපිතජජරලාබුකවාහඤණ්ඨානන්ති අලාබුස්ස කවාහො 'අලාබුකවාහො'. ජජරොව සො අලාබුකවාහොවාති 'ජජරලාබුකවාහො'. ඛපිතොව සො ජජරලාබුකවාහොවාති 'ඛපිතජජරලාබුකවාහො'. විසෙසෙනපනාති ඔකාසතො විසෙසෙන අඛීති වෙදිතබ්බානීති යොජනා. අථවා. විසෙසෙනානිපදං පතිවිසිතානීතිපදෙ තතියාවිසෙසනං. එත්ථාති එතෙසු අඛීසු. නිඛාරණං. වෙළුනාළිඅන්ති වෙළුස්ස නාළිඅං. පක්ඛිත්තසෙදිත්තමහාවෙත්තග්ගඤණ්ඨානන්ති පක්ඛිත්තසෙදිතමහාවෙත්තස්ස අග්ගෙන සදිසං. වෙළුඅට්ඨිපබ්බෙසූති වෙළුඅඨීනං පබෙසු. පක්ඛිත්තසෙදිතතනුවෙත්තග්ගඤණ්ඨානන්ති පක්ඛිත්තසෙදිතඛුද්දකවෙත්තස්ස අග්ගෙන සදිසං.

එකබන්ධනානි එකං බන්ධනං එතෙසන්ති එකබන්ධනා. තන්තිවග්ගං. පාටලිඛද්දකඅට්ඨිවණ්ණන්ති පාටලිඛද්දකස්ස අට්ඨීනා සදිසං. ගම්බකනීලාගොළකඤණ්ඨානන්ති ගම්බකෙන නීලගොළකෙන සදිසං. එකවණ්ටූපනිබන්ධඅම්බඵලවඤඤණ්ඨානන්ති එකවණ්ටෙන උපනිබන්ධං 'එකවණ්ටූපනිබන්ධං'. අම්බඵලස්ස වඤං 'අම්බඵලවඤං'. එකවණ්ටූපනිබන්ධව තං අම්බඵලවඤංවාති 'එක-පෙ-වඤං'. තෙනඤණ්ඨානං. විණ්ණාගෙනපරිච්ඡින්නන්ති වණ්ණපරිඝන්නකොඨාසෙන පරිච්

ජීත්තං. තත්ති හදයං. පදුමපත්තස්සපිට්ඨිවණ්ණත්ති පදුම පත්තස්ස පිට්ඨියා සදිසං. බාහිරපත්තානි අපනෙත්වා අධොමුඛ ඨපිතපදුමමකුළසණ්ඨානන්ති අධොමුඛංකත්වා ඨපිතස්ස පදුම සස මකුළෙනසදිසං. බහිමඣත්ති හදයස්ස බහිමඣං. අන්තොති හදයස්සඅන්තො. කොසාටකීඵලස්ස අබ්භන්තරසදිසන්ති කොසාටකීඵලස්ස අබ්භන්තරෙනසදිසං. අන්තොවස්සාති හද යස්ස අන්තො. අන්තොතිපදං හොතීතිපදෙ කත්වා. පුන්නා ගච්ඡිපනිඣානමත්තොති පුන්නාගස්ස අට්ඨි 'පුන්නාගට්ඨි'. පුන්නාගට්ඨිස්සපනිඣානං 'පුන්නාගට්ඨිපනිඣානං', පුන්නාගට්ඨි පනිඣානං මත්තං පමාණං එතස්ස අන්තස්සාති 'පුන්නාගට්ඨිප නිඣානමත්තො'. හදයස්ස අන්තො පුන්නාගට්ඨිස්ස පනිට්ඨාන පමාණාති අත්ථො. ආවාවකොති ආවාවො. යත්ථාති යස්මිංව ත්ථුම්හි අඞ්ගුපඨතමත්තං අඞ්ගුපඨතපමාණං ලොහිතං සණ්ඨා නි. යංවත්ථුං නිස්සාය පෙ වත්ථුන්ති අස්ස හදයස්ස අ ඤ්ඤාවපුඤ්ඤාගට්ඨිපනිඣානමත්තො ආවාවකො හොතීති සම්බ න්ධො. තංපනෙතන්ති හදයං. රාගචරිතස්සාති රාගබහුලස්ස. *කුලඵයුසවණ්ණන්ති කුලඵං නාමමාසස්ස යුසෙනරසෙන ස දිසං. නිඛොතපාතිමණ්ඩිති පරිසුඛා පාතිමණ්ඩි. රත්තපඤ්ඤක ඛාතුකන්ති රත්තපිතසඛාවං. තං යකනං සණ්ඨානතො මූලෙ එකසදිසං. තං යකනං අග්ගෙයමකං කොච්ලාරපත්තසණ්ඨා නන්ති සම්බන්ධො. කුඹ්ඨඵිවිංඛූති තත්‍රුපපන්නතායාති කොච්ලාරෙ. කු පුඛිබෙ විද ලාභෙ. ආරපච්චයො. කොච්ලාරස්ස පත්තං 'කොච්ලාරපත්තං'. යමකඤ තං කොච්ලාරපත්තඤාති 'ය මකකොච්ලාරපත්තං'. තෙන සණ්ඨානං. තඤාති යකනං. ප රියොනඛඉදඉමංසන්ති හදයාදිනි පටිච්ඡාදනමංසං. පරියො නඛඉමංසානං මංසන්තිපි පාඨො. තත්ති නිලොමකං. දුකූල පි ලොතිකවණ්ණන්ති දුකූලවත්ථෙන සදිසං. උදරජිව්හාමංස න්ති උදරස්ස ජිව්හාභූතං මංසං. තත්ති පිහකං. නිග්ගණ්ඨි පුප්ඵවණ්ණන්ති සිත්දුවාරස්ස පුප්ඵෙන සදිසා. සත්තඅඞ්ගුලානි පමාණානි අස්සාති 'සත්තඞ්ගුලප්පමා ණං'. නත්ථිබන්ධනං අස්සාති 'අබන්ධනං'. කාළවච්ඡකජිව්හාසණ්ඨානන්ති කාළාය ගොවච්ඡකස්ස ජිව්හාය සදිසං. උදරපටලමන්ථක පස්සන්ති උ දරස්ස පටලස්ස මත්ථක පස්සං. යස්මිං පිහකෙ පහරණප්පහාරෙ න පෙ ජීවිතක්ඛයොහොති තං පිහකං ඔකාසතො හ දයස්ස පෙ නිස්සායඣිනන්ති යොජනා. පහරති අනෙ

---

* කුලඵයුසවණ්ණන්තිපි පාඨො.

නානි 'පහරණං'. අසිආදිවත්ථූ. පහරණං පහාරෝ. පහරණේන පහාරෝ 'පහරණප්පහාරෝ'.

චත්තිංසමංසඛණ්ඩඛපහෙදන්ති චතූහිංසෙහිමංසඛණ්ඩෙහි පහෙදං. තන්ති පප්ඵාසං. නාතිපක්කඋදුම්බරඵලවණ්ණන්ති නාතිපක්කෙන උදුම්බරස්ස ඵලෙන සදිසං. විසම්මිජීන්නඛඝලපුඵඛණ්ඩඝණ්ඨානන්ති විසමං ජීන්නං 'විසම්මිජීන්නං'. ඛඝලඵ තං පුඵඛණ්ඩංචාති 'ඛඝලපුඵඛණ්ඩං'. විසම්මිජීන්නඵ තං ඛඝල පුඵඛණ්ඩඤාති 'විසම්මිජීන්නඛඝලපුඵඛණ්ඩං'. තෙනාහඅඨ්ඨානං අඛහන්තරෙ අසිතපීතානං අභාවෙනති උග්ගතෙනා කම්මජතෙජුස්මනා කම්මජඋස්මනා අඛභාහතත්තා අභිභූතත්තා. සඞ්ඛාරිතපලාලපිණ්ඩිම්වාති සුඛුමාදිතපලාලපිණ්ඩං ඉව නිරසං නිරෝජං පප්ඵාසන්ති සම්බන්ධෝ. සතීති පදං අඛභාහතත්තානි පදෙ ලක්ඛණං ත්‍රියා. කම්මජතෙජුස්මනාති පදං අඛභාහතත්තානි පදෙ කත්තා. පුරිසස්ස චත්තිංසහන්ථා ඔහග්ගා අන්තවසීති සම්බන්ධෝ. තදෙතන්ති අන්තං. සක්ඛරසුධාවණ්ණන්ති සඤ්ඤරෙහි කතා සුධා 'සක්ඛරසුධා'. සක්ඛරසුධාඵ වණ්ණොවිඵ වණ්ණොඅස්සාති 'සක්ඛරසුධාවණ්ණං'. ආහුජ්ජිව්වාඵපිතසීසජීන්නසප්පසණ්ඨානන්ති සීසං ජීන්නං අස්සාති 'සීසජීන්නෝ'. සීසජීන්නොව සො සප්පොචාති 'සීසජීන්නාසප්පෝ'. ආහුජ්ජිව්වාඵපිතොවසෝ සීසජීන්නසප්පොචාති 'ආහුජ්ජිව්වාඵපිතසීසජීන්නසප්පෝ'. උපරිගලවාටකෙ හෙට්ඨාව කරීසමග්ගෙ විනිබන්ධනා පට්ඨඛත්තා පෙ සබ්රඛහන්තරෙ සරීරස්ස අඛභන්තරෙසීතං අන්තන්ති සම්බන්ධෝ. ඔකාසනොති පදං ජීතන්ති පදෙ නතියා විසෙසනං. උපරීති පදං ගලවාටකෙති පදස්ස විසෙසනං. හෙට්ඨාති පදං කරීසමග්ගෙති පදස්ස විසෙසනං. ගලවාටකෙ කරීසමග්ගෙති පදඵං විනිබන්ධත්තානි පදෙ ඵාරෝ. ච සදෙදෑ ගලවාටකෙව කරීසමග්ගෙවාති යොජෙතබ්බෝ. විනිබන්ධත්තානි පදං ජීතන්ති පදෙ හෙතු. ගලවාටකොව කරීසමග්ගොව 'ගලවාටකකරීසමග්ගා'. ගලවාටකකරීසමග්ගා පරිඝන්තං අස්ස සරීරඛභන්තරස්සාති 'ගලවාටකකරීසමග්ගපරියන්තං'. අන්තඔගඨානොඤ්ඤති අන්තස්ස ආහුජ්ජනඨානොසු. තන්ති අන්තගුණං. උදකසිතලිකඵුලවණ්ණන්ති සොගත්ඩිකස්ස මූලෙන සදිසං. ඔකාසනොති පදං ජීතන්ති පදෙ නතියා විසෙසනං. කුදඤ්ඤලඵරසුකම්මාදිනි කරොන්තානං ජනානං යන්තාකඛඤානාකාලෙ යන්තස්ස ආකඛඤණකාලෙ යන්තසුත්තම්ව යන්තඛඤානසුත්තංඉව යන්තඵලකානි ආඛඤිති. තංඅන්තගුණං අන්තඔගෙ අන්තවට්ටියෝ එකතෝ ගලනෙත ඵබන්ධිත්වා එක

වීසතියා පෙ සීතන්ති සම්බන්ධෝ. ආබන්ධිත්වාති පදං සීතන්ති පදෙ පූබ්බකාලකිරියා. පාදං පූජති එතෙනාති 'පාදපූජනං'. මණ්ඩිලං එව 'මණ්ඩිලිකෝ'. රජ්ජුයා මණ්ඩිලිකෝ 'රජ්ජුමණ්ඩලිකෝ'. පාදපූජනඤ්ච සෝ රජ්ජුමණ්ඩලිකෝ චාති 'පාදපූජනා පෙ ලිකෝ'. තස්ස පාදපූජන රජ්ජු මණ්ඩලකස්සාතිපි පාඨෝ. තන්ති පාදපූජනරජ්ජුමණ්ඩලිකං. තන්ති උදරියං. අජ්ඣොහරිතබ්බාහාරවණ්ණන්ති සත්තෙන අජ්ඣොහරිතබ්බා ආහාරෙන සදිසං.

සිථිලබන්ධනබන්ධනස්සාතන්ති සිථිලබන්ධනෙන තණ්හාලෙන සදිස සණ්ඨානං. උදරං නාම අල්ලසාටකස්ස උභයතෝ ජනෙත්වා නිප්පීළිතමානස්ස මජ්ඣෙ සජාතපොතක සදිසං. අන්තපටලන්ති අන්තානං පටලං. බහිමඣන්ති බාහිරමඣං. සජාතපොත සදිසං අන්තපටලං බහිමඣන්ති පදභාජනං උදරං නාමාති පදස්ස විසෙසනං. අන්තෝ මංසන්ති, අන්තෝ මංසං එතස්ස උදරස්සාති 'අන්තොමංසං'. කසම්බුපලිවෙඨනකිලිඤ්ජාචාරකණ්ණප්පඑසදිසන්ති කසම්බුඝස පලිවෙඨනකිලිඤ්ජෙනපාචාරකණ්ණප්පෙන සදිසං. කසම්බු පෙ පාචාරකණ්ණප්පඑකසදිසන්තිපිපාඨෝ. පුප්ඵලේව 'පූපඵකං.' කුඨිතපනසතචස්සාති පනසස්ස තචෝ 'පනසතචෝ'. කුඨිතොච සෝ පනසතචොචාති 'කුඨිතපනසතචෝ'. ගණ්ඨානි ගස්මිං ඣානෙ. නිවසන්ති අභිහරන්ති විදූමපන්නිති පදත්තයෙ ආඛාරෝ. තංඋදරං කොථෙන්ති පහරන්තීති 'තක්කොටකා'. ගණ්ඩුප්පාදුනං ච්ඡ පාදං එතෙසන්ති 'ගණ්ඩුප්පාදකා'. තාලඝිරකානි තාලස්ස ඝිරෙන සදිසා. සූචිච්ඡමුඛං එතෙසන්ති 'සූචිමුඛකා'. පටස්ස තන්තු 'පටතන්තු'. පටතන්තංච්ඡ සුත්තං එතෙසන්ති 'පටතන්තසුත්තකා'. කුලප්පභෙදුති ජාතියාපභෙදු. ආකුලබ්‍යාකුලාති ආකුලාච අතිසයෙන ආකුලාච. සණ්ඩසණ්ඩචාරිනොති පදමන්තං චරණසීලා. යෙති යෙපාණකා. අභිහරන්ති විදූම්පන්නිති පදවයෙ කත්තා. අභිහාරන්තිති අභිහනන්ති. ගන්ති ගංඋදරං. හොන්තිති පදෙ කතෘතා. සූනිඝරන්ති සූතසුතතපඝනඝරං. වච්චකුටීති වච්චඝකුටි. ගිලානසාලාසුසානන්ති ගිලානානං කිමීනං සාලා සුසානං. වසද්දෙ සූනිඝරඤ වච්චකුටිගිලානසාලාසුසානචාති යොජෙතබ්බො. ගන්ථාති ගස්මිං ඣානෙ. නිපතිච්චාතිපදෙ ආඛාරෝ. පරමකසම්බුදුග්ගඤ්ඡෙගුච්ඡභාවං ආපජ්ජිත්වා තිඤ්ඡිති එත්ථාති පදෙ ආඛාරෝ. වත්ථනිකාගාති ගාමවාරස්ස කාසුගා. නිපතිත්වා තිපදෙ ආඛාරෝ. අරහරූපතං ආපජ්ජිත්වා තිඤ්ඡිති එත්ථ තිඤ්ඡිති තිපදෙ ආඛාරෝ. නිදූඝසමයෙති උණ්හකාලෙ. වසන්තොතිප

දෙ කාලසන්තම්. ථූලසුසිතකෙනි අනිම්ඝන්තථෙවෙ. ඒස්සන්තෙනිපදං නිඤ්ඤිතිපදෙ ලක්ඛණත්‍රයා. මුඤ්චව කරිසව චම්මව අවිඤ්ඤිව නහාරුව ඛණ්ඩොව ඛෙළොව සිංඝානිකාව ලොහිතව 'මුඤ්චකරිසං පෙ ලොහිතානි'. නානි පහුජිනි ආදිනි යස්ස ගුණජාතස්ස 'නංමුඤ්චකරීසං පෙ ලොහිතපහූනි'. ඛත්ඩොති මංසාදිඛණ්ඩො. නානාකුණපජාතන්ති නානාකුණපමෙව. නිඤ්ඤිතිපදෙ කත්තා. නිපතිච්චානිපදං ආලුලිතන්ති පදෙ විසෙසනං. කිමිනං කුලං සමූහොති 'කිමිකුලං'. සජාතං කිමිකුලං එකස්ස කුණපජාතස්සාති සජාතකිමිකුලං. සුරියරංශි පෙ *කුට්ඨිතන්ති සූරියස්ස ආතපවෙගෙන සන්තාපෙනකුට්ඨිතං. අනිලිලවණ්ණන්ති අනිච්චනීලවණ්ණං. උපගන්තුං අරහරූපන්ති අරහරූපස්සභාවෙනෙව ආපජ්ජිතුං නිඤ්ඤි නානාකුණපජාතන්ති යොජනා. නානප්පකාරහොජනාතිපදං නිඤ්ඤිතිපදෙ කත්තා. දන්තමුඝලසංවුණ්ණිතන්ති දන්තසංඛාතමුඝලෙනවුණ්ණිතං. ජිව්හාඝණ්ඩපරිවත්තිතන්ති ජිව්හාසඞ්ඛාතඝණෙන පරිවත්තිතං. ඛෙළලාලාපලිබුඬන්ති ඛෙළසඞ්ඛාතලාලාය සම්බන්ධං. වණ්ණගන්ධරසාදිනං සම්පදා 'වණ්ණ පෙ සම්පදා'. තංඛණෙ විගතා වණ්ණගන්ධරසාදිසම්පදා එතස්මා කුණපජාතතොති 'තංඛණවිගතවණ්ණගන්ධරසාදිසම්පදං'. තන්තවායඛලිති තන්තවායානඝත්තං කෙරිකං. සුපාණවළඤ්ජි සුනඛානංවමනං. තන්තවායඛලිව සුපානවමඤ්ජව 'තන්ත පෙ වමඤ්ජ'. තෙඹි සදිසං. උදරග්ගි පෙ කුච්ඡිතන්ති උදරෙ අග්ගිසන්තාපවෙගෙන කුට්ඨිතං. කිමිකුලාකුලන්ති කිමීනං සමූහෙනඅකුලං. කසම්බුනි රසවිරහිතං. යන්ති යංඛානං. සුඛාපිති පිසද්දෙ සම්භාවනත්ථෙ. පගෙවාති පකතුසඞ්ඛාතෙන චක්ඛුනා අවලොකෙත්වා විචාරෙත්වා පගෙව නිංචුත්තන්ති අත්ථෙ. යත්ථවාති යස්මිංඨානෙ පතිතං පෙ ඔවජ්ජති ඨානං උදරං නාමාති සම්බන්ධො. එකංභාගන්ති ආදි පඨමාති පදස්ස සරූපදස්සනං. සුනඛාලෝ පෙ දිනිති ලොහිතමංසාදිනි අනුබ්‍රූහයති වඩ්ඪයති. ගෙඬ්ඩානාඹි පිට්ඨිකණ්ඨකමූලානන්ති ගෙඬ්ඩානාඹිව පිට්ඨිකණ්ඨකමූලව 'ගෙඬ්ඩානාඹිපිට්ඨිකණ්ඨකමූලානි'. අන්තාවසානෙති අන්තානං අවසානෙ. අඞ්ගුලමත්තොහාති අඞ්ගුලපමාණො. යත්ථාති යස්මිංඔකාසෙ සන්නිචිතාංඛුවා නිඤ්ඤිති සම්බන්ධො. එණ්ඩ්දෙ ඔකන්ති එණෙන පූරිතං. පකතපකතන්ති අනිච්ච පකතං. පානභොජනාදිකන්ති පදස්ස විසෙසනං. නිසදුපපිංඡිතම්චාති පාසාණෙන පිංඡිතංඉව. අත්තබ්ලෙනාති අන්තානං ජීද්දෙන

*'කුථිතං' 'කුථිතං' අඞ්කථාසං.

ඔගලිත්වා මද්දිත්වාති පදවයං ඵුට්වා නිබ්බත්තීති පදේ පුබ්බකාලකිරියා. මද්දිත්වාතිපදං පකතිපමාණඉත්ථිපදේ පුබ්බකාලකිරියා. තන්ති මත්ථලුඞ්ගං. අභිවිජතකපිණ්ඩිකවණ්ණන්ති අභිවිජත්තකඤ්ච පිණ්ඩිකඤ්ච සදිසං. අසම්පත්තදුබ්බිරවණ්ණන්ති අසම්පත්තෙන පුනිආදිදුබ්බිරෙන සදිසං. සිඛණිමගෙහා නිස්සඤ්ච මොහිතං නිබ්බත්තීති සම්බන්ධෝ. සමොධානෙත්වාතිපදං ඵුසිතා නි පදේ පුබ්බකාලකිරියා. තන්ථාති චිත්තෙසු. බහලමධුක තෙලවණ්ණන්ති බහලෙන මධුකතෙලෙන සදිසං. මිලාතඅනුලිතපුප්ඵවණ්ණන්ති මිලාතෙන අනුලිතෙන පුප්ඵෙන සදිසං, තන්ති පිත්තං. මංසා විනිමුත්තඣානමෙව ථඞ්ගතඛවම්මව ඵුපිත්වා වජ්ජිත්වා අවසෙසසරීරං බෘාපෙත්වා ඨිතන්ති සම්බන්ධෝ. සම්ඡිති සම්ඡිපිතෙක කුපිතෙ. ගත්තන්ති සරීරං. පනිධිතෙති පදං පිත්තකොසඋත්තානිපදස්ස විසෙසනං. මහාකොසාටකිකොසසදිසන්ති මහාකොසාටකිස්ස කොසෙන සදිසං. විපල්ලත්ථචිත්තානි විපරීතගතචිත්තා. තන්ති සෙම්හං. නාගබලරක්ඛණ්ණන්ති පාදරෙන සදිසං. යන්ති යංසම්හං. පානභොජනාදිම්හි පෙ අරෙඛාඤ්ඤරිත්වා නිබ්බත්තීති සම්බන්ධෝ. පානභොජනාදි අරඤ්ඤාහරණකාලෙති පදං නිපතන්තෙති පදේ කාලසත්තමී. උදකෙති පදං සෙවාලපණකන්ති පදේ ආධාරෙ. සෙවාලපණකන්ති පදං නිබ්බත්තීති පදේ කත්තා. පතනෙතිපදං ජීජ්ජිත්වානිපදෙ ලකඛණක්කියා. සම්ඡිවානි සම්ඡි සෙම්හෙ මත්ථිතුතෙ ඝනී. තෘතොති උදරතෝ. උද්දඅකොති උග්ගාරෙ. සොව පූරිසොති පදං ආපජ්ජතීතිපදෙ කත්තා. එවං අපෙති දුග්ගන්ධංවාඝසි ඉති ජනෙන වත්තබ්බභාවං ආපජ්ජති. ඝව සෙම්හං වඩ්ඪිත්වා බහලත්තං ආඝන්නං ඝත්තිරුම්හිත්වා නිබ්බත්තීති සම්බන්ධෝ. චව්වකුවිඤාතිපදං පිඛානඵලකන්ති පදෙ සාම්. මනඤසරීරෙපන පුබ්බෘ පුනිබහලෙන ආවාමෙන සදිසෝ හොති. යන්ථඔකාසෙ සොපුබ්බෘ ඝනනිච්චිතෝ නිබ්බත්ත පුබ්බඤ්ච ඔකාසා නාම නිබත්තෝ නඤීති ඉත්ථන්නා.

යතුඅත්‍රපනඣානෙ ලොහිතං ඝණ්ඨඛිත්වා නිබ්බත්තීති සම්බන්ධෝ. ඛාණු පෙ දිඝිතිපදං අභිඝතෙතිපදෙ කත්තා. ඛාණුව කණ්ටකොව පහරණව අග්ගිජ්වාලාව 'ඛාණු පෙ ජ්වාලා'. තෙ ආදයෝ යෙසං තෙ 'ඛාණු පෙ ජ්වාලා දයෝ'. තතුතත්‍රාති තස්මිං තස්මිං ඨානෙ පුබෙඛා නිබ්බත්තීති. තත්ථාති තෙසු චිත්තලොහිතෙසු. නිප්පක්කබහලලොඛාරසවණ්ණන්ති නිපඋකෙන බහලලොඛාරසෙන සදිසං. අවජ්ලොඛාරසවණ්ණන්ති අච්ඡෙන පසන්නෙන ලොඛාරසෙන සදිසං. ඉතරන්ති සංසු

රණලොහිතං. තස්මිංහීති හිසච්චං තස්මිං සහනිවිතලොහිතෙ. සොති සෙදෙ. යත්ථ යස්මිං ඔකාසෙ සො සෙදෙ ලොහිතං විය සදෙ නිඝෙය්‍ය සෙදස්ස ඔකාසොනාම නිබත්ධො නත්‍ථීති සම්බන්ධො. හිසමූලාලව කුමුදනාලව හිසමූලාලකුමුදනාලානි. විසමං ජිනානි විසමච්ජිත්නානි. විසමච්ජිත්නානිව නානි හිසමූලාලනාලානිවාති 'විසම-පෙ-නාලානි'. අඛ්බුල්ගමනතානි උදග්ගමත්තානිව විසමච්ජිත්නාහිසමූලාලකුමුදනාලානිවාති 'අඛ්බුල්ඛ-පෙ-නාලානි'. අඛ්බුල්ගමත්ත-පෙ-නාලානං කලාපො 'අඛ්බුල්ගමත්ත-පෙ-කලාපො.' ත සසානි සෙදස්ස. පුරෙභා ඝිතවසෙනවාති පුරෙභා ඝිතසෙදව සෙනවා. එලිතහළිද්දිවණ්ණොති එලිතා හළිද්දියා සදිසවණ්ණො. ඵපිතාව සා හළිද්දිවාති 'ඵපිතහළිද්දි'. ඵපිතහළිද්දියා විය වණ්ණෙන එතිස්සාති 'ඵපිතහළිද්දිවණ්ණා'. ඵපිතහළිද්දිවණ්ණාව සා දුකූලපිලොතිකාවාති 'ඵපිත-පෙ-පිලොතිකා'. ඵපිතහළිද්දි-පෙ-පිලොතිකාය සදිසං සණ්ඨානං එතිස්සාති 'ඵපිත-පෙ-සණ්ඨානා'. සිනෙහසඞ්ඛාතංපිති සිනෙහොඉති කත්‍වා පිතං මෙදං. මෙදස්ස පරමපෙගුඛජත්තා මුඛනිතෙලඤ්ච ජනානෙව ගණ්හන්ති නාස තෙලාදිනං අත්‍ථාය නගණ්හන්ති සො මෙදෙ නාමාති සම්බන්ධො. නාවෙතන්ති එතංඅත්‍ථං නාව නිඤ්ඨි. සොමනස්සං ජාතං එතෙසන්ති 'සොමනස්සජාතා'. තථාරූපන්ති දෙමනස්ස ජනානසභාවං. ආහරන්තීති පරිභුජන්ති. නෙසං සන්තානං. අඤ්ඤිනිතිපදං අභිඤ්ඤුන්තිතිපදෙ කම්මං. ධුමරජපංසුකාදිතිති පදං අභිඤ්ඤුන්තිතිපදෙ කත්තා. පුරෙභා ඝිතවසෙනාති පුරෙභා ඝිතඅස්සුවසෙනා. නඤානනාලෙතිපදං පරිඛ්ගහන්ත ඉති පදෙ කාලඝත්තම්. විඤුවඤ්ඤු විඤුවොවාති 'ඛිඤුවිඤවො'. සිනෙහො එව ඛිඤුවිඤවො 'සිනෙහඛිඤුවිඤවො'. පරිඛ්ගහන්තොව සො සිනෙහඛිඤුවිඤවොවාති 'පරි-පෙ-විඤවො'. තෙනාසණ්ඨානා. ඛිඤුවිඤරසණ්ඨානාතිපි පාඨො. සොතෙවඤ්ඤා. ඔත්ථතලව ඔත්ථපිඨිව පාදතලව පාදපිඨිව නාසාපුටොව නලාටොව අංසකූටොව 'ඔත්ථතල-පෙ-අංසකූටා'. නාවෙසාති එසාවස්සාවිලිනාවහුවා නාව නිඤ්ඨි. ඌස්මාජාතා. එතෙසං පදෙඝානන්ති උස්මාජාතා. තණ්හානි නෙසු ඔත්ථතලාදිඔකාසෙසු. සංසරතීතිපදෙ ආඛාරෙ. නවෙසාති එසො ඛෙලො. එත්ථ ජිව්හාය සද-පෙ-ඝුභා නවතිඤ්ඨිති. තථාරූපන්ති ඛෙලජනනසභාවං. උණ්හතිත්තිකකටුකලොණම්බිලාදිනංවා තිණ්ඩාරණෙ ජවිහි. උණ්හාව තිත්තිකාව කටුකාව ලොණ

ච අම්බිලම ‘උණ්හ…පෙ…ලොණම්බිලානි’. නෙසන්ති සත්තානං. අනිලායනීති විසාවමාපජ්ජති. අගිලායනීපි පාඨො. සොගෙවත්ථො. කස්මිං දෙවා වන්ථුස්මිං. අග්ගජීවිභාගව යී තො එසො බෙලො. පුථුකාංවාති හස්ජිතහත්තං. පුථුකංවා ථා ණ්ඩුලංවා ඛාදනීයන්ති පදභාජනං නෙමෙතුත්ති පදෙ කම්මං. අ ඤ්ඤංවාති විසද්දෙ ඛාදනීයංවාති යොජෙතබ්බා. නදිපුලිනෙ තිපදං ඛහංඉතිපදෙ ආධාරෙ. නදියං වාලුකාගතන්ති අත්ථො. ආගච්ඡතෙතාවාති ආගච්ඡන්තො එව බෙලො. නවෙසානි එ සා සිංහාණිකා එත්ථ නාසපුටෙ…පෙ…නව නිඛීනි. පදු මිං එතස්මිං ගච්ඡතීති ‘පදුමිනී’. පදුමිනියා පත්තං ‘පදුමිනිපත් තං’. හෙට්ඨාතිපදං විජ්ජොත්‍යතිපදෙ ආධාරෙ. දධිමත්ථුති දධි මණ්ඩං. අමසියතීති ‘මන්ථූ’. දධිඑව මන්ථූ ‘දධිමන්ථූ’. විසභා ගාහාරඋතුවෙතාවාති පදං සප්පාතෙති පදෙ තතියාවිසෙසනං. ධාතූනං ඛොභො චලනං ‘ධාතුඛොභො’. සප්පාතො ධාතුඛෝ භො එතෙසං සත්තානන්ති ‘සප්පාතධාතුඛොභා’. අත්තොසිත තොතිපදං ගළිතවානිපදෙ අපාදානං. මන්ථඤ්ඣගන්තිපදං ගලි තවානිපදෙ කම්මං. තාලුමත්ථකච්චිරෙනාති තාලස්ස මත්ථකෙ චිරෙන. කණ්ණාරනියාසවණ්ණාති කණ්ණාරස්ස නියාසෙන සදිසවණ්ණා. අජ්ඣභවිත්ථති විලිම්පනාභිච්චං. යස්සවෙසාති යස්සව ජනස්ස එසාලසිකාමඤ්ඤොහොති තස්ස ජනස්ස අවිධීනානි කථකථායන්ති කථනාසද්දං කරොන්ති. අච්ඡරසද්දංකරොන් තොවිය ජනො චරති. ගත්තානීති සරීරානි. මාසඛාරොදකව ණ්ණන්ති මාසස්ස ඛාරොදකෙන සදිසවණ්ණං. අධොමුඛොභූතවා ඨපිතො ‘අධොමුඛඨපිතො’. අධොමුඛඨපිතොව සො උ දකකුම්භොවාති තථා. අධොමුඛඨපිතඋදකකුම්භස්ස අන්තරං ‘අධො…පෙ… අන්තරං’. අධොමුඛඨපිත උදකකුම්භන්ත රෙගතං නීතං උදකං‘අධොමුඛ…පෙ…අන්තරගතඋදකං.’ තෙන සදිසසණ්ඨානං. වජ්ඣති අච්ඡාදියතීති ‘වජ්ඣි’. යත්ථාති යස්මිං ඔකාසෙ. මුත්තං පච්චතීති සම්බන්ධො. රඤ්ඤොවෙති ජ්ජරසවෙ. අස්සාති වඤ්ඣිකාඋස්ස. නවස්සාති අස්ස මුත්ත සස. යම්හි ඔකාසෙ මුත්තස්සමුත්තෙනහරිතෙ මයං සස්සාවං කරොම ඉති එවං සත්තානං ආයූහනං ඛ්‍යාවහරණංහොති සො ඔකාසො අජ්ඣි නාමාති සම්බන්ධො. ඉථාවුත්තං මනසිකරණං කිං පයොජනන්ති මනසිකත්වා ආහ එවංහීති ආදි. ඝිසව්වං. එවං චුත්තනයෙන වචනපෙත්වා මනසිකරොතො යොගිස්සාති සම්බන්ධො. නාසෙනාතිපදං මනසිකරොතොති පදෙ තතියා විසෙසනං. වණ්ණ…පෙ…වසෙනාති පදං පවඩ්ඪති ප

දෙ තනියා විසෙසනං. පණ්ණත්තිසමනික්කම්මවසෙනාති පදං කායං ඔලොකෙත්වාසාති පදෙ තනියාවිසෙසනං. කු සුමානන්ති නිඛාරණෙ ඡසී. අපුඛ්බාපරිගම්වාති අපුඛ්බාපරභාවං ඉව. නෙධම්මානි කෙසාදිසභාවා. තෙන කාරණෙන මනසිකාරපෙඤ්ඤථානං ඨං ආදිඤම්භස්සපෙ නිඤ්ඤිති වචනං ආවරිගෙහි වුත්තං. ගන්ධාති පදං ආහ ච්වාති පදෙ පුඛ්බකාලනිද්දා. සවෙපන ගොගාවවරෝ බහිඛාපි ආරම්මණෙ මනසිකාරං. උපසංහරතීති පවහෙතති. අථ තදු අස්ස යොගාවචරස්ස කෙසාදිසු සඛ්බකොඨාසෙසු. එවන්ති වුත්තානයෙන. මනුස්සසරිරවිඤ්ඤාදගොති පදං උපසිහන්තිති පදෙ කත්තා. තෙඡිච්ති මනුස්සසරිරවිඤ්ඤාදීහි. අරෙඛාහරිය මානන්තිපදෙ කත්තා. පානහොජනාදිහිතිපදං උපසිහාතිපදෙ කහතා. අථස්සාති තදුකාලෙ අස්ස යොගාවචරස්ස. උපපජ්ජතිති පදෙ සම්පදුනං. අනුපුඛ්බවුවනාදිවසෙනාති පදං කරොතොති පදෙ තනියාවිසෙසනං. තස්සාති නෙසු වණ්ණඛණාදිවසෙන පටික්කූලවසෙනාව උපසිහාතොසු නිඛාරණං. කෙසාදිනන්තිපදං උපසිහාතන්ති පදෙ සම්බන්ධො. නන්ති පටිභාගනිමිත්තං. තකකාගහනන්ති තක්කෙනා ආහතං තක්කෙනා පරිවිජිත්තං. චිත කකාගහනන්ති පදං පුරිමස්ස වෙවචනං. පුඛ්බභාගෙති පඨමජ්ඣා නස්ස පුඛ්බකාලෙ ආරම්මණස්සපන පටික්කූලසහා සොමනස්සං කස්මා උපජ්ජති මනාසිකහා ආහ පටික්කූලෙවාති. ආදිසද්දෙ අරුවිසුවනතොා වසද්දෙ වාක්‍යාරමෙහා. ආනිසංසඤ්ඤං පසසති සිලෙනාති 'ආනිසංසදස්සාවී'. ආනිසංසදස්සාවිස්ස භාවො 'ආනි පෙ දස්සාවිතා'. එකො අත්තා සහාවොති 'එකත්තං.' එකත්තව නං ආරම්මණමාති 'එකත්තාරම්මණං'. එකත්තාරම්ම ණස්ස බලං 'එක පෙ ලං'. තන්ති සොමනස්සං. එත්ථාති පටික්කූලාරම්මණෙ. ඉදංගීති ආදි දල්ගීකරණං. එත්ථාති පටික්කූලාරම්මණෙ. නවිතක්කසමනික්කමෙනාති පදං එව සද්දස්ස ඵලං. විතෙතකග්ගතා විතක්කසමනික්කමෙන නාඵප්පජ්ජති. සමථවසෙන සමථපටිබඛෙන. කම්මඨානස්ස කථා 'කම්මඨානකථා'. අච්සෙසතොතිපදං වෙදිතබ්බාතිපදෙ තතියා විසෙසනං. පටික්කූලවණ්ණධාතුවිසෙසං අකත්වාති අත්ථො. එවන්ති කම්මඨානකථා එවං වුච්චමානනයෙන පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බා. ඉදංගීති ආදිවිත්ථාරෙ. භාවෙතුකාමෙන ගොගිනා නි පදං නානබ්බාතිපදෙ කහතා. සොඛෙට්ඨා සොඛෙට්ඨාති වාවෙ ඨාවවෙට්ඨා. එකෙකකොඨාසෙති පදං කානබ්බාතිපදෙ ආ ඛාරෙ. අයං කොඨාසො එතං සරික්ඛකො එතෙන කොඨාසෙ

හා සදිසෝ ඉති මහාසිකත්ථෝ තිවිධෙන චක්ඛමාතෙන අනුලෝමා
දිනා සජ්ඣායොකාතබ්බෝ. එතෙන සරික්ඛකෝ 'එතංසරික්ඛ
කෝ'. පුබ්බෙ නිග්ගහිතාගමෝ. තතොති අඩ්ඪමාසතොපරං.
දසපීති තවපචිකවක්කපචකන්ති දස. පප්ඵාසපචකාදිසුපීති නි
ඛාරණෙ හුම්මං. තතොති අඩ්මාසතොපරං. පඤ්චදසපීති තවප
චිකා වක්කපචක පප්ඵාසපචකන්ති පඤ්චදස. මත්ථලුඞ්ගපංචකන්
ති අත්තනං අත්තගුණං උදරියං කරිසං මත්ථලුඞ්ගන්ති මත්ථලුඞ්ග
පංචකං. විසතිකොට්ඨාසෙති තවපංචකං වක්කපංචකං පප්ඵාස
පංචකං මත්ථලුඞ්ගපංචකන්ති විසති. තත්ථාති තෙසු මත්තිංසකෙ
ට්ඨාසෙසු. උග්ගණ්හනත්ථාසෙවාති පදෙ ආඛාරෙ. තෙනාති
කොට්ඨාසානඋපඨිහන්ති ඉති මනසිකත්ථා විරියං තෙනා භික්ඛූනා
නාවිසජ්ජෙතබ්බං. තෙනාති තෙන භික්ඛූනා. තතො ඡමාසතො
පරංපි සජ්ඣායොකාතබ්බෝ එව. නොචඛොති ඡමාසෙ අපරිවි
ජිත්වා සජ්ඣායෝ භික්ඛූනා නොචඛෝ කාතබ්බෝ. ඡමාසෙ
පරිවිජිත්වාවසජ්ඣායෝ භික්ඛූනා කාතබ්බෝ. ලක්ඛණන්ති
ධාතුපටික්කූලසඛ්ඛාත ලක්ඛණං. නියමෙත්වා කථිතෙ කොදෙ
සො ඉති පුච්ඡාභිඤා. සම්පත්තියංපීති පිසද්දෙ විපත්තිං අපෙක්
ඛති. විපත්තිසඤ්ඤුඅපජ්ජනන්ති විපත්ති ඉති සඤ්ඤුය අපජ්ජ
නං. සවෙඡීති ආදි විත්ථාරෙ. තථාති වණ්ණවසෙන. අථෙසා
නි තදූ එසෝ භික්ඛු ඉදං කම්මට්ඨානං නඉදං විලක්ඛණං ඉති ස
ඤ්ඤීහොති. සඤ්ඤු එතස්ස අත්ථි 'සඤ්ඤී'. එසොපන භික්ඛු
කිං සඤ්ඤී හොතිති ආචරියෙන ----- පෙ ----- ගණ්හාඡීති. න
ථාති පටික්කූලවසෙන. තථාති ධාතුවසෙන. එසෝ භික්ඛු කි
න්තිපන ආචරියෙන වත්තබ්බෝ ඉති පුච්ඡා. අථානෙනානි න
ථා අනෙන භික්ඛූනා. ආචරියෙන ----- පෙ ----- නාවිසංවාදෙන
බඛන්ති එතං කම්මට්ඨානංවිය අකම්මට්ඨානං විලක්ඛණං විරුඛල
ක්ඛණං ඉති එවං ආචරියෙන නාවිසංවාදෙතබ්බං. කතපුඛඛන්ති
පුබ්බකාලෙ කතං. අපරස්සාති අඤ්ඤස්ස භික්ඛුස්ස. අජ්ඣුපෙති
ජනෙන පවෙසෙතුං අයුත්තා. ධාතුතො උපඨහන්ති නීදිසංඛු
ඛා උපඨාති ඉති පුච්ඡා. කුණ්ඨතිණකානීති ඛුද්දකතිණානි. *ද
ඛ්බිසකෙති විණාදණ්ඩං පරියොසඛං. ඡම්මං දබ්බිසකෙ පරි
යොනඛං අල්ලගොවම්මං විය. තස්මිං. සුනකාරඛරන්ති ඛසා
පඤ්චිනාගෙඛං. තත්ථාති කෙසාදිධාතූසු. ඉධාති සාසනෙ. පටිපා
ටියා අට්ඨි ස්නායූනි කොටියානි පටිපාටියාඅට්ඨිනිකොටියා ඨපිතා
නීති අත්ථෝ. අතොකසන්නිසින්නොති යෙ අට්ඨුපෙත්වා අනොකෙ

*"විණබ්බිසකෙ" 'පුප්ඵසකෙ' සිහලඅට්ඨකථා. "විණපම්පිබ්බ
කෙ" මරම්ම.

හි සන්ධිහි නියමිතොති සම්බන්ධො. සො අසීසුපෝ කෙනාවී න බන්ධො. සො අසීසුපෝ නහාරුහි කත්තුභූතෙහි ජරාය වොදි තො. නහාරුහිනිපදං වොදිතොති පදෙ කත්තා. ජරායානිප දං වොදිතොනිපදෙ තතියාවිසෙසනං. ජරාහිවුඛගමනෙනාති අත්ථො. පරිග්ගණ්හන්තස්සාති මනසිකාරෙ ව්‍යාරෙන්තස්ස ඥාණාභතපෙනා පරිච්ජින්නා. උපාදුරුපං මහාභූතෙනා පරිච්ජි නනං. ඉතිනි එවං රූපාරූපං පරිග්ගහෙතබ්බං. රූපාරූපං පම ඛන්ධා හොන්ති. ඛන්ධාගතානධාතුවසෙනාති පදං විභත්ථපෙ තිති පදෙ තතියාවිසෙසනං. ඛන්ධාගතානධාතුපටිබඛෙනාති අ ත්ථො. හොති සො භික්ඛු. වචඤ්ඤාපෙඩා විතරතිනි සම්බන්ධො. අස්සාති රූපස්ස. තස්සාති රූපස්ස. පච්චයසමුප්පන්නානධම්මාති පච්චයෙහි උප්පන්නධම්මා. නහොති පච්චය පච්චයුප්පන්නධ මෙහි. විතරතිති අතික්කමති. භික්ඛුස්සාති කත්තරි සාමි. භි ක්ඛුනාති අත්ථො. ඔතිණ්ණලඛාති පදවසෙ කත්තා. ගත්තඛා උපසජ්ජිතබ්බාති 'ගති'. නියතාගති 'නියතගති'. ගමනං 'ගති'. නියතියා නියතාගති එතස්සාති 'නියතගති' 'නියතගතිකො'. තථාරූපන්ති තථාසඛාවං විපස්සනාඤ අනුරූපං. තෙනා භික්ඛු නා කම්මට්ඨානං මෙ නාඋපට්ඨාති ඉති මනසිකන්වා කම්මට්ඨානං වි ස්සජෙත්වා නනිසිදිතබ්බං. ඉච්චස්සාති ඉති එවං අස්ස භික්ඛු ස්ස. කදුපන කොඩ්ඨසා පගුණා නාමහොති ඉති සුවිඥා. අථ ස්සාති තදු අස්ස භික්ඛුස්ස උපට්ඨහන්තීති පදෙ සම්පදනං. ව තතිංසවණ්ණානං පුප්ඵානන්ති නිඛාරණෙ ඡට්ඨි. පවික්කම්ත්වා නි නිවත්තෙත්වා තිරච්ඡානගතමනුස්සා කොඩ්ඨසා ඉව උපට්ඨහන් ති. තිසු මුඛෙසුති වණ්ණපවිකාකුලසුඤතසඛ්ඛාතෙසු තිසු මු ඛෙසු එකෙනාවණ්ණාදිනා මුඛෙනා සො භික්ඛු නිලෙසෙහි විමු විච්ඡිස්සති. යතොයතොති කුම්භස්ස පූරිමපස්සාදිතො යතො ය තො ඨානතො. අයං එත්තකො යථා වුත්තෙනාකාරෙන පගු ණො කොඩ්ඨසො උග්ගහසන්ධිනාම. උග්ගහණං වණ්ණාදි වසෙන කම්මට්ඨානස්ස උපට්ඨානං උග්ගහො. සන්ධියති සම්බජ් ඣති එත්ථාති 'සන්ධි'. උග්ගහො එව සන්ධි 'උග්ගහසන්ධි'. නෙනාති යොගිනා. වසිතබ්බන්ති පදෙ කත්තා. ඉච්චෙතන්ති සප්පායාවාසෙ වසනං කුසලං සුභූරං. නොචෙති සො ආවුසො ස පපායො නොවෙ හොති. නහොති සප්පායාවාසෙ වසන්කාල තො පරං. එකන්තරිකා කම්මට්ඨානං මනසිකාතබ්බං. අනුපුබ්බ තො මනසිකාරෙ ගුණං දස්සෙන්තො අනුපුබ්බතො මනසිකාරෙ නෙත්‍යාදි ආදිමාහ. පාසාදුනිසංස අනුභවනපුරිසොවියාති පා සාදෙ ඵලස්ස අනුභවනපුරිසොවිය. කම්මට්ඨානතොව පාසාදුනි

සංසඳිසෙවාති එත්ථ වසද්දවයං අක්ඛුමක්ඛුං පෙක්ඛං. අතිසි
සතෝ කම්මට්ඨානස්ස මනසිකරණෙ දෙසං ඤුපෙත්තො අතිසිස
තොති ආදිමාහ. තත්ථානි අතිසිසතො මනසිකරණෙ. වුතතම
ත්ථං උපමාය පාකටතරංකරොන්තො යථාහීති ආදිමාහ. වාලිත
ලන්ති වාලිකමෙව. වාලිකතලන්තිපි පාඨො. වනපොක්ඛර
ණීන්ති වනෙ විප්පමාණපොක්ඛරණී. නොසප්පායං කාතුං
නවට්ටතීති නො කාතුන්ති ආදිවචනං උපමාය සාධෙන්තො යථා
හීති ආදිමාහ. එතං පතිමුඛධොවනාදිකම්මස්ස සුඛං නවට්ටෙ
ය්‍ය ඉදමෙව කම්මට්ඨානං භික්ඛුනා එකන්තෙන නොකාතුං න
වට්ටතීති. ගාහෙතුන්ති ලහිතුන්ති අධිප්පායො. අත්ථකුම්භෙතිද
සම්මණං එසො කුම්භොනාම. "සියාකුම්භො දසම්මණ"න්ති අ
භිධානපදීපිකා. තෙනාහ තෙන පූරිසෙන. පටිජග්ගිතබ්බන්
ති පදෙ කත්තා. තත්‍රෙවාති තස්මිංයෙව වත්තිංස කුම්භදාසක
ඛෙත්තෙ. කසනවප්පනනිද්දෙසනාදිනීති කසන වප්පන උද
කගහණාදිනි. තදෙවස්සාති තං එවං වත්තිංසකුම්භදාසකඛෙ
ත්තං අස්සපුරිසස්ස. උඤ්ඤාකදාසන්ති උඤ්ඤාකදාසබ්බබඤ්ඤං.
උප්පජ්ජතීති 'උඤ්ඤාකං'. ඒ හිඛෙත්තෙහි දාතබ්බන්ති 'දාසං'.
බඤ්ඤං උඤ්ඤාකඤ්ච තං දාසඤාති 'උඤ්ඤාකදාසං'. ඡබ්බෙභාපිනි
පිසද්දෙ මුඛධොවනාදිකම්මස්ස අජ්ඣඩ්ඩනං අපෙක්ඛති. එතෙ
වානි කම්මට්ඨානෙ. අප්පාසෙවෙවා. ඉතිනි එවං එත්තාවතාව
වතොනා-----පෙ-----නාම භගවතා කථිතා. විකොපෙ'ඝති
කොදෙසොති ආහ කම්මට්ඨානං ඡිතිආදි. ගච්ඡත්තෙති පදං
ලක්ඛණත්‍රියා. වුත්තවචනං උපමාය සාධෙන්තො යථාති ආදි
මාහ. සහස්සුඩාරන්ති සහස්ස වඩ්ඩිතං ඉණං. උඩ්රිතබ්බොති
'උඩාරෙ'. සහස්සෙන වඩ්ඩිතො උඩාරෙ 'සහස්සුඩාරෙ'. වඩ්
ඩිති වඩ්ඩන ඉණං. කුම්භිලොව මකරොව ගාහොව 'කුම්භිල
මකරගාහා'. කුම්භිලමකරගාහෙහි රක්ඛා 'කුම්භිල-----පෙ
-----රක්ඛා'. සමුඨානං උප්පජ්ජනං 'සමුඨො'. කුම්භිලමකරගා
හරක්ඛාසමුඨා එතිස්සාඤත්තදරයාති 'කුම්භිලමකරගාහසමුඨා'.
තස්සාති කුම්භිලස්ස. සමුඨායගම්භිරඤත්තදරයාති පදං උපරිති
පදෙසාම. අත්ථතන්ති ඨපිතං. එකපදිකදණ්ඩකසෙතුන්ති
එකපදෙන පවිපජ්ජිතබ්බං දණ්ඩසඞ්ඛාතං සෙතුං. කුම්භිලාදි
භත්තන්ති කුම්භිලානං භොජනං. තත්‍රාති යථාහීති ආදිවචනෙ.
ඕ සද්දෙ විත්ථාරජොතකො. එසාති එවං මනසිකරොන්තො
ති ආදිවචනෙ. තදෙවාති පුබ්බෙවුත්තූපමා. උපමා සංසඳ
නං දස්සෙන්තො සහස්සුඩාරන්ති ආදිමාහ. සංවිධායාති සඤා.
ධාතුපත්ථඩ්කායන්ති ධාතූනා උපත්ථඩ්කායං. කෙසාලොමාති

පණ්ණත්ති පෙ පටික්කූලංඉති එවං පණ්ණත්ති භික්ඛූ නා පඤ්පෙතබ්බං. පණ්ණත්ති පඤ්මංයෙව පෙ නඵප ච්ඣති. යාවඣන්තකං කාලං. පණ්ණත්ති භික්ඛූනා. නච්ඡජ් පේතබ්බා. ඔදෑ කෙසාලෝමාති පණ්ණත්ති උපච්ඣානි තදු පෙ පටික්කූලන්ති එවං භික්ඛූනා කාතබ්බා. තවපඨකස්ම්ං ගිති ආදිච්ඣාරෝ. සෙසෙසුප්ති වක්කපඨකාදිසු. යංයං පටික් කූලං ලබ්භති තස්ස තස්ස පටික්කූලස්ස වසෙන පටිබඬෙන පන පෙ භික්ඛූනා පවත්තෙතබ්බා. තත්ථානි කෙසාදිකෙ ච්ඣාසෙසු නිඬාරණං. සුභනිමිත්තන්ති සුභාරම්මණං. රාගඣා නිඣන්ති රාගඣස්ස උප්පජ්ජනකාරණං. රජ්ජනඨානෙ පටික්කූ ලන්ති එවං අප්පනාං චිත්තස්ස පවිසනං පාපෙති. තඤ්ඣානි රජ්ජ නට්ඨානෙ තවපඨකෙ. අප්පනාපත්තිතොති පදෙ ඉඛාරෝ. පරතොති පරෙසු කොට්ඨාසෙසු. තත්ථානි අයංපන භික්ඛූනි ආදි ච්චනෙ. ඨාඃගිති ආදිච්ඣාරෝ. සතසහස්සුට්ඨානාකන්ති ස තසහස්සානං ඛනානං උප්පජ්ජනට්ඨානං. තඤ්ඣානි තස්ම්ං ගා මෙ. තෙදූති වොරෙසු. නෙසන්ති පඨවොරජේට්ඨකානං. තෙදූති වොරෙසු. ඛත්තග්ගහස්සාති ආදිඋපමාසංසඳනං. සා පෙක්ඛෙනාති රජ්ජනොසඣ යාවලෝමා පටික්කූලතෝ නඵප ට්ඨහන්ති තාව පෙ භික්ඛූනා මනාසිකාතබ්බං. ත ත්‍රාති තස්ම්ං කෙසෙසාපෙක්ඛෙන ඡුඩාති ආදිවචනෙ. ජ්ලූකා ති රත්තපා. ජඨකානිපි අත්ථි. එවං වුත්තනයෙන මනසිකා රං පවත්තෙන්තෙන භික්ඛූනා අප්පනාහොති වුත්තං පෙ කොසල්ලං සම්පාදෙතබ්බං. ඉදංගිති ආදිච්ඣාරෝ. අ ප්පනාකම්මට්ඨානන්ති අප්පනාඝකම්ඪට්ඨානං. කරොත්තඣා ති පදෙ කම්මං. අප්පනං පාපුණාතිති ආරම්මණභාවෙන අප්ප නං පාපුණාති. පඤ්මංයෙව තාවඅනුක්කමෙන ඉදං අප්පනාක ම්මට්ඨානං නඵපට්ඨානි. අනමතඣඣස්මිඤ්ඣිති ආදිදල්ඣිකර ණං. සංසාරවට්ටෙති සංසාරවට්ටෙඑව. සංසාරවට්ටෙතිපි අ ත්ථි. චිත්තන්ති පදං පතිට්ඨානිති පදෙ කත්තා. කෙසාඉති ආව ජ්ජිතමත්තෙසති. සජ්ඣායසොතානුසාරෙනාති සජ්ඣායසෝ තස්ස අනුඝමනෙන. තෙනාති භික්ඛූනා. පාපෙතබ්ඛානි ප දෙ කත්තා. තත්ථ තඵථානි තස්ම්ං තස්ම්ං කොට්ඨාසෙ. ත ත්ථානි තස්ම්ං අනාමතඣඣස්මින්ති ආදිවචනෙ. අපිච අපරොන ඉඃ. එත්ථ තාලවනමක්කටොපමෙ එවංපි වුච්චමානානයෙ න යොජනා පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බා. අපිඝද්දෙ ඔච්ඣාවුත් තතාලවනමක්කටොපමෙ වුත්තයොජනං අපෙක්ඛති. එත් තිංසඣාලකස්මිංඉති ආදිච්ඣාරෝ. තන්ති මක්කටං. තත්ථ

ති පරියත්තනාලෙ. සොති මක්කතෝ. තත්ථානි තස්මිං වත්
තිංසතාලකස්මින්ති ආදිවචනෙ උපමාසංසන්දනං වෙදිතබ්බං.
තස්මින්ති කොට්ඨාසෙ. තත්ථානි උපසිතකොට්ඨාසෙ. සමත්
තාහරිතබ්බන්ති සමංආහරිතබ්බං මනසිකාතබ්බං. තක්කාහ
තන්ති ගහෙකන ආහතනං. පරිච්ජිතනං ඉච්ජිතබ්බන්ති එවංස
බ්බං වචනං හෙට්ඨාවුත්තසදිසමෙව. ගහිතෙගහිත පඤ්ඤා
වත්ථූන්ති ගහෙ ගහිතංපඤ්ඤාගණ්හත්ථූ. පකතිකමෙවාති පාකති
කමෙව. විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තගහෙ ගහිතපඤ්ඤාවත්ථූඉධාග
රිහා වත්තබ්බන්ති අධිප්පායො. අස්සාති අස්සපරස්ස. එක
න්තෙන අත්තනොකායො අධිපෙතොනි එකන්තෙන පරසෙ
වකායොනාම අධිප්පෙතො යස්මා තස්මා අත්ථිකායෙති ඉදං වච
නං භගවතා වුත්තන්ති යොජනා. එළපනාති පරකායෙසු නි
ඛාරණං. දහසුඅසුහෙසුඅපනා උපචාරසඛ්ඛාතං එතං උභයම්
පි නනුව ජායතීති චුච්ඡා. තානිහිති හි සච්චං. තානිදහාසුභානි.
තත්ථානි දහසුඅසුහෙසු. ඉදං පනාති පරස්සජීවමානසඤ්ඤරීරං.
නෙනෙවෙත්ථාති තස්මාඑව උපාදිණ්ණකපක්ඛෙ ඨිතෙ එත්ථප
රස්ස ජීවමානකසරීරෙපනවිරස්සං ජීවමානකසරීරෙනොතීති ආ
ඝ අසුභානුපස්සනා සඤ්ඤාතාපනාති ආදිං. පරස්සජීවමානකස
රීරෙ විපස්සනාහොතීති සම්බන්ධො. ඉමස්මිං පඤ්ඩෙ ඉමස්මිංකා
යානුපස්සනාපරිච්ඡෙදෙ නිංවචනං භගවතා කථිතං ඉති ඤච්ඡා.
සමථොව විපස්සනාව 'සමථවිපස්සනා'. එත්ථානි කෙසාදිසු. එ
වං වුච්චමානනයෙන. එතෙසංහීනිආදි විත්ථාරෙ හි සච්චං.
එතෙසං කෙසාදිනං. නිමිත්තතොපෙ ලක්ඛණතො
ච විනිච්ඡයො පඤ්ඩිතෙන විඤ්ඤුයෙනාති යොජනා. තත්ථානි
නිමිත්තතොනි ආදිපදෙසු නිධාරණං. නිමිත්තතොනි පදෙ වි
නිච්ඡයො. යෙසං නිමිත්තානං වසෙන පටිඛණෙන පරිගණ්හ
හි විචාරෙති. යෙසංලක්ඛණානං වසෙන මනසිකරොති. යා
සං ධාතූනං වසෙන පරිගණ්හති යාසං සුඤ්ඤතානං වසෙන වි
පස්සති. එත්ථානි කෙසාදිසු. අජ්ඣත්තාදිභෙදතොනි පදං
නිවිධෙනාති පදෙ තණ්හාවිසෙසනං. තත්ථානි අනුපස්සති ආදි
වචනෙ වුත්තන්ති පදෙ ආධාරෙ. තන්ති අනුපස්සනා. තත්
ථානි පඤ්ඤුති ආදිපදෙසු නිධාරණං. අපිච අපරො නයො. ආ
සෙවනවසෙන ආදිම්හි සෙවනවසෙන උපෙතො භාවනාවසෙ
න වඩ්ඪනාවසෙන සුට්ඨුපෙතොඉති තස්මා සමුපෙතො. එත්ථා
ති උපෙතොනි ආදිපදෙසු. විහරතීති පදෙනි පදං අකත්වාතිප
දෙ ආධාරෙ. අධිඤානි එත්ථානි 'අධිඤානා'. පුග්ගලස්ස අධිඤා
නා 'පුග්ගලාධිඤානා'. තස්සාති ඉරියතීති ආදිපදස්ස. ඉරියා

පථානන්ති නිඛාරණං. කායසඞ්ඛාරෙනාති කායසඞ්ඛාතසඞ්ඛාරෙන. අස්සාති අත්තනෝ භික්ඛුනෝ. පඞ්ගමනන්ති පදෙ කත්තා. වත්ථුපරිඤ්ඤායාති පදං අප්පවත්තනිතිපදෙ තතියා විසෙසනං. අභිප්පඤ්ඤාදෙමනාස්සා වසන්ති එත්ථකා යෙති 'වත්ථූ'. පරිඤ්ඤානං 'පරිඤ්ඤූ'. වත්ථූස්ස පරිඤ්ඤූ 'වත්ථුපරිඤ්ඤූ'. අප්පවත්තිවූපසමවසෙනාති අප්පවත්තියා වූපසමවසෙන. අභිප්පඤ්ඤාදෙමනාස්සා යථායෙන පකාරෙන පුනානඅන්වාස්සවන්ති එවං පකාරෙනා. විගතො අත්තෝ එතෙසං අභිප්පඤ්ඤාදෙමනාස්සානන්ති 'විගතත්තා'. එවං හුතිකානන්ති අත්ථෝ. විගතන්තිගතානිපි පාඨෝ. එවං සතිවිගතන්තිභාවංගතානි අත්ථෝ ගහෙතබ්බෝ. එත්ථවානි කායානුපස්සනානිද්දෙසෙ වුත්තන්ති පදෙ ආඛරෝ.

අනුපස්සනා කම්මට්ඨානං භගවතා වුත්තං. කම්මට්ඨානෙ විභාගෙන කම්මට්ඨානිකස්ස භික්ඛුස්ස කායස්ස පරිහරණං වුත්තං. ආතාපෙන සම්මප්පධානං වුත්තං. සතිසම්පජඤ්ඤෙන කම්ම පෙ පාඨෝ පෙ භාවනාඵලං භාවනාඵලං භගවතා වුත්තං ඉතිසත්තතිඨානං පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බං. විසෙසාධිගමෝ නිට්ඨති එත්ථාති 'ඨානං'. කම්මංඑව ඨානං 'කම්මට්ඨානං'. කම්මෙවඨානං භාවනාරම්භො 'කම්මට්ඨානං'. අනුපස්සනාඑව කම්මට්ඨානං අනුපස්සනාකම්මට්ඨානන්ති විභාරනයො කාතබ්බෝ. තෙනාවුත්තං ඨිකායං තඑඅනුපස්සනාති. අනුවත්තස්ස කම්මට්ඨානං වුත්තං කම්මට්ඨානවිභාරෙන කම්මට්ඨානිකස්සාති පොරාණකපාඨෙන භවිතබ්බං. තෙනාවුත්තං. ඨිකායං තඑඅනුපස්සනාති, ආඝ අනුපස්සනාකම්මට්ඨානං වුත්තන්ති. ඉදානිපන එත්ථව අනුපස්සනායඤ කම්මට්ඨානවිභාරෙන කම්මට්ඨානිකස්සාති අට්ඨකථාපාඨොදිස්සති තස්සාඝමත්ථෝ. අනුපස්සනා යකම්මට්ඨානවිභාරෙනාති කම්මට්ඨානිකස්ස කම්මට්ඨානෙ නියුත්තස්සභික්ඛුස්ස කායපරිහරණං කායස්සපරිහරණං. පෙ භගවතා වුත්තන්ති. අනුපස්සනායාති පදං කම්මට්ඨානවිභාරෙනාති පදස්ස විසෙසනං. විහරති එත්ථාති 'විහාරෝ'. කම්මට්ඨානසඞ්ඛාතො විහාරෝ 'කම්මට්ඨානවිභාරෝ'. අථවා. අනුපස්සනායාති පදං වුත්තන්ති පදෙ කරණං. කම්මට්ඨානවිභාරෙනාතිපදං පරිහරණන්ති පදෙ තතියාවිසෙසනං. විහරණං 'විහාරෝ'. කම්මට්ඨානෙන විහාරෝ 'කම්මට්ඨානවිභාරෝ'.

කායානුපස්සනා නිද්දෙසෝ.

සුඛාවෙදනංවෙදියමානොති ආදිසුපනා විනිවජ්ඣොවෙදිතබ්බා,

තත්ථාති තස්මිං වේදනානුපස්සනානිද්දෙසෙ නවුත්තන්ති පදෙ
ආධාරෙ. කාමන්ති නිවාපි. ජානන්ති නපනෙතන්ති එතං සු
ඛංවෙදනං වෙදියාමීති ජානාතීති වචනං නාවුත්තං. කස්මාප
නෙවරූපං ජානනං සන්ධායනවුත්තන්ති ආහ එවරූපංහීති ආ
දිං. සත්තූපලද්ධීන්ති සත්තොති උපලභනංජානනං. සත්තා
සඤ්ඤත්ති සත්තොති සඤානනං. ඉදංහීතිආදි දල්හීකරණං. ති
සච්චං. ඉදංසුඛංවෙදනං වෙදයිස්සාමීති පජානාතීති වචනං. වු
ත්තන්ති පදෙ කම්මං. සම්පජානස්ස වෙදියනං 'සම්පජානාවෙ
දියනං'. තත්ථාති කොවෙදියතීති ආදිපදෙසු. සුඛාදයොවසත්
ති එත්ථාති 'වත්ථූ'. ආහුඅාරමත්ති එත්ථාති 'ආරම්මණං'. ව
ත්ථූ ආරම්මණා එසාති 'වත්ථුආරම්මණා'. වසද්දෙ වාක්‍යාරම්
භො. පනා සද්දෙ විසෙසත්ථෝ. එසාති එසොභික්ඛු. වෙද
නාපවත්ති වෙදනාය පවත්තිං උපාදාය නිස්සාය වොහාරමත්තං
වචනමත්තංහොති. එසොභික්ඛු. චිත්තලපබ්බතෙති ලඛකා
දිපෙ රොහනජනපදෙ චිත්තලපබ්බතෙ. නිඤ්ඤත්තොති සද්
දංකරොතෙතා. තන්ති ථෙරං. එවං-පෙ-වචනතිනොති
වචනිතු භන්තෙති දහරොආහ. අහං අධිවාසෙමි ආවුසොති ථෙ
රොආහ. අධිවාසනා භන්තෙ සෙය්‍යා සුඤරොති දහරොආහ.
වචනාවුසො වචනිආවුසො. එත්තකා-පෙ-ඉති එවං
ථෙරෝ දහරස්ස දස්සෙසි. රූපපරිගහහො අරූපපරිගහහො ඉ
තිපි එතදෙව කම්මඨානවසං පණ්ඩිතෙන වුච්චති. තත්ථාති වි
සු කම්මට්ඨානෙසු. තදුභයම්පිති සඛ්ඛෙපවිත්ථාරමනසිකාරව
සෙන චතුධාතුවවත්ථානඤ්ඣානං උභයම්පි. විසුද්ධිමග්ගෙ-
පෙ-මයා දස්සිතමෙව. එකවිවස්සගීතිආදි විස්සජ්ජනං. ති
සච්චං. එකවිවස්සගික්ඛුස්ස පාකටොහොති. රූපකම්මට්ඨා
නෙති පදං පරිගහඝිතෙති පදෙ ලක්ඛණවන්තං. පරිග්ගහි
තෙති පදං හොතීති පදෙ ලක්ඛණක්‍රියා. තස්මිං ආරම්මණෙති
කම්මට්ඨානභූතෙ ආරම්මණෙ. සොපිති භික්ඛු පරිග්ගණ්හා
තීති පදෙ කත්තා. තෙනාති එස්සෙන. යංකාඨං සන්ධාය ඉ
දමපන-පෙ-පට්බන්ධන්ති වචනං භගවතා වුත්තං. සෝ
කරජකායොවත්ථූනාමාති යොජනා. එත්ථාති විඤ්ඤුණෙ.
සොඅත්ථතොති සොකරජකායො සභාවතො. එත්ථාති වත්ථූ
සුපචමකෙසු නිධාරණං. එත්ථාති තස්මිං නාවරූපෙ නිධාර
ණං. සොතිභික්ඛු. කොහෙතු එතෙසන්ති කිංහෙතුකා. අවි
ජ්ජාදයොහෙතු එතෙසන්ති අවිජ්ජාදිහෙතුකා. තතොති පවි
චයදස්සනතොපරං. ආරොපෙත්වාති පදෙ සම්බන්ධො. විවර
තීති විඝරති. සොති භික්ඛු. ඉධාති වෙදනානුපස්සනා නිද්දෙ

සෙ. එස්සවසෙනාභිනිඅාදි දල්හීකරණං. හි සච්චං. අරූපක
ම්මච්ඣානං භගවතා කථියමානං පාකටංහොති වෙදනාවසෙන
පන අරූපකම්මට්ඨානං කථියමානං පාකටංහොති යථායස්මිංකා
ලෙ සුඛංසකලසරීරං අභිසන්දියමානං උප්පජ්ජති තථාසුඛං සත
ඛොත පෙ වචනං නිවිඤ්ඤාණමානමෙව උප්පජ්ජති. සත
වාරංඛොතං 'සතඛොතං'. සතඛොතඤ්ච තංසපීවානි 'සත ඛොත
සපී'. දුද්දීපනානි දුක්ඛෙන දීපනා. සානි අදුක්ඛමසුඛා. ස
ථාහිත්තී තිම්වානි අත්ථෝ. එවංසා සුඛවුක්ඛා. අපගමෙ
පෙ නාසනොගණ්හන්තස්ස පාකටාහොතීති සම්බන්ධො. ආ
රුල්හඤ්ඤා පදවවියතිඅාදි උපමාසංසන්දනං. එවං භගවාති
ආදි නිගමනං. නකෙවලඤ්ච ඉඛෙව සතිපට්ඨානවිභඞ්ගෙ භගවා
එවං දස්සෙසි. තත්ථාති තෙසුපදෙසු. සුඛවෙදනක්ඛණෙති සු
ඛවෙදනාඤ උප්පජ්ජනකාලෙ. අභාවතොති පදෙ ආඛාරො. අ
භාවතොති පදං පජානාතීති පදෙ හෙතු. ඤතානාති සුඛංවෙද
නං වෙදියාමීති පජානනෙනා. සම්පජානොති පදෙ කරණං
හෙතුවා. පුබ්බෙකාලෙ භූත පෙ යාවෙදනා තස්සා ඵු
ක්ඛවෙදනාඤ. අභාවතොති පදං අනිච්චානිඅාදි පදෙසු හෙතු.
ච සද්දෙ අභාවතොච පඤ්ඤං අභාවතොචානි ඉොජෙතබ්බො.
ඉතොති සුඛවෙදනාඤ උප්පජ්ජනා කාලතො. ධම්මාති ඉතිහා
නි එත්ථ පුරිමොඉතිසද්දෙ ආඛාරෙ ඉතිති එවං ඉමස්මිං සුඛවෙ
දනා ජානනකාලෙ. අථවා. ඉතිහාති එවමේවානි අත්ථෝ. තා
ත්ථාති සුඛවෙදනාඤ. එතං ඔස්මිං අග්ගි පෙ පජානා
තීති වචනං භගවතා වුත්තඤ්ඤිව. සාඤ්ඤංවා සුඛන්තිතිඅාදිසු වව
නොසු විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බා. පචකාමගුණාමිසඤානිස්සිතාති
පචකාමගුණසඞ්ඛාතෙසු ආමිසෙසු සන්නිස්සිතං. තාසන්නි ආමි
සසුඛාදිනං. විභාගොනි හෙතුෙ. වෙදනානිමිත්තන්නි වෙද
නාසඞ්ඛාතංනිමිත්තං. ඛඞ්ඛානි පරපුග්ගලඤ. එත්ථානි වෙ
දනානුපස්සනානිද්දෙසෙ. ඉමස්මිංපබ්බෙනි වෙදනානුපස්සනා
ඤ පරිච්ඡෙදෙ. සුඛවිපස්සනාව සුඛවිරහිතවිපස්සනාඑව. *

සරාගඤ්චචිත්තන්තිආදිසු විනිච්ඡයො ඉදංපන සම්මසනං ධම්
මසමොඛානං ඔස්මානහොති තස්මාඉධ දුකෙඑක පෙ
නලබ්භති. ධම්මානංඔඛියන්ති එත්ථානි 'ධම්මසමොඛානං'. එ
කපදෙපිනි අපිසද්දෙ සම්භාවනත්ථෝ. තෙනපගෙව පදවඤ
අත්ථෝ ඔස්මාචිත්තානි පහානෙකට්ඨවසෙන රාගාදිනි සඤ්ඤ
නන්ති රාගාදිනිපඤ්ඤන්ති තස්මා පෙ නිප්පරියාසෙන

* එහි 'වෙදනානුපස්සනානිද්දෙසෙ' නි ඔවිනඛං නදුනං ප
ඤ්ඤායති. වීමංසිතබ්බං.

ලොකුත්තරානාලබ්භන්ති ඉතිතස්මා ලොකුත්තරා භගවතානගහි තා. පහානෙනාවිඝවසෙනාති පදං වතතන්ති පහිඝන්ගිති පදව යෙ තනියාවිසෙසනං. ඉධාති ඉමස්මිංදුකෙ. ඉමස්මිංයෙවාහි තිආදි දල්හීකරණං. පරිඝාදින්නානිති ගහිතානි. ජිනාම්ඛානු පතිතන්ති ජිනාම්ද්ධං අනුගන්ත්වාපතිතං ජිනාම්ද්ධෙන සමන්නා ගතන්ති අත්ථො. එතංහිති හි සච්චං එතාවත්තං. සංකුටිත චිත්තන්ති නානාරම්මණෙ විසතවිත්තං. තතුපිති සඋත්ත රඅනුත්තරෙසු. යස්සාති යස්සචිත්තස්ස. ඉධාති විමුත්තඅවිමුත් තන්ති ඉමස්මිං දුකෙ. අස්සාති පුග්ගලස්ස. *

එත්තාවතානි එත්තකෙන පාළිවචනෙන. සම්පයුත්තධම්ම සීසෙනාති සම්පයුත්තධම්මපධානෙන. තත්ථානි සත්තන්නිආදි පදෙසු. තත්ථානි නෙසුකාමෙඡන්දාදීනං උප්පාදප්පහානාකාර ණෙසු නිඛාරණං. අනුපායමනසිකාරොති උපායරහිතමනසිකර රණං. උප්පථමනසිකාරොති පුරිමස්සවෙවචනං. තන්ති අ යොනිසොමනසිකාරං. තත්ථානි සුභනිමිත්තෙ බහුලංපවත්ත ඝතොනි පවත්තඅත්තභාවස්ස භික්ඛුස්ස. තත්ථානි සුභනිමිත්තෙ. අයමාහාරොති අයංඅයොනිසොමනසිකාරොපච්චයො. පථමන සිකාරොති කාරණංනාමනසිකාරං. තන්ති යොනිසොමනසිකා රං. තත්ථානි අසුභනිමිත්තෙ. උග්ගහණං 'උග්ගහො'. අසු භභාවනාය අනුයොගො 'අසුභභාවනානුයොගො'. දසච්ඡඞ්ගීති ආදි විභාරො. භාවෙත්තස්සාපි කාමච්ඡන්දොපහීයති—පෙ— හොජ්ඣඞ්ගෙ මහග්ගතොපි කාමච්ඡන්දොපහීයති. තත්ථා නි පටිඝනිමිත්තෙ අයොනිසොමනසිකාරෙ නිද්ධාරණං. සබ්බ ත්ථානි සබ්බස්මිං පටිඝනිමිත්තෙ. එකලක්ඛණොවාති සමානලක් ඛණොඑව. තන්ති අයොනිසොමනසිකාරං. අස්සාති බ්‍යාපා රස්ස. තත්ථානි මෙත්තාවෙතොවිමුත්තීනි තියු පදෙසු නිද්ධාර ණං. වෙතොවිමුත්තීනි වචනෙචුත්තෙ අප්පනාවත්තති. ක ම්මංසකං එතෙසන්ති 'කම්මස්සකා'. කම්මස්සකානං භාවො 'කම්මස්සකතා'. පටිසඞ්ඛානංබහුලං එතෙසන්ති 'පටිසඞ්ඛාන බහුලිකා'. පටිසඞ්ඛාන—පෙ—කානංභාවො පටිසඞ්ඛා —පෙ— බහුලිකතා. කල්‍යාණොමිත්තො යෙසංතෙ 'ක ල්‍යාණමිත්තා'. කල්‍යාණමිත්තානං භාවො 'කල්‍යාණමිත්තතා'. සප්පායස්ස කථා 'සප්පායකථා'. ඔදිස්සකානි ආදි විත්ථාරො. ඔ දිස්සක—පෙ— දිසාඵරණානන්ති නිද්ධාරණෙ ඡට්ඨී. වි තච්ඡිතඩ්ඩාරොව තන්ත අඔසලාකාව ගුථොව 'විතච්ඡිතඩ්ඩාර

* එත්ථ 'චිත්තානුපස්සනානිද්දෙසො'නි හවිතබ්බං තදුනං ඛායති. එමංසිතබ්බං.

පෙ ගුථා'. තෙආදී යෙසංතෙ 'විනිච්ඡිතඛාර පෙ ගුථාදයො'. අපටිච්ඡිතපහෙණකන්ති පරෙන අසම්පටිච්ඡිතපණ්ණාකාරෙ. හත්තමුච්ඡාති හත්තෙන මුච්ඡා. තස්සා ති ඵිනමිද්ධස්ස. තතොති ආරම්භධාතුතො. තතොපිති නික්ඛමධාතුතො. නිමිත්තස්ස ගහණං 'නිමිත්තගාහො'. ඉරියාපථස්ස සංපරිවත්තනතා 'ඉරියාපථසංපරිවත්තනතා'. ආලොක සඤ්ඤං මනසිකරණං 'ආලොක පෙ කාරෙ'. අඛ්හොකාසෙ වසනං 'අබ්හොකාසවාසො' ආහරහත්ථකාති ආදිවිඤ්ඤාරෙ. ආහරහත්ථක පෙ හොජනන්ති ආහරහත්ථක පෙ කාකමාසකානංබ්‍රාහ්මණානං හොජනම්ව හොජනන්ති අත්ථො. තන්ති ඵිනමිඛං. උඛව්ඛකුක්කුච්චමෙව තං අත්ථතොති තං අවූපසමනං සභාවතො උඛව්ඛකුක්කුච්චමෙව. තත්ථාති අවූපසමෙ. අස්සාති උඛව්ඛකුක්කුච්චස්ස. බහුස්සුතස්ස භාවො 'බහුස්සුතතා'. පරිපුච්ඡකස්ස භාවො 'පරිපුච්ඡකතා'. විනයෙ පකතිං සභාවං ඤානාති 'විනයෙපකතඤ්ඤූ'. තස්සභාවො 'විනයෙපකතඤ්ඤුතා'. බුඩ්ඪෙවෙති සීලෙනාති 'බුඩ්ඪසෙවී'. තස්ස භාවො 'බුඩ්ඪසෙවිතා'. බාහුසච්චෙනාපිඝිති ආදි විත්ථාරෙ. තත්‍රා ති විච්ඡිනිච්ඡාඤාණධම්මෙසු. අස්සාති විච්ඡිනිච්ඡාග. අධිමුච්චනං 'අධිමොක්ඛො'. සඛාඅධිමොක්ඛා බහුලං යස්ස සො 'අධිමොක්ඛබහුලො'. තස්ස භාවො අධිමොක්ඛබහුලතා.

නිවරණපඛ්ඛකථා නිට්ඨිතා.

යථාච අනුප්පන්නස්සාති ආදිසුපන විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. තත්ථාති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදීසුඅධම්මයොනිසොමණසිකාරෙසු නිබ්බරණං. තන්ති යොනිසොමනසිකාරං. තත්ථාති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදීසුඅධම්මෙසු. සම්පජානාතීති 'සම්පජානො'. සම්පජානස්ස භාවො 'සම්පජඤ්ඤං'. සතිච සම්පජඤ්ඤංච 'සතිසම්පජඤ්ඤං'. මුට්ඨාවිනාඨාසති එතෙහීති *'මුට්ඨස්සතිනො'. මුට්ඨස්සතිනොව තෙ පුග්ගලාවාති 'මුට්ඨස්සතිපුග්ගලා'. මුට්ඨස්සතිපුග්ගලෙ සෙවතීති 'මුට්ඨස්සතිපුග්ගලසෙවනො'. තස්සභාවො 'මුට්ඨ පෙ සෙවනතා'. උපඨිතා සති යෙසං තෙ 'උපඨිතසතිනො'. උපඨිතසතිනොව තෙ පුග්ගලාවාති 'උපඨිතසතිපුග්ගලා'. උපඨිතසතිපුග්ගලෙ සෙවතීති 'උප පෙ සෙවනො'. තස්ස භාවො 'උපඨිත පෙ සෙවනතා'. නෙසු ඤානනිසජ්ජාදිසු අධිමුත්තො තදධිමුත්තො. තස්ස භාවො තදධිමුත්තතා. අභික්කන්තාදිසුඝිති ආදිවිඤ්ඤාරෙ. අස්සාති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස.

* 'මුට්ඨසති'නිපි පාඨො.

නත්ථානි පරිවුවජකනාදිසු නිදාරණං. යදූහිස්සානි ආදී විත්ථා රෝ. හිසව්වං. අස්ස භික්ඛුනෝ. එතස්මිංහිනි ආදී දල්හිකර ණං. සවෙහිස්සානි ආදී දල්හිකරණං. හිසව්වං. අස්ස භික්ඛු නෝ. ඉනරානිනි විරිසිඳ්‍රියාදීනි. තතොනි තස්මා විරිසිඳ්‍රියං පග්ගහනිව්වං නාතුං නසක්කොනිනි සම්බන්ධෝ. තස්මා තංස ඳ්‍රියං බම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන ධම්මසභාවස්ස පච්චවෙක් ඛණෙනා හාපෙතබ්බං. යථාවා යෙන කාරණේන මනසිකරෝ නෝ මනසිකරොත්තස්ස භික්ඛුස්ස තං සඩිඳ්‍රියං බලවජානං තථා තෙන කාරණේන අමනසිකාරෙන තං සඩිඳ්‍රියං භික්ඛුනා හාපෙ තබ්බන්නි සම්බන්ධෝ. තථානිපදං අමනසිකාරෙනානි පදෙ න නියාවිසෙසනං. එත්‍ථ සඩාය බලවභාවස්ස හාපනෙ වක්ඛලිඡෙ රවත්ථුව නිදස්සනං සාධකං. අථානි තදූ. අධිමොක්ඛ නිව්ව න්නි සද්දහනනිව්වං. ඉතරානි සනිඳ්‍රියානි ඉතරනිව්වහෙදං ඉ තරං උපඛ්‍ඛානාදිනිව්වවිසෙසං කාතුං නසක්කොන්නි. තස්මා තං විරිසිඳ්‍රියං සඩාදිභාවනාය භික්ඛුනා හාපෙතබ්බං. තත්ථානි වි රිසිඳ්‍රියස්ස බලවසභාවස්ස හාපනෙ. සෙසෙසුපිනි විරිසිඳ්‍රියාදිසු නිදාරණං. එත්ථ සඩිඳ්‍රියාදිසු විසෙසතොපන අනිසයෙන සඩා ——පෙ—— සමතං සමභාවං පණ්ඩිතා පසංසන්ති. බලවසඩොඛීනි ආදී දල්හිකරණං. මුඛපසනෙනානි මුඛෙ මුල්හෙ පුග්ග ලෙ පසන්නෝ මුල්හෙ ගුණතුවෙජ ගුණවිරහිතෙ පුග්ගලෙ පස නෙනා. තෙනාහ අවත්ථුස්මිං පසීදතීති. අවත්ථුස්මින්නි අපසා දනිය වත්ථුස්මිං. කෙරාටිකපක්ඛත්නි කෙරාටිකනාමානං ජ නානං පක්ඛං. හජතීති ගච්ඡති. චිතතුප්පාදමත්තෙනෙවානි චි තතඤ්ඤ උප්පජ්ජනමතෙනන එව කුසලං හොති ඉතිඑවං අතිඛා ච්චා —— පෙ —— අකරොන්තෝ ජනෝ නිරයෙ උප්පජ්ජති. උ ඛින්නංපනානි සඩාපඤ්ඤානං. වත්ථුස්මිංයෙවානි බුඩාදිකෙ පසා දනියවත්ථුස්මිං එව. බලවසමාධිපනානි පදං අභිභවතීති පදෙ කත්තා. මඳුවිරියසමාධිස්සානි පදං පක්ඛත්නානි පදෙ සම්බන්ධෝ. මඳුවිරියං එතස්ස සමාධිස්සානි 'මඳුවිරියෝ.' මඳුවිරියෝ ච සෝ සමාධිවානි 'මඳුවිරියසමාධි'. කොසජ්ජන්නි පදං අධිභව තීති පදෙ කම්මං. අධිභවතීති අධිකං පවත්තෙතානි. බලවවිරිය න්නි පදං අධිභවතීති පදෙ කත්තා. මඳ්‍ඣොසමාධි එතස්ස විරිය සසානි 'මඳ්‍ඣසමාධි'. මඳ්‍ඣසමාධි ච තං විරියවානි 'මඳ්‍ඣසමාධිවිරි යං'. තදුභයංපිනි සමාධිවිරියඛන්ධානං උභයංපි. සමාධිපඤ්ඤාසු පන නිදාරණං. සමාධිස්ස කම්මං 'සමාධිකම්මං'. සමාධිකමෙම නියුත්තොනා 'සමාධිකම්මිකෝ'. තස්ස. එවංහිනි හිසව්වං එවං ඒ කග්ගතාය බලවභාවෙන සෝ සමාධිකම්මිකෝ භික්ඛු. විපස්ස

නාය කම්මං 'විපස්සනාකම්මං'. විපස්සනාකම්මේ නියුත්තෝ 'විපස්සනාකම්මිකෝ'. තස්ස. එවංගීති හිසම්වං එවං පකාරේන බලවහාවේන. උගිනානංපනාති සමාධිපඤ්ඤානං. සබ්බත්‍ථානි සබ්බෙසු කිච්චෙසු. සතිගීති ආදි දල්හිකරණං. හිසම්වං. සතිච්චිත්තං රක්ඛති. වපෙනාති පදං පාතනොති පදෙ නානාවිසෙසනං. උඩ්ඩවපාතනොති පදං රක්ඛනීති පදෙ අපාදනං. උඩ්ඩවෙපාතනොති අත්‍ථෝ. වසද්දෙ උඩ්ඩවපාතනොච කොසජ්ජපාතනොවාති යොජෙතබ්බො. තස්මා චිත්තස්ස රක්ඛණත්‍ථා සබ්බඛෙජනෙසු ලොණම්ලපනං ඉච්ඡිතබ්බංවිය සබ්බරාජකිච්චෙසු සබ්බකම්මිකඅමච්චෝ ඉච්ඡිතබ්බොවියච සබ්බසත්‍ථකිච්චෙසු සති හික්ඛුනා ඉච්ඡිතබ්බාති යොජනා. තෙනාහාති තෙන කාරණෙන සත්‍ථවපා ...පෙ... නිග්ගහෝ හොතීති ආචරියෝ ආහ. සබ්බත්‍ථකාති සබ්බෙසු කිච්චෙසු පවත්තා. අනොගාල්හා අපවිද්ධා පඤ්ඤා යෙසං තෙ 'අනොගාල්හපඤ්ඤා'. නත්‍ථි මේධා එතෙසන්ති 'දුම්මේධා'. දුමේමධාව තෙ පුග්ගලාවාති 'දුමේධපුග්ගලා'. සම්පඤ්ඤසලක්ඛණපරිග්ගාහිකාඅත්‍ථානි අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයෝ තණ්හාකම්මආහාරසමුදයා රූපසමුදයෝ. තථා අවිජ්ජානිරොධා රූපනිරොධෝ තණ්හා කම්ම ආහාරනිරොධාරූපනිරොධොති එවං රූපක්ඛන්ධෝ. වෙදනාසඤ්ඤාරක්ඛන්ධෙසුපි ආහාරං අපනෙත්වා ඵස්සසමුදයා ඵස්සනිරොධාතිච එවං ඵස්සං පකාසිපිත්වා විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ නාමරූපනිරොධාති නාමරූපං පකාසිපිතවා පච්චයසමුදයවසෙන පච්චයනිරොධවසෙනාව පච්චයෙ අනාමසිත්වා පච්චුප්පන්නලක්ඛණෙසු නිබ්බත්තිලක්ඛණමත්තස්සව දස්සනෙන ඛණවසෙනවාති එකෙකස්මිං ඛන්ධෙ පච්චයවසෙන චතුත්‍ථඛණවසෙන එකත්‍ථාවාති පවත්තා උදයං පවත්තා වයන්ති එවං සම්පඤ්ඤයලක්ඛණානං පරිච්ඡින්දිත්වා ජානනකාඅ. උදයබ්බයපඤ්ඤායාති උදයබ්බයෙ පවත්තපඤ්ඤාඅ. වරණං පවත්තනං 'වරියං'. ගම්භීරස්ස ඤාණස්ස වරියං 'ගම්භීරඤාණචරියං'. තස්ස පච්චවෙක්ඛණං ගම්භීර...පෙ...වෙක්ඛණා. තස්මිං ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඝනසමුඨ්ඨාපනෙ අධිමුච්චනීති තදධිමුත්තෝ. තදධිමුත්තස්ස භාවෝ 'තදධිමුත්තතා'. නින්නපොණපබ්භාරච්චිත්තං යස්ස සෝ 'නින්න...පෙ...චිත්තෝ'. තස්සභාවෝ නින්න...පෙ...චිත්තතා'. එවං කාරණෙන උප්පන්නස්ස පන අස්ස ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣස්ස. විරියසම්බොජ්ඣඝසාති පදං උපාදෙති පදෙ සම්බන්ධෝ. අපායෙ භයං 'අපායභයං.' අපායභයං පච්චවෙක්ඛතීති 'අපායභයපච්චවෙක්ඛණෙ' තස්ස භාවෝ අපාය...පෙ...ක්ඛණතා'. ආනිසංසඵලං පස්සති සීලෙතාති

'ආනිසංසදස්සාවී'. තස්සභාවො 'ආනිසංසදස්සාවිතා'. ගමනඤ්ච විජ්ඣ 'ගමනවිජ්ඣ'. ගමනවිජ්ඣං පච්චවෙක්ඛතීති 'ගමනවිජ්ඣපච්චවෙක්ඛණෙ'. තස්ස භාවො ගමන-පෙ-තතා. පිණ්ඩිපාතං අපවායතීති 'පිණ්ඩිපාතාපවායනෙ'. තස්ස භාවො 'පිණ්ඩ-පෙ-නතා'. දුඅජ්ජස්ස සත්ත අරියධනස්ස මහත්තං පච්චවෙක්ඛණභාවො. සත්ථුස්ස මහත්තං පච්චවෙක්ඛණභාවො. ඤාතියා මහත්තං පච්චවෙක්ඛණභාවො. සබ්‍රහ්මචාරීනං මහත්තං පච්චවෙක්ඛණභාවො කුසීතපුග්ගලස්ස චජ්ජනභාවො ආරද්ධවිරියපුග්ගලස්ස සෙවනභාවො. තස්මිං විරියුපසදනෙ අධිමත්තභාවො. නත්ථාති ආදි විත්ථාරෙ. තත්ථාති අපායගහණපච්චවෙක්ඛණාදිසු නිද්ධාරණං. මහාදුක්ඛං අනුභවිනාකාලෙපි නාසක්කා විරියසමෙබාජ්ඣඩහං උප්පාදෙතුන්ති සම්බන්ධො. ජාලඤ්ච කූපඤ්ච කුම්මඤ්ච 'ජාලඛිපකුම්මා'. තෙ ආදයො යෙසං ඛලිඝාදීනං තෙ 'ජාලඛිපකුම්මාදයො.' පාවනඤ්ච කණ්ටකඤ්ච 'පාවනකණ්ටකා'. තෙ ආදයො යෙසං තෙ 'පාවනකණ්ටකාදයො.' පාවනකණ්ටකාදීනං පහාරෙ 'පාවන-පෙ-පහාරෙ'. තෙනඅඞ්ගුණෙණ 'පාවන-පෙ-ඞ්ගුණෙණ'. සො භික්ඛු අයමෙවකාලො තෙ තව විරියකරණාය විරියකාරණත්ථාය කාලො යුත්තකාලොති අත්ථො. විරියෙනෙව සක්කාති විරියෙන එව මෙ ලොකුත්තරධම්මං ලද්ධුං සක්කා. සබ්බබුඬ-පෙ-සාවකෙහෙවාති පදං ගහෙත්වා ඉතිපදෙ කත්තා. තෙති තයා ගහිබෙඛාති පදෙ කත්තා. සොවාති ගතමග්ගො. යෙ තන්ති යෙ ජනා තුවං. නපිතන්ති තුවංනිස්සාය මයං ජීවිස්සාම ඉති මනසිකාරෙන තෙ ජනා පණීතානි-පෙ-නාපිදෙන්ති. කාරානන්ති දක්ඛිණානං. සත්ථාරාපි එවං සම්පස්සනා නඅනුඤ්ඤාතාති සම්බන්ධො. මහාමිත්තත්ථෙරස්සාති ලඞ්කාදිපෙ විසත්තස්ස මහාමිත්තත්ථෙරස්ස විරියසමෙබාජ්ඣඩහෙතා උපජ්ජතීවිය. තස්සභාති ථෙරස්ස. එවංපන අම්ම කිං භුඤ්ජිස්සසි ඉති ධිතා පුච්ඡි. අහංපන-පෙ-කඤ්ඤෙන භුත්තා අම්ඛි ඉති මාතා ආහ. දිවා-පෙ-අම්මඉතිති ධිතා පුච්ඡි. සාක-පෙ-අම්ම ඉති මාතා ආහ. කණපණ්ණම්බිලයාගුත්ති කණතණ්ඩුලෙනෙව සාකපණ්ණෙනෙව පන අම්බිලයාගුං. තනනිස්සායාති තුවං නිස්සාය ඛො පන එසා උපාසිකා ඛෙත්තංනෙව පච්චාසිංසති. තිස්සොපන සම්පත්තියොති මනුස්සදෙවනිබ්බාණසම්පත්තියො. ඉතිති පදං ඔවදතීති පදෙ ආකාරො. මාරිසනිද්දුක්ඛ යස්ස තෙ යස්ස තවත්ථාය වා බීණා එවං දක්ඛිණෙය්‍යා දානං ගණ්හිතුං අරහො අසි පුරිසාජඤ්ඤ පුරිසසෙට්ඨ නමො නමක්කාරෙ තෙ තව අත්ථු පුරිසුත්ත

ම නමේතෙ තව අත්ථීති යොජනා. බහිනානි වණ්ටතෝ. යදී දන්ති යානි ඉමානි සත්තඅරියධනානි නාම මහත්තං ඛාපන එතං ධනං සත්ථුදයජ්ජං සත්ථුතෝ දුතබ්බධනං නාම. සත්තඅරියධනානීති

සඛධනං සීලධනං හිරිඔතාපියං ධනං

සුතධනඤ වාගොව පඤ්ඤමේ සත්තමං ධනානීති, සත්ත. නන්ති සත්ථුදයජ්ජං. යථාහීති ආදි දල්හීකරණං. පුත්තන්ති පදං කරොන්තීති පදෙ කම්මං. සො පුත්තෙහා තෙසං මාතාපිතූනං. තෙති තව. සත්ථුනොහීති ආදි දල්හීකරණං. හිසව්වං. තෙ තව සත්ථුනො. විස්සඤ්ච කායිකචෙතසිකං විරියං යෙහි ඉත 'විස්ස කායිකචෙතසිකවිරියා'. නිනනාපොණපබහාරං චිත්තං යස්ස සො 'නිනනාපොණපබහාරචිත්තෙනා'. අස්සාති විරියසමෙඛාජඛ්ඣස්ස. පිතිසම්බොජ්ඣඞගස්ස උප්පාදෙ හොතීති සම්බන්ධො. තත්ථාති තස්මිං විරියුප්පාදනෙ. තත්ථාති තෙසු පිතිසම්බොජ්ඣඞගධාතියඛම්මයොනිසොමනසිකාරෙසු නිඛාරණං. තස්සාති පිතියා. බුඛගුණෙති ආදි විත්ථාරෙ. ධම්මසඞඛගුණෙ අනුස්සරන්තස්ස පිතිසම්බොජ්ඣඞගො උපජ්ජතීති සම්බන්ධො. අත්ථිතන්ති විජ්ජමානභාවං. කිලෙසෙති පදං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපීති පදෙ කම්මං. කිලෙසා නසමුදාචරන්ති නපවත්තන්ති. චෙතිය ------පෙ------දස්සනෙසූති පදං අසක්කච්චානි පදෙ ඛාරෙ. අසක්කච්චනිරියාඛානි පදං සංසූචිතඉති පදෙ නානියාවිසෙසනං. සංසූචිතො පකාසිතො ලූඛභාවො ලාමකභාවො යෙහි තෙ 'සංසූචිතලූඛභාවා'. බුඛාදීසූති පදං පසාදං ඉතිපදෙ ආඛාරෙ. පසාදසි නොඛාභාවෙනාති පසාදසඞඛාතස්ස සිනෙහස්ස අභාවෙනා. සදී යෙති පදෙ නානියාවිසෙසනං. ගදුහපිඞෙති පදං රජ්ඉතිපදෙ ආඛාරෙ. ලූබපුග්ගලොති ලාමකපුග්ගලො. පණීතම්හීති ආදි විත්ථාරෙ. ඛානාදිසුවාති එත්ථ වසද්දෙ ඉරියාපථෙසුව සිතුණ්ණෙසු උතුසු ච ඛානාදිසු වාති යොජෙතබ්බො. මහාපුරිසජාති නොති මහාපුරිසපකතිකො සෙඨපුරිසසභාවො. සුඛඵතු ඉරියාපථං ඛමොති සප්පායානං උතු ඉරියාපථානං සහත්තො. එතන්ති උතු සුඛසෙවනතා ඉරියාපථසුඛසෙවනතාති වචනං. යස්ස ජනස්ස උතු ඉරියාපථානං සභාගවිසභාගතා අත්ථි තස්සෙව ජනස්ස විසභාගෙන උතු ඉරියාපථෙ වජ්ජෙත්වා සභාගෙ උතු ඉරියාපථෙ සෙවන්තස්සාපි පඤ්ඤා උප්පජ්ජති. කම්මං සකං එතෙසං සත්තානන්ති 'කම්මස්සකා.' කම්මස්සකානං භාවො 'කම්මස්සකතා'. කම්මස්සකතාය පච්චවෙක්ඛණා 'කම්මස්සකතපච්චවෙක්ඛණා'. සාරද්ධකායන්ති අප්පටිපස්සඞඛකායං. සංයතපාදපා

ණීත්ති රක්ඛිතපාදපාණිං. සමථො එවනිමිත්තං 'සමථනිමිත්තං'. අබ්‍යග්ගො අච්ඡෙදපො එව නිමිත්තං 'අබ්‍යග්ගනිමිත්තං'. න තුනාති සමථනිමිත්තෙන. තස්මිං සමාධිඋප්පාදනෙ අධිමුත්තෙනා 'න දධිමුත්තෙනා'. තදධිමුත්තස්ස භාවෙ 'තදධිමුත්තතා'. තත්ථාති තෙසු වත්ථූසු විසදකිරියතාදිසු. තස්සාති චිත්තස්ස. පඤ්ඤූප යොගමඤ්ඤතාගවාති පඤ්ඤාය පයොගස්ස විරියස්ස මඤ්ඤභාව තොවා. උපසමාසුඛානධිගමෙනවාති උපසමස්ස සුඛස්ස අ නධිගමෙනවා. සාරජ්ජ විසමපවත්තෙසු අස්සෙසු නඛඝාතං ආ පජ්ජතීති සම්බන්ධො. එවඤ්ඤිති ඉමස්විං එවං වත්ථුවිසදකිරි යතාදිනා චුත්තනයෙන පටිපජ්ජනතොඑව පටිපජ්ජනෙන එව සමාධි උප්පජ්ජති. තස්සාති තෙසු උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගා නියතඛමෙසු. තත්ථ උපෙක්ඛාවාති තස්මිං උපෙක්ඛාසම්බො ජ්ඣඞ්ගධම්මානියඛම්මානි වචනෙ. තත්ථාති තත්ථ වචනෙ. තත් ථානි සත්තමජ්ඣත්තතාදිසු නිඛාරණං. කෙලායතීති මමායති පි යංකරොති. සවෙපනස්සාති අස්ස විවරස්ස. සත්තසඞ්ඛාරකෙ ලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතානි එත්ථ වචනෙ විනිවිජ්ඣො.. මමා යනීති පියායති. *

විසු පඛෙසූති නිවරණපඛ්ඛබොජ්ඣඞ පඛ්ඛෙසු. ආදි තොඝීති ආදි පාකටකරණං. උස්සක්කාපෙවාති වඩ්ඪෙවා. විපල්ලාසස්ස පහාණාති විපල්ලාසස්ස පහාඝකා. කායපරිග්ගා හිකාති කායස්ස ඤානකා.

සුත්තන්ත භාජනියං.

ආරඩ්ඨාඝානි පදං අට්ඨපෙවාති පදෙ හෙතු. කායාදිඅරම් මණෙසු පවත්තෙසු ලොකියපෙතත්ති භගවතා ඨපිතා එවං තත්ති. අට්ඨපෙවා සතිපට්ඨානා නිද්දිට්ඨානි. තත්ථානි අභි ඛම්මභාජනියෙ. කථන්ති කථෙතු කමතා පුච්ඡා. කායානුපස් සනාය හෙදෙ තාව වෙදිතබ්බො. සොතාපත්තිමග්ගෙ ඤානා භිනිවෙසෙ දසනයා හොන්තීති සම්බන්ධො. ඤානාභිනිවෙසෙ නිඤානන්ති අභිනිවෙසෙ. සෙසෙසුපි අභිනිවෙසෙසු දසනයා හොන්ති අට්ඨායසතානි එවං සුඛිකානිවෙනයසතානි සාඛිපනීති අට්ඨායසතානි ඉති එවං සබ්බංපි නායසඝස්සං හොති. කථා වෙ දනාපෙසුඛිකසතිපට්ඨානෙව නයසඝස්සං හොති. ත තොති කුසලතො. සනිච්චසාඛකානාවෙවාති අත්තතො නිච්ච සඤ සාඛකානං. සංසිඛිකනිච්චානාවාති සංසිඛිකනිච්චං. එතෙස න්ති 'සංසිඛිකනිච්චා'. දුවිධොති පදං අභිධම්මභාජනියනිද්දෙ

* එත්ථ බොජ්ඣඞපඛ්ඛකථා'ති භවිතබ්බං. තං විමංසිතබ්බං.

සොති පදස්ස විසෙසනං. කායානුපස්සනාදිවසෙනව සුඩ්කවසෙ
නවාතිපදං පවත්තනන්ති පදෙ තතියාවිසෙසනං. කුසලෙ පවත්
නං නිද්දෙසවාරානං. *

ආරම්භණතාකෙසු පන විනිවජ්ඣො වෙදිතබ්බා. සම්මාසම්බු
ඩෙනඝීති ආදි දල්ඝීකරණං.

සතිපට්ඨාන විභංගො නිට්ඨිතො.

(7) තදනන්තරෙති තස්ස සතිපට්ඨානවිභඩ්ගස්ස අනන්තරෙ.
තෙනාති ගණනපරිවෙජ්දෙන. කාරණභූතා පඨානා 'කාරණප
ඨානා'. උද්දෙසවාරවසෙනාති පදං උඩ්ගොති පදෙ තතියාවි
සෙසනං. එකපදිකොති එකපදෙ නියුත්තො. තත්ථාති නිද්දෙ
සවාරස්ස පදෙ. යංපදං තංපදං තස්ස ධම්මසඩ්ගහස්සවණ්ණනා
යං අඩ්කථාසං වුත්තං—පෙ—පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බං. යං
පන වචනං තස්මිං ධම්මසඩ්ගහෙ අනාගතං තත්ථ තස්මිං වචනෙ
විනිවජ්ඣො වෙදිතබ්බො. ජඤ්ඤද්දෙසවිනිවජ්ඣො නාව වෙදිත
බ්බා. තෙසූති තණ්හාජඤ්ඤාදිසු. තන්ති ජඤ්ඤං. පහිතං ජඤ්ඤං.
පබඤ්ඣීතින්ති පබන්ධිවසෙන ඨිති. නත්ථි ඔසක්කනං එතස්සාති
'අනොසක්කනං'. තස්ස භාවො 'අනොසක්කනතා' අලිනවුත්ති
නාමානි පදං පුරිමස්ස වෙවචනං. අලිනාවුත්ති එතස්සාති අලින
වුත්ති. තස්ස භාවො අලිනවුත්තිතා. තදෙවාති විරියං. නාන්ති
චිත්තං. එත්ථාති ඝානීතිති ආදිවචනෙ. අඝංපනා එත්ථ සම්මප්
පඨානා විභංගෙ විනිවජ්ඣකථා විනිවජ්ඣෙන කථා. තණ්හාති ලො
භියලොකුත්තරෙසු. සාති ලොභියා. තත්ථාති කස්සපසංයුත්
තෙ. එත්ථව කස්සපසංයුත්තෙ අනුපපන්නාකුසලාධම්මාති අනුප්
පත්නාකුසලා ධම්මානාම සමථවිපස්සනාවෙව මග්ගොව. සො
ඝීති ඔසව්වං සො මග්ගො. පුරිමස්මිංවාති වා අපරො නයො
පුරිමස්මිං අනුපපන්නා මෙ කුසලාධම්මා අනුප්පජ්ජමානා අනත්ථා
ය සංවත්තෙය්යුන්ති වචනෙ සමථවිපස්සනා පඤ්ඩිතෙන ගහෙත
බ්බාති වචනං ආචරියෙහි අඩ්කථාසං වුත්තං. තංපන වචනං නා
සුත්තං. තත්ථාති තස්මිං කස්සපසංයුත්තෙ වුත්තස්ස ආවිභාවත්ථං
වෙදිතබ්බං. තත්ථාතිවා නෙසු අත්ථෙසු නිඛාරණං. මහාවෙතිය
වාති ලඬ්කාදිපෙ මහාවෙතියං. විරඬහං පරිවෙණන්ති විරඬහනා
මපරිවෙණං. සො සාමණෙරංපීති අපිසද්දෙ සම්භාවනත්ථො. ත
ස්සාති සාමණෙරස්ස මනසිකාර—පෙ—කථාය ආදිකම්මික
ස්ස—පෙ—නිඛ්ඛිනිති වචනං ආචරියෙහි වුත්තං. ගන්ත්වා
නි පදං ආහවාති පදෙ පුබ්බකාලකිරියා. සවෙපනා යොගාවචරො

* ඉධ 'අභිඛම්මඅජ්ඣයනිද්දෙසො'නි භවිතබ්බා. වීමංසිතබ්බං.

ඛඬ්ඩාපි ආරම්මණෙ මනසිකාරං උපසංහරතීති පවත්තෙතීති අථ තදූ. අස්ස යොගාවචරස්ස කොසාදිසු සබ්බකොට්ඨාසෙසු. එවන්ති චුත්තනායෙනා. මිත්තසන්තතිරව්ඡාදයොති පදං උපඛිහන්ති ති පදෙ කත්තා. තොහිව මිත්තසන්තතිරව්ඡාදිහි. අපායගරිය න්ති පදෙ කත්තා. පානභොජනාදිහීති පදං උපඛිතීති පදෙ කත්තා. අථස්සාති තදූකාලෙ අස්ස යොගාවචරස්ස උපසම්පජ්ජ තීති පදෙ සම්පදානං. අත්තුබ්බම්භනාති පදං කරොතොතිපදෙ තතියාවිසෙසනං. තත්ථාති තොසු වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙනාව උ පඛානෙසු නිඛ්බරණං. කෙසාදිනාත්ති පදං උපඛානන්ති පදෙ සම්බන්ධොං. තන්ති පටිභාගනිමිත්තං. තක්කාහතන්ති තක් කෙන ආහතං තක්කෙන පරිඛිජිතනං. විතක්කාහතන්ති පදං පුරිමස්ස වෙවචනං. පුබ්බභාගෙති පඨමඣානස්ස පුබ්බකාලෙ. ආරම්මණස්ස පන පටික්කූලතා සොමනස්සං කස්මා උප්පජ්ජති ති මනසිකරොතා ආහ පටික්කූලම්පිවාති ආදි. පිසද්දෙ අරුවිසූව නත්ථොං. චසද්දෙ වාක්‍යාරම්භෙ. ආනිසංසඤ්ඤං පස්සති සීල නාති 'ආනිසංසදස්සාවී'. ආනිසංසදස්සාවිස්ස භාවෙ 'ආනි පෙ දස්සාවිතා'. එකො අත්තා සහාවො අස්සාති 'එකත්තං' එකත්තඤ නං ආරම්මණවාති 'එකත්තාරම්මණං.' එකත්තාරම් මණස්ස බලං 'එකත්තාරම්මණබලං'. තන්ති සොමනස්සං. එ තානි පටික්කූලාරම්මණෙ ඉදංඤිති ආදි දල්හිකරණං. එත්ථ අ ඤ්ඤත්‍රානි අඤ්ඤස්මිං වෙතිඥෙ. තතොති වෙදිකා භූමිතො. සා පිති පාදපිඨිකාපත්ති. තස්මිත්ති සබ්බවෙතියඬ්ගනෙ. යාවාති අතිවියානි අත්ථො. තතොති තදනන්තරං. කාණපෙසකාරියා නි අකඛිනො කාණාය තන්තවායිකාය ඉත්ථියා. කුවෙලිතිස්සමහා විහාරන්ති ලඬ්කාදිපෙ කුවෙළි තිස්සං නාම මහාවිහාරං. *කම්බ ලඤ්ඡාරං නාමාති කම්බලඤං නාම විහාරං. තත්ථාති කම්බ ලඤ්ඡාරෙ පගෙවෙතන්ති පඨමං එතං කාරණං මයා දිඨං. ස නානිගිතානීති ඨපිතානි. දුයාපෙසකාරකාපිතිදුයකපෙසකාරකා පි. අඤ්ඤතා අඤ්ඤපෙසකාරකා. නිවත්තන්ති පරිදහිතො. උ පඛ්ඩජ්ඣාමානන්ති අග්ගිනා උපඛ්ඩදඛ්ඛාථං. එතකෙනෙවා ති පබ්බජිතමත්තෙනෙව මයං ඉඤ්ඣකං පත්තා අම්හාති තුම්හෙ සල්ලක්ඛෙථ. හතෙමෙති මමහත්ථෙ තුම්හෙ පස්සථ ඉදානිමෙ හත්ථා මක්කටහත්ථසදිසා. තත්ථාති තාය දුවිඛාය සම්මප්පධාන කථාය. අනුප්පන්නානන්ති එතස්ස පදස්ස අයං විනිච්ඡයෝ. තත්ථච්ච පාළියං අනුප්පන්නානන්ති එතස්ස අයං විනිච්ඡයෝ. අඤ්ඤථාහීති ඉඤ්ඣවිවං අඤ්ඤස්මිං අත්ථෙ ගහිතෙ එතෙසෙවාති

* "කම්මපෙඤ" සිහළ මරම්ම. කඤ්ච් "කම්මුපෙඤ"

අනමතග්ගෙ සංසාරෙ උපපන්නායෙව. තස්සානි නෙසු අසමුදාචාර අනනුභූතාරම්මණවසෙන උපපත්නොසු අකුසලධමෙමසු නිබ්බාරණං. ගන්ථ...පෙ...භාවනානන්ති නිබ්බාරණේ ඤාණ අඤ්ඤතරවසෙන කිලෙසානං සමුදාචරන්ති. තස්සානි භික්ඛුස්ස. පරිහරන්තස්සානි රක්ඛන්තස්ස. බාහුල්ලායානි පච්චයෙන බහුලභාවාය. තෙසන්ති උපෙසථාගාරභොජනසාලාදීනං. ලබං ආසෙවනං යෙන සො 'ලබාසෙවනො'. තස්ස කථං අනනුභූතාරම්මණවසෙන කිලෙසානං අනුප්පන්නතා වෙදිතබ්බානි සම්බන්ධො. තත්ථානි ආරම්මණෙ. එකමෙව චිරියං සාඛෙනීති සම්බන්ධො. තෙසන්ති කිලෙසානං. තස්මා උප්පන්නානං පාපකානන්ති එත්ථපන වචනෙ වත්තමානුප්පන්නං...පෙ...ලද්ධුප්පන්නන්ති වතුබ්බිධං උපපන්නන්ති වෙදිතබ්බන්ති යොජනා. තත්ථානි තස්මිං වතුබ්බිධෙ උප්පන්නෙ නිබාරණං. ඉදන්ති ඉදං කිලෙසජාතං. කම්මෙ පනානි පදං ජවතෙති පදෙ ලක්ඛණවන්තං. ජවතෙති පවත්තතෙ. අනුභවිත්වානි පදෙ ලක්ඛණ ක්‍රියා. තදුභයංපීති විපාකකම්මවයං. ඉදන්ති ඉදං උප්පන්නං. භූමිනාමානි පවත්තිඨානභූමි. තෙති පඨඛබා. තෙසූති පඨක්ඛනෙසු. අනුස්සයිතකිලෙසානි පවත්තිතකිලෙසා. අතිතක්ඛනෙසූති ආදි දල්හිකරණං. තත්ථානි තස්මිං වතුබ්බිධෙ උප්පන්නෙ. සමුපතිවත්තමානයෙවානි ඉදුනි පවත්තමානං ධම්මජාතං අඩිග්ගහිතත්තානි අධිකං ගහිතභාවතො. ඨථානින්ති නිම්වානි අත්ථො. වුත්තම්පිවෙතන්ති එතං වචනං පටිසම්භිදාපාළියං සාරිපුත්තථෙරෙන වුත්තම්පිව. හඤ්ඤිති සදිමගෙහා අතිතෙ කිලෙසෙ පජහති. විනිබඤ්ඤොති මානෙන ඵඩොමානං පජහති. කණ්ඨාවසුක්කාව 'කණ්ඨසුක්කා'. ඨථා කථංව්‍යානි නිම්වානි අත්ථො. ඉතිති එවං පාළියන්ති පටිසම්භිදාපාළියං. අථානි නදු. තන්ති අම්බරුක්ඛ...පෙ...තෙනසස්සානි තෙනපූරිසෙන අම්බරුක්ඛස්ස. අතිතාදිඝීති ආදි දල්හිකරණං. අථස්සානි නදු අස්ස අම්බරුක්ඛස්ස. යෙසංඝීති ඝිසච්චං යෙසං කිලෙසානං උප්පත්තිසිඝාමග්ගක්ඛණෙ කථං කෙන අනුප්පන්නානං කුසලානං උප්පාදය...පෙ...ඝීතියා භාවනා ඉති පුච්ඡා අථ යදි සියා. මහාග...පෙ...ඝීතිනාමානි විසජ්ජනං හොති. මග්ගපවත්තියා එවං අනුප්පන්නානං...පෙ...ඝීතියා භාවනා හොතීති සම්බන්ධො. මග්ගොඝීති ආදි චිත්ථාරෙ. අස්සානි මග්ගස්ස. එත්ථානි සුත්තන්තභාජනියෙ. සම්මප්පධානානි පන එසු අභිධම්මභාජනියෙ භික්ඛුනා නිබ්බත්තිතලොකුත්තරානෙව භගවතා කථිතානි ඉති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බානි. ආරම්මණන්තිකෙසු පන

විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. සඞ්ඛෘතිපි එතානි. සම්මප්පධානානි.

සම්මප්පධානවිභඞ්ගො නිට්ඨිතො.

---

(8) තදනන්තරෙති තස්ස සම්මප්පධානවිභඞ්ගස්ස අනන්තරෙ. ඉඩ්පාදෙති එත්ථ වචනෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. යා ධ මජ්ජාති ඉච්ඡති ඉති තස්මා සා ධම්මජ්ජාති ඉඩ්ධිනාම. සම්පජ්ජති නිප්ඵජ්ජති ඉති අත්ථො. වා අපරෝ නයො. සත්තා එතාය ධ මජ්ජාතියා ඉජ්ඣන්ති ඉති ඉඩා. උක්කංසගතානි අතිසයභාවං ග තා හොන්ති ඉඩාතිපි තස්මා සා ධම්මජ්ජාති ඉඩ්ධිනාම. ඉච්ඡිත්ථ නිති පදස්ස අත්ථං විවරන්තෝ ඉඩා උක්කංසගතානි ආහ. පඨ මෙන අත්ථෙන ඉධි එව පාදෙ 'ඉඩිපාදෙ'. කොඩ්ඨාසො ඉති අ ත්ථො වෙදිතබ්බො. පාදසද්දස්ස කොඩ්ඨාසභාවකභාවං ඤපෙතුං ඉඩිකොඩ්ඨාසොති වුත්තං. ඉධි එව කොඩ්ඨාසො 'ඉඩිකොඩ්ඨාසො.' දුතියෙන අත්ථෙන ඉඩියා-පෙ-පාදෙ ඉති අත්ථො පණ් ඩිතෙන වෙදිතබ්බො. පනිඣ්ඣති එතෙහානි 'පනිඣා'. අධිගම නං 'අධිගමෝ'. අධිගමස්ස උපායො 'අධිගමුපායො'. වුත්තම ත්ථං දල්හංකරොන්තො තෙනාහීති ආදිමාහ. තිසච්චිං. සභාවා තෙන කාරණභූතෙන ධම්මෙන උපරූපරිවිසෙසඝඩ්ඛාතං ඉඞ්ඝ පජ්ජන්ති පාපුණන්ති තස්මා සො කාරණභූතො ධම්මො පාදෙ ති පණ්ඩිතෙන වුච්චතීති යොජනා. අධිප්පායොපන එවං වෙ දිතබ්බො. පඨමත්ථෙ පාදසද්දෙ කොඩ්ඨාසභාවකො තස්මා ඕ ජ්ඣායති අවයවභාවෙන ඤයතීති පාදෙති කම්මසාධනමෙව වෙ දිතබ්බං. න කරණසාධනං. තෙනාහීති ආදිපනා දුතියත්ථං සන් ධාය වුත්තං. න පඨමඤං තස්මා ඉධිඒව පාදෙ 'ඉඩිපාදෙ' නි ක ම්මධාරයො යුජ්ජති. දුතියත්ථෙපන පජ්ජන්ති පාපුණන්ති තෙ නාති පාදෙති කරණසාධනමෙව වෙදිතබ්බං. නඤඤසාධකං. තෙන වුත්තං ඨිකායං තෙනාහීති ආදි තංඤි දුතියත්ථමෙව සන්ධා ය වුත්තං නාපඤ්ඤං. තස්මා ඉඩියාපාදෙ 'ඉඩිපාදෙ' නි ඡට්ඨිතප් පුරිසොව යුජ්ජති තස්මා අට්ඨකථාඨං වුත්තනයෙනෙව වචනත් ථො ගහෙතබ්බොති. තත්ථානි ඉධ භික්ඛුනි ආදිපදෙසු. ඡඤ්ඣ ම්ඛිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගතන්ති එත්ථ විනිච්ඡයො වෙදිතබ් බෙ. නිප්පත්තිපරියායෙනවා ඉච්ඡිතත්ථෙන ඉඩිනි සඞ්ඛං ග තානන්ති සම්බන්ධො. නිප්පත්තිපරියායෙනාති පදං ඉච්ඡිනා ඥෙනාති පදස්ස වි සයනං. ඉච්ඡිතත්ථෙනාති ඉච්ඡිනාසභා වෙන. ඉඩිනි පදෙ තනියාවිභෙසනං. යං හීති තිසච්චං ඉඩිපාදෙ -පෙ- විඤ්ඤණක්ඛන්ධොති යං වචනං පරතෝ භගවතා වුත්තං තං වචනං ඉමිනා-පෙ-යුජ්ජති. තත්ථානි කථ

භික්ඛූනි ආදිපදෙසු. තත්ථ තත්‍රා කතමෝ ජඤ්ඤෝති වචනං. ඒ වං ජඤ්ඤාපිති එවං නිප්පත්තිවෙවචනභාවෙසත්තෙපි අයං විසෙ සො වෙදිතබ්බොති යොජනා. පරිඤ්ඤානාපාපිති අපිසද්දෙ අපරි ඤ්ඤතො අපෙක්ඛති. පටිලාභසුඛතාති පටිලාභසඞ්ඛාතා සුඛතා. එත්තාවතාවවනෙතා නිං භගවන්තා කථිතංඉති සුච්ඡා. එකොඝිති ආදි විත්ථාරෝ. අවස්සයනීති නිස්සයති. කතතු-----පෙ----- ධම්මඤ්ඤෙනාති පදං නිප්පත්තියත්ති පදෙ කරණං. එතස්සාති ලොකුත්තරධම්මස්ස. කථන්ති කථෙතු කම්‍යතා පුච්ඡා. යථා ඝිති ආදිනා චුත්තත්ථස්ස උපමාය පාකටකරණං. අම්ච්චපුත්තොසූති නිඛාරණං. නොසු අම්ච්චපුත්තොහසු. අවස්සයඛලෙනාති නිස්සයඛලෙනා. තණ්හති ආදිඋපමාය සංසඳනා. තත්ථාති තෙසු අම්ච්චපුත්තෙසු. එත්ථාති එතෙසු ජඤසමාධිකාදිධම්මෙසු නිඛාරණං. භෙදතොපනා කථාති යොජනා. භාවිතාති වඩ්ඪිතා. තත්ථෙවාති ජඤසමාධිපධානඅඞ්ගාරඉධිපාදෙසු චතූසු ජඤාදිකෙ සෙව නිඛාරණං. එත්ථපනාති භෙදකථායං. ගහිතමෙව වචනං විභූතධාතුකං පාකටසභාවං භගවතා කතං. අභිනවභාවං දස්සසන්තො ජඤා සමාධීති ආදිමාහ. ඉධාපිති භෙදකථායං. එවං වචනෙ චුත්තෙපන ආචරියා ඉදං වචනං ආහංසු කෙචිති ලඞ්කාදිපෙ උත්තරවිහාරවාසී ථෙරා. අභයගිරිවිහාරවාසිනොති අත්ථෙ. තෙති අභයගිරිවාසි ථෙරෙ. තිලක්ඛණගාහතොති අනිච්චාදිහි තිලක්ඛණෙහි ලක්ඛිතෙ. එත්ථාති අභිධම්මභාජනියෙ. ජඤසමාධීති ආදි විත්ථාරෝ. අතිතාදිසු එකාරම්මණතා වෙපි ඉධිපාදූ නවත්තබ්බා.

ඉධිපාදවිභංගො නිට්ඨිතො.

---

(9) තදනන්තරෙති තස්ස ඉධිපාදවිභඞ්ගස්ස අනන්තරෙ. බොධියා ධම්මසාමග්ගියා බොධිස්සවා පුග්ගලස්ස අඞ්ගා ඉති තස්මා බොජ්ඣඞ්ගා. ඉදං චුත්තන්ති ආදි විත්ථාරෝ. ඉදං වචනං චුත්තං හොති. යා එසා ධම්මසාමග්ගී බොධිති චුච්චතීති සම්බන්ධෙ. යාඅයනිපදං ධම්මසාමග්ගියානි පදස්ස විසෙසනං. ඵීනාව උබ්බවෙව පතිඨානව අයූහනාව කාමසුඛත්තකිලමථානුයොගොව උච්ඡෙදසස්සතාභිනිවෙසොව ලීනුඛ්ඛ-----පෙ-----ස සතාභිනිවෙසො. තෙ ආදයො යෙසං උපද්දවානං තෙ ලීනුඛ්ඛ-----පෙ-----භිනිවෙසාදයො. කිලෙසසන්තානනිද්දඛාති කිලෙසානං සන්තති සඞ්ඛාතාය නිද්දඛ. යොපෙසඅරියසාවකො බොධිති චුච්චතීති සම්බන්ධෙ. සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගොති ආදිසු විනිච්ඡයො. තත්ථාති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදිසු නිඛාරණං.

බොජ්ඣඞ්ගානං දෙසනාභාගං සුපෙත්තා තෙසුතාදිමාහ. තෙසූති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදිසු. තතොති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගතො පරං ආගතමෙව. නාඥෙනාති පදං ආගතමෙවාති පදෙ තනියාවසෙසනං. කස්මාපනෙතෙ පෙ අනධිකානි පුච්ඡා. එත්ථඤ්ඤිති ඉසච්චං එතෙසු බොජ්ඣඞ්ගෙසු. එකොපනෙත්ථාති එතෙසු බොජ්ඣඞ්ගෙසු එකො සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො සඞ්ඛ්‍යාතො නාම. සඞ්ඛත්ථකත්තිපි පාළි. චිත්තං පාකාරං. තත්ථානි තත්ථ කතමොති ආදිපදෙසු. තඤ්ඤිති ඉසච්චං තං සතිනෙපක්කං. කස්මා පනා පෙ සඞ්ගහිතානි පුච්ඡා. සතියා බලවභාවං ඵපනත්ථං බලවභාවස්ස සුපනත්ථං පඤ්ඤා ගහිතා. සතිඤ්ඤිති ආදිචිත්ථාරෝ. තෙනස්සාති තෙන කාරණෙන අස්සා සතියා. ඉදානි සතියා බලවා බලවභාවං උපමාය පාකටං කරොන්තො යථාඤ්ඤිති ආදිමාහ. තෙසූති රාජමහාමත්තෙසු. එකො පෙ එකතොව නිඛෙය්‍ය. තෙනාති රාජපුත්තං ගහෙත්වා ඨිතමහාමත්තෙන. තත්‍රාති විසු මහාමත්තෙසු. විමුත්තා යතනාසීසෙති විමුත්තියාකාරණ පධානභාවෙව. තත්‍රාති තස්මිං ධම්මෙ. අවාචවොති අබ්‍යාවටො. එත්තාවතා පෙ හොති පුච්ඡා. අස්සාති පරියාගස්ස. තත්‍රාති සත්තබොජ්ඣඞ්ගාති ආදිවචනෙ. අනුපුබ්බපදවණ්ණනාති අනුපුබ්බෙන පදනං වණ්ණනා. සා තත්ථාති සා තණ්හා තස්මිං නිබ්බාණෙ නාසී. තදභාගාති නිබ්බාණත්ථාය. අසඞ්ඛතාගාති ආදි තදත්ථාගාති පදස්ස විවරණං පොරාණකතෙරා පන එතෙනෙව ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා කථිතානි වචනෙන ලොකියලොකුත්තරමිස්සකත්තං පාකටං නා හොති ඉති තස්මා සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ විභජිත්වා ද සෙසුං. එතෙසුඤ්ඤිති ආදි විභජ්ජනාකාරදස්සනං. ඉසච්චං. එතෙසු බොජ්ඣඞ්ගෙසු නිබ්බාරණං. අජ්ඣත්තධම්මෙසු පවත්තා සති පෙ ඉති ඉමෙ බොජ්ඣඞ්ගා පෙ ලොකියකාවහොන්ති. තථානි පදෙන ලොකිකංව හොතීති ආකඞ්ඛති. අපෙත්තන්ති පාපුණන්තං. ලොකුත්තරමිස්සකාති එත්ථ ඉති සද්දෙ සමාපනත්ථෙ. එතෙසුතාදිවචනෙ විනිච්ඡයං දස්සෙන්තො තථානි ආදිමාහ. තත්ථානි තෙසු බොජ්ඣඞ්ගෙසු. ඉති තස්මා තෙසං අජ්ඣත්තං ධම්මෙසු පවත්තානං සති පච්චයාදිපෙ කඛානං ලොකුත්තරකාවෙ මාසුජ්ජිත්ථ. චංකම පෙ වදන්තො පුග්ගලො කාඝවිඤ්ඤත්ති සමුට්ඨාපකඤ්ච විරියස්ස ලොකියත්තා නානිලමති. අවිතක්ක පෙ හොන්තීති පුච්ඡා. අවිතක්කා පෙ පිති කාමාවචරෙන ලබ්භති. පිතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො පන රූපාවචරෙ නාලබ්භති. අරූපාවචරෙ සබ්බෙ

නසඛිඛං සඛඛප්පකාරෙන පිතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො නලබ්භති. එත්ථ රූපාවචරෙ අලබ්භමානිකං පිතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං උපාදාය නි ඣාය ලබ්භමානිකාපි අවිතක්ක අවිචාරපිති ආවරියෙහි පවිකඛිත්තානි යොජනා. පවිඛිත්තානි සම්බොජ්ඣඞ්ගෙහානි නාවුතොනා නි අධිප්පායො. එත්ථ කාමාවචරෙවා අලබ්භමානිකං අවිතක්කං අවිචාරං පිති උපාදාය ලබ්භමානිකාපි බොජ්ඣඞ්ගහුනාපිති පවිඛිත්තාඅවිතක්ක අවිචාරෙ පිතිසම්බොජ්ඣඞ්ගොති නවුත්තොනා නි අත්ථො. එත්ථ රූපාවචරඅරූපාවචරෙසු අලබ්භමානිකං සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං උපාදාය අවිතක්කඅවිචාරොපිති සමාධි පවිඛිත්තොනා. අජ්ඣත්තධම්මෙසුඉති ආදි විත්ථාරෙ. ඉධසච්චං අජ්ඣත්තං ධම්මෙසු පවත්තානා සතිපච්චයුපෙක්ඛානං ලොකුත්තරභාවනා. කාලොපි ලොකුත්තරභාවෙන වඩ්ඪනාය කාලොපි. අ ත්ථි. අපිසද්දෙ ලොකුත්තරභාවනාය අකාලං අපෙක්ඛති. තත්‍රිදන්ති තස්මිං සති පච්චයඋපෙක්ඛානං ලොකුත්තරභාවනාය කා ලො සාධනෙ ඉදං සුත්තං සාධනං. ආවුසො අහං අජ්ඣත්තවි මොක්ඛං බො සබ්බුපාදානක්ඛයං ඉති වදමි. එවං අස්ස භික්ඛු නො ඉමෙ ආසවානාභුසෙත්ති නානුවත්තන්ති ඉති ඉමිනා සු තෙතනා සති පච්චය උපෙක්ඛානං ලොකුත්තරා හොන්ති. වි පස්සනාති පදං ඝටියතීති පදෙ කත්තා. මග්ගෙන ඝටියතීති ම ග්ගෙන සඞ්ගං සම්ප්‍රක්ඛති මග්ගං ජනෙතීති අධිප්පායො. තත්ති විරියං ලොකුත්තරංනාම හොති. යෙ පන ථෙරා වදන්ති කසි ණප්‍රක්ඛාෙන බොජ්ඣඞ්ගෙ උඩරත්තො සුන්ගලො පඤ්ඩිතෙන නවාරෙතබ්බොා. තෙසං ථෙරානං වාදෙහොන්ති. තත්‍රාතිපිති තතිථෙ නථෙ. ඣායන්ති සොඅයං. විවෙකො ඉති පවිඛ්බො. තත්ථාති තස්මිං පවිඛ්බෙ විවෙකෙ නිඛ්ආරණං. එතස්මිං විවෙ කෙති නිඛ්ආරණෙ හුම්මං. විවෙකනිස්සිතන්ති පදස්ස අයමත්ථො පඤ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බොා. තථාහි යත්ති තං වචනං හි සච්චං. අයං යොති විපස්සනා පෙ තදඞ්ගවිවෙකනිස්සිතං සතිස මෙබොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති පෙ පවිඛ්බං පෙ තම්පි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගංභාවෙති ඉති එකෙඅවරියා වදන්ති. තෙඅි නි ඛිසච්චං තෙ ආවරියා උඩරත්ති. තෙඅවරියා අඛිතථාවරියෙ නාව පවිඛිඛා තස්මා තෙසං ආවරියානං මඉගෙහන පෙ වික්ඛම්භනතං සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙතීති යොජනා. විවෙ කො අත්ථො යෙසං තෙ 'විවෙකත්ථා'. එත්ථාති විඛඞ්ගාදීසු නි ඛ්ආරණං. තත්ථාති තෙසු පරිච්චාගවොසඞගා පක්ඛත්ඛනවොා සඞගොසු. තත්ති නඛාවෙනාති තං නිබ්බාණං නිනනාඛාවෙ නා නිඛ්බාණං පක්ඛත්ඛනං. තදුඛයං පිතිවොසඞගඛයං වුත්ත

නි. තථාගිති ආදි දල්හිකරණං. වොස්ස...පෙ...ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන ඉදං වචනං වුත්තං හොති. වොස්ස ගත්ථං විපස්සනාක්ඛණෙ පරිණාමනං මග්ගක්ඛණෙ පරිණතං සම්බොජ්ඣඞ්ගභාවොනිති යොජනා. පරිපච්චන්තා පරිපක්කභාවනි පදවයං පුරිමපදවයස්ස විවරණං. අයංඛිති ආදි දල්හිකරණං. යථාවානි යෙන පකාරෙන. තථා තෙන පකාරෙන තං සන්තිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති. තෙසත්ති විත්තං නයානං. තන්ති අජ්ඣත්තං. එත්ථානි අභිධම්මභාජනියෙ. සත්තත්තංපි ඛිති ආදි විත්ථාරෙ. චත්තාරි නයසහස්සානි විහත්තානි ඉති සත්තවතුක්කා අට්ඨවිසති නයසහස්සානි. තානි අට්ඨවිසති නයසහස්සානි පුරිමෙඛි චතූහි නයසහස්සෙහි සඞ්ගහිත්තානි නිස්සනයසහස්සානි. කුසලං හෙතු යෙසං තානි 'කුසලහෙතුකානි'. නෙසුපිති සාමඤ්ඤුප්පලෙසු. කුසලනිද්දෙසො පුඛඞ්ගමො එනිස්සානි 'කුසලනිද්දෙසපුඛඞ්ගමා'. සොපිති විපාකනාගොදුව්ඩො හොති. එත්ථානි අභිධම්මභාජනියෙ. ආරම්මණත්තිකෙසු පන විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. සබ්බෙපෙතෙබොජ්ඣඞ්ගා අප්පමාණාරම්මණා එව. එත්ථානි කුසලාදිසු නිබාරණං. අතීතාදිසූති නිබාරණං.

බොජ්ඣංගවිභංගො නිට්ඨිතො.

---

(10) නදනත්තරෙති තස්ස බොජ්ඣඞ්ගවිභංගස්ස අනන්තරෙ. එවං අවුත්තෙපිති අරියොති වචනෙ හගවතා අවුත්තෙපි අයං මග්ගො අරියො එව. යථාගිති ආදි දල්හිකරණං. ඉබාපිති අභිධම්මභාජනියෙ. එත්ථානි පච්ඛිගිකවාරාඛිකාරෙ. සො විතණ්ඩිවාදි එවං සුත්තං ආහරාගිති සකවාදිනා වුත්තෙතා ආහරිස්සති. සුත්තදෙසත්ති එකදෙසසුත්තං. ඡාස්සාතිපි පාඨො සො අස්සා නි භෙදෙ. තතොනි තතොපරං. එතස්ස සුත්තස්ස. තෙති තව. අථ...පෙ...ගහිතන්ති ලොකුත්තරමිස්සොගා පච්ඛිගිකො අථ යදි නජ්ජි. පච්ඛිගිකො මග්ගොගා ඉති ඉදං වචනං කිමත්ථං හගවතා ගහිතා ඉති චුච්ඡා. අති...පෙ...නත්ථං පච්ඛිගිකො මග්ගොති ඉදං වචනං ගහිතං. ඉමානි පඨානි සම්මාදිඨිසඞ්කප්පවායාම සති සමාධිසඞ්ඛාතානි පච...පෙ...චිරමනා. කාරාපෙන්තිති 'කාරාපකානි'. කාරාපකානි එව අඞ්ගානි 'කාරාපකඞ්ගානි'. යදි සම්මාදිඨි...පෙ...තුම්හෙ වදථ...පෙ... මග්ගොති විතණ්ඩිවාදි ආහ. වෙතනාබහුත්තාවානි ආදි සකවාදිස්ස වචනං. මහාවත්තාරිසකං සුත්තං හණතිති 'මහාවත්තාරිසකභාණී කොං'. සම්මාවාචාහන්ති සම්මාවාචා අහං. උපඩ්ඩිප

භවන්ති 'උපධිවෙපක්කා'. උපධිඤ විපච්චන්ති හා 'උපධිවෙපක්කා' අරියා නි ද්දෙසො. වුත්තානි මහාචත්තාරීසකසුත්තෙන වුත්තා. ඉදන්නොති ඉදං සුත්තං අකාමකස්ස අනිච්ඡන්තස්ස. තෙ තව ඒ පෙති. සචෙ එත්තකෙන සුත්තාභරණෙන චිතණ්ඩවාදි සල්ල ඛෙති. තත්ථාති තස්මිං අභිධම්මභාජනියෙ. උත්තරිපන කාරණං විතණ්ඩවාදි චක්ඛති ඉති එතං වචනං අඤ්ඤං අසුත්තං. එත්ථාති අභිධම්මභාජනියෙ. චත්තාරීති චත්තාරි නයසතස්සා නි විසතිනයසතස්සානි. ආරම්මණතිකෙසු විනිච්ඡයො වෙදිත බ්බො. සබ්බානිපෙතානි මග්ගඛ්ගානි අප්පමාණාරම්මණානෙව. නෙවඝීති ආදි දල්හීකරණං. එත්ථාති කුසලාදිසු.

මග්ගවිභංගො නිට්ඨිතො.

---

(11) තදනන්තරෙති තස්ස මග්ගවිභඞ්ගස්ස අනන්තරෙ. යා මානිකා භගවතා ඨපිතා තත්ථ මානිකාය විනිච්ඡයො. පුබ්බභා ගෙ කරණීයා 'පුබ්බභාගකරණීයා'. පුබ්බභාගකරණීයා එව ස මපදා 'පුබ්බභාගකරණීයසම්පදා'. සබ්බප්පකාරඤාණනිබ්බත්ත කස්සාති සබ්බප්පකාරෙන ඤාණනිබ්බත්තකස්ස. සනනිස්සයති එත්ථාති 'සනනිස්සයං'. සනනිස්සයංහුත්වා භවතීති 'සනනිස්සය හූතං'. සනනිස්සයභූතස්ස තං සාසනමානි 'සන්නිස්සයභූතසාස නං'. තස්ස පරිදීපනං 'සත් නි-පෙ-පනං'. වසද්දෙ දීප නාව පටිසෙධනාචාති ඔපෙත්තබ්බො. තථා හාව-පෙ-පනන්ති ඤානනිබ්බත්තකපුග්ගලස්ස සන්නිස්සයාකාරෙන භව ස්ස පටිසෙධනං. වුත්තංහෙතන්ති හිඝව්වං. ඉදෙව-පෙ-අඤ්ඤතීති එවං වචනං භගවතා වුත්තං. අස්සාති පුග්ග ලස්ස. තදනුරූපවිහාරසම්ඛ්ගිහාවපරිදීපනන්ති තස්ස පාවිමෝ ඛසංවරස්ස අනුරූපවිහාරසම්ඛ්ගිහාවස්ස පරිදීපනං. අවචන ධම්මභාදීපනන්ති අවචනභාවභාවඤ්ච දීපනං. රක්ඛිතබ්බොකාස පරිදීපනන්ති රක්ඛිතබ්බං ඔකාසඤ්ච පරිදීපනං. ඉතිපි ආවරියා ව දන්ති එව. ඤාණභාවනං කරොතීති 'කාරකො'. කාරණස්ස භා වො 'කාරණභාවෙ'. තස්ස පරිදීපනං. පඤ්ඤුපරිග්ගහිතෙනා නි පඤ්ඤුය උපත්ථම්භිතෙනා. සාතච්චකාරිතාපරිදීපනන්ති ස තතං කාරිතාය පරිදීපනං. පටිපත්තියාති භාවයොගෙ ඡඩ්ඩි. නි ලෙසෙනිච්ඡඤ්ඤීති නිබ්බෙධො මග්ගො. නිබ්බෙධස්ස භාගො මග්ගො 'නිබ්බෙධභාගො'. නිබ්බෙධභාගෙ භවා 'නිබ්බෙධභා ගියා', නිබ්බෙධභාගියාය භාවො 'නිබ්බෙධභාගියතා'. තස්ස ප රිදීපනං. සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු අභික්කන්තාදීසු. සෙනාසනස්ස පඤ්ඤෙ 'සෙනාසනපඤ්ඤෙ'. නාම් ආදීනවො එතස්ස

සෙනාසනස්සාති 'නිරාදිනවං.' නිරාදිනවස්ස භාවෝ 'නිරාදිනව තා', සෙනාසනප්පහෙදෙව නිරාදිනවභාව ආනිසංසොව 'සෙ නා...පෙ... සංසා'. තෙසං පරිදීපනං. සෝ...පෙ... ආදීපනවචනං අස්ස පුග්ගලස්ස. තස්සෙවත්ති තස්ස පුග්ගලස්ස එවං කම්මඤ්ඤානුයොගෙන පඤ්ඤාවරණස්ස ඛීණානීවරණස්ස රිදීපනං. පඤ්ඤා නීවරණං යෙන සෝ 'පඤ්ඤානීවරණෝ'. අපි වාති අපරෝ නයොති අත්ථෝ. අස්සාති භික්ඛුස්ස. ආචාර...පෙ...ආදිනා වචනෙන ආ...පෙ...සීලං භගවා උපදිසති. කම්මඤ්ඤානස්සවාති වසද්දෙ අපරිහානාගව අසම්මොසාගවාති යොජෙතබ්බෝ. උපගතස්ස භික්ඛුස්ස. සෝ ඉමෙති ආදි වච නෙන උප්පත්තික්කමං භගවා උපදිසති. එවන්ති ඛීණාසව නාරම්භතා. පඤ්ඤා ඛීණාසවවිනිබද්ධම්මෝ යෙන සෝ 'ප ඤ්ඤාඛීණාසවවිනිබද්ධම්මෝ'. තත්ථාති තස්මිං ඉමස්සා දිට්ඨියාති ආදිවචනෙ විනිච්ඡයෝ. තංඝිති ඝිසච්චං නං සාසනං වුච්චති. තස්සෙවාති බුද්ධස්ස. පස්සියතීති 'දිට්ඨි'. ඛමියතීති 'ඛන්ති'. රු චියති ඉච්ඡියතීති 'රුචි'. ආදියතීති 'ආදයෝ'. කම්මසාධනං. න දුග්ගතෙනාපීති සභාවසිද්ධිතබ්බභාවාති උභයෙනා. පවුත්තවසෙ නාති පකාසිවුත්තවසෙන. තස්මා ඉමස්සා දිට්ඨියාති ආදිසු වචනෙ සු අත්ථෝ පණ්ඩිතෙනා වෙදිතබ්බෝති සම්බන්ධෝ. සම්මාදිට්ඨියා පච්චයෝ 'සම්මාදිට්ඨිපච්චයෝ'. සම්මාදිට්ඨියස්ස භාවෝ 'සම්මා ...පෙ...ත්තං'. සම්මාදිට්ඨි පුබ්බඞ්ගමා යස්ස සාසනස්ස තං 'සම්මාදිට්ඨිපුබ්බඞ්ගමං'. තස්සා භාවෝ 'සම්මාදිට්ඨිපුබ්බඞ්ගම ත්තං'. තස්සෙවාති අත්තනෝ කාරකපුග්ගලස්ස. කුසලධම්මෙ ඝිවාති වා අපරෝ නයෝ. කුසලධම්මෙඝිව අකු...පෙ... එසෝ ධම්මෝ චිනයෝ ඉති තස්මා ධම්මචිනයෝ. කුසලධම්මෙ ඝිපිවාතිපි පාඨෝ. වසද්දෙ වාසද්දසෙ වත්තති ධම්මෙඝි චිනා යෝ 'ධම්මචිනයෝ' ති විග්ගහෝ. තෙනෙව වුත්තන්ති තෙන එ ව කාරණෙන. යෙව ඛො...පෙ... සාසනන්ති වචනං භ ගවතා වුත්තං. එකෙජනා දණ්ඩිතා අඞ්කුසෙඝි කසාඝිව සත් තෙ දමයන්ති. අදණ්ඩෙන අසත්ථෙන නාගෝ ගහීනාගෝ ම හෙසිනා දන්තෝ දමිතෝ. තථාති උපසංහරණත්ථෙ නිපාතෝ. ධම්මෙනා නියමානානං විඤ්ඤූනං විඤ්ඤූනන්නානං කා උත්තු යා. භවභොගාමිසත්ථන්ති භවෙ භොගසංඛාතං ආමිසත්ථං. සෝ සභාවෝ විසිඨංවා නිබ්බාණං සත්තෙ නයති ඉති තස්මා සෝ සභාවෝ චිනයෝ. ධම්මතොති පදං චිනයෝති පදෙ අපාදානං. එසාති එසෝ ධම්මෝ. ධම්මස්සවා චිනයෝති ධම්මහුතස්ස භ ගවතෝ චිනයෝ. නානිත්ථකරානං නිත්ථියානං ධම්මොති අත්ථෝ.

ධම්මභූතොතිති ආදි විත්ථාරෝ. තඤ්ඤෙවාති භගවතෝ. සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං ගාථිති පදං පදූනං ඉති පදෙ තතියාවිභත්තියා නං. අඤ්ඤසං ජ්ඤානං. සොවෝ---පෙ---නීතිති ඉතිඅ්ච්චං. සොවෝ---පෙ---සත්ථා ඉති ධම්මවිනයොව සත්ථා ඉති භගවතා වුත්තො. ධම්මවිනයොවාති පදං වුත්තොනාතිපදෙ කම්මං. එතෙසන්ති දිට්ඨියාති ආදීනං පදූනං. තත්ථාති තස්මිං ඨානෙ. භික්ඛුනිද්දෙ සෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. තථාඝීති තං වචනං ඉතඅ්ච්චං. නිමන්තණාදිම්ඝීති නිමන්තණකාලාදිම්ඝි කාලෙ. තස්සාති තස්ස පටිඤ්ඤාතස්ස සම්භවො පණ්ඩිතෙනා දඤ්ඩබ්බො. කො එත්ථ ඨානෙ ඉති අඤ්ඤෙසු පුච්ඡති. අයංපනාති අයං පටිඤ්ඤා ධම්මිකා පටිඤ්ඤා. දුස්සීලාපිනි පදං වදන්තිති පදෙ කත්තා. එසති ගවෙසතීති පදවඩං භික්ඛතීති පදස්ස විවරණං. තන්ති ගං ඝත්තං. බ්‍යඤ්ජනෙනාති කකාරෙන. භික්ඛණධම්මනායාති යාචනසභාවතාය භික්ඛකො. බුඩාදිඝීති පදං අජ්ඣුපගතන්ති පදෙ ක්ඛත්තා. භික්ඛාචරියන්ති භික්ඛත්ථං විවරණං. පබ්බජ්ජිතොතිති උපගතො. ජීවිකාඅකප්පනාන්ති ජීවිකාය චත්තනා. පරෙසු පටිබඩ්ඩා ජීවිකා එතස්සාති 'පරපටිබඩ්ඩජීවිකො'. තස්සභාවො 'පර---පෙ---ජීවිකත්තං'. කාජඝත්තන්ති කාජෙන ආනීතභත්තං. අඤ්ඤාව එස්සොව වණ්ණොව 'අඤ්ඤඑස්සවණ්ණා'. ඔප්පනං විනාසනං 'ඔදෙ'. අඤ්ඤඑස්සවණ්ණානං ඔදෙ 'අඤ්ඤ---පෙ---ඔදෙ'. තත්ථාති අඤ්ඤාදිසු. සඝස්සඤ්ඤනිකොපිඝීති ආදි දල්ඝිකරණං. ඝිත්තො අඤ්ඤා ඨස්ස හො 'ඝිත්තඤ්ඤා'. ඝ සඤෙදෙව මලඝ ජ්ල්ලිකඝ 'ඝත්ථසෙදමලජ්ල්ලිකා'. තෙ ආදයො යෙසං තෙ 'ඝත්ථ---පෙ---ජ්ල්ලිකාදයො'. රජතඝ ඝ පඝකරණඝ 'රජතඝපඝකරණානි'. වසද්දෙ සූඝ්මලෙනෙව ඝත්ථ ---පෙ---දිඝිඝ රජනා---පෙ---ඛිවානි යොජෙතබ්බා. පඨානි සක්කායදිට්ඨි සීලබ්බතපරමාසො විච්ඡිඝිඡා අපායගමනි යා ලොභදොසානි පඨ. වත්තාරොති ලොභදොසඅභිරිකානොත්තප්පානි. වත්තාරොති ලොභදොසඅභිරිකානොත්තප්පානි. අඨානි රූපරාගඅරූපරාගමොඝමානඋද්ධච්චඅභිරිකානොත්තප්පානි. තත්ථාති තෙසු ඔඩිසු. පඝානාපඝානතො. තඤ්ඤාති සොතාපන්නස්ස. පඝානබ්බනිලෙසෙසූති නිඛාරණං. තඤබ්බෙන සඛඤඛඛපඤකාරෙනකිලෙසා පඝිනා. තඤාති අරඝතො. මග්ගසීමායාති මග්ගසඛ්ඛාතාය සීමාය. සොති අරඝා. තෙසූති සුචුප්පඤාකල්‍යාණාදිසු. තතොති මග්ගඨ්ඨලතො. තත්ථවාති තෙසු ඝිඤති පාපකෙති ආදි ඨානෙසූ නිඛාරණං. තත්ථාති සම ඝ්ගෙන සංඝෙනාති ආදි පදෙසු නිඛාරණං. පරිවෙජ්දෙනාති

පදං පවවගඡ ඉති පදෙ තනිසාවිසෙසනං. පවවග්ගකරණීයෙ
නි පවනතං භික්ඛූනං සමූහෙනා කත්තබ්බෙ කම්මෙ සති උපග
තෙනාති පදෙ ලක්ඛණක්‍රියා. යාවතිකාභික්ඛූකම්මප්පත්තාති
යත්තකා භික්ඛූ තස්ස කම්මස්ස පත්තා අනුරූපා. තෙසන්ති භි
ක්ඛූනං. සම්මුඛිභූතානවාති වචදදෙ ආගතත්තාව ආගවතත්තාව
අප්පටික්කොසනාතොවාති යොජෙතබ්බං. අප්පටික්කොසනතො
නි අනිවාරණතො. උපරිභාවොති සාමඤඤභාවො උපරිභා
වො. තංවචසාති තව භික්ඛූභාවං එසො පුග්ගලො. එතෙන
උපසම්පදෙනෙනාති වචනෙනා යා ඉමා අට්ඨපසම්පදා භගවතා වු
තතාති සම්බන්ධො. එඛි භික්ඛූනි භගවතො වචනමත්තෙතු
භික්ඛූභාවො එඛි භික්ඛු උපසම්පදා. බුඩ්ඪං සරණං ගවජ්ඡාමීති ආ
දිනානයෙන තික්ඛත්තුං වාචං භිඳිත්වා චිත්තෙඛි නිඛි සරණාග
මනෙඛි උපසම්පදා සරණාගමණූපසම්පදා. ඔවාදපටිග්ගහ
ණූපසම්පදා නාම තස්මා තිඛතෙ කස්සප එවං සික්ඛිතබ්බං ත
වමෙඛි රොතනපුං පව්ඛුපසීතං භවිස්සති ථෙරෙසු නවෙසු මජ්ඣි
මෙසුවාති එවංති තෙකස්සප සික්ඛිතබ්බං. තස්මාතිඛතෙකස්ස
එවං සික්ඛිතබ්බං යංනිඛි ධම්මං සොස්සාමි කුසලූපසංඛිතා සබ්බ
න්නං අඛිඤ්ඤවා සබ්බං චෙතසො සමන්නාහරිත්වා ඔහිත සොතො
තො ධම්මං සොස්සාමීති එවංඛි තෙකස්සප සික්ඛිතබ්බං. තස්මා
තිඛතෙකස්ස එවං සික්ඛිතබ්බං. සඛගහාව මෙ කායගතාසති
නවිජහිස්සතීති එවංති තෙකස්සප සික්ඛිතබ්බන්ති ඉවිනා ඔවා
දපටිග්ගහණෙන මහාකස්සපත්‍රෙරස්ස අනුඤ්ඤතා උපසම්පදා.
පඤ්ඣබ්‍යාකරණ උපසම්පදා නාම සො පාඤස්ස අනුඤ්ඤතා උප
සම්පදා. භගවාඛිර පුබ්බාරාමෙ අනුවඛ්කමන්නං සොපාකං ඣා
ණෙරං උද්ධුමාතකසඤ්ඤතිවා සොපාක රූපසඤ්ඤතිවා ඉමෙ ධ
ම්මා නානත්ථා නානාබ්‍යඤනා උදාහු එකත්ථා බ්‍යඤනවෙනාන
ඤත්ති දසඅඞ්ගසමන්නාගතෙ පඤ්හෙ පුච්ඡි. සොතෙ බ්‍යාකාසි. භ
ගවා තස්ස සාධුකාරං දත්වා ඤාතිවසෙසං ඛං සොපාකාති පුච්ඡි. ස
තතාවසෙසොහම්භගවාති. සොපාක ඛං මම සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන
සඛිං සංසන්දෙත්වා පඤ්හෙ බ්‍යාකාසීති ආරඛ්විසොති උපසම්පදං
අනුජානි. අයං පඤ්හබ්‍යාකරණූපසම්පදා. ගරුධම්මපටිග්ගහ
ණූපසම්පදා නාම මහාපජාපතියා අඪගරුධම්මපටිග්ගහණෙ
න අනුඤ්ඤතූපසම්පදා. දුතෙනා උපසම්පදානාම භික්ඛුනිසං
ඝාය අනුඤ්ඤතූපසම්පදා. අඪවාචිකූපසම්පදානාම භික්ඛුනි
යා භික්ඛුනිසංඝතො ඤත්තිචතුත්ථෙන භික්ඛුසංඝතා ඤත්තිච
තුත්ථෙනාති ඉමෙඛි තීඛි කම්මෙඛි උපසම්පදා. ඤත්තිචතුත්ථික
ම්මූපසම්පදා නාම භික්ඛූනං එතරඛි උපසම්පදා. තාසන්ති උප

---

* අඛ්ඪකාසිකාඝ. විනයඪකථායං. අඛ්ඪකාසියා. මරම්ම.

සම්පදනං නිබ්බරණේ ඡඩී. පාතිමොක්ඛසංවරනිද්දෙසෙ විනී වත්‍යෝ වේදිතබ්බෝ. සික්ඛාපදසීලන්ති සික්ඛානං අඩිගමුපාය භූතං සීලං. සික්ඛිතබ්බං කොඨාසභූතංවා සීලං. තංඝීති ඛිසම්බං. තං සීලං. යොති යොකොචි පුග්ගලෝ. නං සීලං පාතිරත්ත නි තං පුග්ගලං. අපායෙ ජානං 'ආපායිකං'. නං ආදි යෙසං තා නි 'ආපායිකාදීනි'. ආදිසද්දෙන නදඤ්ඤං සබ්බං සංසාරදුක්ඛං සංගණ්හාති. පාති රක්ඛතීති 'පාති'. පුග්ගලෝ. පා ධාතුරක්ඛ ණෙ. නි පච්චයෝ. පාතිමොක්ඛෙතීති 'පාතිමොක්ඛං'. තස්ස වා නි පාතිමොක්ඛස්ස. තත්ථාති සීලංපතිඨාති ආදි පදෙසු. සී ලන්ති එවං වචනං කම්මච කිච්චාපි වෙචචනං. එවං වෙචචන භාවේ සත්තෙපි ධම්මතෝ ධම්මවසෙන එතං සීලං නාම වෙත නාදයෝ ධම්මා වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධෝ.

තත්ථාති වෙතනාසීලාදිසු. තඤාති පබ්බඨසංවරසීලඤ්ඤ. එස්ථාති වෙතනාසීලාදිසු. තන්ති පාතිමොක්ඛසීලං. පතිඨා නි තෙන සීලෙනාති 'පතිඨා'. කරණසාධනං. එත්ථාති එතස්මිං සීලෙ. අයමන්ථෝ ආදිසුත්තවසෙන පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බෝ. නදෙතන්ති තං එතං සික්ඛාපදසීලං. නගරවඩ්ඪකීති නගරමා පකවඩ්ඪකී. තතොති සොඛනතෝ. රජ්ජොති චත්ථබොචන ඤෝ. තිඛි ඛාරෙඝීති කණ්ඨලාලගොම්යානං ඛාරිකෙඝි. රඤ්ඤ ජානන්ති රජනං. තතොති පච්ඡා. චරණසරික්ඛකාඝානි වර ණෙන සදිඝතාඝ. චරණඉතිපි පාඨ ආචරියෙන වුච්චන්ති. වර න්ති තෙඝිනි 'වරණා'. පිසද්දෙන නාකෙවලමේව පාදෙති වුච්චන් තිති ඤුපෙති. යථාඝීති ආදිනා සදිඝාකාරං දස්සෙති. ජිනනා ච රණා යස්ස සෝ 'ජිනනාචරණෝ'. ගමනාඝිඝඩ්ඛාරොති ගමනාස් ස කරණං. ඤුණගමනාන්ති ඤුණස්ස පවත්තනං. එත්ථාති එ තස්මිං සංයමං සංවරොති පදවයෙ. චිතික්කමවිප්ඵන්දනාවසෙන විප්ඵන්දනං සඝමති රක්ඛති. තස්සාති පුග්ගලස්ස. ඉම්නාති කා සිකුවාචසිකෙන්ති එවනෙන. ආජීවෝ අඩ්ඨමෝ යස්ස තං 'ආජීවඩ් මකං'. පරියාදයාති ගහෙඝා. ඉධාති පාවිමොක්ඛසංවරනිද්දෙ සෙ. ආචාරගොචරනිද්දෙසෙඝාතිපදං උඛරිතිපදෙ ආධාරෝ. බුඛ පවිතුඛෙනාති බුඛගරඝිතෙන. පුරිසෙනාති පදං ආඛ්ඛිනං ඉ ති පදෙ කත්තා. අපණණකොති අවිරුඛෝ. සසිසන්ති සීසෙන සඝ. සෙදෙව මලච ජල්ලිකච 'සෙදමලජල්ලිකා'. පඝීනා සෙ දමලජල්ලිකා සෙන සෝ 'පඝීනසෙදමලජල්ලිකෝ'. මාලා පෙ විඛානන්ති මාලාගඤ්ඡවිලෙපනාදිඝි විභූසනකරණං. ප ඝීනා පාපධම්මා සෙන සෝ 'පඝීනපාපධම්මෝ'. සම්පන්නරූ පොති පරිපුණණසඝාවෝ. ආවික්ඛිතුකාමොපිති අපිසද්දෙ ම

ගහං ආවික්ඛිතපුරිසං අපෙක්ඛති අනාවාරත්ති අකත්තබ්බං. ආ
වාරං. මනසාපි අනාවාරං ආවරති. එතත්ති මනාඝකතං අනාවා
රං. තත්ථාති වෙඵදූතෙනාති ආදිපදෙසු තත්ථාති කාපිකවිති
කතමාදිවසෙන වුත්තෙසු අනාවාරෙසු. එකවිධියත්ති එකවිධං.
පච්චයෝ හෙතු යස්ස තං 'පච්චයහෙතුකං', එවන්ති එවං දූතෙ
න. අනෙසනායාති අයුත්ත එසනාය. තත්ති සංඝිකවෙඵං. අ
රොපිමොති අරොපිතෝ රොපනෙන අනිබ්බත්තෝ. තෘතාති ප
රිච්ඡිනනඤාණතෝ. තතොති තෙලනාළිපමාණතෝ. එතිකම්
මන්ති වඩ්ඪනාකම්මං. තදග්ඝනාකන්ති තෙන ගරුහණ්ඩිනා
සමග්ඝනනං. හත්ථකම්මංපිති පදං නාවත්තතීති පදෙ කත්තා.
උදකාහරණමත්තංවාති උදකස්ස ආහරණමත්තංවා. අපපහරිත
කරණමත්තංවාති අප්පහරිතස්ස කරණමත්තංවා. කම්මන්ති හ
ත්ථකම්මං අකත්වා ගහිතෝ වෙඵ. තත්ථ විඤ්ඤූ. යඤ්ඤ ඤාතෙ.
තතෝ ඤාතතෝ. නවිස්සහන්තීති නාසක්කොන්ති. දණ්ඩිකම්
මන්ති පොක්ඛරණිතෝ පංසු උද්ධරණාදිකං හත්ථකම්මං. තෙ ම
නුස්සා. දඩ්ඪං ගෙහං ගෙසං තෙ 'දඩ්ඪගෙහා'. වෙඵං දූසෙන්ති
ති 'වෙඵදූසිකා'. වෙඵදූසිකා පාණජාතිකා. තං වෙඵං අක්කොට්
ඨාපෙන්තානංඅච්ඡිඳාපෙන්තානං භික්ඛූනං වෙඵනස්සති කිංකා
තබ්බන්ති පුච්ඡා. කොවෙතූත්ති ජිඝිතුං. කුට ඡෙදනෙතීති
ඛාතු. එවම්පි වචනෙ මනුස්සෙසු අනිච්ඡන්තෙසු වත්තබ්බා. වෙ
එනානඥේ අම්හාකං අඤ්ඤා පයොජනා නාම්. තුම්හාකංඛණෙ
තුච්ඡකාලෙසෙති තුම්හෙ දණ්ඩිකම්මං හත්ථකම්මං කරිස්සථ
පෙ මනුස්සා භික්ඛූනා වත්තබ්බා. ඛණෙති තුම්හාකං තුච්
ඡකාලෙ කම්මං අකරණකාලෙති අධිප්පායො. කථාමග්ගොති
කථාපබන්ධො. වචනාපච්ඡෙදනඤත්ති අඤ්ඤෙසං වචනස්ස ප
ච්ඡෙදනත්ථං. සංඝිකෙ රුක්ඛෙ කොට්ටාපෙථා පුග්ගලිකං ආ
වාසං කාතුං භික්ඛූනා ලබ්භතීති පුච්ඡා. හත්ථකම්මසිසෙන පන
පධාන හත්ථකම්මවසෙන පෙ මච්ඡානාවත්තං මච්ඡස්ස
සීතඝානමත්තං ආවාසකාරකො ලබ්භති. නිසු ගෙහෙසු නිබ්බ
ණං. සම්භාගං සම්කොඨාසං ලබ්භති දබ්බසම්භාරසාමිකො හි
ක්ඛූති යොජනා. සංඝිකරුක්ඛෙ පෙ නාවත්තතීති පුච්ඡා.
භාරෙතූත්ති අපනෙතුං. වල්ලිපන යත්ථඨානෙ ජනෙන ච්ඡි
කායති තත්ථ ඨානෙ. සාව ඛෝ වල්ලි උපඩ්ඪ පෙ
පඨාය ගරුහණ්ඩිං. තෘතාති උපඩ්ඪබාහුප්පමාණතෝ. ප
තතදූනාදීසුපි විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. එත්ථාති එතස්මිං පත්
තෙ. ගන්ධිකාදයොති ගන්ධිච්ඡකාසිකාදයොජනා. ගන්ධපලිවෙ
ඨනාදිනාන්ති ගන්ධස්ස පලිවෙඨනාදිනං. නිංසුකපුප්ඵම කණණ

පිලඤ්ඤතාලපතනව 'නිංසුක...පෙ...තාලපත්තානි'. තා
ලං තාලඵලං එතස්මිං අත්ථීති 'තාලී'. තාලිස්ස පණ්ණං 'තාලිප
ණ්ණං. තාලපණ්ණන්තිපි පාඨො. තනොති පරිච්ඡිනනාධානතො,
තරුපිමතාලිසු සබ්බංපි පණ්ණං. තස්ස තාලිපණ්ණස්ස. අති
ඛුලප්පමාණා රිත්තපොත්ථකො තුච්ඡපොත්ථකො. එතෙවං
ති එතස්මිං පතෙතයෙව. යත්ථ ඨානෙ තත්ථ ඨානෙ. පලාසව
නාළිකෙරපණ්ණව 'පලාසනාළිකෙරපණ්ණානි'. තානිපිති පණ්
ණඵලනාළිකෙරපණ්ණාදිනි. ඉතිති එවං. මුජ්ජලාලාදිසූනි
නිඛාරණං. තත්ථ ජාතකංවාති තස්මිං ඨානෙ ජාතකංවා. තත්
ති තිණපණ්ණං. අතිරෙකන්ති අවඩ්ඪං. පුප්ඵදුනො විනිච්ඡ
යො වෙදිතබ්බො. පරහිරෙති නිසාමිතඨානතො පරහාගෙ. භි
ක්ඛුපනා කස්ස...පෙ...නලඛතීති පුච්ඡා. ධම්මතායඤ්ච ප
කතියා ඉඤ්ඤූති ඉති සද්දෙ ආවික්ඛතීති පදෙ ආඛාරො. ගෙහි
ගය සාමණෙරා. තෙ සාමණෙරා. එත්තකං නයං ලභිත්වා උපාස
කා සාම...පෙ...නාහි ඵලදුනෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.
හොතීති ඉති සද්දෙ සමාපනො. තත්ථාති තස්මිං මනුඤ්ඤානං
සාවනෙ. භික්ඛූහි කිං කාතබ්බන්ති පුච්ඡා. තෙහි වොරඉඤ්ඤා.
සිනානදුනෙ විනිච්ඡයො. රජති එතෙනාති 'රජනං.' පාකරහි
තං 'නිපක්කං'. රජනාව තං නිපක්කංවාති 'රජනානිපක්කං'. එත්
ථෙවාති වුත්තං. යත්ථ ඨානෙ. සාපි මත්තිකා. තිංසපලඝු
ළපිණ්ඩපමාණාවාති චත්තාරො වීහයො ඝුජා. වෙඝුජාමාසකො
නාම. වෙමාසකා අක්ඛානාම. අක්ඛානං පඤ්ච ධරණං නාම. දස
ධරණානි එකපලං නාම. තිණ්ණි ධරණසතානි තිංසපලානි නාම.
අථවා. චත්තාරෙ වීහයො ඝුජා. වෙඝුජා මාසකො නාම. දස
මාසකා අක්ඛානාම. අක්ඛානං අට්ඨකං ධරණං නාම. දසධරණා
නි එකපලං නාම. තිණ්ණි ධරණසතානි තිංසපලානි නාම.
තෙනා අභිධානප්පදීපිකායං මොග්ගලලානාචරියෙන වුත්තං.

චත්තාරෙ වීහයෝ ඝුජා වෙඝුජා මාසකො භවේ,
වේ අක්ඛා මාසකා පඤ්චක්ඛානං ධරණ මට්ඨකං.
සුවණ්ණා පඤ්ච ධරණං නිඤ්ඤන්ති තානිත්ථි පඤ්ච තෙ,
පාදෙ භාගෙ චතුත්ථෙ ධරණානි පලං දසා ති.

තනොති තිංසපලඝුළපිණ්ඩිපමාණතො. දත්තකඩ්ඩුනෙ වි
නිච්ඡයො. යෙනි සාමණෙරා. පාටියෙක්කං වසන්තෙනාපි භි
ක්ඛුනා ගහෙත්වා ගන්තබ්බන්ති සම්බන්ධො. අනන්තරා...පෙ
...ආගතෙසු තෙන භික්ඛුනා ආහරිත්වා ගහිතඨානෙයෙව ද
තනකඩ්ඩානි ඨපෙතබ්බානීති සම්බන්ධො. වාතු...පෙ...ආ
දිසු වචනෙසු විනිච්ඡයො. වටති භිඤ්ඤනි අම්නුඤ්ඤභාවන්ති

'වාට්'. පියවාදී. වට්ට හෙදනෙ. වරදරණරදඤති මොඝහල්ලා නසුතොතන කු. වාට්ටං අත්තානං කාමෙතීති 'වාට්ටකමෙය්‍යා'. වාට්ට කමස්ස භාවෝ 'වාට්ටකමතා'. ඛලිතවචනංපිකි විරප්පතවචනං. අපිසද්දෙ නපගෙව අඛලිතවචනෙති කුපෙති. මුග්ගස්ස සූපෝ 'මුග්ගසූපෝ'. මුග්ගසූපෙන සමංනෝ පුග්ගලෝ 'මුග්ගසූපියෝ' මුග්ගසූපියස්ස භාවෝ 'මුග්ගසූපියතා'. පාළියං පන ඉ ගහසුප්පතාගාතිපි අත්‍ථි. මුග්ගස්ස සූපෝ 'මුග්ගසූපෝ'. සොයෙව මුග්ගසුප්පෝ. මුග්ගසුප්පොචියාති මුග්ගසුප්පෝ. පුග්ගලෝ. මුග්ගසුප්පස්ස භාවෝ 'මුග්ගසුප්පතා'. සච්චාලිකෙන ජීවිකං කප්පනාස්සෙතං අධිවචනං. සංඝාවං චියාති ධාරයතීතිඝන්ති සංඝාවකං චිය. ඉච්ඡිතිච්ඡිතධාරියාති ඉච්ඡිතඉච්ඡිත සංඝාතඝ ධාරිඝ සච්චාලිකඛුත්තිකෝ පුග්ගලෝ පතිඨාති නෙන කාරණෙන අස්ස පුග්ගලස්ස භා---පෙ---යතා ඉති භගවතා වුත්තා. පිසනං පෙසනං. ජඞ්ඝඝ පාදෙන පෙසනං තං 'ජඞ්ඝ පෙසනං'. තමස්ස අත්‍ථීති 'ජංඝපෙසනිකං' තෙසංතෙසං ගිහීනං ගාමන්තර දෙසන්තරාදිසු සාසනපටිසාසනාහරණසෙතම්බිච්ච නං. හිසච්චං. ඉදං ජඞ්ඝ---පෙ---අත්තනෙ මාතාපිතූනං සාසනං ගහෙත්වා කන්ථවි ගමනවසෙන නවවටතීති සම්බන්ධෙ. යෙවස්සානි යෙ ජනා අස්ස භික්ඛුස්ස. හරිතුන්ති හරණං. භාවෙ තුං. අසුක---පෙ---දෙථ ඉති වත්‍ථා පිණ්ඩ---පෙ---දෙන්ති. වෙජ්ජස්ස කම්මං 'වෙජ්ජකම්මං'. වෙජ්ජෙනවා කත්තබ්බං කම්මං 'වෙජ්ජකම්මං'. ගිහීනං භණ්ඩාගාරෙ නියුත්තො 'භණ්ඩාගාරිකෝ'. භණ්ඩාගාරිකස්ස කම්මං 'භණ්ඩාගාරිකකම්මං'. පිණ්ඩස්ස පටිපිණ්ඩදනං 'පිණ්ඩපතිපිණ්ඩං'. පිණ්ඩං දත්වා පටිපිණ්ඩගහණංවා 'පිණ්ඩපටිපිණ්ඩං'. කාරණං කම්මං. පිණ්ඩපටිපිණ්ඩස්ස කම්මං 'පිණ්ඩපටිපිණ්ඩකම්මං.' උප්පජ්ජතීති 'උප්පාදෙ'. හොගො. සංඝස්ස උප්පාදෙ 'සංඝුප්පාදෙ'. චෙතියස්ස උප්පාදෙ 'චෙතියුප්පාදෙ'. සංඝුප්පාදෙච චෙතියුප්පාදෙච 'සංඝු---පෙ---පාදෙ'. පඤ්ඤපනං අයොනිසෝ විචාරණං 'පඤ්ඤපනං'. පඤ්ඤපනං පවිපඤ්ඤපනං 'පඤ්ඤපනං.' සංඝුප්පාද චෙතියුප්පාදනං පඤ්ඤපනං 'සංඝු---පෙ---පනං'. සංඝුප්පාද---පෙ---පනස්ස කම්මං 'සංඝු---පෙ---කම්මං'. මිච්ඡාජීවිකාකප්පනාකකම්මානන්ති මිච්ඡාඝ ජීවිකා කප්පනාකකම්මානං. නිබ්බරණං. එත්ථානි ගොචරාදිසු. අස්සාති භික්ඛුස්ස. තන්ථානි වෙඝියාදිසු. රූපං උපනිස්සාඝ ජීවන්තීති 'රූපූපජීවිනියෝ'. ඉකානිවිදෙවානි. යෙනා කෙනාවි කාරණෙන. සුලභා ඉති පදෙ නතිඝා විසෙසනං. සුලභෝ අජඣාවාරෙ යෙනාසෝ 'සුලභඅජඣාවාරෝ'.

තස්ස භාවෝ 'සුලභඅජ්ඣාචාරතා'. මිත්තවසෙන සන්ථවෝ 'මිත්තසන්ථවෝ'. සුලභඅජ්ඣාචාරතාව මිත්තසන්ථවෙච සිනෙහොව 'සුලභ — පෙ — සිනෙහෝ'. තෙසං වසෝ පවත්තනං 'සුලභ — පෙ — වසෝ'. එවන්ති සුලභඅජ්ඣාචාරතාදිවසෙන. අර කඛවිපත්තිතොති අරක්ඛස්ස අත්තනා රක්ඛිතස්ස සමණධම්ම සා විනාසනතො. ගරහිතන්ති 'ගරහං'. දක්ඛිණාවසෙනාති දානඅඟවසෙන. මතො පති යාසං තා 'මතපතිකා'. පවුඨො පති යාසං තා 'පවුඨපතිකා'. නිච්ඡයන්තිති 'නිච්ඡා'. න නිච්ඡා 'අනිච්ඡා'. පුරිසෙන අපච්ඡා අග්ගහිතාති අධිප්පායො. අනිච්ඡාව තා කුමාරියොවාති 'අනි — පෙ — යො'. ලොකානං ආමිසං 'ලාකාමිසං'. ලොකාමිසෙ නිස්සිතා 'ලොකා — පෙ — තා'. ලොකාමිසනිස්සිතා එව කථා 'ලොකාමිසනිස්සිතකථා'. ලොකාමිසනිස්සිතා කථා බහුලා යෙසං තෙ 'ලොකා — පෙ — බහුලා'. උස්සන්නො නිලෙසො යෙසං තෙ 'උස්සන්නකිලෙසා'. අවූපසන්තො පරිලාහො යෙසං තෙ 'අවූප — පෙ — ලාහා'. තෙසන්ති විඩවාදිනං. උස්සන්නං බහුලං බ්‍රහ්මචරියං යෙසංතෙ 'උස්සන්නබ්‍රහ්මචරියා'. තෙති භික්ඛු. තං පනාගාරං අවිවිතතං හොති. තන්ථාති පානාගාරෙ. තෙති සුරාහොණ්ඩෙති. සංස ඳොසාදීසු වචනෙසු සංසග්ගජාතො හොතීති අත්ථො හි සම්බන්ධො. යෙ රාජානො රජ්ජං අනුසාසන්තීති තෙ රාජානො. ඉස්සරියමත්තායාති ඉස්සරියපමාණාය. හත්තිවසෙනාති හත්තීයානං සෙවනාවසෙන තෙසං හත්තීයානං එතෙහි රාජාදීහි. යෙනං සංසග්ගෙන භික්ඛු පාපුණාති. සහසොකො එතස්සාති 'සහසොකී'. සහසොකිස්ස භාවෝ 'සහසොකිතා'. ජනෙව රුච්ච සමාචාරෝව 'ජනරුච්චසමාචාරං'. එකජනරුච්චසමාචාරං යස්ස සො 'එකජනරු — පෙ — වාරෝ'. තස්ස භාවෝ 'එක — පෙ — තා'. එකජනරුච්චසමාචාරභාවං ආවහති ජනෙතීති 'එක — පෙ — වහො'. එකජනරුච්චසමානභාවානුභොතිපි අත්ථි. එකච්ඡනරුච්ඡි සමානස්ස භික්ඛුභාවස්ස ආවහො ජනෙතීති අත්ථො. සිනෙහබහුමානසඤ්ඤොති සිනෙහබහුමානවසෙන සඤ්ඤො. තත්ථාති රාජාදීසු. තෙසං තිත්තියසාවකානං. පරියායෙනාති නයෙන. තත්ථාති තෙසු කුලානීති ආදි පදෙසු. අක්කොසවත්ථුහීති අක්කොසස්ස කාරණෙහි. තත්ති තං භික්ඛුං. භික්ඛුනීනන්ති එත්ථ පදෙ සික්ඛ — පෙ — රියොපි සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. කානීති කුලානි. අයං අයුත්තගොචරෝ අගොචරෝ — පෙ — ති පණ්ඩිතෙනා වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. වෙසියාදි ගොචරස්ස භික්ඛුස්ස වෙසියාදිකෝ අයුත්තගොචරොති යොජ

නා. වෙසියාදිගොචරා යස්ස සො 'වෙසියාදිගොචරෝ'. තස්සා හි තස්ස තිප්පකාරස්ස අසුත්තගොචරස්ස. ඉමිනා පරියායෙන ඉමිනා කාරණෙන අගොචරතා පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බා. වෙසියාදිතො තාව පඨමපච්චාමගුණනිස්සයතො පච්චාමගුණානං කාරණභාවතො අගොචරෝ ඉති පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බො.

යදිදන්ති යෙ ඉමෙ පච්චාමගුණෙ. අථවා, යදිදන්ති පරිවිසයො කතමොති අත්ථො. අනුපනිස්සයතොති අකාරණභාවතො. ලාභසක්කාරෙසු පණිධිතණ්හා ලාභසක්කාරපණිධි. චක්ඛාසාසනස්ස නිප්ඵොථනං පහරණං 'චක්ඛුනිප්පොථනං'. දිට්ඨිවිපත්ති 'දිට්ඨිවිපත්ති'. ලාභසක්කාරපණිධිව චක්ඛුනිප්ඵොථනම දිට්ඨිවිපත්තිව 'ලාභ-පෙ-දිට්ඨිවිපත්තියො'. ලාභ-පෙ-දිට්ඨිවිපත්තිනං හෙතු 'ලාභ-පෙ-විපත්තිහෙතු'. සඞ්ඝඨානි සඞ්ඝාතානි. චිත්තස්ස සන්තොසො 'චිත්තසන්තොසො'. චිත්තසන්තොසස්ස ආවහනං 'චිත්තසන්තොසාවහෙ'. ඔපානිඝානිති ආදිසු පන වචනෙසු විනිච්ඡයෙ. තස්ස චිත්ත මාමත්තස්ස. කාලඤ්ඤෙහාති වෙලන්ඵෙහා මඤ්ඤන්තිකකාලස්ස සඤ්ඤාපනත්ථං නිඛණ්ඩිතො ඵෙහා. හෙඨජ්ඣමේව සඞ්කඛාපණානිති පදවසං නික්ඛමන්තීති පදෙ පකතිවචනෙ කතා. වලඤ්ජනවසෙන නික්ඛමන්ති. සඞ්කඛාපණානි ඛමන්තීතිපි අත්ථි, එවං සතිහෙඨජ්ඣත්ථමේව සඞ්කඛාපණානීති පදවසං ඛමන්තීති පදෙ කත්තා. සම්මිඤ්ජනපසාරණාදිජනිතසරිරවෙතනාති සම්මිඤ්ජනපසාරණාදිනා ජනිතෙන සරිරස්ස වෙතනා. විනිබන්ධතං නිබ්බිසං යෙසං තානි 'විනිද්ධතණ්හබ්බිසානි. අනු-පෙ-අණු-පෙ-තා නිද්දෙසෙ විනිච්ඡයෙ වෙදිතබ්බො. පරිභාසතොපිති පදං ඔරිම ඉති පදෙ අපාදනං. කානි පන තානි වජ්ජානි ඉති ච්ඡා. *දිවාවිහාරවාසිති ලඞ්කාදිපෙ දිවාවිහාර ජන පදවාසි. අනාපත්තිගමනියානිති ආපත්තිභාවං අගමනියානි. යානිති යානි වජ්ජානි සුප්පහින්ති. එතං අධිඨානා විකම්මනාම භගවතා කථිතන්ති සුම්මත්ථෙරෝ ආහ. අධිඨානාවිකම්මන්ති මනසා අධිඨානමෙව. අස්සාති සුම්මත්ථෙරස්ස. ඉදං භාජනියං. සඞ්ඛලඝුකන්ති සඞ්ඛාපත්තිතො ලඝුකා. ඉධාති ඉමස්මිං අත්තභාවෙ. තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවිනා නිද්දෙසෙ එතං වුඨානාවිකම්මනාම භගවතා කථිතන්ති තිපිටක චූළනාගත්ථෙරෝ නාම ආහ. ඉධාති ඉමස්මිං ලොකෙ. නිසඤ්ඤාවහනතොති ආදීනානප්පකාරෙනාති පදස්ස රූපං. නානප්පකාරෙනාති පදං ආදීනවතොති පදෙ නිසඤ්ඤාවිසෙසනං. තත්ථාති තෙසු වජ්ජෙසු. කිංපන එත්ථ වජ්ජෙසු නිස්සරණං ඉති ච්ඡා. ආචරියත්ථෙරවාදෙති සුම්මත්ථෙ

* වීමංසිතබ්බං.

රස්ස වාදෙ. කථිතන්ති පදෙ ආඛාරෙ. තත්ථාති තෙසු වීසු ථෙ රවාදෙසු කථිතොති පදෙ ආඛාරෙ. අථවා. තත්ථ තථාරූපොති තෙසු වජ්ජෙසු නිස්සරණදස්සනසභාවෙ. තත්ති තං භික්ඛු. පරමාණුතාමාති ආදි චින්ථාරෙ. තත්ථාති පරමාණු ආදීසු. ආකාසකොඨාසිකොති ආකාසස්ස කොඨාසෙ පවත්තොතා. එතෙසූති පරමාණු ආදීසු. සමාදාය සික්ඛති පෙ පදෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. භික්ඛුනි සික්ඛා එවාති භික්ඛුනි සික්ඛාසු එව. තත්ථාති සික්ඛාසු. තත්ථාති තාසු සික්ඛාසු. ඉන්ද්‍රියෙසු පෙ පදවය නිද්දෙසෙති පදං වචනොති පදෙ ආඛාරෙ. පුබ්බරත්තාපරරත්තන්ති එළු වචනෙ විනිච්ඡයො. ඉමිනාති පුබ්බරත්තන්ති වචනෙන. නිද්දෙසෙපනස්සාති අස්ස පුබ්බරත්තාති ආදිපදස්ස නිද්දෙසෙ. ආවරණතොති පදං ආවරණීයෙහීතිපදෙ හෙතු. එත්ථාති එතස්මිං වඩ්ඪමාන නිස්ස්‍රයාති වචනෙ. වඩ්ඪ කම පෙ නිස්සිතං පන ඣානං කත්වා පණ්ඩිතෙන ගහෙතබ්බමෙව. සිඛසෙය්‍යන්ති එත්ථ වචනෙනෙව වත්තාරෙ සෙය්‍යා. තත්ථාති තෙසු චතූසු සෙය්‍යාසු. තෙසුඝීති හිසබ්දං තෙසු කාමභොගීසු. අසීසංඝාවජ්ජිතාති අසීසං සමූහෙන පටිබඳ්ධා. කෙසභාරන්ති කෙසසඞ්ඛාතභාරං. තාසු චතූසු සෙය්‍යාසු. ඉධ සිඛසෙය්‍යන්ති වචනෙ. සංකවිඛමානෙති පදං ලක්ඛණං. ඉම්නාති සමඵජ්ජානොති වචනෙන. එත්ථවාති සාතච්චං නෙපක්කන්ති වචනෙ. විරියගතිකාථවාති විරියෙන සමානා එව. විරියෙ ලොකුත්තරෙ පඤ්ඤු ලොකුත්තරාති අත්ථොති අධිප්පාඝො. එතෘවචනාති බොධිපක්ඛියානං ධම්මානන්ති වචනෙ ගහෙතබ්බා. තෙති බොජ්ඣඞ්ගා. සෙසමෙත්ථාති එත්ථ බොධිපක්ඛිකානන්ති ආදි නිද්දෙසෙ සෙසං වචනං. අභික්කන්තෙති ආදි නිද්දෙසෙ විනිච්ඡයෙ. තදුභයංපීති ගමනං නිවත්තනං. සොගීති හිසබ්දං සො භික්ඛු. තත්ථාති සාත්ථකසම්පජඤ්ඤාදීසු. එත්ථාති ඣානෙ. පරිග්ගහෙතබ්බාති විචාරෙතබ්බා. තත්ථවාති තස්මිං අඤ්ඤතෙ නිබ්බාරණං. චෙතියංවාති ආදි දළ්හීකරණං. තදෙවාති පිතිං. ථෙරෙ දීඝා තෙසං ථෙරානං ඔවාදෙ පතිඨාය අරඝන්තා පාලුහාතීති සම්බන්ධො. තත්ථාති අසුභෙ. තදෙවාති පඨමජ්ඣානං. එතෙසන්ති වෙතියාදීනං. කෙචිපන ආචරියා වදන්ති. තත්ථාති ආමිසං. බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහායාති සෙඛවරියස්ස සුතපසුතාං නිප්ඵාදනත්ථං. තත්ථස්සාති තස්මිං ඣානෙ අස්ස භික්ඛුස්ස. තදත්ථදීපකත්ථවාති සාත්ථසඞ්ඛාතස්ස අත්ථස්ස ඤාපනත්ථං. තදෙවාති දුක්ඛපඤ්ඤාතං. තන්ති ආමණෙරං. සො සාමණෙරෝ විනෙතබ්බා පෙ අදාසි. සොති දහරභික්ඛු. එතන්ති

අසුභං. පරිග්ගහිතං සාත්‍ථසප්පායං යෙන සො 'පරිගහිත සාත්‍ථසප්පායො'. චිත්තරූවිත්තන්ති චිත්තානුරූපං. තත්ති කම්මට්ඨානං. තස්සාති ගොචරසම්පජඤ්ඤස්ස. ඉධාති සාසනෙ. තත්‍ථාති තෙසු චතූසු භික්ඛූසු. පගෙවාති පාතො එව. සො භික්ඛු. තන්ති බුඩ්ඪානුස්සති කම්මට්ඨානං. තන්ති අඤ්ඤං කම්මට්ඨානං. පතෙතානාපීති භික්ඛූනං වඤ්ඣිතබ්බං. සො භික්ඛු පෙ වඤ්ඣිත්වා නිකඛිත්තකම්මට්ඨානං ගහෙත්වාති සම්බන්ධො. අථ නන්ති තදූ නං භික්ඛුං. නොති අම්හාකං. කථන්තිපි අත්‍ථි. කස්මාති අත්ථෙ. අනුගතොවාති අනුබන්ධිතොව. තත්‍ථ ඛගියා මෙ තෙ මනුස්සා. සම්පත්තපරිවෙජ්දෙනෙවාති සම්පත්තානං භික්ඛූනං පරිවෙජ්දෙනෙව. තෙ සාමණෙරදහරභික්ඛූ තං භික්ඛුං. කිංදිස්වා තුම්හෙ පුච්ඡථාති භික්ඛූ පුච්ඡිංසු. යං කම්මං එතෙ මනුස්සා. එතෙසං මනුස්සානං. නභයන්ති භයං නාජානාම. උපකාරිතොති අඤ්ඤෙ ජනා උපකාරිනො. වෙගසාවාති වෙගෙනෙව. ගොරූපානන්ති ගොණානං. අථස්සාති තදූ අස්ස භික්ඛුස්ස. තෙජොධාතුපරිළාහනිබ්බාණන්ති තෙජොධාතුනා පරිළාහස්ස නිබ්බාණං. යත්‍ථාති යස්මිං ආසනෙ තං ආසනං නත්‍ථි. පමාදවිහාරීති පමාදෙන විහරණසීලො. නිකඛිත්තං ඛුරං විරියං යෙන සො 'නිකඛිත්තඛුරෙ'. වෙතසො චිනිබන්ධා 'වෙතොවිනිබන්ධා'. පවඩ්ඪවෙ තෙ වෙතොවිනිබන්ධාවාති 'පව පෙ බන්ධා'. පවඩ්ඪවෙතොවිනිබන්ධෙහි බඩං ආයත්තං 'පව පෙ බඩං'. පවඩ්ඪවෙතොවිනිබන්ධබඩං චිත්තං යස්ස සො 'පව පෙ විහතා'. පවඩ්ඪවෙතොවිනිබන්ධානීති රාග දොස මොහ ච්ඡිනිච්ඡාදෙමනස්සං. ඉණට්ටාති පරෙසං ඉණං ආදිතා. ජීවිතපඤ්ඤාති ජීවිතෙන අභිඤ්ඤා. තණ්හෙවාති කිලෙසාතං උප්පජ්ජනඤ්ඤාතො. සො භික්ඛු පවිවොදිත්වා. එතන්ති කිලෙසුප්පජ්ජනං. අථස්ස පෙ නිසිදතීති සො එවං නයො පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. ඇලිඳකවාසීති ලඛාදිපෙ ඇලිඳකවාසී. තං මනුස්සානං වචනං අනාදයිත්වා අගහෙත්වා. නහොනි පව්ජා. තුම්හෙ පව්ව්ජාදෙථ ඉති එවං නිඛඩ්ඩො පීළිතො ථෙරෙ ආරොවෙසි. කාළවල්ලිමණ්ඩපවාසීති ලඛාදිපෙ කාළවල්ලිමණ්ඩපෙ වසනසීලො. සොනි මහානාග ථෙරො. කව්ජකරකතොති කව්ජකරනාම ඳඝතො. කව්ජකරණතොතිපි අත්‍ථි. උදකගණ්ඨියන්ති උදකස්ස ගණ්ඩෙ ඵපානං. කම්මට්ඨානං විච්ඡෙපොති කම්මට්ඨානස්ස ඡඩ්ඩනං. නිත්තණ්ඩුලොවාති උදකං ඡඩ්ඩෙත්වා. කලඛනිත්ථම්භාරෙති ලඛාදිපෙ කලඛනිත්ථම්භාරෙ. දිවාදිසු මනුස්සෙහි පුච්ඡිතෙසු. තත්‍ථ

ගාමෙ මනුස්සා නිග්ගහනං දිස්වා අජ්ජෙකො ... පෙ ... වෙති ජා නිංසූති සම්බන්ධො. තකොති තදනන්තරංතෙසු පුරිසෙසු. යො පුරිසො. තෙ මනුස්සා. තතොව විහාරතො. යත්ථාති යස්සං චීථියං. තත්ථාති චීථියං. අනුසරන්ති ඝරස්ස පවිසාවි. අක්ඛි ඛහජනව වණාලෙපනව පුත්තමං සුපමව 'අක්ඛි ... පෙ ... සුපමං'. තෙසං වසො පවිපජ්ජනං. 'අක්ඛි ... පෙ ... වසො.' අ භිඛාසසමනනාගතන්ති නොවදවාගාති ආදිකෙන අභිඛෙහනා සමනනාගතං. නෙවදවාගාති ආහාරං කීළනත්ථං නොව ආහාරෙති. ගමනං 'ගතං'. පතිගමනං 'පච්ඡාගතං'. ගතව පච්ඡාගතව 'ගතපච්ඡාගතං'. ගතපච්ඡාගතෙ කත්තබ්බං වසසං 'ගත ... පෙ ... චත්තං'. අථාති පච්ඡා මජ්ඣිමවයෙ අරහත්තං පාපුනාති. අථ දෙවපුත්තො ඝුට්ඨා අරහත්තං පාපුනාතීති සම්බන්ධො. සෙසඋථාපිති ථෙරොචිවාති අත්ථො. ඝුතං ඉති වාදෙ යස්ස සො 'ඝුතවාදෙ'. සිඛප්පත්තන්ති මත්ථකප්පත්තං එවන්ති වුච්චමාන නසෙන. ඉධාති සාසනෙ. භික්ඛු අභික්ඛ ... පෙ ... තථා අසම්මුය්හන්තොති සොජනා. අභික්කුට්ඨනා සමුය්හන්ති. අස මිමුය්හනාකාරං කුපෙන්තො ආහ අභික්කමාමීති ආදිමාහ. ඉති ති එවං චිත්තකිරියා වායොධාතුවිප්ඵාරවසෙනාති චිත්තෙන කතාය වායොධාතුයා එරණපච්චත්ථෙන චිත්තස්ස කිරියහුතාය වායොධාතුයා විප්ඵාරවසෙනාවා. තස්සෙව භික්ඛුස්ස අභික්කමතො අභික්කමන්තස්ස. මඤ්ඤි පදං ඔමත්තාති පදස්ස වෙවචනං. තත්ථාති උඛරණඅතිහරණාදිසු. තථා අතිහරණෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා විතිහරණං නපාපුණන්තීති සම්බන්ධො. තඤ්හසෙවාති තස්මිං තස්මිං යෙවිඤ්ඤාණෙ රූපාරූපධම්මා පබ්බ ... පෙ ... භිජ්ජන්ති. තත්ථාති උඛරණාදිසු කාලෙසු. ඉමස ඛවං උඛරාදිකෙ තස්මිං තස්මිං කොඨාසෙ රූපෙහි සඩ්ඛං අඤ්ඤං චිත්තං උප්පජ්ජතෙ. අඤ්ඤං ... පෙ ... අච්චිං නිරන්තරං අනු සම්බන්ධො. ධම්මෙ නදි සොතො ඉව පවත්තති. තානීති ඔලොකිතාදිනි ඉද පාළියං ඔගළ්හා නාගහිතානි. මුඛෙනාති උපායෙන. තත්ථාති ආලොකිතාදිසු නිඛාරණං. කායසඤ්ඤිත්ති පදං නං. සබ්බං වෙතසො සමන්නාහරිබ්බාති සබ්බං විතෙතන සලල කඛිහා. මෙති මය්හං. අබාච්ඡිස්සන්තීති පවත්තිස්සන්ති. ඉති ති එවං. ඨානි නිපාතමත්තං. තත්ථාති දිසාලොකනෙ. ඉධපි ති ආලොකනාවලොකාධිකාරෙ. ඛඤ්ඣාතු ... පෙ ... නිකෙති භික්ඛුහි අත්තනො කම්මඤ්ඣානවසෙනෙව ආලොකනං කාතබ්බං. අඛහන්තරෙති සරීරස්ස අඛහන්තරෙ. උපරිමඅක්ඛිදලං ලංඝෙති. කොච් සුඝඛලො යන්තඤෙන අක්ඛිදලං විවරන්තො තාම

නානී. තතොනි අක්ඛිදලස්ස ලාභානතො. එත්ථානි ආලොකි තෙවා විලොකිතෙඩානි වචනෙ. මූලපරිඤ්ඤුවසෙන තාව අසම් මොහසම්පජඤ්ඤං වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො.

තත්ථානි භවඞ්ගාදිසු. උප්පත්තිභවස්සානි උප්පත්තිසඞ්ඛාත ස්ස භවස්ස අඞ්ගං කිච්චං අච්ඡෙජ්දප්පවත්තිකාරණකිච්චං. ආව තෙතාභාති භවඞ්ගං නිවත්තෙතවා. තං නිරොධානි තස්සා කිරිය මනොධාතුයා නිරොධතො. තත්ථානි සත්ත ජවනෙසු. රජ්ජන ---පෙ--- වසෙනෑති පදං ආලොකිතෙ විලොකිතෙනීති වච නෙ තනියාවසෙසනං. එතෙසු පන සත්තජවනෙසු ඉෙඛ ---පෙ--- පනිතෙසු නිරුඞ්ඛෙසු හොති. එත්ථානි ආලොකිතවිලො කිතෙනි වචනෙ. පරිජානනා පරිච්ඡිදනා පරිඤ්ඤු. මනොවා රුවිඤ්ඤාණස්ස මූලවසෙන පරිඤ්ඤු 'මූලපරිඤ්ඤු'. තත්ථානි තං ජව නං හොති. තස්සානි ජවනස්ස රජ්ජන ---පෙ--- අයුත්ත න්නි සම්බන්ධො. තුණ්හිමාසිනොසූනි තුණ්හි ආසිනෙසු නිසින් නෙසු. ජවනස්ස ආගන්තුකභාවවසෙන. තානීති චිත්තානි. ඉ තිනි තස්මා. ඉත්තරානි අප්පකානි. තත්ථානි ආවජ්ජනාදිසු නි ඛාරණං. මරණධම්මස්ස මරණසභාවස්ස නව ---පෙ--- නි නාමනායුත්තා. මනොසූනි නිරොධෙසු. එතත්ති අසම්මොහසම්ප ජඤ්ඤං. එත්ථහිති ආදි විත්ථාරෙ. ඉසවිවං එත්ථ ඛන්ධාදිසු නි ඛාරණං. සමවායෙති සනනිපාතෙ. තත්ථානි තෙසු පඤ්ඤා සු නිඛාරණං. තථානි උපසංහරණත්ථෙ නිපාතො. තත්ථානි තෙසු පඩිඅෙසු. තත්ථතත්ථානි තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ. තත්ථා නි තස්මිං අත්ථානත්ථෙ නිඛාරණං. තන්ති වුඛ්ඛි. තත්ථානි ස පඤ්ඤ සම්පජඤ්ඤං. මහාවෙතියඛඞ්ගණෙති ලඞ්කාදිපෙ මහාවෙ තියඛඞ්ගණෙ. තත්‍රානි දහරභික්ඛුසු. මණිඅපොති මණිවණ්ණ සදිසො සප්පො. තන්ති මහාථෙරං. එත්ථාපිනි ආලොකිතෙ වි ලොකිතෙනි වචනෙ. චත්තං ---පෙ--- විප්ඵරෙනා පන සම් මිජ්ජනපසාරණං හොති. දුරුඅත්තභාවානි දුරුඅාකතඅත්තභාව. හත්ථපාදලාලනා හත්ථපාදුනා කම්පනං. එත්ථානි සම්මිජ්ජන පසාරණෙ. සංඝාටි ---පෙ--- එත්ථ වචනෙ විනිච්ඡයො. සං ඝාටි ---පෙ--- පාරුපනවසෙන පරිභොගො ධාරණං නාම. තත්ථානි සංඝාටිච්චරධාරණාදිසු. සංඝාටි ---පෙ--- තාව විනි චිජ්ඣො. නිවා ---පෙ--- ලාභො අත්ථො නාම. තස්සානි අ ත්ථස්ස. විපරිතං විච්චරං අසප්පායං. අස්සානි භික්ඛුස්ස. තං ජී ණඤ්චිවරං. යන්නි යං චිවරං උපපන්නං නිම්මිත්ත ---පෙ--- ව සෙනානි නිම්මිත්තකම්මං පරිකථාදිපවිබඛෙනා. නිම්මිත්තස්ස කර ණං 'නිම්මිත්තකම්මං'. පරියාඅෙන කථනං 'පරියාඅකථා'. ආජී

වති එතෙනාති 'ආජීවෝ'. මිච්ඡාය ආජීවෝ 'මිච්ඡාජීවෝ'. නි මිත්තකම්මාදිව සෝ මිච්ඡාජීවොවාති 'නිමිත්ත---පෙ---ජීවෝ'. තස්ස වසෝ පව්බඩෝ 'නිමිත්ත---පෙ---වසෝ'. අස්සා නි භික්ඛුස්ස. තස්සාති සප්පාය ච්වරස්ස. තත්ථාති ච්වරාදිසු නි ඛරණං. පොත්ථකරූපපටිච්ඡාදනෙති නාලපණ්ණා කතරූ පස්ස පටිච්ඡාදනෙ. නාගෙන වසිතෝ වම්මියෝ 'නාගවම්මියෝ'. වෙතියෝ පූජිතෝ රුක්ඛෝ 'වෙතියරුක්ඛෝ'. නාගච්මියෝව වෙතියරුක්ඛොව 'නාගවම්මියවෙතියරුක්ඛෝ'. ගුථොව මුත්ත ව කද්දමොව දණ්ඩඝත්ථප්පහාරොවාති වදෙෝ. තෙනාති පූජා දිනා. එත්ථාති සංඝාටිපත්තච්වරධාරණෙති වචනෙ. පත්තධා රණෙපි විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. චතුපච්චයණ්ඩිකාහතොති ච තුපච්චි ගණ්ඩකෙහි ආහතෝ ලක්ඛිතෝ. ගණ්ඩෝ එව 'ග ණ්ඩිකෝ'. දුබ්බණ්ණනිධොතෝති දුක්ඛොධෙතබ්බෝ දුඛොතපත් තොති දුක්ඛොතපත්තෝ. යථාති පත්තං. තස්ස පත්තස්ස. එ ත්ථාති සංඝාටීති ආදිවචනෙ. තත්ථාති පත්තාදිසු. එත්ථාති සං ඝාටීති ආදිවචනෙ. පූඛෙඛා ලොහිතච කිමිකුලච 'පූඛ---පෙ---ලාති'. පඤ්චරිතානි පූබ්බලොහිතනිමිකුලානි ඉෙසං තෙ 'පඤ්ච---පෙ---කුලා'. තෙහත්ති අනාථමනුස්සානං. තත් ථාති වෙළකඉෙසජ්ජකපාලකෙසු. තත්ථාති තෙ අනාථමනුස්සා එත්ථ වොලකාදිසු. තෙ තත්ථාතිපි අත්ථි. අසිතාදිසු විනිච්ඡයෝ තත්ථාති තෙසු අසිතාදිසු. වෙදිතබ්බන්ති පදෙ ආධාරෙ. නිඛ රණංවා---පෙ---දිසු නිඛාරණං. යස්ස භික්ඛුස්ස. තං භෝ ජනං. යව භොජනං අස්ස භික්ඛුස්ස. කොච්චග්ගලෝ කුච්කා ය ගතුකඛීනි නච්වරති. ඉති තත්ති එවං නං භොජනං. තත්ථ තස්මිං මුඛෙ. තනුකඛෙලෝ අප්පඛෙලෝ මක්ඛෙති. තං භෝ ජනං ඛෙළා---පෙ---ලෝ. ඛෙළාදත්තසඛ්ඛාතං උදුක්ඛ ලෙ ජීවිතා---පෙ---තං ජීවිතාසඛ්ඛාතඛත්තෙන පරිවත්ති තං ඛෙළ---පෙ---තං ඛෙළසඛ්ඛාතඋදකෙන තෙමිතං උප ---පෙ---තං උපරිදත්තසඛ්ඛාතමුසලෙන සංචුණ්ණිතං. පච්ඡි, භොජනං බාරෙත්තෝ. අල්ලතචාති අල්ලඡවිං. අජ්ඣො හි මඥෙති. තත්ථතත්ථාති තස්මිං තස්මිං පරිඛෙසනාදිකෙ සම් ඛාපඥොගං සම්මාපටිපත්තිං අඤාය අඟම්මනිඤාය අඛණතරෙ අත්තා නාමි කොචි භූජනකෝ නත්ථි ආදිනා ආභූජනිති විඤ ඤාති, එත්ථාති අසිතෙති ආදිවචනෙ. පරිඛෙසනතොති භෝ ජනාඤාපි පරිඛෙසනතොං. විත්ථාරකථාපනෙත්ථාති එත්ථ කම තොති ආදිනා විත්ථාරකථා පඤ්හතෙන ගහෙතබ්බා. තත්ථාති ත ස්මිං උච්චාරපස්සාවකම්මෙති වචනෙ විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ.

පත්තකාලෙති උච්චාරපස්සාවස්ස පත්තකාලෙ. එකං අත්තං ආ
රම්මණං ඉමස්සාති 'එකකං'. සබ්බත්තත්ති සබ්බං තං සෙදමුච්
චනාදිකං. එත්ථාති උච්චාරපස්සාවකම්මෙති වචනෙ. තත්ති
තං අපත්තිආදිකං. ගණ්ඩිඛෙදෙනාති ගණ්ඩිස්ස භිජ්ජනෙන නි
ක්ඛමති. අකාමතායාති අනිච්ඡාවෙන. උදකකාජනාති පදං
නික්ඛමතීති පදෙ අපාදනං. පක්කාසයෝ ච මුත්තවත්ථිවා
ති වදො. වායුවෙගසමුප්පිළිතොති වා යුවෙගෙන සමුප්පිළිතො.
සරීරනිස්සඤොවාති සරීරස්ස අභිසඤඵලො එව. යථාතිත්ති කිං
වාති අත්ථො. එවන්ති එවං නික්ඛමන්තෙ උච්චාරපස්සාවෙ. එ
සානි ගහාදීසු. එකොඤි නි ආදි විත්ථාරෙ. එකකෙන පන ක
මඵඨානංඅවිස්සජ්ජෙට්ඨා චතුන්නංඉරියාපථානං පවත්තනා ඵ
ගෙන. ගොචරසම්පජඤඤං නපාකටං හොති ඉති තස්මා ගෙ
චරසම්පජඤඤං වඤ්ඤමේ ආචරියා දීපයිංසු. නිරුඛාති එත්ථ ඉති
සද්දෙ පරිගණ්හාතීති පදස්ස ආකාරෙ. එවංපනාති වඤ්ඤමනා
ඨානනිස්සජ්ජාදීසු වුත්තනයෙන අභිඤ්ඤතං අපාකටං. තත්ථාති ජා
ගරිතෙති වචනෙ විනිච්ඡයෙ. කායිකකි රියාදිනිබ්බත්තකඤාණ
ජවනං කිරියමයං නාම. කිරියා චිත්තතොවා සමුඨිතත්තා. ජ
වනං කිරියමයං නාම. පවත්තතීති 'පවත්තං'. කිරියමයං එව ප
වත්තං 'කිරියමයපවත්තං' කිරියමයපවත්තං වලජෙතීති 'කිරි
යමයපවත්තඤඛඤානවලජො'. තත්ථාති භාසිතෙති වචනෙ විනි
ච්ඡයෙ. තස්මිත්ති සඛඤතනෙ. විමු ත්තාඤතනාසිසෙනාති අරහ
ත්තඤඛඤානඤ විමුත්තියා ආඤතනං කාරණං පධානං කථානි අ
ත්ථො. ඛත්තිංසතිරච්ඡානකථාති රාජකථාදයො. සග්ගමොක්ඛ
මග්ගානං තිරොකරත්තා ඛඤකකථා. දසකථාවත්ථුනිස්සිතත්
ති අප්පිච්ඡකථා සන්තුසීකථා අසංසඨකථා විරියාරම්භකථා සීලක
ථා සමාධිකථා පඤඤුකථා විමුත්තිකථා විමුත්තිඤණදස්සනකථා
ති දසහි කථාවත්ථූහි අවිමුත්තං. තත්ථාති තුණ්හිභාවෙති විනි
ච්ඡයෙ. අප්පවත්තිඤත්ති සඛඤතනස්ස අප්පවත්තියං. එත්ථ
වාති චතුසු ඉරියාපථෙසු. සොති ඉරියාපථෙ. වුණ්ණිකත්ති අ
පාකං. උපාසනනඤානත්ති කම්මට්ඨානභාවනාඤ කරණං. යෙ
ගපථන්ති පදං උපාසනනඤානන්ති පදස්ස අත්ථවචනං. භාවනා
යොගං නිරියාපවත්තනමත්තං. සප්පායසෙනාසනන්ති අනුරූප
සෙනාසනං. එත්තකා ගුණා. කාලමකාවෙව අවිජෙහි තරවි
ජොව දිපිව මිගොවාති වදො. තස්සාති ගුණරහිතස්ස භික්ඛු
ස්ස. අරඤඤවාසො මූලං යස්ස සො 'අරඤඤවාසමූලකො'.
තත්ථාති සොපි චිත්තන්ති ආදි වචනෙ විනිච්ඡයෙ. තත්ථා
ති අනාකිණණන්ති ආදි වචනෙ විනිච්ඡයෙ. මිඝතීති මිගා

රකෝ. මස ආමසනෙ. යදුදිනා අර පච්චයෝ සකාලෙ සපච්ච යෝ. යස්ස පාදච්ජිද්දෙ අවනි පවෙසෙතෝ තිඨති සෝ මහාර කෝ. ඛුද්දෙන පාදෙන යහ එකාබඩා අවනි යස්ස සෝ 'ඛුද්දිකා බඩෝ'. අකාරස්ස ඉත්තං. කුළිරානං හත්ථි අස්සාදීනං පාදෙ විය පාදෙ යස්ස සෝ 'කුළිරපාදකෝ'. අවනිඝං ආහච්චකතෝ පා දෙ යස්ස සෝ 'ආහච්චපාදකෝ'. තන්ති බ්‍යඤ්ජනානං. පරිහා රපථන්ති පරික්ඛෙපස්ස මග්ගහනං. පවිරාජාදිපතිබාහනත්තන් ති සතතුරාජාදිනං නිවාරණත්ථං. පනිස්සාවිසෙසොති උපස්ස ය විසෙසො. එකකුටඝඩගහිතොති එකකුටෙන පරිච්ජිනෙනා. භූමිදරිවාති භූමිදරි. භූමිදරියඤ්ච ඨානෙ රත්තිං පෙ වත් තති. තං ඨානං භූමිදරි නාම. යත්ථාති යස්මිං ඨානෙ. තෙසං භික්ඛූනං. එත්ථාති අරඤ්ඤරුක්ඛමූලාදිසු. අරඤ්ඤන්ති අරඤ් ඤනාම ආගතං. ඉතිසද්දෙ නාමවාචකෝ. පඤ්චඞ්ගසමන්නාගන්ති එත්ථ අවාරියඝඩතු අධිප්පෙතෝ. අවරියඝඩතු නාම පකතිහත්ථෙ න නවවිදත්ථිප්පමාණං. ජියාඝ පන ආරොපිතාඝ චතුත්ථප්පමා ණන්ති වදන්ති. එත්ථාති රුක්ඛමූලාදිසු. තත්ථාති පබ්බතෙ. ඛාඝමානාසූති පාකටාසු. වාතෙනාති පදං වීජියමානස්සාති ප දෙ කත්තා. ඨං ඨානං ආවරියා වදන්ති. තත්ථාති කන්තාරෙ. අනුපවාරඨානන්ති අනුසඤරණඨානං. යත්ථාති ඨානෙ. අඤ්ඤා නි වනපත්ථන්ති පදස්ස. රුක්ඛමූලාදිසූති නිඛාරණං. ඉදමෙව වනපත්ථං තස්සාති වනපත්ථන්ති පදස්ස නිද්දෙසෝ භගවතා කතෝ. එත්ථාති අඛෙහාකාසෙ තං පලාලපුඤ්ජං සඤ්ඤ එතං පලාලපුඤ්ජන්ති වචනං භගවතා වුත්තං. වන පෙ නිද් දෙසෙ විනිච්ඡයෝ. යත්ථාති යස්මිං ඨානෙ. විවෙකෙ අස්සාදෙ 'විවෙකස්සාදෙ'. අලඛෝ විවෙකස්සාදෙ යෙහි තෙ 'අලඛවිවෙ කස්සාදෙ'. උභයමෙපතන්ති අප්පසද්දං අප්පනිග්ඝොසන්ති උ භයං පදං. අස්සාති අප්පනිග්ඝොසන්ති පදස්ස. අස්සාති විජන වානන්ති පදස්ස. තන්ති මනුස්සරාහසෙය්‍යකම්මට්ඨානං. අස්සා නි මනුස්සරාහසෙය්‍යකන්ති පදස්ස තන්ති සාරුප්පට්ඨානං. අස් සාති පටිසල්ලානසාරුප්පන්ති පදස්ස. අරඤ්ඤගතාදිනිද්දෙ සෙ විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. අථස්සාති තදු අස්ස භික්ඛුස්ස. තෙසන්ති චම්මමංසහාරුනං. මුඛනිම්මත්තන්තිව එළු වචනෙ. යත්ථාති යස්මිං පදෙසෙ. පරිති සඛෙ පරි පෙ ත්ථෝ. පරිග්ගහණං 'පරිග්ගහෝ' පරිග්ගහෝ අත්ථෝ යස්ස සෝ 'පරි ග්ගහත්ථෝ'. එත්ථාති පරිමුඛං සතින්ති වචනෙ. තත්ථාති පරි මුඛං සතින්ති වචනෙ. එත්ථාති අභිජ්ඣාදිනිද්දෙසෙසු. එත්ථා ති අභිජ්ඣාලොකෙ පහායාති වචනෙ. විගතා අභිජ්ඣා එතස්මිං

තස්මාති 'විගතාභිජ්ඣා'. න චක්ඛු...පෙ...සෙන විගතාභිජ්ඣතා ඉති අත්ථෝ. නත්ථි චිත්තං. අස්සාති විගතාභිජ්ඣතාති පදස්ස නිද්දෙසපදෙපි අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. ඉමිනාති දෙසෙන. විකාරාපත්තියාති චිත්තස්ස විකාරස්ස ආපත්තියා පාපුනනෙන පදුස්සතීති පදෙ තතියාවිසෙසනං. උභයමෙතන්ති ඛෘපාදෙ පදෙසොති උභයපදං. දිට්ඨෝ තස්මා...පෙ...එතකමේව වචනං භගවතා වුත්තං. චිත්තගෙලඤ්ඤන්ති චිත්තස්ස ගිලානභාවං. වෙපිති ථීනමිද්ධභාගා වෙපි ධම්මා. නිරොධසන්තතායාති නිරොධෙ සන්තතාය. ඉදං සඞ්ඛායාති වෙඛම්මා ති ඉදං වචනං සන්ධාය එත්ථ සන්තාහොත්තීති වචනහෙදෙ ධ්‍රුවවචනහෙදෙ භගවතා කතෝ. ඉදං උභයන්ති යති ඤණන්ති උභයං, විගතථීනමිද්ධතාය පනාති පදං සඤ්ඤායාති පදෙ තතියා විසෙසනං. තත්ථාති වුත්තත්තාති ආදිපදෙසු. එත්ථාති පනත්තාති ආදිපදෙසු නිධාරණං. මුත්තස්සාපි ථීනමිද්ධස්ස කත්ථචි ඨානෙ ඨානාභාවවසෙන ඨානස්ස අභාවවසෙන වුත්තං. පුබෙබ කාලෙ ආදිත්තාපුබ්බස්ස පුබ්බෙ ගහිතස්ස පුබ්බෙ පවත්තස්ස ථීනමිද්ධස්ස නිස්සත්තදස්සනාවසෙන නිස්සජ්ජනාස්ස දස්සනාවසෙ වුත්තං. පටිමුචනාතොති ථීනමිද්ධස්ස පටිමුචනාතොති. නිස්සඞ්ත්තාති පදෙ තතියාවිසෙසනං. පඤ්ඤපටිනිස්සඞ්ත්තාති පඤාණවසෙන පටිනිස්සඞ්ත්තා. එත්ථ වචනෙ වුත්තං උඛ්ඛිං...පෙ...අනිච්ඡයතාය. වත්ථුජ්ඣාචාරොති වත්ථුස්මිං අධිඣවිඣාවරණං. ඉඛාපිති උඛ්ඛිතුකුකුච්චෙ. අස්සාති නිණ්ණවිච්කිච්ඡාති පදස්ස. තස්සාති විචිකිච්ඡාය. එවමස්සාති එවං වුත්තනයෙන අස්ස භික්ඛුස්ස. තස්සෙවාති අකථංකථිති පදස්ස. එත්ථාති නිඤකථංකථී විගතකථංකථොති පදවයෙ. පාළියං පන නිඤථංකථිති පාඨෝ දිස්සති. තෙඛිති ඛිසච්චං තෙ නිවරණා. ඉමෙඛිති ඉමෙ නීවරණා නදෙන්ති. උප්පත්තාති පදං සමාපත්ති යෝ අභිඤ්ඤූති පදවයස්ස විසෙසනං. පනඣද්දෙ විසෙසත්ථෝ. අපිචාති නිපාතසමුදයෝ අනුප්පත්තඤඤ්ඤං අපෙක්ඛති. සෙස මෙළාති එළ පාළියං සෙසං වචනං. තං වචනං හෙතා...පෙ...නිද්දෙසෙ වුත්තං. තං වචනං උපෙතෝ හොතීති ආදිං. ඉඛෙව විඣඞ්ගෙ තඤඣානෙ වුත්තං. දුතියං...පෙ...නිද්දෙසෙසූති පදං නිද්දිසිත්ති පදෙ ආඛාරෙ. පරියාදෙනාති පදං ගහෙඛාති පදෙ තතියාවිසෙසනං. එළාති විවිච්චෙව කාමෙහිති ආදි නිද්දෙසෙසු. එවං සත්තෙපිති එවං වෙවචනභාවෙ සතෙපි එවමත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. සමතික්කමනිද්දෙසෙපි අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. තත්ථතත්ථාති තස්මිං තස්මිං ඣානෙ. තෙහි තෙහි රූප

සඤ්ඤුදිහි ධම්මෙහි. උපරිභූමිප්පත්තාගාති ඣානසඞ්ඛාතඤ්ච උපරිභූමිඤ්ච මනිභාවෙන. තතොති උපරිභූමිප්පත්තිතො.

සුත්තන්තභාජනියං නිට්ඨිතං.

තත්ථාති චිත්තුප්පාදකණ්ඩේ නිද්දිට්ඨානන්ති පදෙ ආධාරෙ. තත්ථාති චිත්තුප්පාදකණ්ඩිකථායං. ආරම්මණත්තිකෙසු පන විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. තිණ්ණං ඣානානන්ති පඨම දුතිය තතිය ඣානානං එත්ථ එතෙසු ජ්ඣානෙසු ලොකුත්තරා පන සියා අප්පමාණාරම්මණාති එවං නොඋපඛිකා මග්ගකාලෙ ඵලකාලෙවා ලොකුත්තරා එවාති යොජනා. වතු---පෙ---එත්ථ වචනෙ වතුත්ථජ්ඣානාති. සඞ්ඛෙසං අභික්කුදිනං පාදකං 'සඞ්ඛත්ථපාදකං'. තඤ්ඤාති තෙසු චතුත්ථජ්ඣානෙසු. චිත්ත වසෙනාති චිත්තපටිපජ්ජනෙනා. අනාගතෙ සඞ්ඛෝ නාම රාජා භවිස්සතීති අනාගතෙ කෙතුම නිනගරෙ සඞ්ඛෝ නාම චක්ක වත්තිරාජා භවිස්සති. සඞ්ඛරාජස්ස උප්පත්තිකථා පනා අමතඛා රනාම්කාය අනාගතවංසවණ්ණනාඝ උපනිස්ස ථෙරෙන වුත්ත නයෙන වෙදිතබ්බා. තථාති මග්ගාරම්මණකාරණෙන. කුසල තොති පදං තොසසූති පදෙ අපාදනං. යථා ඉමස්ස හොගොති ආදි දල්හිකරණං. හොගෙති භවත්තස්ස. මනොසඞ්ඛාරොති මනො එව සඞ්ඛාරා මනෙන සම්පයුත්තො සඞ්ඛාරා පණිහිතා ඨපිතා. ඉතිති එවං. සො ඉඞ්ඝා බහුං වෙතිපි ආදිසති යදිපි කථෙති තථෙව තෙනෙව පකාරෙන තං වචනං හොති ඉතිසද්දෙ දල්හිකරණං. එත්ථාති එතස්මිං ඣත්තනි පච්චුපත්ථාඛිකාරෙ විත්ථාරකථා. උභයවසෙනාපීති අත්තනො පරස්ස උභයසද්දවසෙනාපි. ඉමස්මිං පන ---පෙ--- සුත්තන්තභාජනියෙපි පඤ්ඤ පුච්ඡකෙපි. ලොකිය---පෙ---කථිතානීති සම්බන්ධො.

ඣානවිභංගො නිට්ඨිතො.

---

(13) තදනන්තරෙති තස්ස ඣානවිඛඛාස්ස අනන්තරෙ එරණඅප්පමාණවසෙනාති එරණෙනා අප්පමාණවසෙනා. එතා යොගීති ඉසච්චං එතායො අප්පමඤ්ඤායො ආරම්මණවසෙන ආරම්මණකරණවසෙන. අනවසෙසඵරණවසෙනාති අනවසෙසෙ එරණවසෙනා. උපාදායාති පදං එරණ ඉති පදෙ පුඛ්ඛකාලකිරියා. එක---පෙ---වසෙනාති එකදිසාඝ අනෙනාගඛඝතෙතසු එරණවසෙන බ්‍රහ්මවිහාරි දිසීතන්ති බ්‍රහ්මවිහාරස්ස පතිඨානාහුතං. ඉරියාපථවිහාරන්ති ඉරියාපථසඞ්ඛාතං විහාරං. එත්ථවාති අධො කිරියන්ති පදවයෙ නිඛාරණං. අධොති අධොනාම හෙට්ඨා. අඤ්ඤ

මිස්සලෙනි අස්ස සමූහෙ. අස්ස මණ්ඩිලෙසූනිපි අත්ථි. සාරෙතීති සම්පත්තෙති. එත්තාවතාති එකංදිසං ඒරිතාති ආදිවචනෙන. අනොදිසෙ දස්සනත්ථන්ති අනොඩිසෙ මෙත්තාඒරණස්ස දස්සනත්ථං. තත්ථානි සබ්බබ්ධිනි ආදිපදෙසු. හිනා...පෙ...පණිතෙසු සත්තෙසු අත්තසම්පාය අත්තනාසම්පාය. අයං පරත්ථි නොනි ආදි පුරිමවචනස්ස අබ්භිප්පාසො. අවක්ඛිප්පමානාති චිත්තං නබ්භිප්පමානෙති අසෙ. එත්ථානි සබ්බබ්ධිනි ආදිවචනෙ. ඔඩිසා ඒරණෙ තථාසද්දෙ ඉතිසද්දෙවා වුත්තොවිය එත්ථ අත්තා ඩිසා ඒරණෙසු. නා...පෙ...යස්මා නවුත්තො. තස්මා...පෙ... චෙතිසානි වචනං සඟවතා වුත්තං. එතන්ති මෙත්තා සහගතෙනා චෙතසානි වචනං. විපුලෙනානි එත්ථ වචනෙ දස්සිබා. තන්ති තංචිත්තං. නාත්ථි බ්‍යාපජ්ඣං එකස්මින්ති අබ්‍යාපජ්ඣං. ඉදානි එකංපුග්ගලන්ති ආදි වුත්තන්ති සම්බන්ධෙ. ය දෙතං පදභාජනියං. තත්ථානි තස්මිංපදභාජනියෙ. වුත්තන්ති පදෙසමුහාබාරෙ. පුග්ගලෙපවත්තා අයං මෙත්තා: අප්පතිං පාපුණාතීති අප්පනොනා සබ්බං සථිසතීති අබ්භිප්පාසො. චත්තුහූ තන්ති අබ්භිඝාතුතං. තත්ථානි සෙසෙථාපි නාමිනි ආදි වචනෙ වි නිච්ඡයෙ. තත්ථානි තස්මිං පිසමනාපෙ නිබ්භරණං. දුනව සමානත්තනාව 'දුන...පෙ...තා'. පියවචනව අත්ථවරියතාව 'පිය...පෙ...තා'. එත්ථානි පියමනාපෙ. ඉමස්ස භික්ඛුස්ස. තතොනි බ්‍යාපාදප්පහාණතොව. සුඛන්ති එදං ඒරණිති ප්‍ර දෙ ක්‍රියාවිසෙසතං. උදුසීනතානි මජ්ඣත්තතා. තතොනි තස්මා හිරොත්තප්පස්ස පච්චුපඨානා. හිරොත්තප්පාතුපාලිතාති හිරොත්තප්පෙන අනුපාලිතා. අප්පතප්පත්තාඅනි අප්ඛිනං පත්තාය. මජ්ඣත්තාවෙරිසඛ්ඛාතෙපිනි අභිසද්දෙ අමජ්ඣත්ත අවෙරිසත්තෙ පෙක්ඛති. ඨානාමුත්තන්ති ඨානාවිත්තං මුත්තවි මුත්තං. සබ්බසඛාහිකානිති සබ්බසං සත්තානං සඛාහිකා නි. තොසන්ති සබ්බබ්ධි ආදිනං නිඝණ්ඨං පතුනං. තස්සානි සබ්බෙන සබ්බන්ති ආදිවචනෙ ඉතිපි අසෙ ඉතිපි. ඉතිපි අසෙ ඉතිපි. ඛානාවිභඩ්ගා මයා වුත්තොයෙව. යන්ති යං චිත්තං. විඤ්ඤාණං විඤ්ඤත්තා. ඉ ඛන්ධාභිඤානං විඤාතෙ 'පච්චක්ඛවිඤාතෙ'. තස්ස වසෙ 'පඤ්ඤ...පෙ...විසෙ'. විහතං බ්‍යාපජ්ඣංසෙන තං 'විහතබ්‍යාප ජ්ඣං'. තස්ස භාවෙ විහතබ්‍යාපජ්ඣිතා. අවේරෙති...පෙ...නි වචනං එස්විපුලාදිනිද්දෙසෙ...පෙ...භගවතා වුත්තං. එත්ථානි යංවිපුලන්ති ආදිවචනෙ ඉතිපිඅත්ථෙ වෙදිතබ්බෙ. න ත්ථානි දුග්ගතන්ති ආදිපදෙසු. එත්ථානි දුග්ගතන්ති ආදිපදෙසු. තත්ථානි පියංමනාපන්ති වචනෙ වෙදිතබ්බෙ. තත්ථානි

නොවමනාපං නඅමනාපන්ති වචනෙ වෙදිතබ්බො. එත්ථාති සු තන්ත ආදීනියං සංවචනාං. එතෙසං කම්මට්ඨානානං භාවනා විධානං විසුද්ධිමග්ගෙ මයා කථිතමෙව. අස්සාති අභිධම්ම භාජනියස්ස. තත්ථාති චිත්තුප්පාදකණ්ඩෙ. ආරම්මණතිකෙසුප න විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. සබ්බාපි අපමඤ්ඤා භික්ඛුභාවත්ථං.

අප්පමඤ්ඤාවිභංගො නිට්ඨිතො.

---

(14) තදනන්තරෙති අප්පමඤ්ඤාවිභඞ්ගස්ස අනන්තරෙ. පාණාතිපාතාදිනන්තිපදං විනිච්ඡයොති පදෙ කම්මං. තත්ථාති ධම්මතොතිආදිපදෙසු. ජීවිතින්ද්‍රියං ආරම්මණං එතස්සාති 'ජීවිතින්ද්‍රියාරම්මණං'. තංඝාති හි සච්චං අත්ථිත්නාදුනං. එත්ථාති පාණාතිපාතාදිසු. තෙසන්ති අප්පසාවජ්ජ මහාසාවජ්ජභූතානං පාණාතිපාතාදිනං. ඝෙණ්ඨි අඩ්ඨසාළිනියං. මහන්තතරස්ස කුන්ථකිපිල්ලිකස්ස වධො 'මහාවජ්ජා'. සොපි වධො. නාඤ්ඤි ලං යස්ස සො 'දුස්සීලො'. ගොරූපස්ස සීලංවියසීලං යස්ස සො 'ගොරූපසීලකො'. පවඝික්ඛාපදෙසු නියුත්තො 'පවඝික්ඛාපදි කො'. කාකණිකමත්තස්සාති එත්ථ කාකණිකං නාම දියඩ්ඪ විඝිති වදන්ති. පාණාතිපාතංඝිතිආදි දල්හිකරණං. එතෙඝිති පාණාතිපාතාදිහි. තන්ති මුසාවාදෙන සංඝඤ්ඤදනං. කප්ප න්ති ආයුකප්පං. මහාකිබ්බිසන්ති මහාපරාධං. සඝකා තත්ථො 'සඝත්ථෙ'. සඝත්ථෙන නිබ්බත්තො පයොගො 'සාඝඝිකො'. ආණාපනං 'ආණත්ති'. ආණත්තං එව 'ආණත්තිකො'. එත්ථාති සික්ඛාපද විභඞ්ගෙ සුත්තා වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධො. තත්ථාති ධම්මතොතිආදි පදෙසු. එතානි පාණාතිපාතා වෙරමණි ආදයො. එත්ථාති පාණාතිපාතා වෙරමණි ආදිසු නිධාරණං. අ නිඛඩං සීලං යෙසංතෙ 'අඛණ්ඩසීලා'. එතානීති පාණාතිපාතා වෙරමණි ආදිනි පඤ්චසීලා. සෙසසීලානීති විකාලභොජනා වෙර මණි ආදිනි. අතඅංපනානි පවත්තං සෙසසීලානං. දණ්ඩකම්මං වත්ථු යස්ස සො 'දණ්ඩකම්මවත්ථුකො'. අදිඤ්ඤහරණෙනා සම්භ දිණ්ණානි ගහිතානි. පයුජනං පයොගො. සාහත්ථිකානිච තා නි පයොගානිවාති 'සාහත්ථිකපයොගානි'. තානීති සික්ඛානි. තෙ හි චතුභූමක කුසලධම්මෙ. තත්ථාති යස්මිං සමයෙති ආදි වචනෙ අත්ථො පඤ්ඤත්තෙනා වෙදිතබ්බො. ඉධාති සික්ඛාපද විභඞ්ගෙ මූඛමත්තමෙව ධම්මසඞ්ගාහකෙහි දස්සිතං. ආරම්මණත්තිකෙසු පන විනිච්ඡයො. එත්ථාති එතෙසු සික්ඛාපදෙසු නිධාරණං. තා නි වුත්තානීති වුත්තානි සික්ඛාපදානි ආරම්මණං කරොන්තීති ස ඞ්ඛන්ධො. එතානි සික්ඛාපදානි. සම්පත්තං ආරම්මණංවිරති

සම්පත්ත විරති. සම්පත්තවිරතියා වසෝ පටිබඛානං 'සම්පත්ත විරතිවසෝ'. යතොති වත්ථුතෝ.

සික්ඛාපදවිභංගෝ නිට්ඨිතෝ

(15) තදනන්තරෙති තස්ස සික්ඛාපදවිභඩගස්ස අනන්තරෙ. ඉතිති එවං. සඩගහිතොති පරිච්ඡින්නො. අත්ථප්පභෙදස්සාති පදං සලලක්ඛණාති ආදිසු කම්මං. සලලක්ඛණාව වව ත්ථානකරණාව 'සලල ... පෙ ... කාරණානි'. සලලක්ඛණ ... පෙ ... ණෙ සමත්ථං සලල ... පෙ ... සමත්ථං. පභෙදගතන්ති පභෙදෙන පවත්තං. ධම්මපභෙදස්ස ඉති ආදි විත්ථාරෙ. නිරුත්තාභිලාපෙති සභාවනිරුත්තිඤ්ච අභිලාපෙ උඩ්ර ණෙ. තත්ථාති තස්මිංඅත්ථෙ සුණන්ති ආදිවචනෙ විනිවජ්ජෙ. හෙතුනො ඵලං 'හෙතුඵල'ං තංඉති හි සච්චං තංඵලං හෙතු වසෙන හෙතු පටිබඛෙන. පභෙදතොපන වෙදිතබ්බොති සම් බන්ධො. පච්චයතො සමුප්පන්නං 'පච්චයසමුප්පන්නං'. භා සිතස්ස වචනස්ස අත්ථො 'භාසිතත්ථෙ', සොති පච්චයො. ත න්ති තං ඵලං. සභාවනිරුත්තිති සභාවභූතා නිරුත්ති. තස්සා අභිලාපෙති තස්සා නිරුත්තිඤ්ච අභිලාපෙ උච්චාරණෙ. එසෙ පටිසම්භිදුප්පත්තො මාගධභාසනතා අඤ්ඤං සඤ්ඤානභූතං නාම ... පෙ ... ජානාතීති සුච්ඡා. නාමඤ්ච ආඛ්‍යාතඤ්ච උපසඟ්ගා ච බ්‍යඤ්ජනානි වන්දෙ. තඤ්ඤෙව සද්දෙ. යදඟ්ගෙනාති ගෙණ ගොඅග්ගෙන. තදග්ගෙන නෙතං පිති ගොඅග්ගෙන එතංපිනා ම ... පෙ ... සඛං තං පනාතීති නංඉදං ජානනා, පටිසම්භිදා නිඤ්ච පටිසම්භිදඤ්ච නිඤ්චං න ඉතිඑවං පටික්ඛිපිතා ඉදංවත්ථුං අ ඩ්ඨකථායං ආවරිගෙහි කථිතා. පවාරෙසීති පදෙසි. ඉච්ඡනං අකාසී ති අත්ථො. තන්ති වචනං. තෙන ථෙරෙන පටිසම්භිදඤ්ච ඨි තෙන පවාරිතං. සොඛීති ආදි හෙතුඤ්ඤපනං. සොථෙරෙ. ත නොති පච්ඡා. එත්ථාති එතස්මිං අධිකාරෙ ඉදං නිවත්තබ්බවච නං ආවරිගෙහි කථිතං. තෙසන්ති මාතාපිතූනං. ඉමිනාජනෙ න ඉදංවචනං වුත්තං දම්ළරඤ්ඤෙ ජාතත්තා 'දම්ළි'. අන්ධක රඤ්ඤෙ ජාතො 'අන්ධකො'. තෙසං මාතාපිතූනං. යත්ථාති යස්මිංඨානෙ. ධම්මතායාති පකතියා. උස්සන්නාති බහුලා. තත් ථෙති මාගධසෙසභාසාසු. ඔඨ්ඨොච නිරොට්ඨොච අඛ්ඛොච ගොඅොච දම්ළොච ඔඨ්ඨ ... පෙ ... දම්ළා'. ඔඨ්ඨ ... පෙ ... දම් ළානං භාසා 'ඔඨ්ඨ ... පෙ ... භාසා'. ඔඨ්ඨ ... පෙ ... භා සා ආදි යාසං තා 'ඔඨ්ඨ ... පෙ ... භාසාදිකා'. යථාභූතඤ්ච ... පෙ ... සඛ්ඛානානි යථාභූතසෙඛ්ඨවොහාරානං අරියානං වොහා

රූවාති කථිතා. එවංහිති ඉති සච්චං එවං මාගධභාසාය අත්ථං ආහරිතුං ආහරණං සුඛංහොති. සොතපථාගමනමෙවාති සොතප
ථස්ස ආගමනමෙව. පපඵොති විරාගතං. තන්ති ආරුල්හකාවව
නං උග්ගහෙතබ්බං. සබ්බෙසු චතූසු අත්ථාදිසු පවත්තං සඛඤ
ඤං. සඛඤඤං එව ඤාණං 'සඛඤඤඤාණං'. භවන්ති එතානි
'භූමි'. සෙඛානං භූමි 'සෙඛභූමි'. නිණ්ණි සෙඛීමථලානි. අසෙඛා
නං භූමි 'අසෙඛ්ඛභූමි'. අරහත්තං. තත්ථාති සෙඛාසෙඛ්ඛ භූ
මිසු. ඤානමෙඛි පච්චවෙක්ඛණඤාණන්ති පුච්ඡා. තත්ථාති
අභිඤාදිසු. අභිඤ්ඤාසච්ඡිකාතබ්බාති 'අභිඤ්ඤෙය්‍යා'. තන්ති අරහත්තං. ප
රියාපුණිතබ්බාති 'පරියත්ති'. සුත්තතෙ 'සච්චානං'. පුච්ඡනං 'පු
ච්ඡා'. පුච්ඡායෙව පරතො පවත්තා කථා 'පරිපුච්ඡා'. පුබ්බෙ ඉමා
ගස්ස අවවරෙ ගස්සඉති 'පුබ්බඉමාගාවචරෙ'. තස්ස භාවෙ 'පු
බ්බඉමාගාවචරතා'. භරණාති ආදි පුරිමස්ස විවරණං. පරිග්ග
හිතං රක්ඛිතං කම්මට්ඨානං ඉමෙනඉමා 'පරිග්ගහිතකම්මට්ඨා
නා'. තස්ස භාවෙ 'පරිග්ගහිතකම්මට්ඨානතා'. තත්ථාති අරහ
ත්තප්පත්තිආදිසු. අරහත්තුප්පත්තියාති පදං විභජිති පදෙ ත
තියා විසෙසනං. සොපීති නිස්සථෙරෙ. තං කම්බලං. කිම්පථා
යකාරෙසි ඉති පුච්ඡා. අස්සාති ආචරියස්ස. ජම්බුකොලපට්ටනෙ
ති ලඞ්කාදීපස්ස ජම්බුකොලංනාම පට්ටනෙ නාවාඉතා ඔරුය්හ
සම්මජ්ජී. වාලිකන්ති වාලිකංනාම විහාරං. තස්සාති නිස්සථෙ
රස්ස. භික්ඛූ සම්මජ්ජිපෙදිඝා පුච්ඡිංසු. ථෙරොති නි
ස්සථෙරෝ. සොති සුධම්මසාමණෙරෝ. තලඞ්ගරවාසී ධම්මදි
න්නතෙරස්සාති ලඞ්කාදීපෙ තලඞ්ගරවාසී ධම්මදින්නතෙරස්ස.
ඛුරඝොසඉමෙවාති ඛුරස්ස පරිඝොසාඉතා. කෙසඡෙදනපරිඝොසා
නොති අත්ථෝ. උස්සුක්කාපෙත්වාති වඩ්ඩාපෙත්වා. විසදඤාඨං ඉ
න්ද්‍රා පවිසිත්වාති ඉමං තෙ 'විසදඤාඨප්පත්තඉන්ද්‍රියපවිසම්භිදං'. අත්
තොති පරිඝොසාඉතා. පඤ්ඤස්සෙව න අධිගමස්ස. අධිගමඤ්ඤෙ
ව න පඤ්ඤස්ස. පුබ්බඝොඝොඉපඤ්ඤස්ස හොති න්ඝොහීති පු
ච්ඡා. හොති නාපන නථාති. පුබ්බඝොඝොඉ පඤ්ඤස්ස බලවප
ච්චඉඝා. ඉථාපුබ්බඝොඝොඉ අධිගමස්ස බලවපච්චඉඝොහොති න
ථා පුබ්බඝොඝොඉ පඤ්ඤස්ස බලවපච්චඉඝා නාහොති. පුබ්බඝෝ
ඝෙනාති පදං සම්මඤඤන්ති පදෙ කරණං. පුබ්බඝාලෙ පවත්ත
විරිඤෙනාති අත්ථෝ. වෙපිති පුබ්බඝොඝාධිගමා. සොති පඤ්ඤ
දවාරෙ. තත්ථාති සච්චවාරාදිසු. නිබ්බාණස්සඤාති චතුඅඞ්ගෙ අ
තතඤාවඤාති ඝොජෙත්වබ්බොඉ. තත්ථවාති ඤෙතුවාරෙ. තතෝ
නි පච්චඉඝාකාරවාරතොපරං. තත්ථවාති පරියත්තිවාරෙ. පුච්ඡා
පුබ්බඞ්ගමාඉස්ස ඝෝ 'පුච්ඡාපුබ්බඞ්ගමෝ'. තඤාති පටිසිද්ධෙ

සවාරෙ. ඉමස්මිං පිති පිඤ්ඤෙ සුත්තන්ති වචනං අපෙක්ඛති. තත්ථෙති සුත්තන්තභාජනියඤ්ච. සාඛීති ඛි සච්චං සාඅත්ථ පටිස ම්භිදාහොති. තත්ථෙති අභිධම්මභාජනියෙ වෙදිතබ්බා. තෙ සං කුසලචිත්තානං සඞ්ඛෙපෙන පි වසෙන වෙදිතබ්බො, සඞ්ගහි තන්තාති පරිච්ඡින්නන්තා. ඉධාති විපාකනිරියවාරෙසු. එතං වචනං භගවතා නවුත්තන්ති පුච්ඡා. හෙට්ඨාවුත්තන්තා යෙසං ධම්මානං පෙ පටිසම්භිදුති එතංවචනං වුත්තං. යදිඒ වන්ති එවං වචනෙ යදි සති ඉධ විපාකනිරියවාරෙසු නවඤාඛා ණානි පුච්ඡා. අයං අත්ථපටිසම්භිදුති නවත්තබ්බො. කස්මා පෙ වසෙන. ඉමිස්සාය අත්ථපටිසම්භිදුය විසෙසෙන භ ගවතා අවුත්තත්තා. ඉකිති නස්මා. චීසුපීති විපාකනිරියවසෙ න චීසු. තත්ථෙති තෙසං විපාකඤාණං අත්ථපටිසම්භිදුතිආදිපා ළිපදෙසු නිඛාරණං. ඉධාපිති තත්ථ නිරුත්තාභිලාපෙ තංඤාණ න්ති වචනෙ. යථාති ඤෙනපකාරෙන. තථෙති තෙන පකාරෙ න. තස්ස ඤාණස්ස. තෙසූති නිසු ඤෙසු. තුළාති ඉමානි ඤ ණානිතිආදි පදෙසු නිඛාරණං. තත්ථෙති තාසු චතූසු පටිසම්භිදු සු නිඛාරණං. නිවාපි ජානාති. තාසන්ති තාසං නිඤණං පටිස ම්භිදානං. ධම්මකථාමග්ගන්ති ධම්මකථාය පබන්ධං. තණ්හති තෙසු චීසු භික්ඛූසු. තෙසූති චීසුභික්ඛූසු. ධම්මංඤණමානා ජනා තස්ස පෙ ඤුභා වදන්ති. සොති ඛත්තියසුතභික්ඛු. අස්සා ති ඛත්තියසුතභික්ඛුස්ස. තත්ථෙති තාසු චතූසු පටිසම්භිදාසු. එසා ති එතිස්සං පාළියං සෙසංවචනං. තාසං පටිසම්භිදානං. තුම්හා ති තෙසු චතස්සො පටිසම්භිදුති ආදිපාළිපදෙසු නිඛාරණං, තෙ සංඝීති හිසද්දං තෙසංසෙක්ඛාණං. තෙසංඝීති තෙසං අසෙඛ් ඛානං. අයන්ති අත්ථ පටිසම්භිදු. මග්ගඵලකාලෙ මග්ගඵලෙ ඤ ලප්පජ්ජති. ඵලකාලෙ පෙ ඵලෙලප්පජ්ජති. හව න්ති එත්ථෙති 'හුම්', ආරම්මණන්තිකෙසුපන විනිච්ඡයො. ප ච්චවෙක්ඛණ්ඩතස්ස පුග්ගලස්ස අත්ථ පටිසම්භිදු. නඅහන්ති කුස ලච්ඡාඛ කිරියඤාණානං. පරමත්ථන්ති නිබ්බාණං. ඉධාපිනි ප ටිසම්භිදු විහඞ්ගෙ. නිසුපිති සුත්තන්තභාජනිය අභිධම්මභාජ නිය පඤ්ච පුච්ඡාසු.

පටිසම්භිදු විභංගෙ නිට්ඨිතො.

---

(16) තදනන්තරෙති තස්ස පටිසම්භිදුවිභඞ්ගස්ස අනන්තරෙ. තත්ථෙති එකවිධෙන ඤාණවත්ථූනි ආදිවචනෙ විනිච්ඡයො වෙදි තබ්බො. ඤාණවත්ථූනි එත්ථ පන වචනෙ විග්ගහො වෙදිතබ් බො. වසන්ති එත්ථෙති 'වත්ථූ'. ඉධාති එකවිධෙනාති වචනෙ.

නෙනෙවාති නෙනොව කාරණේන වුත්තං. එත්ථාති නහෙතූති ආදිපදෙසු. යථාවෙහ්ථාති යථාව එළු නහෙතූති ආදිසු වත්තබ්බං වචනං නිද්දෙසවාරෙ ආවිභවිස්සති. තං වචනං තත්ථෙව නිද්දෙසවාරෙ. නික්ඛෙපපරිවෙජ්දමත්තන්ති එළු මාතිකාය නික්ඛෙපස්ස පරිවෙජ්දමත්තං. එවං වුච්චමානනයෙන පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බං. එත්ථාති ගිසම්වං එත්ථ නා හෙතූති ආදි පදෙසු නිධාරණා. නහෙතු පෙ ආදීසි පදෙසි තාව පෙ වසෙන මාතිකා නික්ඛිත්තා. අනිච්ච පෙ වසෙන මාතිකා නික්ඛිත්තා ඉති එවං සඞ්ඛෙපතො පෙ නික්ඛිත්තා. තිකාතුරුපෙහි පෙ බාහිරතිකෙහි තිකමාතිකා නික්ඛිත්තා. විපාකපඤ්ඤ පෙ මාතිකාහි තිකමාතිකා නික්ඛිත්තා. විතක්කතිකෙ පෙ තෙරසහි තෙරසහි තිකෙහි තිකමාතිකා නික්ඛිත්තාති සම්බන්ධො. තෙසං පදෙසු පි යථා යොගං යොජනා කාතබ්බා. සත්තකමාතිකා පෙ සත්තකෙහි නික්ඛිත්තා. තත්ථාති තස්මිං දසතථාගත ඤාණි ආදිවචනෙ විනිච්ඡයෙ. පුබ්බකාපුබ්බෙ උප්පන්නා ඉස යො ඛුඩා. තෙහි තෙ ඉසයො. පුඤ්ඤස්ස සම්පත්තියාති බලව පුඤ්ඤෙන සම්පත්තියා. තත්ථාති තස්මිං තථාගතබලඤාණෙති එව නෙ වුත්තං දුව්විඤ්ඤෙ පෙ බලං. තෙසු වීසු බලෙසු. කාලා පෙ ඤාති. තථෙවාව පිඩගලොව 'තම්බපිඩගලං'. ගඤ්ඤොව මඩගලොව හෙමොව 'ගඤ්ඤමඩගලහෙමං'. උපොසථොව ජද්දන්තොව 'උපොසථජද්දනතං' ඉති ඉමෙ හත්ථිකුලා දස. තත්ථාති තෙසු කාලාවකාදිසු. දසන්නං පුරිසානන්ති ඨාමවජ්ඣිමානං පුරිසානං. තං බලං එතස්ස ගඤ්ඤෙයස්ස බලං. එකස්ස තථාගතස්ස කායබලන්ති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. ඉදමෙව තථාගතබලං නාරායනසඞ්ඛාතබලං ඉති පණ්ඩිතෙහා වුච්චති. තත්ථ නාරාති රස්මියො. නා නාරි බහුවිධා ඉතො උප්පජ්ජන්ති. තස්මා වජිරසඞ්ඛාතං බලන්ති අත්ථො. නාරාරස්මියො අයන්ති නික්ඛමන්ති ඉතා. බලතොති නාරායනං. නාරායනං එව බලං 'නාරායනබලං'. තදෙතන්ති තථාගතබලං. දසබලඤ්ඤණන්ති පදං ආගතනමවාති පදෙ කත්තා. මහාසීහනාදෙ දස පෙ පචගතිපරිවෙජ්දකං ඤාණං ආගතං. එවන්ති එවං බලං. ඉධාපිති පාළියං. අසනිසනසද්දෙහීති පදං අසම්පකම්පතියොති පදෙ කත්තා. සො නිසනසා. ඉධ ආසභඤාණන්ති පදෙ. ඉදංපිහීති ගිසම්වං ඉදං. උසභොති වචනං නිසභොති වචනස්ස පරියාය වචනං වෙවචනං. ඉදංපනාති ඉදං ඤාණං සඞ්ඛඤ්ඤතසඞ්ඛාතං ඤාණං. යථෙවහීති ආදි පාකටකරණං. පඨවත්

ජිකෙනාති අනිච්ජත්තෙන. පච්චාමිත්තෙනාති පදං අකම්පියොති පදෙ කත්තා. උපගච්ජතීති අනුජානාති. තත්ථාති සිඛතථාගතෙසු. චක්කසද්දෙචපනාඝං දිස්සතීති සම්බන්ධො. රතනාඛම්මොච උරොච 'රතනාඛම්මොරෝ'. රතනාඛම්මොරෝ එව චක්කං 'රතනාඛම්මොරචක්කං'. බුරචක්කන්ති බුරචක්කං. රතනාඛම්මොරචක්කං ආදී යෙසං තෙ 'රතනාඛම්මොරචක්කාදයෝ'. ආදිසද්දෙන පහරණචක්කඅසනිමණ්ඩලාදිනං ගහණං. පාළොපනා දුනරතනාඛම්මොරචක්කාදිසුච දිස්සතීති සුප්පති. ධම්මචක්කෙ ඉධ මතොති ඉධ බ්‍රහ්මචක්කන්ති පදෙ අඝං චක්කසද්දෙ ධම්මචක්කෙ මතො පණ්ඩිතෙන. නව ධම්මචක්කං වෙඛා විහාවයෙ පකාසෙඝ්‍ය. ඔසව්වං චත්තාරි ... පෙ ... ආදිසු පඨොසු අඝං චක්කසද්දෙ සම්පත්තිඝං දිස්සති. ඉච්ඡාඝතස්සාති ඉච්ඡාඝ අභිඛුතස්ස. ඉධපන බ්‍රහ්මචක්කන්ති පදෙ. අඝං චක්කසද්දෙ ධම්මචක්කෙ පණ්ඩිතෙන මතො. තත්ථාති තෙසු පටිවෙධඤ්ඤණදෙසනාඤ්ඤණෙසු. අරිඝඵලාවහන්ති අරිඝඵලස්ස ජනකං. තත්ථාති පටිවෙධඤ්ඤණදෙසනාඤ්ඤණෙසු. තඤ්ඤිති ඔසව්වං තං පටිවෙධඤ්ඤණං. තඤ්ඤිති තං දෙසනාඤ්ඤණං. තෙසු පටිවෙධඤ්ඤණදෙසනාඤ්ඤණෙසු. එතං ඤ්ඤණං. ඝානි බලානි ආදිතොච ආදිම්හි එව නික්ඛිත්තානි. තත්ථාති ඨානඅ ඨානතොති ආදි වචනෙ විනිච්ඡයො. තත්ථාති තස්මිං කාරණෙ. තදඝත්ථ වුත්තිනාඝාති තෙනතෙන කාරණෙන ඝත්ථවුත්තිභාවතො. තං කාරණං භගවා පඨානත්තො ඨානඅ ... පෙ ... පඨානාති නාමාති සම්බන්ධො. උප්පාදඝාති පදං හෙතුපච්චඝාති පදවයෙ සම්පදනං. උප්පජ්ජනත්ථාඝාති අත්ථො. තං තං කාරණං. ඉතීති එවං. තත්ථාති පච්චඝහෙතුසු. ඝතිව උපඩ්ඪ කාලොව පඨොගොව 'ගති ... පෙ ... ගොගෝ'. නාසං යෙව ධාතූනං චක්ඛුධාතු ආදිනං විලක්ඛණත්තා විසුංවිසුං ලක්ඛණභාවතො. නානප්පකාරා අධිමුත්තී යෙසං සත්තානං තෙ 'නානාධිමුත්තිකා'. නානාධිමුත්තිකානං භාවෙ 'නානාධිමුත්තිකභාවෙ'. තනොති පඨාඝස්තනතො. එකො අත්ථො ඝස්ස තං 'එකත්ථං'. එතං පදඛඝං වෙඛා භගවතා වුත්තං. අප්පහාන්ති ගමිනං. එවං වුත්තනඝෙන එත්ථ මාතිකාඝං අනුසන්ධිඛපදවණ්ණනා කතා වෙදිතබ්බානීති සම්බන්ධො. ඉදානීති පදං වෙදිතබ්බානීති පදෙ කාලඝත්තමි. ඤානාඤානහුතන්ති කාරණාකාරණභූතං. කිලෙසො එව ආවරණං 'කිලෙසාවරණං'. කිලෙසාවරණ ච අභාවොව 'කිලෙසාවරණභාවං'. ලොකිය ... පෙ ... දස්සනතොඝාති පදඛඝං පස්සතීති පදෙ හෙතු. ලොකියසම්මාදිට්ඨීති ලෞ

කියා සම්මාදිට්ඨි. ලෝකියසම්මාදිට්ඨියා දස්සනං 'ලෝකිය-පෙ-දස්සනං. නිය්‍යානිකසම්මාදිට්ඨියා ඤාණං 'නිය්‍යානික-පෙ-ඤාණං'. නිය්‍යාන-පෙ- ඤාණස්ස අභාවෝ 'නිය්‍යාන-පෙ-නාභාවෝ'. නිය්‍යාන-පෙ- ඤාණාභාවස්ස දස්සනං 'නිය්‍යාන-පෙ-දස්සනං'. අථාති අනන්තරං පොසං සත්තානං. විපාකාවරණඤ අභාවොඤ 'විපාකාවරණාභාවං'. තිහෙතු-පෙ-දස්සනාභොති පදං පස්සතීති පදෙ හෙතු. කම්මාවරණඤ අභාවොඤ 'කම්මාවරණාභාවං'. එවන්ති වුත්තනයෙන අනාවරණානං සත්තානං වරියා විසෙසං පස්සති. නාත්‍ථි ආවරණං එතෙසන්ති 'අනාවරණා'. වරියා එව විසෙසොඤ 'වරියාවිසෙසොඤ'. අථාති අනන්තරං. නෙසං සත්තානං අධිමුත්තිං පස්සති. අනාදයිත්වාපිති පදං දෙසනත්ථන්ති පදෙ පුඛ්ඛකාලකිරියා. අසිසද්දෙ සම්භාවනත්ථොඤ. පගෙව පයොගං. අසම්භාවනෙනාති අත්ථොඤ'. අධිමුත්තිවසෙනාති පදං දෙසනත්ථන්ති පදෙ තනියා විසෙසනං. අථෙවන්ති අනන්තරං එවං වුත්තනයෙන දිබ්බාධිමුත්තිනං සත්තානං ඉන්‍ද්‍රියපරොපරියත්තං පස්සති. දිබ්බා අධිමුත්ති යෙසං තෙ 'දිබ්බාධිමුත්තිනොඤ'. එවං වුත්තනයෙන. පරි-පෙ-යත්තා පන නෙසත්තා. පරිඤ්ඤුනං ඉන්‍ද්‍රියපරොපරියත්තං යෙසං තෙ 'පරිඤ්ඤුතින්‍ද්‍රියපරොපරියත්තා'. අථාති තදු. ඤාතා දිඤ්ඤෙනාති පදං වසිභූතත්තාති පදෙ කරණං. උපගන්ඤාප නෙසං සත්තානං පුඛ්ඛජාතිඤවෙ පස්සන්තො දිබ්බ-පෙ-විසෙසං පස්සන්තොඤ භගවා දෙසෙති. දිබ්බවක්ඛාඤඤාවනොති පදං පත්තබ්බෙනාති පදෙ කරණං. පත්තබ්බෙනාති සතෙතඤි පත්තබ්බෙන. සම්පතිබ්බත්තාති පච්චුප්පන්නවත්ථුතෙ. ආසව ඤඤයඤාණාඤඤාවෙනාති පදං දෙසෙති පදෙ හෙතු. අථවා. ආසව-පෙ-වෙදනාති පදං ආසවක්ඛය ඉති පදෙ කරණං. ආසවානං ඛයොඤ 'ආසවඤඤයොඤ', ආසවක්ඛයං ගච්ඡති එනස්ස එනායාති 'ආසවක්ඛයගාමිනී'. පටිපදායාති පදං විඝාතඉතිපදෙ කරණං. විඝාතොඤ සම්මොහොඤ එතෙසං සත්තානන්ති 'විඝාතස්ස වෙමෝහා', විඝාතසම්මොහානං භාවොඤ 'විඝාත-පෙ-ඝාතනං'. ආසවක්ඛයායාති පදං දෙසෙතීති පදෙ සම්පදානං. ඉදු නි-පෙ-නිද්දෙසවාරෙ විනිච්ඡයොඤ වෙදිතබ්බොඤ. නත්ථි තු-පෙ-හෙතුඅනස්ස යං වචනං වඤඤබ්බං සියා තං වචනං වුත්තමෙව. අහෙතුකමෙවාති ආදීසු වචනෙසු ඛෙජ්ජභෙසජ්ජවසෙන ඛෙජ්ජභස්ස සන්ධිවසෙන මඤ්ඤාරෝ පණ්ඩිතෙනා වෙදිතබ්බොඤ. ධම්මඤ්ඤාසෙසූති නිඛාරණං. හෙතුධම්මාතිවාති එත්ථ ඉති සද්දෙ නාමවාචකොඤ හෙතුධම්මාති අත්ථොඤ. එත්ථාති එතෙසු

සඞ්ඛපදෙසු. අථවා, එත්ථාති එතස්මිං නිද්දෙසවාරෙ. ආරම්ම
ණමේවාති පදං ඔලුඛා...පෙ...වසෙන වුත්තන්ති සම්බ
න්ධො. ධුරන්ති පධානං. අවෙහාසිකෙසූති නිඛාරණං. ගති...
පෙ...භාවනොති පදං පරියාපන්නං එවාති පදෙ තතියාවසෙ
සනං. සංසාරවට්ටං එව භාවෙ 'සංසා...පෙ...භාවෙ'. ග
තිපරියාපන්නාව චුතිපරියාපන්නාව සංසාර...පෙ...පන්නා
ව 'ගති...පෙ...පන්නා'. තෙසං භාවෙ. රූපකණ්ඩෙති ප
දං වුත්තන්ති පදෙ ආධාරො. පවත්තිනොති පදං කත්තාති පදෙ
හෙතු. අනිත්තදයො විසයා යස්ස තං 'අනිත්තාදිවිසයං'. පවිඤ්ඤු
ණසොතපතිතමේවාති පවිඤ්ඤුණං සොතෙපතිතමෙව. ජරා
යාති පදං අභිභූතත්තාති පදෙ කත්තා. නඛිතෙති ඛිසව්වං තෙ
පවිඤ්ඤුණා නඋප්පජ්ජන්ති. සයංපනා පවිඝාජාතාභූවා පවිඤ්
ඤුණා දූරෙ...පෙ...උප්පජ්ජන්ති. තානිඛීති ඛිසව්වං
තානි පවිඤ්ඤුණානි. තත්ථාති තස්මිං අරඤ්ඤත්තිකවත්ථුකාති
වචනෙ. නඛිතෙති ඛිසව්වං. තෙ පවිඤ්ඤුණා. අක්ඛං වඤ්ඣු
...පෙ... ආදිසු වචනෙ විනිච්ඡයො. අක්ඛං සොතවිඤ්ඤු
ණාදිනං. චිත්තාරම්මණන්ති සම්බන්ධො. සොතපසාදාදිසූති නි
ඛාරණං. කප්පතොකප්පන්ති කප්පනතොකප්පනං. අස්සාති ච
ක්ඛුවිඤ්ඤුණස්ස. අක්ඛං චත්ථුවා...පෙ...නසඞ්කමතීති චක්
ඛුවිඤ්ඤුණන්ති සම්බන්ධො. නපච්චත්තභොතීති ආරම්මණවසෙ
න නඅත්තභවිති. සචෙඛීති ආදි දල්හීකරණං. නන්ති රූපාරම්
මණං. විභාවෙඛීති පකාසෙඛි. ඉතිසද්දෙ උපනෙය්‍යාති පදෙ
ආකාරො. චක්ඛුවිඤ්ඤුණන්ති පදං විඤ්ඤෙය්‍යාති පදෙ කත්තා. වි
නාපිමුඛෙනාති මුඛං වප්පෙඛා. අත්තනොති චක්ඛුවිඤ්ඤුණස
ඞ්ඛාතස්ස අත්තනො. අක්ඛං චක්ඛුම්හීති මං වජෙව්වා. එතස්ස
රූපාරම්මණස්ස නං රූපාරම්මණං. යදිවා නීලං යදිවා පීතන්ති
නීලංවාති අත්ථො. එසො විසයොති ඉතිසද්දෙ වදෙය්‍යාති පදෙ
ආකාරො. නෙති පවිඤ්ඤුණං. එතානිඛි චිත්තානීති ඛිසව්වං
එතානි පවිඤ්ඤුණසඞ්ඛාතානි චිත්තානි. එතෙන අඛෙකාකිණ්
ණානි වචනෙන නෙසං පවිඤ්ඤුණානං අන්තරතා අන්තර
රූපච්චයතා භගවතා පටික්ඛිත්තා. සඞ්ඛෙසංපි පවිඤ්ඤුණා
නං. සමනන්තරතාති සමනන්තරපච්චයතා. ආවජ්ජනසෙඛවා
ති ආවජ්ජනචිත්තස්ස. තඤ්ඣීති ඛිසව්වං තං ආවජ්ජනචිත්තං
ආවජ්ජනාති වුච්චතීති සම්බන්ධො. භවඞ්ගස්සාති පදං ආවජ්ජ
නතොති පදෙ කම්මං. ආවජ්ජනතොති නිවත්තනතො. භවඞ්
ගං ආවජ්ජෙති නිවත්තෙතීති ආවජ්ජනා. තස්සෙවාති භවඞ්ගස්ස.
ආභුජනතොති නිවත්තනතො. භවඞ්ගංආභුජ්ජති නිවත්තෙ

නිති 'ආහොගො'. තෙසංයෙවාති රූපාදිනං. එත්ථාති තාසු ආ
වජ්ජනාවාති ආදිවචනෙ. පටිඝාත්තාති පදෙ ආඛාරෙ. රූපාදි
නන්ති පදං අභිනිවාත ඉති පදෙ කම්මං. අක්ඛණත්ති රූපාදීහි අ
ක්ඛණං. කුසලෙසූති පදං එකධම්මංපීති පදෙ සමූහාඛාරෙ. එත්
ථාති චක්ඛුවිඤ්ඤණාදිසු නිඛාරණං. එතෙසං චක්ඛුවිඤ්ඤණාදි
නං කුසලාදිපටිවිඤ්ඤත්ති නාම කුසලාදිනාං පෙ කං
මනසි. එත්ථාති මනොධාතුඅාපීති ආදිවචනෙ. තස්මා එත්ථ ම
නොධාතුපීති පදෙ අත්ථො දට්ඨබ්බොති සම්බන්ධො.

තතොති මනොධාතුතො නාඝිති ආදි විත්ථාරෙ. ගමනාදිසූ
ති නිඛාරණං. කපෙහීති කරොති නිබ්බතෙතීති. සබ්බංපි හෙ
තන්ති ආදි දල්හිකරණං. ඝිසච්චං සබ්බංපි එතං නිච්චං ඉතිඝි
එවං. සහජවනෙන වත්තන්තීති 'සහජවනකානි'. තෙසන්ති
සහජවනකවිඤ්ඤිත්තානං. නිඅාමොක්කමනාදිනීති චුතතදචනං
විත්ථාරෙන්තො පඨවාරිකජවනෙනාති ආදිමාහ. ජවනන්ති ප
ඨවාරිකජවනං. ජවතීති පවත්තති. වුඨානගාමිනි බලවිපස්ස
නා වසෙනාති වුඨානගාමිනිසඛ්ඛාතාය බලවිපස්සනාය ඝිවි
වෙනා. නිබ්බාණං ආරබහ ජවතීති සම්බන්ධො. එතෙනාති ප
ඨවාරිකජවනෙන. නිද්දුයන්තස්සඝිති ආදි දල්හිකරණං. පඤ
ම. චක්ඛු පෙ ආවජ්ජෙතීති එත්ථ තස්මිංකාලෙ චක්ඛුවා
රිකවිඤ්ඤිත්තං පඤ්ච නඋප්පජ්ජති මනොවාරිකවිඤ්ඤාං පඤ්ච
උප්පජ්ජතීති අධිප්පායො. අථානි ආවජ්ජනස්ස අනන්තරං. ජ
වනන්ති මනොවාරිකජවනං. භවඞ්ගං ඔතරතීති භවඞ්ගං පව
ත්තති. ජනෙ තෙන විතෙතන ඤාතා වත්තාහොතීති සම්බන්
ධො. තෙනෙවාති මනොවාරිකජවනෙන සුපිනං පස්සති. තත්
ථාති තෙසු වතූසු කාරණෙසු. ඛොභකරණපච්චයඝොගෙනාති
විසවාතසෙදාදිඝි පිත්තාදිනං චලනස්ස කාරණපච්චයෙඝි ඝො
ගෙන. කුපිතධාතුතොති පදං ධාතුඛොභතොති පදස්ස විසෙ
සනං. පුබ්බකෙති පුබ්බකාලෙ. අත්ථකාමනාඝවා අනත්ථකාම
නාඝවාති පසන්නා දෙවතා අත්ථකාමතාඝ කුඛා අනත්ථකාමතා
ඝ. අත්ථාඝවා අනත්ථාඝවාති සභාවතො හවිතබ්බාවා අනත්ථා
ඝවා. උපසංහරන්ත්ති අත්තනො දෙවානුභාවෙන උපනෙන්ති.
බොධිසත්තමාතාවිඝ පුත්තපටිලාභනිමිත්තන්ති තදු කිර කපිල
වත්ථුනගරෙ ආසාල්හනක්ඛත්තඝුථං අහොසි. මහාජනො නා
ක්ඛත්තං කීළති. මහාමායාපි දෙවී පුරෙතරමෙව පුණ්ණමාඝ ස
තතමිදිවසතොපඨාඝ විගතසුරාපානමාලාගන්ධා විභූතසම්පත්
නං නක්ඛත්ත කීළං අනුභවමානා සත්තමිදිවසෙ පාතො වුඨා
ය ගන්ධොදකෙන නහාඅිවා චත්තාරි සතසහස්සානි විස්සජ්ජ

ත්වා මහාදානං දත්වා සබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතා වරභොජනං භුඤ්ජිත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය අලඞ්කතපටියත්තං සිරිගබ්භං පවිසිත්වා සිරිසයනෙ නිපන්නා නිද්දං ඔක්කමමානා ඉමං සුපිනං අද්දස. චත්තාරොකිර නං මහාරාජානො සයනෙනෙව සද්ධිං උක්ඛිපිත්වා හිමවන්තං පවිසිත්වා සට්ඨියොජනිකෙ මනොසිලාතලෙ සත්තයොජනිකස්ස මහාසාලරුක්ඛස්ස හෙට්ඨාවුට්ඨපෙත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු. අථ නෙසං දෙවියො ආගන්ත්වා දෙවිං අනොතත්තදහං නෙත්වා මනුස්සමලහරණත්ථං නහාපෙත්වා දිබ්බවත්ථානි නිවාසෙත්වා දිබ්බගන්ධෙහි විලිම්පෙත්වා දිබ්බපුප්ඵානි පිලන්ධිත්වා තතො අවිදූරෙ එකො රජතපබ්බතො තස්ස අන්තො කනකවිමානං අහිනත්ථ පාචීනතො උච්චං රජතං දිබ්බසයනං පඤ්ඤපෙත්වා නිපජ්ජාපෙසුං. අථ බොධිසත්තො සෙතවාරණොභූතො තතො අවිදූරෙ එකො සුවණ්ණපබ්බතො තත්ථ චරිත්වා තතො ඔරුය්හරජතපබ්බතං ආරුහිත්වා උත්තරදිසතො ආගම්ම රජතදාමවණ්ණඤ්ච සොණ්ඩඤ්ච සෙතපදුමං ගහෙත්වා කොඤ්චනාදං නදිත්වා කනකවිමානං පවිසිත්වා මාතුසයනං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණංකත්වා දක්ඛිණපස්සං පදාලෙත්වා කුච්ඡිංපවිට්ඨ සදිසො අහොසි. ඉමං සුපිනං සඤ්ඤාය එතං වුත්තං බොධිසත්තමාතාචිය පුත්තපටිලාභ නිමිත්තන්ති. බොධිසත්තො පඨමගබ්භසුපිනෙනෙව මහාපුරිසස්ස අයං මහාපඨවී මහානඉනං අහොසි ගිම්හෙ පබ්බතරජ්ජ බ්භෙ බාහනං අහොසි පුරත්ථිමසමුද්දෙ වාමහත්ථො ඔහිතො අහොසි පච්ඡිම සමුද්දෙ දක්ඛිණහත්ථො ඔහිතො අහොසි දක්ඛිණසමුද්දෙ උභොපාදා ඔහිතා අහෙසුං. අයං පඨමො මහාසුපිනො පාතුරහොසි. පුනවපරං දබ්බතිණසංඛාතා තිරිඨානම තිණජාතිනඤ්ච ලම්බන්තො රතනදණ්ඩා නාභිතො උග්ගන්ත්වා පස්සන්තඤ්ච පස්සන්තස්සෙව විදත්ථිමත්තං රතනමත්තං බාහමත්තං යට්ඨිමත්තං ගාවුතමත්තං අඩ්ඪයොජනමත්තන්ති එවං උග්ගන්ත්වා උග්ගන්ත්වා අනෙකයොජනසහස්සං නභං ආහච්චගීතා අහොසි. අයං දුතියො මහාසුපිනො පාතුරහොසි. පුනවපරං සෙතා කිම්හියො කණ්හසිසා පාදෙහි උස්සක්කිත්වා යාව ජානුමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙසුං. අයං තතියො මහාසුපිනො පාතුරහොසි. පුනවපරං චත්තාරො වණ්ණා සකුණා චතූහි දිසාහි ආගන්ත්වා පාදමූලෙ නිපතිත්වා සබ්බසෙතා සම්පජ්ජිංසු. අයං චතුත්ථො මහාසුපිනො පාතුරහොසි. පුනවපරං බොධිසත්තො මඤ්ඤතො මිල්හපබ්බතස්ස උපරූපරිවඩ්ඪමානි අලිම්පමානො මිල්හෙන, අයං පඤ්චමො මහාසුපිනො පාතුරහොසි. ඉති අඞ්ගුත්තරපඨකෙ මහාසුපින සුත්තෙ වුත්තං. කොසලරාජාවිය සොළස සුපිනෙති,

ඌසභා රුක්ඛා ගාවියෝ ගවා ච
අස්සෝ කංසෝ *සිගාලී ච කුම්භෝ,
පොක්ඛරණීව අපාක චන්දනං
†ලාපූනි සීදන්ති සිලාප්ලවන්ති.
මණ්ඩූකියෝ කණ්හ සප්පෙ ගිලන්ති
කාකං සුවණ්ණා පරිවාරයන්ති,
‡කසා වකා එළකානං භයා නි ති.

ඉදං එකනිපාතෙ මහාසුපිනජාතකෙ වුත්තං. තත්ථාති තෙසු ධාතුක්ඛොභාදිසු චතූසු කාරණෙසු. තස්මිං වා සූ නිබ්බරණං. තන්නාති තස්මිං උපායෙන විනාසනෙ. රොහතොති ලබ්භාදිපෙ රොහතෙ. නාන්ති ථෙරං. සත්තදිවසෙ නාන්ති නං ථෙරං දිව සෙ ගණ්හාපෙත්වා. දිවසෙනාතිපි අත්ථි. දිවසෙති අත්ථෙ. දිවසෙ ගණාපෙත්වාතිපි පාඨො. එකන්තං සච්චමෙව හොතීති ඒලස්ස පච්චයාභාවතො වුත්තං. අප්පහීනා විපලාසා යෙහි තෙ 'අපහීනාවිපලාසා'. එතෙසං භාවො අප්ප——පෙ——සත්තං. නිංපනෙතං——පෙ——න පරිබ්බොති සුවජ්ඣා. නිමෙත්ථාති එත්ථ වචනෙ නිමිත්තඛ්ඩං වචනං අත්ථි තං වචනං බ්‍රූහි. විරොධං ඤුපෙන්තො භවඞ්ගච්ඡිත්තෙහීති ආදිමාහ. තණ්හාති සුපිනකාලෙ පවත්තං භවඞ්ගචිත්තං. රූපනිමිත්තාදිආරම්මණන්ති කම්මනිමිත්තතො අඤ්ඤං රූපනිමිත්තාදි ආරම්මණං නා හොති. රූපං එව නිමිත්තං 'රූපනිමිත්තං'. රූපනිමිත්තං ආදි යස්ස සද්දනිමිත්තාදිස්ස සො 'රූපනිමිත්තාදි'. රූපනිමිත්තාදි ආරම්මණං යස්ස තං 'රූපනිමිත්තාදිආරම්මණං'. ඊදිසානීති පච්චක්ඛතො අනුභූතපරිකප්පරූපාදිආරම්මණානි රාගාදිසම්පයුත්තානිච. අථාති යදි. සංවොහාරිකචිත්තෙනාති පකතිචිත්තෙන. එවංගතිති ඉමස්විං එවං දස්සනෙ සති. නඅහාවොති ආදි විඤ්ඤත්ථං. සුපිනස්ස අභාවෙනාති අත්ථො. කපිමිඛෙනා පරෙතො යුත්තො 'කපිමිඛපරෙතො'. යස්සාති නිද්දාය. තෙනාති තස්මා. තත්ථාති කුසලාකුසලබ්‍යාකතෙසු. වීහි චිත්තෙහීති කුසලාකුසලචිත්තෙහි. අඤ්ඤත්ථ පනා වීහි අඞ්ගෙහි මුත්තොතිපි පාඨො අත්ථි. කුසලාකුසලසඞ්ඛාතෙහි වීහි කොට්ඨාසෙහි මුත්තොති අත්ථෙ. ආවජ්ජනාදුරම්මණක්ඛණෙති ඉදං යාව තදාලම්බනපවත්තචිත්තාවාරං සඞ්ගය්හ සුපිනෙ නෙව——පෙ——අබ්‍යාකතතො යෙව ආවජ්ජනමත්තස්සෙව උප්පජ්ජනතොති වදන්ති. එවං වදනෙනාති පවාරදුතියමොඝවාරෙවිය මතොවාරෙ

* 'සිඛාලී' කමෙඛාප මරම්ම. † 'ලාවූ' කමෙඛාප. ‡ 'කසා වකා' කමෙඛාප මරම්ම.

පි ආවජ්ජනං වත්තුං වට්ටති. එකච්චේ පන ‘ඔතාරෙති’ අ
ඩිප්පෙතන්ති දක්ඛති. එකච්චේ තක්ඛණිකස්ස ආවජ්ජනස්ස උ
පපත්තියං දිට්ඨං විය මේ සුතං විය මේති අප්පහාය අසම්භවතොති
ඉදංවිනයඨකථාය පඨමසංඝාදිසෙසවණ්ණනාය ච විනයමහා
ත්තරෙ පඤ්චනිපාතඨකථාවිනාසඤ්ච සාරිපුත්තත්තෙරෙන වුත්තං.
නිමිත්ත-පෙ-පාකන්ති පුච්ඡා. දුබ්බලත්තාති කුසලාකු
සලස්ස දුබ්බලභාවතො පටිසන්ධිං ආකඩ්ඪිතුං දාතුං නසක්කොනති.
විනයට්ඨකථාදීසු පන දුබ්බලවත්ථූනත්තාති වුත්තං. පටිසන්ධි
යා අක්ඛිපනා කම්මජා දිට්ඨධම්මවේදනීයං පවත්තෙ වි
පාකදායකං හොති. තස්සා වසෙනාති තස්සාව යථාවිකවත්ථුවි
භාවනාපක්ඛෙපය එවවසෙන එතං සුණං එකච්ඡෙනා සුණවත්ථු
-පෙ-පරිවේදෙ හොතීති පණ්ඩිතෙනා වෙදිතබ්බන්ති
යොජනා. තස්සාවාතිපි අත්ථි. තස්සා එවාති අත්ථො. වසෙනා
නි පදං වෙදිතබ්බන්ති පදෙ තනියාවිසෙසනං.

සාගි නි ගිහිවිවං සා කාමාවචරකිරියපක්ඛෙ. එසාති විපාකප
ක්ඛෙ. කාරණෙගීති පදං ජාපිතාති පදෙ කත්තා එසාති කිරිය
පක්ඛෙ. එත්ථාති එතස්මිං දුකෙ සෙසං වචනං.

යුජ්ජති එතෙනාති ‘යොගො’. යොගෙනා විහිතානි ‘යෙග
විහිතානි’. කම්මායතනෙසූති එත්ථ වචනෙ. කම්මායතනත්ත
පදෙ ආධාරෙ. ආයතනාවාති ආජීවාදිනං කාරණං. තත්ථාති ක
ම්මසිප්පෙසු. තත්ථාති ගිහිලක්ඛණකම්මෙසු. තත්ථාති ගිහිල
ක්ඛණසිප්පෙසු. මුද්දති ඝත්ථමුද්ද. ලෙඛන්ති අක්ඛරලෙඛං.
විප්පඨිසාතං ධම්මිකමෙව. නාග-පෙ-මන්තඤදිසං භගව
තා ගහිතන්ති සම්බන්ධො. නාගබලඤ්ඤිලව පරිත්තව ‘නාගබ
ලඤ්ඤිලපරිත්තං’. තෙන සදිසං. ධුමනකොව සො කම්මන්තොව
නි ‘ධුමනකම්මන්තොති’. තෙන සදිසං. ථූසකරාමන්තසදිසන්
තිපි අත්ථි. සාලා-පෙ-වෙජ්ජසත්ථානි ගහිතානිති සම්
බන්ධො. කම්මසිප්පකරණෙන යං සුපෙත්තො තත්ථාති ආදි
මාහ. තත්ථාති කම්මන්තාදිසු නිබ්බරණං. ධම්මතායාති පකති
යා. සොභිනි ආදි දල්හීකරණං. ගිහිවිවං සො පණ්ඩිතො උපපා
දෙති. වය්හාව සකටොව සඳමානව ‘වය්හසකටසඳමානා’. එ
තන්ති එතං කම්මං. අක්ඛෙගීති පදං කාරිමානන්ති පදෙ ක
තත්තා. ධම්මතායාති පදං චිත්තායාති පදෙ තනියාවිසෙසනං.
චිත්තායාති පදං කරොතීති පදෙ කරණං. පඤ්ඤවතා ජනෙන අ
තතතො-පෙ-කතංපි කම්මං-පෙ-සදිස මේව
හොති. අක්ඛෙගීති පදං කත ඉති පදෙ කත්තා. උක්කඨිතා
මෙමපි නයො වෙදිතබ්බො. සොපි පණ්ඩිතො සබ්බං පෙතං ක

මම්. දුව්ඩෙපි පනා සිප්පායතනෙ තයෝ වෙදිතබ්බෝ. හත්ථඤ්ච දද්දඤ්ච පදං ගණන ඉති පදෙ තතියාවිසෙසනං. මානිකාව ප භෙදකොව 'මානිකාපභෙදකා'. අමත්තස්සසිරිංසපාදීහීති පදං උ පද්දුතානන්ති පදෙ කත්තා. තංගීති හිසච්චං තං විපස්සනාඤ්ඤං. අනුලොමතොති අනුරූපතො. අස්සාති විපස්සනාඤ්ඤස්ස. එත්ථවාති රූපං අනිච්චන්තිවාති ආදිවචනෙ. අත්ථවසෙනාති අධිප්පායවසෙන. ඔඤ්ඤීති ආදි දල්හීකරණං. සාහීති හිසච්චං සා පඤ්ඤා. අපච්චනීකදස්සනෙනාති අපච්චනීකභාවෙන දස්සනෙන. තථා පෙ අනුලොමෙනීති අනුලොමිකාති සම්බන්ධො. තාවෙති එතානි කම්මාභතාදීනි කාරණානි දස්සෙති. ඔවෙතීති කථෙති. ඔවි කථනෙති ධාතු. අස්සාති අස්සඤ්ඤස්ස නිස්සක්කානං ඔලොකනං. සාභනෙසා චින්තාමයා පඤ්ඤා. අභිඤ්ඤෙතානන්ති පාකටානං. මහාසත්තානං සෙඤ්ඨතානං. තත්ථපීති තිස්සං චින්තාමයපඤ්ඤාය නිබ්බත්තණං. චින්තනං සෙව බොධිසත්තානන්ති සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තපවෙණිබොධිසත්තානං. සෙසානංපීති පිසද්දෙන නකෙවලං චිනනා බොධිසත්තානං උප්පජ්ජතීති ඤාපෙති. පූරිතපාරමීනන්ති පූරිත බුඬප වෙණිබුඬසාවකපාරමීනං මහාපඤ්ඤානං මහාසත්තානං උප්පජ්ජති. පරතො පෙ එත්ථ වචනෙ. වෙදිතබ්බානි පදෙ ආධාරෙ. සාපනෙසා දුනාමයා පඤ්ඤා උප්පජ්ජති. තත්ති දුනා. ඉතිති එවං. ඉධාපි පදෙ අධිපෙතා. තත්ථාති සීලාදිසු. තීතාව සා ධාතූති සා ධාතු යීතා එව. සඩ්ගහිතාවසෙනාති පච පිති පදෙ තතියාවිසෙසනං. තඤ්ඤීති ආදි දල්හීකරණං. තංසීලං තථාගතෙ අනුප්පන්නෙ කෙ පඤ්ඤුපෙන්ති ජානාපෙන්ති ඉති සුවජ්ඣා. තන්ති පාටිමොක්ඛසංවරසීලං ඉමස්මිං වත්ථුස්මින්ති ආදි දල්හීකරණං. ඉතිති එවං. අධිසීලපඤ්ඤන්ති අධිසීලෙ පඤ්ඤන්ති අත්ථො. වවපාදිකානි වවත්ථස කරණා. තඤ්ඤි තං විතතං. භවව්සෙසඤ්ඤිකාති භවව්සෙසං ඉව්ඡන්තා. එතානි සමාපතතියෝ. අධිච්ත්තපඤ්ඤන්ති අධිච්ත්තෙ පඤ්ඤං. තඤ්ඤීති තං කම්මස්සකතඤ්ඤාණං. වෙලාමදුනං පෙ නාති වෙලාම බ්‍රාහ්මණා දුනවෙඤ්ඤ පෙ වසෙනා. තත්ථ වෙලාමදුනා අඞ්ගුත්තරෙ නවනිපාතෙ වෙලාමසුත්තවසෙන වෙදිතබ්බං. තත්ථ සියාති තත්ථ පාළියං සීලං පෙ නිස්සිතානි සුවජ්ඣා සියා. අධිපඤ්ඤානිස්සිතානි අධිපඤ්ඤාය නිස්සිතා සඩ්ගහිතා අධිපඤ්ඤා නාමානි අධිප්පායො. තස්මානි පදං වෙදිතබ්බන්ති පදෙ හෙතු. ඔමකතරප්පමාණන්ති ඔමකතරපමාණං. ඉදං පාටිමොක්ඛසංවරසීලං. ආයකොසලාදිනිද්දෙසෙ විනිච්ඡයෝ වේ

දිතබ්බෝ. තත්ථ වඩ්ඪි ආවඩ්ඪිවයං. යා පඤ්ඤා ආය... පෙ ... පඤ්ඤානාම ජාතාති පුච්ඡා. පඤ්ඤෙවිති නිසච්චං පුග්ගලෝ පඤ්ඤය එව. ඉති එවං පජානාතීති සම්බන්ධෝ. ඒකායං පන පඤ්ඤවා එවංගතිති පාඨෝ දිස්සති. සොපි යුත්තෝ. තස්සාති අව්වායික නිද්දෙසෙ විනිවිජ්ඣෝ අත්ථිදිත්තන්ති ආදිසු පදෙසු වෙදිතබ්බෝ. තත්ථාති සකකම්මුනෝ සකකමේවස්ස. සුඛෝතාති අභිවෙජ්ඣා. ගණනපරිවෙජ්දෙති ගණනවසෙන පරිවෙජ්දෙ. යථාගතිති ආදි පාකටකරණං. අත්ථෙනාති කාරණෙන. ඛෙමන්තන්ති ඛෙමමේව. භයරහිතඨානන්ති අත්ථෝ. අපරපච්චයෙති පරෙන අපච්චයාගතබ්බෙ. සෝ ඉමිනා ධම්මේනාති එත්ථ වචනෝ වුත්තං. ගොචරචොහාරෙනාති ගොචරස්ස නාමෙන. ආරම්මණවාචකසද්දෙනාති අත්ථෝ. තන්ති මග්ගඤාණං. ඉදංපනාති ඉදං නාගනාකිච්චං. නාගං නාගනස්ස පන පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස කිච්චං භාවෙති කස්මා සත්ථා එවමකාසීති ආහ සත්ථාරාති ආදිං. මග්ගෝ මූලං එතිස්සා විපස්සනාගාති 'මග්ගමූලකා'. මග්ගමූලකාය භාවෝ 'මග්ගමූලකත්තං', භාවිතෝ විදිතෝ මග්ගෝ යෙන සෝ 'භාවිතමග්ගෝ'. අඞ්කථාගං පන අකාසිනිව එවමෙත්ථ අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝති පාඨෝ දිස්සති. න යුජ්ජති. අපිච එවමෙත්ථඅත්ථෝ දස්සෙබ්බෝති පන පාඨෝ යුජ්ජති. එත්ථාති නගං නොතිති වචනෙ. යදෙතන්ති ආදි අත්ථස්ස සරූපදස්සනං. ඉමිනා පුග්ගලෙන යදෙතං මග්ගඤාණං අධිගතං සෝ පුග්ගලෝ තෙන ඤාණෙන ... පෙ ... නෙති පරමෙ මග්ගඤාණං නගනං නාම පච්ඡිමෙ පච්චවෙක්ඛණඤාණං නගනං නාමාති විනනං අත්ථානං විසෙසෝ. යථාති යෙන ආකාරෙන තෙන ආකාරෙන තෙන කාරණහූතෙන මග්ගඤාණෙන නාගං නොති. තත්ථාති තෙසු පදෙසු. තඤ්ඤෙව ඉමන්ති තං එවං ඉදං දුක්ඛං. තඤ්ඤෙවාති පදං ඉමන්ති පදස්ස විසෙසනං. වීකාගංපන නතඤ්ඤෙව ඉමන්ති පාඨොපි දිස්සති සරික්ඛකෙ නාති සදිසභාවෙන. එවන්ති ඉමඤ්ඤෙවාති වචනං. අතිතෙපි ගිති ආදි දල්හිකරණං. එවමෙතන්ති එවමෙවාති අත්ථෝ. නාගස්ස නාගනස්ස ඤාණං 'නාගනාඤාණං'. වීකාගං පන නාගඤාණන්ති පාඨෝ දිස්සති. කාරණහූතං ඤාණං 'කාරණඤාණං'. ඉතරංපරපුග්ගලානන්ති පදං. තස්සෙවාති පරසන්තානන්ති පදස්ස. ඉධාති ඤාණවිභඞ්ගෙ. එත්ථාති සම්මතිඤාණන්ති පදෙ. අයංහිති අයං කාමාවචරකුසලපඤ්ඤා යස්මා ආවිණති. සාභිඤ්ඤාති නිසච්චං පඨමඣානපඤ්ඤා අස්ස පඨමඣානසමඞ්ගිස්ස කාම

විවෙකෙන කාමවිරහෙන. තාසවෙතස්සාති එසො පුග්ගලො තාය පඨමඣානපඤ්ඤාය. අභිඤ්ඤුපාදනභාවත්ති අභිඤ්ඤුණං කාරණභාවං. නිමිත්තං ආරම්මණං එතිස්සාති 'නිමිත්තාරම්මණා'. තස්සා භාවො 'නිමිත්තාරම්මණත්තං'. තථාති තෙන පඨමඣානෙන. ඉදන්ති අභිඤ්ඤුයො පටිවිජ්ඣනීති ඉදං වචනං. අභිඤ්ඤුභාවුපපත්තියාපීති අභිඤ්ඤුභාවෙන උපපත්තියාපි. පඨමං ...පෙ... නිබ්බිදාය හොති. යා ...පෙ... හප්පතීති සම්බන්ධො. සොමනස්සවසෙනාති සොමනස්ස පටිබඬෙන එසා දුතිය තතිය ඣානපඤ්ඤා. පඨමජ්ඣානසහනනිස්සිතාවා පඨමජ්ඣානෙ සංගහිතා. පඨමස්ස ...පෙ... ආදිසු වචනෙසු විනිච්ඡයො. යා යන්ති යො අයං පුග්ගලො. තං තතොති තං පුග්ගලං තතො පඨමජ්ඣානතො. ආරම්මණවසෙනාති පදං සඟඟහාති පදෙ තතියාවිසෙසනං. සඤ්ඤුව මනසිකාරොව 'සඤ්ඤුමනසිකාරා', තදනුරූපසභාවාති තස්ස පඨමජ්ඣානස්ස අනුරූපසභාවා. වත් තන්තෙනි පදං නිබ්බිඳතීති පදෙ ලඤ්ඣණක්‍රියා. වික්ඛම්භිතෙ සූති පදං අභිඤානන්තස්සාති ආදිපදෙසු ලඤ්ඣණක්‍රියා. විපස්සනා පරිවාසෙති විපස්සනාය පරිවාසෙ. උස්සක්කිතුන්ති වඩ්ඪිතුං. න සෙවන්ති පරිත්තආරම්මණෙ. අප්පනං ඣානං තං ආරම්මණං. නනිකාමලාභිපටිපක්ඛතො පගුණඣානලාභී පුග්ගලො එත්ථ පාළියං නිකාමලාභීති භගවතා වුත්තො. නනිකාම...පෙ...පක්ඛතොති පගුණඣානලාභීති එත්ථ ඉති සද්දෙ දිස්සති. සො නයුත්තො. පච්ඣිභාරම්මණන්ති අභිවඩ්ඪිතාරම්මණං. වඩ්ඪිතාරම්මණන්ති පන පාඨො යුජ්ජති. එවන්ති ජරාමරණෙපෙතං සුණන්ති එවං වචනං. සඩ්ඛත්ථවතුක්කෙසු සෙසං වචනං.

පව ...පෙ... පිති එරණතාදිසු විනිච්ඡයො. තත්ථවාති පිතිඑරණතාදිසු. සොභිති ගිහිවිසං සො අරහත්තඵලසමඞ්ගි. ඉමිනාපි පරියායෙනාති ඉමිනාපි කාරණෙන. අපිසද්දෙ පුරිමොති ආදිං අපෙක්ඛති. කුච්ඡිතා පුරිසා 'කාපුරිසා'. නකාපුරිසා 'අකාපුරිසා'. අකාපුරිසෙහි සෙවිතො 'අකාපුරිසසෙවිතො'. අඛණ්ඩසන්තතායාති අඛණ්ඩවසෙන සන්තතාය. ආරම්මණසන්තතාය නි ආරම්මණවසෙන සන්තතාය. සඩ්ඛනිලෙසදරථසන්තතායා නි සඩ්ඛනිලෙසසඩ්ඛාත දරථතො සන්තතාය. නත්‍රච පාළියං පටිප්පස්සඩ්ධිලඛොති පාඨො දිස්සති. කස්මා පනා අට්ඨකථායං පටිප්පස්සඩ්ධියාති ආදි වුත්තන්ති ආහ පටිප්පස්සඩ්ධන්ති ආදිං. ගිහිවිසං පටිප්පස්සඩ්ඛං පටිප්පස්සඩ්ධීති ඉදං වචනවයං අත්ථතො එකං සමානං. පටිප්පස්සඩ්ඛිලෙසෙනාති පටිප්පස්සඩ්ඛං කිලෙසො

ඝෙන තං 'පටිපස්සද්ධිලෙඨං'. පටිප්පස්සද්ධිතා අරහතා ලබ්ධා 'පටිප්පස්සද්ධිලබ්ධා'. සඝඩ්ඛාරනිග්ගය්හවාරිතවතෝ පුග්ගලස්ස අයං සමාධි නාහොතීති ඝොජනා. සඝඩ්ඛාරෙන පච්චනිකඛ මේ කිලෙසෙ නිග්ගය්හවාරිතං 'සඝඩ්ඛා---පෙ---වාරිතං.' සඝඩ්ඛා---පෙ---වාරිතං එතස්ස අත්ථීති 'සඝඩ්ඛාරනිග්ගය්හවාරිතවා'. තස්ස සඝඩ්ඛා---පෙ---වතෝ. තතොති සමාධිතෝ. යදෙත්ථාති එතෙසු අඞ්ගෙසු යං ඤාණං උප්පජ්ජති තංඤාණං එකං අඞ්ගං. ඉමිනාති ඉඞ්ඛිතෙන ඤාණන්ති වචනෙන කථිතො. නාඥෙනාති පදං පවත්තිතවසෙනාති පදෙ තතියාවිසෙසනං. පවත්තිතවසෙනාති පදං විඤාති පදෙ තතියාවිසෙසනං.

පටිච්චසමුප්පාදඛෙත්තස්මිං නිඛාරණෙ භුම්මං. යංපි---පෙ---ඤාණන්ති එවං තං වුත්තං තදෙව ඤාණං භගවතා වුත්තං. තත්ථාති තෙසු පදෙසු නිඛාරණං. තත්ථාතිවා තස්මිං ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ආදි වචනෙ විභත්තියො. ඒ තානි ඤාණානි. තඤාති තෙසු යංපස්ස තං ධම්මඨිතිඤාණන්ති පදෙසු නිඛාරණං. තත්ථාති තස්මිං ධම්මඨිතිඤාණන්ති පදෙ. එතන්ති ධම්මඨිතිඤාණන්ති වචනං. තඤාති තෙසු ඛයඨම්මන්ති ආදිපදෙසු. ඉමිනාති ඛයඨම්මන්ති වචනෙන. පුරිමච්චපස්සනාඣ සම්මසනං 'පුරිමවිපස්සනාසම්මසනං'. තෙන පුරිමවිපස්සනාසම්මසනස්ස කථනෙන නිං භගවතා කථිතං හොති ඉති පුච්ඡා. විපස්සනා පච්චිපස්සනාවාති විපස්සනාඣ පුන විපස්සනා එව.

පඤ්ඤානෙනාභිති ආදි විභාරෙ. තාඝන්ති සම්පත්තිනං. තත්ථානි තාසු නවසු පඤ්ඤාසු. ඝාභිති ගිහිච්චං සා පච්චවෙඤණපඤ්ඤා. උභඥෙනාපි පදෙන. කාරණංභිති ආදි දල්හිකරණං. තදඥත්තවුත්තිනාඣානි තෙන කාරණෙන ඥත්තවුත්ති භාවතො. සස්සතදිඨියාභිති ගිහිච්චං පුථුජ්ජනො සස්සතදිඨියා ගණ්හෙයඃ. වතුත්ථඣම්ඤසඞ්ඛාරෙ පන ආරම්මණෙ නඥොනිති සම්බන්ධො. එකන්තසුඛිස්ස පුග්ගලෙස්ස ඥොනිති පදෙ ඇඛාරෙ. එතන්ති සුඛතො උපගච්ඡ්‍යානි වචනං. දිඨි---පෙ---පරිළාහවූපසමත්ථං නිච් සඞ්ඛාරං සුඛතො උපගච්ඡන්ති. කිමිව. මත්තහත්ථිභි පරිතාසිතො පොක්ඛරඛාහිණෙ සුච්කාම ඛාහිණොවිඥ ගුථං සුඛතො උපගච්ඡතීති ඝොජනා. ඉධාපිති අත්තඛාවෙ. පුථුජ්ජන---පෙ---වසෙන පරිච්ඡෙදෙ වෙදිතබ්බො. ඔඤ්ඣිති ගිහිච්චං ඤං ධම්මජාතං. අට්ඨකථාඣං පන පඤ්ඤස්සාති පාඨො දිස්සති. ගාඛන්ති ගඛණං. විනිවෙඨෙන්ති මොචෙන්ති. මාතරන්ති ආදිසු පදෙසු අධිප්පෙතො. කිංපන---පෙ---පෙය්‍යාති පුච්ඡා. එතංපි ජීවිතා වොරොපනං. සො

නත්ති සො අරියසාවකො තං කුත්ථනිපිල්ලිකං. නත්ති අරිය සාවකං. අස්සාති අරියසාවකස්ස. එතන්ති මාතරන්ති ආදිවච නං. එත්ථාති මාතරන්ති ආදිවචනෙ. යත්‍රහි නාමාති යොහි නාම පුථුජ්ජනො පෙ කරිස්සති තස්ස පුථුජ්ජනස්ස පු ථුජ්ජනභාවො සාවජ්ජොති සම්බන්ධො. සමානො සංවාසො එ ස්සාති 'සමානසංවාසකා'. සමානසංවාසකානං සීමා 'සමා පෙ සීමා'. චුත්තඤ්හෙතන්ති හිසච්චං. එතං පවුච්චති පෙ ඤෙනාති වචනං සංඝභෙදක්ඛන්ධකෙ භගවතා වුත්තං. ත ස්සාති කම්මෙනාති ආදිපදෙසු. අපලොකෙනාති ආදිසුති අප ලොකනා ඤත්තිවතුත්ථකම්මෙසු. පඤ්ච පාචිමොක්ඛුද්දෙසෙසු ති නිදාන පාරාජික සංඝාදිසෙස අනියත චිත්තාරුද්දෙසෙසු. තාහි තාහි උප්පත්තීහීති තාහි යුත්තාහි දිපෙත්තො. නෙහි නෙති කා රණෙහි දිපෙත්තොති අධිප්පායො. උඛම්මන්ති ධම්ම නො අ පගතං. උබ්බිනයන්ති විනයතො අපගතං. උප්පාදෙතුන්ති උ ප්පාදනං. භාවෙ තු කණ්ණ මූලෙති කණ්ණ සම්පෙ. නෙසන්ති භික්ඛූනං. අනිවත්තනධම්මෙති අනිවත්තනං ධම්මො සභාවො එතෙසන්ති 'අනිවත්තනධම්මා'. එත්ථච්චානි එත්ථ නෙසු කම්මා දිසු කම්මමෙව සංඝභෙදෙ සම්භාණං. වොහාරෙව අනුසාවනව සලාකගාහොව 'වොහා පෙ ගාහා'. අඤ්ඤාති ආදිද ල්හිකරණං. තත්ථාති තස්මිං සංඝභෙදෙ චත්තාරෙව අනුරෙ කාවා භික්ඛූ. ගඤ්ඡන්ති ද්වෙ කම්මං. නෙසං කම්මානං අවි සාවත්ථං විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති පදෙ සම්බන්ධො. තත්ථ කම්මතොති ආදිසු විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.

එසඛීති ආදි විත්ථාරෙ. හිසච්චං එත්ථ අනන්තරියකම්මෙසු නිබාරණං. අස්සාති අනන්තරියකම්මස්ස. යො පුග්ගලො න සස පුග්ගලස්ස. ආහවෙවාති ආහවිව එව. අනන්තරියකම්මස ස්සන්ති අධිප්පායෙන. තත්ථාති තස්මිං අනන්තරියකම්මාධිකා රෙ. එළකන්ති ආදි විත්ථාරෙ. හිසච්චං අඤ්ඤං එළකං මාරෙස්සා මීති එව අභිසන්ධිනාධිප්පායෙන. එළකාභිසන්ධිනාමනන්ති එළකං මාරෙස්සාමීති අධිප්පායෙන. මාතාපිති අභිසන්ධිනාවාති මාතාපිතරෙ මාරෙස්සාමීති අධිප්පායෙන. මාතාපිතුඅභිසන්ධි නාති විසෙසෙබ උකාරස්ස ඉකාරං කත්වා මාතාපිති අභිසන්ධිනාති වු තතං. යථාව මාතාපිතූසුති එතානි වතුක්කානි වෙදිතබ්බානි. එ වං පෙ පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බානි. සො පුථුජ්ජනො. නෙනෙව සඤ්ඤාපහාරවිසදනෙන. යංපන දුනං. තං දුනං. ලො හිතුප්පාදෙ විනිච්ඡයො. අභෙජ්ජකායතාඅාති පදං නත්ථිභූදෙ සෙතු. පාදන්තන්ති පාදස්ස අන්තං. රුච්ඡාති ඉච්ඡාය අථ

යෙහි යෙ ජනා ඉදි හිඳුන්ති තෙසං ජනානං කිං හොති ඉති පුච්ඡා. බොධිසාඛංච්ඡාති චාඝද්දෙන අඤ්ඤං රුක්ඛසාඛං ගණ්හාති. තත්ථාති බොධිසාඛායං. තත්ථි ඉබාධිසාඛං. ඔපෝහරණසාඛන්ති ඔප්පාඝ හරණං සාඛං ඔප්පාඝ චා හරණසාඛං. සංඝතෙදෙ විනිච්ඡයො. චොහාරොච්ච අත්ථසාවනාච සලාකගාහෙච්චෙවං හා ... පෙ ... ගාහා'. කතා චොහා ... පෙ ... ගාහා යෙන ඉදා 'කතචොහා ... පෙ ... ගාහාකො'. තථා නවිකොලාත පරිසාඛාති නෙවිතෙදුහොති නානනන්තරියකම්මන්තියෙවනා. නවත්තාං ජනානන්ති නිඛාරණෙ ඡඨී. යො හිවඤ්ඤ ... පෙ ... තස්ස හික්ඛුස්ස. තත්ථාති තෙසු අනන්තරියකම්මෙසු නිඛාරණං. නවත්තමෙව ජනානං සංඝභෙදෙ ඉදං සුත්තං සාඛකං. එතානි පඤ්චකම්මානි. එත්ථාති පඤ්චකම්මෙසු. ආණත්තිකවිප්පටිසාරෙගවසෙනාති ආණත්තික විප්පටිසාරෙගවසෙන. එසාති එතස්මිං කම්මාධිකාරෙ. එත්ථාති පඤ්චකමෙසු. කප්පට්ඨියොති අනන්තරකප්පසංඛාතං ආයුකප්පඨිති ඉධා. සණ්ඨහන්තෙඝිතිති ආදි දල්හිකරණං. කප්පෙති මහාකප්පෙ. කප්පවෙ මජ්ඣෙති මහාකප්පවෙමජ්ඣෙ. කප්පට්ඨියාසෙයෙවාති ආයුකප්පට්ඨියාසෙයෙවාති අත්ථො. තෙන වුත්තං. කථාවත්ථුප්පකරණෙති කථායං "යං හෙ එකංකප්පං අසීති භාගෙකභාග තතො එකභාගමත්තං කාලං තිට්ඨෙය්‍ය". තං ආයුකප්පං සන්ධාය වුත්තන්ති. තත්ථ එකකප්පන්ති එකං මහාකප්පං. එකං අසංඛ්‍යෙය්‍යකප්පන්තිපි වදන්ති. ආයුකප්පන්ති අන්තරකප්පසංඛාතං ආයුකප්පං. සවෙපිහිති හිඝව්වං සෙකප්පො මහාකප්පො විනාසිස්සතීති ඤත්වා අජ්ජ ... පෙ ... සුවෙපි කරොති මිලිඳපඤ්හෙ පන ඡහාගෙ මහාරාජකප්පෙ අතික්කන්තෙ පඤ්චමෙ භාගෙ දෙවදත්තො සංඝං භින්දි. පවහාගෙ නිරගෙ පච්චිත්වා තතො මුච්චිත්වා අසීස්සරෙ පච්චෙකසම්බුඩෙ භවිස්සතීති වුත්තං. තත්ථ කප්පෙ අතික්කන්තෙතෙති ඡහාගෙ මහාකප්පෙ අතීතෙ. පඤ්චමෙභාගෙති අවසෙසෙ භාගකප්පෙ ඡහාගෙකභාග තතො තතො පඤ්චමභාගෙ සංඝං භින්දි. පවහාගෙති පදං පච්චිත්වාති පදෙ ආධාරෙ. නාඅච්චන්තසංයොගෙ. දෙවදත්තොඝි අන්තරකප්පසංඛාතං ආයුකප්පං නිරගෙ පච්චිත්වා තතො මුච්චිස්සති. යදිපන පවහාගෙති පදං අච්චන්ත සංයොගෙහෙ සියා පවහාගෙ නිරගෙ පච්චිත්වාති ආදිවචනං කථාවත්ථුප්පකරණඨකථාය නසමෙති. එත්ථාති කම්මාධිකාරෙ. ඉධාව පුග්ගලෙන, තස්ස පුග්ගලස්ස. පටිසන්ධිවසෙනාති පටිසන්ධිකාලවසෙන. තදහාවෙති තස්ස ලොකිතුප්පාදස්ස අභාවෙ අරහත්තඤ්ඤෙව විපච්චති. තදහාවෙති තස්ස අරහත්තඤ්ඤ

සෝ අහාවේ පිතුඝාවෝ විපච්චතීති සම්බන්ධෝ. නොවා කථාති ය
ථාපිතා සීලවාතථා මාතා සීලවතී නෝ හොතිවාති තස්මා පිතුඝා
වෝ විපච්චති. මාතා දුස්සීලාති වචනං අපෙක්ඛිත්වා වුත්තෝ ප
රෝතයෝති අත්ථෝ. සචේ මාතාති සචේ මාතා සීලවතී මාතුඝා
වෝ විපච්චති. විසුපති මාතාපිතූසු. එත්ථාති කම්මාධිකාරේ.
සංඝභෙදෝ පන භික්ඛුනෝවභොතීති සම්බන්ධෝ. ආදිසද්දේ
න සඛේ පෙතෙ මාතුඝාතාදඡෝ. දුක්ඛ පෙ ඝුත්තාව
පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධෝ. ආදිසද්දෙනාති පදං වෙ
දිතබ්බාති පදෙ කරණං. එත්ථාති කම්මාධිකාරේ. අඤ්ඤං සත්ථා
රන්ති පදස්ස ඉති අත්ථෝ. අරියසාවකෝ අයමෙව පෙ
සමත්ථෝති ගණ්හෙය්‍ය. භවන්තරෙපි අඤ්ඤං පෙ එ
වං ගණ්හෙය්‍යාති යොජනා. එසෝති අරියසාවකෝ වුත්තෝ.
කිංපන එතංනියාමෙතීති වුත්තෙ පුග්ගලං නියාමෙති. කිං
පෙ මග්ගාති පුච්ඡා. සම්මාසම්බුද්ධෙන ගහිතං අරියජාතියා
ජාතස්ස පුග්ගලස්ස නාමමත්තං නියතං සත්තක්ඛත්තුපරමාදි
කං නියතානියතඤෙදං එතං නාමන්ති යොජනා. ගහිතනාමම
තමෙව කත්තිපි අත්ථි. පුබ්බභෙතූති ආදි දල්හිකරණං. හිසව්
වං පුබ්බ පෙ මෙතීති වචනෙ වුත්තෙ වුත්තෝ හොති.
ඉච්චස්සාති ඉති එවං අස්ස පඨමමග්ගස්ස පෙ සෝ පු
ග්ගලෝ නිබ්බත්ති පාපුණාති. නිස්සිව පන පොත්ථකෙ නිබ්බ
ත්ති පාපුණාතීති පාඨෝ දිස්සති. නිබ්බත්ති ආපජ්ජතීති අත්ථෝ.
නිබ්බත්තීති පදං පාපුණතීති පදෙ කත්තා. නාම කිලෙසපහා
නසඞ්ඛාතං කිච්චං එතෙසන්ති 'අනිච්චකා'. සහනිච්චෙන වත්
තතීති 'සනිච්චකෙ'. සනිච්චකාවං සෘපතුං පඨමමග්ගෙනෙ
වාති ආදි වුත්තං. පඨමමග්ගෙනෙවාති පදං අනුප්පජ්ජිත්වාවා
ති පදෙ කරණං. අනුප්පජ්ජිත්වාවාති පදං කිලෙසාති පදස්ස වි
සෙසනං. කිලෙසා උපරිමග්ගෙහි බෙපෙතබ්බා හොන්ති තස්
මා නාමකාරණනිමිත්තතෝ විපස්සනාතෝ අඤ්ඤෙ කොචිනියා
ඔකා නාම නත්ථාමේති. සෘචඡති ආදි දල්හිකරණං. තෙස
න්ති උපරිතිණණං මග්ගානං. වහතීති පවත්තති. තතොති
තිඤ්චපඤ්ඤ. ඉතීති එවං. සම්මාසම්බුද්ධන නාම කරණාකාරං
ඤාපෙතුං සත්ථාහීති ආදි වුත්තං. බුඩතුලායාති බුඩස්ස පඤ්ඤ
සඞ්ඛාතාය තුලාය. අථවා. බුජ්ඣනං 'බුඩං.' පඤ්ඤ. බුඩං එව
තුලා 'බුඩතුලා'. වචෙව අභිරතෝ 'වචාරභිතෝ'. අස්සාති අරි
යසාවකස්ස. දසසහස්සිලොකධාතුයාති ඉදං ආණාඛෙත්තභූතා
ය ලොකධාතුයා දස්සනත්ථං වුත්තං. නාසකලාය දසසහස්සිලෝ
කධාතුයා බුඩානං උප්පත්තියා දස්සනත්ථන්ති අධිප්පායෝ. නෙ

නාහ තිණී ඛෙත්තානීති ආදිං. ඉදානි ඛෙත්තානි දස්සෙතුං ඉමස්මිං යෙව චක්කවාලෙ බුද්ධානං උප්පත්තිං සුපෙත්තො තිණී ඛෙත්තානීති ආදිමාහ. ඛිපන්ති එත්ථාති 'ඛෙත්තං'. ඛිජ්විරුහනඨානං. ඛෙත්තං වියාති 'ඛෙත්තං'. ජාතිවසෙන කප්පිතං ඛෙත්තං 'ජාතික්ඛෙත්තං'. ආණායෙව ඛෙත්තං 'ආණාඛෙත්තං'. විසයභූතං ඛෙත්තං 'විසයඛෙත්තං'. බුද්ධසුණඤ්ඤෙව පවත්තිඨානභූතං ඛෙත්තන්ති අත්ථො. තත්ථාති ජාතිඛෙත්තාදීසු. සාඛීති ඛිසව්වං දහතඛස්සි ලොකධාතුකම්පති. නොඋත්ති සුත ඛඛං. තීසු ඛෙත්තෙසූති නිධාරණං. උපපජ්ජන්තීති සුත්තං. නඤ්ඤි උප්පජ්ජන්ති ඉති අඛ්පපාඨස්ස සුපනං සුත්තං නඤ්ඤි අත්ථො. ඉමෙසුපනානි ආදිනා කොටිසතසහස්ස චක්කවාලතො අඤ්ඤස්මිං චක්කවාලෙ බුධා නඋප්පජ්ජන්තීති සුපෙති. මයං පන එවං චින්තක්කයාම. අඤ්ඤස්මිං චක්කවාලෙති ඉතො චක්කවාලතො අඤ්ඤසු සබ්බෙසුපි තීසු බුඛඛෙත්තෙසූති අත්ථො. ගඨගමනෙ සති කොටිසතසහස්ස චක්කවාලතො අඤ්ඤස්මිං චක්කවාලෙ බුධා උප්පජ්ජන්තීති විඤ්ඤායති. ඔදි පන අඤ්ඤස්මිං චක්කවාලෙති ඉතො චක්කවාලතො අඤ්ඤස්මිං ආණාඛෙත්තභූතෙ චක්කවාලෙති අත්ථෙ ගහිතෙ කොටිසතසහස්සචක්කවාලතො අඤ්ඤස්මිං චක්කවාලෙ බුධානං උප්පත්ති හවෙයාති විඤ්ඤායති. අඨානමෙතං අනවකාසොඛාසං එකිස්සා ලොකධාතුයා වෙ අරහන්තා සම්මාසම්බුධාති ආදි පාළියාව අඨානමෙතං අනවකාසොඛාසං එකිස්සා ලොකධාතුයා වෙරජ්ජානං චක්කවත්තීති ආදි පාළියා සඬිං කථනතො කොටිසතසහස්සචක්කවාලතො අඤ්ඤස්මිං චක්කවාලෙ බුධානං උප්පත්තිවිය අඤ්ඤිස්සා ලොකධාතුයා චක්කවත්තිරඤ්ඤො අනුප්පත්තිහවෙය්‍ය. කථාවත්ථුප්පකරණෙව කොටිසතසහස්සචක්කවාලතො අඤ්ඤස්මිං චක්කවාලෙ බුධානං උප්පත්ති නපටිසෙධිතා. තස්මා ආණාඛෙත්තානතො එකා විසතසහස්සචක්කවාලතො අඤ්ඤස්මිං චක්කවාලෙ බුඛස්ස උප්පත්තිහවෙය්‍යාති අයං අම්හාකං ඛන්ති, වීමංසිත්වා ගහෙතඛ්බං.

බුඛවචනෙති පදං නඤ්ඤි පදෙ ආධාරෙ. එකතොති එකස්මිං කාලෙ. සො පන කාලො කථං පරිච්ඡින්නොති. වරමහවෙ පටිසන්ධිගහණතොපඨාය ඛාතු පරිනිබ්බාණන්ති දස්සෙන්තො තත්ථ බොධිපල්ලඞ්කෙති ආදිමාහ. තත්ථාති අත්තබ්ඛං අවරිමන්ති වචනෙ වෙදිතබ්බන්ති පදෙ ආධාරෙ. බොඛිසත්තස්සාති ආදි දල්හීකරණං. ඛෙත්තපරිග්ගහොති ඛෙත්තස්ස පරිච්ඡෙදනං. නිවාරිතොති වචා තත්තතො දස්සෙතුං තිණී ඉති ආදිවුත්තං. තත්ථාති පරියන්ති ආදිසු. සච්චානං පවෙඛො 'ඉ

චවජවිවෙඛෝ'. තත්ථාති පරියන්ති ආදිසු. ඉමස්මිංයේව දිපෙ ඉමස්මිං යෙව ලඛ්ඛාදිපෙ. ඉතිති එවං. පරියන්තිපමාණන්ති ව භා තමත්ථං බොධිසත්තං නිදස්සනං කත්වා දස්සෙතුං යථාති ආ දි වුත්තං. කතොති අලාරස්ස ස්තිකාතා. තස්සාති උද්දකස්ස. තත්ථාති තස්මිං අභිධම්මපිටකෙ. තත්ථාති වීසු පිටකෙසු. තදනන්තරන්ති තස්ස අඞ්ගුත්තරනිකායස්ස අනන්තරං. දිඝනිකායො අඞ්ගුත්තර තොසඤ්ඤාති පඨමො දිස්සති සො නයුත්තතා. දසුත්තරතොප ඤ්ඤාති ඉත යුජ්ජති. අඛානං ගවජතීති දිඝකාලං පවත්තති. සඛියපුච්ඡා ආලවකපුච්ඡාති වෙපුච්ඡා සුත්තනිපාතෙ භගවතා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. එත්ථාති වෙපුච්ඡා. අන්තරභි නෙසුපීති ඔසද්දෙ අරුවිසූචනත්ථො. පරිවාරඛන්ධකෙසූති පරිවා රවූළවග්ගමහාවග්ගෙසු. උභතො විභඞ්ගෙති භික්ඛු භික්ඛුනි විභඞ්ගෙ. මාතිකාඨාති පන භික්ඛූනං සික්ඛා සාජීවසම්පනෙනා ති ආදිකා ඨ මාතිකාඨ. පාටිමොක්ඛඤ්ච පබ්බජ්ජාව උපසම්පදඤ්ච 'පාටිමොක්ඛපබ්බජ්ජූපසම්පදා'. තඤ්ඤාති සුණාතු මෙ භන්තෙ සඞ්ඝොති ආදිකං නිදානුද්දෙසසඞ්ඛාතං පාටිමොක්ඛං. සෙතවත්ථසමණ්ඩලඨානාති සෙතවත්ථනිවත්ථස්ස සමණස්ස චංඝසා. තදිදං ඨානොසක්කනානං ධාතුපරිනිබ්බාණෙ සාසනස්ස දස්සෙතුං නි ණ්ණං පරිනිබ්බාණානීති වුත්තං. තත්ථාති තීසු පරිනිබ්බාණෙසු. කිලෙසපරිනිබ්බාණන්ති කිලෙසානං පරිසමනං. මහාවෙතියන්ති අභයදුට්ඨගාමණිරඤ්ඤා කතං මහාවෙතියං. නාගදීපෙති අනු රාධපුරස්ස උත්තරදිසාය පතිට්ඨිතෙ නාගදීපෙ. තතොති රාජා නානාවත්ථිනතොං. ධාතූනං සන්නිපතනාදිබුඛානං අධිඨානෙනෙ වාති වෙදිතබ්බං. තාතිරස්මියො. තතොති තදනන්තරං. ක ස්මා පෙ නඋප්පජ්ජතීති පුච්ඡා. නඅච්ඡරියා 'අනච්ඡ රියා.' තෙසං භාවෝ අන පෙ සන්තං බුඛාභිති ආදිද ල්හීකරණං. දෙසනාගව්විසෙසාභාවතො න වෙපුල්ලප්පත්තීති සම්බන්ධො. සොවාති සොව ධම්මෝ. තතොති තදු ධම් මෝ අනච්ඡරියෝ සියා. විභූතභාවතොව නවෙපුල්ලප්පත්තීති සම්බන්ධො. එවන්ති අපුබ්බං අචරිමං. තඤාති මලිඛප්පදීපෙ. ඔභාසෝ පාතෝ යස්ස සෝ 'ඔභාසපාතෝ'. තත්ථාති තස්මිං විඤාතං එකක්ඛණෙ අනුප්පජ්ජනෝ. ඨානි ඨෙතා පිකාරෙතා. එ කපුරිසං සම්මා නාරෙතීති 'එකපුරිසසන්තරණී'. සම්මා උප්පජ් ජති පවත්තතීති 'සමුප්පාදිකා'. අඤ්ඤොඤ්ඤමිත්තදණ්ඩිජාතෝ යස්ස සෝ 'අඤ්ඤොඤ්ඤමිත්තදණ්ඩිජාතා. තස්සාති සකවස්ස. ක

ඤාති කුස්මිං චිත්තං එකක්ඛණේ අනුප්පජ්ජනෙ, එසාහන්ති එසා අයං පකති. සහාවපකතිකාති සහාවදිගුත පකතිකා, කාරණානි මහන්තානි යෙසං තෙ 'කාරණමහන්තා'. තෙසං භාවෝ කාරණමහන්තත්තං. මහන්තෙහි පාරමිතාකාරණෙහි නිප්ඵන්නතොති අත්ථෝ. අක්ඛණපටිසන්ධිආදිවචනස්ස හරුපං සුපෙන්තො පථවිති ආදිමාහ. යත්ථ හොති යස්මිං චක්කවාළෙ තෙ බුඩ්ඨා. නානුව හෙට්ඨා එකිස්සා ලොකධාතුයාති ඉමිනා පදෙන ද සහස්සලොකධාතුගහිතා කස්මා ඉධ එකස්මිං චක්කවාළෙති වුත්තන්ති චොදනං සන්ධායාහ හෙට්ඨා ඉමිනාචොති ආදිං. හෙට්ඨාති පදං පදෙනාති පදෙ ආධාරෙ. කථිතානුත්තිපි අත්ථි. තානිපි දස චක්කවාළසහස්සානි එකචක්කවාළකථාවෙනෙව පරිච්ඡිජ්ජිතුං වට්ටන්ති. කුස්මිං එකබුඩ්ඛෙත්තකථාවතො තස්මා එකස්මිං චක්කවාළෙති වුත්තන්ති අධිප්පායො. තානිපිති අපිසද්දෙ අරුච්චනත්ථෙ නානුපෙක්ඛණෙ. යදි එක්කවාළානි දසසහස්සානි හොන්ති තථාපි අධිප්පායො. එවඤ්චදෙන තානි දසචක්කවාළසහස්සානි නානාචක්කවාළකථාවෙන පරිච්ඡිජ්ජිතුං නවට්ටන්නි ති දස්සෙති. එවමෙ පරිච්ඡිජ්නෙන යති බුඩ්ඨා උප්පජ්ජමානා කුසලස්මිං චක්කවාළෙ උප්පජ්ජන්තීති චොදනං සන්ධායාහ බුඩ්ඨාගීති ආදිං. ඉමස්මිං චක්කවාළෙති වචනෙන බුඩ්ඨානං උප්පජ්ජනට්ඨානෙ පන වාරිතෙ පටිසෙධිතෙ ඉතො මඩ්ඣලචක්කවාළතො අඤ්ඤෙසු චක්කවාළෙසු බුඩ්ඨානුප්පජ්ජන්තීති එවං බුඩ්ඨානං උප්පජ්ජනං වාරිතමෙව පටිසෙධිතමෙව හොතීති සම්බන්ධො. චක්කවාළෙඅෙවාති ඉමස්මිං මඩ්ඣලචක්කවාළෙඅෙව ඉතො පන ච තක්කවාළතො අඤ්ඤෙසු බුඩ්ඨානං උප්පත්තිඅවෙඣානති ආසංකායං තදු සඩ්ඣානිවත්තනත්ථමාහ උප්පජ්ජනට්ඨානෙ පන වාරිතොති ආදිං. ඉමස්මිං යෙව චක්කවාළෙති වචනෙන බුඩ්ඨානං උප්පජ්ජනට්ඨානෙ පන වාරිතෙ පටිසෙධිතෙ ඉතො මඩ්ඣලචක්කවාළතො අඤ්ඤෙසු චක්කවාළෙසු බුඩ්ඨානුප්පජ්ජන්තීති එවං බුඩ්ඨානං උප්පජ්ජනං වාරිතමෙව පටිසෙධිතමෙව හොතීති සම්බන්ධො.

පෙ බුඩ්ඨාහි උප්පජ්ජමානා ඉමස්මිං යෙව චක්කවාළෙ උප්පජ්ජන්තීති එවං උප්පජ්ජනට්ඨානෙ පන වාරිතෙ පරිච්ඡිජ්නෙන ඉතො මඩ්ඣලචක්කවාළතො අඤ්ඤෙසු චක්කවාළෙසු බුඩ්ඨානුප්පජ්ජන්තීති වචනං වාරිතමෙව පරිච්ඡිජ්නමෙව හොතීති සම්බන්ධො. අඤ්ඤෙසු චක්කවාළෙසුති ඉමං චක්කවාළං ඨපෙත්වා සෙසෙසු එකූනදසසු දසචක්කවාළසහස්සෙසූති අත්ථෝ. ගහෙතබ්බොති. සුස්මිං නානිපි එකචක්කවාළෙනෙවාති ආදිවචනස්ස අනුරූපභාවදිතොවෙව. හෙට්ඨාවුත්තෙන ඉමෙසු පන තීසු ඛෙත්තෙසු

ඤ්දෙව්ඨා ඉමං චක්කවාළං අඤ්ඤස්මිං චක්කවාළෙති ආදිවචනෙන දසසහස්සචක්කවාළතො අඤ්ඤෙසු බුඛානං උප්පත්තියා පටිසෙධිතත්තා ච. අදුබ්බිධං අවරිමන්ති එත්ථ වචනෙ විනිච්ඡයො. පුබ්බෙපුබ්බන්ති පුබ්බො කාලො පුබ්බො නාමාති අත්ථො. තං සෙසවාති චක්කරතනස්ස. තත්ථාති තස්මිං පාතුභාවිඅන්තරධානෙ නිඛාරණං. තතොති චක්කරතනස්ස අන්තරධානතොපරං අඤ්ඤස්ස චක්කවත්තිනො. කස්මා පෙ නුප්පජ්ජන්තීති පුච්ඡා. ඉස්සරියානුප්පාදනසමත්ථොති ඉස්සරියස්ස අනුප්පාදනසමත්ථො. ඉතිහි එවං. යං ඉමෙ පෙ එත්ථ වචනෙ විනිච්ඡයො. තිණ්ණු පෙ බුඛානඤ්ඤොති එත්ථ ඉඤ්ඤා බුඛානඤ්ඤො නාසම්පජ්ජතීති අධිප්පායො. පණිධානමත්තතොපි අප්පදෙ සම්භාවනත්ථො. ඉතීති එවං. පණිධානසම්පත්තිකාරණාතීති පණිධානසම්පත්තියා කාරණානි. ඉතීති එවං. ඉතිවා තස්මා. අඤ්ඤා පෙ සම්බුඛොතී වචනං භගවතා වුත්තං. පුඤ්ඤං උස්සයං බහුලං ඤස්ස පුරිසස්ස සො 'පුඤ්ඤුස්සයො.' රඤ්ඤා අස්ස චක්කවත්තිනිත් ආදිසුපි වචනෙසු විනිච්ඡයො. ඉත්ථිරතනාභාවෙනාති ඉත්ථිසංඛාතස්ස රතනස්ස අභාවෙන. බ්‍රහ්මලොකෙපි ලිඞ්ගවඤ්ඤාභාවං සන්ධාය පුච්ඡන්තො ආහ නනු ච ඝථා ඉත්ථිලිඞ්ගං බ්‍රහ්මලොකෙ නත්ථි එවං පෙ සියාති පුච්ඡා. විජ්ජතීති එත්ථ පිසද්දෙ සංඉත්ථි බ්‍රහ්මත්තං කරෙය්‍යාති වචනං අපෙක්ඛති. ඉධාති ඉමස්මිං කාමලොකෙ ගීතස්ස පුරිසස්ස බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදිකෙ තත්ථ බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තනතො සං පුරිසො පෙ විජ්ජතීති වචනං නො නවත්තබ්බන්ති සම්බන්ධො. යදිපන ඉධ පුරිසො තත්ථ තත්ථ බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති ඉධ ඛීණාසවාපි ඉත්ථිපි බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තන්තීති. එවං සතිඤං ඉත්ථී බ්‍රහ්මත්තං කරෙය්‍ය ඛීණාමෙතං විජ්ජතීති වත්තබ්බන්ති වොදනං සන්ධායාහ බ්‍රහ්මත්තන්ති මහාබ්‍රහ්මත්තං අධිප්පෙතන්ති. ඉත්ථී පන ඉධ ඛීණාසවාඉත්ථි කත්ථ බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තතීති වොදනං සන්ධායාහ ඉත්ථිවාති ආදිං. ඉත්ථිව ඉධ කාමලොකෙ ඛීණාසං භාවෙත්වා කාමලොකතො කාලංකත්වා බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජානං සහබ්‍යතං සහාසභාවං උප්පජ්ජති උපගච්ඡති. මහාබ්‍රහ්මානං සහබ්‍යතං නුපපජ්ජතීති සම්බන්ධො. නව ඉත්ථී ඉධ ඛීණාසවාඉත්ථි බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජ බ්‍රහ්මපුරොහිතාදීසුපි උප්පජ්ජන්තීති අථ කස්මා නං මහාබ්‍රහ්මානන්ති වුත්තං නනු ච සෙසානං බ්‍රහ්මපුරොහිතාදීනං සහබ්‍යතන්ති වත්තබ්බමෙවාති. ඔසඤ්ඤං බ්‍රහ්මත්තන්ති මහාබ්‍රහ්මත්තං අධිප්පෙතං. හෙට්ඨා වුත්තවචනාසරූපතො නා මහාබ්‍රහ්මානන්ති වුත්තං. ඉත්ථිව ඉති ඛීණාසවාඉත්ථි බ්‍රහ්ම

පාරිසජ්ජේසු යෙව උප්පජ්ජති නාසෙසබ්‍රහ්මෙසු. තෙනාහිධම්ම සඞ්ගහවිභාගෙ ඉත්ථියොපි පන අරියාවා අනරියාවා අට්ඨසමාපත්තිලාභිනියෝ බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජේසු යෙව නිබ්බත්තන්තීති සුමඞ්ගලාචරියෙන වුත්තං. අඞ්ගුත්තරනිකායෙ එකනිපාතෙ අට්ඨකථාපරිකප්පසුත්තන්තඅට්ඨකථායම්පි ඉත්ථිව ඉධ ඣානං භාවෙත්වා කාලං කත්වා බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජානං සහබ්‍යතං උප්පජ්ජති නාමභාබ්‍රහ්මානන්ති පාඨො දිස්සති. සාරසඞ්ගහෙව ඉත්ථියො ඉධ ඣානං භාවෙත්වා කාලංකත්වා බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජානං සහබ්‍යතං උප්පජ්ජන්ති න මහාබ්‍රහ්මානන්ති පාඨො දිස්සති. පුරිසඅඞ්ගානාව බ්‍රහ්මානො නඉත්ථිඅඞ්ගානාති පාඨො දිස්සතීති තස්මා ඉත්ථි ඉධ ඣානලාභිනී බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජේසු යෙව උප්පජ්ජතීති නාසෙස බ්‍රහ්මෙසූති ගහෙතබ්බං. අථවා. බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජානං සහබ්‍යතන්ති ඉදං බ්‍රහ්මානං උපලක්ඛණවසෙන වුත්තං. ඉත්ථිව ඉධ ඣානලාභිනී බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජබ්‍රහ්මපුරොහිතපරිත්තාභාදිසු උප්පජ්ජති නාම භාබ්‍රහ්මෙසු. තස්මා අට්ඨකථායං සනකතාදීනිපි නිඤ්ඣානානි උත්තමානි. ඉත්ථිලිඞ්ගඤ්ච හීනං තස්මා සක්කත්තාදීනි පටිලභතීති වුත්තං. අට්ඨකථායඤ්ච හිස්මිං පොත්ථකෙ ඉත්ථිව ඉධ ඣානංභාවෙත්වා කාලංකත්වා බ්‍රහ්මානං සහබ්‍යතං උප්පජ්ජති නාමභාබ්‍රහ්මානන්ති පාඨො දිස්සති. තත්ථ බ්‍රහ්මානන්ති බ්‍රහ්මානො මභාබ්‍රහ්මානොසෙසබ්‍රහ්මානන්ති අත්ථො. ධම්මහදයවිභඞ්ගවණ්ණනායඤ්ච අට්ඨසමාපත්තිලාභිනං පන කිං නියාමෙනි. පගුණඣානං. යදෙවස්ස පගුණං හොති තෙන උප්පජ්ජතීති ආදි වුත්තං තස්මා ඉත්ථි ඉධ ඣානලාභිනී බ්‍රහ්මානො සෙසබ්‍රහ්මෙසු උප්පජ්ජතීති ගහෙතබ්බං. තෙනෙව උදානඅට්ඨකථායං සත්තෙ භික්ඛවෙ උපාසිකායො සොතාපන්නා සකදාගාමිනියෝ සඞ්ඛානා භික්ඛවෙ උපාසිකා අනිප්ඵලා කාලංකතාති ඉමස්ස සුත්තස්ස අට්ඨකථායං තාසු අනාගාමිනියෝ සුඤ්ඤාසෙසු උප්පන්නා ඉතරා තාවතිංසෙකාව් යාමෙ කාව් තුසිතෙ කාව් උප්පන්නාති ආදිධම්මපාලාචරියෙන වුත්තං. මහානිදානසුත්තෙපාව ආනඤ්ඤභික්ඛුනි පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියසංයොජනානං පරික්ඛයා ඔපපාතිකා තත්ථ පරිනිබ්බායිනී අනාවත්තිධම්මා තස්මා ලොකාති වුත්තං. තස්මා ඉත්ථී ඉධ ඣානලාභිනී මහාබ්‍රහ්මතොසෙසබ්‍රහ්මෙසු උප්පජ්ජතීති ගහෙතබ්බං. බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදීසු පනඒතො පුරිසො මහාබ්‍රහ්මෙසු උප්පජ්ජතීති සුපෙන්තො ආහ පුරිසොපනාති ආදිං. තත්ථාති මහාබ්‍රහ්මෙසු. බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදීසු පන ලිඞ්ගවයස්සභාවතො පුරිසො මහාබ්‍රහ්මෙසු උප්පජ්ජතීති නවඤාතඛොති චොදනං සඤ්ඤායාහ සමානාපීති ආදිං. අපිසද්දෙ චොදනාපෙක්ඛං

දීපෙති. වසද්දෙ වාක්‍යාරම්භෙ. එත්ථාති බ්‍රහ්මලොකෙ. බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදිසු ජාතා බ්‍රහ්මානො පූරිසසණ්ඨානාගෙව. තස්මා පූරිසො මහාබ්‍රහ්මේසු උප්පජ්ජතීති වත්තබ්බොති අධිප්පායො. තස්මා සුවුත්තමෙවෙතන්ති යස්මා ඉධ ඣානලාභී පූරිසො තත්ථ නත්ථ කිබ්බත්තති බ්‍රහ්මලොකෙව ජාතා බ්‍රහ්මානො පූරිසසණ්ඨානාව මහාබ්‍රහ්මේසු නිබ්බත්තන්ති. තස්මා යං පූරිසො බ්‍රහ්මත්තං කාරෙය්‍ය ඣානමෙකං විජ්ජාති එවං වත්‍වානං භගවතා සුට්ඨු වුත්තමෙවාති අත්ථො.

කායදුච්චරිතස්සාති ආදීසු වචනෙසු විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. ජනෝ ඛාදිසං බීජං වපතෙ තාදිසං ඵලං හරතෙ කල්‍යාණකාරී සුඛාලොකල්‍යාණඵලං ලභතෙ පාපකාරීව දුඛාලොකපාපකං ඵලං ලභතෙ. තත්ථාති තාසු පඤ්චධාසු සම්පත්තිභාසු. කුසලපෙය්‍යාලතා වචනං පණ්ඩිතෙන වුච්චති. තථා කුසලකම්මස්ස ඔනඤ්ඤාණ චෙතනාසම්පයුත්තා වුච්චති. නෙසන්ති නෙසං සත්තානං තතො ඣානතො චවිත්වා පෙය්‍යාල නිරයෝ උපඛ්ඛාති. උප්පත්තියා නිමිත්තං. ඉතීති එවං නෙසං සත්තානං. සා ඛෝති සා උපඛ්ඛානසම්පයුත්තා එවං වලනි පරිවත්තති. සෙසා ආයූහනාස මඛ්ඛිතාදයො. නිරයෙඛීති ආදි දළ්හීකරණං. තත්‍රිදන්ති තස්මිං උපඛ්ඛානසම්පයුත්තාය වලනෙ ඉදං වත්ථුං. සොණගිරිවාසිදෙව ලඞ්කාදීපෙ සොණස්ස තාම පඛ්ඛතස්සාසන්නෙ. *සිම්බලිවිහාරෙති සිම්බලිනාම විහාරෙ. තස්සාති සොණත්ථෙරස්ස. සුනඛෙති සඤ්ඤෙ වජ්ජති ගච්ඡති සීලෙනාති 'සුනඛවාදීකො'. නිඅත්ථො. තන්ති පි තරං වරාකොති ලාමකො. අනාමකන්ති අනිච්ඡිතං. කිං මහාථෙර ඉති සොණත්ථෙරො දූච්ඡි. එවං නාපඤ්ඤසි තාත ඉති එතා පිතා තං පෙය්‍යාලං ආචික්ඛි. පඤ්ඤාහමස්සාති අස්ස පිතු නො දහිස්සං. ඉතීති එවං චින්තෙත්වා. සාමණෙරෙහීති පදං ආහරිත්වා කාරෙත්වාපීති පදච්ඡෙදෙ කම්මං. මාලඤ්ඨෙරපුත්තන්ති චෙතියබොධිඝරඛණානං තලෙ සණ්ඨාරචසෙන පුත්තං. අස්සාති පිතුනො. එතා තෙ තව මාතරෝ ආගච්ඡන්ති ඉති පිතා ආහ. ඉඛාති ඉමිස්සං පාළියං. සඛ්බබන්ධෝති සඛ්බෙසු පදෙසු සෙසං වචනං. ගතිසම්පත්තියාති පදං පතිඛාහිතානීති පදෙ කත්තා. එත්ථ වා ති ගතිසම්පත්ති ආදිසු නිඛ්ඛාරණං. විපන්නාති අසුන්දරා. අත්ත භාවස්ස සම්පි 'අත්තභාවසම්පි'. ඛීතො අත්තභාවෝ යෙසං තෙ 'ඛීණතනභාවා'. ඛීණතනභාවානං භාවෝ 'ඛීන පෙ තා'. සුරාජඤ්ඤාව සුමනුස්සාව 'සුරාජසුමනුස්සා'. සුරාජසුමනුස්සානං උප්පජ්ජනකාලෝ ඉති සඛ්ඛාතො 'සුරාජ පෙ සඛ්ඛතෙතා'. සම්මාපඨමාගොති සම්මාපඨජ්ජනං. තත්ථාති ගා

* පඛ්ඛලි. කම්බොජ.

නිසම්පත්ති ආදිසු නිබ්බරණං. අස්සාති පුග්ගලස්ස. බ්‍රහ්මචරිය සිසොති බ්‍රහ්මසිස සදිසසිසො. සොහතසිසොති අත්ථො. දුභරා නොති දුභතාවේන ජානතා. හඤ්ඤේණෙ ව අස්සබන්ධකා ව ගොපාලකා ව 'හඤ්ඤ ..... පෙ ..... පාලකා'. තෙසං කම්මාදි නි. තන්ති තම්පුරිසං. *හඤ්ඤව පාචනාව 'හඤ්ඤාවනං'. හඤ්ඤං හඤ්ඤාවනා 'හඤ්ඤහඤ්ඤාපනං'. සඤ්ඤං පාලිකං වා නි සඤ්ඤං රක්ඛන්තං වා. නන්ති ඉත්ථිං. සඤ්ඤපාලිකන්ති පාඨො දිස්සති. සො නසුන්නො. විලඳඤ්ඤානෙති අග්ගහෙසිඤ්ඤානෙ. භාතිකරාජකාලෙති ලඞ්කාදිපෙ අනුරාධපුරෙ භාතිකරාජස්ස රජ්ජාවකරණකාලෙ. සො රාජා †මහාදුට්ඨගාමණිකරාජස්ස භාතිකත්තා භාතිකරාජාති නාමං ලභි. තෙන වුත්තං මහාවංසෙ.

මහාදුට්ඨගාමණිකරාජස්ස භාතිකත්තා මහීපති,

දීපෙ භාතිකරාජා ති විස්සුතො ආසි ධම්මිකො ති.

නෙති නෙජනා. අථ නොති තදු නො ගොමංසං ඛාදක ජනෙ. රාජඛානසොඬකෙති සම්මජ්ජනාදිනා රඤ්ඤො රාජඛානිසොඬකෙ. තෙසන්ති ගොමංසං ඛාදකජනානං. තන්ති ධීතරං. නාසෙසුන්ති ධීතාඝ. නන්ථස්සාති තස්සං ගතිවිපත්තියං අස්ස ජනස්ස. අන්නමඤ්ඤා පුප්ඵඡඛ්ඛකකම්මං උපාදුය සඩ්ඛානි නාං ජනං කිලිඤ්ඤමම්මානි කාරෙන්තීති සම්බන්ධො. කොතලවාපි ගාමෙති ලඞ්කාදිපෙ කොතලවාපි නාම ගාමෙ. හරණීති හරියා. නිරොජෙති ඉදං කසතෙනි පදස්ස වෙවචනං. මිගපසුසරිත්ඛජ්ජිවිකොති මිගපසු සදිසජ්ජිවිකො. නාමෙනාන්ති නං එනා ජනා. සඤ්ඤොඤ්ඤන්ති ධනෙනාසඩ්ඛි. වුත්තමන්ථං උපමාය පාකටංකාරොන්නො ආහ ඝ ථාගිනි ආදිං. අථස්සාති තදු අස්ස පුරිසස්ස. සොතන්ති සො පුරිසො නං ජනපදං, යස්සාති ජනස්ස. සම්පන්නරූපන්ති පදං ඨානං වාති ආදිපදනාං විසෙසනා. සොති පුරිසො. සො නන්ති සො රාජමහාමත්තො නං පුරිසං. විරාවසහස්සන්ති සද්දසහස්සං. තස්සඝිති ආදි විත්ථාරෙ තස්මිං පුරිසෙ තස්ස පුරිසස්ස. තෙනාති රාජවල්ලභමහාමත්තෙනා. විභවිඡොති දුරූපෙ. කිං පයොජනං ඉමස්ස නිස්සිරිකස්ස රජ්ජෙන ඉති චින්තා අදූනෙන රජ්ජං නාලභන්තීති සම්බන්ධො. දීපරාජවත්ථුන්ති නාගදීපෙ රජ්ජං කාරෙන්තස්ස දීපරාජස්ස වත්ථුං. වරෙමීති පත්ථෙමි. අඞ්ගච්ඡා ලොති අඞ්ගෙන අපරිපූණෙණා. කස්මාවරං අදන්ථ ඉති එවං රාජදෙවියා අතිවිය නිප්පිළනමානා ..... පෙ ..... වසතුති චින්තා නාගදීපං පෙසෙසි. සොති රාජපුතෙනා. ගතිකොවිකෙති ගන්ත ඛ්බස්ස උප්පජ්ජිතබ්බභාවස්ස කොවිදෙ කාලෙ. තන්ථස්සාති ත

* 'හඤ්ඤ' ත්වපි දාකො. † 'මහාදුට්ඨ' කඛෙඝාප මරම්ම.

සා ගතිසම්පත්තිඤ අස්ස ජනස්ස තත්‍රිදන්ති තස්මිං කාලසම්පත්තියං නිබ්බත්තජනස්ස කුසලකම්මස්ස විපාකදුතෙ ඉදං වක්ඛමානං පි පණ්ඩිතෙහා කථෙතබ්බං. බ්‍රාහ්මණිගහෙති අනුරාධපුරෙ එවනාමිනිරක්ඛකුලරාජහාවකරණකාලෙ වොරහුතා නිගණ්ඨාමඛ්‍රාහ්මණතො හගස්ස උප්පජ්ජනකාලෙ. තෙන වුත්තං මහාවංසෙ.

රොහණෙනාතුලනාහරෙ එකෝ බ්‍රාහ්මණවෙවකතෝ,
බ්‍රාහ්මණානං වචෝ සුත්වා ඉදං වචනමබ්‍රවී.

ඉමිනා නාත්තහතොගෙන වොරසම්භූතයොජනා,
ලඞ්කාදිපතලෙ රජ්ජං සකහත්ථෙ කරිස්සති.

* නියෝ නාම බ්‍රාහ්මණස්ස වචෝ සුත්වා අපණ්ඩිතෝ,
වොරෝ අහූ මහාතිස්ස පරිවාරෝ අහොසි වා හි.

තදා තිස්සමහාවිහාරෙ වාදස භික්ඛුසහස්සානි පටිවසන්ති. ව වත්ථූ දුතවත්ථුං. එකරත්තමෙවාති එකරත්තං එව. තත්ථාති තිස්සමහාවිහාරෙ වසිස්සාම ඉති වත්වා විහාරතො නික්ඛමි. තත්ථාති චිත්තලපබ්බතෙ. ගම්භීරකන්දරාය නාම නදියා. එත්ථාති විහාරෙ. ගම්භීරකන්දරාති පදං පච්ඡිවාති පදෙ අපදානං. නිසින්නාවිහාරෙනෙවාති නිසින්නාසංඛාතෙන විහාරෙනෙව. සබ්බුද්දරක්ඛන්ති සබ්බුද්දස්ස ආරක්ඛං. සබ්බබදිසානි පදං ගන්ථාභිප්පදෙ අපදානං. තිස්සො භූමියො එතස්සාති 'තිභූමිකෝ'. තං තිභූමිකං. තෙසූති තෙසු ථෙරෙසු. තුම්හෙ පන භන්තෙති මහාසොණත්ථෙරෝ පුච්ඡි. තන්ති තුවං. ථෙරන්ති වෙ ථෙරානං මහාසොණත්ථෙරං උපඩ්ඪං ආරොපෙතුං පෙ නිවත්තිංසු. අථාති අනන්තරං. නන්ති මහාසොණත්ථෙරං. තුම්හෙ පන භන්තෙති ඉසිදත්තන්ථෙරෝ පුච්ඡි. එරණ්ඩාති එරණ්ඩරුක්ඛා. ගවෙජ්ඣීති පදං පරිවාරිතන්ති පදෙ කත්වා. සරීරධාතුනිවාසඨානන්ති සරීරධාතූනං ඨිපිතඨානං. අථාති අනන්තරං. අහං දක්ඛිණදිසං ගච්ඡාමි උපාසකාති ථෙරෝ ආහ. තත්ථෙවාති දක්ඛිණදිසාභාගං. තිස්සවාපි පාළින්ති තිස්සවාපි නාම සරස්ස පාළිං. වෙණුනදියා සන්තිකෙති වෙණු නාම නදියා සමීපෙ. තත්ථාති තස්මිං අලංජනපදෙ. ඉමිනාති මඛකළුහතවෙනා. තත්ථාති තස්මිං ගාමෙ. ගුජ්ඣොව චොවච රුක්ඛතවච 'ගුජ්ඣොවරුක්ඛතවං'. ලතාව පත්තව 'ලතාපත්තානි'. ගුජ්ඣානං ලතාපත්තානි 'ගුජ්ඣලතාපත්තානි'. ගුජ්ඣොව පිණ්ඩිති පදං විපාකදායකකම්මන්ති පදෙ ආධාරෙ. ගුජ්ඣොව වොවච 'ගුජ්ඣොවචං'. ගුජ්ඣොවා සා පිණ්ඩි 'ගුජ්ඣොවපිණ්ඩී'. සෙසකාලසම්පදුයාති පදං ද

* 'නියෙසෝ' කම්බොජ මරම්මඅන්ධඅජනාසු අට්ඨකථා-ටීකාසුච.

සඤ්ඤිනි පදෙ ආධාරෙ. බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං සෙසකාලානං සම්පදඤ්ච. කො පමාණෙො යස්ස සො 'කිංපමාණෙො'. කං පමාණන්තිපි පාඨො. සොයෙව අත්ථො. තෙති තෙ ථෙරා. තං ගුළවොව පිණ්ඩිං. තොසමෙවාති ච්ඡන්නං ථෙරානං. තෙ උභොපි මාතාපිතරො. යංමයන්ති මයං යං ආහාරං ලභාම. තෙන ආහාරෙන. තෙති තෙ පණ්ණඛාදකමනුස්සෙ. පිතිරාජාති වචනමනිරාජා. සොහි බලලාතනාගරක්ඛෙසු පුත්තං අත්තනො පුත්තට්ඨානෙ ඨපෙසි තස්මා ජනා තං රාජානං පිතිරාජාති වොහරිංසු. තෙන වුත්තං මහාඛිංසෙ.

තස්ස රක්ඛෙසු කනිට්ඨොව වචනාමණී නාමකො,
තං දුඪ්ඨසෙනාපතිකං හන්ත්වා රජ්ජමකාරයී.

බලලාතනාගරක්ඛෙසු සො පුත්තකං සකභාතුනො,
මහාචූළකනාමන්තං පුත්තට්ඨානෙ ඨපෙසි සො.

තං මාතරං අනුලාදෙවිං මඉෙසිව අකාසි සො,
පිතුට්ඨානෙ ඨිතත්තාස්ස පිතිරාජාති අබ්‍රුවුන්ති.

කාලගාමන්ති කාලකතගාමං. තත්ථාති නිස්සහුතිඤ්ඤෙ. තත්ථ මහාසොණත්ථෙරං. පරිපාවෙන්තීති පිණ්ඩපාතාදි දෙවතා අභිසංඛරොන්ති එවං පත්තංමුව දෙති. පිණ්ඩිපාතස්සාති පිණ්ඩපාතෙනා. අපරෙ උපාසකා අපරස්සාති අපරෙ උපාසකා අපරස්ස භික්ඛුනො පත්තං ආදාය ගන්ත්වා කඤ්ඤාපණ්ඩානස්ස පිණ්ඩපාතස්ස පූරෙත්වා නවහත්ථසාටකං ආධාරණං කත්වා ආහරිත්වා ථෙරස්ස හත්ථෙ ඨපෙසි ඉති එවං උපාසකා සත්ත---පෙ--- අදංසූති ඉමෙජ්ජනා. වලඤ්ජනසාලාති වලඤ්ජනකා නාම සාලා. වාසිඨා එලං 'වාසිඵලං'. වාසිදණ්ඩකෙනි පදං බන්ධිත්වාති පදෙ ආධාරෙ. සාඛප්පසාදෙති සුඳරං එකංසෙන පවෙසනං අස්ස භවෙය්‍ය. එත්ථාති වාසිදණ්ඩකෙ. ථෙරොති පදං පාතාපෙත්වා ජිඝච්ඡිත්වා ආහාති පදත්තයෙ කත්තා. පවට්ටිත්වාගතන්ති පදං කාලඵලන්ති පදස්ස විසෙසනං. වණ්ටතො පවට්ටිත්වාගතන්ති අත්ථො. තත්ථෙවාති තස්මිං ගාමද්වාරෙ. අනාගතෙනෙති නිකාරණෙ අසුත්තෙඩා නස්සනඤ්ඤෙන නඤ්ඤෙන. අප්පහරිතන්ති හරිතානිණ්ණස්ස අභාවං. සාඛාභඞ්ගන්ති මඝඤ්ඩිතං රුක්ඛසාඛඤ්ඤං. වාරං ච්චරිතුං සාරුප්පං භනෙතෙති සාමණෙරෙ ආහ. අථ නන්ති නදනත්තරං සාමණෙරං. තෙ චිත්තක්ඛො තඤ්ඤ උප්පාදිතො. කඤ්ඤව මූලඤ්ච ඵලඤ්ච පණ්ණඤ්ච 'කඤ්ඤමූලඵලපණ්ණං'. තන්ති ථෙරං. පටිපජ්ජීති කාරෙසි. තන්දිදන්ති තස්මිං මහානුභාවෙ ඉදං වත්ථුං. මමාගතන්ති පියායති. සො චූළසුබ්බමථෙරෙ. බලිං කරොතීති 'බලිකාරෙ'. බලිකාරොව සො ගහපති වාති

'බලිකාරගහපති'. තස්ස පුත්තො 'බලි-පෙ-පුතෙත්‍ථා', අසුචිකපලලතන්ති අසුචිභි පූරිතකාපලලකං. ධම්මගකටස්සාති ධම්මසංඛාතස්ස සකටස්ස. ගතමගෙහාති පවත්තමගෙහා. තත්‍රිදන්ති තස්මිං වතුසම්පත්තිසඞ්ඛාතෙ ආගමිම විහාරදෙසෙ. අථස්සාති තදා අස්ස අම්වචස්ස. පච්චිජිත්ථාති සම්පටිච්ඡිතුං. තත්‍රාති තෙසු බඤ්ඤාපිතඤාලාදිසු. නිඛාරණං. තත්‍රාති අගොසි කම්මන්ති ආදිපදෙසු. යෙනාති යෙන කම්මෙන තං කම්මං. දිඤ්ඤාමවෙදනියාදිසූති පදං ආයූහිතෙසූති පදෙ ලක්ඛණවන්තං. නිඛාරණංවා. ආයූහිතෙසූති කතෙසු. තතියබලනිද්දෙසෙ විනිවිජ්ඣෙ. නිරයගාමීති ආදිසු වචනෙසු විනිවිජ්ඣෙ වෙදිතබ්බා. නිරස්සාදඤ්ඤාති අස්සාදුභාවසඞ්ඛාතෙන අත්ථෙන. පෙතතාගාමීති ඉතො ගතභාවෙන. අඩ්ඩමතතතායාති අඩ්ඩකභාවෙන. තණ්හාති නිඛාණෙ. ඉදන්ති නිරයගාමීති පදං. කරොන්ති කරෙතු කම්මතා පුවජ්ඣා. නෙසුහීති හිසච්චං. නෙසු මනුස්සෙසු. ජරඤ්ඣා ජාතොතස්ස සො 'ජරඤ්ඣාතො'. සමානො ජරඤ්ඣා යස්ස සො 'සමානජරඤ්ඣා. නෙසූති මනුස්සෙසු. නිබ්බත්තමානානංපීති නිඛාරණං. නිරඤ්ඣාමතණ්හිකොති නිරඤ්ඣාමතණ්හාය නියුත්තො. ඛුපිපාසොති ඛුපිපාසාය නියුත්තො. නෙසුව කම්මෙසූති නිඛාරණං. දුබබලං දිනනාය පරියන්ධිතා අඤ්ඤෙන කම්මෙන දිනනාය දුබබලං කම්මං උපච්චෙවපක්කං අතතනාවෙ විපාකදායකං හවිස්සති.

චතුසබලනිද්දෙසෙ විනිවිජ්ඣෙ. නෙසූති පවකඛඤ්ඤෙසු, තණ්හා නෙසු ආයතනෙසු නිඛාරණං. තණ්හාති නස්සං ධාතුඤං. පුනා අනෙනඛාතුනානාධාතුලොකන්ති ඉදං පදං ඉති අධිප්පායං දසෙතුං භගවතා ගහිතන්ති සම්බන්ධො. අනුපාදිණණකසංඛාරලොකස්සාපීති අනුපාදිණණකගහණස්ස සඞ්ඛාරලොකස්සාපි. පවෙකබුඛාහීති ආදි දල්හීකරණං. කපොනි වෙ ධාතුගුනහතා' අඤ්ඤුනන්ති පවෙකබුඛාදිනා. අධිමුච්චනං 'අධිමුතති'. හීනා අධිමුතති යෙසං තෙ 'හීනාධිමුතතිකා'. තෙහි සධිං විහාරිකා. ඉතරෙහි සධිං විහාරිනා. තෙපීති සධිං විහාරිකා. තෙසූති සධිං විහාරීසු. තන්ති අනිතං අඛානන්ති වචනං. ඉදං පන-පෙ-නිසාමෙහීති පුවජ්ඣා. අජඣාසයධාතූති අජඣාසයසඞ්ඛාතො සභාවො. සම්බහුලාති ආදි දල්හීකරණං. ගණහික්ඛාචාරන්ති සමූහභාවෙන භික්ඛනාඤ චරණං. යථා සභාවෙනාති සභාගාතුරූපෙන. ධාතුසමුදයුත්තකම්මෙති අජඣාසයධාතුයා සම්බඤ්ඤනා කරණෙ. ඛුරවිහාරෙපීති සම්පවිහාරෙ. එවන්ති පුබබෙ අබ්භාවෙ. ධාතුසංයුත්තන්ති ධාතුසංයුතත සුතතං. සඛන්ති සඛං සුඛං. ගණාති යස්මිං ධම්මජාතෙ. තං ධම්මජාතං. තෙසං සඛා

නං. අපරාපරජ්කඛෙති ආදීසු විනිච්ඡයො. තස්සෙවාති රාගදෙ සමෝහරජ්ජස්ස උභයෙනාපි පදෙන. මන්දකිලෙසා යෙසන්තෙ 'මන්දකිලෙසා'. යෙසංසන්තානං. සඛාදිනි කොසඤ්ඤා නි සඛාදිනි. තත්ථාති සත්තානං. තෙසූති ආසයාදයොති ආදි පදෙසු. එත්ථාති භවදිට්ඨිසන්නිස්සිතා වාති වචනෙ. උච්ඡෙදදි ට්ඨිව විභවදිට්ඨි වුත්තාති සම්බන්ධො. සඛෙපමෙති සඛෙපපි ඉ මෙසන්තා. එත්ථාති හිසච්චං, එත්ථ සුත්තෙ. තත්ථාති එ තෙවාපනාති ආදීපදෙසු. ඉදං හි වචනං වුත්තංහොති. සා විප ස්සනා පුග්ගලෙන පටිලඛා තතො විපස්සනාතො උත්තරිඤ ම ග්ගඤ්ඤං. ඔක්කඛෙ ඔදරියා යෙසු අරියවොසෙසු. අරියා ආවඞිං සු වාති නිස්සාය ආවඞිංසු පෙ එසිස්සන්තිවා ඉමෙ අරියවං සා හොන්ති නි යොජනා. දසාති පඞ්ගවිප්පහීනො ඡළඞ්ගස මන්නාගතො එකාරක්ඛො චතුරාපයෙනො පහූත්නපව් වෙක්ඛච්චො සමවාඝඤ්ඤනො අනාවිලසංකප්පො පස් සඛ්ඛාඝඤඛ්ඛාරෙ සුවිමුත්තචිත්තො සුවිමුත්තපඤ්ඤූති. තත්ථ පඞ්ගවිප්පහීනොති ඤාම්ච්ඡඤ්ඤ.ඛ්‍යාපාද ථීනම්ඛඋද්ධච්චකුක්කුච් ච විච්නිච්ඡා සංඛ්‍යානානං පඞ්ගානං විප්පහීනත්තා. ඡළඞ්ගසමන් නාගතොති ඉන්ද්‍රියසංවරසංඛාතනි ඡහිඅංගහි සමන්නාගතොත. එකාරක්ඛොති සතිසංඛාතෙන එකාරක්ඛෙන සමන්නාගතොත. චතුරාපයෙනා ති සංඛ්‍යාපටිසෙවන අධිවාසනා පරිවජ්ජනා වි නොදනාසංඛාතෙහි චතුහි අපයෙනෙහි සමන්නාගතොත. පහූ න්නපච්චෙක්ඛච්චොති පුඤ්ඤම්ණ්ඩ්‍රාහ්මණානං පච්චෙක්ඛලඞ්ඛ පහූදනොත. සම්මාඝඤඤඤනොති විසඤ්කාමෙසනා ඤවෙසනා දී සඛ්බඵඤසනොත. අනාවිලසංකප්පොති ඤාමච්ඡංකප්පබ්‍යාපාදසං කප්ප විහිංසාසංකප්පෙහි අනාවිලොත. පස්සඛ්කාඝඤඛ්ඛාරොති ච තුඵඤ්ඤාඤ්ඤාස්සලාභි. සුවිමුත්තචිත්තොති රාගදොසමොහෙහිසු ද්ධු විමුත්තොත. සුවිමුත්තපඤ්ඤූති රාගදොසමොහෙහි සුද්ධුවිමුත් තපඤ්ඤූ. එතානි සුත්තන්ති හිසච්චං අඞ්ගුත්තරනිකාඝෙ දස කනිපාතෙ එතං සුත්තං. සුකථිතමෙවෙතන්ති යංපටිච්ච පෙ ඉදං වසනඨානන්ති එතං වචනං සුකථිතං එව. ඉමෙස මාති වසද්දෙ දිඝිගතානව විපස්ස පෙ ඤාණානඉාති යොජෙතබ්බො. අප්පවත්තික්ඛණෙපිති පිසද්දෙ පවත්තිං අපෙ ක්ඛති. පියජාතිකත්ති පියසභාවං. අස්සාදපදඨානන්ති අස්සාද ස්ස ආසන්නාකාරණං. කාමරාගපටිඝවත්තෙසූති කාමරාගපටිඝ සඞ්ඛාකාරම්මණිකවත්තෙසු. අනුපතිතාති පවත්තා. සම්පයු ත්තෙඤඨවෙනාති සම්පයුත්තභාවෙන එකඨවෙන. එඤානි කාමරාගානුසයොති පදෙ. තත්ථාති පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරාදිසු. එතෙ

සූති සඞ්ඛාරෙසු. කස්මා පෙ. ගහිතානි පුච්ඡා. අයංහි නි ඝිසව්වං අයං විමුත්ති.

ඉධෙව්චරිතනිද්දෙසෙ සත්තානං පෙ තත්ථ අයං අඛි මුත්තගහිතානි සම්බත්ධො. උපපත්තිපාටියානි අප්පරජක්ඛ මහා රජක්ඛානං උපපත්තිපාටියා. එත්ථානි නික්ඛිත්තමුදිඝනිද්දෙ සෙ. යත්ථානි ඝස්සපුග්ගලස්ස. අභබ්බානි අසුත්තා. ඉදත්ති සත්තානං ඛයං ජානාතීති ආදිවචනං එත්ථහීති ඝිසව්වං එතෙ සුත්ත සූණෙසු. ඉති එවං යොජනා. ඣානෙති ආරම්මණඔලෝ කෙති ඉතිතස්මා හෙ ජනො 'ඣායී' නාම. තත්ථානි තෙසු පඤ්ඤ මවතුක්කාදිසු. සම්පත්තියානි පදං අලාභියෙවානි පදෙ කම්මං. එත්ථානි එතෙසු චතුසු ජනෙසු. තත්ථානි තස්මිං චත්තාරිඣා නානිතිආදි වචනෙ විනිච්ඡයො. සෙනාසනාම්පි පච්චිමොඣා නං. තත්ථානි ධම්මසංගණිඣකථායං. එත්ථානි එතෙසු. අඤ්ඤව් මොක්ඛෙසු නිඣාරණං. තදභාවතොනි තස්ස චිත්තෙකග්ගතා ය අභාවතො. චුතීනස්සානි චුතීනස්ස පුග්ගලස්ස. සඤ්ඤුමනසි කාරනත්ති පදෙ සම්බත්ධො. සඤ්ඤු පෙ රානත්ති පදං අනුපඤ්ඛත්ධනත්ති පදෙ සම්බත්ධො. තත්ථෙවානි විසුඩි මග්ගෙයෙව තං නතථානි දසබලඤාණතථාතෙනා පරවාදිවාදෙ න පණ්ඩිතෙනා දණ්ඩිබං. තම්පති දසබලඤාණස්ස කිච්චම්පි න නොනිච්චතො අවසෙසම්පි කිච්චං. දසබලඤාණෙසු හිති ආදි විත්ථාරො. තෙහන්ති ඣානාදිනං. එතෙහීති දසබලඤාණෙහි. එතෙසන්ති දසබලඤාණානං. තංහීති හි සච්චං දසබලඤාණං. තතොනි තෙහි සත්තවිඤ්ඤුණෙහි. ඉතීති එවං.

ඤාණවිභංගෙ නිට්ඨිතො.

---

(17) තදනන්තරෙනි තස්ස ඤාණවිභංගස්ස අනන්තරෙ. න ත්‍රානි මාතිකායං. තතොනි එකෙකානන්තරං. ඉදානි යථා පෙ නිද්දෙසවාරෙ විනිච්ඡයා වෙදිතබ්බො. මාතිකායං ඉ තිපදං නිද්දෙසවාරෙනි පදෙ සම්බත්ධො. එත්ථානි පටිච්ච එව නො. කථිතන්ති පදෙ ආඛාරො. එත්ථානි ජාතිං පටිච්චානි එව නො. මජ්ජනාකාරප්පත්තොනි මජ්ජනසඞ්ඛාතෙනා ආකාරෙන පවත්තො. වණ්ණනාන්ති ජාතිනං. අවසෙසා ජනා. සෙනි යොනි සමූහො. ආරොග්‍යමදුදිසු විනිච්ඡයො. ගද්දූහනාමත්ත මිපිනි ගුනානංදුහනමත්තං. පවාතෙනි මහාවාතො. අවසෙසානි ඛ්ඩුනි පදං අසඤ්ඤිවාති පදෙ කම්මං. දුරාසදත්ති දුක්ඛෙනඅ පජ්ජනා සම්පුපගමනං. ආගාරිකස්ස නාව මහා පෙ ප රිවාරෙතීතිආනො උප්පනෙනා අනාගාරිකඤ්ඤපනා පෙ

පරිවාරෙතීති මාතා උපනෙන්තාති සම්බන්ධො. අසාහණෝ චණ්ණා යෙසං තෙ 'දුබ්බණ්ණා'. අසොභණරූපං යෙසං තෙ 'දුරූපා'. නාත්ථි ගුණෝ එතෙසන්ති 'නිග්ගුණා'. පස්සථා අනිත්ති යෙසං තෙ 'පස්සථඅනිත්තිනො'. නාත්ථි පටිභාණං යෙසං තෙ 'අපටිභාණා'. නස්ස අගාරිකස්ස අවසෙසෙ පෙ විචාරෙමීති උප්පත්තෙ මාතෙතාති සම්බන්ධො. නිබ්බත්තිතන්ති වත්තුතො ඤ්ඩබත්තිතං.

තන්ති තත්ථ කතමෙ පමාදෙඨානි ආදිවචනං. පමාදෙනි නිද්දෙසෙ විනිවජ්ජයො. ඣානොසූති කායදුච්චරිතාදිසු. අරියා ඉච්ඡං අනිග්ගණ්හිවා. කුසලධම්මානන්ති පදං භාවනායාතිපදෙ කම්මං. භාවනායාති ඩඛනාය අසක්කච්චිං කරණා ඉති පදෙ ආධාරෙ. පුග්ගලස්සවා දෙසෙඨධම්මිස්ස වා ති පදවයං අසක්කච්චිං කරණ ඉති පදෙ කම්මං. පුග්ගලස්සාති පටිග්ගාහක පුග්ගලස්ස. නනිරන්තරං දුනාදි පවත්තෙති තස්ස පුග්ගලස්ස. එසොති පමාදෙ. තත්ථෙවාති පචකාමගුණෙසු.

ඛලියාති ඛත්තකලියා ඵඩිසාවනස්ස ඵඩනාථිය. එත්ථාති ඵඩොති පදෙ. ගිලිතනාඛගලසිසො අජ්ගරෙ විය වීතහරිතා වා තෙන පූරිතා හත්තාථිය. ගිලිතං නඛගලසිසං යෙන සා 'ගිලිතනඛගලසිසෝ'. උද්ඛුමාතකස්ස භාවෝ 'උද්ඛුමාතකභාවෝ'. උද්ඛුමාතකභාවො ලක්ඛණං යස්ස සො 'උද්ඛුමාතකභාවලක්ඛණෝ'. සාරම්භනවසෙනාති ඡුගඝාහණවසෙන. උත්තරං කරණං 'උත්තරිඨං'. කරණස්ස උත්තරිඨං 'කාරණුත්තරිඨං'. කාරණුත්තරිඨං ලක්ඛණං යස්ස සො 'කාරණුත්තරිඨලක්ඛණෝ'. තද්දිගුණං තද්දිගුණන්ති තඤ්ඤිගුණං තඤ්ඤිගුණංතිව වෙ පාඨා. තඤ්ඤිගුණන්ති තස්ස දිගුණන්ති අත්ථො. ගණ්හිතුන්ති ගහණං. අරියවංසසුත්තෙති යථා අඞ්ගුත්තරනිකායෙ චතුක්කනිපාතෙ අරියවංසසුත්තෙ. ලාමකලාමකඨොති ලාමකලාමකභාවො ඉතරිතරඨො නාම. අත්‍රිවජ්ජාතිපි වචනං. එතිස්සං එව අනිවජ්ජාය නාමං. තත්‍රාති අත්‍රිවජ්ජාධිකාරෙ ඉව යථා වඤ්ඣං වඤ්ඣං නාම කිණ්ණරිං පස්සයන්තො රාජා. *අසිතාඛුයාති අසිතා නාම ඉදවිසා භරියා ඡිනො එවං අතිලොභෙන අතිලොභමදෙනව. අත්‍රිවජ්ජං අති ඉවජ්ජන්තො සො පුග්ගලො අත්තානං භායති ඡීයතීති යොජනා. ගාථාය අත්ථං දස්සෙන්තො රාජධිතාය අසිතාඛුයා යථා වඤ්ඣං කිණ්ණරින්ති ආදිමාහ. ටීකායං පන අණ්ඩවඅසිතාභුයාති පාඨො දිස්සති. එත්ථාති නාවාගං. තාඛිති තාඛි විමානපෙතිඛි චුව්වමානොපිති පදෙ කත්තා. තව්ගුණන්ති තතො විගුණං. සො වෙමෙ මං භන්ති සො මිත්තව්ඣුකො ඒවං මං වමෙ

* 'අසිතාභුයා' අට්ඨකථාදිසු.

සහිං...පෙ...ඉති විචා...පෙ...ඉති ආහ. අථ නත්ථි තදූනං උරවක්කං. සත්ථා ඉමං ගාථාමාහ ජාකඤ්ඤ දහනිපාතෙ ති සම්බන්ධෝ. සෝ මිත්තවිඳූකෝ චතුබ්භි වතස්සෝ ඉත්ථියෝ අරඤ්ඤගමා අධිගතෝ අඤ්ඤියා අභිභවිව සොළසඉත්ථියෝ සොළසාභිව චත්තිංසඉත්ථියෝ අරඤ්ඤගමා. අත්තිවජ්ං අති ඉවිඡත්තෝ මිත්තවිඳූකෝ වක්කං උරවක්කං ආසඳෙ පත්තෝ ඉච්ඡාහතස්ස ඉච්ඡාය විහතස්ස පොසස්ස මත්ථකෙ වක්කං භවතීති සෝ ජනා. තත්ථාති පරවිසයෙ. භෝ තාපස අහං සකනිකෙතං අත්තනෝ වසනඨානං අතිගීළයානෝ අවමඤ්ඤමානෝ දිඝචඡමානෝ අත්තිච්ඡතාය අත්තනිච්ඡතාවෙන මලතං නාම ජනපදං අබෙභාකාසං වා ආගච්ඡිං ජනා තතෝ ගාමා නික්ඛම්ඵිවා කොදණ්ඩකෙන රස්සදණ්ඩකෙන මං පරිපොඨෙසුං සෝ අහං භින්නසීසෝ රුධිරමක්ඛිතඩෙහා සකනිකෙතං පච්චාගමාසිං තස්මා අත්තිච්ඡතා මා දුන ආගමාසි ඉති මනසිකාරෙන අහං උපොසථං පාලයාමීති අයොජනා. අනිහෙඨමානොතිපි පාඨෝ හින්නං සිසං යස්ස සෝ 'හින්නසීසෝ'. රුහිරෙන මක්ඛිතං අඞ්ගං යස්ස සෝ 'රුහිරමක්ඛිතඩෙහා'.

අසන්තගුණපහාවිනාතාති අසන්තගුණස්ස පකාසනතා. කඵලපුට්ඨවාණි පොති කඵජෙකතහණ්ඩපුට්ඨවාණි පෝ. පිලනිනඝණඩකන්ති පිලනිනසංඛාතං හණ්ඩකං. ගහිවිතා ගහිවිචස්ස නාසඛ්ඛාතා ගහිංවා. ජනෙ බහුකෙපි උපාදුනාදිකෙ පච්චයෙ දෙන්තෙ අග්ගික්ඛන්ධොව සමුද්දෙ මහිච්ඡොවාපි පුග්ගලෝ ඉති තයොපි එතෙ අග්ගික්ඛන්ධාදිකෙ ජනා පච්චයෙහි නාපූරයෙති හොජනා. විජාතමාතුයාපීති අත්තනෝ ජනකමාතුයාපි. තත්ථා ති මහිච්ඡතාධිකාරෙ. පියායතීති ඉච්ඡති. අථස්සාති තදූ අස්ස දුහරහිත්ථිස්ස. තස්මින්ති පුවෙ. අලන්ති අයුත්තං. සකලතෙ මාසස්සාති පදං පුවාති පදෙ සම්බන්ධෝ. තිස්සමහාරාජාපීති ලඞ්කාදීපෙ සඞ්ගනිස්ස මහාරාජා. පටිග්ගහණමත්තන්ති පටිග්ගහණෙ පමාණං. එකමෙකෙන භික්ඛුනා පටිග්ගහිතං භිවි ඛාදනීයං හොජනීයං අවසෙසං නාහොසි. අජ්ජ හිසඵුහි ගහිතං ඛාදනීයහොජනීයං මඤ්ඤං අවසෙසමෙව ඛාදනීයං හොජනීයං බහුං ඉති විචා හෙසං චෙතියපබ්බතෙ භික්ඛූනං.

පාපිච්ඡතා නිද්දෙසෙ අස්සඩෙ...පෙ...ආදිසු වචනොසු පතිච්ඡසෝ. මහාමිහදිවසෙති මිහාපූජානං දිවසෙ. තත්ථාති චෙතියංගණෙ. තෙන ඛාවතොති තෙන කාරණෙන ඛාවන්තස්ස ඉතාරණස්ස. තත්ථාති තස්මිං තිණහිප්පාදිකෙ. චතුනිකායාති තොති දිඝනිකායාදීනං චතුනිකායානං ජානන්තෙ. තෙහීති

තෙහි ථෙරෙහි. සඞ්ගණිකාරමේ පිති අත්තනෝ ගණේ අභිරතෝ. අපස්සයවාති ආලම්බනඵලකං. ගණ්ඨිකභූතා පුත්තා 'ගණ්ඨිකපුත්තා'. ගණ්ඨිකපුත්තානාමාතිපි පාඨෝ'. තෙනාහ තෙන ගණ්ඨිකභාවේන. සඞ්ඝවිහාරිකා ථෙරෝ ... පෙ ... වදන්ති. තත්ථාති ඉමස්මිං ඨානෙ. අපස්සායාති නිස්සාය. වෝති තුම්හෙහි. අඤ්ඤථාචරිතෙති අඤ්ඤථා ජානනකාචරිතෙ. තෙහි අඤ්ඤථාචරිතෙහි. කථිනකාලෙති පදවසෙ කත්තා. අත්ත නොති අඤ්ඤථාචරිතසඞ්ඛාතස්ස අත්තනෝ උග්ගහණරූපෙන. සුවෙතීති පකාසෙති. සඞ්ඛ්‍යාති ඉධියාසඞ්ඛ, මඟිධියාතිපි පාඨෝ. මඞ්ඛියා සඞ්ඛ මග්ගෝ ආගතොති සම්බන්ධෝ කාතබ්බෝ. පරියත්තිවවදෝති පරියත්තියං බහුවෙලෝ, අස්සාති භගවතෝ. ඉමිනාති ඉමිනා භූතකෙන. ඇදිඝෙකාති සංසයඡෙකා. එත්ථාති පාපිච්ඡතාධිකාරෙ. තතෝ තෙහි තදනන්තරං තෙහි මනුස්සෙහි. කාලිඡකරුක්ඛොති වවරුක්ඛෝ. සාරත්ථභාසෙ පන ඛුජ්ජකරුක්ඛොතිපි පාඨෝ අත්ථි. තස්සාති කාලිඡකරුක්ඛස්ස. න නොති තදනන්තරං. තං පන භූතකාරණන්ති පදං ඤත්වාති පදෙ කම්මං. විඛා කණ්ණා යස්ස සෝ 'විඛකණ්ණෝ', පරස්ස වචනං සවණකොති අත්ථෝ. සෝ භූතකෝ පාරොහත්තා ඔතරිස්සාමි ඉති මඤ්ඤමානෙන පාරොහෙඛන්ති වුත්තා අක්කමිත්වා විපති. භූතකෝ පතිතෝ මත්ති ... පෙ ... භිජ්ජි. අහන්තඛුණපභාවතනතාති අසන්තභූතස්ස පකාසනතා. නාගරිකභාවසඞ්ඛාතස්සාති නාගරෙ වසන්තානං ජනානං භාවසඞ්ඛාතස්ස. කිලෙසසිඞ්ඝස්සාති කිලෙසසංඛාතස්ස සිඞ්ගස්ස. එතං සිඞ්ගන්ති වචනං නාම, සඤ්ඤා පවත්තති මත්ථකෙති 'සිඞ්ගං'. විසාණං. සිඞ්ගෙ සිඞ්ගාදයොති සුතෙනෙන ග පච්චයෙ. නිග්ගහීතාගමෙ. සිඞ්ගං විය්‍යාති සිඞ්ගං. කිලෙසසඞ්ඛාතං සිඞ්ගං කරොතීති 'සිඞ්ගාරෙ', සිඞ්ගනාමෙ ධාතු. *'සිඞ්ගඤ්ඤාණමජ්ඣකථාලාලඤ්ඤාරෙ'ති සුතෙනෙන ඤාරෙ. සිඞ්ගාරස්ස භාවෙ 'සිඞ්ගාරතං'. චතුරස්සභාවොති චතුරස්සං. කිලෙසවසෙන පුථුප්පජනස්ස භාවොති අත්ථෙ. වතියතීති 'වතුරෙ'. දක්ඛෙ. එත ඨාපනෙ. උර පච්චයෙ. කිලෙසං පරිඛණතීති උප්පාදවසෙනාති පරික්ඛත්තෙ ජනෙ. පරික්ඛත්තස්ස භාවෙ 'පරික්ඛත්තතා'. පරිඛණ්ඩෙතීති කිලෙසං නිඛණ්ඩෙත්වා කථිතස්ස. එතන්ති පරික්ඛිත්තතාති වචනං ඉතරන්ති පරිඛණතීති පදං. තස්සෙවාති පරික්ඛිත්තතාති පදස්ස.

ඛියති එතෙනාති 'ඛියනං'. ලොභෙ. තින්තිතාඝතාකා රොති තෙමිඝනාකාරෙ. තින්තිනෙනාති තෙමනෙන, අසිතස්ස සම්පන්නාගතස්ස. සාපානදෙණියන්ති සුතාඛදෙණියං. හූ

* 'සිඞ්ගඤ්ඤාණමජ්ඣකථාලාලඤ්ඤාරෙ', ම්‍රම්ම.

කිහුක්කරණත්ති හුඩිහුතත්ති සද්දකරණං. ආකොචිතපච්චා කොචිතහාවාදිහිනී ආකොචිතභාව පච්චාකොචිතහාවාදිනි. චි වරස්සාති පදං මණ්ඩනාති පදෙ කම්මං. මණ්ඩවක්ඛණජවිකර ණාදිහිනී පත්තස්ස මණ්ඩවක්ඛණසදිසජවිකරණාදිහි. ගලොවිල තාති පූතිලතා. තස්සාති මනුස්සකායස්ස. එත්ථාති එතස්මිං ඉ මස්සවා පූතිකායස්ස බාහිරානංවා පරික්ඛාරානං මණ්ඩනාති ප දෙ. යෙනාති යෙන ධම්මෙන. සුඛස්ස භාගොති අනිච්ඡනසභා වො. යාගාති යාග නිරියාග. මාතිමත්තං පිතිමත්තාදීසූති මාතු පිතුසද්දානං උකාරස්ස ඉකාරං කත්වා මාතිපිතිනි වුත්තං. තස් සෙවත්ති තස්ස පුග්ගලස්ස එවං වුත්තනයෙන. අධිකුසලෙසූති අධිකෙසු උත්තමෙසු කුසලෙසු. ඉතොපරත්ති ඉතො ඉච්ඡාපක තස්සාති පදතොපරං එවමාදි ආරඩත්ති සම්බන්ධො. තත්ති කු ශලවත්ථුං. තත්ථාති පච්චයපටිසෙවනාසඩ්ඛාතෙනවාති ආදි ව චනෙ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. චිවරාදිහි නිමත්ති තස්ස කුශ කස්ස චිම්භාපනත්ති සම්බන්ධො. තදත්ථිකස්සෙවාති කෙහි චිව රාදිහි අත්ථිකස්සෙව සතො සමානස්ස. පරිභාපනෙනාති පදං වි ම්භාපනත්ති පදෙ නතිඝාවිසෙසනං. තෙවාති වසද්දෙ පරික්ඛි පනෙනවාති යොජෙතබ්බො. ඤත්තාති පදං ආවිකත්වාති පදෙ පුඩ්බකාලකිරියා. නෙසන්ති ගහපතිකානං. ආවිකත්වාති පදෙ සම්පදානං. නොති අම්හාකං. අස්සාති භවෙය්‍ය. උපනෙන්නා නන්ති පදං නෙසන්ති පදස්ස විසෙසනං. තදනුග්ගහකාමතං යෙවාති නෙසං ගහපතිකානං අනුග්ගහකාමතං යෙව. පටිග්ග හණෙනාවාති පදං චිම්භාපනත්ති පදෙ නතිඝාවිසෙසනං. න නොති පටිග්ගහණකාලතො. වුත්තම්පිවෙතන්ති එතං වචනං මහානිද්දෙසෙ සාරිපුත්තත්තෙරෙන වුත්තම්පිච. ඉධාති ඉමස්මිං ලොකෙ. පච්චක්ඛාතිති පරික්ඛිපති. සො කුහකොති කිත්ති කිං පයොජනං යං චිවරං ධාරෙය්‍ය එතං චිවරං සාරුප්පං. කදුප් පාදයාති තෙසං චිවරාදිනං භියො කම්‍යතං නිස්සාය. තමෙන න්ති තං එතං කුහකභික්ඛුං. තිණ්ණන්ති සඩ්ඛා දෙය්‍යධම්ම දක් ඛිණෙය්‍යානං. පුඤ්ඤානාති පුඤ්ඤතො. සම්භාවෙස්සතීති පසං සිස්සති. මහෙසක්ඛොති මහානුභාවො. සම්භාවනාඛිපායෙන තෙනාති සම්භාවනෙ අඛිප්පායෙන කතෙන. පණිධාඝාති ප ඨෙවා. තත්ථාති පච්චයපටිසෙවනසඩ්ඛාතෙසාති ආදි ප දෙසු නිඛාරණං. පඨානපුරිමභාගවදස්සනෙනාති පඨානභූත පුරිමභාගවස්ස දස්සනෙන. වෙදනන්ති අභිනවදනං. න ත්ථාති උච්ඡුක්ඛෙත්තෙ. උක්ඛෙපනාති උක්ඛිපිත්වා පකාස නා. එත්ථාති එතස්මිං කුශල. * තෙලකත්දරිකාවත්ථූන්ති තෙ

* 'තෙලකතතරික' කුමෙබාජ මරම්ම.

ලඤ්ඡරිකා නාම උපාසිකාය වත්ථූ. එත්ථාති එතස්මිං අ
ඛකාරෙ. අථාති අනන්තරං. තත්‍රිදන්ති තස්මිං නිමිත්තකාරණා
ඛකාරෙ ඉදං වත්ථූ. වාසිපහරණකාරන්ති වාසියා පහාරණකා
රං. ඛීරගොවිඡාති ඛීරවන්තගොවිඡා, එත්ථාති එතස්මිං අ
ඛකාරෙ. පටිච්ඡන්නකඤ්ඤන්ති සාමන්තඝරං. කවාටකොණෙ උව්
ලුං දිඝා හාජනෙ ගුළං දිඝා පිටකෙ ලොණමච්ඡථාලෙ දිඝා කු
මිගියං තණ්ඩුලෙ දියා ඝටෙ ඝතං දිඤ්ඤාති සම්බන්ධො. පිටකෙ
ති හාජනෙ. ලොණමච්ඡථාලෙති ථාලෙඝා ලොණෙන මච්ඡි
ඝා සුක්ඛාපිතං මහාමච්ඡං. ඝරං නාඤ්ඤාති 'ඝරණී'. පටිකච්චෙ
ඨානි පඤ්චමෙච. අහං තං සප්පං පඝරි---පෙ---විය පාඝා
ණං---පෙ---අද්දසන්ති සම්බන්ධො. ලෙඛ්ඩුකෙනාති පදං
පඝටෙනාති පදෙ කරණං. මඝා පඝටෙන සප්පඝනා. සප්පෙනා
ති පදං කතන්ති පදෙ කත්තා. කතන්ති පදං ඵණන්ති පදස්ස
විසෙසනං. ඵණං අද්දසන්ති සම්බන්ධො. තස්ස සප්පදන්තෙ අ
ද්දසන්ති සම්බන්ධො. අථස්ස අනන්තරං කුපිතස්ස සප්පස්ස ඛෙ
ළං අද්දසං ඉති භික්ඛූ ආහාති සම්බන්ධො. තන්ති තං ඔදනාදිං.
දසඟි අක්කොසඨත්ථූහීති ඔඩ්ඩොසි ගොණොසීති ආදීහි දසහි අ
ක්කොසකාරණෙහි. එවං එස්සාති අස්සඩා අප්පසන්නොනාති ආදි
කං එවං වචනං එතස්මිං කුලෙ තුම්හෙ මාකඨෙථ. සවත්ථුකන්
ති පදස්ස සඛෙතුකන්ති පදං විවරණං. අදෙන්තං ජනං. උත්ති
පන්නාති පදෙ කම්මං. අදදන්තෙ දිඤ්ඤාතිපි පාඨො. පුඛ්ඛ ක
තස්ස කුසලස්ස ඵලසංඛාතං බීජං හුජ්ජතීති 'බීජභොජනං'. යො
ජනො නිව්වකාලං සබ්බෙසම්පි භික්ඛූනං නත්ථීති වචනං දෙති
ඉමං ජනං දුග්ගොති තුම්හෙ කිං භණථාති සම්බන්ධො. එසාහී
ති හිසච්චං එසා කථා. වෙළුපෙසිකාවියාති අඩිහතං ඝරිරමක්ඛි
තතෙලං වෙළුපෙසිකා විය නිදුස්සති. පිංඝිඤ්ඤා විචුණෙඤ්ඤා
ගඤ්ඡිග්ගහනානි ගඤ්ඡස්ස පරියෙසනා. තිරඤ්ඤාහුත්ති එකො නිර
පිණ්ඩපාතචාරිකො භික්ඛු පිණ්ඩාය විචරන්තො ආදිකුලෙ ල
ඛ්ඨසඛඤ්ඤං දුතියකුලස්ස දුරකානං අදාසි. අථ තෙසං දුරකා
නං---පෙ---මාතාපිතරෝ අඤ්ඤෙන අන්තනා. හුජිඝා
ඛබං භත්තං අම්හාකං දුරකානං දින්නන්ති. තස්ස පණීතභත්
තං අදාසි. සොපි තථෙව භත්තං ගඤ්ඡවා තතියස්ස කුලස්ස දු
රකානං අදාසි. තෙපි තථෙව පණීත තරං කත්වා තස්ස අදංසු.
සොපි තං ගඤ්ඡවා චතුත්ථකුලස්ස දුරකානං අදාසි. තෙපි තථෙ
ව තතො පණීතතරමේව අදංසු. සොපි තථෙව ගඤ්ඡවා අඤ්ඤ
ස්ස කුලස්සාති අථ පච්ඡිමකුලෙ ඛීරඤාගුං සබ්බසම්භාරසඞ්ඛතං
පායාසං ලභිත්වා නිව්වත්තෙසි. තස්සාති සරීරස්ස. එතෙසූති ජාති

ආදිසු එතෙසංයෙවාති ජාතිආදීනං නිඛාරණං. එත්ථාති සෙසෙසු මනසඳිසමාන නිද්දෙසෙසු. තෙසූති තීසු මානෙසු. තත්ථාති තෙසු සෙසෙසඳිසඝීතෙසු. තෙසූති නවසු මානෙසු. තත්ථාති තෙසු පදෙසු නිඛාරණං. එළුපතාති එතෙසු නවසු මානෙසු. එතෙ සංඛෙවාති රාජපඛිබජිතානං. සෙ රාජා මානං කරෙති පඛිබජිතොපි එතං මානං කරොතීති සම්බන්ධෙඛා. ඝස්ස වෙ ලාඝවක්කාරො නත්ථි සොහං ධම්මකථිකොපෙනිං මහාථෙරොති ඝොජනා. අවවෙඛාවාඝීති ආදි දළ්හිකරණං. අවවෙඛාවා රඝීඝොවා එතෙ මානෙ කරොතීති සම්බන්ධෙඛා. රඝෙ නිඝුතෙඛා රඝීඝෙ ඝුතෙඛා. සුඛිකදුඝතෙතොනාති පදං නානාකරණත්ති පදෙ තනිඝාඛ්සෙසනං. කුච්ඡි වසෙනානි කුච්ඡි පටිබඛෙන කුච්ඡි හෙතුනි අත්ථෙ. දුඝබෘත්ති දුඝභාවං. මාතාපිතුකොටිඝාති ඛාතාපිතූනං අත්තොන. දුඝඛ්ඛානන්ති දුඝභාවස්ස කරණං. එළුවානි නවසු මානෙසු. තත්ථාති තෙසු ඝාථාවමාන අඝථාවඛා ඉනසු. තත්ථාති තෙසු කතමෙ මානොති ආදී පදෙසු. මානාති මානනිද්දෙසෙති පදං ආඛාති පදෙ ආඛාරෙ. ඝො එඝො උප්පනෙනා මානෙ අයං මානාති මානෙ නාමාති සම්බන්ධෙ. අයං ජනෙ. ඛාරති ඛාරනෙ අනිඛාඛනි. එවන්ති ඝෙ එවරූපොති වචනං. සොහි මානෙ අඝන්ති මානෙ. එත්ථාති ඛීනමාන ඔමානෙසු. නිඛාරණං. නෙති තස්, ගොත්තං එතස්ස අත්ථීති 'ඝොත්තවා'. අයං පන අධිඝතමානෙ. කස්ස පුග්ගලස්ස ... පෙ ... උප්පජ්ජතීති පුච්ඡා. සොහීති ඛිසවිවං අරිඝසාවකෙ. මග්ගඝාව ඵලව නිබ්බාණඤ්ච පහි නාකිලෙසාව අවසිඤ්කිලෙසාව 'මග්ග ... පෙ ... කිලෙසා', මග්ගඵල ... කිලෙසානං පච්චවෙක්ඛණං 'මග්ග ... පෙ ... වෙක්ඛණා'. සඛාහං සොමනස්සං ඝස්සඝො 'සඛාතසොමනස්සෙ', සො, අරිඝානං ගුණෙ 'අරිඝගුණෙ' අරිඝගුණස්ස පටිවෙඛෙ 'අරිඝගුණපටිවෙඛෙ'. නත්ථි සඬඛා ඝස්ස සො 'නිඛඛංඛඛා'. සොකාපන්නාඳින න්ති නිඛාරණං. නිරාසෙවාති නත්ථි ආසා ඉච්ඡා ඝස්ස සො 'නිරාසෙ'. පරිවත්තං කම්මඛානං යෙන සො 'පරිවත්තනකම්මඛානෙ'. උප්පත්තොවාති අධිඝතමානෙ උප්පත්තෙව කම්මඛානං අත්තඛාධිපෙති. සොහීති සො ආරඛ විපස්සකපුග්ගලො. කිලෙසසමුදාචාරන්ති කිලෙසානං පවත්තනං. තස්සාති සමථවිපස්සනාලාඛිනො, සුපරිග්ගහිතා සුට්ඨ වවත්ථාපිතා ඛිණසෙව සා චිත්තාචාරෙ ඉව චිත්තාචාරෙ චිත්තස්ස පවත්තනං ඝොති. උච්චතලඛකවාසිමහානාගත්ථෙරොති ලඬකාදීපෙ උච්චතල ඛකනාම ආවාසෙ වාසි මහානාගත්ථෙරෙ. ගංගනකවාසි මහාදු

තත්ථේරෝති සංඝනා නාම ආවාසෙ වාසි මහාදත්තත්ථේරෝ. උ
භවිහාරකවාසිඝං හංඝනාකවාසිඝං ඉතිපි පාඨෝ. උච්චවාලකවාසි
ක මහානාගත්ථේරෝති අත්ථෝ. නිකපොණ්ණපබ්බතඅරඤ්ඤවාසිනි
නිකපොණ්ණනාම පබ්බතඅරඤ්ඤෙ වාසි. තත්‍රාති තාසු තිසු වත්ථූ
සු. තලඩ්ඩවාසිනි තලඩ්ඩනාමෙ ආවාසෙ වාසි. සොති ධම්මදින්
නත්ථේරෝ. අස්සාති මහානාගත්ථේරස්ස. තතොති තදනන්තරං.
තත්ති පඤ්ඤං. ඉතොති ඉතෝ කාලතෝ. අවිත්‍රා රත්තිං
කණ්ණා යෙන සෝ 'අවිත්‍රකණ්ණෝ'. පසාරිතං නඛගුම්බං යෙන
සෝ 'පසාරිතනඛගුම්බෝ'. නාන්ති ඝණිං. තමෙනන්ති මහානා
ගත්ථේරං. සොති මහානාගත්ථේරෝ. දෙසෙ චරිතං පකති ස
ඤ්ඤා සෝ 'දෙසචරිතෝ'.

මිච්ඡාමානානිද්දෙසෙ පාප...පෙ... ආදිසු වචනෙසු විනි
විජ්ඣෙ. කෙවට්ටාව තෙ මච්ඡබන්ධාවාති 'කෙවට්ටමච්ඡබන්ධා'.
කෙවට්ටමච්ඡබන්ධාව නෙසාදුව 'කෙවට්ටමච්ඡබන්ධනෙසාදූ'.
මච්ඡජාලඛිපනාව කුම්මනාතරණාව 'මච්ඡ...පෙ...කරණා
නි. පාසඔඩ්ඩනාව සූලාරොපනාව 'පාස...පෙ...ඨනානි. තා
නි ආදි යෙසං කම්මානං. තානි පාස...පෙ...පනාදීනි. භා
රහස්ස යුඩං 'භාරහයුඩං'. සීහාය ආහරණං 'සීහාහරණං'. භා
රහයුඩඤ්ච සීහාහරණඤ්ච 'භාරහයුඩසීහාහරණං'. තා ආදි ඡස්ස
තං තෙනා පටිසංයුත්තං. කව්හෙ ඉදං කබ්බං. නාටකං නාම
භාරතාදිනාටකෙසුවෙ නානාප්පකාරනිරූපිතරූපං කබ්බං.
ඛ නාටකඤ්ච විලම්බනාව 'කබ්බනාටකවිලම්බනානි'. තානි ආදි
යෙසං තෙ කබ්බ...පෙ... නාදයෙ. කබ්බනාටකවිලම්බ
නාදීසු පවිභානං 'කබ්බ...පෙ...පවිභානං. විතක්කානිද්දෙ
සාදීසු විනිවිජ්ඣෙ. තත්ථාති තස්මිං දුව්ඩෙ අමරවිතක්කෙ නිඛා
රණං. නිජීණ්ණෙති විනාසෙ. දිඝිගතිකොති පදං ආපජ්ජති
ති පදෙ කත්තා. දීඝී එව දිඝිගතං. දිඝිගතං එතස්ස අත්ථීති 'දී
ඝිගතිකෝ'. තස්සාති දිඝිගතිකස්ස. සෝ-දිඝිගතපටිසංයුත්තෙ
චිතක්කෝ අමරෙ නාම හොතීති සම්බන්ධෝ. ගාහන්ති ගහෙ
තබ්බභාවං. එකස්මිං පක්ඛෙති එකස්මිං කොට්ඨාසෙ. අසණ්ඨහ
නතොති පදං නාමරතීති පදෙ තතියාවිභත්තියත්ථෙ නිස්සක්කං.
තන්ති චිතක්
කං. අත්තුද්දයතාපතිරූපකෙනාති අත්තුද්දයතාය ඔදිසෙනා. සඛ
නාත්ථිති ආදිසු විනිවිජ්ඣෙ. නෙහීති උපඛාකෙහි. එකෙසු උප
ඛාකෙසු. නෙයූති උපඛාකෙසු. උප්පත්තොදූති පදෙ ආධාරෙ.
පරෙති ජනා. ඉමෙඛා අනාගතෙසු පන උපනාහනිද්දෙසාදීසු වි
නිවිජ්ඣෙ. ජලතෙති ආදිත්තපූතිඅලාතං ජලති එව. ආදිත්තඤ්ච
තං පූති අලාතඤ්ච 'ආදිත්තපූතිඅලාතං'. ඛොච්ඡමානන්ති ඡ

දං අව්‍යවමන්ති පදෙ විසෙසනං. වසානෙලෙනා මඤ්ඣිතා 'විසා තෙලමක්ඛිතා'. විසාතෙලමක්ඛිතාව සා පිලොතිකාවාති 'විසා තෙලමක්ඛිතපිලොතිකා'. කාරන්ති පරෙනා කතානුඤ්ඤං මනෙඛ තිවිනාසෙති. ගුථං පහරතීති 'ගුථපහාරණකං'. දණ්ඩිං. තන්ති තං පුග්ගලං. තස්සාති පුග්ගලස්ස. ලක්ඛණාදිතො පන එසො මක්ඛො වෙදිතබ්බො. නෙසන්ති ගුණානං. පරෙනාති පදං සුකතානන්ති පදෙ කත්තා. පලායෙති සමෙ කරොතීති අ සො. ආයතනානි උප්පත්ති. ජයාහරණනොති පදං ආහාරොති පදෙ තතියාවිසෙසනං. ජයස්ස ආහරණනොති අසො. සාකච්ඡමණ්ඩලෙති සංසඳනාඛ්‍යානෙ. ආහතෙසුපීති ආහතෙසුපි. ජානං යෙවානි ජානන්තො යෙව. වත්තන්ති වෙනියංගනාදි වත්තං. වතන්තිපි අත්ථි. පටිච්ඡාදනතොති පදං ච්‍යාති පදෙ තති යාවිසෙසනං. පුන පටිච්ඡාදනාතොති පදං ආහරතීති පදෙ හෙතු. දස්සනතොති පදං විමෙතීති පදෙ හෙතු. එතායෙ ධම්මජාතියා. යායාති යාය ධම්මජාතියා. හස්මා පටිච්ඡ්‍ඡනනාති හස්මනා පටිච්ඡ්‍ඡන්නො 'හස්මාපටිච්ඡ්‍ඡන්නො'. පිලොතිකා පලිවෙඨිතන්ති පිලොතිකාය පලිවෙඨිතං සන්ථං විය. කිරාවස්ස භාවො 'කෙරාටිකො'. තස්සෙවාති කක්කරතානි පදස්ස. යෙනාති යෙන ධම්මජාතෙන. වාමෙනාති වාමපස්සෙන සූකරා හොන්ති. අජා එව මිගො 'අජාමිගො'. මරෙඤ්ඣි දිසො. සරෙනාති සද්දෙන. යක්ඛොව සො සූකරෙවාති 'යක්ඛසූකරො'. තෙන සදිසො. නනුච සත්තා කාමභවෙ අප්පකාලං වසන්ති රූපාරූපභවෙ බහුකාලං වසන්ති තස්මා කාමභවො බහිඛානි වත්තබ්බො. රූපා රූපභවාව අජ්ඣත්තන්ති වත්තබ්බන්ති වොදනං සන්ධායාහ කි වාපිඝිති ආදිං. ඝිසව්වං කිවාපි වසන්ති. අප්පකාලන්ති පදස්සාක ප්පස්ස වතුත්ථමෙව කොඨාසන්ති පදං විවරණං. කප්පසඤ්ඤාති මහාකප්පස්ස. නෙසන්ති සත්තානං. ඔත්ථාති යස්මිං භවෙ. ආලයොපිති ලිනො. අභිලාසොපිති ඉච්ඡා. තත්ථාති අප්පාති තස්මිං භවෙ ආලයාදයො අජ්ඣත්තං නාම. ඉතිති එවං. තත්ථාති අජ්ඣත්තසංයොජන බහිඛාසංයොජනෙසු. තත්‍රාති ඔරම්භාගියා නිද්ධභාගිනියානීති වචනෙ. තත්‍රාති තස්සං කාමධාතුයං. තත්ථාති රූපාරූපධාතුයං. චවමූලසමුදාගෙති චවසස මූලානං පවත්තනං. අතුසලචිතක්කාදිසූති පදං වෙදිතබ්බාති පදෙ ආහරෙ. දුතියො නයො සබ්බ—පෙ—වසෙන විභතෙතා. තතියො නයො නිබ්බත්ති—පෙ—වසෙන භගවතා විභත්තොති යොජනා. වුත්තා ගවෙසනාති පදවයං දිඝීති පදස්ස විසෙසනං. දිඝගතිකස්ස සම්මතස්සාති දිඝගතිකෙහි ජනෙහි

සම්මතඤ. තදෙකඤ්ත්ති තෙඝි රාගදිට්ඨි සඩිං එකස්මිං ඣානෙ සම්පයුත්තවසෙන ගීතං. තත්‍රාති තෙසු පදෙසු. සම්පයුත්තෙතඤ ඣත්ති සම්පයුත්තවසෙන එකස්මිං ගීතං. තත්‍රාති තෙසු කාමරා ගෙකඤ්හවරාගෙකඤ්කම්මෙසු. නිඛාරණං. අත්තඝාඝිකදිට්ඨි වසෙනාති පදං දිට්ඨගතිකානන්ති පදෙ තතියාවිසෙසනං. තානි කායකම්මාදිනි. ආකාරසණ්ඨානන්ති ආකාරෙන සණ්ඨානං. විධාසූති නිමිත්තභූතෙසු මානෙසු. ඉඛාපිති විඛානිද්දෙසෙ. සොගීති ගිසච්චං සො මානො හගවතා වුච්චති. මානවිඛාති පදසස මානඤ්පනාති පදං විවරණං. විසෙනාති පදං දෙසනාති පදෙ තතියාවිසෙසනං. දෙසනාසුඛභාගාති විවිනිච්ඡාය දෙසනාය සුඛභාවිඤ්ඤං. කතානි පදෙ සම්පදනං. තත්‍රාති තෙසු තිසු අඛාසු නිඛාරණං. සඞ්ඛති නාමිති පදෙ ඉඛාරෙ. ජීවං එති ලඩිය සස සො 'ජීවලඩිකො'. ඛත්තියජීවිදනන්ති ඛත්තියසඞ්ඛාතජීවිදනං. එවන්ති නිත්තුඛා අහං අතීතෙති ආදිනා නයෙන. තත්‍රාති තෙසු තිඤ්ඤෙසු. ගෙඣාති ඉගත දුග්ගලානං. ගෙඣාති ඉගත නා විඝඩෙසා. තත්ථාති තිඤ්ඤෙසු. නිඛාරණං. තිසු ඣානෙසූති තිසු තිණ්ණයතනෙසු. නොසන්ති දිට්ඨගතිකානං දිට්ඨගතිකාභාවෙ ව. එතානීති තිත්ථායතනානි. යො පුග්ගලො ඉථා ගෙන පනා කාරෙන ජානාති තස්ස පුග්ගලස්ස තථා සුරිසපුග්ගලොති වචනං හගවතා වුච්චති. නිගණ්ඨසමඛොති නිගණ්ඨානං ලඩි. එවං වාදෙ ඉස්ස තෙ 'එවංවාදිනො'. තෙති නිගණ්ඨා. කම්මවෙදනාති කම්මානං සම්පයුත්තවෙදනං. කිරියවෙදනාති කිරියාය සම්පයුත්තවෙදනං. විපාකවෙදනමෙවාති විපාකෙන සම්පයුත්තවෙදනං. විපාකභූතං වෙදනමෙවාහ. අඛංගීති ආදි දල්ලීකරණං. ගිසච්චං නෙසං ඛ්‍රාහ්මණානං. කතමූලකෙනාති කතකාරණෙන. ආණත්තිමූලං ඉස්ස වඩ්ඩකිආදිනො තං 'ආණත්තිමූලකං'. එතෙඝිති ආජීවකා. උදංගනෙ තත්ථාති උදකනිපානෙ. මනුස්සානං සමරණට්ඨානෙ භූම්පදෙසෙ. තත්ථාති තස්මිං වණ්ණුපථෙ. පපං උදකංවාණිජා අවිඤන්ති ලභිසු. සඩ්ඛානොවාති සංකිලෙසො එව. ඉඛාපිති අඛිගතානීති පදෙ. රාගාදිසු වෙව කායදුච්චරිතාදිසු වාති ගෙඣවත්ථෙ භූම්මං. තත්ථාති තෙසු රාගදොසමොහෙසු වත්ථූති. චිත්තලපඩ්ඛතෙ විහාරෙති ලඩකාදිපෙ චිත්තලපඩ්ඛතෙ විහාරෙ. අථස්සාති අතත්තරං අස්සාති භික්ඛුනියා. නන්ති භික්ඛුනිං. දොසස්ස පන අනුදහනකාය මනො පදොසිකා දෙවා දණ්ඩිබා. දොසු කිර එකො දෙවපුත්තො නාක්ඛත්තං කීළිස්සාමීති සපරිවාරෙ රථෙන වීථිං පටිපජ්ජි. අථඤ්ඤෙ නිකඛමන්තො තං පුරතො ගච්ඡන්තං දිස්වා කිං

කොට අජ්ජ කපණෝ අදිඨපුබ්බං විය එතං පිතියා උද්ඛුමාතෝ විය ගච්ඡමානෝවිය ගච්ඡතීති කුඤ්චිනි. පුරතෝ ගච්ඡන්තොපි නිවත්තිවා නංකුඩ්ඩං දිඤා කුඩාකාරම් සුවිජානා හොන්තීති කුඩ්ඩා ඊවස්ස කුණිඩා තිං කුඩෙ මස්සං කිං කරිස්සති අයං සම්පත්ති මා දුනසීලාදීනා ලඩා තා තුස්සං වසෙනොති පවිකුඤ්චනි. එතස්මිං හි කුඩෙ ඉතරෝ අකුඩෝ රක්ඛති. කුඩස්සහි සෝ කොධෝ ඉකරස්මිං අකුඩත්තෙ අනුපාදිනෝ එකදාරමේව උප්පත්තියා අනාසෙවනෝ. වාවෙතුං නසක්කෝනි උදකන්තංවවා අග්ගිවිය නිබ්බායති තස්මා අකුඩෝ තං වවනතෝ රක්ඛති උභොසු පන කුඩෙසු එකස්ස කෝධෝ ඉතරස්ස පච්චයෝ හොති තස්සපි කෝ යෝ ඉතරස්ස පච්චයෝ හොතීති. උභෝ කතුනතානං යේව ඔරෝධාසංවවන්ති. උභොසුහි කුඩෙසු හියෝ හියෝ අඤ්ඤමඤ්ඤං පරිවඩ්ඪනවසෙනොති ත්‍රිණිසමුදාරෝ නිස්සඤඤතෝ සෝ කොධෝ උප්පජ්ජමානෝ හදයවත්ථුං අනුදහන්තෝ අව්වත්ත සුඛුමාලං කරජකායං විනාසෙති තතෝ සත්තලොපි අත්තභාවේ අත්තරධායතීති ඉදං බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනායං වුත්තං. දෙස්ස අනුදහනාය වත්ථු. මොහස්ස අනුදහනාය බ්ඛ්ඛාපදෙසිකා දෙවදූතබ්බා. මොහනවසෙනහි තෙසං සතිසම්මොසෝ හොති තස්මා බ්ඛ්ඛාවසෙන ආහාරකාලං අතිවත්තෙත්වා කාලං කරොන්ති. තත කිර සුඤ්ඤවිසෙසාධිගතෙන මහත්තෙන අත්තනෝ සිරිවිභවෙන නාක්ඛන්තං නිළන්කා තාය සම්පත්තිමහන්තකාය ආහාරං පරිභුඤ්ජිම්හ නපරිභුඤ්ජිම්හාතිපි නජානන්ති. අථ එකාහාරතිත්තිකම්මතතොපඤ්ඤාය නිරන්තරං ඛාදන්තාපි පිවන්තාපි වවන්ති යෙව නජිඤ්ඤන්ති. කස්මා? කම්මජතෙජස්ස බලවතාය. මනුස්සානංහි කම්මජතෙජෝ මිඤ්ඤා කරජකායෝ බලවා තෙසං කම්මජතෙජස්ස මිඤ්ඤාය කායස්ස බලවතාය සත්තා සම්පි අතිත්තිකම්මතා උණ්හොදක උණ්හයාගු ආදීහි සක්කා වඩ්ඪිතුං උසුමෙහතුං. දෙවානං පන තෙජෝ බලවා හොති උළාරසුඤ්ඤනිබ්බත්තත්තා. උළාරගුරුසිනිඬසුඛාහාරජීරණතෝ කරජකායං ඔදාතං සුඛුමාලඤ්ච තෝ. තෙනෙවහි භගවා ඉඤ්ඣානලඤ්ඣායං පඤ්චි පඤ්චිඤං සණ්හතං අසක්කොත්තං සක්කං ඉදමවොච භාතං ඔළාරිකකායං අධිඤ්ඣිනීති ආහ. තස්මා තෙ එකං ආහාරං චිරං අතික්කමිතුං සණ්හතුං නසක්කොත්ති. යථා නාම ගිලිහානං මිරඤ්ඤිනිකෙ තත්තපාසාණෙ ඨපිතං පදුමිංවා උප්පලං විය තාසඤ්ඤතමයං කවඤතෙනාපි සිවමානං පකති නාහොති විනාසති යෙව එවමෙව ඉමෙසං නිරන්තරං ඛාදන්තාපි පිවන්තාපි වවන්ති යෙව නජානන්ති. කෙනෙතං තොසං ආහාරවිලාසිනි. ඉ

ඛෙළම්පි කාමාවචරදෙවානං සුධාභොජනං. භා හෙට්ඨිමාහි උ
පරිමානං පණීතතමා භොන්ති. තං ථොකං දිවසෙ දිවසෙ භුඤ්
ජන්තීති ඉදං බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනායං වුත්තං. කෙචි පන බි
ලාරපදපප්පටකං සුධාභොජනං භුඤ්ජන්ති සො ජීවිතහෙතු එවිතමත්තො
භාව කෙසග්ගනඛලොමා භොගා භවිතුං එරයිති වදන්ති. ඉදං මොහස්ස
අනුදහනභාවත්ථං. එත්ථාති එතාසු තිසු සම්පත්තිසු. කොසජ්ජපමාදනිද්දෙසෙසූති පදං වෙදිතබ්බොති පදෙ භාභාරො. තෙ
සන්ති බුද්ධාදිනං. තන්ති සඞ්ඛ්‍යං. ඉතොති උපාරම්භවත්ථුතො
වෙ. තන්ති උපාරම්භං. රක්ඛිස්සාමි නීද්දස්ස. යෙන ධම්මෙන;
භික්ඛෙහාති වතාසෙවා. තදෙවාරම්භණන්ති පදං තුරොහිති
පදෙ කම්මං. අත්තානන්ති අවජ්ජනාසභාවං අත්තානං අනු
බන්ධිවාති පදෙ කම්මං. උප්පජ්ජමානෙති පදං ඔතාපිති පදෙ
විසෙසනං.

භා අවජ්ජනා තදෙවාරම්මණං. අනු පෙ කරොති ඨපෙවා තස්මා සා අවජ්ජනා මනාභිකාරෙ නාම. යස්ස ව
සෙනාති යස්ස ධම්මපරිබ්භෙකිනා. තන්ති *කුම්භත්ථං. චතුක්කනි
ද්දෙසෙ තණ්හුප්පාදෙසු විනිච්ඡයො. උප්පජ්ජති එතෙනූති 'උ
පාදෙ'. කා උප්පජ්ජති? තණ්හා. තණ්හාය උප්පාදෙ 'තණ්හුප්
පාදෙ', යථා චීවරාදිහෙතු තණ්හා උපපජ්ජති එවං භගවා පෙ හෙතුතණ්හා උප්පජ්ජති ඉතිපි අත්ථො, භවාභවොති එ
ස්ස වචනෙ අබ්භුපෙතා. චත්තාරො අරියවංසාති චීවරෙනා සන්
තොසො පිණ්ඩපාතෙන සන්තොසො සෙනාසනෙන සන්තුට්ඨි
සො, භාවනාරාමතන්ති චත්තාරො. චිත්ථාරෙ පන අඛ්ගුත්තර
නිකායෙ චතුක්කනිපාතෙ. චත්තාරො මෙ භික්ඛවෙ අරියවංසා
අග්ගඤ්ඤෙ රත්තඤ්ඤෙ වංසඤ්ඤෙ පොරාණාති ආදිනානථෙන ච
දිතබ්බො. අගති ගමනොපූ විනිච්ඡයා, තත්ථාති ඡන්දාගතිං
ගච්ඡතීති ආදීසු නිබ්භාරණෙ. ඉමස්මිං චත්ථුස්මිං මයා ආදිගමනො
සො ජනො. අරියා එතාය ඡන්දාදි අගතියා නාගච්ඡන්තීති භාවම
තතන්ති. ඉති තස්මා ඡන්දාදිඅගතිඅගමනතා භාම. අනාරියා ඉ
තිනා ඡන්දාදිනා අගතිගමනෙන අගතිං ගච්ඡන්තීති ඉති තස්සා ඡ
න්දාදි අගතිගමනතා නාම. ඉදං වයන්ති අගතිගමනසංඛාතං වි
ඨං. චතුන්නම්පිති ඡන්දාදෙසලොභ භයානං. ගමනන්ති පවත්
තනං, ඉදන්ති ඡන්දාගමනාන්ති පදං. සපක්ඛරාගන්ති අත්ත
නො පක්ඛෙපෙම... ඉමං චන්ත්‍රගමනාන්ති පදං. වාරිනොවිසා
ති ජලස්ස තින්නාභාවං විය ඉදං වාරිගමනාන්ති පදං. එවං පා
ලියං වුත්තනයෙනා, එතෙ විපල්ලාසා චතුන්නං පෙ

* කුම්භියගන්තිපි පාඨො.

වත්තාරෝ හොන්ති. චතුත්තං වත්ථූනන්ති අනිච්චේ නිච්චං දු
ක්ඛෙ සුඛං අසුභෙ සුභං අනත්තනි අත්තාති චතුත්තං. යෙසු
පෙ වසෙනෙව විපල්ලාසා වාදස හොන්ති. තෙසූති වාදස
විපල්ලාසෙසු. නිධාරණං. අඩ්ඨාති අනිච්චෙනිච්චන්ති සඤ්ඤ විඤ්ඤා
දිසිච්පල්ලාසො දුක්ඛෙ සුඛන්ති දිසිච්පල්ලාසො අසුභෙ සු
භන්ති දිසිච්පල්ලාසා අනත්තනි අත්තාති සඤ්ඤ චිත්ත දිසිච්ප
ල්ලාසොති අඩ්. එත්ථාති දිසිවාදිනාති ආදිසු. තත්තං සමුඤ්ඤා
පිකචෙතනාවසෙනාති තස්ස තස්ස සඩ්ඛාදිකස්ස සමුඤ්ඤාපිතස්ස
චෙතනාය පටිබඩෙනා. සඟසද්දෙන සහ චෙතනා භගවතා කා
සිතා ඉතිපි එවනං වුත්තං. දුතියවතුක්කෙපිති දිඨ්ඨෝ දිසිවාදිතා
ති ආදිකෙ දුතියවතුක්කෙ. අරියොගිති ආදි දල්හිකාරණං. උ
දකාවට්ටනොති උදකස්ස ආවට්ටනො. තනොති සුංසුකාතො.
තිම්බරුසකෙනාති තිම්බරුසකනාම පරිබ්බාජකෙන ගහිතා දි
සි තිම්බරුසකදිසි. තත්ථානි තෙසු පදෙසු නිධාරණං. වෙදන
න්ති පදං සම්පුපස්සනොති පදෙ කම්මං. සම්පුපස්සනො පුග්ග
ලස්ස උපපන්නාදිසි. වෙදනාය එවාති පදං කතානි පදෙ කතා.
එවම උපපන්නාදිසිං සති සස්සතදිසි නාම හොතීති සම්බන්
ධො. ඉති තස්මා අයං දිසි සස්සතදිසි හොති. වෙදනාකාරණ
න්ති වෙදනාකාරණං වෙදනාත්තානන්ති පදස්ස විසෙසනං
වෙදනාත්තානන්ති වෙදනාසඞ්ඛාතං අත්තානං. සම්පුපස්ස
නො පුග්ගලස්ස උපපන්නාදිසි. චතුඤාති පදං දිසිති පදස්ස වි
සෙසනං. එත්ථාති චතුක්කනිද්දෙසෙ. පචතනිද්දෙසෙති පදං
වුත්තන්ති පදෙ ආධාරෙ. යෙසං පුග්ගලානං. තෙ පුග්ගලෙ.
එතානි සක්කායදිසි ආදිනි. ඉතිති තස්මා එතානි සක්කායදිසි
ආදිනි පච ගවජ්ජන්තං පුග්ගලං නාවාරෙන්ති. තං තං දනා පුග්ග
ලං අනොන්ති. එතන්ති බුද්ධවචනං. විපස්සනානිස්සන්දොති වි
පස්සනාය පටිබඩො. තන්ති පටිවෙධධම්මං. වසෙනොති පදං ප
ටිපනෙනොති පදෙ නනියාවිසෙසනං. පටිපනෙනොති සංසො නාමා
ති පදස්ස විසෙසනං. සාරොත්තොති අත්ථො. සාති සික්ඛා.
තඤ්ඤිති හිසව්වං. තං සොප්පං උදරං අවදෙඛනතා පුර
තො පුරණො උද පෙ කන්ති වුඩ්වනි. මඛපඤ්ඤත්තී
ති මඛපිතෙ සඟන්තස්ස උප්පන්නසුඛං. උතුසුඛංවාති උතුතො
උප්පන්නසුඛං. සීලෙනාති ආදිසු විනිච්ඡයා වෙදිතබ්බො. එ
කාවජ්ජානි සඤ්ඤි අත්තාති හොති අරොගො පරම්මරණාති ව
චනතො. ඉදිනා පදෙනාති අසඤ්ඤිති පදෙන. නනියපදෙනා
ති තොවසඤ්ඤි නාසඤ්ඤිති පදෙන. භවවිගමන්ති භවතො වි
ඡාතනතො විගමං. එතානිති උච්ඡෙදං විනාසං භවන්ති ති

ණ්ඩ පදනි. තත්‍රානි පවදිසු. ලාභග්ගලෝ අපස්සත්තොති සම්බන්ධෝ. අරහතොති පදං චුතිත්ති පදෙ සම්බන්ධෝ. සෝඑ පුග්ගලෝ. සෝ පුග්ගලෝ. අලාභි පුග්ගලෝ තෝ පකාරං ලොකං ජානාත්ති ඉනාසිකත්තා උවෙජදං ගණ්හතිති සම්බන්ධෝ. කාමදුඛගිඩතායවති පදං තත්තෙතානි පදෙ හෙතු. කාමපවිඛ ඩසුඛෙ ගිඩතායති අත්ථෝ. ඉඛානි පචක්ඛනිද්දෙසෙ. වහෙනා නි පදං කථිතානි පදෙ තතියාවිසෙසනං. අඤ්ඤථාවති කායස්ස හෙදූ උච්ජිජ්ජතිති ආදිනා විපරිප්පෙතා. තෙසං ඔති ඔඝව්වං තෙසං සත්තානානං උවෙජදවාදනං. ඉදං සතොවා පන සත්තස්ස ති ආදි වචනං සඩඛාතවචනං ගහණවසෙන වචනං. දිඩි— පෙ— එත්ථ වචනෙ වුච්චති. තත්ථ ඨානෙ. එතන්ති දිඩ්ඨම් මොති වචනං. ඉදං දිඩ්ඨම්මනිඩ්බාණන්ති වචනං. දස්සනසව න පට්කූලත්තානි දස්සනසවනෙති පටික්කූලභාවතෝ. තන්ති ආජීවිකභයං. තත්‍රානි අගාරියඅනාගාරිකෙසු. අථස්සානි තදූ අ ස්ස අගාරිකස්ස. අස්සාති අගාරිකස්ස. කතං පාපං ඉෙත සෝ 'කතපාපෝ'. තස්ස. ඉතරවයත්ති මරණභයං දුග්ගති භයත් ති වයං. දිඩ්ඨම්මනිඩ්බාණවාදෙසු විනිච්ජයෝ. එත්ථානි එ තස්මිං ඔති කාමගුණෙඔති වචනෙ. කාමෙති පදං උපගතන්ති පදෙ කම්මං. උපගතංඔති ඔඝව්වං උපගතං පුග්ගලං. වදන් නිති පදෙ කම්මං. තෙති පුග්ගලා. වදන්නිති පදෙ කත්තා. ත ජානි පරමදිඨධම්මනිඩ්බාණප්පත්තොති වචනෙ. යංපිති යංව න්ථං. තත්ථානි සොකාදිසු. තණ්හාසිත ලාලප්ප ලක්ඛණොති ලොභතණ්හාසිත ලාලප්පලක්ඛණෝ. මනොවිඝාටලක්ඛණන්ති ම නස්මිං විඝාටලක්ඛණං. විඝාදලක්ඛණොති චිත්තස්ස අප්පඝාද ලක්ඛණෝ. අභිරොපනවසෙනාති අභිරොපනාකිව්වෙන. පිති ගහන්ති එත්ථ ගහසද්දෙ තඩ්හාවෙ වත්තති. උඩ්ඩිලහාවකර ණන්ති අවූපසමභාවස්ස කරණං. තුඩෙවා කොධවසෙන කලහ — පෙ— ආපජ්ජති සඤ්ඤිපරාමාසිවා — පෙ— ආපජ්ජති ති සම්බන්ධෝ. සඤ්ඤිපරාමාසිතාගාති අවිපරිතදිඨිං අභිනිවිඝ සඩඛාත ගාහණභාවෙන. කාමගෙහනිසිතත්තාති කාමසඩඛා ත ගෙහ නිසිතභාවතෝ. කාමගෙඛෙන පටිබඩභාවතොති අ ත්ථෝ. චිවාති පදෙ හෙතු. සඩඛාතානි සඩඛෙපතෝ. තත් ථානි තෙසු පදෙසු. අගාරවෙසු විනිච්ජයෝ වෙදිතබ්බෝ. එස පනානි සත්ථරි අගාරවාදිසු නිඛාරණං. වුත්තං සඩඛං වඩ්ඪමානා දීං කරොති. දුච්ඛංපිනි අම්සඩම්මවසෙන දුච්ඛං. පරිඛානං පරි ඛීනං කරොත්තිති 'පරිඛානකරා'. ඝුත්තපඝුත්තතාති සුඤ්ඤපඝුත් තභාවෝ. සොමනස්සුපව්වාරාදිසු විනිච්ජයෝ වෙදිතබ්බෝ.

සෙ ධම්මා හොමනසෙන සද්ධිං උපවිචරන්ති පවත්තන්ති ඉති තස්මා තෙ ධම්මා හොමනස්සූපවිචාරා, තත්ථ විචාරපවත්තනවසෙනාති තස්මිං ආරම්මණෙ විචාරස්සව වත්තනාවසෙන පුගාලා උපවිචරන්ති පවත්තන්ති තං සම්පයුත්තතා වාචාති තෙන විචාරෙන සම්පයුත්තත්තා එව. තිසුපි ඡඤ්ඤාසූති ඡහොමනස්සූපවිචාරා. ඡදෙමනස්සූපවිචාරා. ඡඋපෙක්ඛූපවිචාරාති තිසු වෙතසිකා සුඛාති චිත්තෙ පවත්තසුඛා. අඤ්ඤාණුපෙක්ඛාතිපි වචනං එකාසංගහවෙව උපෙක්ඛා වෙදනානං නාමං, අඤ්ඤෙ අත්තානි එත්ථ වචනෙ වුත්තා සස්සතදිට්ඨි ගණ්හන්ති. නාඤ්ඤෙ අත්තානි වුත්තා අයං පන දිට්ඨි උච්ඡෙදදිට්ඨි නාම. කස්මා සා තා විප්පමානස්ස සතාස්ස තත්ථ තත්ථ භවෙ විභවගහණතා විනාභස්ස භගහණතොති හොජ්ඣා. පුරිමා අඤ්ඤෙ අත්තානිවා දිට්ඨියු පෙ සස්සතදිට්ඨි නාම, පුරිමදිට්ඨි පච්චු පෙ ගණ්හතො ගණ්හන්තස්ස පුග්ගලස්ස උච්ඡෙදදිට්ඨි නාමාති යොජනා. ගණ්හන්තාතිපි පාඨො. පච්ජිමාති නාඤ්ඤෙ අත්තානි වුත්තා දිට්ඨි අතිකා පෙ භස්මන්තා ඡරිකපරියොසානා ආහූති යො අග්ගිපුජනියහණ්ඩා ඉති එවං ගහිතදිට්ඨිකානං පුග්ගලානං සන්ත දිට්ඨිවිය උච්ඡෙදදිට්ඨි නාම. පච්ජිමාපි දිට්ඨි අතිතෙ භෙව පෙ ගණ්හතො පුග්ගලස්ස සස්සතදිට්ඨි නාමාති යොජනා. සස්මං අත්තා පරියොසානං භෙසං තෙ 'භස්මන්තා', ගහිතා දිට්ඨි භෙහි තෙ 'ගහිතදිට්ඨිකා'. ගණ්හන්තිපි අත්ථි. අඛිච්චසමුප්පන්නානිකස්සෙවාති අඛිච්චසමුප්පන්නං අත්තානං ගණ්හන්තස්ස උප්පන්නා සස්සතදිට්ඨි ඉච්චාති අත්ථො. ගහෙතාති පදං සම්පාතනාතාති පදෙ පුබ්බකාලකිරියා. සම්පාතනාතාති පදං හොතීති පදෙ හෙතු. ඉති එවං දිට්ඨි හොති එවන්ති අත්තානං අත්තානන්ති එවං දිට්ඨි හොති. ඉතරෙවාති වසද්දෙ සඤ්ඤු කඤ්ඤං අපෙක්ඛති. තෙති ඉතරෙ වත්තාරෙ ඛන්ධා. එවන්ති අත්තානං අනත්තානන්ති එවං දිට්ඨි හොති. සඛ්ඛාපි දිට්ඨි සා සස්සතා පෙ භෙව, සස්සතදිට්ඨියා එවාති සස්සත දිට්ඨියා එව අභිනිවෙසාකාරපවත්තනාකාරතං අඤ්ඤදිට්ඨීනන්ති අත්ථො. තත්ථාති වදෙති ආදිපදෙසු විභිච්ඡාසා. යො අත්තා වදති තස්මා යො අත්තාවදෙ, යං විපාකං යො අත්තා තං විපාකං. තත්ථාති තෙසු පදෙසු. දොනිව ගතිව ඨිතිව නිවෙසාව භිකාසොවාති හොති පෙ භිකාසො. තෙනෙවාති තෙනා කාරණෙනා, යොහිති භිඤ්ඤං යො සභාවො ඵලං යො සභාවෙ අසොසීති ඵුච්චති. යො සදෙ විප්පමානන්තාති යො අත්තා සම්බන්ධිතබ්බං කාල අත්තනො විප්පමානත්තා. *කකණ්ඩු

* 'කතණ්ඩිකා' කම්බොජ.

කෝ විස් නාකපඨකාරතං ආපජ්ජති. සබ්බාසව පරියාපන්නං ආගා
මිවිසි සබ්බාසවවිවිත්තං.

සත්තානනිද්දෙසෙ විනිච්ඡයෝ. ඨාමගතඤෙනාති ඒමභාවං
ඔත්තාවෙන. අප්පහීනඤෙනාති පදෙ තතියාවිසෙසනං. යෙ
ධම්මා අප්පහීනඤෙනා අනුසෙන්ති යවත්තන්ති ඉති තස්මා තෙ
ධම්මා අනුසයා. යෙ ධම්මා සමුදාචාරවසෙන පඤ්ඤත්තිවසෙන
විඤ්ඤං විඤ පරිදුහින්ති ඔත්ථරන්ති ඉති තස්මා තෙ ධම්මා පරිඤ්
ඤානානි නාම. රාගාදිහිනි පදං වුත්තානනිපදෙ කතසා, තන්ති
මිතාපෙතනිකං. සුකතාව සොණිතාව 'සුකසොණිතං'. ඉධාති
ඉමස්මිං රූපිවතුම්භාගතිකොනි ආදිවචනෙ. දුනියෝ තන්ති ථ
තියෝ දිවිධිගතිකා තං මනුස්සත්තභාවං පවිකඩිපිතා දිබ්බත්ත
භාවං අත්තාති වදති. යානීති යානි ඉන්ද්‍රියානි. තෙසං ඉන්ද්‍රියානං.
ඉතරෙසං ඉන්ද්‍රියානං. වසද්දෙ වසෙනව සණ්ඨානවසෙනවාති
යොජෙතබ්බා. එතන්ති අභිනිහ්‍රියති වචනං.

අඤ්ඤනිද්දෙසෙ විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බා. දුවිධංපෙති කායික
වෙතසිකවසෙන දුවිධං. කුසලානඤ විපස්සනාව මග්ගොව ඵලඤ ඤා
ණං පෙ එලං. එවං ධම්මෝ ඤානං පෙ ධම්මෝ.
තස්සෙවාති ඤානාවිපස්සනාමග්ගඵලධම්මස්ස. ඉදං ඔසීදනං.
මා සාවිතමඤෙසුනි නින්තමාසොවිස. එතෙහිති ලොකධම්මෙහි
ලොකධම්මා ඛුඩ්ඩානංපි හොන්ති එව. ගෙහසිතසොමනස්ස ව
සෙනාති ලාභනිස්සිතස්ස සොමනස්සස්ස පච්චබෙධා. සාරාගෝ
නි සංරාගෝ බහලරාගෝ. සොකී සෝ රාගෝ. අභාසිනි විරා
ඛා. ඝසාදිසුපි එසෙනසං සාරාගවිරෙධාදිං උප්පත්ති ඤාතබ්බ
නා වෙදිතබ්බානි සම්බන්ධා. භණ්ඩනෙනා නාම කින්ති භණ්ඩ
නෙන නාම කිං පයොජනං. දෙසෙතබ්බානි දෙසනා. දෙසෙ
තබ්බභාවොති අත්ථෝ. භාවප්පධානොඤි දෙසනාසද්දෙ. ඒද
සනාභාවං ගච්ඡතීති 'දෙසනාගාමිනී'. පරිසාසාදිහි බුද්ධාදිං ඔ
වදතීති 'බුද්ධානුසාසනී'. තිණොති තතොපරං සුඛන්තෙනි සු
ඛත්තභාවෙ ඨතිසීතා හිං අඤ්ඤං පුග්ගලං වොදෙසි. සඤ ඉති
නාම ආපත්තිං ආපන්නා අසිති අඤ්ඤත පුග්ගා භික්ඛු අහං
සාවලිදූසකං ගතො අම්හිතිවිඤා නව පාවලිදූසකගමනා නාපුච්ඡා
ම මියං ඉති වචනෙ අඤ්ඤත පුග්ග වුත්තෙ තතොපරං අහං රාජ
ගහං ගතො අම්හිතුති. බ්‍රාහ්මණ භාරාජගහගමං බ්‍රාහ්මණගෙහං
ධාගාරිආදත්තං ආපන්නා අසි ඉති, කාති තස්මිං රාජගහෙසුකර
මිසං මෙ මසා ලඛං ඉති ආදිනි වචනානි වදන්තා කමං විඤ්ඤප
තිආමාති ඔජ්ජනා. ඉති සද්දෙ ආදීනිති පදස්ස සරූපං. උභයං
ඔපතන්ති කොසා දෙතන්ති එතං උභයංපි. එතන්ති අපච්චය

න්ති වචනං. බාහ—පෙ—වදනීති පාඨස්ස අනන්තරං වූ තෙතා විහෙඨෙනීති විහෙඨෙති බාධති පාඨො. අනාදිසිඛා—පෙ—හුවා අත්ථොති පාඨස්ස අනන්තරං ඨපිතබ්බො. සොති සඤ්ඤිවාදෙ, තෙසන්ති පුග්ගලානං රූපි අත්තානි ආදිසු ච තෙසු විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බා. සම්පත්තියාලාභිනො දිට්ඨි උපජ්ජතීති සම්බන්ධො. කසිණං එව රූපං 'කසිණරූපං'. අලාභිනො පුග්ගලස්ස තස්ස—පෙ—ව රූපිනි දිට්ඨි උපජ්ජතීති සම්බන්ධො. ලාභිනො යෙව පනාති එත්ථ එවං වචදෙ නිපාතසමුදයො. අලාභං නිවාරෙති. පනසද්දෙ පක්ඛන්තරෙ. අරූපසමාපත්තිනිමිත්තන්ති අරූපසමාපත්ති සඞ්ඛාතනිමිත්තං. අලාභිනො—පෙ—ව අරූපිනි දිට්ඨි උප්පජ්ජති. අඤ්ඤිභාවෙ කාරණං. එකන්තෙනෙව පණ්ඩිතෙන නපරියෙසිතබ්බං. එත්ථාති අරූපසමාපත්තිනිමිත්තෙ. කාරණස්ස අපරියෙසනාය හෙතුං කුපෙන්තො ආහ දිට්ඨිගතිකොහීති ආදිං. අයං දිඝීනිව රූපිව අරූපිවාති අයං දිට්ඨි උප්පජ්ජති. නෙව අරූපිනාරූපිති ඨනා දිට්ඨි තක්කිකදිට්ඨි යෙව. තක්කිකස්ස දිට්ඨි 'තක්කිකදිට්ඨි'. අනන්තංවාති අප්පමාණං කසිණං ගණ්හනා සස දිට්ඨි ගහිති සම්බන්ධො.

නවකනිද්දෙසෙ විනිච්ඡයො. ආඝාතවත්ථූනි භගවතා කථිතානි. සාඝිති ඝිසච්චං සා පරියෙසනා. සොඝිති සො ලාභො. තත්ථාති තස්මිං චතුඛ්බිධෙ විනිච්ඡයො නිඛාරණං. ජනො සුඛවිනිච්ඡයං අනිච්ඡෙන සහනිඛ්ඛානං ජඤ්ඤු ජානෙය්‍ය. ජනො සුඛවිනිච්ඡයං ඤත්වා අජ්ඣත්තං අත්තනිපවත්තං සුඛං නෙක්ඛම්ම සුඛං අත්තසුඛෙය්‍ය. විනිච්ඡයොති මෙ විනිච්ඡයා. තණ්හා—පෙ—ආගතොති පාඨො ඉච්ඡිතබ්බො. ඉමස්මිං පන සුතෙතා නි පදං ආගතොති පදෙ ඨඛාරෙ. ඉඛානි ඉමිස්සා විහඞ්ගපාළියා වුත්තොති පදෙ ඨඛාරෙ. විතක්කා යෙව ආගතොති වුත්තම ත්ථං දළ්හං කරොන්තො ලාභං ලභිත්වාඝීති ආදිමාහ. එවන්ති එතකං මෙ රූපාරම්මණත්ථාඝාති ආදිනා නයෙන. ඉදංඝීනි සිසච්චං. ඉඛ ඉමස්මිං ඡඤරාගොති පදෙ. ඡඤොති ඉදං වචනං දුබ්බලරාගස්ස අධිවචනං නාම. බලවඤනිඛ්ඛානන්ති බලවතියා තණ්හාය සහනිඛ්ඛානං. තෙනෙවස්සාති තෙනෙව කාරණෙන අථස්ස මච්ඡරියන්ති පදස්ස. එවන්ති ඉදං—පෙ—වුච්චති ඉති එවං වාරස්ස පිදහනං 'වාරපිදහනං'. මිඤ්ජූසාඝං ගොපනං 'මිඤ්ජූසගොපනං'. වාරපිදහනඤ මිඤ්ජූසගොපනඤ 'වාර—පෙ—ගොපනං'. තං ආදි යෙසං තෙ වාර—පෙ—ගොපනාදයො. තෙසං—පෙ—වයො තෙනා. එතන්ති

අධිකරණත්ති ආදි වචනං. භවනං භාවෝ. නිරියාභාවස්ස වි
සෙසතා නපුංසකතා 'භාවනපුංසකතා'. නිරියාවිසෙසනත්ති අත්ථෝ.
දණ්ඩාදානාදිසු විනිච්ඡයෝ. එකනහාරාදීනන්ති ආදිසද්දෙන
උභතොධාරස්ස ගහණං. තුවං තුවන්ති පදං අගාරවවචනං,
අගාරවෙන වචනං. එවං එවං ඉති අත්ථෝ ආහරිබ්බා යොජෙතබ්බා.
අහන්ති ආදි දල්හිකරණං. ඛි සච්චං. අහන්ති පච
තෙතාපි මානෝ ඉඤ්ජිතමේව. අයමහන්ති පච්චත්තාපි මානෝ ඉ
ඤ්ජිතමේව. නෙවසඤ්ඤිනාසඤ්ඤී භවිස්සා ඉති පච්චත්තාපි මා
නෝ ඉඤ්ජිතමෙවාති සම්බන්ධෝ. අහන්ති පච්චත්තාපිති වචතෙ
න අස්මින්ති ඉඤ්ජිතමේවාති පදං දස්සෙති. නෙවසඤ්ඤි-පෙ-
භවිස්සන්ති වචනෙන නවම පදං දස්සෙති. සෙසනව
කෙඛිපිති නවම්පි ඤ්ඤිතඑඤ්ඤිතාදීහි සෙසනවකෙඛි. මානෝ ඛිති
ආදි දල්හිකරණං. ඉඤ්ජනතාති ආරම්මණෙ චලනතෝ. පපච
නතොති ආරම්මණෙ චිත්ථාරභාවතෝ. කාරණෙඛිති පදං සඛි
ඛනතනාති පදෙ කත්තා. චසද්දෙ ඉඤ්ජිතන්තිව-පෙ-
සඛ්ඛතන්ති චාති යොජෙතබ්බෝ.

දසඛානිද්දෙසෙ විනිච්ඡයෝ. ආඝාතවත්ථූනි පන එඛ දඝ
නිද්දෙසෙ ඔගඩ්ඩා වුත්තානීති සම්බන්ධෝ. වසෙනාති පදං වු
තනානීති පදෙ තනිඝාවිසෙසනං. විඤ්ඤත්තෙසූති නිඛාරණෙ හු
ම්මං. පාපකිරියාසූති පදං උපඨාඉ ඉති පදෙ ආධාරෙ. අවිමුත්ත
සෙවාති නිලෙසතෝ අවිමුත්තස්ස එව පුග්ගලස්ස සතෝ විජ්ජ
මානස්ස. තණ්හාපච්චයාතිඛොති තණ්හානං පච්චයාඛෝ 'තණ්හා
පච්චයාඛෝ'. ඉදංඛීති ඛි සච්චං අජ්ඣත්තිකස්සාති ඉදං සාමිවච
නං අස්මින්ති පදස්ස ඉති අත්ථොති සම්බන්ධෝ. යදෙතං අජ්ඣත්ත
න්ති පදඛ්ඛං ඛනිපචකන්ති පදස්ස විසෙසනං. උපාදියාති පදං
ගාහතොති පදෙ පුබ්බකාලනිරියා. තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන
නි පදං ගාහතොති පදෙ තනියාවිසෙසනං. සමූහගාහතොති
සමූහගාහවෙන ගහණතෝ. හොතීති පදෙ තනියාවිසෙසනං.
අස්මීති ඉදං හොතීති පදෙ කත්තා. තස්ඛිං ඛනිපචකෙ සති ඉ
ඤ්ඤස්මිං එවමස්මිංති ආදී හොතීති සම්බන්ධෝ. පාළියං පන *තස්
මිං කිං හොතීති පාඨෝ දිස්සති. තස්සතීති පාඨෝ දිස්සති. ඉ
ඤ්ඤස්මින්ති හොතීති ආදිසු පන විචනෙසු විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්
බෝ. එවං තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන සමූහතෝ අහන්ති ඛනිප
චකස්ස ගහණෙ සති විධා ගහණං හොතීති සම්බන්ධෝ. එව
න්ති පදං ගහණතොති පදෙ තනියාවිසෙසනං. සතීති පදං හො
තීති පදෙ ලක්ඛණනිරියා. නතොති සමූහගහණතෝ. විධාති

* අස්මිති පාඨෝ දිස්සති. නාඨෝ පාඨෝ දිස්සති. මරම්ම. එමංසි
තබ්බං.

පදෙ තතියාවිසෙසනං. හෙතුවා. තත්ථානි අනු පණිධායානි වීසු පදෙසු. අනුපණිධායානි පදස්ස ඉති අත්ථෝ. අත්තනොා සන්තානගතානංආරතෝ අඤ්ඤං පරසන්තානගතං ආකාරං අනුපගම්ම අගහෙත්වා සකසන්තානමෙව අත්තනොා අත්තභාවමෙව ආරම්මණං කත්වා ඉඤ්ජන්තිහොන්ති. කත්වානි පදං හොන්තිති පදෙ සුඛ්ඛ කාලකිරියා. ඉත්ථත්තම්නි පදං හොන්තිති පදෙ කත්තා. වුත්ත මත්ථං පාකටතරං කාතුං ඛත්තියාදිසූති ආදි වුත්තං. ඛත්තියාදි සූති පදං ඉදං පකාරත්ති පදෙ ආධාරෙ. ඉදං පකාරං අත්තනි උපපාදියිත්වා අහන්ති එවං තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙනා හොන්ති ඉති අත්ථොති සම්බන්ධෝ. නෙනා උපරිඅඞ්කථාය ඛත්තියාදිප්පකාරං අත්තනි උප්පාදිදිත්වාති ආදිං වක්ඛති. අහන්ති එවන්ති පදං හොන්තිති පදෙ කත්තා. ඉදං ගහණං තාව පඨමං අනුපණිධාය අස්සය ගහණං පන සම්තොව සදිසතොව අසදිසතොව දුවිධා හොති. තං උපනිධාය ගහණං දස්සෙතුං එවස්මිංනිව අඤ්ඤත්ථස්මිංනිව වචනං භගවතා වුත්තං. තත්ථානි එවස්මින්ති අඤ්ඤත්ථස්මින්ති වීසු පදෙසු. යථායන්ති යථා අයං ඛත්තියෝ. තතොති ඛත්තියාදිතො. අඤ්ඤථාති අඤ්ඤතා අත්ථෝ. තෙසූති භස්සන්ති ආදිසු වතූසු අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. සස්සතොති පදං අස්මිංනි පදෙ තතියාවිසෙසනං. සතස්මිං සාරතෝ අස්මින්නි ජෙදෙ. ජෙදසද්දෙ අසස්සතවාචකො. අස්මිං සතස්මින්ති අසස්සතස්මින්ති ජෙදෙ. තත්ථානි අසස්මිං සතස්මිංනි වීසු පදෙසු. අත්ථීති එතං පදං නිච්චස්ස අධිවචනං. අසද්දස්ස පරියායභාවෙනා අත්ථීති වුත්තං. සීදතීති එතං පදං නිච්චස්ස අධිවචනං. සතසද්දපරියායභාවෙන සීදතීති වුත්තං. ඉතොති ඉතො චතතො. සංසයෙපරිවිතක්කවසෙනාති සංසයභාවෙන පරිවිතක්කවසෙන. තානීති සිඤ්ඤන්ති ආදි පදානි. පඨනාකප්පවසෙනාති පත්ථනාය කප්පවසෙන. තානීති අපායංසිඤන්ති ආදි පදානි. එතෙසූති අඨාරසතණ්හාවිචරිතධම්මෙසු වෙතණ්හාවිචරිතධම්මාදිවිභිසිසා. අඤ්ඤෙන චත්තාරෝ තණ්හාවිචරිතධම්මා සිසා සුඛසිසා. තයො තයො තණ්හාවිචරිතධම්මා සිසමූලකා නාම ඉති එවං අඨාරස එතානි තණ්හාවිචරිතානි පණ්ඩිතො විභාවයෙ පකාසෙය්‍ය. එතෙසුඛීති ආදි ගාථාය විත්ථාරෙ. ඛිසව්වං එතෙසු අඨාරස තණ්හාවිචරිතධම්මෙසු. තත්ථානි තස්මිං අස්මිංති හොන්තිති ආදිවචනෙ විනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. තත්ථානිවා නෙසු පදෙසු. නනුව අයං නිද්දෙසෝ තණ්හාවිචරිතනිද්දෙසෝ නාම හොන්තිති කස්මා? මානදිඨියෝ වුත්තානි වෙදනා සඤ්ඤායාඛ තත්ථ කිඤාපිති ආදිං. තත්ථානි තණ්හාමානදිඨීසු නිඛාරණං.

අයං නිද්දෙසෝ. නා විනාතණ්හායාති තණ්හං වජ්ජෙත්වා න හොන්ති. තදෙකට්ඨසෙනාති තාය තණ්හාය එකස්මිං ඨානසෙන. ඉධාති තණ්හාචරිතනිද්දෙසෙ. තං උද්දෙසානුරූපෙ නෙවාති තස්ස උද්දෙසස්ස අනුරූපෙනෙව. තණ්හාපපඤ්චාති තණ්හාසංඛානං පපඤ්චං. නෙනෙවාති තණ්හාපපඤ්චෙන. ඛත්තියොස්මීති ආදිසු වචනෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. අභිසිඤ්චනං 'අභිසෙකෝ'. අභිසෙකොව සෙනාව අමච්චාව 'අභිසෙකසෙනා මච්චා'. තෙ ආදයෝ යෙසං තෙ 'අභිසෙක---පෙ---දයෝ'. තෙන අධිකතෙමත්ථෙන. අධි පුබ්බො ඉ ධාතු ගතියං. මන්තස්ස අරහනං ජානනං 'මන්තජෙක්ඛිනං'. පුරොහිතස්ස භාවෝ 'පොරොහිච්චං'. මන්තජෙක්ඛිනව පොරොහිච්චව 'මන්ත---පෙ---ච්චං'. තං ආදි යස්ස සෝ 'මන්ත---පෙ---ච්චාදි'. අසන්ති ඛෙපනති අනෙනාති 'අසිතං'. *දූතා අස ඛෙපනෙ. කරණෙ තෝ. චිච්ඩංභාරං ආහරීයන්ති ඔලම්බන්ති යස්සන්ති 'බ්‍යාහඞ්ගී'. කාජං අසිතව බ්‍යාහඞ්ගීව 'අසිතබ්‍යාහඞ්ගී'. ඡිඳීයති ජනෙනාති ඡිඳිලිඛෙනා, ඡිඳිතිවෙසෙන. ඉති අහන්ති ඉති පදං හොතීති පදෙ කත්තා. යථා සෝ ඛත්තියොති ආදිසු පදෙසු අත්ථෝ වෙදිතබ්බො. දුතියනයෙති කථව අඤ්ඤමඤ්ඤස්මින් ති හොතීති ආදිකෙ නයෙ. තඤ්ඤෙති තෙසු කතමානි ආදිසු පදෙසු. ඉදංපිති අපිසද්දෙ අරඤ්ඤකස්සාති හෙට්ඨා වුත්ත පදං අපෙක්ඛති. ඉමිනා අස්මිංති ජඤ්ඤා පටිලභතීති ආදිසු පදෙසු එවමත්ථෝ වෙදිතබ්බො. ඉමිනාති පදමත්ථමෙව. ඡිති නිසච්චං එත්ථ ඉමිනා ඛත්තියොස්මීති වාති ආදිවචනෙ ඉමිනාති පදමත්තං. එවං විසෙසෝ. තස්ස විසෙනාති තස්ස ඉමිනාති පදස්ස වසෙන. සොපෙච්චාති පදෙ තතියාවිසෙසනං. රූපාදිසූති නිධාරණං. අනත්තාඡිති ආදි දළ්හිකරණං. නාඤ්ඤෙ අත්තා යෙසං සත්තානං තෙ 'අනත්තා'. තණ්හාමානදිට්ඨීනං භෙදෙ 'තණ්හාමානදිට්ඨි භෙදෙ'. අසදිසා තණ්හාමානදිට්ඨිභෙදෙ යෙසං තෙ 'අසදිස---පෙ---භෙදෙ'. අඩ්ඪසතං---පෙ---එත්ථ පන වචනෙ අත්ථෝ වෙදිතබ්බො. අඩ්ඪ අධිකං සතං 'අඩ්ඪසතං'. ආඝච්ඡන්ති කණ්ඨීනාදිනි ඝරෙවා භාසිතානි. චත්තාරෝ සස්සතවාදාති ආදිසු පදෙසු වෙදිතබ්බානි පදෙ ආඛාරෙ. පභෙදනොවාති වඝද්දෙ වුත්තනයෙනෙව වචනභෙදතොවාති යොජෙතබ්බො.

ඛුද්දකවත්ථුවිභංගෙ නිට්ඨිතෙ

(18) තදනන්තරෙති තස්ස ඛුද්දකවත්ථුවිභඞ්ගස්ස අනන්තරෙ. එත්ථඡිති ආදි විභාගෙ. ඡිසච්චං එත්ථ ධම්මහදයවිඤ්ඤා

* 'දූතං' ඉතිපි පාඨො.

ආදිතොව ආදිම්හි එවං වුත්තො ධම්මානන්ති ඛන්ධාදිධම්මානං. තත්ථෙවාති කාමධාතු ආදිසු. පාළියාති පදං වාරෙති පදෙ සම්බන්ධො. සබ්බසඞ්ගාහිකවාරෙති පදං ආහාති පදෙ ආධාරෙ. අවිච්චතො යාව භවග්ගං එත්ථන්තරෙකති ඛන්ධාති වචනෙ භගවතා පුච්ඡිතෙ අඤ්ඤෙ පුග්ගලො නාම ඉති තස්මා අත්තානො ඤණබලං දිපෙන්තො භගවා ආහාති යොජනා. එත්ථන්තරෙති පදං නාති පදෙ ආධාරෙ. යථා පුච්ඡන්ති පුච්ඡානුරූපං. සබ්බඤ්ඤුබ්‍යාකරණන්ති සබ්බඤ්ඤුනා කතං. එසද්දෙ කාමභවෙව සතානවාති යොජෙතබ්බො. ඉංයන්ති යංයං ඛන්ධාදිධම්මජාතං. කාමධාතුභජනඛෙ නාති කාමධාතුයං පවත්තනභාවෙන. න නන්නිසිතාති තස්සං කාමධාතුයං නිස්සිතා. තංඝිති ඝිසච්චං තං සද්දඝතනං. යත්ථයත්ථාති යස්මිං යස්මිං ඨානෙ. නෙසන්ති ගබ්භසෙයාකානං. දෙවොති රාජාවා. දෙවීති මහෙසි. ලොකස්ස මමතියා ජනානං සම්මන්නන්තෙ. නෙසන්ති රාජූනං. ඉදුනීති පදං ආහාති පදෙ කාලඝත්තමී. සුභගස්ස භාවෙවා 'සොභග්‍යං'. සොභග්‍යං එව 'සොභග්‍යතා'. මනුස්සස්ස මනුස්සෙසුවා සොභග්‍යං 'මනුස්සසොභග්‍යතා'. මත්තසොකතං මාණෙනාකතං දානාදි පුඤ්ඤකම්මං. මනුස්ස...පෙ...තාය පච්චයා අධිමත්තං අධිකං දානාදිසු පුඤ්ඤකම්මං. අධිමත්තභාවෙපි දානාදි පුඤ්ඤකම්මස්ස අධිමත්තභාවෙ සතිපි නානාප්පකාරභෙදතො අධිමත්ත පුඤ්ඤස්ස නානාප්පකාරභෙදතො නානා...පෙ...පච්චයොති සම්බන්ධො. තස්සාති පරිත්තදානාදිපුඤ්ඤකම්මස්ස. තත්‍රාති ගහපතිමහාසාලානන්ති ආදිවචනෙ විනිච්ඡයො. මහන්තො සාරො ධනසාරෙ එතෙසං ජනානං ඉති තස්මා තෙ ජනා 'මහාසාරා'. ගහපතිසූති පදං මහාසාරාති පදෙ ආධාරෙ. තත්ථාති ගහපතිමහාසාලාදීසු නිධාරණං. යස්සාති යස්ස ජනස්ස. හෙට්ඨිමන්තෙනාති හෙට්ඨිමකොඨාසෙන. පවම්මණානීති පදං වළඤ්ජෙති පදෙ කම්මං. දිවසවළඤ්ජොති දිවසෙ වළඤ්ජනං. චාතුම්මහාරාජිකානන්ති ආදිසුවචනෙසු විනිච්ඡයො. තෙසූති තෙසු චාතුම්මහාරාජිකෙසු. කෙචීති කෙචි දෙවා. නෙසන්ති පබ්බතඅහාසන්ති දෙවානං. පරඉපරානි පදං පත්තාති පදෙ කත්තා. තත්ථාති තස්මිං දෙවලොකෙ. තෙපීති තාවතිංසදෙවා. තථා යාමාදිනං පරම්පරා. එකදෙවාති ආදි දල්හීකරණං. තත්ථාති තෙසු යාමාදිසු විනිච්ඡයො. චිත්තාචාරන්ති චිත්තස්ස පවත්තනං. සබ්බම්පි හෙතන්ති ඝිසච්චං සබ්බම්පි එතං. විසාඛවාති ආදිවචනෙ අපත්ති භගවතා වුත්තං. බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදිසු විනිච්ඡයො. නෙසන්ති මහාබ්‍රහ්මානං. ආයුඅන්තරන්ති නෙසං නිණ්ණං ජනසමූහානං

ආයුනාතත්තං නානාවිසෙසො. එතෙහත්ති බ්‍රහ්මානං. තත්‍රා
ති ආරම්මණානානත්තාදිසු නිඛාරණං. එකස්ස පුග්ගලස්ස. ප
ඨවිකසිණපරිවිජඤනනාපඤ්ඤත්ති පඨවිකසිණස්ස පරිවිජඤනඤප
ඤ්ඤ. තත්‍රාති තෙසු ආරම්මණාදිසු. සඤ්ඤුරහිතභාවෙ හෙතුං
ඤුපෙන්තො එකච්චෙහීති ආදිමාහ. හිසච්චං එකවෙව ජනා.
නිත්‍රාඝතනෙති නිත්‍රීඝඤ්ඤාතො. නිත්‍රීඝ සාසනෙති අත්‍රො. දිඨි
ධම්මනිඛ්බාණමෙතන්ති එතං චිත්තං තත්‍ර අත්තභාවෙ නිඛ්
බාණං නාම. තත්‍රුපගන්ති තස්මිං අසඤ්ඤභවෙ උපගමනනිඛ්
ඛත්තාපනඤං. තත්‍රාති අසඤ්ඤභවෙ. තෙසන්ති අසඤ්ඤිසත්
තානං. ඉධාති මනුස්සලොකෙ. නාඵෙහාති එත්‍ර බ්‍රහ්මලෝ
කෙ කනිඤ්ඨා නත්‍රී. තත්‍රාති තස්මිං අඩ්ඩකාරෙ. සම්මා...පෙ...
කස්මාති පුච්ඡා සියා. සම්මාසම්බුඛෙනාති පදං අපරිවිජිත්
නන්ති පදෙ කත්වා. තන්ති තං අපරිවිජඤනං. තත්‍ර නිඛ්බ
ත්තාඝීති ආදි දල්හිකරණං. හිසච්චං තත්‍ර අපායාදිසු. තත්‍රා
ති මනුස්සෙසූති නිඛාරණං. තෙසූති සොතාපන්නාදිසු. තන්ති
ගිහිලිඛඤං. තෙති ඛීණාසවා. අනාගාමිනාති පදං ගන්තුන්ති
පදෙ කත්වා. සඛ්බෙපි සොතාපන්නාදයො පුග්ගලා. තත්‍රාති
රූපාවචරාරූපාවචරෙසු. තත්‍රාති රූපාවචරාදිසු නිඛ්බත්තසො
තාපන්නාදිසු නිඛාරණං. ඉධාති කාමලොකෙ. නඵෙවාති රූ
පාවචරෙසු එව. කස්මා පන තෙ පුන ඉධ නාගච්ඡන්ති ආහ. එ
තෙඝීති ආදි හිසච්චං. එතෙ සොතාපන්නසකදාගාමිනො. ඤා
නලාභිඅනාගාමිනො නාම රූපාවචරලාභි අනාගාමිනො නාම.
කිං නියාමෙතීති කිං ඤාණං උප්පත්තිං නියාමෙති. යදෙවස්ස
ති යං එවං ඤාණං අස්ස අඤ්ඤාපත්තිලාභිනො. තෙනෙවාති
පගුණජඤානෙන සඛ්බෙසු අඤ්ඤ ඤාණෙසු. පත්‍රතා නියාමෙ
ති. තත්‍රාති යස්මිං බ්‍රහ්මලොකෙ. තත්‍රෙව බ්‍රහ්මලොකෙ. ම
රණ...පෙ...සමාපත්ති නියාමෙති. එකංසෙනෙවාහි ආ
දි දල්හිකරණං. සො අඤ්ඤාපත්තිලාභි. තත්‍රූපපත්තිපි තස්
මිං නිඛ්බත්තඤානෙ උප්පත්තිපි. එත්‍රාති අඤ්ඤාරෙ. සඤ්ඤඤ
ණන වත්තන්තීති 'සලක්ඛණා'. ධම්මා. සලක්ඛණානං පරි
ඤාඝිකා ඤානා 'සලක්ඛණපරිඤ්ඤාඝිකා'. අභිඤ්ඤෙයාතිපි
පඨන්තුය. අභිවිසෙසෙන ඤානාතීති 'අභිඤ්ඤා'. සා චානිං පරිඤ්
ඤෙය්‍යතා වෙදිතබ්බා. සමුදයසච්චං...පෙ...වසෙන වෙදිත
බ්බං. රූපාදිනි ආරම්මණානි යෙසං තානි 'රූපාදිආරම්මණානි'.
තත්‍රතත්‍රාති තස්මිං තස්මිං බ්‍රහ්මවිහාරාදිකොඨාසෙ.

ධම්මහදයවිභංගො නිට්ඨිතො.

එතාවතාවාති එත්තකෙන වචනක්කමෙන. පහතාති පදෙ නතිඝාවිසෙසනං. අඞ්කථාඝං අනන්තරා යෙන නිසීතහාවව අ තතනො පත්තව සූපෙත්තො අභිධම්මං දෙසෙත්තොති ආදි මාහ. අභිධම්මං දෙසෙත්තොති ධම්මගරුදෙවගණසහස්සපරි වාරෙ අනෙකදෙවගණසහස්සපරිවාරෙ අදුතියපුරිසො මණ්ඩි පෙය්‍යගුණෙ නාථො ධම්මගාරවයුත්තානං දෙවානං දෙවපුරෙ දුතියං අඞ්ගරසඞ්ගි විහඩෙහඞ්ගි මණ්ඩිතං යං විභඩගපකරණං ආහ. තස්ස විභඩගපකරණස්ස අත්ථප්පකාසනත්ථං ගීතගුණෙන අද ඣගතිනා සුබුධිනා බුඩඝොසෙන යතිනා භික්ඛුනා ගාවිතො. අහං පොරාණඞ්කථානං සාරං ආදාගගහෙත්වා පාළියා සුනිපුණෙ සු අත්ථෙසු සමොහවිනොදනතො සමොහවිනොදනි නාම යං අඞ්කථංරවසිතුං ආරභිං. යථා සා අයං අඞ්කථා පාළියා වත්තාළි සාය භාණවාරෙහි එකෙනව භාණවාරෙන අනන්තරායෙන නි ඨිං පත්තා. එවමෙව සඞ්ඛසන්තානං සඛෙපි විමලා මලවිරහිතා මනොරථා නිඨිං වජ්ජන්තු ගවජ්ජන්තු. සඞ්ගම්මස්ස ගීතත්ථං චිරකා ලඨිතත්ථං ඉමං අඞ්කථං රවයතා රවයන්තෙන මයා යඛ පුඤ්ඤං පත්තං ලඛං සදෙවකො ලොකො තෙන පුඤ්ඤෙන සන්තං ඵ පසමඝාවං පාපුණාතු. සඞ්ගමො සුචිරං චිරකාලං තිඨතු ධම්ම ඝ්රතො ලොකො සදා සඞ්ගඞ්ගම්මං කාලෙ ඝවතු ඛෙමසුභික්ඛාදි සම්පදුජ්ජනපදා නිච්චං හොන්තුති සම්බන්ධො. ධම්මගරුදෙවග ණසහස්ස පරිවාරෙ අදුතියපුරිසො මණ්ඩිපෙය්‍යගුණොති වතුප දනි නාථොති පදස්ස විසෙසනං. නාථොති පදං ආහාති පදෙ කත්තා. ධම්මං ගරුති මානෙතීති 'ධම්මගරු'. ධම්මෙ ගාරවං 'ධම්මගාරවං'. ධම්මගාරවෙන යුත්තා 'ධම්මගාරවයුත්තා'. දෙ ඛානං ගණො 'දෙවගණො'. දෙවගණස්ස සහස්සං 'දෙවගණ සහස්සං'. දෙවගණසහස්සෙන පරිවාරෙ පරිවාරිතො 'දෙවග ණසහස්සපරිවාරො'. අථවා. දෙවගණසහස්ස පරිවාරො යස්ස සො 'දෙවගණසහස්සපරිවාරො'. නන්ති දුතියා යස්ස සො 'අදු තියො'. අදුතියොව සො පුරිසොවාති 'අදුතියපුරිසො'. මණ්ඩි පෙය්‍යා මණ්ඩිතා සුපීතා ගුණා යස්ස සො 'මණ්ඩිපෙය්‍යගු ණො'. ගුණෙන පවිමණ්ඩිතොති අත්ථො. අඵපකාසනත්ථන්ති පදං ගාවිතොති පදෙ සම්පදානං. ගීතා ගුණා යස්ස යතිනො සො 'ගීතගුණො'. ථිරගුණොති අත්ථො. යතති විරියං කරොතීති යති. ගමනං ඣානං ගති. පඤ්ඤ. අදඣගති යස්ස සො 'අදඣගති'. සීඝපඤ්ඤොති අත්ථො. සුඣරා බුඩ්ඩි යස්ස සො 'සුබුධි'. අත්ථෙසුති පදං සම්මොහ ඉති පදෙ ආඛාරෙ. සමොහ ඝවිනොදනතොති පදං සමොහ-----ප-----නාමාති පදෙ න

නියාවිසෙසනං. හෙතුවා. සම්මොහස්ස විනොදනං 'සමොහ විනොදනං'. සම්මොහවිනොදනං නාමාති පදං අඤ්ඤපත්ති පදස්ස විසෙසනං. සම්මොහං විනොදෙතීතිවා 'සම්මොහවිනොද නි'. අථවා, සම්මොහංවිනොදෙති එතායාති 'සම්මොහවිනොද නි'. ආදෘයාති පදං ආරභන්ති පදෙ පුබ්බකාලක්‍රියා. පාළියාති අඤ්ඤපදස්ස තන්තියා. භාණවාරෙඝීති පදෙ සම්බන්ධො තනියාවිසෙසනංවා. භාණවාරෙඝීති පදං නිධීතන්ති පදෙ තනි යාවිසෙසනං. චත්තාළිසායාති පදං භාණවාරෙඝීති පදස්ස වි සෙසනං. එකෙනාති පදං භාණවාරෙනාති පදස්ස විසෙසනං. වසද්දෙ භාණවාරෙඝිව එකෙන භාණවාරෙනවාති යොජෙත බ්බො. අථවා. එකෙනාති පදං භාණවාරෙඝීති පදස්ස ඛිනනවි සෙසනං. වසද්දෙ චත්තාළිසාය භාණවාරෙඝිව එකෙනවාති යොජෙතබ්බො. චත්තාළිසාය එකෙනව භාණවාරෙඝි නිධිප තනාති අත්ථො. ඨිතන්ථන්ති පදං රචයනාති පදෙ සම්පදනං. ය වාති වසද්දෙ චත්තබ්බනතරාරමෙහා. අථවා. වසද්දෙ ඨිතන්ථ වාති යොජෙතබ්බො. වසද්දෙ හෙඨා වුත්තං රචයිතුන්ති පදං අපෙක්ඛති. සම්සා භාවෙ 'සමතතං'. ධම්මෙ අභිරතො 'ධම්මා භිරතො'. භයස්ස කියනං 'ඛෙමං'. සම්පනනා භික්ඛා 'සුභික්ඛා'. ඛෙමඒ සුභික්ඛාඒ 'ඛෙමසුභික්ඛා'. ඛෙමසුභික්ඛා ආදි යෙසං සුවු ඨිතාදීනං තෙ 'ඛෙමසුභික්ඛාදයො'. සම්පජ්ජනං 'සම්පදා'. ඛෙමසු භික්ඛාදිහි සම්පදා යෙසු තෙ 'ඛෙමසුභික්ඛාදිසම්පදා'. ජනා පජ් ජන්ති ගච්ඡන්ති එත්ථාති 'ජනාපදා'. පරමවිසුඬ්ඪබුද්ධාදීනං පදා නං අත්ථො අඤ්ඤාළිනියා අන්ථයොජනාය වුත්තො යෙවාති.

අනාදරියං විනා එසා යථා නිච්චං උපාගතා,
තථා වජන්තු සංකප්පා සත්තානං ධම්මනිස්සිතා.

ඉති සකලබ්‍යාකරණ සුඛාභිසුණවාරිනා සුණකිත්තිනි නාම ධෙයෙන භාඤකථා නිපිටකබුරෙණ අභිනවපුරස්ස පච්චිමුහතරදිසාභාගෙ පතිඨිතෙ ජනසාගරමෙ වසනෙනාන ථෙරෙන කතා

විභංගඅට්ඨකථාය අත්ථයොජනා සම්පත්තා.

---

1 එතතාවතා විභඩගඅ කථාය අත්ථයොජනා,
කාලවිරෙ බුබවසෙ සාවණෙ ජුණ්හපක්ඛියෙ.

2 අඤ්ඤිදිවසෙ බුඩ 'ලංකොපකාර' යන්හෙ,
මුද්දිනා නිධීනා චාසි අනාතරායංවිනා යතො.

3 සාසනං නිච්චඛාති දෙසෙසි මුනිපුංගවො
පරියත්තිප්පටිපත්ති පටිවෙධ වසෙනහි.

4 පරියත්තිමෙව නෙසම්පි පධානං ඉනරච්චයා,
පරියත්ති රක්ඛිතාචාසි රක්ඛිතම්මිතරච්චයං.

5 යතො සා පරියත්තිපි පොඤ්ඤාරුල්හනංගනා,
තතො කාලපරිවාසා ලෙඛකානං පමාදතො.

6 මුද්දනත්‍යානම්පි සඛෙඛසං පමාදඛ්හමතොපිච,
දෙසාපි ඇන්ති සඛ්ඛත්‍ර දෙසෙසු පොඤ්ඤෙසුපි.

7 තඤාපි නෙ ලිඛාපෙත්‍වා මුද්දාපෙත්‍වාපි සාධුහි,
සොඛෙත්‍වා උජුකංකත්‍වා කාතබ්බා සාසනාඪිති.

8 තදුහි කූලපුත්තා යෙ ඇඛා පබ්බජිතාපිච,
ගහඪාපි දූසිත්ඛන්තා පරමඤ්ං ලඤන්තිතෙ.

9 තඤා සබ්බ පරියත්ති සාසනුද්දිපනං හවෙ,
කරොන්ති පුඤ්ඤකාමිතෙ සංසරන්තා භවාහවෙ.

10 පඤ්ඤාධිකා භවන්තීති පඤ්ඤුත්තරෙන දෙසිතං,
තස්මා මයං ඉමං පුඤ්ඤ කම්මං නිස්සාය සාධවො.

11 නිබ්බාණං යාව සබ්බත්ථ උප්පජ්ජිස්සාම තාවතො,
පඤ්ඤගුණං සුපඪිතා භවිස්සන්තං කරොමසෙ.

12 යෙ චත්‍ර සාසනාඪිතිඤ්ඤ පුඤ්ඤකමෙම
ථෙරානුථෙර යතිඉන්ති වරාදි ධිර,
සමෙඛිදිතපෑනුබලං පදදංසු යඤ්ඤා
කාලලා භවන්තු දූච්රං සපරඤ්ඤාඪිං.

13 ලංකාය ගාඪපුරියා නිකටෙ පතිඪ
සොවණ්ණ වාසික විහාරඛිවාසිකෙන,
පඤ්ඤුදිසෙඛර සමඤ්ඤ නපොඛනෙන
සුඛී කතාපි ඉහ ලෙඛක මුද්දදෙසෙ.

14 පඤ්ඤන්ති සාධු විබුධා විබුධප්පසත්ථා
ඒකන්තපණ්ඩිතවරා සුවිසොඛයන්තු,
යෙ ඛොපි නො චරියතං පෑතා පරෙව
සන්තා ජෑන්තු සතතං දූහතිවමකාර.

සුද්ධිපණ්ණං

පිටුපේළිය	පාඨයේ අංකය	අශුද්ධ පාඨය	පිටුපේළිය	පාඨයේ අංකය	ශුද්ධ පාඨය
5	37	සංනිවිති	67	10	වචනං (නොං'
6	3	පවත්තාහිති	,,	20	'අනඤ්ඤාවපච්චුපඨා
11	5	සඨෙතබ්බානි	71	8	කර්වකොව
,,	21	අරුවි	,,	,,	'කාර්වකොකිලා'.
,,	28	හෙඨාවචනෙ	76	28	කම්තෝ
12	23	කුසලතතිකං රක්ඛාමි	77	9	කම්මසංඛාතෙන
17	8	න සම්ඵාපෙන්තිති	,,	34	අනඤ්ඤ
,,	18	චුතතම්නං	,,	35	අනඤ්ඤ
18	22	සොළසකස්මිං	79	10	අනාසුහනෙන
20	24	අත්තතතනියගාහස්ස	84	22	ආසුහනං
22	28	පඤ්ඤය	,,	36	නණ්හාදල්හනතාදිති
,,	31	තඤ්ඤානි	87	18	අභිසංඛරොති
24	9	පරිගහගණං	91	28	චොදනාහොගං
,,	14	ආකිඤ්ඤායතන	92	9	නමතරූපනාදි
26	27	චුතතිතායානි	95	7	රූපාවචර
27	24	නත්ථිකාමකාරියං	,,	10	අනියතවත්ථුකා
29	26	සුබෙබ	98	10	තෙසං හාවෙ
35	12	තඤ්ඤානි	102	16	සඞ්ඛාරෙඝිති
38	33	ජල්ලිංපවිඛ	,,	23	වචනං
41	9	ඉදිකං	,,	25	'භවනතාදඝෝ'
45	32	අනිඤ්ඤාවෙ	104	20	'විජ්ජා-පෙ-ඝඛා'
49	13	අරිඝන්ති	,,	22	එලෙඝිති
,,	37	නිවත්තාපෙතීති	105	22	හොන්තීති
51	2	පතිඨ්ඨෙඝයානි	108	10	සඉපච්චය්න
52	27	නිකෙඛපනං	,,	26	තතියා
53	35	වෙදිතබ්බානි	109	26	සඛඛඛ්වාදිසු
54	30	අපෙතුං	,,	27	සංගහපච්චය්නඤ්චිති
55	6	පොඛඛස්ස	,,	,,	(වජ්ජෙ
56	33	ඡඩී අහේ	116	7	අව්පාකං
62	9	මණිකනකාදිහි	,,	14	පච්චයෙ
64	13	තෙසං හාවෙ	120	4	තණ්හාපච්චයා
,,	17	'සාදිනවම්හාකන්තාරෙ;,,		10	දල්හං ගණ්හති

පිටුව	පේළිය	අශුද්ධ	ශුද්ධ
124	15	ජනෙහතිව	
125	10	එළඹිනි	
,,	22	දෙමනස්සුපා	
127	19	'නිසන්ඩ්'.	
,,	20	'හෙතු-පෙ-නිසන්ඩ්'.	
134	33	අඛාවඤං	
142	1	වාදිනං පවරෙන	
,,	17	(7)	
,,	22	අතුනයොව	
,,	,,	අතුනයොනි	
,,	32	'පඤානං'.	
,,	34	'ඤානං'.	
,,	35	'පඤානං'.	
143	7	'පඤානං'.	
,,	9	'සත්පඤානං'.	
,,	11	ඡදි	
,,	27	තණ්හාවරිතොව	
,,	36	සුඛව සුඛම	
144	10	ගණ්හෙසූනි	
,,	17	අගතිපහානං	
,,	35	නවසිවථික	
148	24	ධුවාදිනි	
157	26	අසීනා	
158	34	'එකවණ්ටුපනිබන්ධං'	
164	11	එලිහාය	
,,	36	නිතතක	
,,	37	නිතතකොව	
165	2	තිපි	
,,	33	'වහි'.	
169	29	කුම්භිල	
172	15	සනිසවපජ්ඣෙතන	
178	3	උභිතනා,	
181	13	වවතෙ	
182	7	(8)	
183	1	පවතෙතනි	
185	3	(9)	
186	25	(10)	
188	12	ලොකුත්තාරභාවෙන	
,,	23	ථෙරානං	
189	19	(11)	
190	12	(12)	
198	30	සන්ථවොනි	
,,	31	සන්ථවෝ	
200	2	කථිතොනි	
203	1	ලංඝනතෝ	
204	16	පුබෙබාව	
205	16	නිරියාදි	
206	33	යස්මිං	
208	25	කථිතානිති	
209	4	සඛධිති	
,,	29	ඤානවිහංගෙ	
210	36	කරොත්තිති	
213	17	තිණණං	
215	34	හුහත්ති	
221	25	සො මනෙනාවානි	
,,	26	ධම්මතකමනෙනා	
249	14	තත්‍රාති	
252	27	තත්ති	
254	7	අඤ්ඤණපෙඤ්ඤාතිපි	
262	2	අඛිකථාය	
,,	34	'ඝති'.	
,,	,,	'ගති'.	

(204—එවං අඞ්කනිඝ පිටේ 104—ඉති පමා දමුද්දනං.)

දැන්වීමයි.

සියම් මහරජතුමන්විසින් ලංකාවාසීන්ගේ දුකසොඳ බලා වාවූ අභිධම්මාදි අටසොළොස් පොත්වලින් අටුවාලීනඅර්ථසංග්‍රහ වත් මේ විභංගවිකාශාඅටසොළොස්වත් යන දෙන මිල ණෝට්ස් දුන් දායකාධාරත් ඇතුව අපේද මහත් පරිශ්‍රමයෙන් සිංහල අකුරෙන් ලියවා සකස්කරවා මුද්‍රණයකරවනාලද්දුගය. ඉතිරිකම්බොජා ඊසොළොස්වත් මෙසේම කරවාගැනීම අප බුද්ධශාසනොපකාරයන් මය. එහෙත් ඉතින් මේ ගැණ වෙහෙසමාංසි දරන්ට ඉඟන හි පොත් දෙක සකස්කරදුන් යතිතුමන්ටම දුෂ්කරනිසා දැනට මේ පොත්සමාගමට බැඳි ඉන්න යතිතුමන්ලාගෙන් හෝ වෙනින් හෝ ශ්‍රද්ධාබුද්ධි වියෂී සිහැති යතිදුලාවිසින් අනිකුත් අභිසොජනා පොත් එක එක බාරගෙණ සිංහල අකුරට පිටපත්කරවා එය සකස්කර මුද්‍රණය අවසානවනාතෙක් වරද ගැරදෙමින් උදව්කරණවානම් අපටද බාරවතිබෙන මුල් කම්බොජත්ථසොජනා පොත් නිසිලියවිලි උඩ බාරදෙන්ට හැකිබවද මේ අත්ථසොජනා මුද්‍රණයට සම්මතකරගත් අප ලංකොපකාර කන්තෝරුවේ මුද්‍රණකරවන්ට පුළුවන්බවද මෙයින් දන්වම්හ.

මේ කාරණය වැඩිදුර සලකා හිගිපැවිදිදෙපෂයවිසින්ම මීට උත්සාහ වැඩිය යුතුයි.

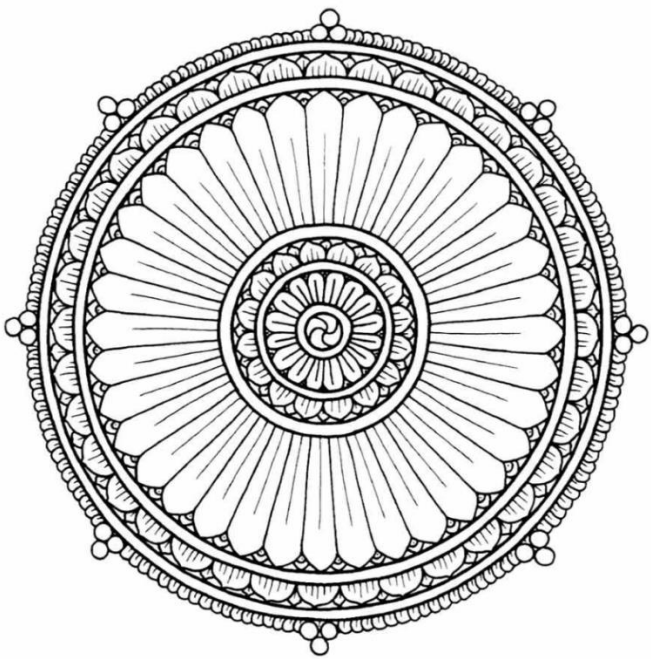
මේ වගට

ගාල්ලේ ඇඩ්මන්ඩ් ගුණරත්න

වාසල මුදියන්සේය.

E. R. GOONERATNE.

සබ්බ දානං ධම්ම දානං ජිනාති

නිබ්බාන පච්චයෝ හෝතු